

Nya Lödöse Rapport 2021:3

STADSGÅRD 5, 6, 9, 16, 17, 32, GATA B, SAMT VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden

Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

Pernilla Morner, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Mattias Öbrink

Nya Lödöse Rapport 2021:3

STADSGÅRD 5, 6, 9, 16, 17, 32, GATA B, SAMT VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden

Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

Dnr 311-03628-2012, 311-01273-2014, 311-01977-2014, 511-00285-2015

Pernilla Morner, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Mattias Öbrink

Undersökningarna i Gamlestaden sker i samverkan mellan

Arkeologerna (SHM), Bohusläns museum och

Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

i nära samarbete med Göteborgs stadsmuseum

WWW.STADENNYALODOSE.SE

© 2021 Arkeologerna, Statens Historiska Museer; Bohusläns museum
och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ
Nya Lödöse Rapport 2021:3

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet

Grafisk form Gabriella Kalmar, Lisa K Larsson och Lena Troedson

Bildredigering Anders Andersson

Layout Anders Andersson

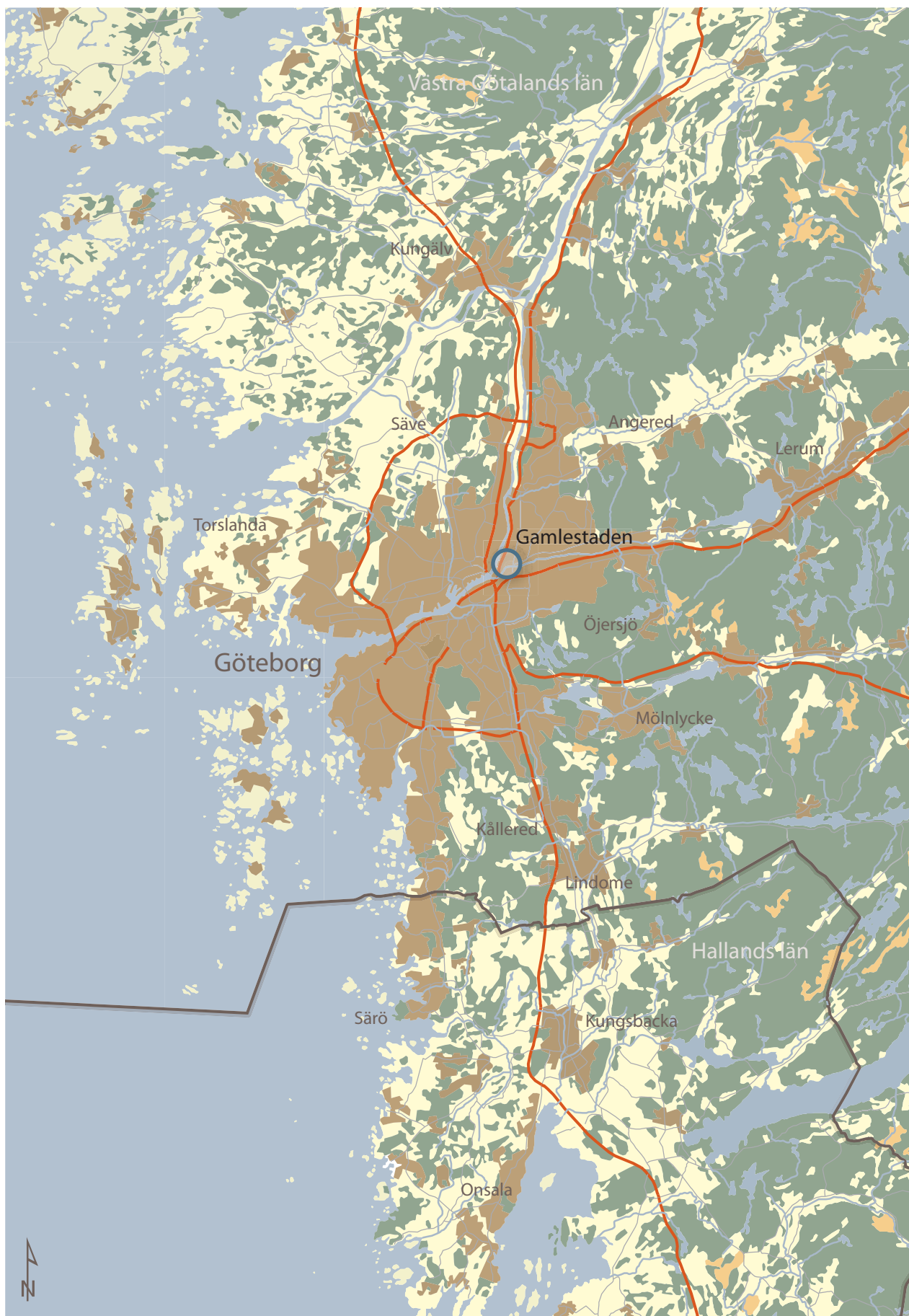
Omslag Framsida: Bilden föreställer en stadsgård i Nya Lödöse. 3D-visualisering: Carolina Ask.

Baksida: Belägenheten omkring Göteborg 1809, utgiven av N.G. Werming. Göteborgs stadsmuseum.

Tryck/utskrift Åtta.45 Tryckeri AB, 2022

INNEHÅLL

Inledning	5	Stratigrafisk berättelse	97
Rapportens upplägg	5	Preurbana och naturliga lager	97
Bakgrund och förutsättningar	9	Utstakning av tomter	98
Undersökningens förutsättningar	9	Gata B. Västra delen. Söder om SG 6, norr om SG 9 och 16	99
Områdets historia	9	Bod på gata B	110
Frågeställningar	15	Stadsgård 5	118
Specialister och samarbeten	18	Stadsgård 6	136
Publika aktiviteter	19	Stadsgård 9	168
Genomförande	20	Stadsgård 16	208
Resultat	27	Stadsgård 17	243
De undersökta ytorna	27	Stadsgård 32	287
Händelseförlopp	32	Vret 2/5	291
Föremålsaterialet	67	Vret 4/6	292
Animalosteologi	76	Vret 5/6	300
Arkeobotaniska analyser	81	Vret 9/16	304
Diskussion	85	Vret 9/34	313
Tomter och gator	85	Referenser	315
Vretar	87	Administrativa uppgifter	317
Stadsgårdarna	87	Undersökning 2013	317
Sammanfattning	96	Undersökning 2014	318
		Undersökning 2016	319
		Bilagor	321
		Bilaga 1. Analys av makrofossil, parasiter och pollen, samt kvartärgeologisk tolkning	321
		Bilaga 2. Dendrokronologiska dateringar	363

Figur 1. Läget för Nya Lödöse markerat på utsnitt ur GSD-Översiktskartan, blad 253 Göteborg. Skala 1:300 000.

INLEDNING

I skrivande stund pågår en omfattande förändring av stadsdelen Gamlestaden i Göteborg och i samband därmed har en rad arkeologiska undersökningar genomförts. Undersökningarna berör lämningar av staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624 och som givit Gamlestaden dess namn. I mindre utsträckning har undersökningarna också berört yngre perioder i Gamlestadens historia, dels landeritiden under 1600- till 1800-tal, dels den industriella epoken från i huvudsak 1800- och 1900-talen.

Den här rapporten innehåller resultaten av undersökningar som huvudsakligen genomfördes år 2015 och till mindre del under 2013 och 2014. Den yta som beskrivs här låg i den västra delen av staden, norr om Säveån och intill Göta älv. Här fanns sex stadsgårdar som låg utmed tre olika öst-västliga gator.

Undersökningarna genomfördes 2013–2018 som flera olika delprojekt med egna länsstyrelsebeslut. Vilka ytor som undersöktes och i vilken ordning berodde på de pågående byggplanerna. För att göra det omfattande materialet från undersökningarna i Gamlestaden mer tillgängligt och användbart följer avrapporteringen inte de enskilda undersökningarna eller säsongerna utan de arkeologiska lämningar av Nya Lödöse som framkom (figur 4). Den här rapporten omfattar sex stadsgårdar belägna utmed tre öst-västliga gator i den västra delen av stadens norra del. Ytan undersöktes huvudsakligen under 2015, mindre delar av den undersöktes 2013 och 2014. Föremålsmaterialet och de animalosteologiska resultaten, samt lämningarna från den så kallade landeritiden kommer att avrapporteras i separata rapporter.

Den här rapporten är resultatet av ett samarbete mellan flera arkeologiska institutioner och medverkande arkeologer och specialister inom olika fält. Först och främst är rapporten resultatet av det arbete som alla medverkande bidrog med genom undersökningen, dokumentationen, analyserna och tolkningarna av lämningarna. Här ska heller inte glömmas det enorma förmedlingsarbete

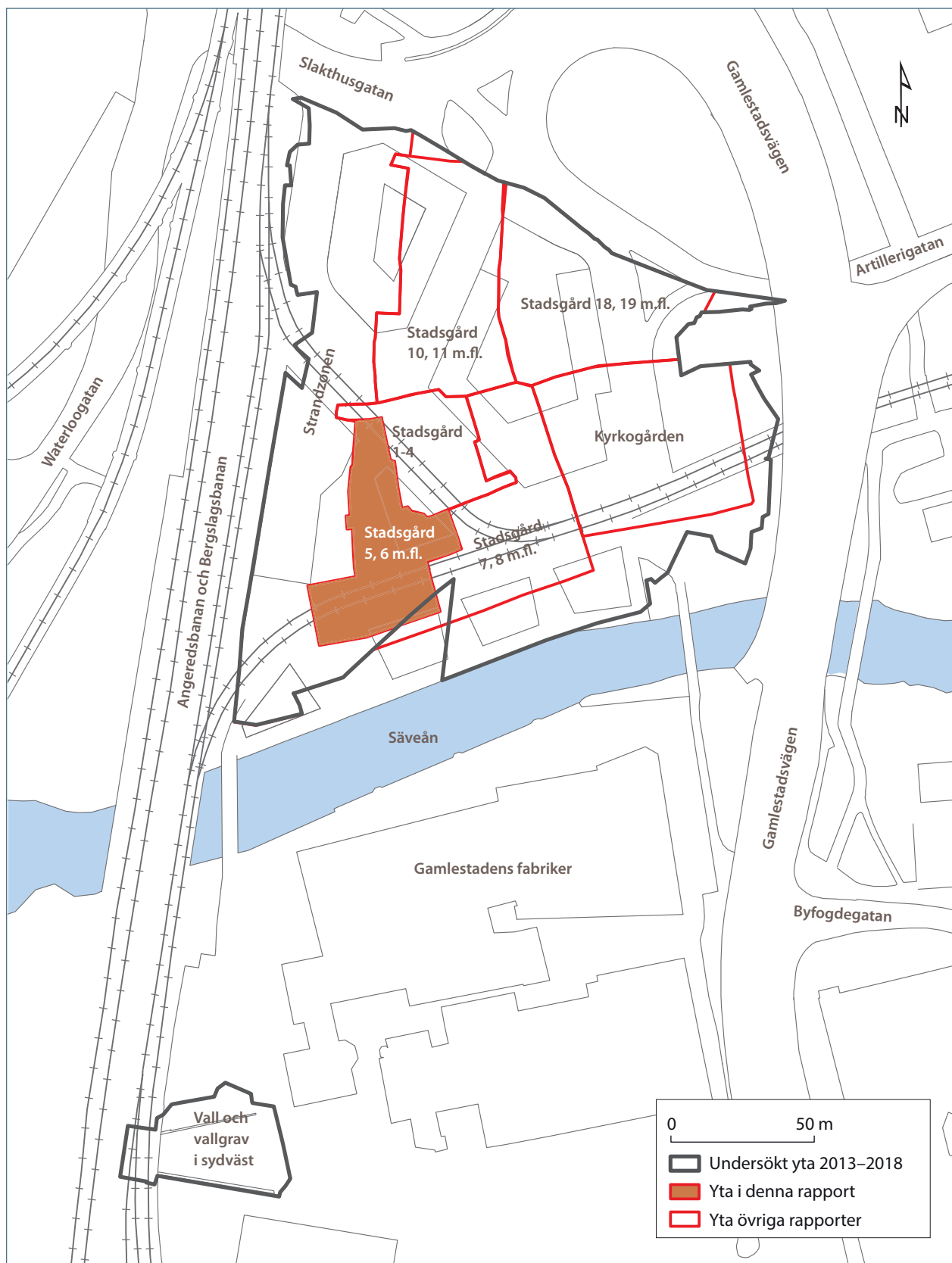
som gjordes i fält, genom olika föredrag, visningar och artiklar. Tack ska ni ha alla som deltog; Clara Alfsdotter, Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Amanda Azzopardi, Imelda Baku-nic Fridén, Jonas Bergman, Niklas Borg, Oliver Brown, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Ivonne Dutra, Veronica Forsblom Ljungdahl, Sara Gain-sford, Christoffer Hagberg, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Nathalie Halliwell, Jens Heimdahl, Mikko Helminen, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Astrid Lennblad, Emma Maltin, Pernilla Morner, Karolina Müller, Emma Nordström, Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Christina Rosén, Max Rutberg, Elisabet Schager, Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Christina Toreld, Bengt Westergaard, Gwilym Williams, Andreas Åman och Mattias Öbrink.

Rapportens upplägg

Rapporten är indelad i fyra huvudstycken. Först kommer bakgrunden och förutsättningarna för undersökningarna att beskrivas. Därefter följer en genomgång av resultaten och en tolkande diskussion. Efter det följer den stratigrafiska berättelsen.

Figur 2. Undersökningsområdet markerat på utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 64D ocS Partille. Skala 1:10 000.

Figur 4. De olika rapporter från undersökningarna av Nya Lödöse 2013–2018 som kommer att ges ut. Skala 1:2000.

BAKGRUND OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Undersökningens förutsättningar

Orsaken till undersökningen var den pågående stadsomvandlingen i Gamlestaden med ett nytt resecentrum, nya spårvägssträckningar och bebyggelse. Undersökningarna har präglats av den parallellt pågående byggnationen samtidigt som kollektivtrafiken genom området var i drift. Detta ställde stora krav på planeringen av hur och när olika delytor skulle undersökas. Arkeologin fick i hög grad anpassas efter önskemål från uppdragsgivare och entreprenör. Som ett första steg i stadsomvandlingen undersöktes år 2013 en långsträckt yta genom platsen för Nya Lödöse inför en tillfällig spårvägssträckning som skulle användas under ombyggnaderna inom området. År 2014 undersöktes en yta i Artillerigatans förlängning inför en ny spårvägssträckning. År 2015, och vintern 2016, undersöktes en yta i stadsområdets västra del inför det nya resecentrumet, samt en yta för en ny gångtunnel under järnvägen söder om Sæveån. År 2015–2018 undersöktes ytor i stadsområdets norra del inför kommande gator och kvartersmark (figur 5).

Samtliga ytor i denna rapport låg norr om Sæveån och i den västra delen av Nya Lödöse (figur 6).

Områdets historia

Innan Nya Lödöse grundades användes platsen som betes- och slåttermark. Genom området rann Sæveån. Precis väster om platsen för staden rann Sæveån ut i en nu uppgrundad arm av Göta älv. Väster om älvarmen låg Marieholm som då verkligen var en holme. De arkeobotaniska resultaten från undersökningen 2013 visade att platsen för Nya Lödöse var obebyggd men att agrarbebyggelse fanns i närheten. Marken norr om Sæveån var en del av ägora till Kvibergs by. Kviberg bytte ägare flera gånger innan Nya Lödöse grundades. År 1353 gavs en del av Kviberg tillsammans med Grimbo i Tuve socken till Aranäs kloster. Hela eller delar av

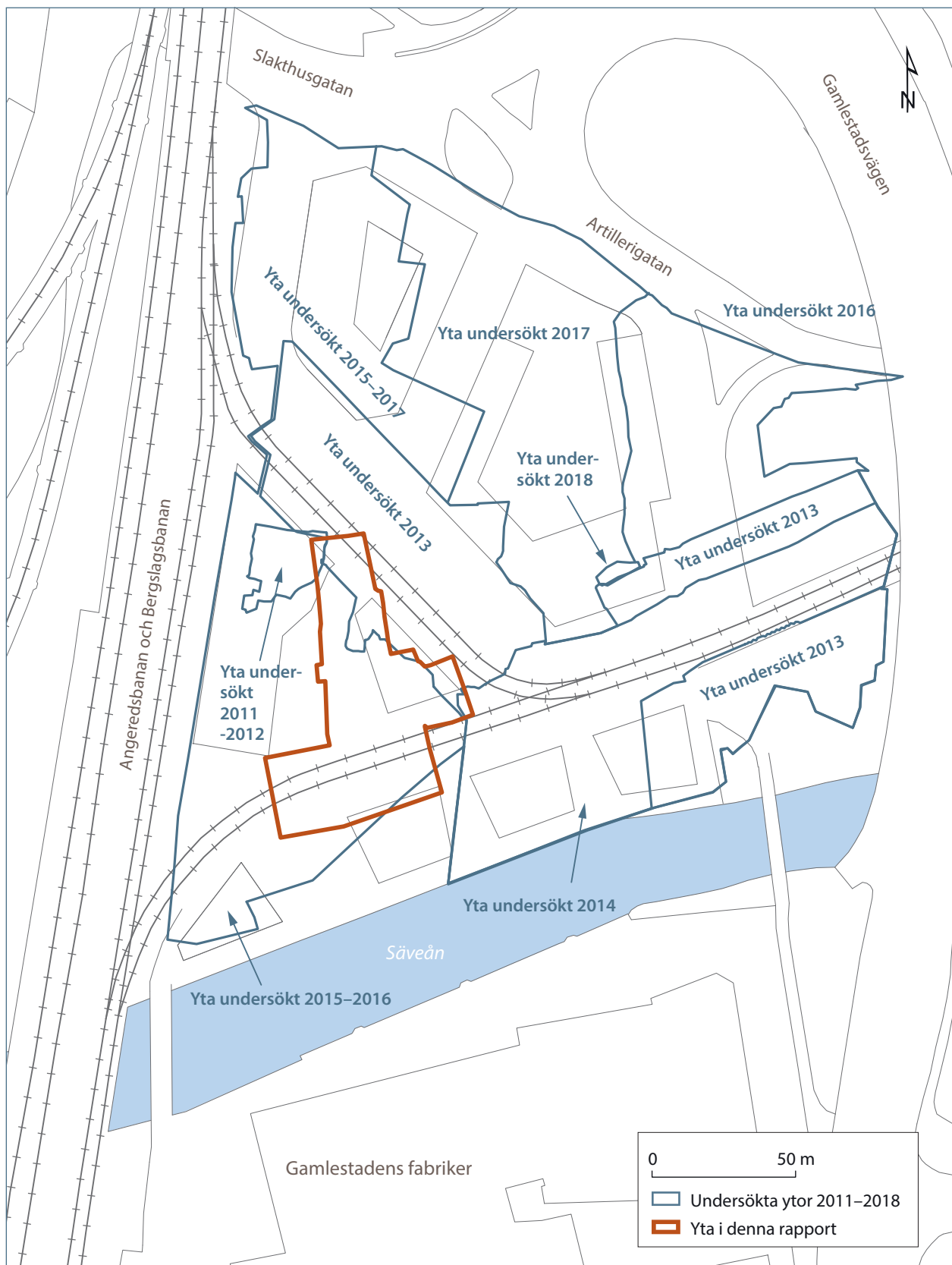
Kviberg har därefter kommit i kung Magnus Eriks sons händer och år 1362 gav han Kvibergs gård till Gudhems kloster. År 1473 skänktes Kvibergs by till den nygrundade staden Nya Lödöse. Först år 1481 tycks dock äganderätten ha ordnats med Gudhems kloster (OGB 1929:24f). Det sistnämnda kan vara en orsak till att staden började byggas upp först runt 1480. Marken söder om Sæveån tillhörde tidigare Härlanda by.

Nya Lödöse

Namnet Gamlestaden syftar på staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624. Den avhystes efter att Göteborg etablerades 1621 (figur 7).

Orsakerna till att en stad placerades här i slutet av 1400-talet är inte helt klarlagda. Man brukar framhålla som en förklaring att norska kronan tog upp tull vid Bohus fästning av de skepp som förde varor till (Gamla) Lödöse uppströms Göta älv och att man därför ville etablera en ny hamn- och handelsstad nedströms Bohus. Denna uppfattning har kritiserats av Erika Harlitz, som med referens till Linge (1969) påpekar att flera andra faktorer har haft betydelse, som en önskan att fånga upp den handel som annars skulle ha gått till Varberg eller Kungälv, stadens bättre lokalisering i förhållande till de centrala delarna av Västergötland och en önskan om att intensifiera kontakterna med Nederländerna (Harlitz 2010:120ff). Med stor sannolikhet har också behovet av en kunglig stöd-jepunkt och kontrollplats i gränsområdet mot det danska riket spelat en stor roll för stadsgrundandet.

Staden var till en början tänkt att heta Götaholm – namnet ändrades dock på begäran från borgmästarna i Gamla Lödöse. Valet att ge den nya staden samma namn som den befintliga staden Lödöse kan ha att göra med en önskan att upprätthålla de etablerade handelskontakterna, inte minst med Hansastädernas köpmän.

Figur 5. Undersökta ytor i Gamlestaden med de år de undersöktes, samt den yta som avrapporteras i denna rapport. Skala 1:1500.

Figur 6. Ytan i denna rapport vid fältarbetets start i februari 2015. Foto från nordväst Markus Andersson.

Nya Lödöse låg på båda sidor av Sävån, och var omgiven av en vall och vallgrav. När staden grundades 1473 stakades tomter och gator ut. En kyrkogård anlades norr om Sävån, men kyrkan började inte byggas förrän omkring 1480. Hela kyrkogården och kyrkan har undersökts och drygt 1200 individer har tagits upp. En kyrkogård fanns sannolikt även i den södra stadshalvan, här har ett fåtal gravar undersökts vid olika förundersökningar.

De första åren användes flera av tomterna för djurhållning, sannolikt både för export och för stadsbornas egen konsumtion. Enkla skjul byggdes på flera av tomterna. Runt 1480 började stadsgårdar byggas upp och på kort tid blev de flesta tomterna fullt bebyggda enligt ett likartat mönster med byggnader för bostadsändamål, djurhållning och verkstäder runt en stenlagd gårdsplan. I flera fall fanns bodar ut mot gatan. Med undantag av enstaka breddningar av gator och sammanslagningar av tomter var grundstrukturen relativt stabil genom hela stadstiden (figur 8).

Stadens tidiga historia är dåligt känd från de skriftliga källorna, men vi vet att den brändes i samband med unionsstriderna 1501 och 1521, även om det är osäkert hur omfattande bränderna var.

Efter unionsupplösningen 1523 satsade kungamakten stora resurser på staden. Stadens befästningar var nu en återkommande stridsfråga mellan staden och kungamakten, där kungens önskemål om ett bättre försvar var betydligt större än stadsbornas vilja att åstadkomma ett sådant (Strömbom 1924:19f). Vallarna verkar ha underhållits dåligt och tidvis rasade delar av vällen ned i vattnet, bland annat i slutet av 1530-talet. Undersökningar 2015 inom den sydvästra delen av stadsområdet visar att arbeten på stadsvallen genomfördes under 1520- och 1530-talet, högst troligt som ett resultat av Gustav Vasas påbud om en förstärkning av vallgraven och vällen (se separat rapport; Pettersson et al, i manus).

Längs den arm av Göta älv som då rann väster om stadens norra del (där banvallen för järnvägen och Angeredsbanan löper idag) påbörjades under 1520-talet bygget av omfattande utfyllnader i strandkanten och ut i älven med jordfyllda timmerkistor. Liknande konstruktioner byggdes även ut söder om Sävån. De har omväxlande tolkats som brygg- och hamnkonstruktioner eller som grundläggning för stadens utbyggnad mot väster.

År 1547 flyttades befolkningen och staden till riksborgen och fästningen Älvsborg i syfte att

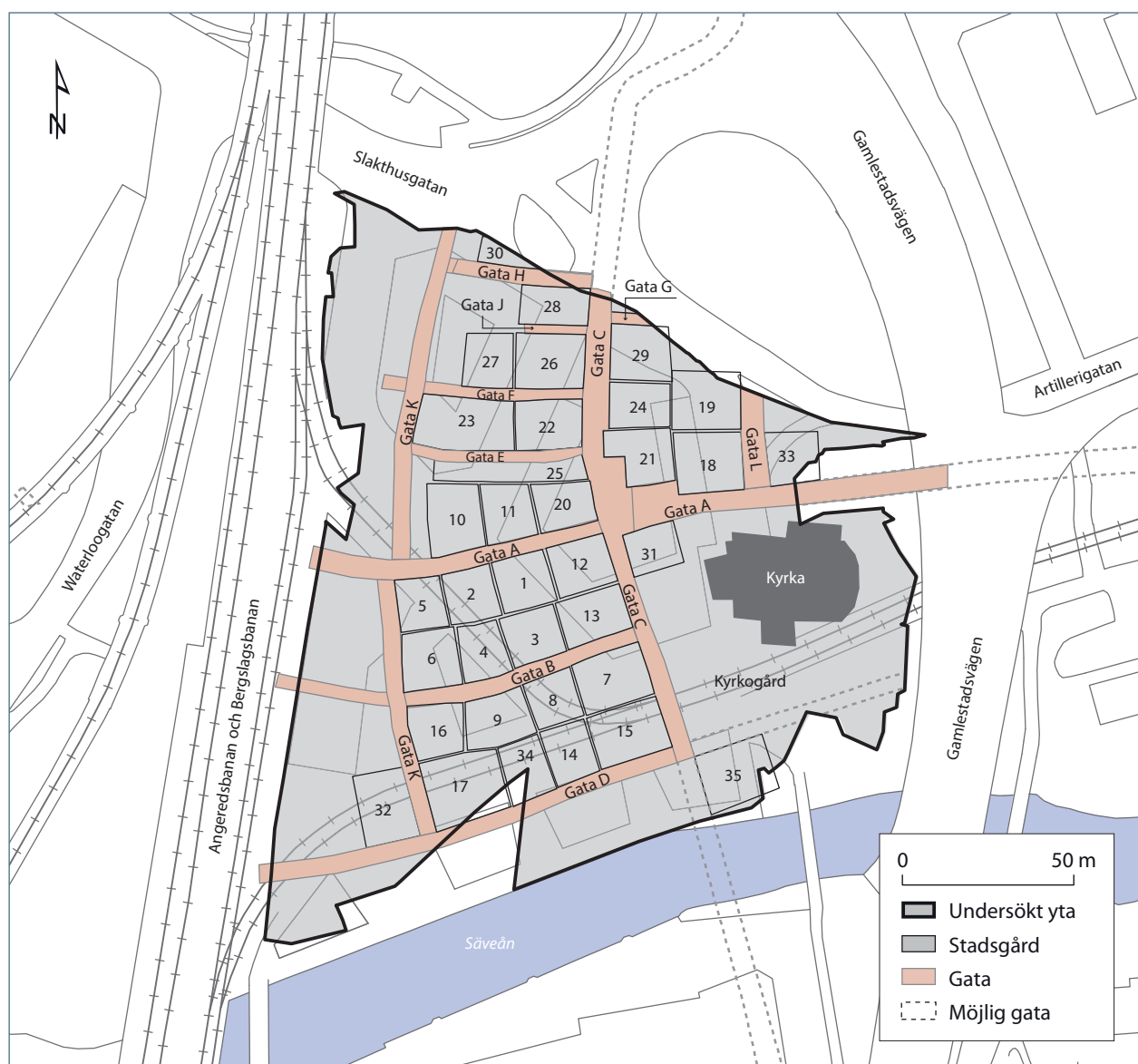

Figur 7. Kartor från stadstiden saknas. Denna är från 1677 och visar det som då fanns kvar av staden – vallgraven och kyrkoruinen. Byggnaderna tillhör landerierna. Skansen i södra delen av stadsområdet är förmodligen från 1600-talets dansk-svenska tid och tillkommen efter stadstiden. Norr är åt höger. Karta Krigsarkivet (Sverige, stads- och fästningsplaner, Göteborg, SE/KRA/0424/037/370b).

underlätta försvaret av staden och handelsaktiviteterna. Hur många som i praktiken flyttade är dock oklart och det är mycket möjligt att en del människor helt enkelt stannade kvar. I det arkeologiska materialet är en övergivandefas dock synlig över åtminstone delar av ytan.

Ålvsborgs staden brändes ner av borgarna själva 1563 i samband med det nordiska sjuårskriget och senast efter freden 1570 flyttades staden åter till det gamla läget. Nya Lödöse byggdes upp igen efter

mer eller mindre samma stadsplan som tidigare, men några tomter slogs samman och sannolikt breddades den nord-sydliga huvudgatan. Tomterna blev snabbt åter fullt bebyggda. Från denna yngre period i stadens historia finns flera olika typer av historiska källor bevarade, som mantalslängder och tänkeböcker, protokollen från rådens möten. Tänkeböckerna publicerades i samband med de arkeologiska undersökningarna 1915–1918 (Grauers 1923).

Figur 8. De gator och stadsgårdar som undersökts i Nya Lödöse 2013–2018. Långsamt växer en karta över staden fram. Skala 1:2 000.

Kalmarkriget och de sista åren i Nya Lödöse

Nya Lödöse påverkades kraftigt av Kalmarkriget, liksom flera andra städer i dagens Västsverige. Ett exempel är Ny Varberg som efter att ha härjats svårt lades ned och befolkningen flyttades till en ny stadsbildning intill Varbergs slott. Nya Lödöse och Älvsborgs fästning erövrades av danska trupper. Staden återtog visserligen, men freden i Knäred 1613 medförde att Nya Lödöse och det omgivande Sävédals härad lades under danskt styre till dess att fästningen återlösts av Sverige. Den enorma lösensumma som begärdes för att fästningen skulle återgå i svensk ägo samlades delvis in genom en särskild beskattning och de skattelängder som tillkom under denna tid (i huvudsak 1613–1619) ger

(bland mycket annat) en bild av hur människor rörde sig från Nya Lödöse under de danska åren.

Många av borgarna lämnade staden, de flesta flyttade till andra städer i närheten. Några bosatte sig också på landsbygden. Större och mindre grupper av Nylösebor fanns under några år i Alingsås, Brätte, Lidköping, Mariestad, Skara, Falköping och Bogesund (Ulricehamn). Men flera stannade också kvar under dansktiden. Bland dessa finns också några som hade bott i den kortlivade stadsbildningen Karl IX:s Göteborg på Hisingen, som brändes av danska trupper 1611 och därefter övergavs.

När lösensumman var betald och staden återgick under svenskt styre valde flera av de som flyttat att återvända till staden. Men vi ser också

att flera personer som inte tidigare bott i staden sökte sig dit. Omkring 35 personer från Danmark, Nederländerna, Skottland och olika tyska områden sökte burskap i Nya Lödöse. Många av dem följde också med till det nygrundade Göteborg och kom att tillhöra en elit där (Strömbom 1924:290ff; Larsson & Rosén 2020). Det verkar alltså som om åren efter Kalmarkriget innebar ett påtagligt brott i befolkningen och att sammansättningen av borgerskapet såg annorlunda ut 1619 jämfört med 1610.

Den slutliga nedläggningen skedde 1624, när Göteborg hade etablerats. Borgarna ålades att flytta till den nya staden, med hot om att deras gårdar skulle brännas ned.

Landerierna

När staden ödelagts användes marken av Göteborgs invånare för odling och bete. Inledningsvis var det främst holländska lantbrukare som fick arrendera mark här, som ett av flera försök att locka holländare till den nygrundade staden. Området delades in i mindre lotter, som senare slogs ihop till större lantegendomar, *landerier*. Dessa bebyggdes i flera fall med herrgårdsliknande byggnader. I Gamlestaden fanns under 1800-talet landerierna

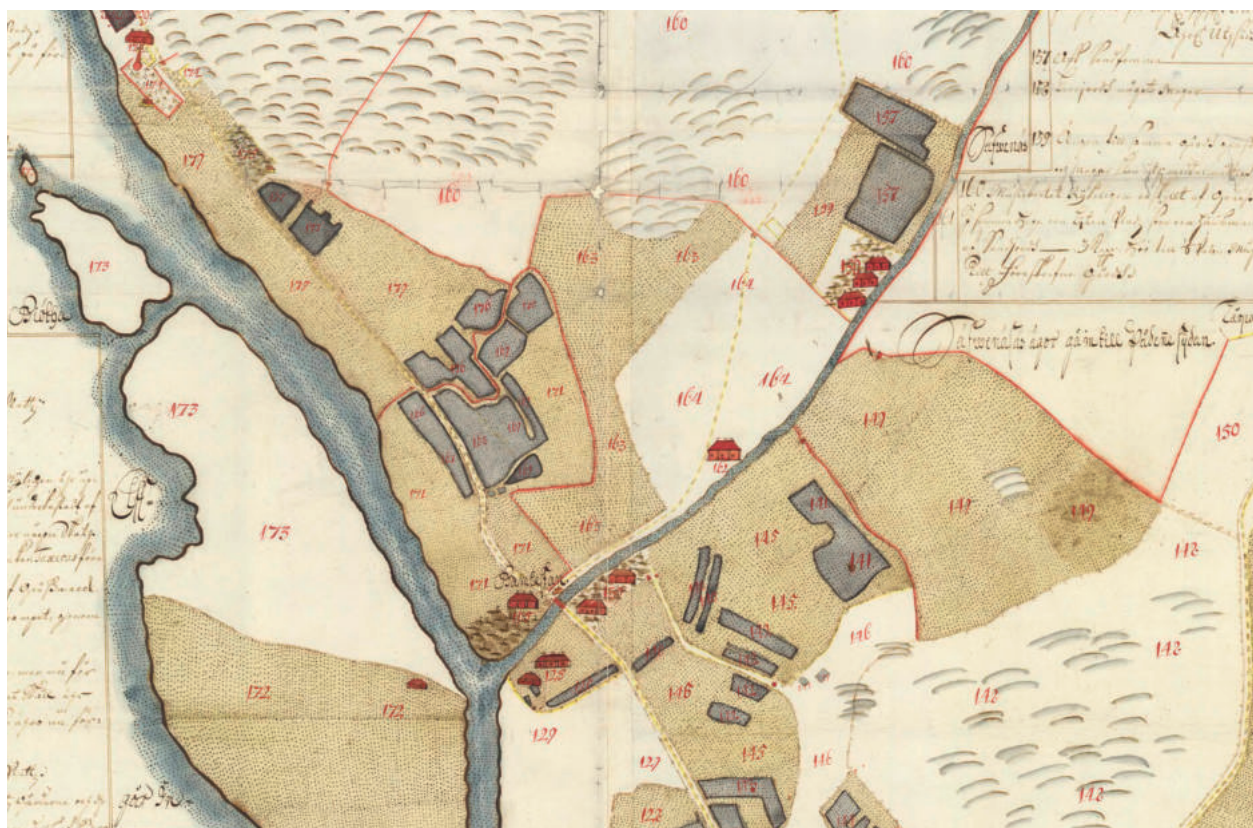
Kristinedal, Mariedal, Marieholm och Ånäs. Vi kan anta att landeriernas jordar till stor del motsvarar de gamla stadsjordarna som lagts till Nya Lödöse (figur 9).

Marken i Gamlestaden användes för odling in i 1900-talet, vilket tydligt framgår av Strömboms redogörelser för undersökningarna, där hänsyn fick tas till växande grödor på odlingslotter.

Lämningar från landeriperioden har berörts under utgrävningarna och kommer att avrapporteras separat.

Industrialiseringen och 1900-talets infrastruktursatsningar

Industrialiseringen i Gamlestaden tog sin början med det Sahlgrenska sockerbruket, som grundades redan 1729 och vars byggnad ännu finns kvar. Senare tillkom bland annat textilindustri och ännu senare kullagerfabriken, SKF. Industriproduktionen i Gamlestaden är idag i huvudsak borta, men flera byggnader från verksamheten står kvar, framför allt söder om Sävån. Många har också rivits. De många stora industribyggnaderna var en av orsakerna till uppfattningen om att stads-lämningarna till stor del skulle vara bortschaktade.

Figur 9. Utsnitt över kartan över Göteborgs landerier 1696 som visar området kring Gamlestaden. De grå partierna är åkermark, de gula slätterrängar och betesmark. Karta Lantmäteriverket.

Det visade sig dock att urschaktningarna i många fall bara gjorts i vägglinjen och att arkeologiska lämningar fanns kvar under golven i moderna byggnader. Även schaktningsarbeten inför nya gator och spårvägssträckningar har i flera fall lämnat stadslämningarna åtminstone delvis oskadda, som flera gravar under Kortedalabanans banvall (se rapport för *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård*, Rosén, i manus).

Äldre arkeologiska undersökningar

Åren 1915–1918 genomfördes arkeologiska undersökningar av Nya Lödöse under ledning av Sixten Strömbom. Flera schakt grävdes inom framför allt stadsområdets norra del (Strömbom 1924). Undersökningarna genomfördes som en del av förberedelserna inför Göteborgs 300-årsjubileum och resultaten kom länge att prägla bilden av staden.

Efter detta gjordes endast enstaka undersökningar fram till 2010-talet, med undantag av undersökningar under 1960-talet. De undersökningar som gjordes under 1960-talet orsakades främst av planerade infrastruktursatsningar, bland annat omfattande vägprojekt, vilka inte genomfördes fullt ut. År 1986 sammanfattades kunskapsläget i en volym inom projektet Medeltidsstaden (Järpe 1986).

Under 2010-talet har omfattande utgrävningar gjorts (figur 10). Utöver de större undersökningarna 2013–2018 har även ett stort antal arkeologiska undersökningar och förundersökningar av olika ytor genomförts runtom i Gamlestaden. Den undersökta ytan uppgår till mellan 15 och 20% av hela staden (enligt fornminnesregistrets utbredning). En genomgång av tidigare undersökningar finns i rapporten för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosén 2017).

Frågeställningar

Eftersom den yta denna rapport berör undersöktes vid olika tillfällen kom frågeställningarna att utvecklas och förändras. Den ökade kunskapen om staden gjorde att de inledningsvis mer övergripande frågeställningarna över tid kom att bli mer direkt riktade mot det förväntade materialet.

Frågeställningar 2013

När den första stora undersökningen av Nya Lödöse inleddes år 2013 var bilden av staden fortfarande i hög grad präglad av de skriftliga källorna och av Strömboms undersökningar på 1910-talet.

Den yta som skulle undersökas var ett tvärsnitt genom stadens norra halva, från kyrkogården i öster via bebyggda tomter och gator till den tidigare armen av Göta älv i väster. Länsstyrelsen bedömde kunskapspotentialen som hög inom ytorna med stadsbebyggelse, och medelhög för kyrkogården. Undersökningen av stadsbebyggelsen skulle därför genomföras med hög ambitionsnivå, och kyrkogården med medelhög ambitionsnivå.

Eftersom lite faktiskt var känt om staden, hade arkeologin i Nya Lödöse närmast karaktären av grundforskning. De frågeställningar som formulerades i undersökningsplanen berörde därför helt grundläggande, men outredda, frågor kring livet i staden utifrån tre olika nivåer. Litet fokus lades på kyrkogården då dess omfattning och kunskapspotential inte var känd före undersökningen.

Nivå 1

Nivå 1 berörde stadens inre struktur, med fokus på topografi, konsumtionsmönster och försörjningsmönster. Före 2013 års undersökning var mycket lite känt om stadens fysiska och sociala topografi, och dess förändringar över tid. Skriftligt källmaterial talar om flera olika hantverkare, men hur speglar det arkeologiska materialet de olika verksamheter som bedrivits i staden, var de legat och hur de förändrats över tid. Följande punkter var i fokus:

- Stadsplanen och dess förändringar över tid.
- Tomtindelning och tomtstruktur.
- Bebyggelsens karaktär, utbredning och struktur.
- Utformningen av torg och gator. Relationen mellan bebyggda och obebyggda ytor, inbegripet odlingsytor.
- Rörelsemönster inom tomterna och inom staden.
- Social struktur och näringsverksamhet, lägen och omfattning för olika verksamheter och förändringar över tid.
- Försörjningsmönster.
- Deposition av avfall och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.
- Konsumtionsmönster och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.

Nivå 2

Nivå 2 var ett regionalt perspektiv, där resultaten från undersökningen skulle sättas i relation till

Figur 10. Översikt över undersökningen i april 2015. Närmast kameran finns stadsgård 9. Foto från öster Markus Andersson.

omkringliggande städer. Fokus i äldre forskning har legat på städerna i Göta älvdalen, med den tänkta "kedjan" Gamla Lödöse – Nya Lödöse – Göteborg. Nu vidgades perspektivet till andra orter i dagens Västsverige, framför allt Ny Varberg, Marstrand, Uddevalla, Jönköping, Lidköping och Karlstad. Fokus låg på kontakter och nätverk mellan orter som de avspeglas i den materiella kulturen och på förändringar över tid av dessa. Två huvudfrågor var:

- Stadens försörjningsområden, primärt avseende byggnadsmaterial och byggnadsstilar samt födoämnen (animaliska och vegetabiliska).
- Kontaktvägar – import, export och reexport inom regionen men också sociala och personliga kontakter.

Nivå 3

Nivå 3 var ett nationellt och internationellt perspektiv. Här berördes förhållandet till städer på östkusten (som Stockholm och Kalmar) och inlandsstäder (som Jönköping) liksom stadens internationella nätverk med personer och varor. Vilken var Nya Lödöses roll som den enda staden vid Västerhavet. Prioriterade frågor var:

- Stadens roll i den samtida urbana hierarkin och dess roll i det svenska statsväsendets framväxt.
- Stadens betydelse som export/importhamn för den svenska statsmakten med fokus på Nordsjöområdet.
- Hur kan företeelser som globalisering, kolonialisering och begynnande modernitet, ofta uppmärksammade i forskning kring 1500-talet, iakttas i Nya Lödöse?

Frågeställningar 2014

Den yta som skulle undersökas låg söder om den från år 2013 och omfattade kyrkogården i öster och bebyggda tomter i väster. Frågeställningarna under 2014 års säsong anslöt till de från 2013. Eftersom delar av stadens struktur nu började bli synlig kunde frågeställningarna riktas mer direkt mot en komplettering av det tidigare materialet. Därför betonades möjligheterna att erhålla kunskap om stadens vidare utbredning åt söder, och de verksamheter som hade bedrivits i dessa delar av staden.

Frågeställningar 2015

Två olika ytor skulle undersökas under 2015. Den större av dem låg i stadens västra del, norr om

Säveån och innehöll bebyggda tomter och gator och väster om det strandzonen utmed Göta älv där utbyggnaderna med timmerkistor fanns. Den mindre delytan låg i stadens sydvästra kant, söder om Säveån, där vallgraven borde finnas. Länsstyrelsen bedömde kunskapspotentialen som hög, undantaget ytan söder om Säveån (vallgraven) där kunskapspotentialen bedömdes som medelhög. Undersökningen skulle därför genomföras med hög ambitionsnivå inom ytorna norr om Säveån och med medelhög ambitionsnivå inom ytorna söder om Säveån.

Frågeställningarna byggde vidare på kunskaperna från undersökningarna 2013 och 2014. Syftet var att få en fördjupad kunskap om staden och dess samtid samt att knyta an till urbanarkeologiska forskningsfält i vidare bemärkelse. Det bästa sättet att arbeta med materialet bedömdes vara en kombination av arkeologiska, naturvetenskapliga och historiska källmaterial. Frågeställningarna var uppdelade på fyra teman:

Att anlägga en stad.

Hur gick det till när Nya Lödöse anlades och hur användes stadsområdet innan staden byggdes? Arkeobotaniska resultat från 2013 berättade en del om markanvändningen, men fördjupningar behövdes.

- Vilka var de speciella förutsättningarna för just denna plats?
- Kan vi säga något om agrara aktiviteter och de omgivande byarna?
- Hur förändras ett område när en stad anläggs där?

Leva i staden

Det finns tydliga övergripande strukturer för stadsplanen och organisationen av stadsgårdarna men skillnader mellan olika gårdar och olika delar av staden i bland annat byggnadsteknik, avfallshantering, djurbensmaterialet och föremålsfynden. Dessa skillnader behövde förklaras. I detta ingick att undersöka människors rörelsemönster i staden och fördjupa diskussionen om hur avfallet hanterades, det senare då det klart påverkat hur det arkeologiska materialet formats.

Fanns det påtagliga skillnader mellan stadsgårdar inom undersökningsområdet? Hur ska de varierande strategierna förklaras? Här var en tanke att diskutera idén om en generell urban kultur i

Nordeuropa, sedd i relation till resultaten från Nya Lödöse.

Hur har människor rört sig i staden? Fanns ytor med olika grad av tillgänglighet? Har olika aktörer haft samma rörelsemönster? Fanns förbindelser mellan olika delar av staden utöver gatorna?

Hur såg strategierna för avfallshantering ut? Skedde förändringar över tid? Vem hade möjlighet att deponera avfall var? Placerades det på ett sådant sätt att andra har haft möjlighet att ta tillvara sådant som kunde återanvändas eller återvinnas? Skedde bortforsling av avfall i flera steg och vilken var "slutdestinationen"? Hur hanterades sådana material som är orena men ändå en resurs, som mänsklig latrin?

Hur utnyttjades strandzonen mot Göta älv? Hur står sig den äldre tolkningen av detta område som "hamnen" i ljuset av nya undersökningar? Strukturen med timmerkistor i strandkanten byggdes ut successivt med början i 1520-talet, möjligen tidigare, och fortsatte åtminstone in i 1570-talet. Hur användes dessa – var det nyskapade tomter eller offentliga ytor? Vem/vilka tog initiativ till utbyggnaden (inledningsvis och senare) och hur förändrades användningen över tid? Kan fyllningen i kistorna bidra till att besvara dessa frågor?

Staden och omvärlden

Människorna i Nya Lödöse ingick i olika nätverk (regionala och internationella) med människor på andra platser där varor, tjänster och idéer bands samman. I detta tema ingick dels fortsatta studier av varuutbyte och försörjningsmönster, dels en studie av hur företeelser som reformationen, ökad global handel och exploatering av andra kontinenter tog sig uttryck i en liten stad i den europeiska periferin. Det lokala och regionala perspektivet var också viktigt. Varifrån hämtade staden sina råvaror och hur samspelade staden med sin närmaste omgivning? Kan materialitet i Nya Lödöse kopplas till olika befolkningsgrupper? Är det möjligt att diskutera de olikheter vi redan iakttagit mellan olika tomter som ett uttryck för olika ursprung?

Efter staden

Resultaten från 2014 antydde att byggnader från stadstiden stod kvar och användes även efter avhysningen av staden. Äldre undersökningar visar att även andra strukturer kan ha levt vidare efter

nedläggningen. Dessa resultat var grunden för att diskutera hur olika typer av urbana strukturer fortlevde på en plats som formellt var "avurbaniserad"?

Specialister och samarbeten

Arkeobotaniker, osteologer och föremålsspecialister deltog genom hela undersökningen. Tanken var att de aktivt skulle vara en del av fältarbetet och tolkningsprocessen genom att kontinuerligt föra tillbaka resultat till arkeologerna (figur 11). I fältarbetet deltog en konservator med rådgivning, upptagande av preparat och fyndtvätt.

De animalosteologer som deltog var Emma Maltin (Bohusläns museum) och Leif Jonsson (LJ Osteology). De gjorde även registreringen och analyserna av det animalosteologiska materialet.

De föremålsexperter som deltog var Veronica Forsblom-Ljungdahl (då Bohusläns museum) och Jeanette Gustavsson (Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ), de gjorde även föremålsregistreringen och analyserna. Under efterarbetet deltog även ytterligare experter. Kristina Carlsson (Arke-

ologerna, SHM) specialregistrerade keramik, Torbjörn Brorsson (Kontoret för keramiska studier) gjorde ICP-analyser på keramik, Georg Haggrén (Helsingfors universitet) gjorde specialregistrering av glas.

De arkeobotaniker som deltog i fält var Jens Heimdahl och Maria Paring (Arkeologerna, SHM). Jens Heimdahl gjorde de efterföljande analyserna.

Prover för vedartsbestämning och dendrokronologisk datering samlades in av arkeologerna i fält. Analyserna gjordes av Hans Linderson vid Kvartärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet.

Forskningssamarbeten

Till undersökningen knöts en referensgrupp med forskare från olika museer och universitet. I gruppen ingick Per Cornell (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet), Ann-Charlotte Falk (Östergötlands museum), Sonia Jeffery (då vid Lödöse museum), Daniel Larsson (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universi-

Figur 11. Astrid Lennblad och Cathrine Andersson Färnström undersöker ett trähjul från runt år 1500 i november 2015. Hjulet framkom i en utfyllnad inför byggnation på stadsgård 34 (kommande rapport). Fyndet ledde till en omfattande diskussion i projektgruppen om det skulle konserveras eller ej. Beslutet blev att dokumentera hjulet med SFM och sedan kassera det. Foto Markus Andersson.

tet), Stefan Larsson (då vid Arkeologerna, SHM i Lund), Jette Linaa (Moesgård Museum), Claes Pettersson (då vid Jönköpings läns museum) och Göran Tagesson (då vid Arkeologerna, SHM i Linköping). Gruppen hade en roll som ”bollplank” och samtalspartners kring både praktiska och forskningsinriktade frågor.

Nya Lödöse har ingått som studieobjekt i två danska forskningsprojektet. *Urban Diaspora – Diaspora Communities and Materiality in Early Modern Urban Centres* och *UMM - Urbaniseringens möder og mennesker*. Inom ramarna för dessa projekt studerades hur migration och urban identitet tar sig materiella uttryck (se Linaa 2020, Rosén 2019 och Öbrink 2019).

Resultaten från undersökningarna i Nya Lödöse har mynnat ut i flera artiklar i exempelvis *META Historiskarkeologisk tidskrift* (se Rosén 2017, Öbrink 2016). Materialet har även internationell relevans och som ett led i den vetenskapliga avrapporteringen har en serie artiklar publicerats i tidskriften *International Journal of Historical Archaeology* (Cornell & Rosén 2018).

Publika aktiviteter

Under säsongen 2013 bedrevs ett omfattande publikt arbete (se rapport: Öbrink & Rosén 2017). Under

de efterföljande årens undersökningar fortsatte och utvecklades detta arbete.

Då undersökningarna var en del av en byggarbetsplats låg fokus främst på att hålla förmedlingen på andra platser, fysiska såväl som digitala. Denna strategi fick ändras då intresset hos allmänheten var mycket stort. Efter dialog med byggtreprenören kunde öppna visningar hållas på plats under bestämda tider (figur 12).

Under säsongen 2015 genomfördes en till två öppna visningar i veckan under perioden maj-augusti. Skolprogrammen breddades till fler förskolor, skolor och högskolor. De pedagogiska programmen utgjordes av visningar och workshops, i fält såväl som i klassrum.

Projektets Youtube-kanal lanserades under 2015, med filmer från undersökningarna. Föreläsningsserier genomfördes på Gamlestadens bibliotek och på Göteborgs stadsmuseum. Papperstidningen Nya Lödöse tidning nr 5–7 trycktes i 2000 exemplar per nummer och distribuerades i fält, på bibliotek och på Göteborgs stadsmuseum. Informativa vepor på tre olika språk (svenska, engelska och arabiska) fanns tillgängliga för förbipasserande på undersökningens avspärrningar.

Förmedlingen utfördes av projektets arkeologer och andra specialister men vi anlitate även

Figur 12. Kö till visning på arkeologidagen 2015. Foto Markus Andersson.

personal med specialkompetens för förmedling som pedagoger, fotograf, grafisk designer, webbyrå, illustratör, 3D-tekniker, musiker samt en dansgrupp.

Pedagoger från Göteborgs stadsmuseum utförde delar av förmedlingsarbetet på uppdrag av projektet. Tack vare det samarbetet nådde vi ut till ett stort antal skolor i Göteborgsområdet och vi kunde erbjuda fördjupat innehåll i stadsvandringar som utgick från Gamlestaden. Samarbetet med Göteborgs stadsmuseum innebar även att arkeologer från Nya Lödöse-projektet ingick i arbetsgruppen inför stadsmuseets nya basutställning "Göteborgs födelse".

Undersökningarna uppmärksammades i lokal och nationell press, radio och tv, bland annat i radio P1:s program "Meny" under temat "Vad åt man för 500 år sedan i Sverige?".

Regionalt samverkade Nya Lödöse med Västarrvet inför produktionen av en vandringsutställning. Ett nordiskt samarbete med Odense och Köpenhamn initierades med stöd av Velux-fonden i projektet "Urbaniseringens møder og mennesker", där ett av målen var en mobil utställning som turnerade mellan länderna. Internationellt samverkade Nya Lödöse med NEARCH-projektet, ett EU-projekt med 16 deltagare i tio länder som utforskade publikt deltagande i samtida arkeologi. Nya Lödöses publika arbete presenterades vid den internationella konferensen EAA 2015 i Glasgow.

Gensvaret hos våra målgrupper var mycket stort. Visningar och skolprogram blev snabbt fullbokade, våra föreläsningar var välbesökta och webstatistiken visade på en stor trafik.

Genomförande

En egen profil

Inför projektstarten skapades en egen profil för trycksaker, kläder, visitkort och skyltar. Dessa användes istället för de ingående samarbetsparternas vanliga profiler, så även för denna rapport. Orsaken var viljan att skapa en tydlig enhet och "vi-känsla" inom projektet och en tydlig avsändare mot externa mottagare (figur 13).

Arbetsgången i fält

De här ingående ytorna undersöktes inom ramarna för tre olika projekt med olika länsstyrelsebeslut under åren 2013–2016. Huvuddelen av ytan undersöktes under säsongen 2015. Mindre delar

av denna rapport omfattar material från 2013 och 2014, arbetsgången de åren beskrivs närmare i rapporterna för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosén 2017), och stadsgård 7, 8, 12–15 (kommande rapport).

Inför undersökningen 2015 gjordes en detaljerad tidsplan för när de olika delytorna skulle undersökas. Tanken var att de ytor som låg längst åt väster, intill Bergslagsbanan, skulle genomföras först. Inom dessa ytor finns Nya Lödöses strandkant utmed Göta älv med utbyggnader på timmerkistor. Erfarenheterna från 2013 visade att dessa ytor skulle vara svåra att komma åt ur logistisk och geoteknisk synpunkt. Målsättningen nu var att en mer noggrann och heltäckande undersökning av lämningarna inom ytan skulle göras under 2015.

Även nu visade sig möjligheterna att genomföra en undersökning inom den västra delen av ytan vara ett större bekymmer än förutsatt och de tekniska lösningar som behövdes blev förse-nade. Fältarbetet kom därför att påbörjas i den östra delen av undersökningsområdet i februari. På grund av den kalla vintern sattes två tält upp och ytorna i dem undersöktes först (figur 14). Efter att tälten tagits bort kom resterande ytor att undersökas. Tillgången till undersökningsområdets olika delar styrde planeringen av när olika ytor kunde undersökas.

Delar av ytan utmed den ursprungliga strandlinjen kunde undersökas under våren och sommaren. Ytorna ute i Göta älvs gamla fåra kunde undersökas först under hösten och vintern 2015–2016 och då med kraftiga begränsningar för hur stora ytor som fick vara öppna vid ett tillfälle och hur djupt de kunde undersökas. Under vintern 2015–2016 sattes åter ett tält över de sista ytorna som undersöktes. Endast delar av ytan här undersöktes, detta innebär att delar av fornlämningen kvarligger under ett djup av cirka -1 m.ö.h.

Metod och dokumentation

Syftet med metodvalet var att kunna beskriva ett detaljerat händelseförlopp inom en relativt kort tidsrymd, som bitvis efterlämnat tunna och svårurskiljbara lager. För att bäst kunna svara på frågeställningarna undersöktes och dokumenterades därför lämningarna enligt en händelsebaserad kontextuell metod.

Den minsta stratigrafiska enheten var en kontext. De består av ett eller flera objekt, dessa kan vara jordlager, konstruktionsdelar av sten, tegel

Figur 13. Nya Lödöseprojektets signatur på arbetskläder. Foto Markus Andersson.

Figur 14. Undersökning i det större av de två tälten. Närmast kameran syns gata B och bakom det stadsgård 16. Foto Markus Andersson.

eller trä, föremål och ben. Kontexterna delades in i tre huvudgrupper, lager, nedgrävningar och konstruktioner. Lämningarnas källvärde graderades från 1 till 3, vilket påverkade undersöknings- och insamlingsmetoden. De källvärdena som användes var: 1. Primärdeponerade, bildade på plats, 2. Sekundärdeponerade, omlagrade med känd proveniens eller 3. Tertiärdeponerade, omlagrade utan känd proveniens.

En eller flera kontexter bildade en kontextgrupp. Dessa är en samling händelser som hör ihop och som skett under en begränsad tidsrymd (figur 15).

Själva grävandet gjordes huvudsakligen enligt single contextmetoden, vilket innebar att varje stratigrafisk enhet undersöktes, dokumenterades och avlägsnades var för sig och i omvänd kronologisk ordning från hur de skapats.

De grävmetoder som användes var:

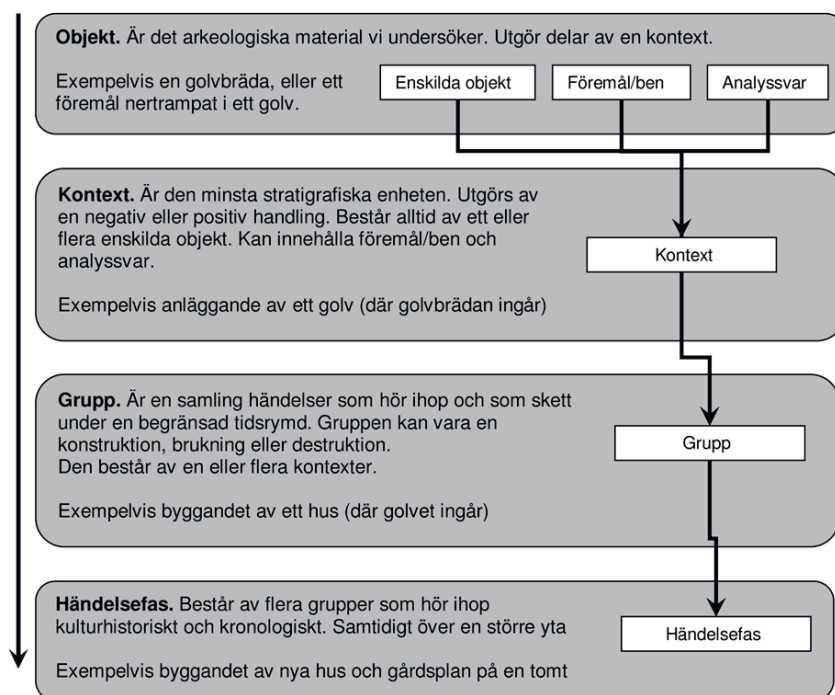
1. Handgrävning med skärslev. Ett urval av kontexter som bedömdes vara bildade på plats undersöktes i rutnät. Jordlagren genomsöktes med metalldetektor i anslutning till att de undersöktes. Metoden användes främst vid undersökning av konstruktioner och primärdeponerade ytor, såsom brukningslager. Även en del sekundärdeponerade lager undersöktes med denna metod.

2. Anpassad fingergrävning med skyffel och spade eller med maskinhjälp. Jordlagren genomsöktes med metalldetektor. Metoden användes för att undersöka sådana kontexter där metod 1 inte var aktuell, men där det ändå fanns anledning att dokumentera och samla in föremål och ben, till exempel områden med sekundärdeponerat material.

3. Maskinschaktning, där ben- och föremålsmaterial inte annat än undantagsvis insamlades. Metoden användes huvudsakligen för att undersöka extensiva ytor och att schakt bort recenta fyllnadslager och störningar ned till en arkeologiskt intressant nivå.

Den grävmetod som valdes berodde på kontextens källvärde. Arkeobotanik, föremål och animalosteologi var integrerade delar av de arkeologiska kontexterna. Föremål och ben samlades in med relation till kontext. Under 2013 mättes de in där de framkom med relation till kontexten. Från 2015 samlades de in med relation till kontexten. Några av kontexterna med källvärde 1 undersöktes i rutnät där ben och föremål samlades in, från några kontexter togs sällprover som vattensållades. Samtliga prover mättes in där de insamlades och relaterades till respektive kontext.

Varje kontext beskrevs och tolkades i fält av grävande arkeolog. De mättes in digitalt och doku-

Figur 15. Schematisk framställning av tolkningsprocessens gång.

Figur 16. Ivonne Dutra och Maria Paring dokumenterar kontexter på surfplatta. Foto Markus Andersson.

menterades på ett likvärdigt sätt. Under 2013 och 2014 användes ett pappersformulär med en beskrivande del och en argumenterande och tolkande del. Kontexterna registrerades löpande under fältarbetstiden i Intrasys samt i stratigrafiprogrammet Harris Matrix Composer. Under säsongen 2015 användes surfplattor för direktregistrering i intrasys i fält (figur 16). Grupperingen av kontexterna skedde under fältarbetet.

Vid efterarbetet av materialet gjordes en fasindelning utifrån händelser, vilka kallades händelsefaser. Dessa kan omfatta hela staden (som under etableringsskedet) men är vanligast knutna till händelser inom en administrativ enhet som en stadsgård eller gata. Händelsefaser beskrivs närmare nedan under *Resultat*.

Föremålshantering och konservering

Föremålsspecialister deltog i fält under hela fältarbetet. Tvätt och registrering av föremål gjordes kontinuerligt. Dessutom påbörjades specialregistrering av keramik och glas.

För mer känsliga föremål fanns en kontinuerlig kontakt med konservatorerna på Studio Västsvensk Konservering. De kunde med kort varsel komma ut i fält för att delta i arbetet och avgöra hur föremål skulle tas omhand.

Insamlingsprinciperna för föremål styrdes av kontexternas källvärde (1–3). Från primärdeponerade kontexter tillvaratogs alla föremål, så även från de flesta sekundärdeponerade kontexter. Utvalda kontexter med primärdeponerat och sekundärdeponerat material vattensållades, i första hand för att tillvarata osteologiskt material, men även

föremålen togs tillvara. I kontexter med källvärde 3 handplockades föremål selektivt. Metalldetektor användes regelbundet i alla typer av kontexter.

Integrerad föremålshantering

Syftet var att göra föremålshanteringen till en integrerad del av fältarbetet där en direkt återkoppling skulle underlätta tolkningen av strukturer och planering av arbetet.

De olika föremålskategorier som förekommer, eller saknas kan belysa hur olika lager och ytor använts. Olika fragmenteringsgrad, inte minst av keramiken i jämförelse med näraliggande kontexter och andra platser, kan visa om materialet flyttats eller nöts efter det att de hamnade på just den platsen. Påträffas skärvorna i koncentrationer (som små skärvor eller större delar av hela kärl) har materialet sannolikt inte flyttats efter det deponerats. Om skärvorna påträffas stående på högkant visar det i sin tur att materialet sannolikt har omdeponerats minst en gång. Rörelsefrekvensen på en yta kan avspglas i hur fragmenterat materialet är.

Föremålen kan även visa om ytor varit renso-pade eller avsedda för avfall. På samma sätt kan lager som tillkommit i samband med raseringar avslöja mycket om byggnaderna. Koncentrationer av spikar och nitar kan tyda på att delar av huskonstruktioner rasat samman eller att delar av en möbel som var väggfast brunnit på platsen som sen inte röjts.

Vidare analyser

I den här rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Föremålsmaterialet kommer att presenteras mer utförligt i en särskild rapport.

Animalosteologi

Fältnärvaro och grundtanke

Målsättningen med det animalosteologiska arbetet var att arbeta integrerat och i nära samarbete med arkeologerna. För att skapa förutsättningar för en bra samverkan mellan animalosteologi och övriga delar av projektet var det viktigt att osteologerna deltog på ett sådant sätt att de kunde arbeta både utifrån sina egna frågeställningar, och de gemensamma frågeställningarna som projektet hade. Detta skedde genom att osteologerna var en rörlig resurs som följde utgrävningens olika moment

och bistod arkeologerna med att bedöma lagrens karaktär och att skapa representativa prover.

I fältsituationen innebar det att det alltid fanns minst en osteolog på plats. Snabba bedömningar och feedback resulterade i att den osteologiska informationen blev en naturlig del av den arkeologiska tolkningen, samtidigt som osteologerna hjälpte till med prioriteringar och urval kring insamling och vattensällning (figur 17). I många fall hade det betydelse för tolkning, dokumentation och fortsatt undersökning. Observationerna i fält var även viktiga för planeringen av det följande analysarbetet. Spridningen av arter och deras olika skelettelement uppvisade i många fall mönster som kunde följas upp vid senare analys.

Överlag prioriterades insamling och vattensällning i primära och sekundära kontexter, medan ben från omlagrade lager utan känd proveniens i regel endast handplockades som ett stickprov. Alla ben tvättades, torkades och sorterades i fält.

Analys

Tack vare det osteologiska arbete som utfördes redan i fält kunde den efterföljande analysen utföras på ett material som var skräddarsytt utifrån den arkeologiska undersökningens övergripande frågeställningar.

I projektet lades stor vikt vid det animalosteologiska materialets potential att belysa tafonomiska förhållanden och att bidra till förståelsen av de arkeologiska lagrens tillkomsthistoria. Tafonomi brukar definieras som studiet av de processer som skapar, modifierar och delvis förstör det osteologiska materialet (O'Connor 2008:19ff). En viktig del av arbetet var att redogöra för benmaterialets olika bevaringsförhållanden, samt att jämföra detta med de arkeologiska tolkningarna. I många fall ledde detta till att tolkningen av olika kontexter fick revideras, eller till att tolkningen kunde fördjupas.

I den här föreliggande rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Animalosteologin kommer att presenteras mer utförligt i en särskild rapport.

Arkeobotaniska analyser

Arkeobotaniken var en integrerad del av fältarbetet och arkeobotaniker deltog genom hela fältarbetet. Huvuddelen av proverna preparerades och analyserades översiktlig i fält. På detta sätt blev flera olika

Figur 17. Cathrine Andersson Färnström vattensållar ett sållprov för att söka efter små ben och föremål. Sållprover (PS) samlades in från ett flertal kontexter som bedömdes ha källvärde 1, främst avfalls- och brukslager. Flera av dessa visade sig dock vara raseringslager. Foto Markus Andersson.

kontexters innehåll undersökta samtidigt som de grävdes ut, vilket var viktigt för den stratigrafiska diskussionen och tolkningen i fält. Några prover kom att analyseras översiktligt först efter att fältarbetet avslutats. Från stadsgårdarna, vretarna och gatan i denna rapport analyserade totalt 359 prover. 326 av dem analyserades under säsongen 2015. Till detta kan läggas 25 prover från 2013 och 8 prover från 2014 års undersökningar. Resultaten av dessa analyser beskrivs i tabellerna i den stratigrafiska berättelsen.

Utifrån de översiktliga analyserna valdes 117 prover ut för mer djuplodande analyser. Av dessa var sju prover från 2013 års fältarbete och fyra från 2014 års fältarbete. Övriga var från säsongen 2015. Urvalet skedde utifrån provernas innehåll

av kulturväxter och koppling till kontexter med höga källvärden. Även pollen och parasitanalyser genomfördes efter fältarbetets avslutande och fältarbetet begränsades till provtagning. Dessa analyser beskrivs i en egen delrapport i bilaga 1.

Dendrokronologiska analyser

Flera prover sågades från olika Träkonstruktioner, främst timmerkistorna. Från den yta denna rapport berör har totalt 56 prover skickats till Kvar-tärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet (tabell 1 och bilaga 2). De prover som inte kunde dateras var främst virke med för få årsringar (under 60), dålig koppling till andra prov, eller udda träslag som al, alm och asp. Inte heller gran och tall har kunnat dateras.

Proveniensen för materialet av ek har vid analyserna delats in i olika grupper efter ståndorten (se bilaga 2). En övervägande del av trä materialet från timmerkistorna påminner om material från Köpenhamn (utfyllnadslager med ursprungligen skepps- och byggnadsvirke). Växtplatsen har utifrån likheter med annat material bedömts som norra Halland eller i gränslandet till Västergötland. Jämförelser med det skriftliga materialet pekar

snarare på växtplatser inom kronoallmäningen i Sävedals härad, huvudsakligen i Landvetter och Härryda socknar.

Utifrån analysmaterialet att döma var ek det träslag som föredrogs vid större konstruktioner, som timmerkistorna eller syllstockar i byggnader. Till stängsel och andra klenare konstruktioner användes andra träslag.

RESULTAT

De undersökta ytorna

De ytor som beskrivs i den här rapporten undersöktes huvudsakligen under 2015, mindre delar undersöktes 2013 och 2014. Inom området har det dessutom grävts ett antal schakt vid två förundersökningar utförda 2011 och 2012 (Sandin et al 2011; Gustavsson et al 2012).

Området låg i den västra delen av Nya Lödöses norra del, intill Göta älv. Ytorna utgörs av fem tomter med bebyggelse (stadsgård 5, 6, 9, 16, 17), en tomt som möjligen var bebyggd (stadsgård 32), en gata (gata B) och obebyggda vretar mellan stadsgårdarna (figur 18). Mellan stadsgård 9 och 17 samt 16 och 17 bör vretar ha funnits, men här saknades arkeologiska lämningar.

I den här texten kommer begreppet *stadsgård* användas för den uppbyggda miljön på en tomt. En stadsgård kan även omfatta mer än en tomt, vilket verkar vara vanligt förekommande framför allt under stadens yngsta tid. En tomt är således endast en juridisk ram inom vilken en levande tredimensionell miljö byggdes upp. De tomter som lades ut 1473 fortsatte sannolikt att finnas kvar till 1624. Till skillnad mot de ytor som tidigare avrapporterats verkar dock tomtgränserna i stadens västra kant ha varit mer föränderliga över tid.

Med *vret* avses de obbyggda utrymmen som fanns mellan de olika stadsgårdarna. De avgränsades från stadsgårdarna av byggnader eller med stängsel. I Magnus Erikssons stads lag från 1357 reglerades att det skulle finnas ett dropprum mellan grannhus som hindrade vatten att rinna ner på grannens tak (Holmbäck & Wessén 1966:87). Vretarna låg formellt på de tomter de avgränsade, tomtgränsen fanns i själva verket mitt i vreten. I några fall fanns gränstaket från den äldsta stadstiden mitt i vretarna.

Här följer en kortfattad genomgång av händelserna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och

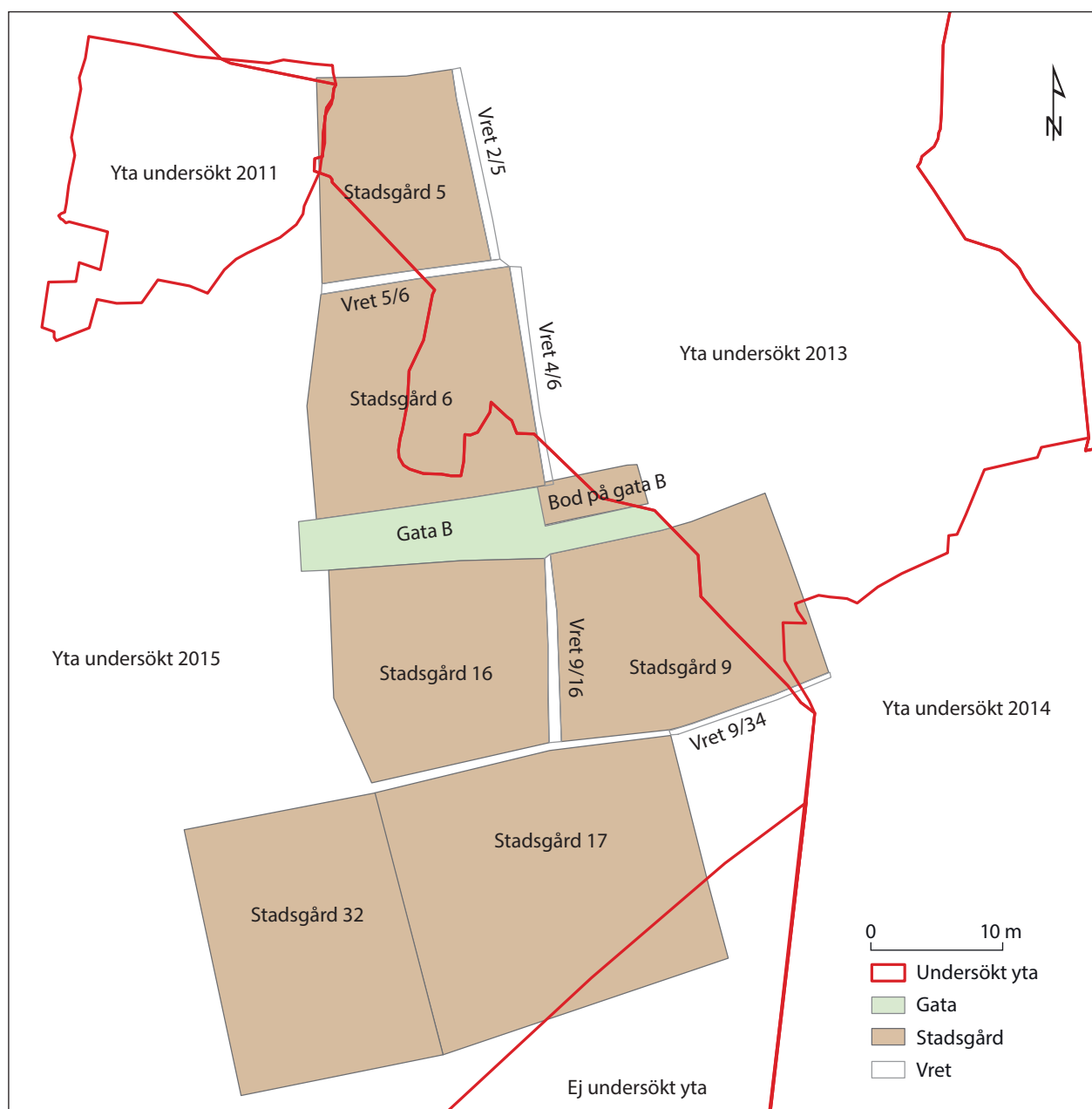
gatorna. Mer detaljerad beskrivning av förloppet finns i den stratigrafiska berättelsen nedan. Därefter följer en tematisk genomgång av byggnader och funktioner på stadsgårdar, gator och vretar.

Händelsefaser och brukningsperioder

I den följande texten används huvudsakligen två olika begrepp för att beskriva tid och rum, begreppen händelsefas och brukningsperiod.

Händelsefas är det begrepp som valts för att beskriva en samling arkeologiskt urskiljbara händelser som hör ihop och som skett under en avgränsad tidsperiod. Ett exempel kan vara uppförandet av en byggnad, eller brukandet av en avfallsbinge. Händelsefaserna har således tydliga avgränsningar i tid och rum. De är även mest en beskrivning av den fysiska miljön. Den stratigrafiska berättelsen är uppbyggd kring händelsefaser.

Händelsefaserna har samlats i *brukningsperioder*, som beskriver längre sammanhängande tidsperioder med flera händelser. På stadsgårdarna var brukningsperioderna avgränsade tidsrymder under vilka en kontinuitet av funktioner, och troligen av brukare, ägarförhållanden och invånare fanns. Brotten mellan de olika brukningsperioderna kan vara försäljningar, arvskiften eller avflyttning. Rent arkeologiskt syns dessa genom förändringar i stadsgårdens fysiska miljö. Brukningsperioderna är ett försök att fånga det liv som levdes i den fysiska miljön. En brukningsperiod kan därmed omfatta en eller flera händelsefaser. Brukningsperioden ligger nära begreppet *hushåll* som använts för andra arkeologiska material (exempelvis av Kulturen i Lund). Med hushåll har då avsetts en social och juridisk samlevnadsform som bildar en ekonomisk försörjningsenhet. I stadsmiljö utgörs detta oftast av en stadsgård och dess invånare. Varje enskilt hushåll avgränsas gentemot samtida, föregående och efterföljande hushåll i tid men också i rummet

Figur 18. De stadsgårdar, gator och vretar som beskrivs i denna text. Tomtgränserna ändrades något över tid, kartan visar hur de såg ut ungefär 1530–1547. Skala 1:500.

(Gardelin & Johansson Hervén 2003:43). Att vi valt begreppet brukningsperiod beror på att stadsgårdens sammansättning av invånare och deras juridiska, sociala och ekonomiska förhållanden kunde vara mycket komplicerade med flera parallella hushåll, näringar och ägarstrukturer. Risken med begreppet hushåll är att det förenklar denna komplexa bild.

På gatorna och i vretarna kan inte brukarna ses på samma sätt och här beskriver istället brukningsperioderna större sammanhängande perioder

av brukning som avgränsades av omfattande konstruktion eller rasering.

Förändringar sedan tidigare rapport

Några förändringar har gjorts hur materialet presenteras sedan tidigare rapport (2013). Begreppet *brukningsfas* i beskrivningen av stadsgårdarnas händelseförlopp har bytt namn till *brukningsperiod*, orsaken är att minska risken för förväxling med händelsefaser som innehöll brukning. Samtidigt har de fyra perioder med fasta årtalsgränser som

Tabell 1. Dendrokronologiska prover från de ytor denna rapport behandlar. *är prov från undersökningen år 2013.

**är prover från förundersökningar.

Fas	Kontext	Dendro-nr	Prov*	Kontext*	Träslag	Antal år	Splint/Wankant	Datering av yttersta årsring i provet	Fällningsår	Kommentar
9:4	Syllstock	15080	8:S17, st2**	512509**	Ek	93+ (15±1)	Sp16±1, W	1464+(15±1)	1479±1	Datering från förundersökning 2012
5:6	Vägg	15217	92042*	62073*	Tall	58	ej W	Ej datering		Visar att väggar var av tall, bottensyll av ek
6:3	Syllstock	15250	80495*	50853*	Ek	65	Sp=6, ej W	1452	1463±7	
6:11	Syllstock	15496	302157	301529	Ek	102	Sp=2, ej W	1463	1480±7	Återanvänt trä?
6:3	Syllstock	15497	302461	302399	Ek	113	Sp=4, ej W	1466	1479±7	
16:9	Träkonstruktion	15503	311474	311388	Tall	21	Ej W	Ej datering		
16:9	Träkonstruktion	15504	311475	311388	Gran	46	Ej W	Z-4		
16:9	Träkonstruktion	15505	311476	311435	Ek	79	Ej Sp, Ej W	1449	Efter 1459	Sannolikt 1460-1490. Återanvänt trä?
16:9	Träkonstruktion	15506	311477	311435	Gran	16	W	Ej datering		
Bod:1	Syllstock	15509	505645	505479	Ek	62	Ej Sp, ej W	1442	Efter 1452	Sannolikt 1460-1490
16:6	Syllstock	15510	507326	507311	Ek	140	Sp=15, W	1527	Vinter 1527/28	
9:4	Syllstock	15511	507642	507590	Ek	83	Ej Sp, ej W	1463	Efter 1473	Sannolikt 1480-1510
9:4	Stock vid vret	15512	508576	508563	Ek	111	Sp=14, ej W	1474	1480±5	
9:15	Stolpe	15513	509797	505681	Tall	51	Ej W	Ej datering		
9:4	Rustbädd, eldstad	15514	509939	509934	Ek	81	Ej Sp, ej W	1456	Efter 1466	Sannolikt 1470-1550
9:4	Syllstock/golvregel	15515	512561	512553	Ek	76	Ej Sp, ej W	Ej datering		
9:4	Stör	15517	516458	508113	Gran	10	W	Ej datering		
9:15	Stolpe	15518	516562	516459	Ek	67	Sp=15, W	Ej datering		Sannolikt 1476-1484
Bod:1	Syllstock	15519	516653	515898	Ek	88	Sp=5, ej W	1462	1474±7	
9:4	Stör	15520	518362	518344	Gran	39	Nära W	Z		
16:3	Syllstock	15521	519735	519710	Ek	95	Sp=24, ej W	1462	1465±2	
16:3	Syllstock	15522	519736	519486	Ek	106	Sp=15, Nära W	1451	1454±2	Återanvänt trä?
B:1	Hägnadsstolpe	15523	521350	521338	Asp	39		Y		Utstakning av tomter
9:4	Syllstock	15524	521518	521501	Ek	80	Ej Sp, ej W	1460	Efter 1470	Sannolikt 1471-1500
9:4	Syllstock	15525	521528	521519	Ek	90	Sp=17, ej W	1459	1463±3	
9:4	Syllstock	15526	521742	521727	Ek	63	Sp=14, ej W	1455	1461±5	
9:4	Rustbädd, eldstad	15528	525744	525566	Ek	64	Ej Sp, ej W	1437	Efter 1447	Sannolikt 1450-1480
9:4	Syllstock	15529	525796	525520	Ek	79	Ej Sp, ej W	1452	Efter 1462	Sannolikt 1462-1490
Utstakning	Hägnadsstolpe	15530	526254	526226	Al	24	W	Y		
16:3	Träkonstruktion	15531	527638	527240	Gran	27	Ej W	Z-5		
16:3	Syllstock	15532	527639	527567	Ek	81	Sp=11, ej W	Ej datering		
Utstakning	Hägnadsstolpe	15533	527640	527616	Björk	9	W	Y		
16:3	Träkonstruktion	15534	527660	527240	Ek	66	Ej Sp, ej W	1446	Efter 1456	Sannolikt 1460-1500
17:4	Rustbädd	15535	528781	528598	Ek	69	Sp=13, ej W	1449	1455±5	

Fas	Kontext	Dendro-nr	Prov*	Kontext*	Träslag	Antal år	Splint/Wankant	Datering av yttersta årsring i provet	Fällningsår	Kommentar
9:6	Rustbädd	15536	533550	533355	Ek	114	Sp=15, W	1475	Vinter 1475/76	
9:6	Rustbädd	15537	534477	534445	Ek	92	Sp=17, W	1479	Vinter 1479/80	
9:6	Syllstock	15538	534524	533587	Ek	129	Sp=16, W	1479	Vinter 1479/80	
9:6	Syllstock	15539	534576	532011	Ek	93	Ej Sp, ej W	1465	Efter 1475	Sannolikt 1476-1500
9:1	Hägnadsstolpe	15540	534905	533900	Al	12	W	Y-1		
9:6	Stolpe	15541	535017	530898	Ek	100	Sp=12, ej W	1482	1489±6	
9:4	Stolpe	15542	535018	533376	Ek	52	Sp=15, Nära W	1476	1479±2	
9:17	Rasering i brunn	15543	535420	535411	Ek	118	Sp=14, ej W	Ej datering		Möjligen 1415-1425
9:4	Stolpe	15544	523769	523756	Björk	42		Ej datering		
17:4	Stolpe	15545	528814	528222	Ek	73	Sp=13, W	1475	V 1475/76	
17:4	Stör	15546	528119	528102	Ek	11	Sp=11, W	Ej datering		
17:4	Syllstock	15602	327668	327416	Ek	100	Sp=18, Nära W	1472	1474±1	
17:4	Rustbädd	15603	327877	327837	Ek	70	Ej Sp, ej W	1436	Efter 1446	
17:4	Rustbädd	15604	327381	326295	Ek	99	Sp=19, ej W	1466	1469±2	
17:4	Golv	15607	536495	320439	Ek	73	Ej Sp, ej W	1428	Efter 1438	
17:4	Rustbädd	15608	327380	327350	Gran	48	Ej W	X-2		
17:7	Stör	15611	327349	Gran	30	W	X-2	Ej datering		
17:4	Rustbädd	15612	536499	535570	Ek	110	Sp=30, ej W	1451	1455±3	
17:4	Vägg	15613	1011781	327406	Ek	74	Ej Sp, ej W	1454	Efter 1464	
17:4	Rustbädd	15615	1011788	327716	Ek	98	Sp=21, ej W	1465	1470±3	
17:4	Trä i etablerings-lager	15616	327531	325403	Ek		Stam ej Sp	(1459)	(Efter 1469)	Vedartsprov. Sannolikt efter 1469. Även al, asp, obestämt
17:11	Golv	15617	319310	318053	Gran		Stam ej W	(1502)	(Efter 1502)	Vedartsprov. Sannolikt efter 1502

användes för gator, vretar och sammanfattningen av händelseförloppet i rapporten för stadsgård 1–4 tagits bort. Orsaken är att dessa fasta gränser inte på ett relevant sätt beskriver händelseförloppet. Gator och vretar beskrivs därför här med brukningsperioder.

Under tiden efter återflytten från Älvsborgsstanen slogs flera tomter ihop två och två. I tidigare rapport beskrevs de tomter som ingick i de sammanslagna stadsgårdarna som egna enheter. Nu kommer istället de större stadsgårdarna beskrivas i sin helhet. I de fall där det går att se att en stadsgård utökade sin yta följer beskrivningen den

stadsgården (exempelvis tog stadsgård 6 över stadsgård 5).

Avvikelser – feldokumentation eller realitet?

Några märkligheter finns i materialet. Här kan man fundera om vi dokumenterat lämningarna fel eller om det avspeglar en faktisk situation. I de fall där flera tolkningar finns har samtliga alternativ redovisats. Här följer några exempel.

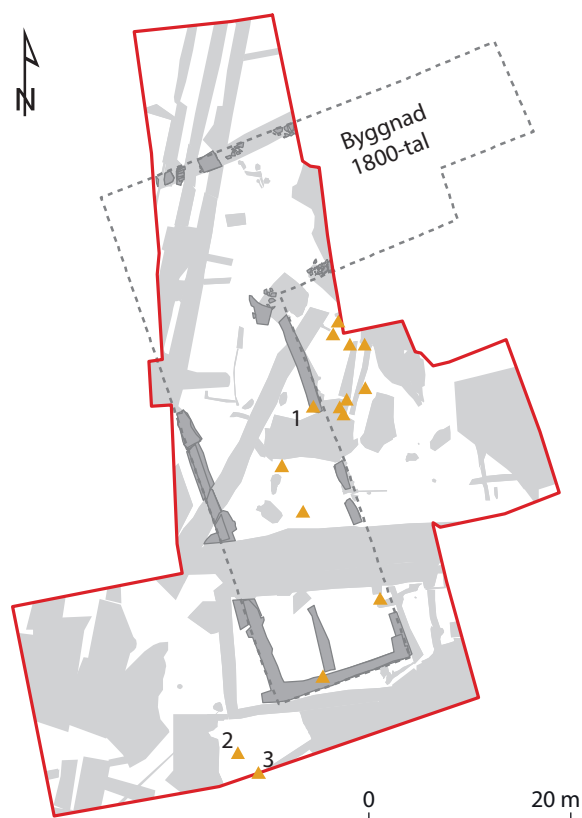
Koks i äldre lager

Under fältarbetet växte insikten att i princip alla lager från den sena landeritiden innehöll koks (porösa fragment av processat stenkolk) och dropp-

formade metall- och slaggsmltor av sprutslaggs-
typ. Detta avfall härrör sannolikt från industriav-
fall från 1800-talet då koks blev vanligt (det förkom
också inom metallindustrin i slutet av 1700-talet,
men var ovanligare då). Materialet är lätt att iden-
tifiera vid arkeobotaniska analyser av jordprover,
och koks utvecklades därför till en ledartefakt för
att identifiera sena kontexter och aktiviteter.

Generellt fanns koks i kontexter där även stra-
tigrifi och föremålsmaterial antydde en sen date-
ring. Koks i lager innebar här att lagren varit expo-
nerade eller brukade under 1800-tal eller senare.

Koks fanns även i några kontexter som, dömt
utifrån stratigrifi och föremålsmaterial, var äldre
än 1800-tal (figur 19). I de flesta fall kan möjliga
orsaker ses i kontexternas direkta närhet. Oftast
fanns störningar som påverkat kontexterna direkt
intill eller genom dem. Det hade i några fall lett
till att det fanns senare lager direkt över lämningar
från Nya Lödöse, exempelvis i den stora byggnad
från 1800-tal som fanns inom ytan.

Figur 19. Prover med koksliknande material (orange triangel) och större störningar (grå markering) inom ytan i denna rapport. Byggnaden från 1800-tal har markerats separat med mörkgrå färg. De prover som har en siffra är: 1. prov från möjlig smedja, 2–3. prover från odlingsjord. Skala 1:750.

Men material som identifierades som koks
fanns även i några slutna kontexter daterade till
1400- eller 1500-talet, en tid när koks inte ska före-
komma i materialet. Orsaken till detta måste vara
att metallhantering under Nya Lödösetid genererat
ett koksliknande avfall. Från rum D i huslänga
16:9:1 fanns ett prov med koksliknande material,
det var insamlat i golvet i en möjlig smedja.

Ytterligare exempel finns från kålgårdarna på
stadsgård 17 och 32. Här fanns koksliknande mate-
rial i de äldsta delarna av odlingsbäddarna. De
olika generationerna av odlingsbäddar skildes åt av
intakta påförda lager av sand och stenläggningar.
Endast de yngsta lämningarna från stadstiden var
påverkade av senare odling vilket motsäger att
samma jordlager i större omfattning skulle brukats
fram till 1800-talet. Dessutom var föremålsmateri-
alet i odlingsjorden, med några få undantag (se
nedan), samtida med den stratigrafiska dateringen.
Här handlar det troligen om koksliknande avfall
från metallhantering i närheten.

Slutsatsen av detta är att det kan finnas problem
med identifieringen av koks, och att det troligtvis
finns typer av slagg som i hög utsträckning liknar
koks. Möjligheterna att direkt datera lager med
koksliknande material blir därmed svårare, även
stratigrifi och kontext måste beaktas.

Stratigrafiska vurpor

Ibland stämde inte stratigrafien med kronologin
utan yngre kontexter fanns i eller under äldre
händelser. Detta gäller främst de isolerande kon-
struktionslager av sand som fanns under de flesta
trägol. I flera fall fanns ett tunt skikt med spår
av brukning i toppen av dessa lager. Det handlar
i de flesta fall om små föremål, ben eller arkeobo-
taniskt material som fallit ned i springor mellan
golvets brädor, och därmed hamnat stratigrafiskt
under det golv där brukningen försiggick. I några
fall kunde detta iakttas redan i fält och separata
brukningslager och faser har då dokumenterats. I
de flesta fall har brukningen noterats vid den efter-
följande analysen av konstruktionslagren. Beskriv-
ningen av spåren av brukningen har då beskrivits
i konstruktionsfasen.

Yngre föremål eller fröer i äldre lager

I några fall innehöll kontexter enstaka föremål
med yngre dateringar än den tolkade tillkomsten.
Oftast beror det sannolikt på sentida störningar,

som olika nedgrävningar med återfyllning, exempelvis för hägnadsstolpar. I odlingsjorden på den sydvästra delen av stadsgård 17 och på stadsgård 32 fanns fragment av kritpipsskaft i lager daterade till runt 1590 (figur 20). Även om de mest sannolikt hamnat här genom senare inblandning finns en liten möjlighet att materialet faktiskt är exempel på mycket tidiga kritpipor.

I några fall kan lämningar från Nya Lödöse ha fortsatt att användas under mycket lång tid, det gäller till exempel stenlagda ytor. Delar av gata B har använts som gårdsplan i den efterföljande landeribebyggelsen. Vid detta bruk har föremål som dateras senare än stadstid avsatts mellan stenarna. När en stor ekonomibyggnad anlades under 1800-talet verkar delar av äldre stenläggningar ha frilagts och kanske även ha använts i den nya konstruktionen.

I flera konstruktionslager under golv fanns spår av råttbon. De visade sig genom hushållsavfall med tuggade ben, ibland fanns även ben av råttor. Råttorna har sannolikt dragit in avfallet under golvet. Här har spår av brukandet indirekt hamnat inkapslat i stratigrafiskt äldre lager. Till skillnad mot det material som fallit ned genom trägolven kan vi aldrig vara helt säkra på varifrån råttorna tog sin föda. Var det från rummet, från avfall på gårdsplanen, eller kanske från en angränsande stadsgård eller vret? Däremot verkar råttbon främst finnas under rum där livsmedel hanterats eller konsumerats.

Ett bra exempel på hur lager omrörda av gnagare gör att föremål eller fröer hamnar i äldre kontexter finns från stadsgård 9. I lagret under ett golv som användes 1480–1520 fanns en pumpakärna. Problemet här är att pumpan kommer från Amerika och tidigast bör ha funnits i Sverige några decennier in på 1500-talet. Under golvet fanns även tuggat benmaterial som visar att råttor byggt bo här och dragit in mat i sina gångar. Pumpafröet kan ha hamnat här direkt (insamlat), eller indirekt (fallit ned i tomrum) genom råttornas verksamhet. Dessa gångar kan lika gärna höra till yngre golv som byggdes på samma plats. Pumpakärnan kan därmed vara från närsomhelst mellan 1480 och 1624.

Händelseförlopp

Här beskrivs de större händelserna, funktionerna och strukturerna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och gatorna. Efter detta följer en sam-

manfattning. En mer detaljerad beskrivning av de olika händelseförloppen finns i den stratigrafiska berättelsen nedan.

Före staden

Innan staden anlades utgjordes området av hävdad ängsmark, och kanske även betesmark. Markerna översvämmades flera gånger, senast förmodligen strax före stadens anläggande.

Resultaten från undersökningen av stadsgård 1–4 visade att marklagren från tiden innan staden grundades innehöll boplatsspår. Pollenanalyser från samma lager indikerar att odling av havre, vete, korn och humle/hampa pågick i närheten. Analyserna visar att det fanns gårdsbebyggelse i närheten, troligen uppströms Sävån. Detta bör vara Kviberg. Denna bild kunde bekräftas vid undersökningen av ytorna i denna rapport.

Staden grundas

När staden grundades stakades tomter ut. Mellan stadsgård 9 och 16 fanns rester av en hägnad som hade stått i tomtgränsen. Förmodligen revs den redan när tomterna bebyggdes, det vill säga efter endast ett fåtal år. Även mellan de andra tomterna kan hägnader ha funnits. Gata B stakades ut. Här fanns stolpar och en ränna i den blivande gatans mitt (se figur 71 i stratigrafisk berättelse).

Arkeobotaniska analyser från 2013 års undersökning visade att den äldsta markhorisonten representerar en mycket kort tidsrymd, kanske bara en eller ett par säsonger. Miljöarkeologiskt saknas spår av ett bebyggelseskede utan gårdssysslor. Tilldelning av odlingsjord i stadens närhet verkar ha skett mycket tidigt, kanske redan innan staden byggdes upp.

Händelser på gata B (västra delen)

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas B:1 till B:3, motsvarande tiden 1473 till 1520–1530-tal. Gata B lades ut när staden grundades. De första åren fanns ingen gatubeläggning utan gatan var uppbyggd av lager av träflis och jord liknande etableringslagren inne på stadsgårdarna. På delar av gatan fanns liggande slanor. En ränna fanns i gatans mitt, troligen för att leda bort vatten.

I samband med eller något efter att stadsgårdarna bebyggdes anlades en gata med konstruktionslager av sand och gatubeläggning. Den smal-

nade av något åt väster (i höjd med stadsgård 6 och 16). Troligen var gatan stenlagd, men av stenläggningen återstod endast fragmentariska rester. I den västra delen av gatan fanns en ränna i gatans mitt, det kan vara rester av en dränering eller borttagna borgmästarstenar. Framför stadsgård 4 byggdes ett hus (bod 1:I, se nedan).

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas B:4 till B:5, motsvarande tiden från 1520–1530-tal till 1547. Den västra delen av gatan byggdes om och nya konstruktionslager av sand lades ut. Troligen var gatan stenlagd, men av stenläggningen återstod endast fragmentariska rester. Sannolikt höjdes marknivån för att passa med de nya utbyggnaderna i Göta älv.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgssta-den på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-

talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna brukningsperiod.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas B:6, motsvarande tiden från 1560–1570-tal till 1580–1590-tal. En ny gata byggdes med konstruktionslager av sand och stenläggning. En ny bod byggdes framför stadsgård 4 (bod 4:I, se nedan).

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas B:7 till B:8, motsvarande tiden från 1580–1590-tal till 1600–1610-tal. Efter att boden i gata B tagits bort (se nedan) lades konstruktionslager av sand och stenläggning där den hade legat. I övrigt fortsatte gatan från brukningsperiod 4 att användas (figur 21).

Brukningsperioden avslutades med att delar av stenläggningen togs bort framför stadsgård 9 och 16, och att raseringslager från byggnader som

Figur 20. Översikt över den sydvästra delen av stadsgård 17 vid undersökandet av lämningar från 1590 till 1600-tal. Närmast kameran ligger gata K och hus 17:27:1. Här syns tydligt att det ljusare konstruktionslagret av sand är blandat med mörkare partier av odlingsjord. Detta tyder på att lagren från den yngsta stadstiden kan ha rörts om under odling efter att Nya Lödöse lades ned. Till höger syns grundmuren från den större byggnaden från 1800-tal. Foto från sydost Gwilym Williams.

Figur 21. Undersökning av gata B. Till höger (under Oscar Ortman) syns raseringslagren från bod 4:1.
Foto från öster Markus Andersson.

revs på de stadsgårdarna jämnades ut över gatan. Troligen fanns även inslag av brukandet av gatan i raseringen.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas B:9, motsvarande tiden från 1600–1610-tal till 1624. Framför stadsgård 16, och troligen även 9 byggdes en ny gata med konstruktionslager av sand och stenläggning. Den fortsatte användas efter att staden hade lagts ned.

Boden på gata B

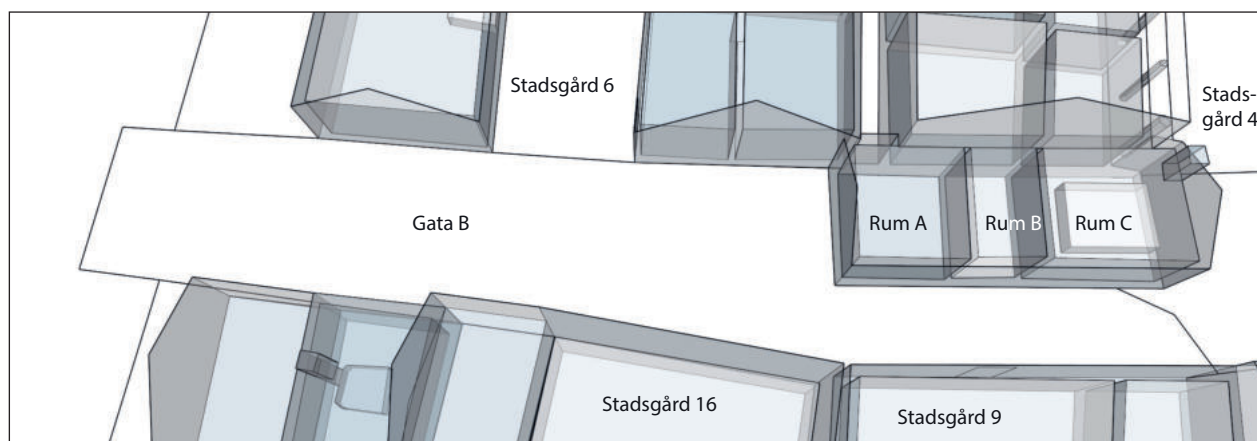
Lämningarna av byggnadens västra del (som undersöktes 2015) var välbevarade och undersöktes med stor noggrannhet. Konsekvent insamling av ben, föremål och prover bidrar till kunskaperna om händelser, även om funktionerna var svåra att

spåra. Den östra delen (som undersöktes 2013) var fragmentariskt bevarad.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas Bod:1 till Bod:3, motsvarande tiden runt 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet.

I samband med att stadsgård 4 och 6 bebyggdes uppfördes en byggnad (bod 1:1) i den norra delen av gata B (figur 22). Den hade tre rum med en möjlig förstuga med ingång i mitten (rum B). Öster om denna fanns ett rum med en eldstad (rum C), möjligen en verkstad eller ett kök. Väster om förstugan fanns ett rum med jordgolv (rum A), troligen en bod med okänd funktion. Golven i rum A och B byggdes om vid ett tillfälle. I rum A lades då ett stengolv. Boden fanns kvar till flytten till Älvsborgsstadens.

Figur 22. Bod 1:1 och gata B. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Boden verkar ha städats ur innan den raserades. Detta gör att föremålsmaterialet inte ger någon vägledning till vad boden användes till, men existensen av en eldstad visar att den var uppvärmd och att matlagning eller olika hantverk som kräver värme kan ha funnits. Möjligen utgjordes åtminstone delar av verksamheten av tillagning och utskänkning av mat.

Med sitt läge förefaller det som att boden stängde till vreten mellan stadsgård 4 och 6. Detta skulle kunna tyda på att de båda stadsgårdarnas ägare kommit överens om att bygga boden, eller så hade båda stadsgårdarna samma ägare. Existensen av en bod byggd på gatan aktualiserar frågor kring ägande och brukande av olika ytor, se vidare nedan.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas Bod:4 till Bod:6, motsvarande tiden från 1560–1570-tal (återflytt till Nya Lödöse) fram till 1587. En byggnad (bod 4:1) uppfördes på samma plats som den tidigare boden.

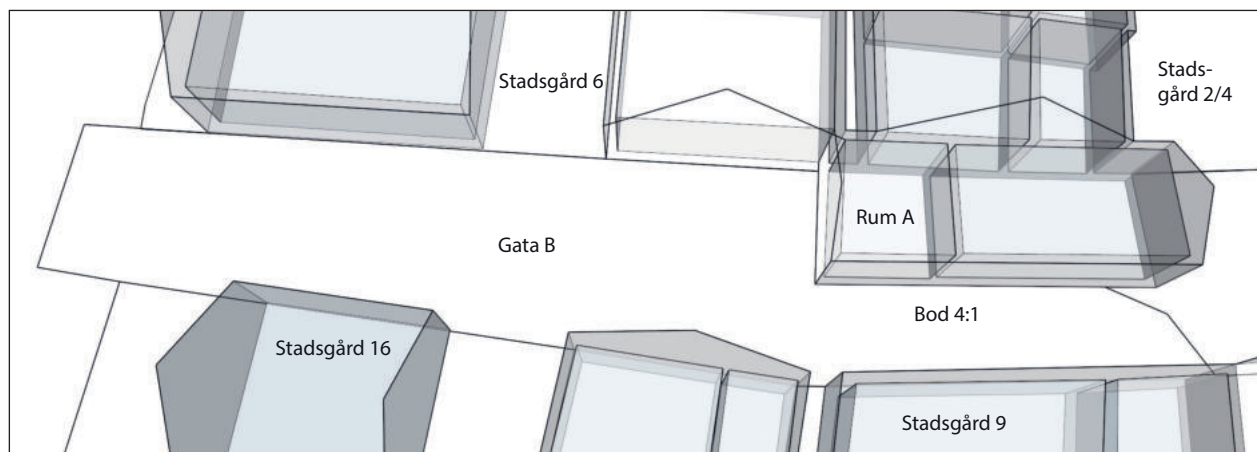
Även denna byggnad kan ha haft tre rum, men endast delar av två rum i väster fanns bevarade (figur 23). Möjligen hann gata B återuppbyggas och användas en tid innan boden byggdes.

I väster fanns ett rum (rum A) med jord- eller trägolv. De arkeobotaniska analyserna innehöll indikationer på både fåhus och matlagning. Öster om det fanns ett rum, en möjlig förstuga med ingång (rum B). Rum A byggdes om vid ett tillfälle då ett stengolv lades, vilket antyder en förändring av verksamheten. Möjligen fanns ett rum med eldstad längst i öster i även denna byggnad.

Även här är det osäkert vilka verksamheter som bedrevs, men den möjliga existensen av en eldstad visar att matlagning eller olika hantverk som kräver värme kan ha bedrivits där.

I raseringslagren fanns smidesloppor, slagg och koksliknande material, detta saknades dock i de bevarade golvlagren.

Boden fanns kvar till 1580–1590-tal, troligen till 1587 då stadens råd beslutade att olagliga bodar

Figur 23. Bod 4:1 och gata B. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

byggda på stadens allmänning och bro skulle tas bort (Grauers 1923:42).

Händelser på stadsgård 5

Lämningarna på stadsgården var endast delvis välbevarade och då främst de i stadsgårdens mitt. I ytans västra del fanns flera moderna rörschakt som hade stört lämningarna. Stadsgården undersöktes extensivt, vilket även innebar en mer översiktlig insamling av ben, föremål och prover. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Tomten var ursprungligen inte rektangulär som de flesta andra, utan den västra sidan var parallell med Göta älvs strand. Successivt flyttades den västra tomtgränsen, under 1520–1530-tal flytta-

des den första gången, sedan igen under perioden 1560–1590. Efter den sista flyttningen hade tomten blivit rektangulär. Norr om stadsgården fanns gata A, i öster fanns vret 2/5 och stadsgård 2. I söder fanns vret 5/6 och stadsgård 6. Åt väster fanns ursprungligen strandzonen.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 5:1 till 5:5 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till sent 1400-tal. Under denna brukningsperiod var tomten obebyggd och användes för boskapshållning.

Tomten stakades ut då staden grundades. På stadsgårdens östra del fanns en vattenbehållare, troligen för boskapen. Möjligen fanns hägnader, en ensam stolpe framkom vid undersökningen.

Figur 24. Brukningsperiod 1 på stadsgård 5. Skala 1:150.

Runt 1480 påfördes utjämningslager av träflis (etableringslager), liksom på kringliggande stadsgårdar. I samband med detta fylldes vattenbehållaren med dynga. En ränna grävdes utmed den västra tomtgränsen. En stenläggning som kan ha varit en del av en konstruktion anlades i stadsgårdens mitt (figur 24). Ytterligare en grop grävdes.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 5:6 till 5:9, motsvarande tiden från sent 1400-tal till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Inga spår av djurhållning fanns, men däremot möjligen av slakt (i raseringslagren) och hantering av fisk.

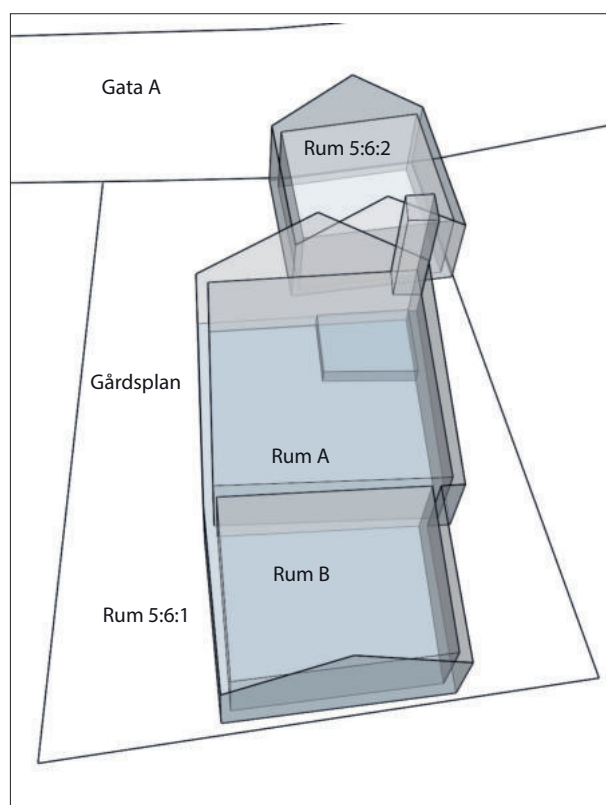
En byggnad uppfördes centralt på stadsgården (hus 5:6:1). I det nordöstra hörnet utmed gata A uppfördes en byggnad (hus 5:6:2). Väster om byggnaderna fanns en stenlagd gårdsplan. Längst i väster uppfördes en hägnad utmed stadsgårdens gräns mot strandzonen. Öster om hus 5:6:1 fanns en trampad öppen gårdsyta (figur 25). Ingen vret verkar ha funnits mot stadsgård 2 under denna brukningsperiod.

Hus 5:6:1 hade troligen två rum, byggnadens västra sida saknades, och användes troligen som bostad. I norr fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Söder om detta fanns ett rum med okänd funktion (rum B). Den trampade ytan öster om huset användes åtminstone delvis för deponeering av hushållsavfall. Här fanns spår av hantering av fisk på plats.

Hus 5:6:2 var endast fragmentariskt bevarat och hade ett rum, möjligen med en eldstad. Byggnaden var en bod, kanske med ingång från gatan. Det är oklart vilken verksamhet som bedrevs här och om det var i stadsgårdens regi eller om det var uthyr.

Den stenlagda gårdsplanen byggdes om vid ett tillfälle under 1520–1530-tal. Troligen var händelsen samtida med utbyggnaderna i strandzonen vid Göta älv. Vid samma tillfälle flyttade den västra tomtgränsen något åt väster och den äldre hägnaden i väster togs bort.

Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttning till Älvsborgs-staden. I raseringslagren fanns ytterligare spår av fiskhantering och även ben från standardiserad och specialiserad slakt eller hantering av oxar.

Figur 25. Brukningsperiod 2 på stadsgård 5. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

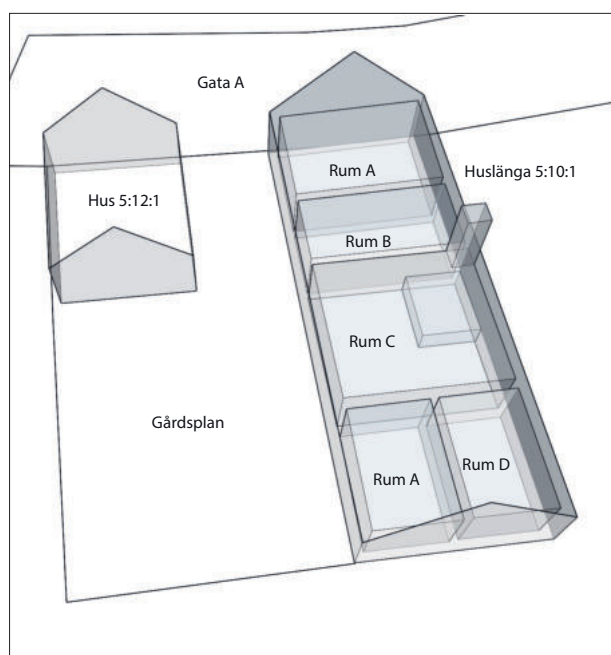
Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde, möjligen användes den för bete. I konstruktionslagren i brukningsperiod 4 fanns en getkoprolit som kan komma från bruk av platsen.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 5:10 till 5:13, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget. Tomtgränsen flyttades ytterligare en bit åt väster, så att tomten blev helt rektangulär. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Inga spår av djurhållning fanns. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar.

En huslänga (huslänga 5:10:1) uppfördes utmed stadsgårdens östra sida, i den fanns bostadsutrymmen. Väster om den fanns en stenlagd gårdsplan. Runt 1590 uppfördes hus 5:12:1 i stadsgårdens nordvästra del (figur 26). Detta kan ha skett samtidigt som gata K anlades väster om stadsgården.

Figur 26. Brukningsperiod 4 på stadsgård 5. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Huslänga 5:10:1 hade fem rum. Längst i norr fanns ett rum, som endast var fragmentariskt bevarat (rum A). Det kan ha varit en bod med ingång från gatan. Rummet söder om detta var även det fragmentariskt bevarat (rum B). Bedömt utifrån hur husen på övriga stadsgårdar såg ut kan detta ha varit en förstuga (i väster) med ett förråd eller kammare innanför (i öster). Söder därom fanns ett rum med eldstad (rum C), som var en uppvärmd stuga. Söder om stugan fanns två rum som båda var fragmentariskt bevarade (rum D och E). Funktionen i dessa var oklar. Golvet i rum E byggdes om vid ett tillfälle.

Hus 5:12:1 hade ett rum med stengolv. Läget i hörnet mellan gata A och K antyder att det var en bod, troligen med ingång från någon av gatorna. Söder om huset anlades en portgång eller del av gårdsplanen.

Brukningsperioden avslutades med att huslänga 5:10:1 raserades. Efter detta upphörde stadsgård 5 och blev en del av stadsgård 6.

Händelser på stadsgård 6

Lämningarna på stadsgård 6 var välbevarade i den östra och södra delen av stadsgården, samt i ett litet hörn i nordväst. De undersöktes med stor noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål och prover detaljerade kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

I andra delar av stadsgården fanns omfattande störningar i form av en ekonomibyggnad från 1800-talets landeri och moderna rörledningar.

Norr om stadsgården fanns vret 2/5 och stadsgård 5. I öster fanns vret 4/6 och stadsgård 4. I söder fanns gata B och boden på gatan. Åt väster fanns ursprungligen strandzonen.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 6:1–6:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Under denna brukningsperiod var tomten obebyggd och användes troligen för boskapshållning.

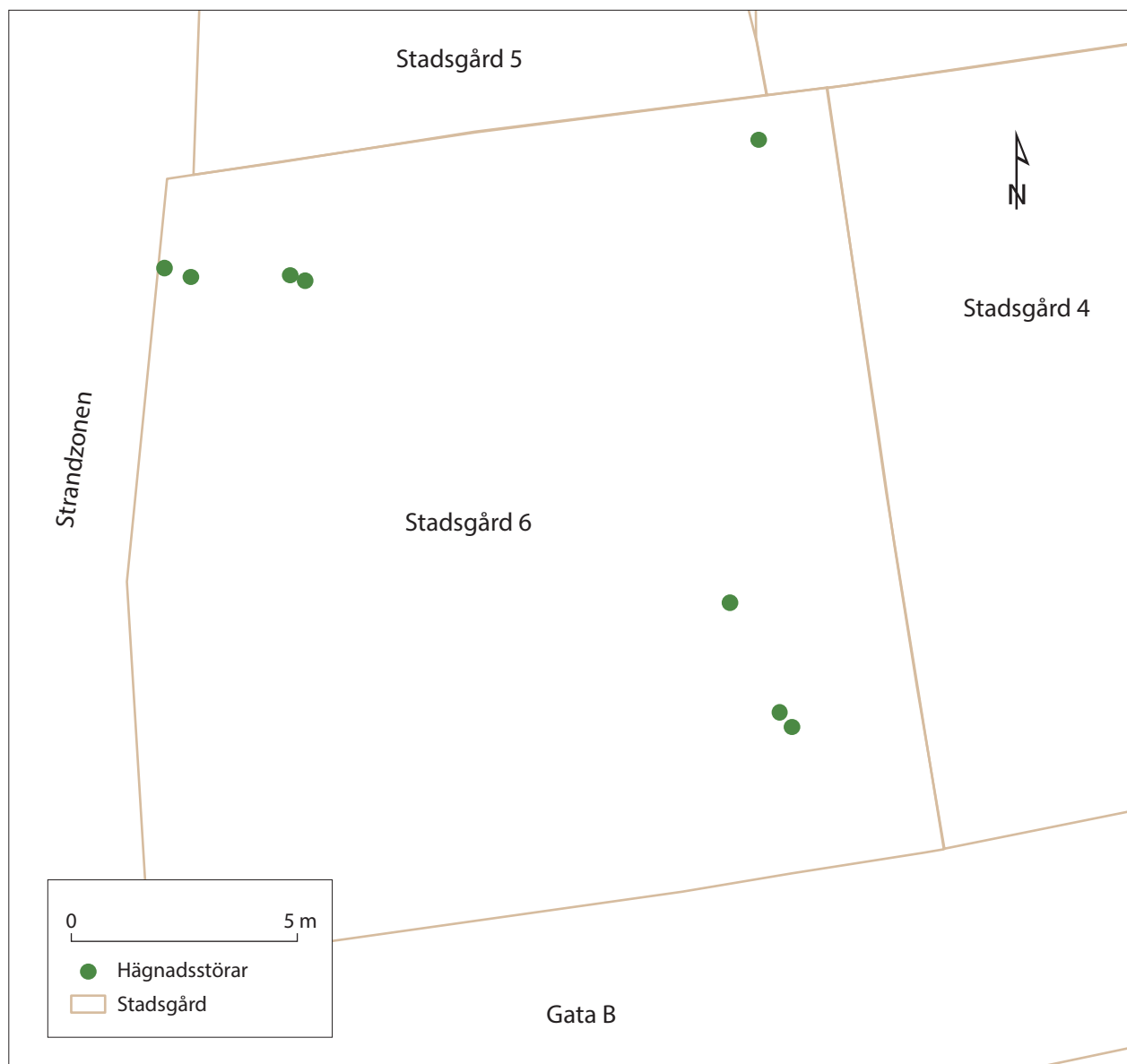
Tomten stakades ut då staden grundades. Flera hägnader konstruerades (figur 27). Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 6:3 till 6:13, motsvarande tiden runt 1480 till 1520–1530-tal. Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas eller åtminstone djurhållning, möjligen kombinerat med verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan.

Stadsgården byggdes upp runt 1480. En huslänga uppfördes då utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 6:3:1). Utmed gata B uppfördes en byggnad (hus 6:3:2), mellan denna och huslängan fanns en portgång. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes ett mindre fähus (hus 6:3:3). Mellan byggnaderna fanns en stenlagd gårdsplan. Stadsgårdens västra sida var inledningsvis obebyggd (figur 28).

Huslänga 6:3:1 hade sex rum. I norr fanns ett rum som var troligen var ett förrådsutrymme (rum A). Söder om det fanns ett rum med eldstad (rum B), som var en uppvärmd stuga. Söder om stugan fanns i öster ett förråd som var delvis uppvärmt genom att ligga intill eldstaden (rum C). Golvet i rummet byggdes om vid ett tillfälle, möjligen i anslutning till brukningsperiod 2. Troligen lagrades eller bereddes fisk och andra matvaror i rummet. Väster om detta fanns en förstuga med ingång från gårdsplanen (rum D). Utmed gata B fanns två rum som troligen var bodar (rum E och F). Det östliga av dem (rum E) hade troligen ingång från gatan, och det västliga (rum F) från portgången. Rum E kan ha haft en funktion med lagring av livsmedel. Golvet i rum F byggdes om vid ett tillfälle, möjligen i anslutning till brukningsperiod 2.

Figur 27. Brukningsperiod 1 på stadsgård 6. Skala 1:150.

Hus 6:3:2 hade ett rum med en eldstad och var troligen en bod med separat ingång från gatan. Möjligen var det en verkstad. Huset kan ha varit sammanbyggt med huslängan över portgången.

Hus 6:3:3 hade ett rum och var troligen ett fåhus. Söder om huset fanns spår av gödsel i marklagren. Även på stadsgårdens västra del fanns inslag av gödsel vilket visar att djur hölls här, och kanske även i strandzonen.

Söder om hus 6:3:3 fanns en ränna som ledde nedåt väster (mot Göta älv). Rännan slammade successivt igen. Även från den södra delen av huslängan fanns en ränna som ledde mot nordväst, ned mot stranden.

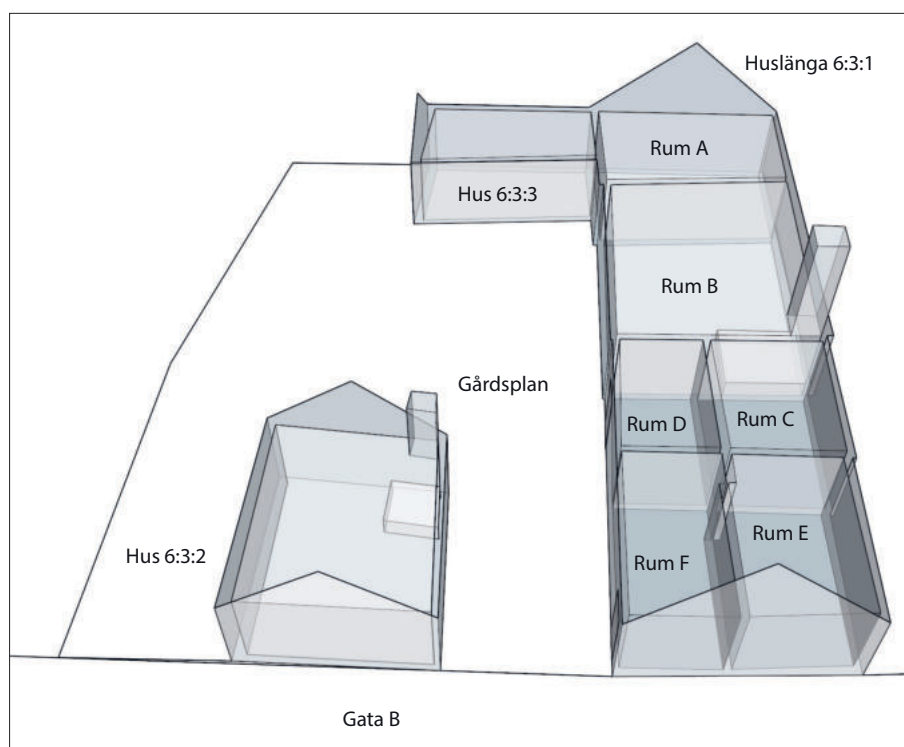
I slutet av 1400-talet byggdes delar av stadsgården om. Hus 6:3:3 revs och rännan från huslängan

fylldes igen. En ny gårdsplan som möjligen var stenlagd anlades.

I början av 1500-talet byggdes den västra delen av stadsgården om och konstruktionslager påfördes. Detta kan ha skett i anslutning till att en strandskoning byggdes utmed Göta älv (se rapport om strandzonen; Pettersson et al, i manus). I de trampade lager som fanns här fanns en föltand vilket kan visa att hästar hölls på stadsgården.

Brukningsperioden avslutades med att den västra delen av stadsgården byggdes om.

Under de äldsta händelsefaserna (fas 6:1–6:10) verkar inte stadsgårdens gräns mot väster vara helt fast. Spår av aktiviteter knutna till stadsgård 6 fanns i sluttningen ned mot Göta älv under hela tiden fram till utbyggnaden av timmerkistorna

Figur 28. Brukningsperiod 2 på stadsgård 6. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Identifierade dörrar/ingångar har markerats.

under 1520–30-talet. Här kan frågan ställas om vem som hade nyttjanderätt till stranden?

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 6:11 till 6:13, motsvarande tiden från 1520–1530-tal till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas eller åtminstone djurhållning, möjligen kombinerat med verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan.

Förändringar skedde främst inom stadsgårdens västra del, och kan ses som en direkt följd av de samtida utbyggnaderna i Göta älvs strandzon.

På den västra sidan av stadsgården uppfördes en byggnad (hus 6:11:1) och i stadsgårdens mitt lades en stensatt gårdsplan ut. Den östra delen av stadsgården med huslänga 6:3:1 och hus 6:3:2 och de funktioner som fanns där fortsatte att användas. Troligen fanns en kontinuitet av funktioner, och troligen av brukare, från brukningsperiod 2 (figur 29).

Hus 6:11:1 hade tre rum. I norr fanns ett rum som troligen var förråd eller verkstad (rum A). Söder om det fanns två rum som troligen var fåhus (rum B och C).

I huslänga 6:3:1 byggdes rum A om, en ny ingång från gårdsplanen med en tröskelsten anlades. En möjlig eldstad konstruerades. Rummet kan ha varit en smedja.

Matvaror verkar ha lagrats och kanske tillagats i huset utmed gatan (hus 6:3:2) under denna brukningsperiod.

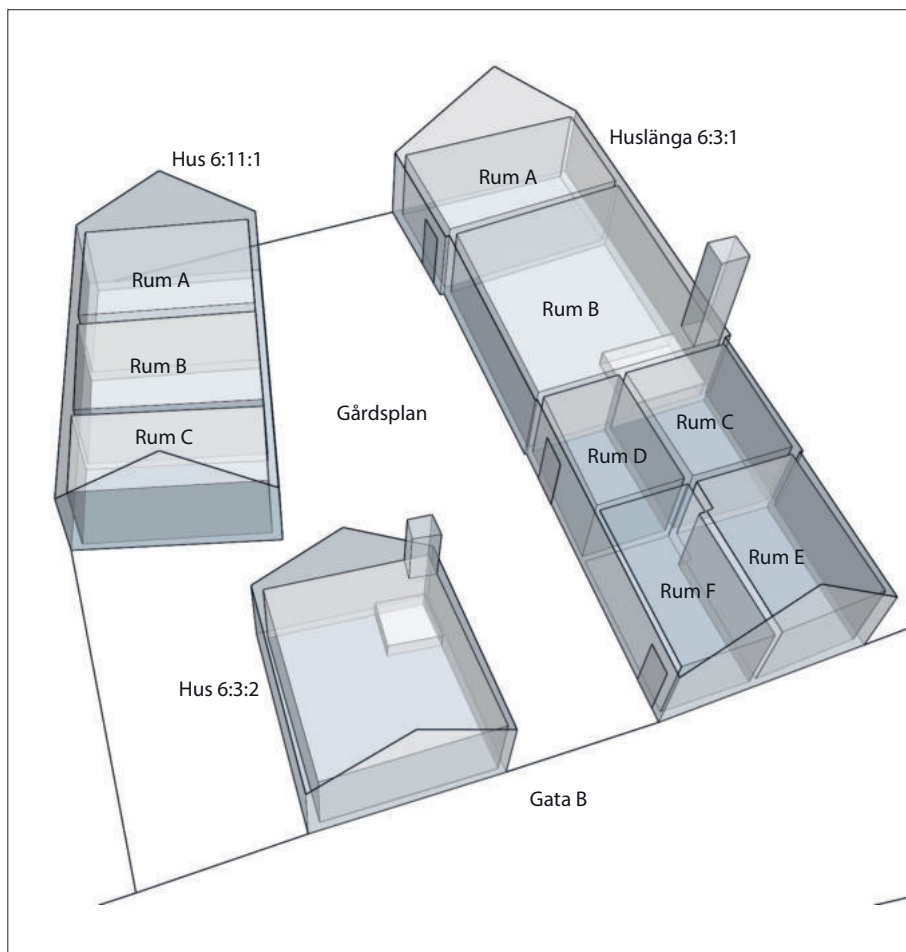
Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgs-staden.

Brukningsperiod 4

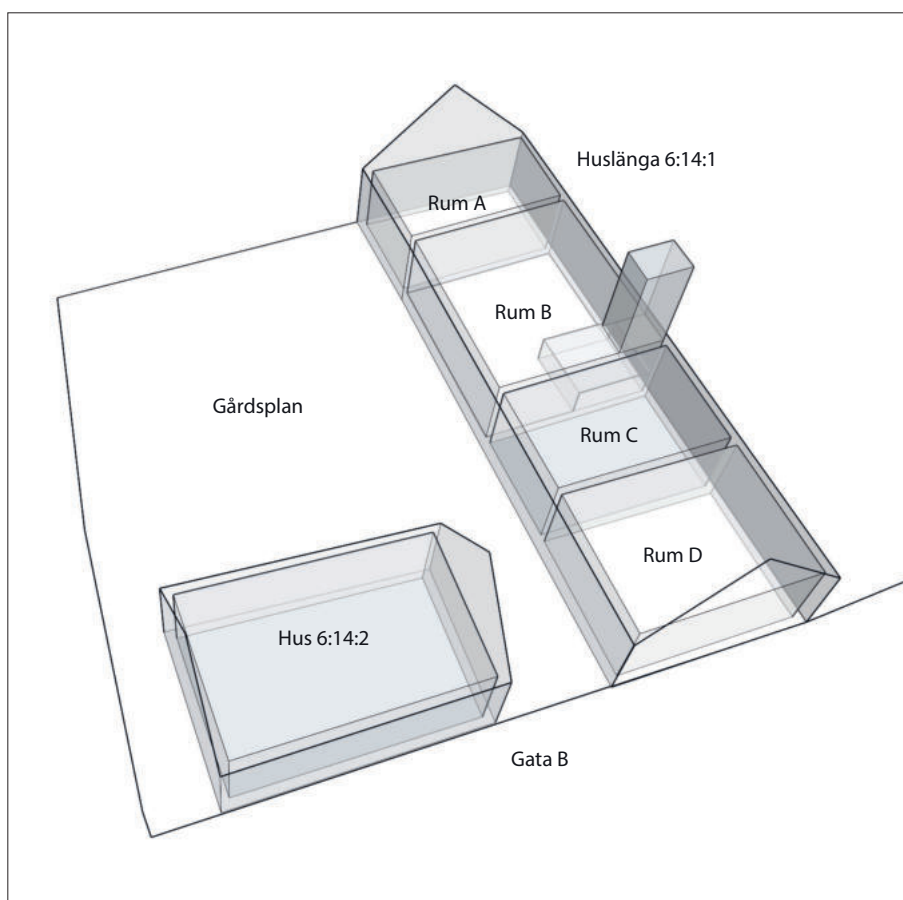
Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 5

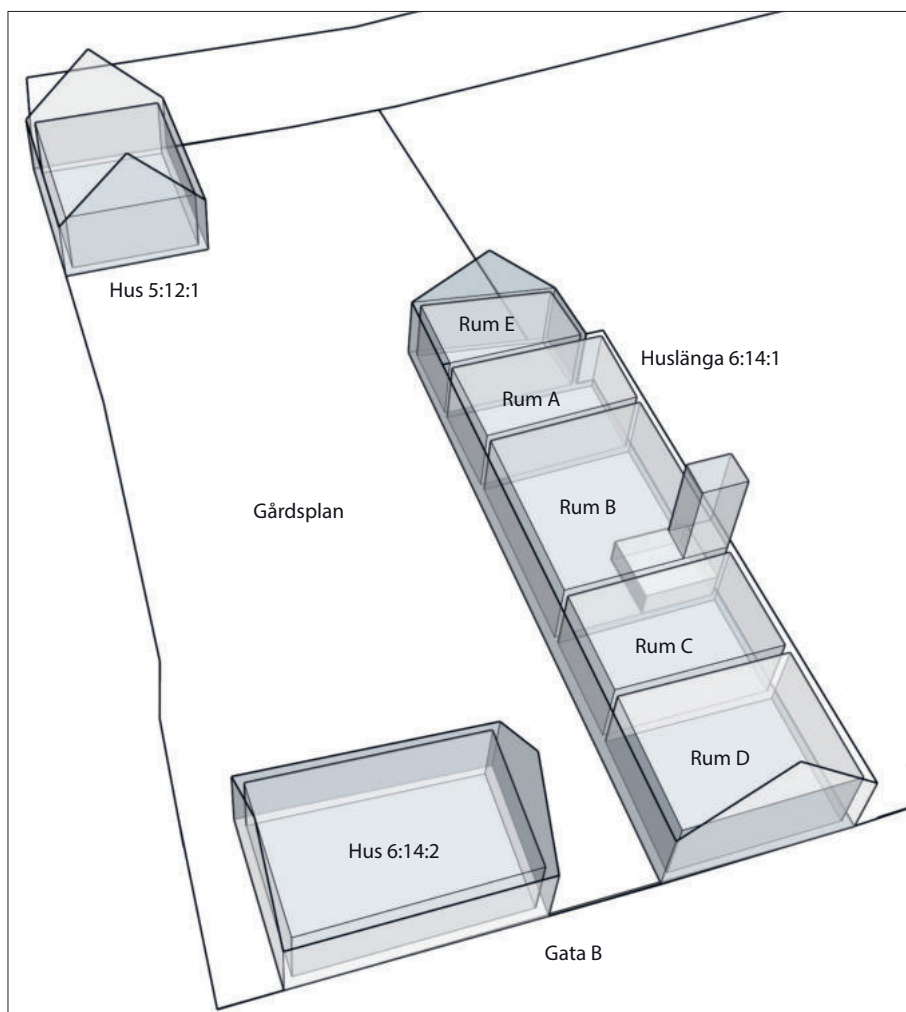
Omfattar händelsefas 6:14 till 6:15, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Inga spår av djurhållning fanns. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar.

Figur 29. Brukningsperiod 3 på stadsgård 6. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Identifierade dörrar/ingångar har markerats.

Figur 30. Brukningsperiod 5 på stadsgård 6. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 31. Brukningsperiod 6 på stadsgård 6. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

En huslänga uppfördes då utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 6:14:1). Utmed gata B uppfördes en byggnad (hus 6:14:2), mellan denna och huslängan fanns en portgång. Mellan dessa hus fanns en stenlagd gårdsplan. Det är osäkert vad som fanns i stadsgårdens nordvästra del eftersom lämningar från denna tidsperiod saknades där (figur 30). Runt 1590 anlades gata K väster om stadsgården.

Huslänga 6:14:1 hade minst fyra rum. I norr fanns ett ouppvärmrt rum som var en kammare eller förrådsutrymme (rum A). Söder om det fanns ett rum med eldstad (rum B), som var en uppvärmd stuga. Söder om stugan fanns ett rum som var en förstuga (rum C). Här var lämningarna mer fragmentariska och det är därför osäkert om det fanns två olika rum, med förstuga i väster och ett uppvärmt rum i öster, liksom i den äldre huslängan. Utmed gata B fanns minst en bod (rum D), även här var lämningarna fragmentariska. Rum D byggdes om i samband med att boden på

gata B revs (bod 4:1) cirka 1587. I raseringslagren över rum D fanns ugnskakel så något rum i huslängan kan ha haft en kakelugn.

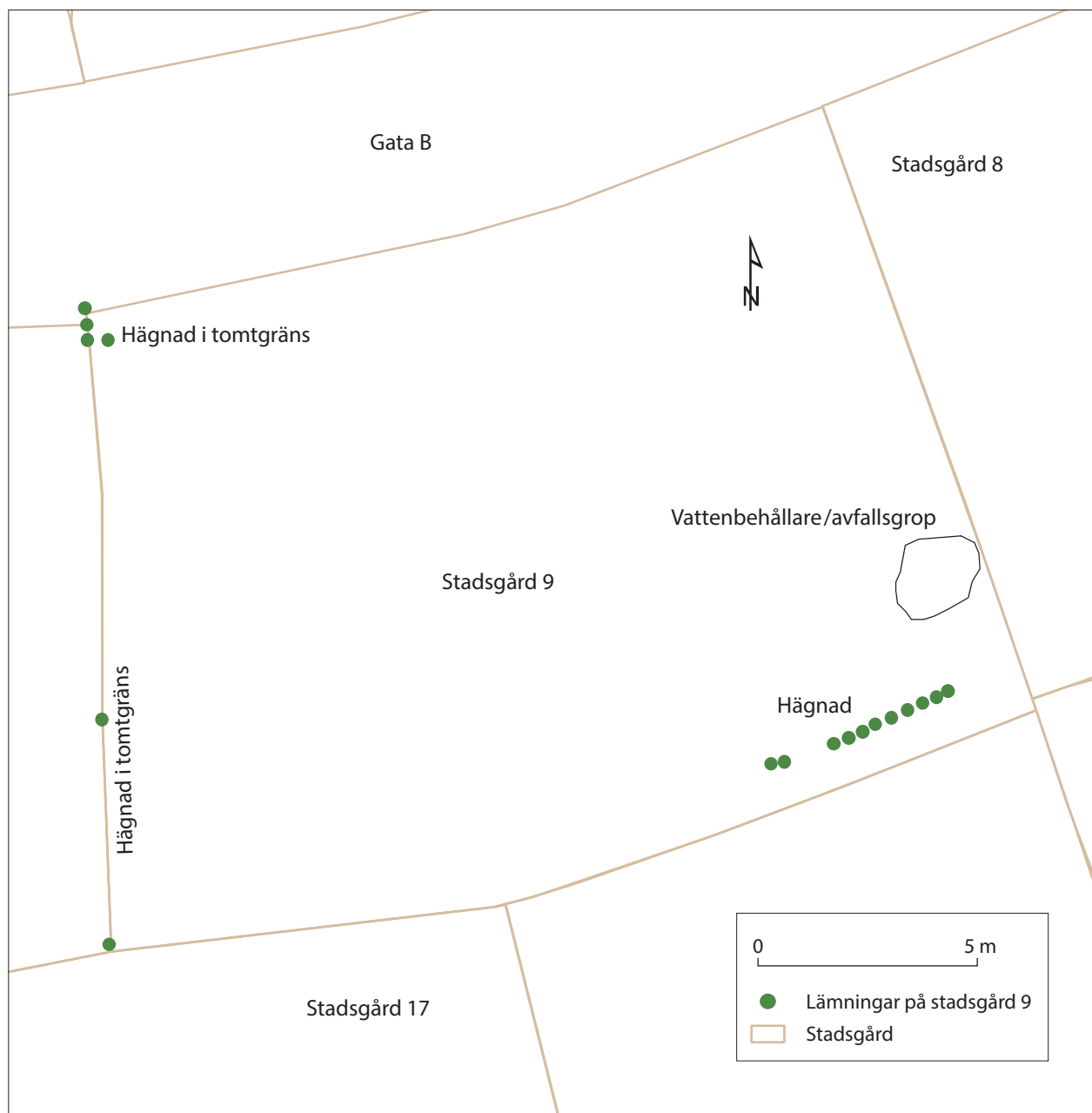
Hus 6:14:2 hade ett rum, det kan även ha funnits en övervåning eller loft. Huset var en bod med ingång från gatan. Huset kan ha varit sammanbyggt med huslängan över portgången.

Brukningsperioden avslutades med att stadsgård 5 och 6 slogs ihop.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas 6:16 till 6:21, motsvarande tiden från tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget, fram till stadens övergivande. Här blev tidigare stadsgård 5 en del av stadsgård 6. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden, möjligen fanns djurhållning. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar.

Huslänga 6:14:1 förlängdes mot norr. Det rum som byggdes här var en bod eller ekonomiutrymme (rum E). Hus 6:14:2 och 5:12:1 fortsatte

Figur 32. Brukningsperiod 1 på stadsgård 9. Skala 1:150.

användas. En ny stenlagd gårdsplan byggdes väster om huslängan. Inslag i gödsel fanns i brukade lager på stadsgårdens norra del (figur 31).

Brukningsperioden avslutades med att huslängan brann. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Sannolikt monterades det mesta av hus 6:14:2 ner för att återanvändas.

Händelser på stadsgård 9

Lämningarna på stadsgård 9 var välbevarade i väster och söder, med undantag av två större störningar. Dessa delar av stadsgården undersök-

tes med stor noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål och prover detaljerade kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster. Bitvis var lämningarna från de yngre händelsefaserna dåligt bevarade. Ytorna längst i sydost och nordost undersöktes 2013 och 2014. Här var lämningarna mer fragmentariskt bevarade. I den östra delen av stadsgården var lämningarna delvis störda av en byggnad från landeriet Marieholm, dessutom fanns en stor och djup störning från 1900-talets industriella epok.

Tomtens form var mer oregelbunden än granntomternas då den följde gata B som svängde av

något mot norr i här. Öster om stadsgården fanns vret 8/9 och stadsgård 8. Åt söder fanns vret 9/34 och stadsgård 34, åt väster fanns vret 9/16 och stadsgård 16.

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 9:I–9:3 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Under denna brukningssperiod var tomten obebyggd och användes för boskaphållning och organiserad storskalig slakt av primärt oxar.

Tomten stakades ut då staden grundades. Flera hägnader konstruerades. I tomtens sydöstra hörn fanns en brunn eller vattenbehållare. Efter att ha använts en tid användes den istället som avfallsgrop. Den fylldes med avfall från slakt av nötkreatur samt även dynga, blandat avfall från matlagning och tröskning (figur 32).

Brukningssperioden avslutades med att hägnaderna togs bort och avfallsgropen fylldes igen.

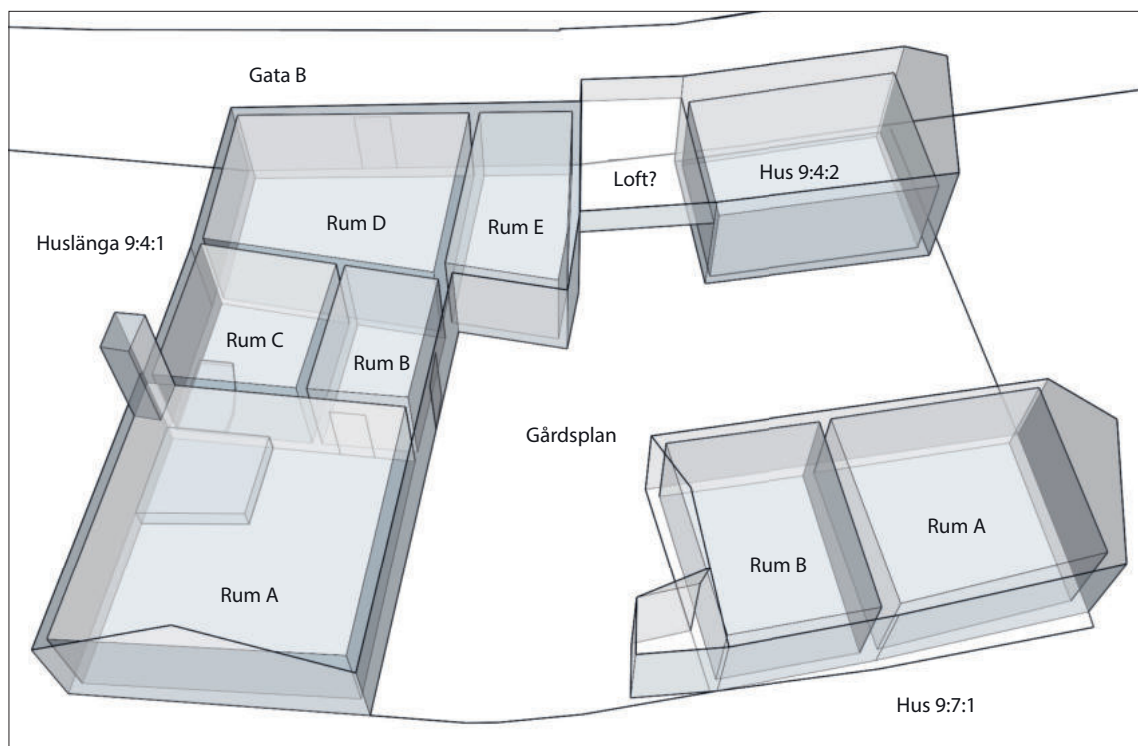
Brukningssperiod 2

Omfattar händelsefas 9:4 till 9:II, motsvarande tiden runt 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Huvudnäringarna under brukningssperioden kan ha varit hantverk, matberedning

och ölbryggning, verksamhet i, eller uthyrning av bodar.

Stadsgården byggdes upp runt 1480. En huslänga uppfördes då utmed stadsgårdens västra sida (huslänga 9:4:1). Utmed gata B uppfördes en byggnad (hus 9:4:2), mellan denna och huslängan fanns en portgång. Intill byggnaderna anlades en gårdsplan och söder om den hägnader. Möjligen fanns en enklare byggnad öster om gårdsplanen (figur 33).

Huslänga 9:4:1 hade fem rum, möjligen fanns en övre våning eller loft närmast gata B. Längst i söder fanns ett rum med eldstad (rum A), som var en uppvärmd stuga. I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här låg små föremål som kan ha fallit ned mellan golvet brädor när rummet brukades. Delvis kan materialet spegla hantverk i rummet, som skinnhantering eller tillverkning av benpärlor/pärlor. Här fanns mynt som kan tyda på försäljning. Under golvet fanns även ben som släpats in här av råttor och därmed kan representera stadsgårdens konsumtion (förutsatt att råttorna höll sig inom stadsgårdens gränser). Rummet byggdes om vid ett tillfälle. Troligen skedde detta efter en brand. Norr om stugan fanns en förstuga

Figur 33. Brukningssperiod 2 på stadsgård 9. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Identifierade dörrar/ingångar har markerats.

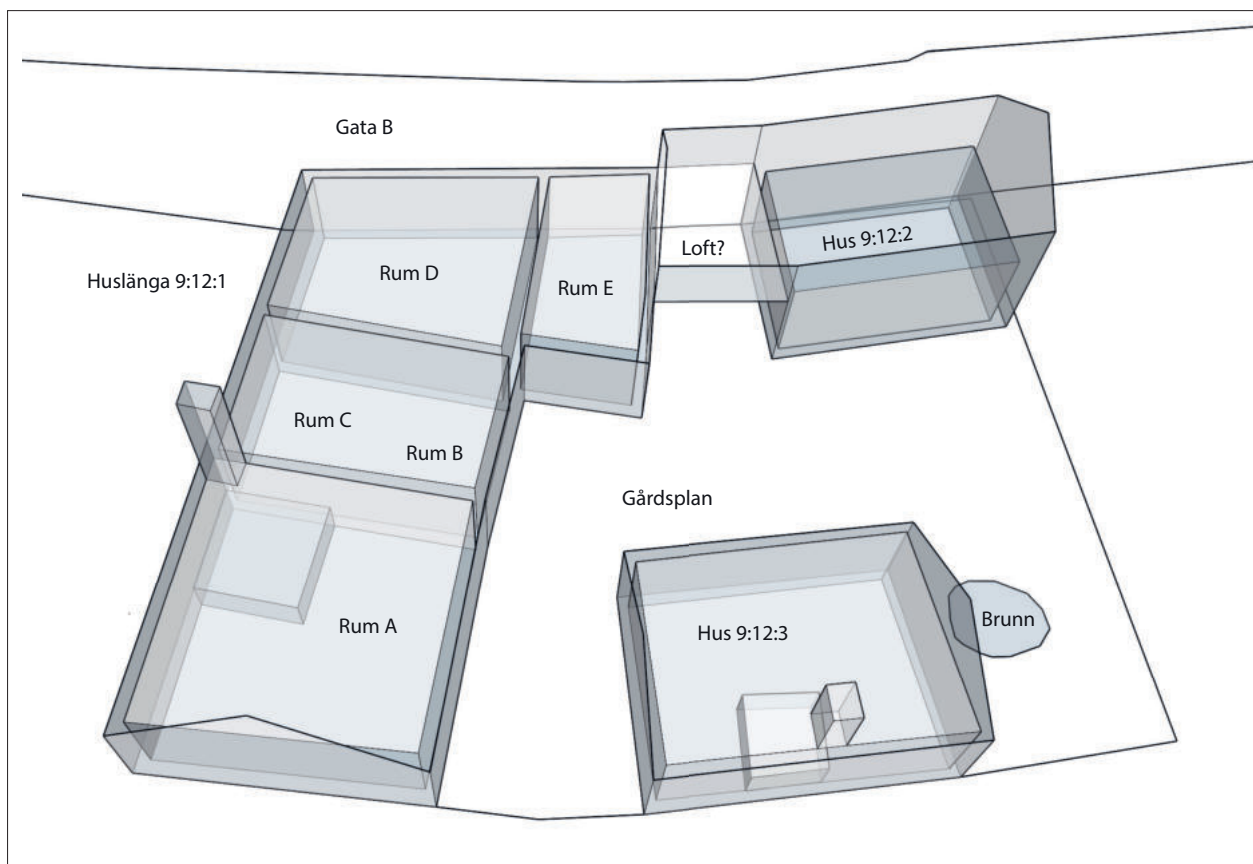
Figur 34. Huslänga 9:4:1 sedd från norr. Intill rustbädden för eldstaden syns den stenlagda arbetsytan eller biläggaren i rum C. Foto Markus Andersson.

med ingång från gårdsplanen (rum B). Väster om förstugan fanns ett uppvärmt rum (rum C) med en arbetsyta intill eller en biläggare till eldstaden i stugan (figur 34). Troligen lagrades eller bereddes fisk och andra matvaror i rummet. Torkad mat, som fårstekar, kan ha hängt i taket. Även här fanns ben under golvet som släpats in här av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion. Norr därom fanns två rum utmed gata B som troligen var bodar (rum D och E) med ingång från gatan eller portgången. Det västra rummet (rum

D) byggdes om vid ett tillfälle. Möjligen bedrevs metallhantverk i någon form i detta rum.

Hus 9:4:2 hade minst ett rum, möjligen fanns en övre våning eller loft. Det kan ha varit en bod utmed gatan. Huset kan ha varit sammanbyggt med huslängan över portgången.

På den norra halvan av tomten fanns en stenlagd gårdsplan. På den södra och östra delen av tomten fanns hägnader för boskap. Intill huslängan fanns även slängt hushållsavfall. På den östligaste delen av stadsgården slängdes avfall i den svacka som fanns där avfallsgropen låg under

Figur 35. Brukningsperiod 4 på stadsgård 9. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Gränsen mellan rum B och C är oklar.

Figur 36. Trägolvet i rum E i huslänga 9:12:1. Foto från norr Markus Andersson.

brukningsperiod 2. Ett stort inslag av sötvattensfisk fanns bland hushållsavfallet, vilket skiljer ut sig mot det från det vanliga i staden där havsfisk var dominerande.

Efter några år uppfördes en byggnad i stadsgårdens sydöstra del (hus 9:7:1). Om enklare byggnad tidigare fanns här raserades den inför bygget. Samtidigt konstruerades en ny stenlagd gårdsplan, hägnaderna verkar då ha tagits bort.

Hus 9:7:1 hade två rum (rum A och B). Det västra rummet hade en ingång från gårdsplanen via en mindre farstu. Huset användes troligen för mathantering och kanske ölbryggning.

En stor mängd fragment av hasselnötsskal i raseringslagren på gårdsplanen visar att nötter kan ha hanterats som en specialisering snarare än egen konsumtion. Kanske har nöterna förädlats till en produkt (eller helt enkelt bara skalats) för att säljas vidare eller exporteras. Möjligen kan sötvattensfisken och hasselnötterna indikera en koppling till omgivande landsbygd.

Spår av kålgårdsodling med bland annat medicinalväxter fanns från denna brukningsperiod. Odlingarna har inte bedrivits på stadsgården utan på annan plats i staden.

Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttning till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 9:12 till 9:15, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden, inslag fanns av matberedning och ölbryggning, möjligen fanns djurhållning. Verksamhet i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar.

En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens västra sida (huslänga 9:12:1). Utmed gata B uppfördes en byggnad (hus 9:12:2), mellan denna och huslängan fanns en portgång. I stadsgårdens sydöstra del uppfördes en byggnad (hus 9:12:3). Mellan byggnaderna anlades en stenlagd gårdsplan (figur 35).

Huslänga 9:12:1 hade fem rum, möjligen fanns en övre våning eller loft närmast gata B (figur 36). Längst i söder fanns ett rum med eldstad (rum A), som var en uppvärmd stuga. Norr om detta fanns troligen två rum. I öster en förstuga (rum B), i väster ett uppvärmt rum (rum C), en kammare eller förrådsutrymme. Utmed gata B fanns två rum, i väster fanns en bod med ingång från gatan (rum D), Öster därom fanns en bod med ingång från portgången (rum E). Sistnämnda rum kan ha använts för hantering eller lagring av matvaror. I raseringslagren över rum E fanns en stor mängd hasselnötsskal.

Hus 9:12:2 hade minst ett rum, möjligen fanns en övre våning eller loft. Det kan ha varit en bod utmed gatan. Huset kan ha varit sammanbyggt med huslängan över portgången.

Hus 9:12:3 hade ett rum med eldstad, möjligen fanns en övre våning eller loft. Troligen har det använts för ölbryggning och matlagning.

Öster om hus 9:12:3 fanns hägnader, möjligen för boskap. I den östligaste delen av stadsgården konstruerades en brunn. Spår av kålgårdsodling fanns i bottensedimenten i brunnen. Odlingarna har inte bedrivits på stadsgården utan på annan plats i staden.

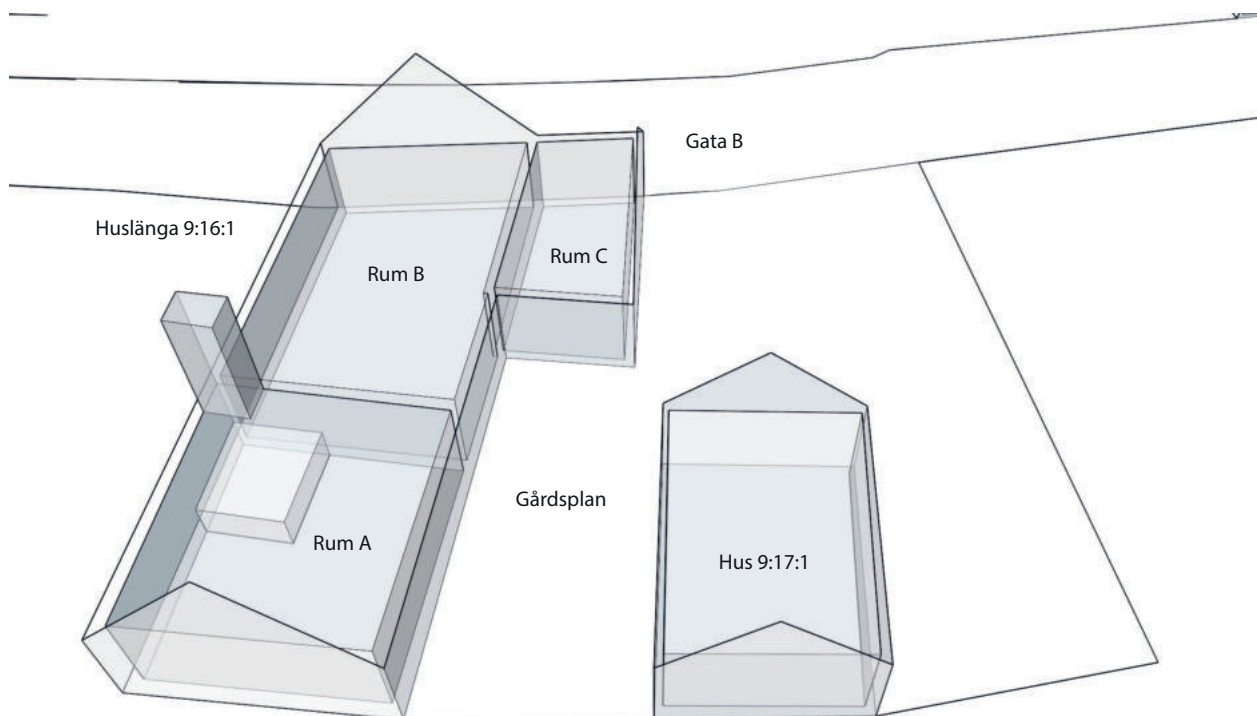
Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Möjligen var stadsgården därefter övergiven en tid

Brukningsperiod 5

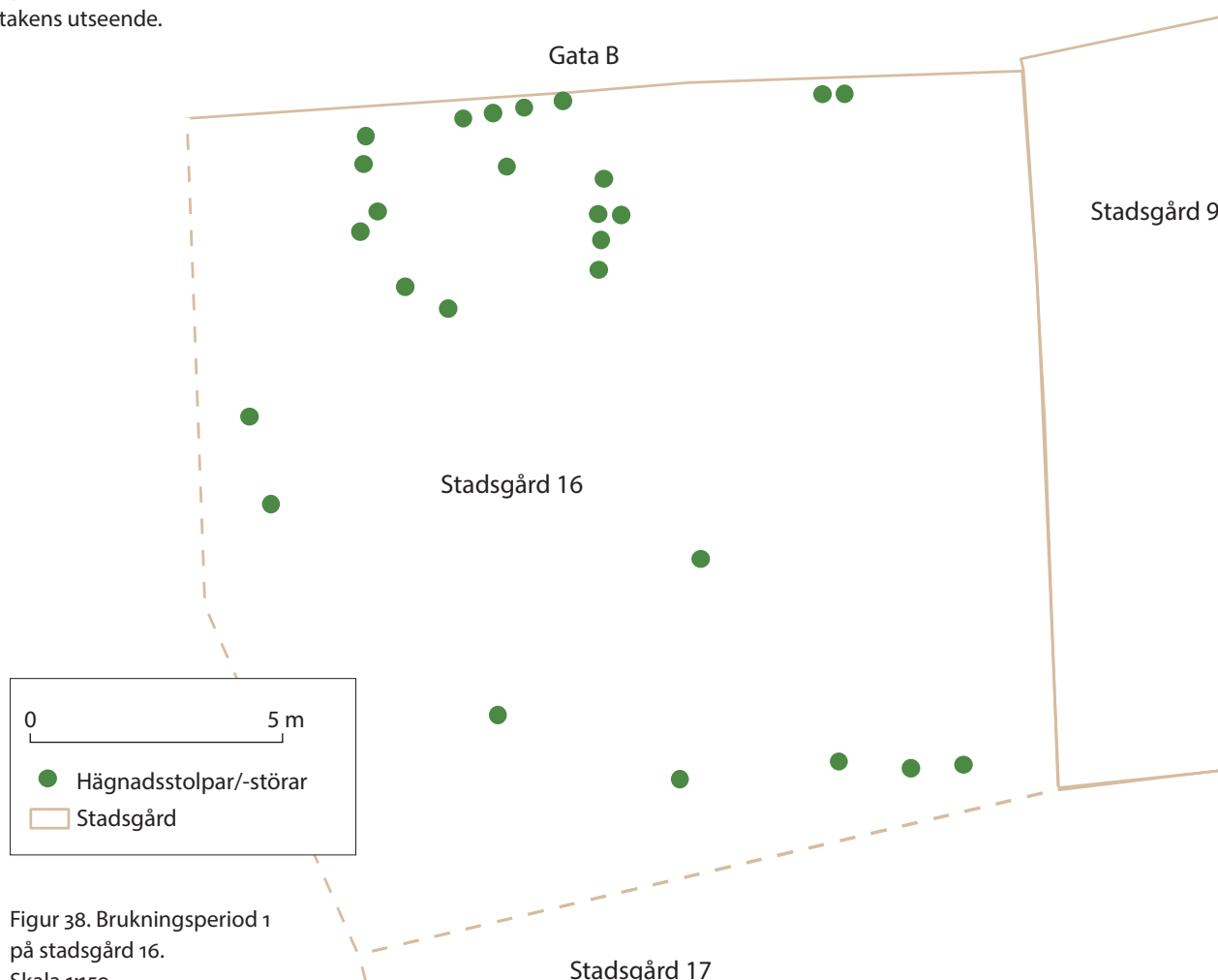
Omfattar händelsefas 9:16 till 9:19, motsvarande tiden från tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget fram till stadens övergivande. Huvudnäringarna under brukningsperioden kan ha varit matberedning och ölbryggning, verksamhet i, eller uthyrning av bodar. Här fanns även inslag av agrar verksamhet, möjligen fanns djurhållning.

Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16 (liksom vret 9/16) flyttades något åt öster. Vid samma tillfälle flyttades även tomtgränsen mellan stadsgård 9 och stadsgården söder därom (stadsgård 34) åt söder (figur 37).

En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens västra sida (huslänga 9:16:1). Möjligen uppfördes ännu byggnad utmed gata B. I stadsgårdens sydöstra del uppfördes en byggnad (hus 9:17:1). Mellan byggnaderna konstruerades en stenlagd gårdsplan. Lämningarna från denna bruknings-

Figur 37. Brukningsperiod 5 på stadsgård 9. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 38. Brukningsperiod 1 på stadsgård 16. Skala 1:150.

period var fragmentariska (med undantag av rum C i huslänga 9:16:1).

Huslänga 9:16:1 hade minst tre rum (troligen fem). I söder fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Norr om den saknades lämningar, men här kan förstuga och kammare eller förråd ha funnits. Utmed gata D fanns två bodar (rum B och C). I rum C fanns en eldstad och boden användes troligen för hantering och tillagning av mat. Under golvet fanns ben som var hopsamlat av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion.

Hus 9:17:1 hade ett rum, möjligen med eldstad. Huset kan ha använts för matlagning och ölbrygning. Öster om det fanns en stenlagd gårdsplan.

På den södra delen av stadsgården fanns brukade lager med utmockad dynga och latrin samt fåtal spår av linberedning och tröskning.

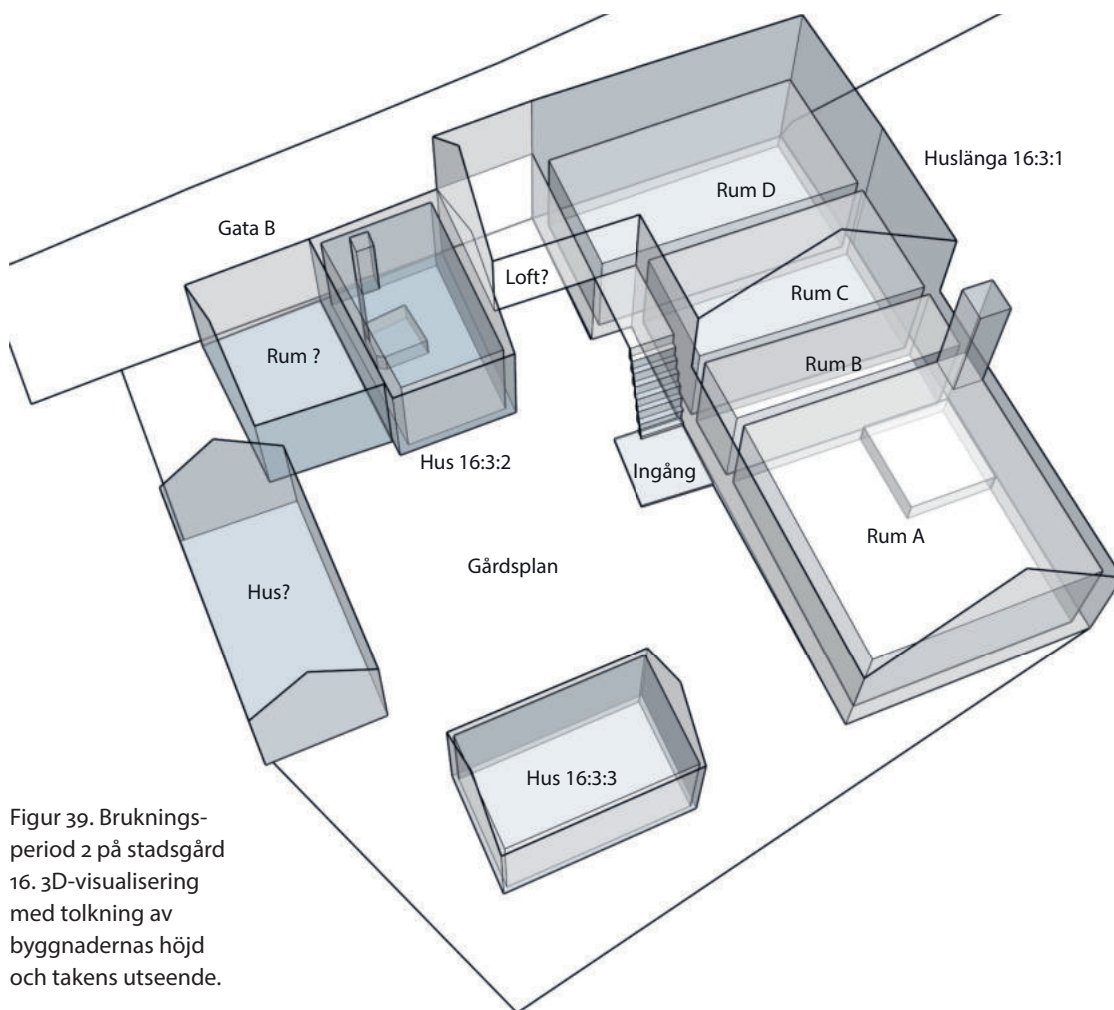
Brunnen fortsatte att användas. Spår av kålgårdsodling fanns i botten-sedimenten i brunnen. Odlingarna har inte bedrivits på stadsgården utan på annan plats i staden. I återfyllningslagren i brunnen fanns spår av ölbrygning.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna revs. Eventuellt har ytan därefter använts som sophög en tid. I det arkeobotaniska materialet fanns bolmört, som kan vara spår av floran som etablerades efter övergivandet.

Händelser på stadsgård 16

Lämningarna på stadsgården var välbevarade med undantag av en större störning utmed öster sida. I väster fanns grunden till en stor byggnad från 1800-talet och därför fanns främst lager från de äldre händelsefaserna bevarade. Stadsgården undersöktes med stor noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål och prover detaljerade kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

Norr om stadsgården fanns gata B, i öster fanns vret 9/16 och stadsgård 9. I söder fanns stadsgård 17, och i väster fanns ursprungligen strandzonen. Den södra tomtgränsen mot stadsgård 17, liksom gränsen mot väster var oklar (här var ytan urgrävd).

Figur 39. Brukningsperiod 2 på stadsgård 16. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 16:1 till 16:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Under denna brukningsperiod var tomten obebyggd och användes för boskapshållning och organiserad storskalig slakt av primärt oxar.

Tomten stakades ut då staden grundades. Flera hägnader konstruerades (figur 38).

Brukningssperioden avslutades med att hägnaderna togs bort och avfallsgropen fylldes igen.

Brukningssperiod 2

Omfattar händelsefas 16:3 till 16:5, motsvarande tiden runt 1480 till 1520–1530-tal. Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas eller åtminstone djurhållning, kanske kombinerat med matberedning, ölbryggning och verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan.

Stadsgården byggdes upp runt 1480. En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 16:3:1). Utmed gata B uppfördes en byggnad (hus 16:3:2), mellan denna och huslängan fanns en portgång. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes en byggnad (hus 16:3:3). Mellan dessa byggnader anlades en stenlagd gårdsplan. Möjligen fanns ännu ett hus utmed stadsgårdens västra sida (figur 39).

Huslänga 16:3:1 hade fyra (kanske fem) rum. Längst i söder fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här låg små föremål som kan ha fallit ned mellan golvets brädor när rummet brukades. Under golvet fanns även ben som släpats in här av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion. Norr om stugan fanns en förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen. Väster om rummet fanns en ingång eller trappa till en övre våning. Golvet i rum B byggdes om vid ett tillfälle, i golvet fanns brukningsspår i form av fiskben och fjäll. Fisk har beretts i den inre delen av detta rum eller något av de angränsande rummen. Norr om förstugan fanns ett rum med okänd funktion (rum C). Utmed gata B fanns ett, eller möjligen två bodar (rum D). På golvet fanns djurdynga och bryggeriavfall. Bryggeriavfall användes ofta för att utfodra svin. Tillsammans med fynd av en hästkosöm kan detta material tolkas som ett fåhus där

man hållit svin samt häst. Under golvet fanns även ben som släpats in här av råttor.

Hus 16:3:2 hade ett rum med eldstad. Huset kan ha använts för ölbryggning och matlagning. Tecken finns på att spannmål lagrades i huset. Möjligen fanns ännu ett rum åt väster.

Hus 16:3:3 hade ett rum och fungerade som förråd eller svinstia.

Brukningssperioden avslutades med att huslänga 16:3:1 brann och raserades helt eller delvis. Om ett hus fanns utmed stadsgårdens västra sida raserades det vid samma tillfälle.

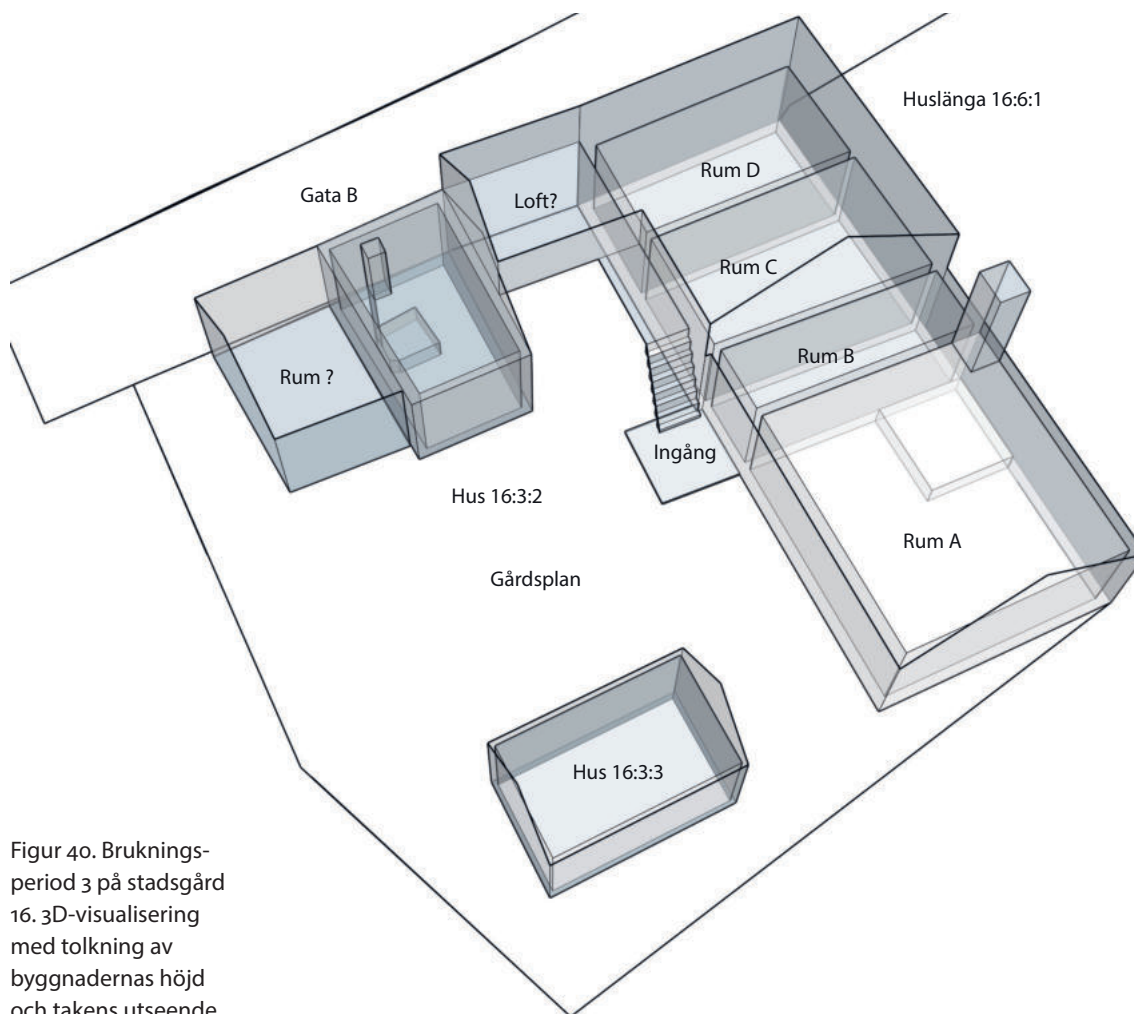
Brukningssperiod 3

Omfattar händelsefas 16:6 till 16:8, motsvarande tiden från 1520–1530-tal till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas eller åtminstone djurhållning, kanske kombinerat med ölbryggning, matberedning och verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan. En verksamhet i bodarna kan ha varit smide.

En ny huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 16:6:1). Hus 16:3:3 byggdes om. Hus 16:3:2 fortsatte användas. Delar av gårdsplanen byggdes om. Detta kan delvis ses som en följd av de samtida utbyggnaderna i Göta älvsstrandzon. Troligen fanns en kontinuitet av funktioner, och troligen av brukare, från brukningssperiod 2 (figur 40).

Huslänga 16:6:1 hade fyra rum. Möjligen handlar det om stora ombyggnader av huslänga 16:3:1 efter branden. Längst i söder fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Norr därom fanns en förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen. Väster om rummet fanns även nu en ingång eller trappa till en övre våning. Norr om förstugan fanns ett rum, lämningar saknades här (rum C). Utmed gata B fanns en, eller möjligen två bodar (rum D). Här kan en smedja ha funnits.

I hus 16:3:3 lades ett nytt golv och huset kan nu ha använts som svinstia. Norr om huset fanns hushållsavfall på gårdsplanen. Kanske har man slängt matavfall till grisar vid ingången till svinstian. Även längre västerut på gårdsplanen fanns hushållsavfall som visade att fisk hanterades och även tecken på beredning av hudar. Troligen hölls hästar på stadsgården, i materialet fanns bland annat hästkosöm och hästben.

Figur 40. Brukningsperiod 3 på stadsgård 16. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttning till Älvsborgsstaden.

Brukningsperiod 4

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 5

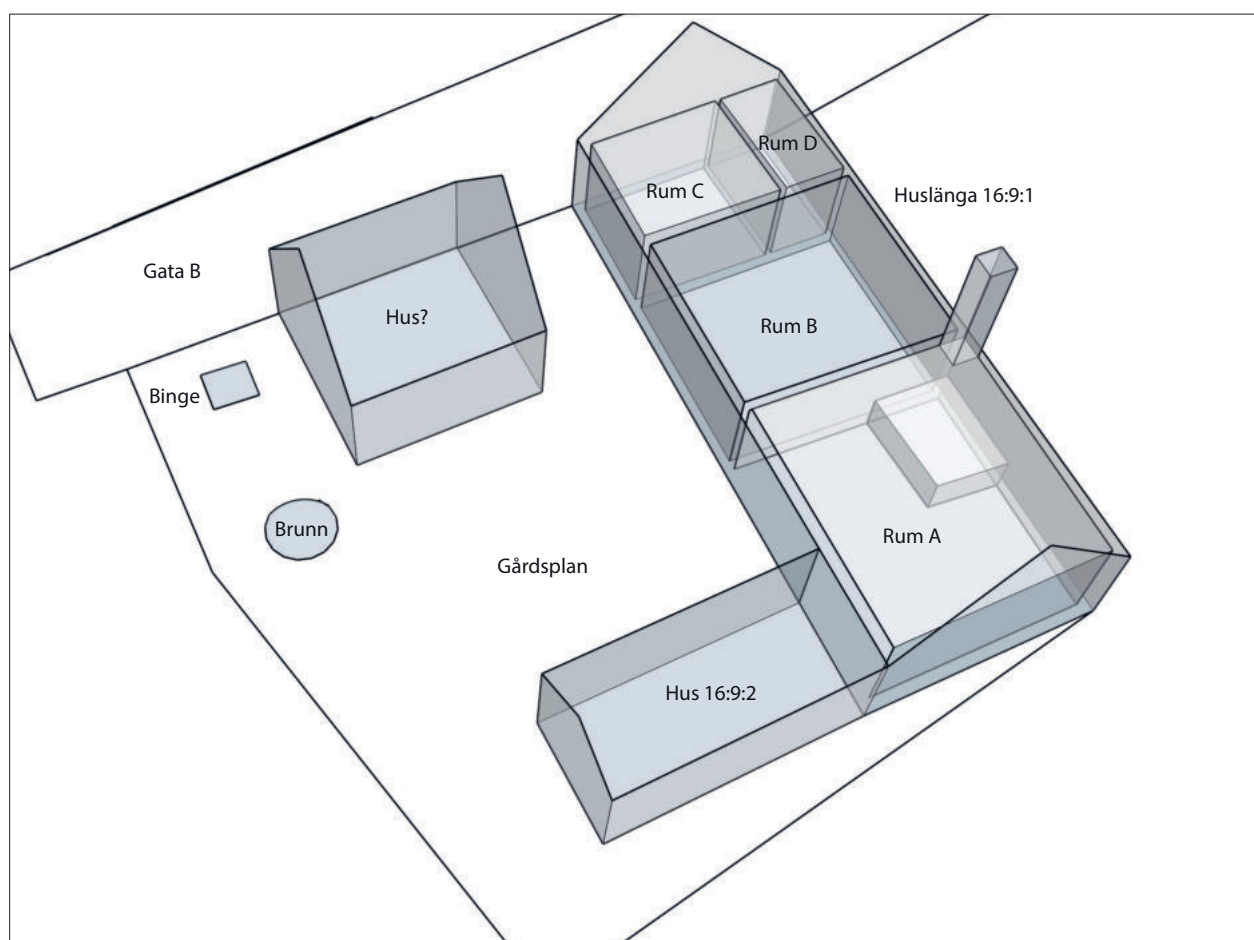
Omfattar händelsefas 16:9 till 16:13, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget. Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas kanske kombinerat med ölbryggning och verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan. En verksamhet i bodarna kan ha varit smide. Spår fanns även av gjuteriverksamhet.

En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 16:9:1). Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes en byggnad (hus 16:9:2). Väster om huslängan fanns en portgång, troligen fanns ännu en byggnad utmed gata B. På stadsgårdens västra del konstruerades en brunn (figur 41 och 42). Runt 1590 anlades gata K väster om stadsgården.

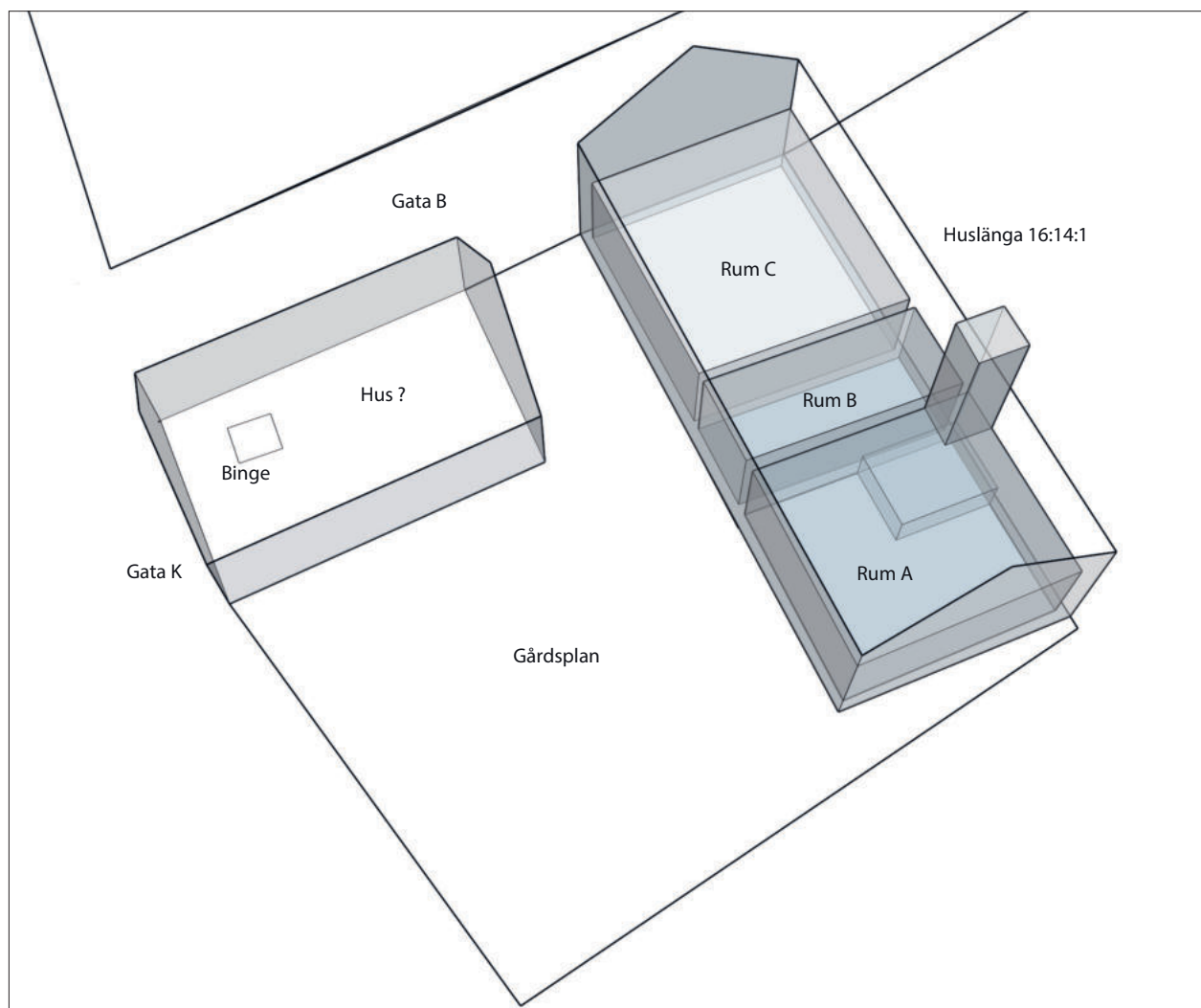
Huslänga 16:9:1 hade fyra rum, möjligen fanns en övre våning närmast gata B. Längst i söder fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Troligen har fast inredning funnits i rummet (spikar bevarade). I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här fanns små föremål som kan ha fallit ned mellan golvet brädor när rummet brukades. Under golvet fanns även ben som släpats in här av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion. I anslutning till eldstaden påträffades smältor av bly och vitmetall och en degeltång som tyder på gjuteriverksamhet.

Figur 41. Gwilym Williams undersöker brunnen på stadsgård 16. Foto Markus Andersson.

Figur 42. Brukningsperiod 5 på stadsgård 16. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 43. Brukningsperiod 6 på stadsgård 16. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Norr om detta fanns spår av en förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen, detta rum var fragmentariskt bevarat. Utmed gata B fanns två bodar (rum C och D). I väster fanns möjligen en smedja (rum C). Väster om huslängan fanns en portgång.

Hus 16:9:2 hade ett rum och var möjligen en svinstia.

Ett nedsänkt förvaringsutrymme konstruerades i stadsgårdens nordvästra del, möjligen har det legat i en byggnad utmed gata B.

I den västra delen av stadsgården konstruerades en brunn. Vid bruket av brunnen avsattes spår av funktioner som troligen fanns på stadsgården, som ölbryggning och odling i en köksträdgård.

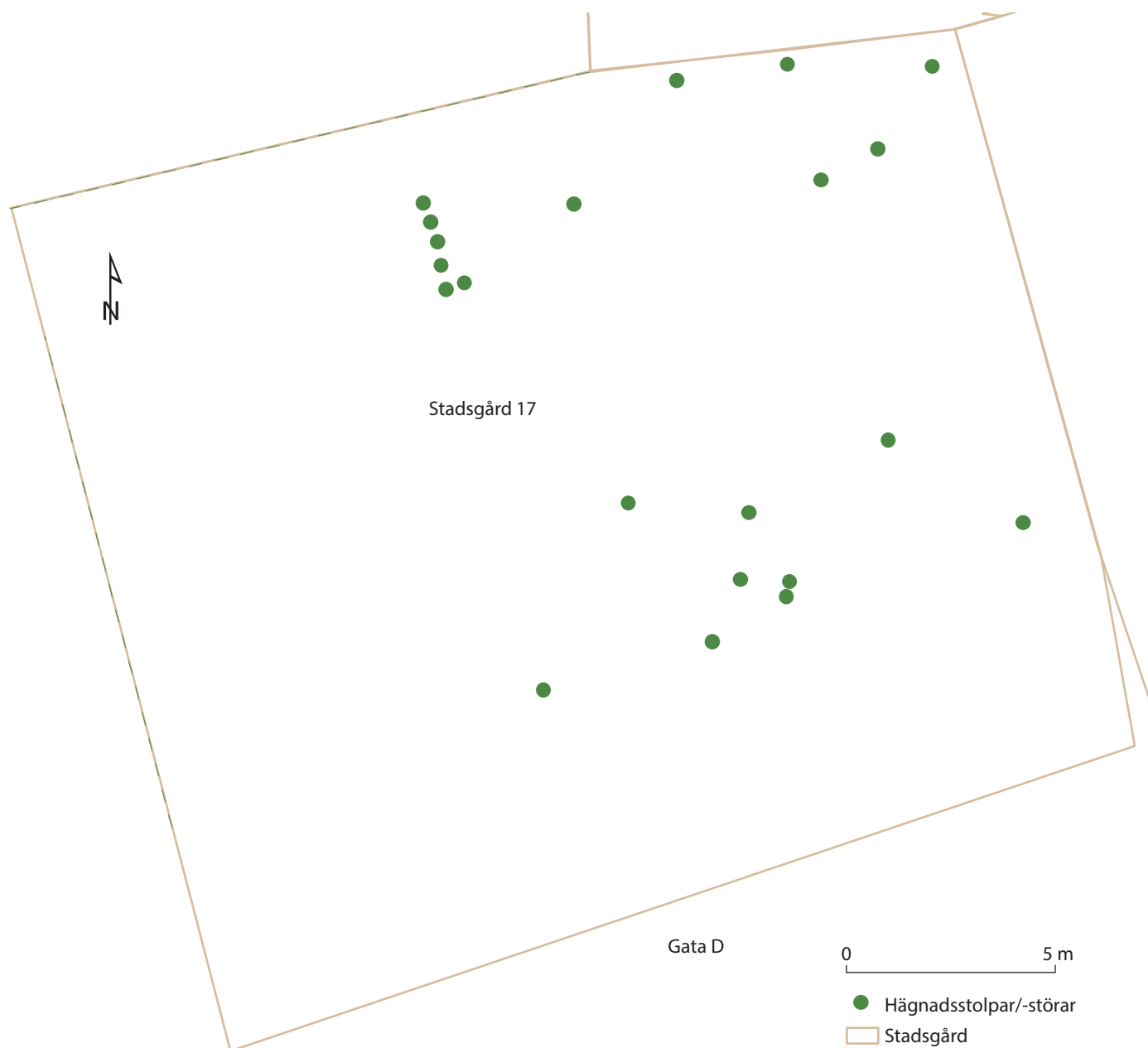
Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen revs. Delar av huslängan monterades troligen ned för att återanvändas, resterna brändes.

Brunnen fylldes igen. Stadsgården låg därefter öde en tid och växte igen.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas 16:14 till 16:17, motsvarande tiden från tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget fram till stadens övergivande. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden, möjligen fanns skinn- och pälshandling. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar.

Efter att stadsgården hade legat obebyggd en tid uppfördes ny bebyggelse. Tomtgränsen flyttades sannolikt något åt söder utmed gata B för att gatan skulle kunna rätas ut och breddas. Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16 (liksom vret 9/16) flyttades något åt öster. En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 16:14:1). Väster om huslängan fanns en portgång, troligen fanns

Figur 44. Brukningsperiod 1 på stadsgård 17. Skala 1:150.

ännu en byggnad utmed gata B. Väster om huslängan anlades en stenlagd gårdsplan (figur 43).

Huslänga 16:14:1 hade minst tre rum. Längst i söder fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). I rummet fanns spår av skinn- och pälsbaserad ring. Rummet byggdes om vid ett tillfälle, möjligen efter en brand. Norr om detta fanns spår av en förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen, detta rum var fragmentariskt bevarat. Väster om rummet fanns en ingång eller trappa till en övre våning. Norr om förstugan har troligen flera rum funnits men lämningar saknades. Utmed gatan fanns en bod (rum C).

En ny golvnivå lades i det försänkta förvaringsutrymmet i stadsgårdens nordvästra del. Under denna bruksperiod låg det troligen inne i en byggnad.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen revs.

Händelser på stadsgård 17

Lämningarna på stadsgården var välbevarade med några undantag. I den sydöstra delen saknades lämningar helt, och få lämningar fanns i den västra delen. Grunden till en stor byggnad från 1800-talet hade stört de äldre lämningarna. Överlag fanns främst lager från de äldre händelsefaserna. Stads-

gården undersöktes med stor noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål och prover detaljerade kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

Stadsgården var betydligt större än den normala tomten i Nya Lödöse. Öster om stadsgården fanns vret 17/34 och stadsgård 34, åt norr fanns stadsgård 9 och 16, åt väster stadsgård 32. Dess södra sida följde gata D. Den nordvästra gränsen mot stadsgård 16 var oklar. I gränserna mot stadsgård 9 och 16 bör vretar ha funnits, men här saknades lämningar (här var ytan urgrävd). Den västra gränsen var delvis oklar, men stolpar som kan ha utgjort delar av tomtgränsen fanns i sydväst.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 17:1–17:3 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Under denna brukningsperiod var tomten obebyggd och användes för boskaphållning och organiserad storskalig slakt. Här fanns även spår av läderhantverk (skomakeri, remsnideri).

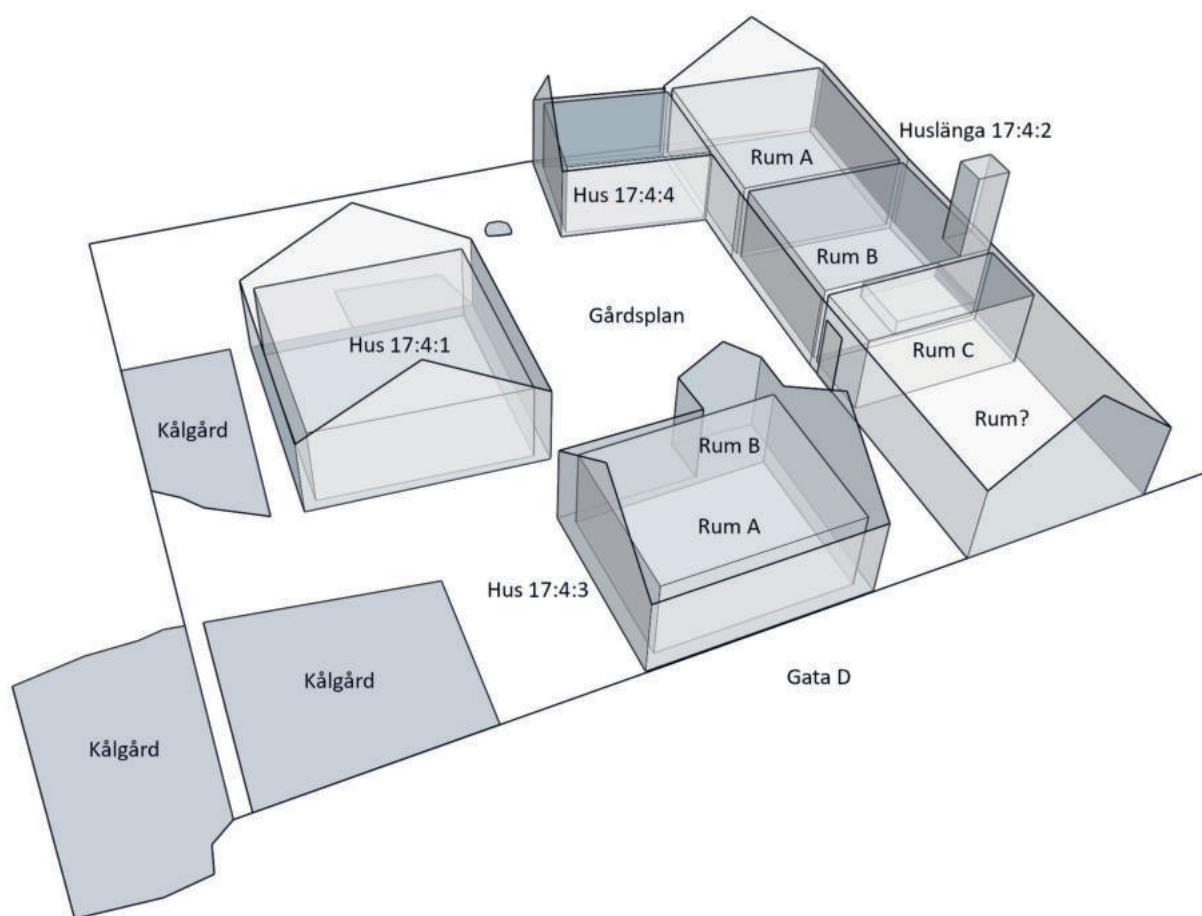
Tomten stakades ut då staden grundades. Flera hägnader konstruerades (figur 44).

Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 17:4 till 17:10, motsvarande tiden runt 1480 till tidigt 1500-tal (efter 1502). Under denna brukningsperiod verkar stadsgården ha haft en agrar bas, möjligen kombinerat med verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan.

Stadsgården byggdes upp runt 1480. På stadsgårdens västra sida uppfördes en byggnad (hus 17:4:1). En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 17:4:2). I vinkel mot huslängan och utmed gata D uppfördes en byggnad (hus 17:4:3). En mindre byggnad (hus 17:4:4) fanns utmed den norra tomtgränsen, direkt väster om huslängan. Mellan dessa byggnader anlades en gårdsplan. I stadsgårdens västra och sydvästra delar fanns kålgårdar (figur 45).

Figur 45. Brukningsperiod 2 på stadsgård 17. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Identifierade dörrar/ingångar har markerats.

Hus 17:4:1 hade ett rum. Det är osäkert om det var uppvärmt. Möjligen kan det ha varit bostadsutrymme, eller rum med annan funktion.

Huslänga 17:4:2 hade minst tre rum, ytterligare ett rum har troligen funnits vid gata D. En övre våning eller loft funnits över delar av huslängan. Längst i norr fanns ett fähus (rum A). Golvet i rummet byggdes om vid ett tillfälle. Rummet, eller loftet, kan ha använts vid tröskning. Söder om det fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum B). I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här fanns små föremål som kan ha fallit ned mellan golvet brädor när rummet brukades, som spår av matlagning. Under golvet fanns även ben som släpats in av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion. Söder om stugan fanns en förstuga (rum C) med ingång från gårdsplanen. Möjligen har det bestått av två mindre rum med en förstuga i väster och ett förråd eller kammare öster om det.

Spår fanns av invånarnas religiösa liv under denna brukningsperiod. Här fanns ett flertal hel-

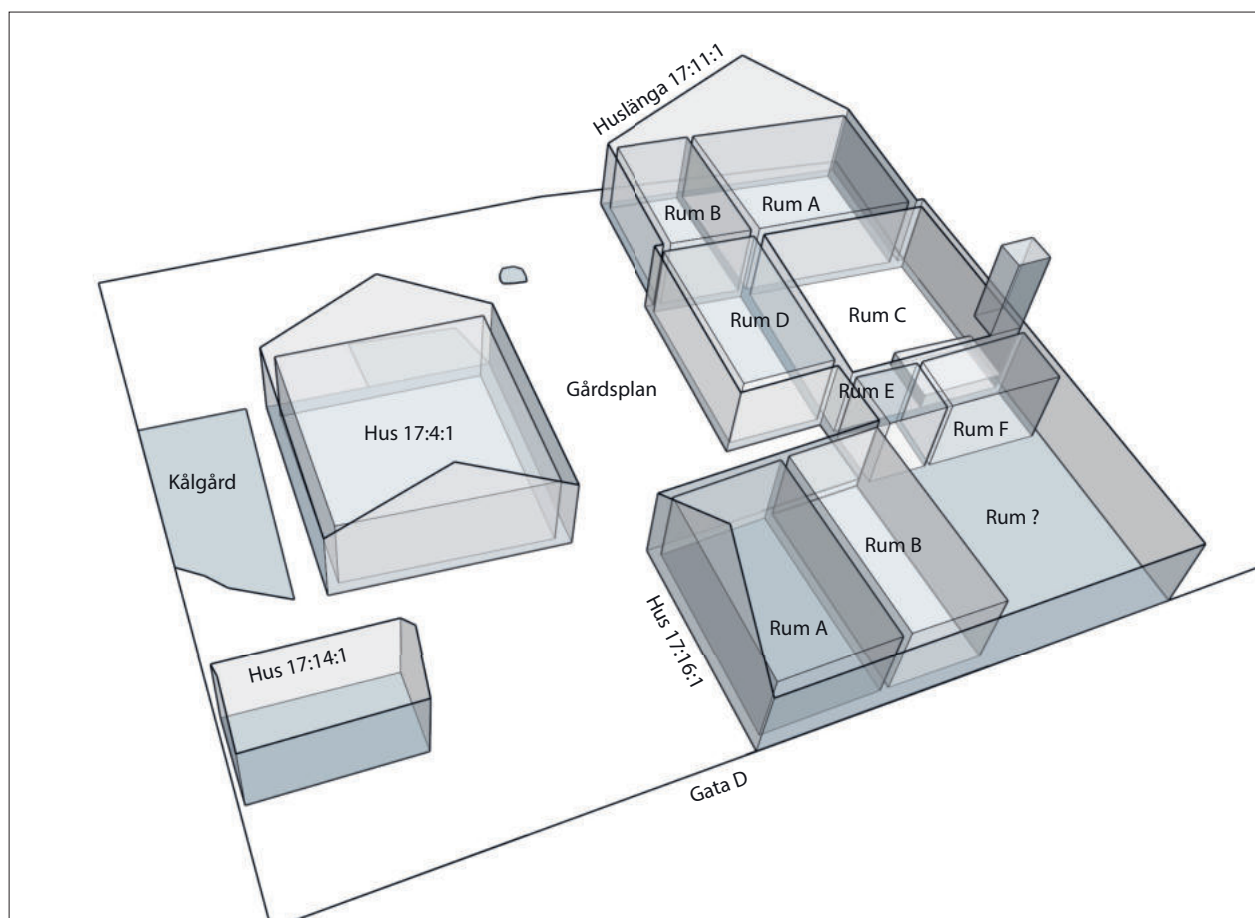
gonfigurer som använts privat andakt i hemmet och pärlor från radband. Här fanns även två pilgrimsmärken.

Hus 17:4:3 var en bod utmed gatan (rum A). Norr om rum A fanns en mindre förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen, och möjligen en trappa till en övre våning. Mellan detta hus och huslängan fanns en portgång.

Hus 17:4:4 var ett fähus. Spår av dynga med bryggeriavfall fanns här vilket kan visa att det var en svinstia.

Kålgårdarna i stadsgårdens västra och sydvästra del brukades. En grusad gång anlades efter en tid. Tomtgränsen mot väster var under denna brukningsperiod oklar. I stadsgårdens norra del fanns en grop som var fylld med ett flertal fröer från olika växter som kan ha vuxit på stadsgården. Här fanns även tröskningsrester av korn och lin, vilket visar att stadsgården troligen odlade dessa växter på stadsjordarna.

Brukningstiden avslutades med att alla byggnader förutom hus 17:4:1 raserades.

Figur 46. Brukningsperiod 3 på stadsgård 17. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Bilden visar stadsgården efter att hus 17:14:1 och 17:16:1 uppfördes runt 1530.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 17:11 till 17:19, motsvarande tiden från tidigt 1500-tal (efter 1502) till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Stadsgården verkar främst ha använts som bostad under denna tid, en stor mängd olika rum fanns, möjligen har rum hyrts ut. Utöver detta fanns odling och bodar utmed gatan med hantverk som var delar av näringarna (figur 46).

En huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 17:11:1). I vinkel mot huslängan och utmed gata D uppfördes en byggnad (hus 17:11:2), senare ersatt av en ny byggnad (hus 17:16:1). Hus 17:4:1 fortsatte användas. Mellan byggnaderna fanns en gårdsplan. I stadsgårdens sydvästra del fanns kålgårdar. Efter en tid uppfördes ett mindre hus i den sydvästra delen av stadsgården (hus 17:14:1).

Ett nytt golv lades i rummet i hus 17:4:1. En eldstad eller kakelugn byggdes. Huset var ett uppvärmt bostadsutrymme.

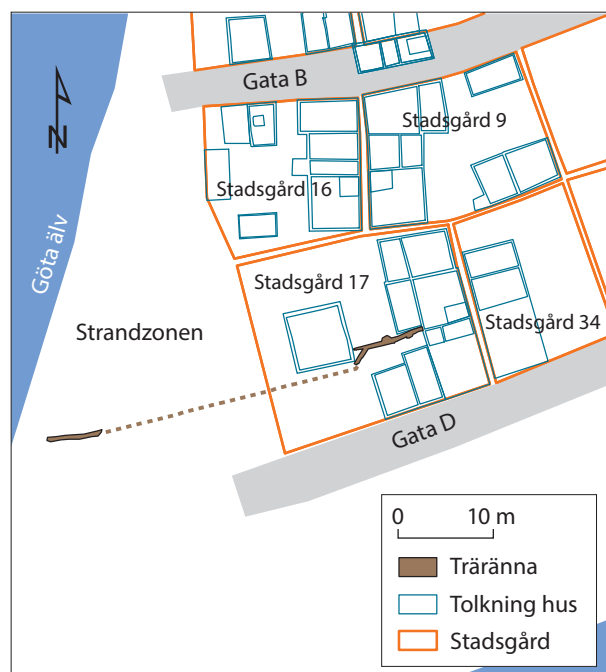
Huslänga 17:11:1 hade minst sex rum. I nordost fanns ett rum som var en verkstad, ouppvärm� kammare eller förråd (rum A). Golvet i rummet byggdes om vid ett tillfälle. Väster om det fanns ett rum som var en verkstad, rummet kan även ha använts vid tröskning av korn (rum B). Korn odlades troligen på stadsjordarna. Direkt väster om rummet fanns en trälagd yta utomhus som hörde ihop med verksamheterna i rum B. Söder om detta fanns en uppvärmd stuga med eldstad i öster (rum C). I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här fanns små föremål som kan ha fallit ned mellan golvets brädor när rummet brukades. Spår fanns av invånarnas religiösa liv fanns även under denna bruksperiod. Här fanns flera pärlor, kanske från radband. Under golvet fanns även ben som släpats in av råttor och därmed representerar stadsgårdens konsumtion. Väster om den fanns ett rum som var en verkstad, ouppvärm� kammare eller förråd (rum D). I rummet fanns spår av brukning under golvet. Här fanns små föremål som kan ha fallit ned mellan golvets brädor när rummet brukades. Söder om detta fanns en förstuga med ingång från gårdsplanen (rum E), en trappsten fanns på gårdsplanen. En tröskel från en dörröppning mellan rum C och E fanns. Öster om förstugan fanns ett uppvärmt rum som var en verkstad, kammare eller förråd (rum F).

Från rum F löpte en träränna västerut, först under huslängan och väster om den nedgrävd och övertäckt genom gårdsplanen. Verksamheten i rum F var troligen kopplad till rännan och bör ha varit ett hantverk eller matlagning där mycket vatten används för exempelvis sköljning eller rengöring. Den fortsatte troligen fram till Göta älvs strand. En ränna som kan vara en del av samma konstruktion påträffades i strandzonen, cirka 20 meter väster om stadsgård 17 (figur 47). Troligen brukades rännan till 1520-talet.

Hus 17:11:2 hade två rum och var sammanbyggt med huslängan. Troligen var de bodar (rum A och B) med ingång från gatan. Huset revs troligen på 1520–1530-talet. Det monterades ned och materialet återanvändes kanske i det nya hus som uppfördes på samma plats.

Väster om hus 17:11:2 fanns en portgång från gatan. En stenlagd gårdsplan anlades söder om trärännan. Ytan norr därom verkar inte ha trampats, den var ogräsbevuxen och här fanns utslängt hushållsavfall. I väster och sydväst fortsatte kålgårdarna att brukas.

Hus 17:16:1 uppfördes 1520–30-tal utmed gata D och hade två rum. Även detta hus var sammanbyggt med huslängan. I väster fanns en bod (rum A) med ingång från gatan som möjligen användes

Figur 47. De delar av trärännor som hittats på stadsgård 17 och i strandzonen, och tolkad sträckning mellan dem (streckad linje). Göta älvs ungefärliga utbredning före utbyggnaderna från 1520-talet har markerats. Skala 1:800.

för ben- och hornhantverk. Möjligen fanns en kakelugn i rummet som plockades ned vid raseringen av huset. Öster om detta fanns ännu en bod (rum B), troligen med ingång från gatan. En ny portgång anlades väster om huset. Troligen togs trärännan ur bruk i samband med utbyggnaderna i Göta älv från 1520-talet och uppförandet av hus 17:16:1.

Vid ungefär samma tid gjordes ytorna i den sydvästra delen av stadsgården om. Tjocka lager med jord påfördes för nya odlingsbäddar. Syftet var troligen att jämna ut och höja marken och kan vara samtid med utbyggnaderna i Göta älv under 1520–30-talet. Det verkar vara här stadsgård 32 (väster om stadsgård 17) avskildes som en egen enhet (se nedan). Ett mindre hus uppfördes i stadsgårdens sydvästra hörn (hus 17:14:1) som användes för ölbrygging och matlagning. I golvet fanns intrampade brukningsspår.

Brukningsperioden avslutades med att huslängan och huset utmed gatan brann. Efter detta raserades alla byggnader på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttning till Älvsborgsstad.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 17:20, motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstad på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten obebyggd, men verkar kan ha använts för olika aktiviteter.

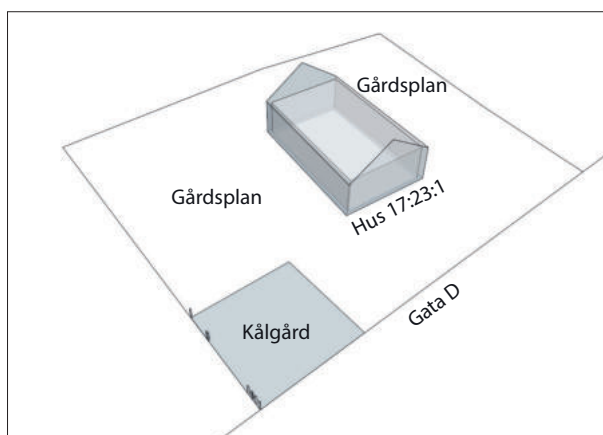
En hägnad byggdes. Möjligen användes även odlingsytan i den sydvästra delen av tomten.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 17:21 till 17:26, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till 1580–1590-tal. Det är osäkert om stadsgården användes för boende under denna brukningsperiod. De verksamheter som fanns var smide och brukande av kålgårdar.

Centralt på stadsgården uppfördes en byggnad (hus 17:23:1). Öster och väster om den fanns en gårdsplan. Möjligen fanns en byggnad utmed gata D. Odlingsytan i väster fortsatte användas. En hägnad uppfördes utmed stadsgårdens västra tomtgräns. Den norra delen av tomten låg troligen oanvänd (figur 48).

Hus 17:23:1 hade ett rum och var en smedja. Huset var fragmentariskt bevarat. Förutom smides-

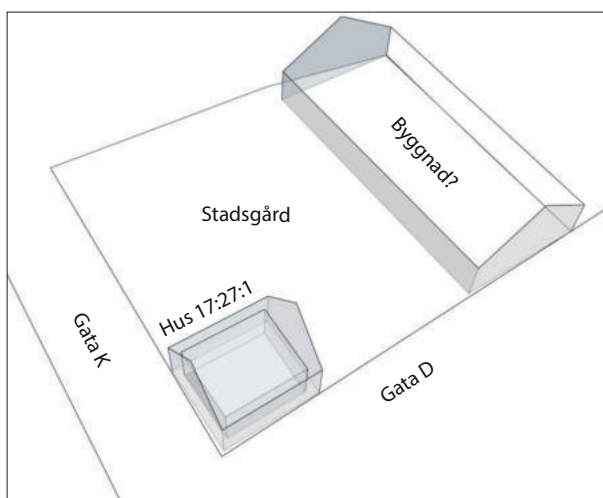
Figur 48. Brukningsperiod 5 på stadsgård 17. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

slag fanns här lödpaket i bränd lera. Det antyder att man även bedrivit metallhantverk där järnföremål bestående av flera delar, exempelvis lås, löts samman med någon form av legering (ofta kopparlegeringar). Öster om huset fanns en stenlagd gårdsplan, den byggdes om vid ett tillfälle. Det är osäkert om gårdsplanen i väster var stenlagd.

Brukningsperioden avslutades med att hus 17:23:1 raserades. Det mesta av byggnaden måste ha tagits bort eftersom få spår av väggar fanns.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas 17:27 till 17:29, motsvarande tiden från 1580–1590-tal till stadens övergivande. Det är osäkert vilka näringar som fanns under denna brukningsperiod, men inslag fanns av odling. Även verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan kan ha varit verksamheter.

Figur 49. Brukningsperiod 6 på stadsgård 17. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Runt 1590 anlades gata K väster om stadsgården. I samband med detta uppfördes en byggnad (hus 17:27:1) i stadsgårdens sydvästra hörn, i korsningen av gata D och K. Troligen anlades en ny huslänga utmed tomtens östra sida, och möjligen en byggnad utmed gata D (figur 49).

Hus 17:27:1 hade ett rum och var troligen en bod. Huset byggdes över den äldre odlingsytan.

Spåren av byggnader längre åt öster på stadsgården var mycket fragmentariska. Här fanns spår av väggar och tak i raseringsmassorna. I raseringslagren fanns spår av tröskning av korn. Säden odlades troligen på stadsjordarna.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen revs.

Händelser på stadsgård 32

Lämningarna på stadsgården var fragmentariskt bevarade, endast den södra delen fanns kvar. Det är därför osäkert om tomten var bebyggd. Lagren var infiltrerade av yngre aktiviteter. Tomten kan ha stakats ut redan 1473, men ingen tydlig gräns mot stadsgård 17 fanns före 1520–1530-tal. På den östra delen anlades gata K runt 1590.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 32:1 till 32:2, motsvarande tiden från 1520–1530-tal till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Det är osäkert vilken basnäringen var.

Konstruktionslager av sand påfördes på det som tidigare hade varit en öppen yta med betesmark. Det är osäkert om bebyggelse fanns. Möjligen anlades en gårdsplan eller en nord-sydlig gata utmed stranden. Brukningsperioden avslutades med att den övergavs, och delvis täcktes av raseringsmassor från stadsgård 17.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten möjligen obrukad.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 32:3, motsvarande tiden från 1560–1570-talet (återflytt till Nya Lödöse) fram till 1580–1590-tal. Under denna tid användes den bevarade delen av stadsgården för odling.

Flera odlingsbäddar anlades och brukades. En hägnad fanns i tomtgränsen mot öster. Detta kan antyda att ytan inte brukades av stadsgård 17. I den västra delen saknades lämningar. Brukningsperioden avslutades med att gata K lades ut över den odlingsjorden. I tomtens nordvästra del fanns en öst-västlig ränna.

Händelser i vreten mellan stadsgård 2 och 5

Vreten fanns bara under den tid då bebyggelse fanns utmed östra sidan av stadsgård 5. Lämningarna var fragmentariskt bevarade.

Brukningsperiod 1

Omfattar tiden 1480 till 1547. Det är osäkert om någon vret fanns under denna tid. Snarare tycks hela ytan väster om stadsgård 2 ha brukats av stadsgård 5.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände under denna period.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 2/5:1, motsvarar tiden från 1560–1570-tal till tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget och är samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 5. Vid återuppbyggnaden av stadsgårdarna skapades en avskild vret. Vreten brukades och enstaka föremål slängdes, delar av materialet kan ha hamnat här när bebyggelsen på stadsgårdarna revs.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgård 5 raserades. Efter detta byggdes den södra delen av vreten över. Den norra delen fanns kvar, lämningarna här har dokumenterats som en del av raseringen i brukningsperiod 6 på stadsgård 6.

Händelser i vreten mellan stadsgård 4 och 6

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 4/6:1 till 4/6: 6, motsvarar tiden 1480 till 1547 och är samtida med brukningsperiod 2 och 3 på stadsgård 6. Under denna tid hade vreten ingen förbindelse med gatan eftersom bod 1:1 fanns där.

Vreten anlades när stadsgård 4 och 6 byggdes upp, en tunn trampyta fanns som kan ha tillkom-

mit i samband med byggnationerna. Över detta fanns ytterligare sand- och jordlager med inslag av latrin. Troligen var vreten i princip oanvänd, inget hushållsavfall fanns här och den verkar ha varit bevuxen av ogräs.

I början av 1500-talet lades en kasserad dörr i vreten. Den täcktes av jordlager. Efter detta verkar den södra delen av vreten åter ha stått oanvänd och igenvuxen. I den norra delen fanns hushållsavfall.

Vid raseringen av bebyggelsen på stadsgård 4 och 6 jämnades raseringsmassor ut i vreten. Här fanns brädor som kan vara från väggar och tegel som kan vara rester av raserade skorstenar.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgssta-den på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände under denna period.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 4/6:7 till 4/6:8, motsvarar tiden från 1560–1570-tal till 1624 och är samtida med brukningsperiod 5 och 6 på stadsgård 6. Till 1587 hade vreten ingen förbindelse med gatan eftersom bod 4:1 fanns där.

Vid återuppbyggnaden av stadsgårdarna påför-des nya utjämningslager i vretens södra del. Även nu var ytan bevuxen. Här fanns inslag av hushålls-avfall och latrin. Detta kan vara från tiden efter att boden på gata B hade rivits, då vreten möjligen var mer tillgänglig. I norra delen av vreten fanns samma brukade lager med inslag av avfall som på stadsgård 2/4.

Vid raseringen av bebyggelsen på stadsgård 4 och 6 jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 5 och 6

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 5/6:1 till 5/6:3, motsvarar tiden 1480 till 1547 och är samtida med bruknings-period 1 till 2 på stadsgård 5 och brukningsperiod 2 till 3 på stadsgård 6.

Vreten anlades när stadsgård 5 och 6 byggdes upp. I den västra delen konstruerades en ränna som troligen var för vattenavrinningen ned mot Göta älv. Denna brukades efter detta.

I samband med att huslängan på stadsgård 6 brann avsattes brandlager i vreten.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgssta-den på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände under denna period.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 5/6:4, motsvarar tiden från 1560–1570-tal till tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget och är samtida med brukningspe-riod 4 på stadsgård 5 och brukningsperiod 5 på stadsgård 6.

En grop grävdes och återfylldes i vretens östra del. I övrigt saknades lämningar.

Händelser i vreten mellan stadsgård 9 och 16

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 9/16:1 till 9/16:3, motsva-rande tiden från 1473 till 1520–1530-tal och är sam-tida med brukningsperiod 1 till 2 på stadsgård 9 och brukningsperiod 1 till 2 på stadsgård 16.

De äldsta lämningarna utgjordes av en hägnad mellan stadsgård 9 och 16 och avsatta lager av gödsel. Inför uppförandet av byggnader på stads-gårdarna revs hägnaden.

I samband med att bebyggelse uppfördes på stadsgårdarna anlades vreten. Möjligen fanns ett plank mot gatan. I vreten fanns ben som kan vara avfall från skinnhantering. Här fanns även hus-hållsavfall med fiskben. I samband med att hus-längan på stadsgård 16 revs slängdes en byggnads-detalj i vretens norra del. Här fanns även mycket tegel som kan komma från en raserad skorsten.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 9/16:4 till 9/16:5, motsva-rande tiden från 1520–1530-tal till 1547 och är sam-tida med brukningsperiod 2 på stadsgård 9 och brukningsperiod 3 på stadsgård 16.

En ny vret anlades i samband med konstruk-tionen av den nya huslängan på stadsgård 16 och ombyggnaden av huslängan på stadsgård 9. Vreten var troligen avgränsad av ett plank mot gatan och omgiven av byggnader. En stor mängd djurben fanns i vreten, bland annat flera kranier från nöt-boskap, som hade använts som stabilisering vid konstruktionen.

Hushållsavfall med fiskben som fått ligga ostört fanns i vreten, här fanns även ben från flera katter.

I samband med raseringen av bebyggelsen på stadsgård 9 och 16 brann det i vreten. Här fanns brädor från golv eller väggar och delar av ett torvtak.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände under denna period.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 9/16:6 till 9/16:8, motsvarar tiden från 1560–1570-tal till tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget och är samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 9 och brukningsperiod 5 på stadsgård 16.

Vid återuppbyggnaden av stadsgårdarna påfördes nya utjämningslager i vreten. Vreten var troligen avgränsad av ett plank mot gatan och omgiven av byggnader. Vid bruket slängdes hushållsavfall med fiskben och kasserade föremål. Materialet låg ostört.

I samband med att bebyggelsen på stadsgård 9 och 16 revs jämnades raseringsmassor ut i vreten. Här fanns tegel från en skorsten och rester av ett raserat torvtak.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 9/16:9. Motsvarar tiden från tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget till 1624 och är samtida med brukningsperiod 5 på stadsgård 9 och brukningsperiod 6 på stadsgård 16.

När bebyggelsen återuppfördes flyttades tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16, och därmed även vret 9/16 något åt öster. När bebyggelsen på stadsgårdarna revs jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 9 och 34

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 9/34:1, motsvarande tiden 1480 till 1547 och är samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 9.

Vreten lades ut i samband med att stadsgård 9 och 34 bebyggdes. Lämningarna har samdokumenterats med kontexter på omgivande stadsgårdar (fas 9:4, fas 34:4). I samband med raseringen av bebyggelsen på stadsgård 9 och 34 jämnades raseringslager ut i vret (se fas 9:11).

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände under denna period.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 9/34:1 till 9/34:2, motsvarande tiden från 1560–1570-tal till tidigt 1600-tal, senast vid Kalmarkriget och är samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 9.

Vid återuppbyggnaden av stadsgårdarna påfördes nya utjämningslager i vreten. I samband med att bebyggelsen revs på stadsgård 9 jämnades raseringsmassor ut i vreten. Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 34 flyttades efter denna period något åt söder. Lämningar saknades för den sista tiden fram till 1624.

Sammanfattning av händelserna

Händelseförloppet följer i stort det som kunde ses redan för stadsgård 1–4. Under den äldsta tiden, 1473 till 1520-tal, byggdes staden upp. Tomterna stakades ut när staden grundades, delvis finns spår av hägnader i tomtgränserna. Därefter följde en tid då ytorna inte var bebyggda, utan användes till andra aktiviteter. Förekomsten av hägnader, lager av gödsel och slaktavfall visar på boskaphållning och slakt av nötkreatur.

Stadsgårdarna började på allvar bebyggas runt 1480. Vid detta tillfälle tillkom även vretarna. När tomterna väl bebyggdes verkar hela gårdsmiljöer ha byggts upp under en relativt kort tid (figur 50). Under tiden fram till 1520–1530-talet verkar inte stadsgårdarna som låg närmast strandzonen ha en fast gräns mot denna, utan aktiviteter fanns även utmed älven.

Under perioden 1520-talets slut till 1547 verkar staden expandera, nu genomfördes även större byggnadsprojekt som påverkade enskilda stadsgårdar. Från 1520–1530-tal gjordes utbyggnader i Göta älv med jordfyllda timmerkonstruktioner. Från undersökningarna av dessa finns ett stort antal dendrokronologiska dateringar till perioden 1525–1530 (se separat rapport; Pettersson et al, i manus). Befästningarna utmed vallgraven i södra delen av staden byggdes ut (se separat rapport; Johansson et al 2021). Kungamakten visade ett aktivt intresse för utvecklingen i staden.

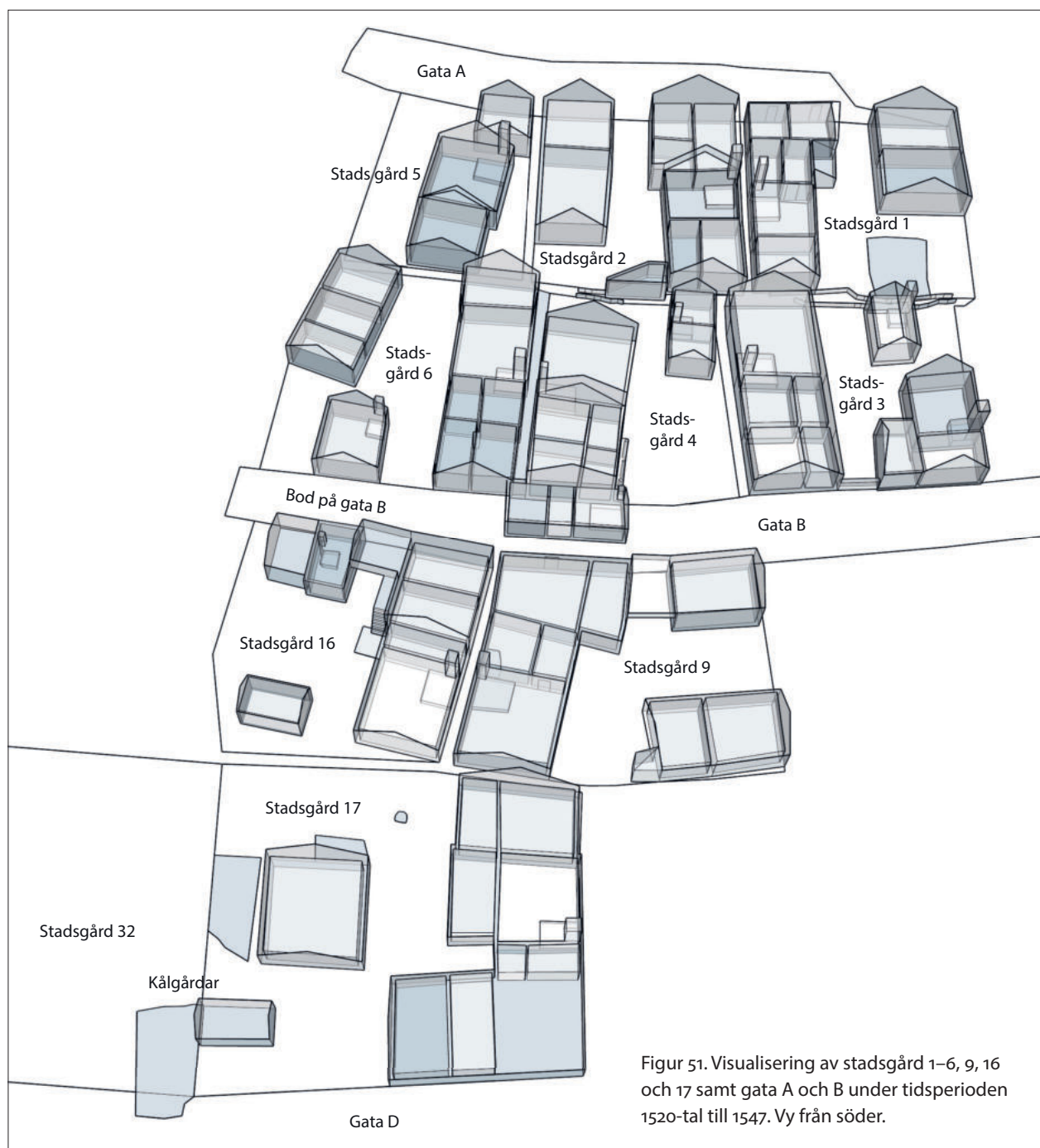
Figur 50. Visualisering av stadsgård 1–6, 9, 16 och 17 samt gata A och B under tidsperioden 1480–1520-tal. Vy från söder.

Under denna tid var tomterna tätt bebyggda (figur 51). Bebyggelsen hade individuell variation men vissa tydliga övergripande drag fanns, som stenlagda gårdsplaner, placeringen av huslängorna på de olika stadsgårdarna ”rygg mot rygg”, samt regelbundenheten i hur olika funktioner placerades inom gårdarna, som att bodar eller uppvärmda rum låg utmed gatan medan de uppvärmda rummen och stugan låg en bit in på stadsgården.

Här skiljer sig materialet i denna rapport från stadsgård 1–4 genom att ha en större variation i

bebyggelsestrukturen. Stadsgård 6, 9 och 16 var relativt lika ”standard-stadsgården”.

Stadsgård 5 och 17 skiljer sig däremot markant från de övriga. Stadsgård 5 hade under denna tid en byggnad med en uppvärmd stuga centralt på tomten. Flera av de funktioner som fanns på andra stadsgårdar, som olika ekonomibyggnader, saknades. Stadsgård 17 hade flera byggnader med många rum, kanske för bostadsändamål. Ett fristående hus fanns centralt på gårdsplanen (hus 17:4:1), det kan ha använts som bostad. Endast en liten del av gårdsplanen som ledde fram till byggnaderna var

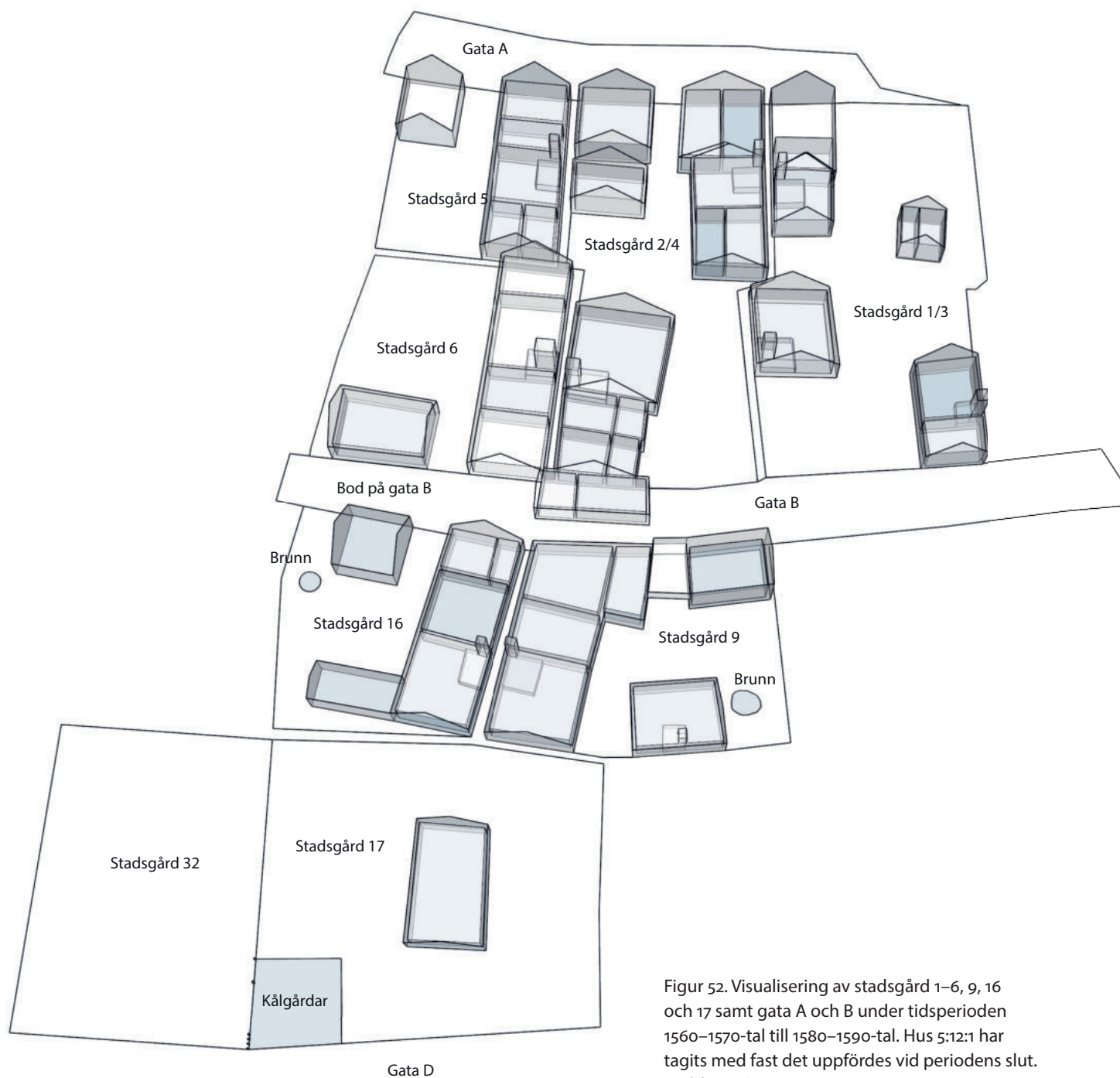
Figur 51. Visualisering av stadsgård 1–6, 9, 16 och 17 samt gata A och B under tidsperioden 1520-tal till 1547. Vy från söder.

stenlagd. I den västra delen fanns kålgårdar. Miljön har klart en mer representativ karaktär.

Perioden avslutas med storskalig rasering av de byggnader som fanns på stadsgårdarna. Hela eller delar av hus kan ha monterats ner för att flyttas till Älvsborgsstad. Under perioden från 1547 till återflytten på 1560–1570-talet låg tomterna obebyggda. Åtminstone på stadsgård 17 tycks dock aktiviteter ha förekommit under denna tidsperiod.

När staden återuppbyggdes från 1560-talet behölls de äldre strukturerna med tomtgränser och gator. I de flesta fall låg även den nya bebyggelsen

exakt där den hade funnits innan 1540-talet, och hade mer eller mindre samma mått och grundplaner. Syllstenar, eldstadsfundament och stenlagda ytor kan i viss utsträckning ha legat kvar och återanvänts. Undantagen var åter stadsgård 5 och 17. Den västra tomtgränsen på stadsgård 5 flyttades åt väster och därefter uppfördes bebyggelse efter samma mall som på de flesta stadsgårdar, med en huslänga utmed tomtens ena sida. På stadsgård 17 byggdes en smedja och kålgårdarna brukades, men det är osäkert om bostadsfunktioner fanns. Först

Figur 52. Visualisering av stadsgård 1–6, 9, 16 och 17 samt gata A och B under tidsperioden 1560–1570-tal till 1580–1590-tal. Hus 5:12:1 har tagits med fast det uppfördes vid periodens slut. Vy från söder.

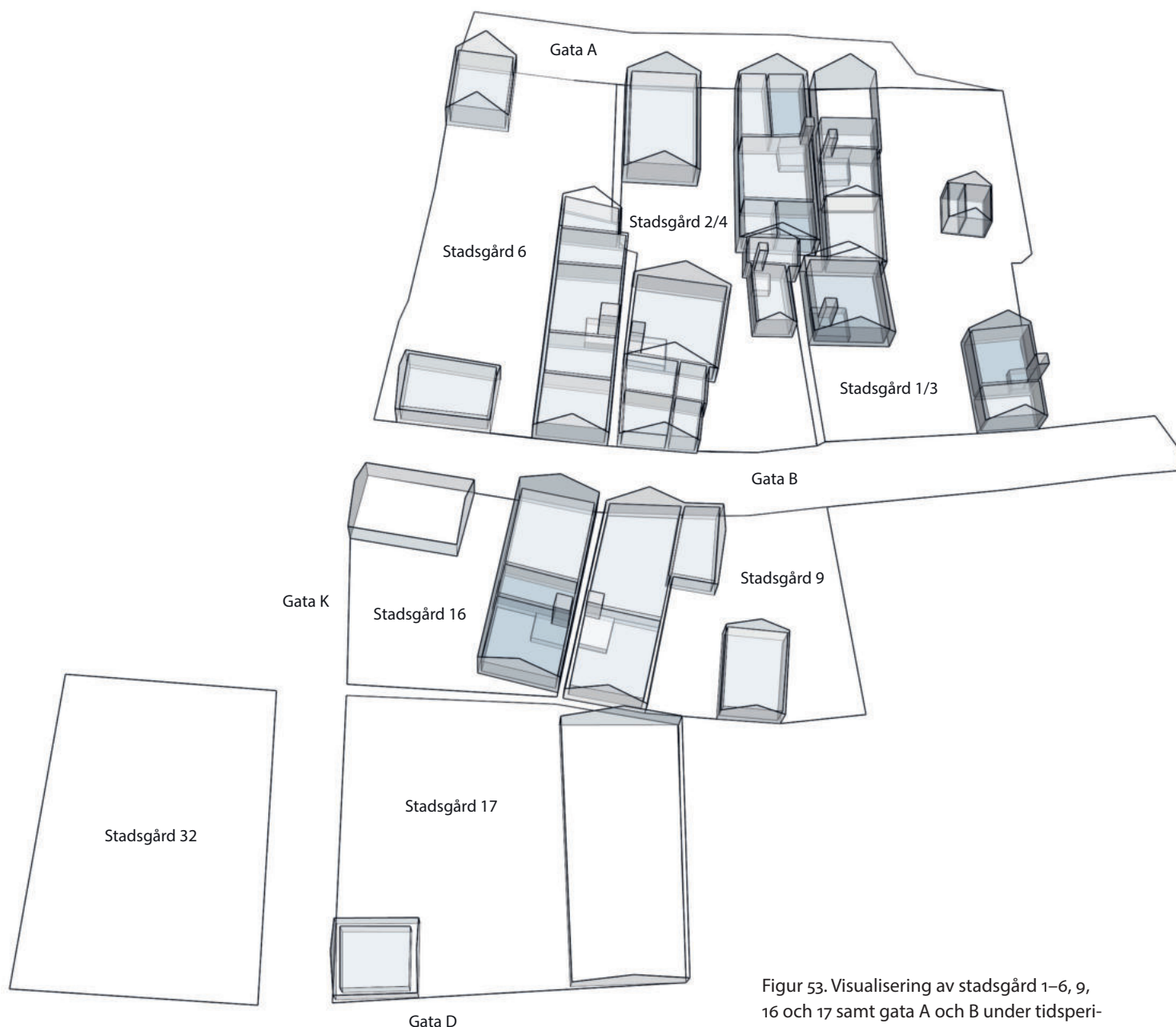
under 1580–1590-talet kan stadsgården ha fått fler byggnader och även bostadsfunktion.

Stadsgård 6 övertog i slutet av 1500-talet eller början av 1600-talet stadsgård 5, men i övrigt saknades de sammanslagningar av tomter som fanns på stadsgård 1–4.

Under 1580–1590-talet genomfördes en omstrukturering av gaturummet. Förändringarna sammanfaller med flera andra byggprojekt i Nya Lödöse, som ombyggnaden av kyrkan. En ny gata anlades parallellt med Göta älv (gata K). Boden på

gata B revs. Stadsgårdarna utmed den nya gatan fick delvis en ny struktur där de orienterade sig mot den. Bodar byggdes intill korsningarna mellan de äldre gatorna och den nya.

Lämningarna från de sista decennierna i Nya Lödöse var inte helt tydliga och det är därför osäkert hur Kalmarkriget påverkade den här delen av staden. De sista destruktionsfaserna på stadsgård 6 och 17 kan likaväl vara från kriget som från 1624. På stadsgård 9 och 16 fanns destruktionsfaser som kan höra till Kalmarkriget. Efter att bebyggelsen

Figur 53. Visualisering av stadsgård 1–6, 9, 16 och 17 samt gata A och B under tidsperioden cirka 1600 till 1624. Vy från söder.

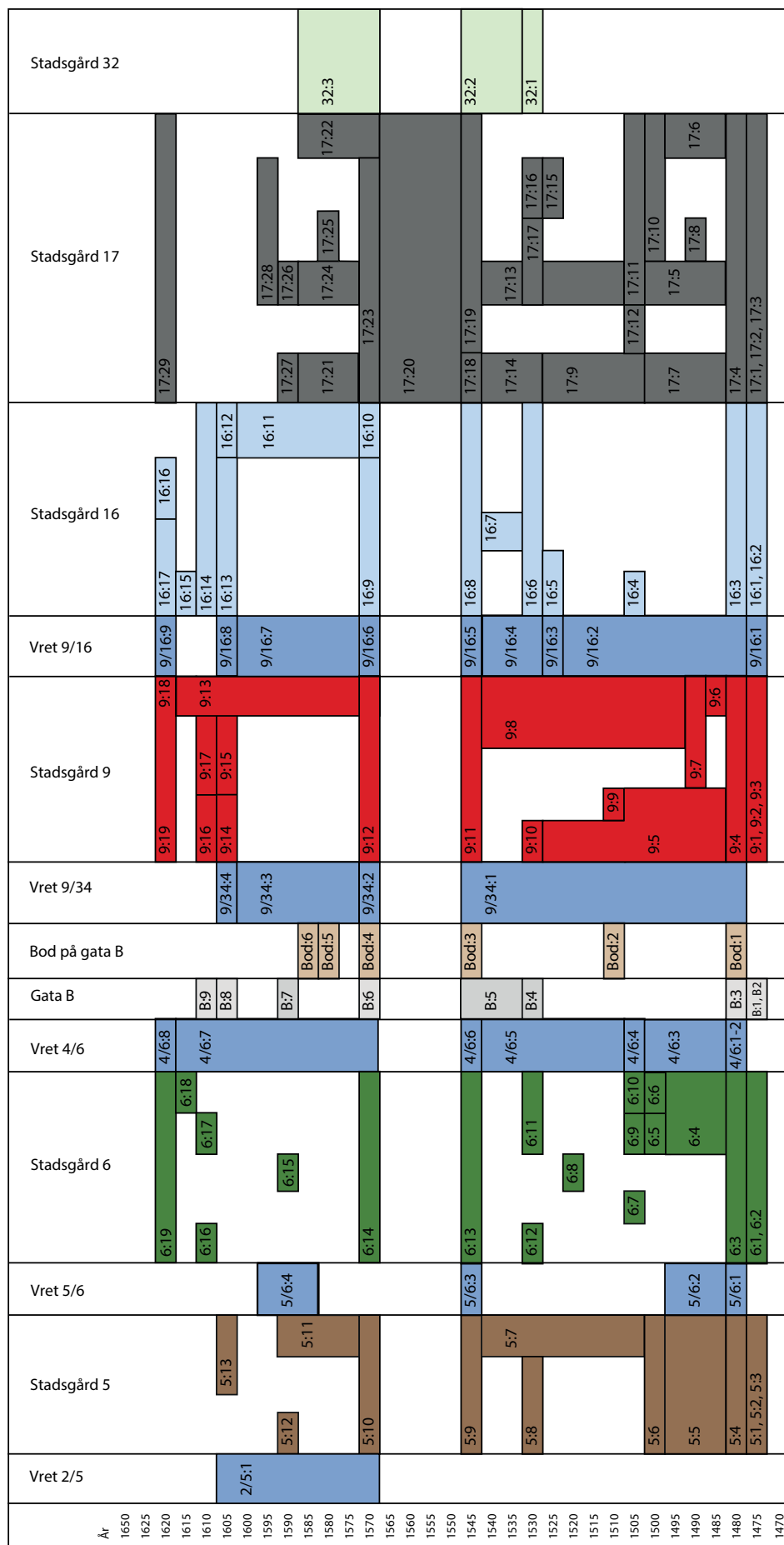
revs verkar tomterna ha stått obebyggda en tid (eftersom ogräs växte här) innan de återbyggdes. Staden verkar ha haft en klart minskad befolkning under 1611–1619, med Nylösebor spridda i andra städer och socknar. Frågan är därmed hur lång tid detta övergivande motsvarar, och om de återupbyggdes direkt efter kriget, under den danska perioden, eller först efter 1619?

I figur 54 finns en matris över hur de olika händelsefaserna förhåller sig till varandra i tid. Faserna är inritade som olika långa beroende på om det är en längre tids bruk eller en kortvarig händelse. Årtalen är ungefärliga i de flesta fall, endast i några fall finns mer säkra årtal grundade på dendrokro-

nologiska dateringar eller skriftliga källor. De olika händelsefaserna är även olika breda beroende på hur stor del av varje stadsgård som berörs.

Konstruktionsfaser

De flesta konstruktionsfaser var knutna till utvecklingen inom den enskilda tomten. Men större samtidiga konstruktioner på flera olika tomter fanns vid några tillfällen. Förutom vid stadens grundande och återetableringen under 1560–1570-talen ägde större konstruktionsarbeten rum under 1520–1530-talen (vid utbyggnader i Göta älv), 1580–1590-talen (ombyggnad av gatunätet) och 1600-talets början (efter Kalmarkriget?).

Figur 54. Matris (Land Use Diagram) över händelsefaserna inom den undersökta ytan.

Uppbyggnaden av stadsgårdarna runt 1480 följde ett enhetligt mönster. De rustbäddar av stockar och påförda lager av träflis och jord som fanns under bebyggelsen var relativt lika och ger närmast intryck av att ha anlagts som ett gemensamt projekt. Även på stadsgård 5, där bebyggelse uppfördes först senare fanns lager av träflis från runt 1480.

När utbyggnaderna i Göta älv konstruerades under 1520–1530-talen skedde förändringar på flera stadsgårdar utmed den gamla strandzonen. Material påfördes för att höja den äldre flacka slutningen mot älven till samma höjd som timmerkistorna, samtidigt som stadsgårdarna närmast strandzonen fick fasta gränser mot väster.

I samband med att den nord-sydliga gata K anlades utmed den gamla strandzonen runt 1590 skedde ombyggnadsarbeten på flera stadsgårdar.

Faser med spår av brukning

Spår av brukning fanns både inne i byggnader och på öppna ytor. På jordgolv och ytor utomhus fanns ibland intrampade spår av brukning. Det samma gäller platser som inte hölls rena, som ytor för avfall och vretar.

De flesta ytor hölls dock relativt rena och det fanns därför få brukningslager som faktiskt kan knytas till aktiviteter. I flera fall fanns spår av en sista brukning i raseringslagren över golven eller ytor utomhus, även om det kan vara svårt att avgöra vad som var brukning eller ren destruktion. I eldstäder fanns ibland spår av brukning i form av fröer eller små ben. Spår av brukning fanns i bottenlagren i gropar och brunnar, även här kan bruket vara svårt att skilja från destruktionen.

I flera fall fanns spår av brukning i de översta delarna av konstruktionslagren under trägolvens brädor. Materialet kan ha fallit eller sopats ned i springor i golvet. Problemen här är att skilja på material som hamnat här genom människors bruk av rummet från material som följt med konstruktionslagren eller släpats in av råttor i bon under golven.

Destruktionsfaser

Flera faser då bebyggelse raserades och ytor övergavs fanns i materialet. Två större destruktionsfaser som omfattar hela ytan i denna rapport fanns och de motsvarar sannolikt avflyttningarna på 1540- och 1620-talen. Enligt skriftliga källor brändes

Nya Lödöse ner 1501, 1521 och 1612. Dessa har inte lämnat några heltäckande spår, men enstaka bränder finns som möjligen motsvarar årtalen. Delar av huslängorna på stadsgård 9 och 16 brann under 1500-talets första del, detta skulle kunna vara år 1521. Ytterligare ödeläggelse med bränder fanns på samma stadsgårdar i början av 1600-talet, detta skulle kunna vara år 1612.

Föremålsmaterialet

Ytorna som avrapporterats här innefattar totalt sex olika stadsgårdar, fyra vretar, en bodbebyggelse samt den västra delen av gata B. På de undersökta ytorna påträffade vi stora mängder föremål av bergart, bärnsten, glas, keramik, kakel, tegel, bränd lera, ben/horn, läder, trä, textil och annat organiskt material. De har samlats in från lager som har legat både inomhus och utomhus, på gårdsplanerna, i husen och i vretarna. Föremål som slunkit ner i springorna mellan golvbrädorna och som blivit kvar när byggnaderna revs. Föremål som slängts i avfallsgropar eller i brunnar.

Allt material har registrerats och kommer att analyseras utifrån olika materialkategorier. Sett till antal registrerade föremål så dominerar keramik, följt av metallföremål och glas. Följande text ger en översiktlig redogörelse för huvuddragen vad gäller antal föremål och händelser på de enskilda stadsgårdarna. Materialet kommer sedan att publiceras i en separat föremålspublikation där även insamlings- och registreringsprinciper kommer att presenteras mer ingående.

Generella iakttagelser

Antalet föremål och föremålstyper varierar mellan de olika stadsgårdarna och det beror antagligen på flera faktorer (tabell 2). Några av stadsgårdarna har undersökts under flera säsonger vilket framför allt berör stadsgård 5 och 6 som grävdes under säsongerna 2013 och 2015 och stadsgård 9 som undersöktes 2013, 2014 och 2015. Stadsgård 16 och 17 undersöktes dock i sina helheter under säsongen 2015. Även stadsgård 32 undersöktes då men lämningarna var mycket begränsade. Undersökningsmetoderna har skilt sig något åt under de olika åren och gårdarna har undersökts med varierande grad av noggrannhet. 2015 undersöktes vissa bruknings- och avfallskontexter i mindre grävenheter som även inkluderade sällprov från varje grävenhet. Det berör framför allt stadsgård

9, 16 och 17 och den högre noggrannheten kan ha påverkat mängden föremål som samlats in.

I lager från stadens äldsta tid, 1473–1480, fanns det generellt få föremål vilket kan förklaras av att detta var en betydligt kortare period än de andra och att aktiviteter på gårdarna begränsade sig till markförberedande arbeten inför den kommande byggnationen samt djurhållning. I dessa tidiga kulturlager påträffades dock de flesta föremålen av organiskt material vilket sannolikt kan förklaras av gynnsamma bevarandeförhållanden.

Perioden från 1540-talet (1547) till 1560–1570 representerar den tid då Nya Lödöse formellt flyttats ut till Älvsborg och för stadsgårdarna i den här rapporten finns inga föremål knutna till händelser som berör den perioden.

Gemensamt för stadsgårdarna är en ökning av det totala antalet föremål under perioderna 1480 till 1540-tal och 1560–1570 till 1624. Variationen av olika materialtyper följer inte nödvändigtvis denna ökning utan det verkar som att de gårdar som uppvisar en större variation redan under den tidigare perioden även gör det under den senare.

I den fortsatta redogörelsen nedan redovisas föremålen från de olika stadsgårdarna var för sig.

Tabell 2. Det totala antalet föremål varierar mellan olika stadsgårdar och tidsperioder. Skillnaderna kan delvis förklaras med olika bevaringsförhållanden och förutsättningar vid undersökningstillfället. Vissa stadsgårdar har även undersökts i etapper under flera säsonger vilket måste vägas in i tolkningen. Tidsperioden 1473–1480 representerar dessutom en betydligt kortare tidsperiod än de andra. Trots eventuella felkällor är skillnaderna dock så markanta att de måste beaktas vid tolkningen av händelseförloppen på respektive gård.

Tidsperiod	Stadsgård 5	Stadsgård 6	Stadsgård 9	Stadsgård 16	Stadsgård 17
1473 till 1480	14		39	1	
1480 till 1547	214	378	1579	962	2422
1547 till 1560–1570					
1560–1570 till 1624	351	439	2612	1103	1385

Gata B. Västra delen

Föremålsmaterialet från den västra delen av gata B var relativt sparsamt och föremålen återfanns framför allt i konstruktionslagren. Gatan byggdes om vid flera tillfällen och det är troligt att det framför allt tillkommer avfallsmaterial i samband med det genom att man påför nya massor hämtade från annan plats. I brukningslager i den västra delen av gatan från brukningsperiod 1 och 2 (1480–1540-tal) fanns föremål som kan ha trampats ned i stenläggningen. Här påträffades tre hästskosömmar, en kedjelänk och keramik.

I samband med att man anlade en ny generation av gata B i början av 1600-talet (brukningsperiod 6) påfördes nya konstruktionslager av sand. Här fanns samtida keramik, fönsterglas, spikar och slagg, föremål som sannolikt är omlagrat raseringsmaterial från föregående raseringsperiod på stadsgård 16.

Bod på gata B

Endast tre skärvor av yngre rödgodskärl påträffades från etableringsskedet i boden mellan stadsgård 4 och 6. Från resten av brukningsperiod 1 (1480–1540-talen) fanns ett fåtal föremål i form av en fiskekrok, fönsterglas, keramik och slagg som låg i raseringslagren efter flytten till Älvsborg.

Från brukningsperiod 2, tiden 1560–1570-tal till 1587, påträffades en blandning av föremål i boden som kan ha hamnat där både i samband med konstruktionen men som också skulle kunna vara spår av verksamhet på platsen. Huvuddelen av materialet bestod av keramik men här fanns även en armborstpilspets, spikar, nitar och en bärnstenspärla.

Stadsgård 5

Från den obebyggda äldsta tiden (brukningsperiod 1) fanns endast ett fåtal skärvor av yngre rödgodskärl. Stadsgården börjar sedan bebyggas i slutet av 1400-talet (brukningsperiod 2) och i konstruktionslager till en av byggnaderna fanns en navare som kan ha tappats där i samband med byggnationen. De flesta av föremålen från perioden 1480–1540-tal påträffades i raseringsmassor efter flytten till Älvsborg. Här hittades framför allt keramik i form av kok- och bordskärl. Andra föremål som blivit kvar när huset på gården brann var en islugg, en degel och ett knivbeslag. Det fanns relativt få spikar, nitar och beslag, som kan ha suttit i inredning, i raseringsmassorna vilket kan

tyda på att det antingen inte funnits den typen av inventarier eller att de tillvaratagits.

I lager från tiden från 1560–1570 till runt 1600 (brukningsperiod 4), påträffades många föremål i konstruktionslager till byggnader och gårdsplanen. Under ett golv hittades en gagatpärla och i gårdsplanen fanns fragment av en apotekarflaska. Här hittades även flera föremål med yngre dateringar som flintgods, ostindiskt porslin och buteljglas som tyder på att ytan troligen brukats längre än stadstiden.

Stadsgård 5 raserades senast i samband med Kalmarkriget och blev under den sista stadstiden en del av stadsgård 6. I raseringslager på gårdsplanen påträffades mycket glaskärl och keramik. Keramikmaterialet utgjordes framför allt av bordskärl i yngre rödgods och yngre lergods samt stengodskrus. Bland glaskärlen fanns flera passglas och en flaska. Här låg även ett fragment av ett grönglaserat kakel med furstemotiv.

Tabell 3. Föremål från stadsgård 5. Keramik avser största möjliga antal kärl.

Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till runt 1600
Ben		1		
Bergart		2		8
Bränd lera		1		
Bärnsten				
Fönsterglas		1		19
Glaskärl		5		16
Horn				
Kakel				1
Keramik	14	155		264
Läder				
Metall		47		43
Piplera				
Slagg		2		
Tegel				
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Figur 55. Mynningen till en svartgodskruka (GSMS: 150017:2627) hittad i trampade utjämningslager på gårdsplanen i brukningsperiod 2 (fas 6:9) på stadsgård 6. Händelsen dateras till 1500-talets första del. Skärvan har proveniensbestämts med hjälp av ICP och visar likheter med annan keramik tillverkad i närheten av Haderslev på Jylland. Möjligen kan det röra sig om en tidig jydepotte. Foto Markus Andersson.

Stadsgård 6

Inga föremål, som kan kopplas till etableringsskedet (brukningsperiod 1), påträffades på tomten (tabell 4).

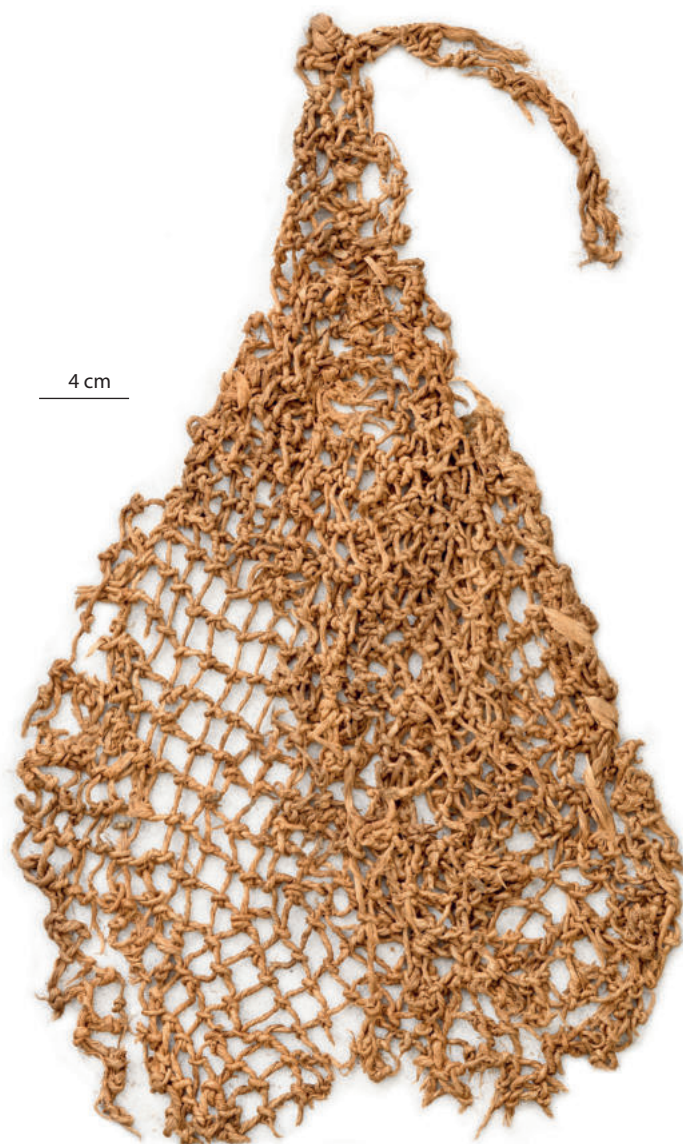
Under 1480–1540-tal (brukningsperiod 2 och 3) var gården bebyggd med flera byggnader. I huslängan påträffades en del föremål som kan vara spår av brukning. Fynd av slagg och bränd lera antyder att det kan ha förekommit smide och i ett av golven hittades en liten rund glasbricka,

kanske en spelbricka, som kan ha tappats mellan golvbrädorna. Relativt få föremål fanns i andra brukningslager på gården och majoriteten av föremålen påträffades i raseringslager efter flytten till Älvsborg. De bör dock spegla aktiviteter på gården under perioden. I raseringsmassorna över stugdelen i huslängan hittades delar till vad vi tolkat som en vågarm som blivit kvar när huset brann. I övrigt var det sparsamt med föremål med undantag för keramik som det fanns rikligt av (figur 55–56).

Kanske kan det tyda på att man tagit tillvara de flesta av inventarierna innan bebyggelsen raserades.

Under tiden från 1560–1570-tal till 1624 (brukningsperiod 5 och 6) bebyggdes stadsgård 6 på nytt och i konstruktionslager till byggnaderna låg keramik, fönsterglas och enstaka metallföremål som spikar och hästkosömmar. Under den här perioden fanns även en yta i norra delen av gårdsplanen som har tolkats som en avfallsyta. Här hade man framför allt slängt hushållsavfall som keramik, både kok- och bordskärl, och glaskärl.

Senast efter Kalmarkriget slogs stadsgård 5 ihop med stadsgård 6. De flesta föremålen från den här perioden påträffades i raseringslager efter stadens upphörande. Som tidigare nämnts så uppvisar keramiken i de yngre lagren en större variation vad gäller både gods- och kärltyper vilket återspeglas på de flesta gårdarna i staden. Här syns också en tydlig

ökning i både kärlglas och fönsterglas jämfört med de äldre perioderna.

Tabell 4. Föremål från stadsgård 6. Keramik avser största möjliga antal kärl.

Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till 1624
Ben		1		
Bergart		4		5
Bränd lera		5		
Bärnsten				
Fönsterglas		11		54
Glaskärl		5		20
Horn				
Kakel				1
Keramik		198		298
Läder		2		
Metall		102		53
Piplera				4
Slagg		46		4
Tegel				
Textil				
Trä		4		
Övrigt organiskt				

Stadsgård 9

Stadsgård 9 skiljer sig något från de andra gårdarna i den här rapporten genom att den innehöll en markant större mängd föremål. En stor del av det materialet utgörs dock, som framgår i tabell 5, av en ovanligt stor mängd fönsterglasfragment från den sista perioden.

Från etableringsskedet (brukningsperiod 1) hittades framför allt olika föremål i organiskt material som skor, textilfragment, delar av laggade träkärl och ett nät av bast (figur 57). De föremålen kommer huvudsakligen från en avfallsgrop med slaktavfall där bevarandeförhållandena varit gynnsamma.

Under perioden 1480–1540-tal (brukningsperiod 2) var stadsgården bebyggd. I golvkonstruktionen till ett av rummen i huslängan

Figur 57. En nätpåse av bast (GSMS:140047:247) som påträffades i en avfallsgrop fylld med slaktavfall i brukningsperiod 1 (fas 9:2). Avfallsgropen har använts under 1470-talet. Foto Markus Andersson.

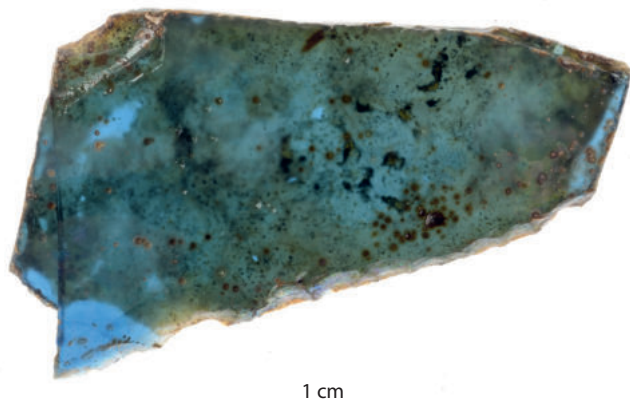

Figur 58. Några av de pärlor i varierande material som påträffades framför allt i brukningslager under golvet i ett av rummen i till huslänga 9:4:1 i brukningsperiod 2 (fas 9:5). Längst ner till vänster i bilden syns tre benpärlor som hittades uppträdde på metalltråd (GSMS:150017:1907 m. fl.). Foto Markus Andersson.

hade man placerat två större kvarnstenar. I brukningslager under golvet, framför allt från det rum som var stugan, fanns en riklig mängd föremål. Här låg 38 pärlor i bärnsten, glas, bergart, ben och metall. I samma lager påträffades även bland annat metallhäktor, knappar, en blyplomb, en mindre doppsko, en bennål, en tärning samt fyra silvermynt. Tre av mynten var danska hvid präglade under Kristian I:s regeringstid 1448–1483. Pärlorna var sannolikt radbandspärlor, kanske har här skett försäljning eller tillverkning av radband med tanke på variationen av olika materialtyper och myntfynden. Den osteologiska analysen har noterat tänder från ekorre som kan tyda på skinnhantering och kan kanske sättas i samband med fynd av en nål och dräkt detaljer som hyskor och knappar. I lager tolkade som en ombyggnad på 1520–1530-talet av samma golv så påträffades ytter-

Tabell 5. Föremål från stadsgård 9. Keramik avser största möjliga antal kärl. *är glaskärl inklusive 12 glaspärlor.

Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till 1624
Ben		30		1
Bergart	1	32		21
Bränd lera		16		20
Bärnsten		20		1
Fönsterglas		65		1724
Glaskärl	2	34*		56
Horn		2		1
Kakel				
Keramik	7	1084		629
Läder	18	55		4
Metall		162		107
Piplera		1		
Slagg		52		25
Tegel		4		10
Textil	2			4
Trä	5	16		5
Övrigt organiskt	4	6		4

Figur 59. Fragment av ett blått fönsterglas med kröslade kanter av en äldre typ som möjligen kommer från ett medeltida målat kyrkofönster (GSMS: 150017:3829). Den påträffades i raseringsmassor på gårdsplanen i brukningsperiod 3 (fas 16:8). Foto Markus Andersson.

ligare 24 pärlor i olika material, tre bennålar, en sölja i kopparlegering och en blyplomb (figur 58). Troligen bedrevs det även metallhantverk i någon form under denna period, då här påträffades slagg och klumpar av metalliskt järn. Typisk smidesslagg var i princip frånvarande så möjligen rör det sig om någon annan typ av aktivitet med hög värme som bedrivits inom gården. Möjligen kan det röra sig om pärltillverkning.

Från tiden från 1560–1570-tal till 1624 (brukningsperiod 4 och 5) påträffades föremål framför allt i raseringsmassor efter stadens avveckling på 1620-talet. Här fanns spår av den sista brukningsperioden i form av fragment från olika glas- och keramikkrärl och sådant som lämnats kvar vid avflytten som exempelvis en islägg. I de utjämnade raseringslagren ovanpå stugan påträffades

1492 fönsterglasfragment som visar att det funnits fönster i den här delen av huslängan.

Stadsgård 16

Från etableringsskedet (brukningsperiod 1) på stadsgård 16 hittades endast en skärva av ett yngre rödgodskärl (tabell 6). Frånvaron av föremål och annat hushållsavfall beror antagligen på att man ännu inte bött på tomten.

Under tiden från 1480 till 1540-tal (brukningsperiod 2 och 3) var tomten bebyggd och här hittades en större mängd föremål. Majoriteten av dem påträffades i raseringslager efter flytten till Älvsborg och representerar den materiella kulturen på gården under föregående period. På gårdsplanen hade man deponerat hushållsavfall som blandats med raseringsmaterial. Där hittades koncentrationer med fönsterglas, många metallföremål och stora mängder keramik (figur 59). Keramikmaterialet dominerades av kokkärl i yngre rödgods men det fanns även ett fåtal kärl i yngre lergods, svartgods och stengods (figur 60). Här fanns också två fragment av danska jydepotter.

Stadsgården bebyggs igen efter återflytten från Älvsborg vilket motsvarar tiden från 1560–1570-tal till 1624 (brukningsperiod 5 och 6). Majoriteten av föremålen från den här perioden hittades i raseringslager som kanske kan kopplas till att husen bränts ned i samband med Kalmarkriget. I anslutning till eldstaden i huslängan påträffades smältor av bly och vitmetall och en degeltång som tyder på gjuteriverksamhet (figur 61). I raseringslager till ett annat rum i huslängan låg även en degel. I denna fanns dock inga spår av metaller. I raseringslagren

Figur 60. Pip i formen av ett hästhuvud till ett lavatorium eller en akvamanil i yngre rödgods (GSMS:150017:3232). Den hittades i ett konstruktionslager till rum B i huslänga 16:3:1 på stadsgård 16 (brukningsperiod 2). Proveniensbestämning med hjälp av ICP-analys har gett att den visar likheter med annan keramik producerad i området kring Sachsen-Anhalt i Tyskland. Foto Markus Andersson.

Figur 61. Större tång, sannolikt för deglar (GSMS:150017:2035). Påträffades i raseringsmassor intill eldstaden i huslänga 16:9:1 i brukningsperiod 5 (fas 16:13). Foto Markus Andersson.

fanns också spikar, nitar, beslag och lås som suttit i inventarier. Mängden fönsterglas ökade under här perioden och koncentrationer vid den nordöstra väggen antyder att det kan ha suttit fönster där.

Tabell 6. Föremål från stadsgård 16. Keramik avser största möjliga antal kärl. *är bergart inklusive 162 fragment flinta.

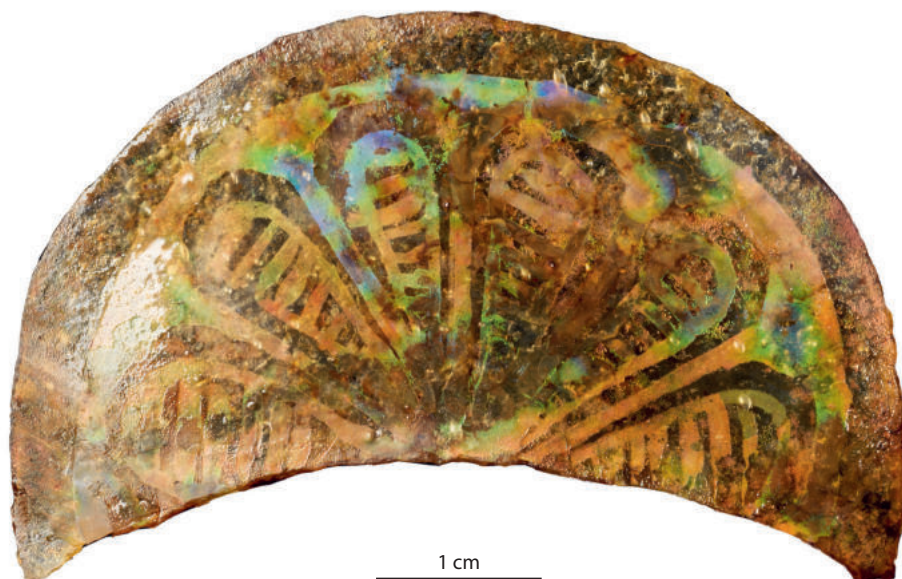
Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till 1624
Ben		5		2
Bergart		164*		30
Bränd lera		33		5
Bärnsten		5		3
Fönsterglas		30		155
Glaskärl		11		25
Horn		1		
Keramik	1	468		547
Läder		1		
Metall		229		286
Piplera				
Slagg		12		45
Tegel				1
Textil				
Trä				2
Övrigt organiskt		3		2

Stadsgård 17

Inga föremål påträffades från etableringsskedet (brukningsperiod 1) på stadsgård 17 (tabell 7). Under 1480–1540-tal (brukningsperiod 2 och 3) var stadsgården bebyggd och i konstruktionslagren till byggnaderna påträffades många föremål. En

Figur 62. En av lerfigurinerna som påträffades på stadsgård 17 föreställande Jesusbarnet hållandes en fågel, kanske en duva eller en papegoja (GSMS:150017:3601). Figurinen hittades i konstruktionslager till gårdsplanen i brukningsperiod 3 (fas 17:11) och händelsen dateras till 1500-talets början. Foto Markus Andersson.

Figur 63. En av de målade fönsterglasrutor (GSMS:150017:3340) som påträffades i konstruktionslager till huslänga 17:23:1 i brukningsperiod 5 (fas 17:23). Glaset tillhör sannolikt egentligen tiden före 1547.
Foto Markus Andersson.

förklaring till det skulle kunna vara att stadsgården raserades och byggdes upp igen i början av 1500-talet vilket har gjort att en större mängd material hann ackumuleras under perioden. Här fanns många föremål av läder, så som skor och andra oidentifierade klädesfragment, och läderspill. Sannolikt rör det sig om omlagrat material från etableringsskedet.

Flera föremål som hade koppling till den privata andakten i hemmet påträffades. I konstruktionslager under huslängan fanns fragment av flera helgonfiguriner i bränd lera (figur 62). Här fanns även ett pilgrimsmärke med biskopsbild samt ett korsformat beslag som vi tolkat som ytterligare ett pilgrimsmärke. Under golvet till stugan påträffades ett flertal pärlor i olika material som antagligen suttit på radband. Materialet hör troligen främst till brukningsperiod 2, men delar av det kan ha fallit ned mellan golvbrädor i huslänga 17:11:1 (brukningsperiod 3).

Många föremål påträffades även i raseringslagren från flytten till Älvsborg. Här fanns rikligt med keramik och metallföremål som spikar, krampor, beslag, en nyckel och ett lås som suttit i inventarier. Ett pottkakelfragment hittades också i raseringslagren.

Under tiden från 1560–1570-tal till 1624 (brukningsperiod 5 och 6) bebyggdes stadsgård 17 på nytt. Delar av tomten används till kålgårdsodling och i odlingslagren fanns mycket keramik, glas och järnföremål. Härifrån insamlades även den mest omfattande mängden slagg från de aktuella gårdarna. Slaggmaterialet dominerades av smidesskällor vilket tyder på att järnsmide bedrivits på gården under den här perioden. En lite mer ovanlig föremålskategori är fyndet av fyra fragment från lödpaket i bränd lera. Det antyder att man även bedrivit metallhantverk där järnföremål bestående av flera delar, exempelvis lås, löfts samman med någon form av legering (ofta kopparlegeringar). I konstruktionslagren till de nya byggnaderna hittade vi hushållsavfall där en del kan tolkas som omlagrat material från tidigare perioder. Här fanns tre fragment av målade glasrutor med likartad dekor som antagligen kommer från samma fönster. Det, tillsammans med fynd även av vanligt fönsterglas, talar för att det funnits minst ett glasfönster på stadsgård 17 under den äldre perioden och att det har haft infattade rutor med glasmålningar (figur 63).

Tabell 7. Föremål från stadsgård 17. Keramik avser största möjliga antal kärl. *är glaskärl inklusive en glaspärta.

Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till 1624
Ben		11		1
Bergart		24		11
Bränd lera		18		16
Bärnsten		4		
Fönsterglas		44		130
Glaskärl		52*		37
Horn		1		
Kakel		1		
Kalkbruk		1		6
Keramik		1597		711
Läder		354		
Metall		252		119
Piplera		1		2
Slagg		49		350
Tegel		1		2
Textil		4		
Trä		5		
Övrigt organiskt		3		

Stadsgård 32

Från perioden 1480 till 1540-tal påträffades enstaka föremål av keramik och glas i utjämnade raseringsmassor (tabell 8). Materialet kommer sannolikt från raserings av byggnader på den intilliggande stadsgård 17 och representerar således snarare den materiella kulturen på den stadsgården. Keramiken bestod av framför allt kok- och förvaringskärl i yngre rödgods och yngre lergods. Här fanns också fragment av flera glaskärl, bland annat en ribbägare som kan dateras till cirka 1475–1550.

Under perioden 1560–1590 används ytan för kålgårdar. I odlingslagren påträffades en hel del föremål som pekar mot att man gödslat med hushållsavfall från stadsgårdarna. Majoriteten av materialet utgjordes av kok- och bordskärl av keramik. Här fanns även fragment av 16 glaskärl varav nio passglas. Fynd av kritpipsskaft och buteljglas var troligen senare infiltration.

Tabell 8. Föremål från stadsgård 32. Keramik avser högsta möjliga antal kärl.

Föremålstyp	1473 till 1480	1480 till 1547	1547 till 1560–1570	1560–1570 till 1590
Ben				
Bergart				
Bränd lera				
Bärnsten				
Fönsterglas		1		8
Glaskärl		4		16
Horn				
Kakel				
Kalkbruk				
Keramik		31		27
Läder				
Metall				4
Piplera				3
Slagg				
Tegel				
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Vret 2/5

Från 1560–1570-tal till 1624 (brukningsperiod 3) påträffades bara enstaka fragment av keramik, fönsterglas, tio spikar och en hästkosöm i avfallslager i vreten. Dessa lager låg delvis in på stadsgård 2.

Vret 4/6

Endast en spik påträffades i vreten mellan stadsgård 4 och 6 i lager från den äldsta tiden. Under 1480–1540-tal (brukningsperiod 1) kastades en del avfall i den norra delen av vreten. De lagren är samma avfallslager som i händelsefas 2:6 på stadsgård 2 (se Öbrink & Rosén 2017:181). Här fanns fynd av bland annat fönsterglas, slagg, spikar, keramik och en blyplomb. Under den här tiden kasserades även en dörr med isittande nitar i vreten och återbrukas som markutjämnings. I raseringslagren efter flytten till Älvsborg påträffades en kniv, en spik och en fiskekrok i vreten.

I samband med att byggnaderna på stadsgård 4 och 6 revs i början av 1600-talet (brukningsperiod 3) hamnade en del raseringsmassor i vreten. Här fanns fragment av passglas, fönsterglas, keramik

och två knivar. Föremål hade antagligen varit kvar i byggnaderna på de två tomterna när de revs.

Vret 5/6

Vreten mellan stadsgård 5 och 6 innehöll få föremål, från etableringsskedet 1473–1480-tal påträffades inga föremål och från 1480–1540-tal (brukningsfas 1) endast en skärva av en trebensgryta i yngre rödgods samt en spik. Från den yngre stadstiden påträffades inga föremål.

Vret 9/16

Under 1480–1540-tal (brukningsperiod 1 och 2) deponerades hushållsnära avfall i vreten i form av stora mängder djur- och framför allt fiskben. Föremålsmaterialen var dock relativt sparsamt och bestod av ett ganska homogent keramikmaterial med kokkärl i yngre rödgods, ett fåtal fönsterglasskärvor, en spik, nit samt en tunntapp med tuppformat vred. Kanske har här skett en selektion i var man kastat sitt avfall. I raseringslagren efter flytten till Älvsborg fanns en dubbelkam av ben. Då den var bränd så fanns den antagligen i vreten vid tillfället för branden och kan vara spår av tidigare brukning.

Vret 9/34

I vreten mellan stadsgård 9 och 34 fanns fåtal fragment av yngre rödgods från tiden mellan 1560–1570-tal och sent 1500-tidigt eller 1600-tal (brukningsperiod 3).

Animalosteologi

Det animalosteologiska materialet kommer att diskuteras mer ingående i en separat rapport. Här görs därför endast en summering av iakttagelserna samt en redogörelse för hur mycket benmaterial som påträffats (tabell 9).

Gata B. Västra delen

Gata B innehöll väldigt lite djurben. Djurben fanns framför allt i de olika konstruktionslagren för gatans olika konstruktionsfaser, exempelvis i fas B:3 (brukningsperiod 1), fas B:6 (brukningsperiod 4) och fas B:7 (brukningsperiod 5). Majoriteten av dessa ben har troligen följt med i de dittransporterade massorna. Benmaterialet i fas B:3 bestod av brända ben från nötkreatur och skulle kunna vara utstädat avfall från ett hushåll. I bruks- och rase-

ringslagren fanns endast enstaka djurben. Detta kan tyda på att gatan har städats flitigt eller att den inte användes för avfallshantering.

Tabell 9. Översikt över benmängder (kg) från olika stadsgårdar, vretar och gata B (exklusive stadsgård 32).

Fyndplats	Djurben (kg)	Kommentar
Gata B	1	Knappt 1 kg, vissa stratigrafiska objekt enbart uppskattade vikter.
Vret 5/6	1	Knappt 1 kg. Inga tydliga spår av brukning.
Bod, Hus B	3	Knappt 3 kg
Vret 2/5	3	Drygt 3 kg. Inga spår av brukning.
Vret 4/6	6	Drygt 6 kg, allt ej vägt.
Stadsgård 5	26	Knappt 26 kg
Stadsgård 6	26	Drygt 26 kg
Vret 9/6	68	Drygt 68 kg
Stadsgård 16	132	Drygt 132 kg
Stadsgård 9	258	Drygt 258 kg
Stadsgård 17	320	
Totalt	844	

Bod på gata B

En mycket begränsad mängd ben tillvaratogs från boden. Alla ben som påträffades kom från konstruktions- eller raseringslager, och kan därmed antas vara omlagrade med ingen eller svag koppling till aktiviteter i anslutning till boden.

Stadsgård 5

Djurbensmaterialet som tillvaratogs från stadsgård 5 uppgick till knappt 26 kg. Merparten av stadsgården undersöktes extensivt varför även djurbenen samlades in och analyserades med lägre prioritet jämfört med de flesta andra stadsgårdarna. Utifrån det omhändertagna djurbensmaterialet verkar det i stort sett inte finnas några intressanta avfallskontexter inom stadsgård 5. Detta kan ha att göra med undersökningsmetodik alternativt att stadsgården varit generellt välstädat.

I raseringslagren i fas 5:9 (brukningsperiod 2) fanns ett relativt stort antal fiskben, vilket tyder på en viss inblandning av hushållsnära avfall. I raseringslagren påträffades även två avslagna metapodier från nötboskap. Detta är en typ av ben som framför allt fanns i de äldsta lagren och som tycks härröra från någon form av standardiserad och specialiserad slakt eller hantering av oxar. I detta

lager är det möjligt att benen egentligen kommer från äldre kontexter och alltså är omlagrade.

Möjligen slängdes avfall på platsen under den tid då Nya Lödöse var flyttad till Älvsborg och stadsgården var obebyggd. Detta är ett mönster som upprepas på flera av stadsgårdarna. Detta innebär att någon ännu måste ha bott kvar i närheten.

Stadsgård 6

Mängden ben som påträffades på den här stadsgården var mycket liten, drygt 26 kg.

I fas 6:3, daterad till 1470–1480-tal (brukningsperiod 2), fanns konstruktionslager med underkåkar och metapodier från nötkreatur som hade använts som stabilisering inför byggnationen (KG 2017, 7062). Detta är en företeelse som finns på flera stadsgårdar. I lagren från denna fas fanns en hornkvice från get som skulle kunna vara spår av hantverk. Här fanns även brända ben från torsk vilket kan vara köksavfall.

I ett brandlager (KG 2008) från fas 6:13, daterat till 1540-tal (brukningsfas 3), fanns ben som tolkats kunna komma från produkter som förvarats i huset. Det handlar bland annat om brända och obrända ben från bland annat nötkreatur och får men även brända fragment från torsk och ål. I ett utjämningslager (KG 2022) i samma fas påträffades bland annat ytterligare hornkvice från get vilket kan tolkas som hantverk i hushållet. I raseringslagren fanns även hushållsavfall med flera arter av fisk, bland annat pigghaj, rocka, ål, sill, vitling, gädda och plattfisk tillsammans med ben från höns, gås nötkreatur och får (KG 1053*). Detta är troligen från den sista brukningen innan byggnaden raserades.

Stadsgård 9

Benmängden som tillvaratogs från den här stadsgården var mycket stor, allt är inte vägt men det rör sig om minst 260 kg djurben.

En avfallsgrop i fas 9:2 (brukningsfas 1) innehöll specialiserat slaktavfall (totalt 76,5 kg), som sannolikt kan kopplas till storskalig och standardiserad slakt av oxar i stadens allra äldsta skede (1470-tal). Innehållet i gropen skiljer sig tydligt från vanligt hushållsavfall – det består av en stor mängd kranier från oxar i ungefär samma åldersklass som slaktats på ett likartat sätt. Dessutom fanns ben från bland

annat häst och rådjur. Gropen kan förmodligen föras till samma fyndkomplex som en koncentration av hela underkåkar från nötboskap som hittades i gata B (se rapport för stadsgård 1–4, datering 1470-tal). Skriftliga källor nämner att staden var utskeppningshamn för oxar, kött och hudar, djuren drevs från inlandet ner till kusten. Spåren av detta ser vi lite överallt i staden, i form av hägnader där djuren hölls och små koncentrationer av specialiserat slaktavfall. Lämningarna på stadsgård 9 utgör däremot den enda sammanhängande miljön som direkt kan kopplas till slaktverksamheten.

På stadsgårdens östra del fanns en avfallskontext i fas 9:6 som innehöll avfall från den första tiden efter att stadsgården hade bebyggts (brukningsperiod 2) med ett rikt fiskbensmaterial (KG 1355**). Den stora mängden fiskben tyder på att det rör sig om hushållsnära avfall. Anmärkningsvärt är den mycket stora artvariationen och det relativt stora antalet arter sötvattensfisk – i Nya Lödöse är sötvattensfisk generellt betydligt mindre vanligt än fisk från havet.

Från stadsgården fanns flera exempel på avfallslager som ackumulerats under trägolven i husen. I fält tolkades detta ofta som att ben och föremål fallit mellan golvspringor, men den tolkningen håller inte helt – det är för många och för stora ben som påträffats i dessa lager. I många av fallen handlar det troligen om en kombination av omlagrade ben som hamnat på platsen tillsammans med påförda konstruktionslager, mindre föremål och ben som fallit ner mellan golvspringorna och ben som samlats ihop under golven av rättor. Den senare tolkningen baseras på förekomsten av små till medelstora ben, varav många artikulerade och med rättgnag och mycket fiskavfall. Exempel på detta är:

Fas 9:5 (brukningsperiod 2). Innehöll ett mycket omfattande djurbensmaterial (KG 6155). Materialet var hårt fragmenterat och många av benen bar spår av rättgnag, många av fiskkotorna helt söndergnagda. Den samlade tolkningen är att materialet selekterats och släpats in under golvet av rättor. Dessutom noterades av människor tuggade kotor, vilket kan tyda på en inblandning av latrin. Bland materialet fanns även en hel del större ben och dessa samt latrinavfallet bör ha kommit med i massorna i de påförda konstruktionslagren under huset.

Fas 9:6 (brukningsperiod 2). Innehöll ett mycket rikt fiskbensmaterial blandat med större däggdjursben (KG 1358**).

Fas 9:10 (brukningsperiod 2). Djurbenssammansättningen påminner mycket om den i fas 9:5 med mycket spår av råttgnag på benmaterialet (KG 6046).

Stadsgård 16

Mängden material som omhändertogs från stadsgård 16 var relativt stor och uppgick till drygt 132 kg.

Den första konstruktionsfasen (fas 16:3, brukningsperiod 2) på stadsgården uppvisade flera intressanta likheter med andra stadsgårdar. Främst var det förekomsten av innehållsrika avfallslager i konstruktionen av de äldsta byggnaderna som var intressant. Flera av konstruktionslagren (exempelvis KG 6002, 6129) innehöll mycket benmaterial, och dessutom mycket fiskben vilket tyder på att det rörde sig om hushållsnära och ej omflyttat matavfall. I delar av konstruktionslagren (KG 6002) fanns omlagrat material från tomtens äldsta brukning (i brukningsperiod 1) i form av specialiserat slaktavfall från nötboskap i form av ett stort antal mellanhandsben och mellanfotsben från nötboskap.

I ett konstruktionslager tillhörande ombyggnaden av golvet i rum B i huslänga 16:3:1 (fas 16:4, brukningsperiod 2) fanns artikulerade fiskben (KG 6118).

Det kan finnas flera förklaringar till att avfall förekommer i konstruktionslagren under husen. Som nämndes ovan kan materialet vara insläpat i rättbon, ha följt med konstruktionslagren till platsen (konstruktionslagren kan vara omlagrat avfall) eller i viss utsträckning hamnat här vid bruk.

Brukningen av rum B i huslänga 16:3, daterad till 1500-talets början (brukningsperiod 2), innehöll en stor mängd ben (vissa artikulerade) och fjäll från fisk (fas 16:4, KG 6120). Detta tyder på att färsk fisk hanterades i utrymmet, eventuellt även för avsalu. De fiskarter som identifierades i rummet var abborre, karpfisk, gädda, ål, rocka (figur 64), pigghaj, torsk, långa, kolja, vitling, plattfisk och sill. Man har alltså hanterat både sötvatten och saltvattensfisk i detta rum.

Tidigt 1600-tal, under fas 16:13 (slutet av brukningsperiod 5), låg delar av stadsgården obebyggd, och då verkar ytan ha använts som soptipp (KG 6012). Exempel på detta fanns även från andra

stadsgårdar. Problemet är förstås att koppla avfallet till en viss stadsgård, då materialet lika gärna kan komma från omkringliggande hushåll. Från samma tidsperiod fanns ett golvlager som samgrävt med raseringsmassor (fas 16:13, KG 6057). I detta lager påträffades ett stort antal fiskarter, som sannolikt tydligare kan kopplas till konsumtionen på stadsgården under brukningsfas 5. Här hittades även ostronskal, vilket vi hittills inte gjort i övriga delar av staden som dateras till Nya Lödöse-tid. På övriga ytor förekommer ostron endast i landeritida lager (efter 1624).

Stadsgård 17

Benmängden som tillvaratogs från stadsgård 17 var mycket stor, totalt samlades 320 kg ben in. Liksom på flera andra stadsgårdar fanns spår av storskalig slakt av nötboskap i stadens äldsta skede (brukningsperiod 1) samt avfallsdeponering på platsen efter det att stadsgården slutade användas (i slutet av brukningsperiod 6). Speciellt för den här stadsgården är att det finns flera intressanta avfallskontexter som innehöll hushållsnära avfall. Dessa kontexter var spridda över stadsgårdens brukningstid, vidare studier av dessa har en stor potential att ge insikter i förändringar i konsumtion över tid.

I de lager som utjämnades inför att stadsgården bebyggdes fanns ben från nötboskap som tyder på standardiserad storskalig slakt under föregående brukning (brukningsperiod 1). Här ingick sönderstyckade delar av underkäkar från nötboskap där käkarna lossats från kalvariet på ett likartat sätt (bland annat KG 2188 och KG 2226). I flera fall har kunde höger och vänster kähälva kunnat paras ihop, vilket visar att benmaterialet inte har rörts om speciellt mycket och att materialet bör ligga nära slaktplatsen.

Det fanns flera spår av hushållsnära avfall och därmed stadsgårdens konsumtion. I ett konstruktionslager under ett golv från fas 17:11 (början av brukningsperiod 3) påträffades en stor mängd djurben. Det rör sig om ben från både däggdjur, så som nötboskap, svin, får, rådjur och ekorre, och ben från fågel och fisk, så som höns, gås, torsk, kummel, långa, plattfisk, sill, makrill, horngädda, rocka, pigghaj och ål (KG 6552). Men, då flertalet av sillkotorna var tuggade kan man misstänka att det i lagret även fanns spår av mänsklig latrin. Tillsammans med detta fanns spår av rått- och musgnag på benen vilket tyder på att dessa djur

Figur 64. En tagg från en knaggrocka. Foto Markus Andersson.

möjligen har dragit in delar av materialet under golvet. Sannolikt består benmaterialet av en viss sammanblandning av hushållsnära avfall, av råttor och möss ihopsamlat benmaterial och omrörda ben från föregående brukning.

I konstruktionslagren inför ombyggnaden av gårdsplanen i samma fas påträffades ett stort benmaterial (KG 2190) som troligen var avfall från föregående brukning (brukningsperiod 2). Detta innehöll bland annat ben från nötboskap, får, svin, höns, gås, rådjur och hare samt ett stort fiskbensmaterial med arter så som torsk, långa, kummel, kolja, plattfisk, piggvar, sill, horngädda, pigghaj, abborre, makrill, karpfisk, vitling och ål. Enligt anteckning från undersökande arkeolog hittades även små fragment av skal från blåmussla. Detta är anmärkningsvärt eftersom blåmussla är ett mycket ovanligt fynd i Nya Lödöse. Det stora antalet fiskben och –fjäll, i kombination med vristpaket från nötboskap och en artikulerad fiskfena tyder på att det rör sig om hushållsnära avfall som inte rörts runt speciellt mycket. Dock påträffades även ett stort antal mellanfotsben, tåleder, underkäkar och tungben från nötboskap vilket snarare indikerar slaktavfall. Ben från råttor och ben med spår av hundgnag visar att avfallet varit tillgängligt för

djur. En tappad mjölkkindtand från häst och en koprolit från hund (i kombination med gnagspår av hund) visar att man haft både hund och häst på stadsgården.

Ytterligare spår av hushållsnära avfall har hittats i fas 17:19 (slutet av brukningsperiod 3). I raseringslagren över huslänga 17:11:1 (KG 6545) påträffades mycket fiskben, och även artikulerade fiskben, bland annat två artikulerade kotrader från långa och tre från kummel. Tillsammans med detta fanns även ben från nötboskap, svin, får och gås. De artikulerade benen tyder på att det inte rör sig om omlagrade massor, utan snarare en avfallshög med hushållsnära avfall.

En hög med kummelkotor (figur 65) påträffades i raseringslagren i fas 17:29 (slutet på brukningsfas 6). De kan ha deponerats här efter att stadsgården togs ur bruk. Det rör sig om över 100 kotor (KG 6195). I detta lager fanns även en större mängd ben från nötboskap, ben från får och enstaka andra fiskben. Den stora mängden fiskben tyder på att man, som på så många andra stadsgårdar, kan ha fortsatt att slänga avfall på platsen trots att stadsgården slutligen övergivits. Frågan är var de bodde som fanns kvar och producerade avfall?

Figur 65. Kummelkotorna som påträffades i KG 6195. Foto Markus Andersson.

Stadsgård 32

Benmängden som tillvaratogs från stadsgård 32 var mycket liten och endast en del av material vägdes. Det ger inget bidrag till brukandet av ytan.

Vretarna

Benmaterialet som samlades in i de olika vretarna skiljde sig åt både mängdmässigt och innehållsmässigt, vilket kan ha flera orsaker. Vret 2/5, 4/6 och 5/6 innehöll en mindre mängd djurbensmaterial medan vret 9/16 innehöll en betydligt större mängd djurben. Anledningarna till att det skiljer sig åt så pass mycket kan ha att göra med under-

sökningsmetodik men kan även ha att göra med att bruket av vretarna skiljer sig åt.

Vretarna 2/5 och 5/6 liknar varandra i det att dessa inte verkar ha använts för att göra sig av med hushållsavfall. Istället påträffades i båda dessa vretar större djurben som kan ha använts som stabilisering och byggmaterial.

De äldsta lagren i vret 4/6 innehöll inga djurben som tyder på hushållsnära avfall. Dock förekom en del större djurben från framför allt nötboskap utan materialet tyder snarast på omrörda och ditteransporterade massor. De större benen från nöt kan ha nyttjats som stabiliserande byggmaterial. I

Figur 66. Bilden föreställer en del av vret 9/16 där det påträffades en stor mängd ben från nötkreatur och där benen tolkats som en del av grundkonstruktionen. Antingen som armering av markytan eller stabilisering av de syllkonstruktioner som löper längs med vreten. Foto Markus Andersson.

brukningslager från fas 4/6:7 (brukningsperiod 3) däremot fanns djurben som tyder på ett hushållsnära avfall. I lagret finns bland annat ben från höns, sill, torsk och kolja (KG 7051).

I vret 9/16 fanns en relativt stor mängd ben, och två brukningsfaser som var särskilt intressanta; fas 9/16:4 (brukningsperiod 2) och 9/16:7 (brukningsperiod 4). Generellt sett hade vreten flera likheter med andra undersökta vretar i Nya Lödöse. Det fanns flera typer av avfall som kastats i vreten och dessutom fanns ben från katt spridda i hela vreten. Man kan också notera att i de båda brukningsfaserna fanns artikulerade ben, vilket tyder på att vreten i båda dessa faser var relativt oåtkomliga för djur som bökande grisar eller andra husdjur som rotar runt i soporna på jakt efter mat. Samtidigt fanns i fas 9/6:7 ben med spår av hundnag, men det är förstås omöjligt att veta om dessa tillkommit före eller efter att benen hamnat i vreten. I fas 9/6:4 (KG 6168) tillvaratogs en stor mängd ben, framför allt en stor mängd kranier från nötboskap. I flera fall låg dessa inkilade under syllstockarna till de omkringsliggande stadsgårdarna och har

därför tolkats som stabilisering eller stöd av syllkonstruktionen. Utöver kranierna fanns också en stor mängd större ben från bland annat nötboskap, såsom underkäkar och metapodier. Även dessa ben är tolkade som en del av konstruktionen, som stabilisering eller ”armering”. (figur 66).

Förutom de ben som ingick i vretens konstruktion fanns också en mycket stor mängd ben som representerar olika sorters avfall. En stor mängd fiskben i kombination med det faktum att flera av däggdjursbenen låg artikulerade i fält tyder på att man slängt hushållsnära avfall i vreten, och att avfallet fått ligga relativt ostört. Detta är ett bra exempel på hur benen i vretarna kan ha olika tafonomisk historia och visar även på att olika händelser inte kunnat separeras i fält.

Arkeobotaniska analyser

Resultaten av analyserna av makrofossil, parasiter och pollen beskrivs i sin helhet i bilaga 1. Här följer en sammanfattning av resultaten som presenteras där, enskilda prover redovisas även i den stratigrafiska berättelsen.

Den preurbana miljön

En slutsats utifrån tidigare analyser var att staden anlades på hävdad ängsmark där det fanns spår av en näraliggande gårdsbebyggelse, bland annat i form av träkol, hasselnötsskal och humle (se rapport för stadsgård 1–4). Inom den aktuella ytan framkom preurbana lämningar av träkol och ett förkolnat skalkorn. Fyndet stärker den tidigare slutsatsen om en näraliggande medeltida bebyggelse.

Den urbana floramiljön

I materialet fanns spår av de vilda växter som fanns i staden. Materialet är mycket likt det som hittades på stadsgård 1–4, och präglas av ogräs som trivs i en näringsrik miljö. På trampade och stenlagda ytor fanns tåliga växter. Växter från stadsgårdarna i denna rapport som kan nämnas är skelört och bolmört som även kan ha odlats som medicinalväxter.

Spisar och köksavfall

Köksavfall påträffades i form av förkolnad säd, brända bärkärnor, ben eller fiskfjäll. Detta fanns främst i omlagrade lager men även en del i primära sammanhang som i raserade eldstäder (som i huslänga 6:14:1, hus 9:16:1 och 16:3:2) och på golv runt eldstäder (som i rum A i hus 5:6:1 och rum C i huslänga 9:4:1.).

Förekomsten av bär visar att dessa troligen ingick i matlagningen. Enbär verkar ha använt som krydda i matlagningen och fanns på stadsgård 9 och 17, men saknades på 5, 6 och 16. Användandet av enbär tycks inte ha varit vanligt i nordeuropeisk matlagning söder om Skandinavien och mindre vanligt i södra Sverige. Bruket av enbär i matlagningen kan alltså vara en spår av en lokal mattradition.

En stor mängd hasselnötsskal framkom. Dessa fanns främst i köksmiljöer, men att de även fanns på andra platser som fähus, på bakgårdar eller hantverksmiljöer kan visa att de knäcktes och äts som snacks.

Djurhållning och fähus

En stor mängd prover innehöll spår av stalldynga i form av ängsväxter och söndertuggade strådelar. De flesta av dessa prover var sekundära depositioner och visar egentligen bara att stalldynga hanterades på tomterna. Endast på stadsgård 16 och 17 kunde fähus identifieras genom direkt avsatt material. På

stadsgård 16 påträffades djurdynga samt bryggeriavfall i rum D i huslänga 16:3:1. Bryggeriavfall användes ofta för att utfodra svin. Tillsammans med fynd av en hästkosöm kan detta material tolkas som ett fähus där man hållit svin samt häst. På stadsgård 17 fanns halm och dynga i rum A i huslänga 17:4:2 och i hus 17:4:4. I sistnämnda hus påträffades också rikligt med bryggeriavfall som gör att huset kan tolkas som ett fähus med stia.

Latrin kunde spåras främst genom förekomsten av bärkärnor. Särskilt stora förekomster av latrinavfall fanns i vretarna 2/5, 4/6 och 9/16. I alla prover med latrinavfall fanns även dynga. Detta visar att latrin var en resurs som användes som gödning. Dassen kan ha arrangerats direkt vid gödselstacken, eller så har man använt lösa ämbar inomhus som tömts på gödselstacken tillsammans med stalldyngan.

Pollen från fältvädd fanns i de prover med latrin där pollenanalys gjordes. Växten växer inte i Göteborgsområdet, utan i områden med kalkhaltiga jordar. Växten kan ha använts som medicin, eller vara från dynga från djur som importerats från områden där växten fanns (delar av Västergötland?). Djuren kan ha ätit höbalar som togs med när man drev boskapen ned till Nya Lödöse.

Kålgårdar, import och

konsumtion av vegetabilier

Spår av växter odlade på kålgårdar (ej åkergrödor) fanns på stadsgård 17 (och 32) som hade odlingsjord på tomten, och på stadsgård 9 som sannolikt bedrev sin odling på annan plats. På övriga stadsgårdar saknades spår av kålgårdsodling.

De odlade växterna var främst köks- och medicinalväxter, men även färgväxten färgmåra påträffades. Några växter av särskilt intresse fanns: renfana, ringblomma, spikklubba, timjan och sallat.

Renfana kan ha ingått i stadens ogräsflora, men en varietet av arten odlades också som medicinal- och kryddväxt. *Ringblomma* kan ha odlats som medicinalväxt, och även använts som ersättning för saffran. Fyndet av ringblomma i Nya Lödöse tycks vara det hittills äldsta i Sverige. *Spikklubba* kan ha odlats som medicinalväxt, och är i så fall det äldsta exemplet från Sverige. *Timjan* är ovanlig att påträffa i medeltida och tidigmoderna fyndmaterial. Kryddan kan under tidsperioden ha haft en koppling till högreståndsmiljöer eller internationellt präglad matkultur. Fynd av *sallat* på

stadsgård 17 utgör en del ett mönster som visar att denna kulturväxt spreds i landet från 1400-talet. En intressant aspekt med sallat är att den framför allt är en färskvara som inte lagras, vilket bryter mönstret med i princip alla tidigare odlade grödor i landet.

Spår fanns även av vegetabilier, som vissa kryddor, frukt, och baljväxter, där det är osäkert om de odlades i eller runt staden eller köptes från omlandet. En hel del vilda bär fanns i materialet, som björnbär, enbär, hallon och smultron. Detta indikerar en systematisk insamling och försäljning från landsbygden till staden, och synliggör ett arbete som sannolikt utfördes av fattiga. Två intressanta bärfynd var kråkbär (i vret 9/16), som kan ha använts som medicin, och åkerbär (på stadsgård 17) som är att betrakta som lyximport från Norrland. Troligen har åkerbären varit torkade.

Slutligen fanns även importerade kryddor, bär och frukter, som fikon, kardemumma och oliv. På gata A, precis framför stadsgård 5, fanns latrin som innehöll kärnor av hallon, björnbär, smultron, äpple och exotiska varor i form av fikon, kardemumma och ris. Sammansättningen härrör möjligen från konsumtionen av en lyxmåltid.

Åkerbruk och spannmålskonsumtion

Spår av åkerbruk fanns i form av tröskningsrester med halm och boss, sädeskorn, sädesslagspollen och kapselfragment och fröer av lin. Tröskningsrester fanns i enstaka omfattning på stadsgård 5, 9 och 16, större mängder fanns på stadsgård 17.

Ett stort material av förkolnade och obrända sädeskorn påträffades. Drygt hälften av materialet kom från raseringslager från 1547 på stadsgård 6. Fyndet bestod av stora mängder kärnor av skalkorn, och kom troligen från en nedbränd byggnad med magasinerad säd.

Konsumtionen av säd var mycket lik den på stadsgård 1–4, med en dominans av skalkorn följt av ungefär lika delar havre och råg, samt en mindre andel vete på stadsgård 17. Bruket av havre tycks öka något i staden senare fas, och bruket av råg är störst under första halvan av 1500-talet. Både havre och råg var brödsäd under perioden, havrebröd präglade den lokala västkustkulturen och rågbröd förknippades sedan 1200-talet med en tysk brödkultur som vann mark i svenska urbana miljöer kring östersjön under medeltiden. Den ökade betydelsen av råg i materialet kan tolkas som

att brödkulturen under 1500-talet fick en mer kontinental prägel. Förekomsten av vete på stadsgård 17 är intressant eftersom den sannolikt avspeglar en lyxkonsumtion.

Ölbryggning

Bryggeriavfall i form av humle och pors fanns på stadsgård 5, 9, 16 och 17. Bryggeriavfallet förekom nästan uteslutande sekundärt omlagrat tillsammans med dynga. De rikaste fynden var från raseringen 1547 och återfyllnaden i en brunn från sent 1500–1600 på stadsgård 9, och i en grop från sent 1400-tal-tidigt 1500-tal på stadsgård 17.

Störst andel bryggerirester fanns i de äldre händelsefaserna. Möjligen kan detta spegla en utveckling där hushållsbryggningen minskade i samband med att tillgången på importerat öl ökade. I ett sammanhängande område i staden, stadsgårdarna 3, 4 och 6, saknas spår av bryggeriavfall. Detta kan tolkas som att vissa hushåll inte bryggde egen öl och att bryggningen i högre mån var en specialisering än en allmän del av hushållningen än vad som hittills antagits.

Sammansättningen av bryggeriavfallet utgörs främst av fynd med enbart humle, följt av blandningar av humle och pors. Endast enstaka fynd med enbart pors påträffades. Kronologiskt är det tydligt att bruket av pors minskade med tiden. Ytterligare en växt som tycks utgöra en del av bryggeriavfallet är älggräs. Bruket att gnida bryggerikaren med blommor av älggräs inför bryggningen var utbrett i Sverige under medeltiden. Älggräs saknades i materialet efter 1547. Även pollenanalysen visade på höga halter av pors och älggräs. Materialet kan spegla en lokal öltradition, som älggräset liksom pors förknippas med, och en kontinental tradition med rena humleöl.

Parasiter

Parasitägg påträffades i 13 av de 15 analyserade proven. Proverna med latrinmaterial domineras av ägg från människans piskmask och spolmask. Detta visar att det troligen var människorna i Nya Lödöse som var mest utsatta för parasitsjukdomar, även om tamdjuren också bar en tung parasitbörda.

Piskmask och spolmask smittar via jord som innehåller mogna ägg. Borgarna i staden blev alltså primärt smittade genom att de lokala odlingarna gödslades med latrinmaterial, vilket i kombination med dålig handhygien skapade optimala förhållan-

den för parasiternas livscykel. Ett enstaka fynd av ägg från stora leverflundran fanns även. En slutsats är att många av borgarna i Nya Lödöse, kanske till och med alla, har lidit av parasitsjukdomar.

Parasitägg av grisens piskmask, piskmask från får/nöt och grisens spolmask förekommer i fähus-

och avfallslager, vilket innebär att tamsvin, nötboskap och/eller får har hållits på stadsgårdarna. Två fynd fanns av lungmask som främst drabbar tamdjur som katter och hundar.

DISKUSSION

Tomter och gator

Den yta denna rapport täcker omfattade sex tomter i två olika kvarter. Dessa skildes åt av den öst-västliga gata B. Norr och söder om ytan i denna rapport fanns de öst-västliga gatorna A och D. Gata A har beskrivits i rapporten för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosen 2017), gata D kommer att beskrivas i kommande rapport för stadsgård 7 med fler (Kommande rapport). Runt 1590 tillkom den nya nord-sydliga gata K väster om ytan i denna rapport, den kommer beskrivas i rapporten för strandzonen (Pettersson et al, i manus).

Tomterna och de öst-västliga gatorna A, B och D lades ut vid stadens etablering 1473, ett möjligt undantag är stadsgård 32 som kan ha tillkommit senare. Gatorna bör ha lagts ut först och tomterna därefter. De öst-västliga gator som hittills identifierats var parallella och följde Säveåns strand. Närmast Göta älvs strand böjde gata B av mot norr så den mötte stranden i rät vinkel. Möjligen hade även gata D en sådan böj väster om ytan i denna rapport. Tomterna var regelbundet utlagda utmed gatorna. Tomtgränser låg vinkelrätt mot gatan och parallellt på ömse sidor av gatan. På gata B hade tomterna ungefär lika lång sida mot gatan, runt 16 meter. Tomterna följde gatornas krökning vilket innebär att flera av dem, som stadsgård 5 och 9, hade en oregelbunden form. Den västra gränsen på tomterna närmast Göta älv följde stranden. Detta ledde till att stadsgård 5 vid utstakningen betydligt smalare mot gata A än granntomterna. Tomterna utmed gata D verkar ha haft en större variation i storlek, där stadsgård 17 var betydligt större än genomsnittet i Nya Lödöse.

Som poängterades i rapporten för stadsgård 1–4 är det viktigt att skilja på den bebyggda ytan, stadsgården och den faktiska tomten. Mellan stadsgård 9 och 16 fanns bevarade spår av hägnader i tomtgränsen från etableringsfasen, troligen har detta

funnits mellan alla tomter. Senare lades vretar ut på mark tillhörande de tomter de avgränsande och den faktiska tomtgränsens markering togs bort. I gata B fanns tomtgränser, eller möjligen ansvarsområden, markerade ut till gatans mitt.

Förändringar över tid

Väster om stadsgård 5, 6, 16 och möjligen även 17 fanns strandzonen. Under stadens äldsta tid tycks den ha varit en flack obebyggd strand mot Göta älv. I omgångar byggdes först strandskoningar med flätverk och sedan utfyllnader i älven.

Tomterna närmast strandzonen påverkades av omorganisationerna av strandzonen. Större förändringar skedde vid utbyggnaderna i Göta älv under 1520–1530-talet, vid återflytten till staden under 1560–1570-talet och slutligen runt 1590 då den nord-sydliga gata K tillkom.

På stadsgård 5, 6 och 16 skedde ny- och ombyggnationer i samband med utbyggnaderna i Göta älv. Möjligen fanns kortare nord-sydliga passager mellan gata A och B och mellan gata B och D väster om stadsgårdarna från att utbyggnaderna i Göta älv gjordes på 1520-talet till 1540-talen. Förändringarna var störst på stadsgård 5, där den västra tomtgränsen successivt flyttades västerut, vilket ledde fram till att tomten slutligen blev regelbundet kvadratisk.

Ursprungligen var stadsgårdarna vända mot de öst-västliga gatorna. Vid konstruktionen av gata K verkar flera av stadsgårdarna ha fått en ny orientering med framsidan mot denna. I hörnet av gata D och K (stadsgård 17) och hörnet av gata A och K (stadsgård 5, senare 6) uppfördes bodar.

På stadsgård 1–4 slogs tomterna samman två och två under stadens yngre tid, och stadsgårdarna kom att omfatta två äldre tomter. Inom ytan i denna rapport skedde detta bara på stadsgård 5 och 6. Intressant är att alla stadsgårdarna där sam-

manslagningar kan ses låg i samma kvarter mellan gata A och B.

De sista faserna på flera av stadsgårdarna är från 1600-talets början. I några fall verkar tomter och bebyggelse omstruktureras under denna sista konstruktionsfas. Ett exempel är att gränsen mellan stadsgård 9 och 16 flyttades något. En närmare datering för denna sista brukningsperiod än 1600-tal kan inte ges men materialet kan leda till flera nya frågor. Är de nybyggnader som kan ses från tiden före eller efter Kalmarkriget? När och hur återuppbbyggdes Nya Lödöse efter Kalmarkriget. Var det redan under den danska perioden, eller först efter att staden åter blev svensk 1619?

Ägande och brukande av olika platser

I materialet finns några exempel som kan belysa frågor kring ägande och nyttjande av olika ytor i staden.

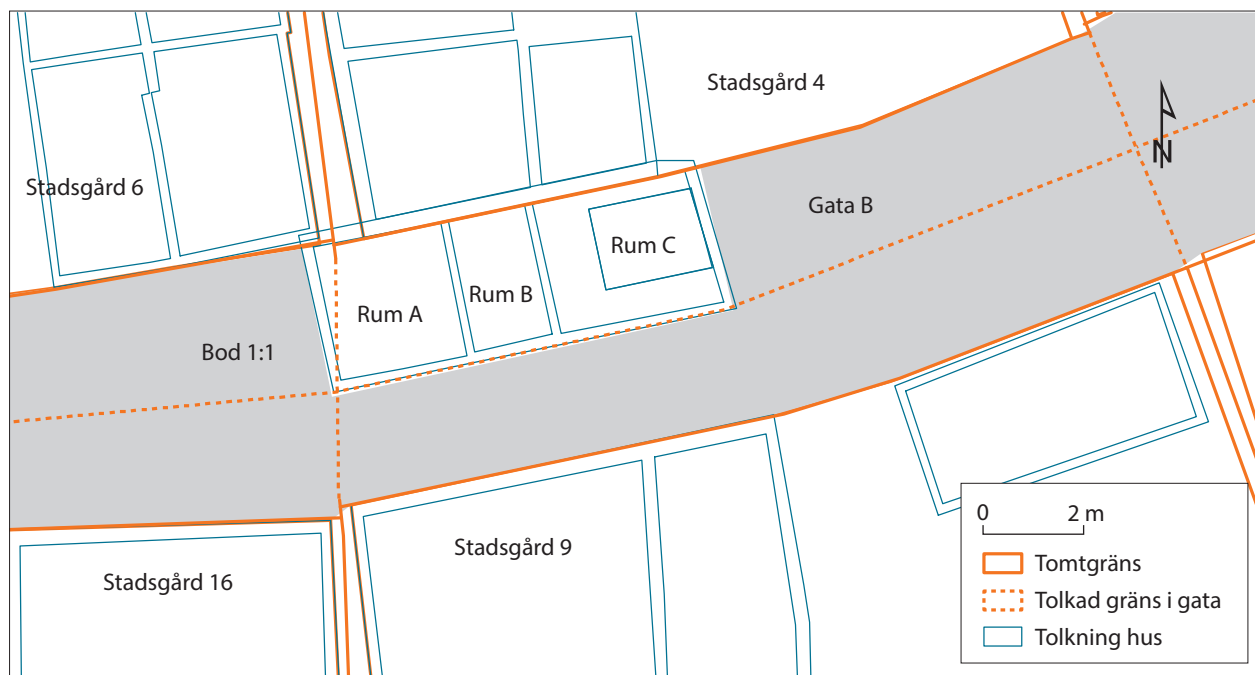
Under tiden fram till utbyggnaderna i Göta älv på 1520-talet verkar stranden ha använts av stadsgårdarna direkt öster om den. Stadsgård 6 hade ursprungligen ingen tydlig gräns mot väster. Först i samband med att en strandskoning byggdes under sent 1400-tal eller tidigt 1500-tal markerades tomtens västra gräns. Även efter detta fortsatte strandzonen sannolikt att användas av stadsgården, fram tills utbyggnaderna i Göta älv. Frågan är om

strandzonen formellt tillhörde tomterna öster om den, eller om det fanns en brukanderätt?

Stadsgårdarna söder om gata B låg längre från stranden men även här tycks reguljär bebyggelse saknas väster om stadsgård 16 och 17 under den äldsta tiden. Stadsgård 32 kan ha funnits redan från stadens grundande, men fram till utbyggnaderna i Göta älv fanns inga spår av att den skulle ha utgjort en egen enhet, utan ytan brukades av stadsgård 17. Som kontrast hade stadsgård 16 en tydligt markerad gräns mot väster, i form av en möjlig byggnad, redan från när den först bebyggdes.

Även boden på gata B belyser frågor om enskildas och stadens intressen, ägande eller besittningsrätt och maktförhållanden (se diskussion i Öbrink 2019). Bodan uppfördes under 1480-talet inom den gatuzon som skulle skötas av stadsgård 4 (och till mindre del stadsgård 6). Det ligger därför nära till hands att utpeka stadsgård 4 som ansvariga för att den uppfördes även om den kan ha varit utlejd. Bodan fanns kvar ända till staden övergavs på 1540-talet. Efter återflytten runt 1570 återuppfördes en ny bod på samma plats.

Frågan är om gatumarken den byggdes på faktiskt tillhörde tomterna eller sköttes av dem och därigenom betraktades som en del av tomten av innehavaren. Den kan alltså anses vara väl hävdad och om inte legal så var den troligen åtminstone

Figur 67. Utbredning för bod i gata B och tolkning av tomtgränser och gränser för skötsel av gata B. Skala 1:150.

accepterad av tomtägarna och troligen även staden. Det faktum att boden verkar ha stått kvar en längre tid gör att det framstår som oklart om gata B ansågs vara allmän mark (figur 67).

Stadens tänkeböcker nämner olagliga bodar. År 1587 beslutades att olagliga bodar byggda på stadens allmänning (gator och torg) och bro skulle tas bort, annars väntade böter om 40 mark. Sannolikt revs boden i samband med detta och marken blev därefter gata. Var detta beslut ett utslag av en längre tids maktkamp mellan olika viljor, eller en ny ansats från de styrande att hävda makten över stadens gemensamma intressen, i detta fall stadens allmänna gator?

Vretar

Liksom tidigare konstaterats låg vretarna formellt på mark tillhörande de tomter de avgränsade. De fanns i princip mellan alla bebyggda tomter och det främsta syftet med dem var att avgränsa stadsgårdarna och förhindra takdropp på grannens hus.

De vretar som löpte vinkelrätt mot gatorna, mellan hus och huslängor, verkar i stor utsträckning ha varit tillstängda i ändarna och därmed svårtillgängliga. De som löpte mellan tomterna inne i kvarteren var i mindre utsträckning inramade av byggnader och därmed mer öppna.

Vretarna användes inte regelbundet för avfallsdeponering. De arkeobotaniska analyserna visar att materialet troligen påförts vid några enstaka tillfällen som utjämning. Även det föremålen och det osteologiska materialet pekar i stort på samma sak. Men i vret 4/6 och 9/16 fanns ben som var hushållsavfall deponerat på platsen. Dessa båda vretar var inramade av hus med spår av matlagning vilket kanske kan förklara hushållsavfallet, som kan ha slängts genom ett fönster eller annan öppning.

Inte heller verkar stadens invånare ha rört sig i vretarna i någon större utsträckning. I vret 4/6 och 9/16 fanns artikulerade ben, vilket tyder på att ytor inte trampades och var relativt oåtkomliga för djur som bökande grisar eller andra husdjur som rotar runt i soporna på jakt efter mat. Stora förekomster av latrinavfall fanns i vretarna 2/5, 4/6 och 9/16. Men det låg inblandat i påförda lager av stackat gödsel och annat avfall. Vretarna har alltså inte använts som avträden.

Stadsgårdarna

Strukturen

På de flesta stadsgårdarna i Nya Lödöse låg bebyggelsen i sammanbyggda huslängor eller friliggande hus utmed tomtens sidor och utmed gatan. Bebyggelsen var sluten mot gatan och portgången utgjorde passagen mellan omvärlden och stadsgården (figur 68). De öppna ytor var begränsade på de flesta stadsgårdar. Mellan husen fanns stenlagda gårdsplaner. Mindre, öppna ytor för hållning av djur kan ha funnits längst in på stadsgårdarna, men inga säkra spår av detta har påträffats. Utmed gatorna fanns i flera fall bodar med egen ingång direkt från gatan. I dessa kunde stadsgårdens invånare bedriva verksamhet, eller hyra ut dem till någon annan. I flera bodar fanns rester av horn- och benhantverk, matberedning eller smide. I några fall fanns spår av trösklar och dörrar eller andra passager som visar rörelsemönster.

Både stadsgård 5 och 17 avvek från det övergripande mönstret. På stadsgård 5 fanns under den äldsta bebyggda brukningsperioden ett bostadshus centralt på tomten och en mindre byggnad utmed gatan. Olika ekonomibyggnader saknades. Tomten var oregelbunden och smal så platsbrist kan vara en orsak att denna lösning valdes.

På stadsgård 17 var skillnaderna mot andra stadsgårdar mer markant. Tomten var större än de andra, och egen kålgårdsodling fanns här. Den första generationen bebyggelse liknade den på de andra stadsgårdarna. Men de byggnader som uppfördes från 1500-talets början följde inte den struktur som fanns på andra stadsgårdar. Dessutom skilde sig föremålen och konsumtionen från de andra hushållen. Detta diskuteras mer nedan.

Byggnader

Många olika byggnader med flera ombyggnader fanns på stadsgårdarna (tabell 10). De fanns kvar under olika lång tidsrymd. För att göra materialet hanterligt har byggnaderna delats upp i hus och huslängor. Hus är mindre fristående byggnader med ett eller några rum under samma tak. Ofta fanns liknande eller några få olika funktioner i hela huset. Huslängor utgörs av flera sammanbyggda byggnadsdelar med flera olika funktioner. Dessa byggnadsdelar kunde bestå av ett eller flera rum. Varje byggnadsdel av huslängan var närmast en ny modul som fogades till de andra. Dessa hade oftast inte passager mellan de olika byggnadsdelarna utan

Figur 68. Bygatan i Kila by i Östergötland strax efter storskiftet (1912), med den täta, gamla bebyggelsen ännu bevarad. Även om miljön är 300 år yngre än Nya Lödöse kan den ge en bild av hur gata B kan ha sett ut med slutna fasader och överbyggda portgångar. Foto Sigurd Erixon/Nordiska museet (NMA.0034574: CC BY-NC-ND 4.0).

endast ut till gårdsplanen. Bostadsdelen utgjorde oftast en egen modul där de uppvärmda rummen hade ingång via en förstuga.

Här kommer, liksom i rapporten för stadsgård 1–4, inget försök göras att sortera hus och byggnadsdetaljer efter kulturhistoriskt belagda typer och begrepp. Risken är att materialet tolkas för att passa in i en mall snarare än att tala för sig själv.

Byggnaderna har numrerats efter den stadsgård de låg på, den händelsefas de byggdes i och därefter

ett löpnummer. Exempelvis låg huslänga 6:3:1 på stadsgård 6, var byggd i händelsefas 3 och med löpnummer 1 i den fasen. Vid ombyggnader behöll de samma nummer. Endast helt nya byggnader eller omfattande ombyggnader har setts som nya och fått egna beteckningar. Inom varje byggnad har de rum som fanns betecknats från A och vidare i alfabetisk ordning. I huslängorna har alla rum inordnats i samma alfabetiska följd oavsett vilken byggnadsdel de tillhörde.

Tabell 10. Samtliga byggnader inom stadsgård 5, 6, 9, 16, 17 och på gata B.

Hus/huslänga	Rum	Användningsperiod	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggnadsteknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
Bod 1:1	A	1480-tal-1540-tal	x	Bod	Jordgolv, efter ombyggnad stengolv (?)		Träväggar, torvtak. Fönsterglas?		x	
	B	1480-tal-1540-tal	x	Förstuga (?)	Jordgolv		Träväggar			
	C	1480-tal-1540-tal		Bod/verkstad	Ej bevarat		Träväggar	x		Fragmentariskt bevarat
Bod 4:1	A	1570-tal-1587	x	Bod	Jordgolv, ev. trägolv. Efter ombyggnad stengolv	x	Träväggar. Fönsterglas?		x	Kan ha bytt funktion vid ombyggnad
	B	1570-tal-1587		Förstuga (?)	Ej bevarat	x	Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
5:6:1	A	Sent 1400-tal-1540-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar	x	x	Mullbänk utmed Ö sida. Enstaka syllstenar
	B	Sent 1400-tal-1540-tal		Rum	Trägolv		Träväggar		x	
5:6:2	A	Sent 1400-tal-1540-tal		Bod	Trägolv?		Träväggar?	?	x	Fragmentariskt bevarat. Ev. raserad eldstad
5:10:1	A	Ca 1570-1590/1600-tal		Bod	Ej bevarat		Träväggar. Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat
	B	Ca 1570-1590/1600		Förstuga (?)	Ej bevarat		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat. Ev. två rum
	C	Ca 1570-1590/1600-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar. Fönsterglas?	x	x	
	D	Ca 1570-1590/1600-tal		Rum	Trägolv		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
	E	Ca 1570-1590/1600-tal	x	Rum	Jordgolv. Efter ombyggnad jordgolv		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
5:12:1	A	1580/90-tal-1624		Bod (?)	Stengolv?	x				Undersökt 2011
6:3:1	A	Ca 1480-1540-tal	x	Förråd. Efter ombyggnad ev. smedja	Trägolv?		Träväggar, knuttimrad?	?	x	Efter ombyggnad ny ingång. Ev. eldstad. Möjligen smedja efter ombyggnad
	B	Ca 1480-1540-tal		Stuga	Trägolv		Träväggar, knuttimrad?	x	x	
	C	Ca 1480-1540-tal	x	Förråd	Jordgolv. Efter ombyggnad stengolv		Träväggar, knuttimrad?			Förvaring/hantering av mat
	D	Ca 1480-1540-tal		Förstuga	Trägolv		Träväggar, knuttimrad?		x	
	E	Ca 1480-1540-tal		Bod	Stengolv		Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?			Förvaring/hantering av mat?
	F	Ca 1480-1540-tal	x	Bod	Jordgolv. Efter ombyggnad stengolv		Träväggar, knuttimrad?			
6:3:2	A	Ca 1480-1540-tal		Bod/verkstad	Trägolv	x	Träväggar. Torvtak?	x	x	Tröskelsten vid gatan. Möjligen förvaring/hantering av mat
6:3:3	A	Ca 1480-sent 1400-tal		Fähus	Jordgolv		Träväggar			
6:11:1	A	1520/30-tal-1540-tal		Bod/ekonomi	Trägolv		Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?		x	
	B	1520/30-tal-1540-tal		Fähus?	Jord- eller trägolv		Träväggar, knuttimrad?		x	

Hus/huslänga	Rum	Användningsperiod	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	C	1520/30-tal-1540-tal		Fähus?	Jord- eller trägolv		Träväggar, knuttimrad?		x	
6:14:1	A	Ca 1570-1610/20-tal		Rum	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad?		x	
	B	Ca 1570-1610/20-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad?	x	x	
	C	Ca 1570-1610/20-tal		Rum/förstuga	Stengolv	x	Träväggar?			Ev. två rum, med förstuga i väster
	D	Ca 1570-1610/20-tal	x	Bod/rum	Stengolv	x	Träväggar, skiftesverk? Fönsterglas			Kakelugn?
	E	1590/1600-tal-1610/20-tal		Bod/ekonomi	Trägolv?	x	Träväggar?		x	Utbyggnad mot norr
6:14:2	A	Ca 1570-1610/20-tal		Bod/verkstad	Stengolv	?	Fönsterglas			Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning? Ev. ingång från gatan
9:4:1	A	Ca 1480-1540-tal	x	Stuga	Trägolv. Efter ombyggnad trägolv		Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas. Torvtak	x	x	Ombyggnad efter brand? Spår av hantverk
	B	Ca 1480-1540-tal		Förstuga	Trägolv, ev. del med jordgolv	x	Träväggar, knuttimrad? Tegeltak? Fönsterglas?		x	
	C	Ca 1480-1540-tal		Uppvärmrt rum/kammare	Trägolv		Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?	x	x	Möjligen biläggare till eldstad i rum A
	D	Ca 1480-1540-tal	x	Bod (smide?)	Trägolv. Efter ombyggnad trägolv	x	Träväggar, knuttimrad? Torvtak?		x	Spår av smide. Ingång från gata. Dörr mot rum C efter ombyggnad?
	E	Ca 1480-1540-tal		Bod	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?		x	Ingång från gata eller portgång. Loft/övre våning?
9:4:2	A	Ca 1480-1540-tal		Bod (?)	Trägolv		Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?		x	Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?
9:7:1	A	Tidigast 1482-1540-tal		Brygg/bak/kokhus	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad?		x	
	B	Tidigast 1482-1540-tal		Brygg/bak/kokhus	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas?		x	Separat ingång i utbyggnad i V
9:12:1	A	Ca 1570-1600/10-tal		Stuga	Trägolv		Träväggar	x		Fragmentariskt bevarat
	B	Ca 1570-1600/10-tal		Förstuga	Ej bevarat		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat. Ev. trägolv med isolering
	C	Ca 1570-1600/10-tal		Förråd/kammare	Trägolv?		Träväggar		x	
	D	Ca 1570-1600/10-tal		Bod	Trägolv?	x	Träväggar? Fönsterglas?		x	Fragmentariskt bevarat. Ingång från gata?
	E	Ca 1570-1600/10-tal		Bod	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrad? Fönsterglas		x	Ingång från portgång. Loft/övre våning?
9:12:2	A	Ca 1570-1600/10-tal		Bod (?)	Stengolv?	x	Träväggar?			Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?

Hus/huslänga	Rum	Användningsperiod	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
9:12:3	A	Ca 1570-1600/10-tal		Brygg/bak/ kokhus	Trägolv	x	Träväggar. Torvtak?	x	x	Skorsten av tegel. Ev. även metall- hantverk. Loft/övre våning?
9:16:1	A	Ca 1600/10-tal till 1624		Stuga	Trägolv?		Träväggar? Fönsterglas?	x	x	Fragmentariskt bevarat
	B	Ca 1600/10-tal till 1624		Rum/bod	Lergolv	x	Träväggar? Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat. Sannolikt flera olika rum (minst 2).
	C	Ca 1600/10-tal till 1624		Bod/kök	Trägolv	x	Träväggar, skiftesverk? Fönsterglas	x	x	Spår av mathante- ring-/tillagning
9:17:1	A	Ca 1600/10-tal till 1624		Ekonomi	Trägolv		Träväggar. Fönsterglas?	(x)	x	Ev. inslag av jord- golv. Spår av eld- stad i raserings. Möjligen brygg/ bak/kokhus
16:3:1	A	Ca 1480-1520/30-tal		Stuga	Trägolv	x	Skiftesverk. Fönsterglas.	x	x	Loft/övre våning
	B	Ca 1480-1520/30-tal	x	Förstuga	Trägolv? Efter om- byggnad jordgolv	x	Träväggar, skiftesverk. Ingång/trapp från gårds- plan. Fönsterglas?		x	Ev. två rum. Loft/ övre våning
	C	Ca 1480-1520/30-tal		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar.			Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?
	D	Ca 1480-1520/30-tal		Bod/förråd	Trägolv		Träväggar, skiftesverk? Fönsterglas		x	Flera sandlinser. Ev. två rum. Loft/övre våning?
16:3:2	A	Ca 1480-1540-tal		Brygghus/ ekonomi	Trägolv		Träväggar	x		Ev. två rum. Spår av matlagning
16:3:3	A	Ca 1480-1520/30-tal	x	Ekonomi/fä- hus?	Ej bevarat. Efter om- byggnad ev. trägolv		Träväggar		x	Möjligen förråd el- ler svinhus
16:6:1	A	1520/30-tal-1540-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, skiftesverk? Fönsterglas	x	x	Loft/övre våning
	B	1520/30-tal-1540-tal		Förstuga	Trägolv	x	Träväggar, skiftesverk? Ingång/trapp från gårds- plan		x	Loft/övre våning
	C	1520/30-tal-1540-tal		Rum	Ej bevarat		Träväggar			Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?
	D	1520/30-tal-1540-tal		Bod	Trägolv	x	Träväggar, skiftesverk eller knuttimrade. Torvtak? Fönsterglas?		x	Ev. två rum. Spår av smide i närheten. Loft/övre våning?
16:9:1	A	Ca 1570-1600/10-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar? Torvtak. Fönsterglas	x	x	Väggar troligen nedmonterade vid destruktion. Loft/ övre våning?
	B	Ca 1570-1600/10-tal		Förstuga/rum	Trägolv	x	Träväggar? Torvtak			Ev. två rum. Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?
	C	Ca 1570-1600/10-tal		Bod	Jordgolv	x	Träväggar? Fönsterglas?	?	x	Väggar troligen nedmonterade vid destruktion. Spår av smide i närheten. Loft/övre våning?

Hus/huslänga	Rum	Användningsperiod	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	D	Ca 1570-1600/10-tal		Bod	Jordgolv		Träväggar? Fönsterglas		x	Väggar troligen nedmonterade vid destruktions. Loft/övre våning?
16:9:2	A	Ca 1570-1600/10-tal		Bod/ekonomi	Jordgolv?		Träväggar?		x	Osäker, endast spår av möjligt golv
16:14:1	A	Ca 1600/10-tal till 1624	x	Stuga	Trägolv, efter ombyggnad trägolv	x	Träväggar. Fönsterglas	x	x	Loft/övre våning?
	B	Ca 1600/10-tal till 1624		Förstuga/rum	Ej bevarat		Träväggar			Fragmentariskt bevarat. Loft/övre våning?
	C	Ca 1600/10-tal till 1624		Bod	Trägolv?	x	Träväggar? Fönsterglas		x	Stolpar på gata B, del av loft/övre våning?
17:4:1	A	Ca 1480-1540-tal	x	Rum, efter ombyggnad med värmekälla	Trägolv, efter ombyggnad trägolv	x	Träväggar, knuttimrat. Fönsterglas? Halmtak?	(x)	x	Eldstad senast efter ombyggnad. Loft/övre våning?
17:4:2	A	Ca 1480-tidigt 1500-tal	x	Fähus	Jordgolv, efter ombyggnad trägolv		Träväggar, knuttimrat		x	Loft/övre våning? Spår av tröskning
	B	Ca 1480-tidigt 1500-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat	x	x	
	C	Ca 1480-tidigt 1500-tal		Förstuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat		x	Ev. separat rum (för-råd) i Ö. Loft/övre våning?
17:4:3	A	Ca 1480-tidigt 1500-tal		Rum/bod	Trägolv?		Träväggar		x	Loft/övre våning?
	B	Ca 1480-tidigt 1500-tal		Ingång/förstuga	Trägolv?	x	Träväggar		x	Ev. trappa till loft/övre våning
17:4:4	A	Ca 1480-tidigt 1500-tal		Fähus	Trägolv/jordgolv		Träväggar. Torvtak?			Golv av slänor med trampyta av halm/gödsel
17:11:1	A	Tidigt 1500-tal-1540-tal	x	Verkstad/för-råd/kammare	Trägolv, efter ombyggnad trägolv		Träväggar. Fönsterglas?		x	Ouppvärmt rum
	B	Tidigt 1500-tal-1540-tal		Verkstad (?)	Trägolv		Träväggar		x	Trälagd yta direkt V om rummet. Spår av tröskning
	C	Tidigt 1500-tal-1540-tal		Stuga	Trägolv		Träväggar, skiftesverk? Fönsterglas	x	x	Skorsten av tegel? Eldstad nedmonterad vid destruktions
	D	Tidigt 1500-tal-1540-tal		Verkstad/för-råd/kammare	Trägolv		Träväggar? Fönsterglas?		x	Ouppvärmt rum
	E	Tidigt 1500-tal-1540-tal		Förstuga	Trägolv		Träväggar? Ingång från gårdsplan med trappsten. Fönsterglas?		x	Dörr mot rum C.
	F	Tidigt 1500-tal-1540-tal		Verkstad/för-råd/kammare	Trägolv		Träväggar? Fönsterglas?		x	Fragmentariskt bevarat. Uppvärm rum
17:11:2	A	Tidigt 1500-tal-1520/30-tal		Bod	Trägolv		Träväggar?		x	Fragmentariskt bevarat. Byggnad nedmonterad?
	B	Tidigt 1500-tal-1520/30-tal		Bod	Trägolv?		Träväggar?		x	Fragmentariskt bevarat. Byggnad nedmonterad?
17:14:1	A	1520/30-tal-1540-tal		Brygg-/kokhus	Jordgolv		Träväggar?			

Hus/huslänga	Rum	Användningsperiod	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggteknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
17:16:1	A	1520/30-tal-1540-tal		Bod	Trägolv		Träväggar? Fönsterglas		x	Fragmentariskt bevarat. Möjligen kakelugn. Horn-/benhantverk?
	B	1520/30-tal-1540-tal		Bod	Trägolv		Träväggar? Fönsterglas		x	Fragmentariskt bevarat
17:23:1	A	Ca 1570-1580/90-tal		Smedja	Trägolv?		Träväggar. Fönsterglas?	(x)	x	Fragmentariskt bevarat. Sannolikt eldstad/ässja
17:27:1	A	1580/90-tal-1624		Bod	Stengolv	x	Träväggar?			

Funktioner

De funktioner som fanns i olika rum har identifierats genom konstruktionsdetaljer och bruks-spår. Eldstäder och olika golvmaterial ger ledtrådar till rummens användning, liksom föremål, ben och arkeobotaniskt material som fanns i konstruktioner eller intrampade i golvytor.

Bostadsdelen på stadsgårdarna bestod vanligen av en stuga med eldstad som nåddes från gårdsplanen via en förstuga. Innanför förstugan fanns ett indirekt uppvärmt förråd eller kammare. Självklart finns avvikelser från detta mönster, i huslänga 9:4:1 fanns troligen en biläggare till eldstaden i rummet innanför förstugan (rum C). Rummet användes för lagring och hantering av matvaror. I huslänga 17:11 fanns en stuga med eldstad som nåddes genom en förstuga och en kammare innanför förstugan, men här fanns även ytterligare ett rum väster om stugan (rum D).

Funktionerna i de olika husens övriga rum är ofta svåra att spåra. Fåhus och djurhållning kan spåras indirekt genom förekomsten av dynga. Endast på stadsgård 16 och 17 kunde fåhus identifieras genom direkt avsatt material. Trots detta verkar även stadsgård 6 ha haft djurhållning och fåhus under flera bruksperioder. Likaledes är det med spår av åkerbruk, indirekta spår fanns i olika raserings- och utjämningslager, i huslänga 17:4:2 och 17:11:1 fanns direkt avsatta spår av tröskning. Både stadsgård 6 och 16 kan dock ha bedrivit åkerbruk, i viss utsträckning även stadsgård 9.

Även om slagg och andra spår av smide fanns i flera lager fanns direkta spår av smedjor endast i tre fall. I rum A i huslänga 6:3:1 fanns tegel från

en möjlig ässja och smidesslagg. I rum D i huslänga 16:6:1 fanns möjliga spår av en ässja och smidesslagg och smidesloppor. De representerar troligen tre olika kategorier av smedjor. Smedjan på stadsgård 6 var en liten verkstad längst in på stadsgården, kanske för gårdens eget behov, medan den på stadsgård 17 var en omfattande verksamhet i en fristående byggnad och möjligen gårdens huvudsakliga verksamhet. Smedjan på stadsgård 16 var inrymd i en bod med ingång från gatan och kanske ett exempel på en uthyrd verksamhet. I brukslagren från smedjan i hus 17:23 fanns köksavfall. Detta visar att smedjor och hantverks-härder även utnyttjades för matlagning.

Andra spår av hantverk är få, några få spår av metallgjutning och kanske pärltillverkning (som i stugan på stadsgård 9), hantverk med läder, som skomakeri eller remsnideri (stadsgård 17) samt horn- och benhantverk fanns (stadsgård 6 och 17). Sistnämnda hantverk kan ha bedrivits i en bod utmed gata D (hus 17:16:1). Även trärännen som fanns från stadsgård 17 ned mot Göta älv under första delen av 1500-talet kan höra ihop med något hantverk.

Specialiserad mathantering indikerades av utrymmen med stora mängder fiskben och fjäll, andra djurben och spår av vegetabilier. På stadsgård 16 kan fisk ha beretts för försäljning. Verksamheten fanns troligen i ett rum innanför förstugan i huslänga 16:3. Även på stadsgård 9 fanns omfattande spår av mathantering. På gårdsplanen fanns stora mängder hasselnötsskal, kanske från en specialiserad hantering. I hus 9:7:1, rum C i huslänga 9:4:1 och 9:16:1 fanns eldstäder som användes

för tillagning. Sistnämnda var i en bod med egen ingång från gata B.

Spår av ölbryggning fanns inte på alla stadsgårdar. Där det fanns var det mestadels i form av dynga med bryggerirester. Troliga bryggghus med tillhörande eldstäder var hus 9:7:1, 9:12:3 och 16:3:1. Även hus 17:14:1 var sannolikt ett bryggghus, men här saknades spår av eldstad. Alla utom ett hus var från tiden före 1547. Här utmärker sig särskilt stadsgård 9 hade en lång tradition av bryggeriverksamhet, från grundandet till återfyllandet av brunnen på sent 1500-tal eller 1600-tal. Att ölbryggning inte förekom på alla stadsgårdar kan visa att alla hushåll inte bryggde egen öl och att bryggningen i högre mån varit en specialisering än en allmän del av hushållningen än vad som hittills antagits. De stadsgårdar där dynga med bryggeriavfall, som indikerar svinhållning, förekom är även de där möjliga bryggghus fanns. Undantaget är fas 5:3 på stadsgård 5 där dynga med bryggeriavfall fanns på den då ännu obebyggda tomten, troligen var avfallet hitfört från ett bryggghus på annan plats. Det verkar således finnas en koppling mellan svinhållning och bryggeriverksamhet.

Byggnadsteknik och material

Lämningarna av de påträffade byggnaderna var av olika omfattning, men de äldre perioderna var generellt sett mer välbevarade än de yngre. I flera fall ger lämningarna ledtrådar till byggtekniker och material. Samtliga påträffade hus var sannolikt uppförda i trä, men då få delar av väggarna över bottensyllen var bevarade går det oftast inte att avgöra byggnadstekniken. I några fall fanns spår av skiftesverk eller knuttimring. I exempelvis huslänga 16:3:1 fanns flera syllstenar i ytterväggarna som kan ha fungerat som stöd för lodräta väggstolpar. Dessutom hade en av syllstockarna i rum A en längsgående urhuggning för fixering av väggplankor.

Några hus uppfördes med syllstockar direkt på marken, men till skillnad mot materialet från stadsgård 1–4 kan ingen generell förändring över tid mot fler hus med stensyll ses.

De flesta hus uppfördes på utjämnade konstruktionslager. Här är det tydligt hur äldre massor inklusive kasserade föremål och ben användes som en resurs vid nykonstruktioner. I konstruktionslagren fanns i flera fall större mängder djurben eller kranier som varit delar av byggnadskonstruktionerna.

Lagren innehöll hushållsavfall och kasserade föremål. Detta innebär att konsumtionen över lång tid avspeglas i samtliga lager på en stadsgård. Här kan även finnas inslag av material från andra platser i staden.

Golven i husen kunde vara av trä, sten och jord eller lera. Liksom på stadsgård 1–4 fanns ett tydligt mönster i hur golvmaterial valdes. Bostadsutrymmen hade mestadels trägolv. Alla rum med eldstad på stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 hade trägolv, utöver de uppvärmda stugorna gäller detta även brygg- och kokhus. Detta gäller även de flesta förstugor, även om sten- och jordgolv förekom. Olika bodar, förråd, fähus och andra utrymmen kunde ha golv av jord, trä eller sten. Under stadens yngre tid blev det vanligare med stengolv i bodarna utmed gatorna.

Flera golv var isolerade med sand, jord eller plattor av grästorv som hade lagts dit innan golvytan konstruerades (figur 69). Detta gäller framför allt golv i uppvärmda utrymmen eller trägolv. Som beskrivits ovan fanns ibland spår av brukning i dessa lager under golven. Hus 5:6:1 hade troligen en utvändig isolering utmed den östra ytterväggen, en så kallad mullbänk.

I några fall fanns indicier på en övervåning eller loft i det arkeologiska materialet. I de flesta fall utgjordes dessa av stolpar i eller intill byggnader. Förekomsten har noterats i den stratigrafiska berättelsen men eftersom det är relativt svaga indicier har detta inte tagits med i visualiseringarna (under händelseförloppet). I några fall var indicierna på en övervåning eller loft starkare. Intill förstugan i huslänga 16:3:1 och 16:6:1 fanns ett stenfundament som kan ha varit basen för en trappa till en loftgång. I mellanväggar fanns stenar som kan ha varit underlag för stolpar som burit upp ett loft. På stadsgård 9 fanns spår av en syllstock eller tröskel i postgången mellan huslänga 9:12:1 och hus 9:12:2. Detta visar att portgången kan ha varit överbyggd med ett loft.

I några fall fanns bevarade rester av raserade tak. De flesta var torvtak som kunde spåras genom sammansättningen av växtmaterial i de brända lagren, ibland fanns även näver och bränt trä. Hela eller delar av några byggnader hade sannolikt tegeltak. I raseringsmassorna över huslänga 6:3:1 och 9:4:1 fanns taktegel.

Tegel från vad som troligen är raserade skorstenar fanns i raseringslagren över flera hus. Flera av

Figur 69. Isolering plattor av grästorv i rum A i huslänga 9:4:1. Foto från söder Jonathan Pye.

dessa var från 1500-talets första hälft (i hus 5:6:1, huslänga 16:31, 16:6:1, 17:11:1), vilket visar att skorstenar fanns redan från det att staden byggdes upp.

Under tiden efter 1560–1570 blev det vanligare att husen hade glasfönster, även om mönstret inte är lika tydligt som på stadsgård 1–4. På stadsgård 17 fanns minst ett, troligen flera glasfönster under den äldre stadstiden och ett av dem hade infattade rutor med glasmålningar.

Kålgårdar och odling

Odling inne på stadsgårdarna verkar ha varit ovanligt i Nya Lödöse. Här avviker Nya Lödöse från de flesta andra senmedeltida och tidigmoderna städerna i dagens Västsverige, där det fanns stora odlingsytor på eller intill de bebyggda tomterna. Troligen bedrevs odlingarna i Nya Lödöse på andra platser i och runt staden. Spår av kålgårdar har hittats utmed vallgraven (se Johansson et al 2021). På stadsgård 17 och 32 fanns däremot kålgårdar.

På stadsgård 17 fanns en grop fylld med växtmaterial från odling på både kålgårdar på tomten och på stadens jordar. I materialet fanns en stor mängd odlade växter som kan ha vuxit på stadsgården. Här fanns bland annat ringblomma, sallat, humle, palsternacka, kål och rova. Även på stadsgård 9 fanns växtmaterial från kålgårdsodlingar. Men här handlar det om växter från kålgårdar på annan plats i staden. På de övriga stadsgårdarna fanns inga tecken på kålgårdsodling.

På flera stadsgårdar fanns spår av åkerväxter från stadens jordar. På stadsgård 9, 16 och 17 (och i enstaka fall stadsgård 5) fanns tröskningsrester från odlade spannmål, på stadsgård 9 även spår av lin. Även här skiljer stadsgård 17 ut sig. Här fanns omfattande tröskningsrester av korn och lin, främst från tiden fram till 1547. Möjligen hade denna stadsgård en tydligare inriktning på åkerbruk än andra stadsgårdar.

Vem bodde på stadsgård 17?

Stadsgård 17 skiljer sig markant från de andra stadsgårdar som undersökts (hittills) i Nya Lödöse. Skillnaderna var mest tydliga mellan cirka 1500 och 1547. Efter återflytten från Älvsborgsstadens 1560–1570-tal var spåren av bebyggelse få och den verkar ha varit mer ordinär.

Tomten var betydligt större än de andra i staden, verkar dessutom ha omfattat granntomten (stadsgård 32), åtminstone till 1530 men kanske hela tiden till 1624. Till skillnad från andra undersökta stadsgårdar bedrevs odling på den egna tomten. Dessutom hade gården åkermark utanför staden.

Redan från början hade stadsgården en något annorlunda bebyggelsestruktur med ett fristående hus mitt på gårdsplanen (hus 17:4:1). Skillnaderna blev större med den bebyggelse som uppfördes från runt 1500 som innehöll många rum och som avvek från den vanliga grundplanen på andra stadsgårdar. Det fristående huset 17:4:1 kanske användes för representation under denna period? Fönsterglas fanns tidigt, även fragment av målat glas. Bland de föremål som påträffades fanns helgonfiguriner i bränd lera och minst ett pilgrimsmärke. Under golvet till stugan fanns flera pärlor antagligen från ett radband. Det mesta av detta material hör troligen till tiden före cirka 1500, men åtminstone delar av pärlorna kan vara senare.

Matkonsumtionen på stadsgård 17 fram till 1547 omfattade mer exklusiva varor. Exempel på detta är förekomsten av vete och åkerbär. Under denna tidsperiod var vete ungefär tre gånger så dyrt som övriga sädesslag. Åkerbär importerades från norra Sverige och kan ses som spår av lyxkonsumtion. Enbär som användes i matlagningen antyder å andra sidan att de som bodde här tillhörde en

skandinavisk matkultur. Även de importerade åkerbären kan tyda på detta.

Så vem var det som bodde på stadsgård 17 mellan cirka 1500 och 1547? Materialet antyder att det är någon i det övre socioekonomiska skiktet, men ändå med en lokal förankring och viss agrar bas. Det kan vara en huvudgård i byn Kviberg, som marken där Nya Lödöse låg tidigare tillhörde, som flyttades in till staden när den grundades.

Sammanfattning

Sammantaget innehåller materialet från stadsgård 5, 6, 9, 16, 17, 32, gata B och vretarna ett omfattande material från hela stadstiden, kanske även från den tid staden var flyttad till läget intill Älvsborgs slott. Tomtstrukturen förändrades något över tid, förändringarna hör främst ihop med de omfattande utfyllnaderna som gjordes i Göta älv från sent 1520-tal.

De olika stadsgatorna hade stora strukturella likheter, undantagen är stadsgård 5 och 17. Tydligt är dock att de hade olika ekonomi och brukande. Inslag av agrara verksamheter fanns på alla stadsgårdar utom stadsgård 5. Stadsgård 6, 9 och 16 var mycket stabila över tid. Stadsgård 17 som kontrast hade en storhetsperiod fram till 1547 varefter den troligen tappade i betydelse. Något som kan visa att brukaren byttes ut eller förlorade sin socioekonomiska status.

Tillsammans med redan publicerat och kommande material ger undersökningarna i Nya Lödöse goda möjligheter att studera urbanitet under den tidigmoderna perioden. I detta begrepp kan inrymmas rumsliga strukturer och funktioner, socioekonomiska mönster och konsumtion, samt inte minst förändringar över tid.

STRATIGRAFISK BERÄTTELSE

Här följer den stratigrafiska berättelsen. Den är uppdelad på separata beskrivningar av de olika gatorna, stadsgårdarna vretarna och strandzonen samt övergripande beskrivningar av preurbana och naturliga lager, utstakning av tomter och posturbana lämningar och störningar.

Några förkortningar används i texten. Dessa är KG=kontextgrupp, S=stratigrafiskt objekt, SVG=svartgods, YLG=yngre lergods, RG=röd-gods, YRG=yngre rödgods och ÄRG=äldre rödgods.

Preurbana och naturliga lager

Datering: Preurbana.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Över hela den undersökta ytan fanns olika naturliga lager. Dessa olika lager har samlats under en kontext (600000).

Över delar av ytan fanns svämlager (KG 6135). Dessa täckte i vissa fall de hägnader som fanns från utstakningsfasen, men låg under de bebyggda faserna. Delar av lagren utgör den bevuxna strandzonen utmed Göta älv inom stadsgård 6. I vegetationshorisonten fanns kulturspår, med keramik och skalkorn (tabell 11).

Tabell 11. Preurbana grupper och kontexter.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6135	Svämlager och ängsmark	301813, 327585, 526735, 527860, 527898, 588820, 530472, 536520	301813 har PM 301867 (se bilaga 1), PM 302296 med träkol, träflis, säv, vattenväxter. PM 302329 med rottrådar, starr, småsäv, träkol, skalkorn. 536520 har PM 536525 (se bilaga 1)	Sväm- och slamlager av silt och sand. Ängsmark av torvig silt med tydliga rottrådar. Inslag av tegelkross, träflis och kol

Utstakning av tomter

Datering: 1473.

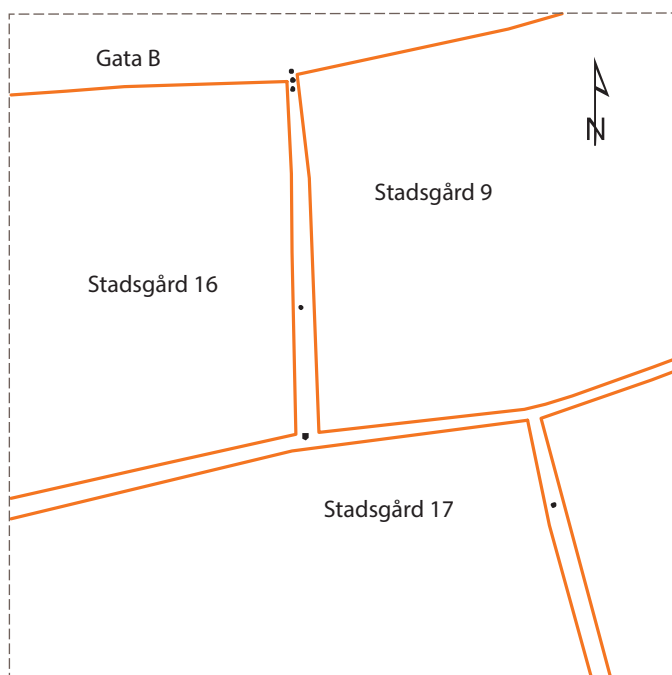
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Utbredningen av tomterna i Nya Lödöse markerades med hägnader och dessa fanns kvar i mitten av en av vretarna, mellan stadsgård 9 och 16 samt i övrigt spridda störar (KG 7014).

Hägnaderna har använts fram till stadsgårdarna bebyggdes, runt 1480 (figur 70, tabell 12).

Tabell 12. Grupper och kontexter i utstakningsfasen.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7014	Konstruktion av hägnad	526207, 526211, 526217, 526222, 526226, 526232, 527621, 527616, 527622, 528919, 528920, 536533, 536544	526226 har PD 526254 ej daterad. 527616 har PD 527640 ej daterad	Störar (0,05–0,10 m ø) i rad längs med tomtgränser. Avbrutna

Figur 70. Lämningar från utstakningsfasen. Skala 1:300.

0 10 m

● Störar

□ Stadsgård

Gata B. Västra delen. Söder om SG 6, norr om SG 9 och 16

Fas B:1. Vid stadens grundande

Datering: 1470-tal.

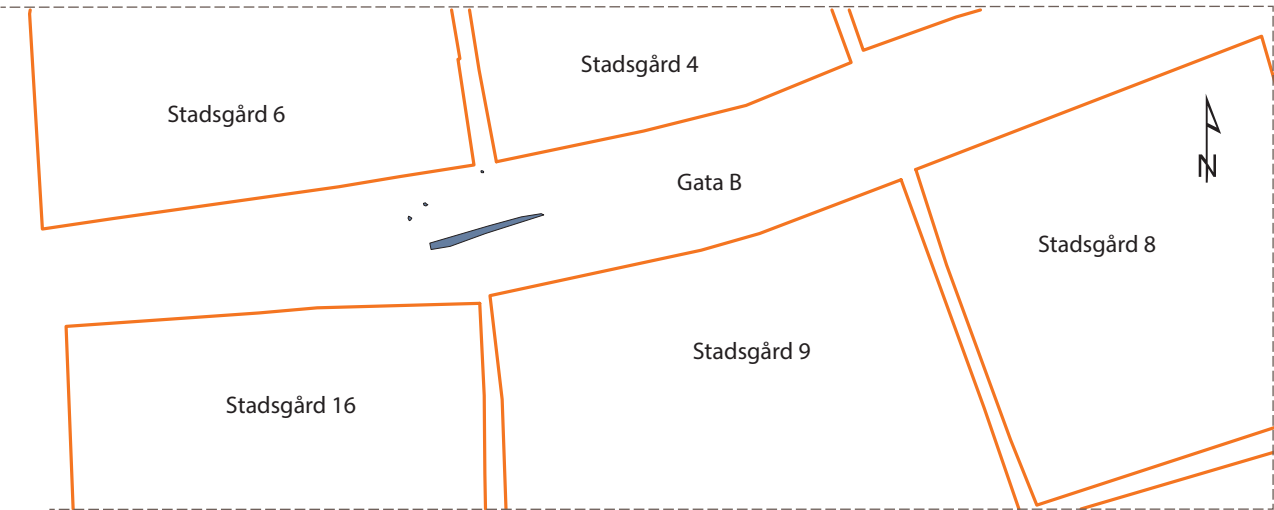
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Det område där gata B senare kom att anläggas fanns spår efter trästolpar (KG 6078). Stolparna kan höra till utstakningen av staden eller till andra aktiviteter tillhörande stadsbildningsfasen (figur 71, tabell 13). Möjligen har de ingått i hägnader för odling eller djurhållning. Trästolparna hade tagits ur bruk efter kort tid eftersom de var kapade eller avbrutna och sedan övertäckta av etableringsflis.

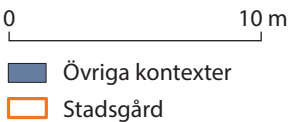
I mitten av den blivande gatan grävdes en ränna (KG 6079). Den var troligen en del av utstakningen av tomterna.

Tabell 13. Grupper och kontexter i fas B:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6078	Bruk innan gatan anlades	521325, 521331, 521338	521338 har PD 521350 ej daterad asp	Hägnad? Runda trästolpar som slagits ner i svämlagret. Stolparna hade kapade alt. hade gått av en bit ovanför den ursprungliga marknivån och därefter täckts av etableringsflis
6079	En ränna grävdes	521351		Nedgrävning för avlång ränna, 5,0x0,2 m bred, 0,05 m djup. Rännan var nedgrävd i svämlagret och löpte i mitten av gatans längdriktning. Rännan hade konkav sida och skålad botten

Figur 71. Lämningar från fas B:1. Skala 1:300.

Fas B:2. Markberedning inför etablering av gata

Datering: 1470-tal. Samtida med fas B:1 2013–2014.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

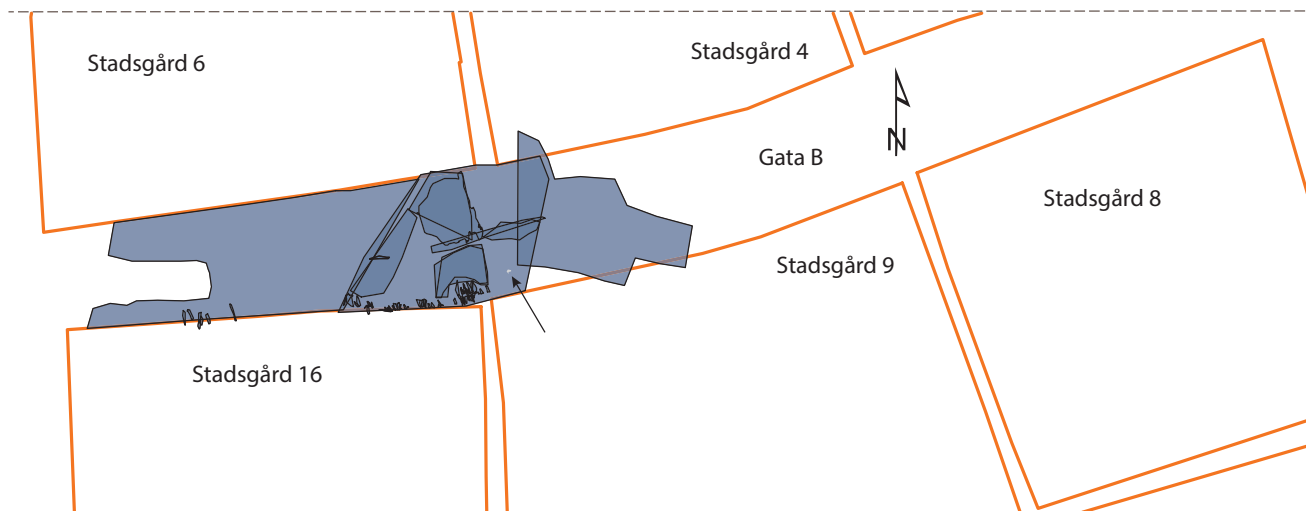
Efter att staden stakades ut anlades en första gata (figur 72, tabell 14). Den äldre rännan fylldes igen (KG 6591). Därefter spreds ett lager av flis (pinnar, grenar och huggspån) ut över marken (KG 6081, 6082, 6154). På vissa ställen har gatan belagts med grövre grenar/slanor. Dessa kan ha varit en stabilisering inför anläggandet av en stenlagd gata, och även fungerat som enkla kavelbroar under en tid. Slanorna sträcker sig från stadsgårdarna mot gatans mitt vilket kan tyda på att respektive stadsgård kan ha haft enskilt ansvar för ”sin del” av skötseln av gatan utanför. Beläggningen skiljde sig likaså åt i

olika delar av gatan. I norr var klenare slanor ”flätade” i varandra medan de i södra delen var kraftigare och lagda parallellt tätt intill varandra (KG 6081). Detta fenomen har tidigare konstaterats i den östra delen av gata B som undersöktes 2013, men där var det mer tydligt än i den västra delen.

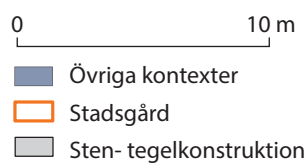
Genom etableringsflisen grävdes en ränna som återfylldes med sand. Ytan täcktes sedan av ett lerlager (KG 7027, KG 7028). Kanske var syftet med rännan att leda bort markfukt under lerlagret. Möjligen var det en tomtgränsmarkering. I mitten av gatan mellan stadsgård 4 och 9 har ett stabiliserade eller utjämnande lerlager placerats mellan etableringsflisen och konstruktionslagren till gatan (KG 7032).

Tabell 14. Grupper och kontexter i fas B:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6081	Förberedelser inför byggnation av gata, eller beläggning på äldsta gata	313566, 519459, 519641, 519841, 519878, 519974, 521046, 522760		Tätt och parallellt i N-S liggande slanor ca 0,02–0,09 m tjocka lagda i 1–2 varv över etableringsflis. På vissa partier har dessa stabiliserats/förstärkts ytterligare med ett lerlager. 519459 var lerlager, 0,03 m tjockt och beläget tvärs över V del av gatan. En rund stolpe 0,12 m ø slogs genom leran ner i bottenflisen (519974). Ställvis sträckte sig slanorna ut från stadsgård 16 S om gata B till mitten av gatan (313566, 519841, 521046, 519878) och ut från stadsgård 6 norr om gatan (519641). Innehöll 1 tand, 1 fragment av mellanfotsben av nötkreatur. Obestämda fragment. Totalt 30 g ben. Fynd av 1 kärl odefinierad YRG
6082	Förberedelser inför byggnation av gata, eller beläggning på äldsta gata	516626, 519931, 519943, 519954	516626 har PM 516632 med träflis, träkol, starr (dynga?), ogräs (odlingsjord?)	Blandat och förmultnat trämaterial (516626, 519943), stabiliserande lera (519931) och enstaka ca 0,17 m stora stenar över etableringsflisen (519954)
6154	Förberedelser inför byggnation av gata, eller beläggning på äldsta gata	700000		700000 var ett 0,1–0,2 m tjockt lager av etableringsflis bestående av pinnar, grenar, slanor och huggspån.
6591	Återfyllning av ränna	521352		Fyllning av etableringsflis i ränna 521351 (KG 6079).
7028	En ränna grävdes	520360		520360 var en avlång nedgrävning i form av en ränna, 1,05×0,18 m stor, 0,1 m djup med spetsig botten. Rännan var nedgrävd genom bottenflisen och belägen längs med mitten av gatusträckningen. Nedgrävningen kan ha varit längre, skuren av störning i Ö
7027	Rännan återfylldes	520361		Rännan 520360 hade fyllts med sand. Avsikten kan möjligtvis ha varit att dränera gatan
7032	Stabiliserande lera	519960	Har PM 519973 med träflis, dynga, rottrådar, bastamdelar, örtfragment. Välbevarad dynga	Stabiliserande eller utjämnande lerigt lager med torv eller dynga

Figur 72. Lämningar från fas B:2. Skala: 1:300.

Fas B:3. Konstruktion av gata

Datering: 1470–1480-tal. Samtida med fas

B:2/B:3 2013–2014.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades en gata (figur 73, tabell 15). Den smalnade av något åt väster (i höjd med stadsgård 6 och 16).

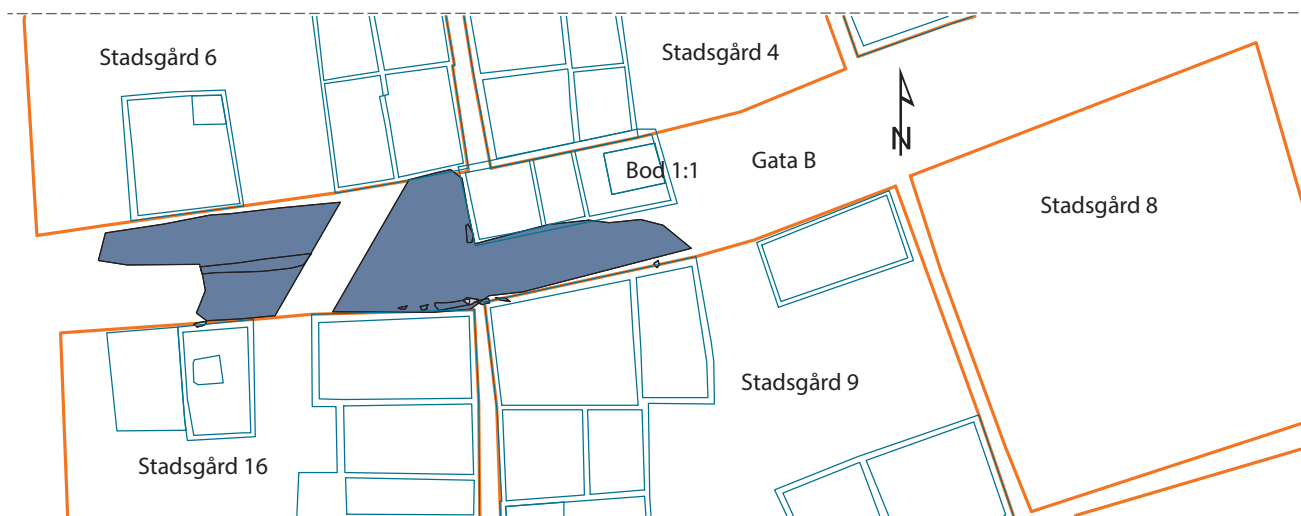
I den västra delen av gatan längs med mitten grävdes ytterligare en avlång ränna/fördjupning i etableringslisen. Rännan var fylld av konstruktionslager av sand (KG 2096). Avsikten är oklar, kanske har rännan haft någon slags dränerande funktion, eller markera gatuhållnings- eller tomtgräns. Den kan också vara en rest efter bortplockade borgmästarstenar.

Därefter konstruktionslager av sand och sannolikt även stenläggning (KG 2067). Av stenläggningen endast återstod i fragmentariska rester. En solitär sten placerades i korsningen mellan nordöstra hörnet av SG 16, vret 19/9 och gatan (KG 6128). Dess funktion är oklar.

Konstruktionslagren i den västra delen av gatan innehöll ett flertal horisonter vilket kan tyda på upprepade ombyggnationer/generationer. Konstruktionslagret i öster innehöll inte lika tydliga linser/horisonter.

Tabell 15. Grupper och kontexter i fas B:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2067	Konstruktion av gata	308699, 308728, 505359, 522291		Flera konstruktionslager av sand och kullersten. 308699 var ett 0,2 m tjockt lager av sand med flera mellanliggande horisonter av brukning och med diffusa avgränsningar mot ovanliggande sand och sand i söder. 505359 var sandlager i Ö del av gatan utan horisonter med enstaka innehåll av träflis, småsten och sot. Spridda spår av stenläggning. Troligen hör även delar av 311078 från SG 16 hit (inmätt en bit ut i gatan). 308728 var en 0,43×0,28×0,15 m stor sten. Den kan ha ingått som kantssten (?) i gatustenläggningen men kan även vara yngre då den överlagrades av landeritida odlingsjord. 522291 var en sten N om stadsgård 9. Innehöll brända ben av nötkreatur. Möjligen rester utstādade från kök. Totalt 123 g ben. Fynd av 1 föremål CU-legering (osäkert)
2096	Förberedelser inför byggnation av gata	308716		Nedgrävning för avlång ränna, minst 4,5 m lång, 0,35 m bred, 0,08 m djup. Nedgrävd i etableringsflis KG 2051 fylld med konstruktionssand för gata (KG 2067). Dränering? Bortplockade borgmästarstenar? Tomtgränsmarkering?
6128	Stenkonstruktion	524178		Solitär sten ca 0,55×0,28×0,25 m stor belägen mellan i gränsen mellan gata, vret 16/9 och stadsgård 16. Oklar funktion

Figur 73. Lämningar från fas B:3. Skala 1:300.

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Tolkning hus
- Sten- tegelkonstruktion

Fas B:4. Ombyggnad av gatan

Datering: Troligen samtida med utbyggnationen av timmerkistorna 1530-tal?

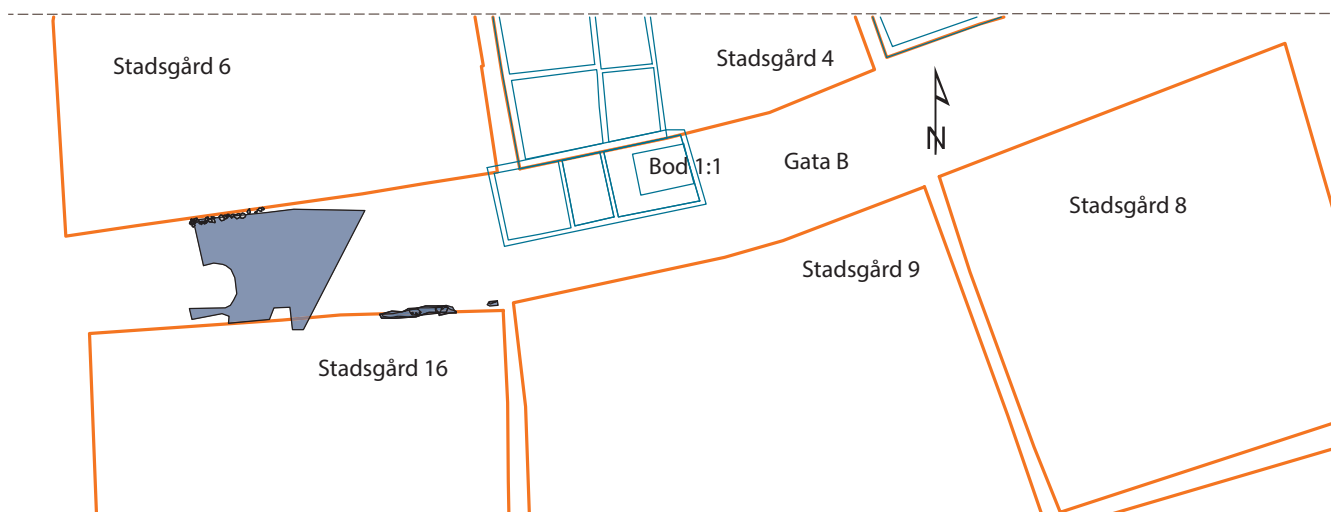
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Den västra delen av gatan byggdes om (figur 74, tabell 16). Sannolikt höjdes marknivån för att passa med de nya utbyggnaderna i Göta älv. Den förlängdes troligen åt väster ut över timmerkistorna. Konstruktionslagren utgjordes troligen av omlagrat material, vilket nötningen på keramiken visar.

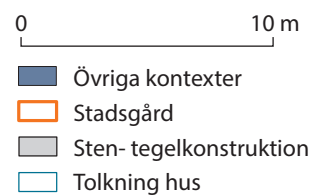
Utmed stadsgård 6 fanns en rad av större stenar bevarade (KG 7085). Vid de samtidiga ombyggnaderna på stadsgård 16 grävdes ett dike, troligen skedde detta i samband med att delar av den äldre huslängan raserades och syllstockar togs bort (KG 6084). Diket återfylldes med humös jord (KG 6085), över det lades nya konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 6086).

Tabell 16. Grupper och kontexter i fas B:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6084	Nedgrävning/dike	520004		Dike, 2,7×0,3 m stort 0,1 m djupt. Grävt genom sand 505359
6085	Återfyllning av dike	520005, 520135	520135 har PM 520154 med bär. 520005 har PM 520444 med träflis, hallon, havssäv	520005 var fyllning i dike bestående av humös silt, 520135 liknande 520005 men var mer lerig. Infiltrerad övergång emellan. Innehöll ben av nötkreatur; del av underkäke, halskota, överarmsfragment. 150 g ben
6086	Konstruktion av gata	520125, 520516, 520740,		520125 var ett 0,03 m tjockt lager av homogen sand som delvis täckte dike 6084. 520740 var även det av homogen sand, 0,04 m tjockt och överlagrade dike 6084. 520516 var en rest av bortplockad stenläggning. Stenarna var 0,06–0,09 m stora
7085	Konstruktion av gata	306082, 308616,		306082 bestod av ett 30-tal stenar belägna utmed husgavel. Kullerstenarna var ca 0,1 m stora och naturrunna. 308616 var 0,2 m tjock konstruktionslager av sand med flera horisonter i V del av gatan. Sanden innehöll spridda småstenar och mindre mörka fläckar troligen spår av bortplockad sten. Innehöll vristdelar och fragment av mellanfotsben, kota av kummel. Totalt 100 g ben. Fynd av järnföremål: 1 söm. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 2 odefinierade YRG. Använda kärl och nötta fragment

Figur 74. Lämningar från fas B:4. Skala 1:300.

Fas B:5. Bruk av gata

Datering: 1530-tal till 1547.

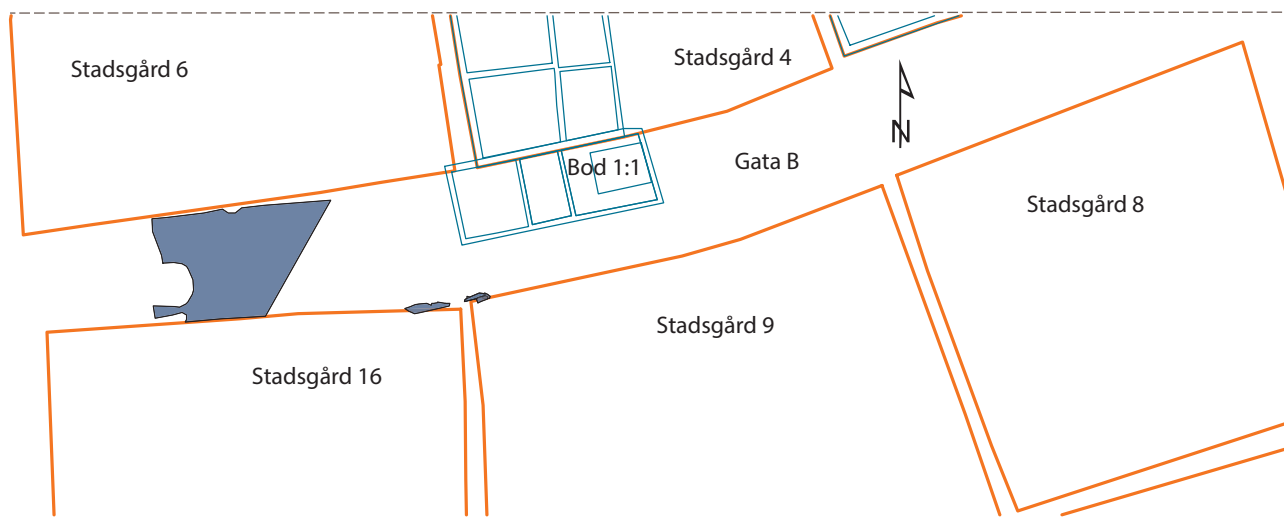
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Gatan brukades och ett tunt brukningslager avsattes på den västra delen av gatan (KG 2068). Brukningslagren hade letat sig ner mellan stenarna i stenläggningen och innehöll diverse föremålsfragment av järn och keramik samt även mindre ben.

Föremålsmaterialet kan möjligen även utgöra spår efter utjämnade raseringslager, det går inte helt att avgöra. Brukningslager fanns även norr om stadsgård 16 (KG 6087). I samband med raseringen av huslänga 9:4:1 grävdes ett dike direkt norr om stadsgård 9 (KG 7030). Diket återfylldes och verkar ha stått övergivet och vuxit igen (figur 75, tabell 17).

Tabell 17. Grupper och kontexter i fas B:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2068	Bruk och övergivande av gata	307853		Heterogent oregelbundet sandlager 0,03 m tjockt med förekomst av tegelkross och träkolsbitar. Brukningen låg på och nerkilat mellan den fragmentariska stenläggningen 306082. Innehöll tänder, splitter av nötkreatur, svin. Totalt ca 50 g ben. Småfragment som undgått städning? Fynd av järn: 3 hästkosöm, 1 söm, 1 länk från kedja, 1 ten. Keramik: 3 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka, 11 odefinierade YRG
6087	Bruk av gata	520075	Har PM 520093 inget innehåll	520075 var ett 0,01–0,02 m tjockt kompakt och homogent humöst sandlager. Innehöll kalvariedel av svin, underkäke av stor gråsej. Totalt 17 g ben
7030	Konstruktion och återfyllning av dike	523355, 523356, 523510	523509 har PM 523355 med rotträdar, träflis (torva/kraftig växthorisont). Inga fröer	Dike med återfyllning av humös, bitvis lerig sand. Intill fanns raseringslager av sand med träkol (523510). Fynd av 1 odefinierad YRG

Figur 75. Lämningar från fas B:5. Skala 1:300.

Fas B:6. Konstruktion av gata

Datering: 1560–1570-tal? Efter återflytten från

Älvsborg. Samtida med fas B:4 2013–2014?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

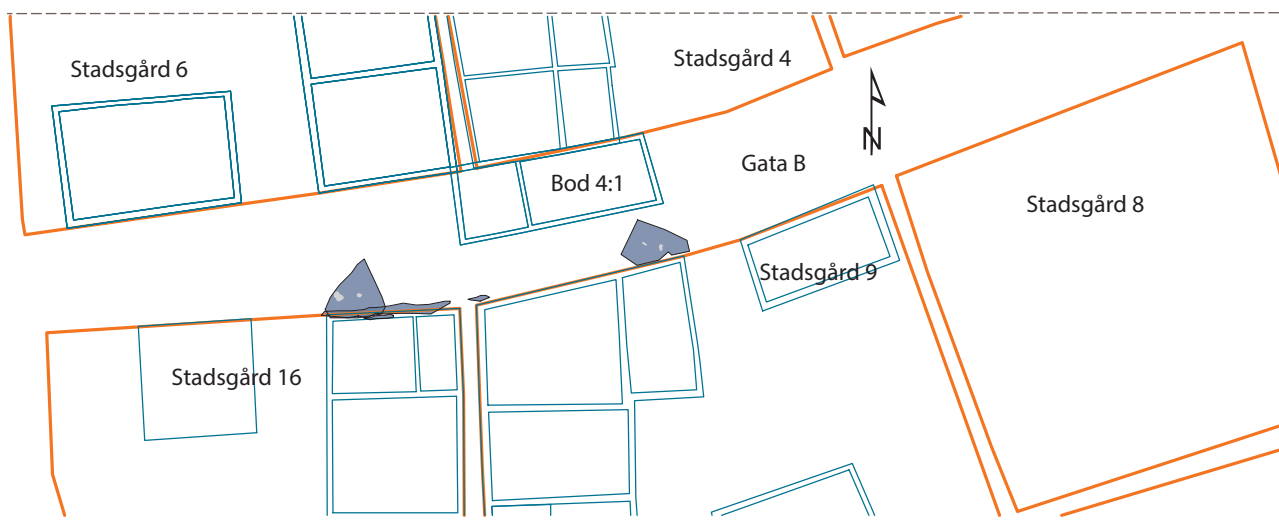
En ny gata byggdes (figur 76, tabell 18). Konstruktionslager av sand fanns bevarad över mindre delar av den östra delen av gatan (KG 6088). Framför stadsgård 16 sattes två stolpar (KG 6009), de kan ha hört ihop med huslänga 16:9:1. Framför stadsgård 9 sattes en stolpe (KG 7010) som kan ha hört ihop med huslänga 9:11:1. Delar av konstruktionslager 502222, som hade flera horison-

ter, kan tillhöra denna fas. Lager 502222 tolkades vid undersökningen som en del av landeritida stenläggningar. Föremålsbilden från detta lager talar för sent 1500-tal (äldre holländsk fajans, Rae-rengods och förekomsten av kärlyperna fat och trebensgryta). Dessutom överensstämmer lagrets utbredning i stort med gata B.

Möjligen anlades även gata B över den yta där bod 1:1 tidigare hade funnits (se KG 6101 i fas B:4). Denna kom i så fall endast att användas en kort tid fram till bod 4:1 byggdes.

Tabell 18. Grupper och kontexter i fas B:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6009	Konstruktion av stolpe	502100, 502516, 502531		502100 var nedgrävning för stolpe, 0,36x0,38 m stor, 0,3 m djup. Sten i botten. 502516 var nedgrävning för stolpe, 0,3 m ø stor, 0,2 m djup, med stenskoning 502531
6088	Konstruktion av gata	503527, 503616, 504502, 504619, 519980		Konstruktionslager av sand med gles urplockad stenläggning i Ö del av gatan. 503527, 504502 var partier av sand, 0,05–0,1 m tjocka. 519980 var ett tunt konstruktionslager av sand som troligen utgör en del/rest av 503527. 503616, 504619 var rest av stenläggning med 0,1–0,15 m stora stenar. Innehöll dåligt bevarade fragment av nötkreatur; överarmsben, revben, rörben. 80 g ben. Fynd av keramik: 1 odefinierad YRG, 1 jydepotte
7010	Konstruktion av stolpe	519406, 519410, 519411		519410 var nedgrävning för stolpe, 519406 var kvadratisk stolpe, 0,14x0,14 m stor, 0,22 m hög, 519411 var återfyllning runt stolpe av sand

Figur 76. Lämningar från fas B:6. Skala 1:300.

0 10 m

Övriga kontexter

Stadsgård

Sten- tegelkonstruktion

Tolkning hus

Fas B:7. Konstruktion av gata

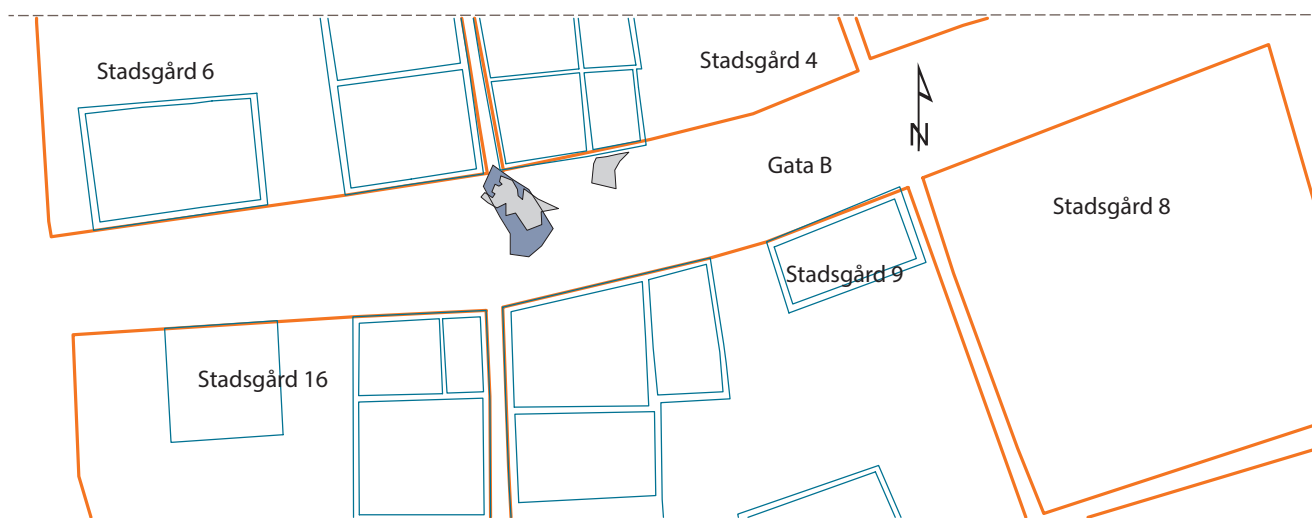
Datering: 1500-talets slut. Möjligen 1587. Samtida med fas B:5 2013–2014.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

En ny gata anlades över den yta där bod 4:I tidigare fanns (KG 7087). Även delar av konstruktionslager 502222 (som hade flera horisonter, se ovan) kan vara från denna fas (figur 77, tabell 19).

Tabell 19. Grupper och kontexter i fas B:7. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
948*	Konstruktion av gata	3325*, 62449*		Konstruktionslager av sand (62449) med bevarad stenläggning (3325)
7087	Konstruktion av gata	501730, 501940, 502434, 502459	502459 har PS 502470 med tegel, pinnar, kol. Inga ben.	501940, 502459 var konstruktionslager av sand, 501730, 502434 var rest av stenläggning med 0,05–0,20 m stora stenar. Innehöll ben av nötkreatur; underkäke, halskota, handlovsben, mellanhand. Urlakade, eroderade. Har troligen deponerats tillsammans med sanden. 330 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG skål, 1 odefinierad YRG, 1 odefinierat stengods. Järn: 8 spikar, 1 låsöverfall

Figur 77. Lämningar från fas B:7. Skala 1:300.

Fas B:8. Övergivande av gata

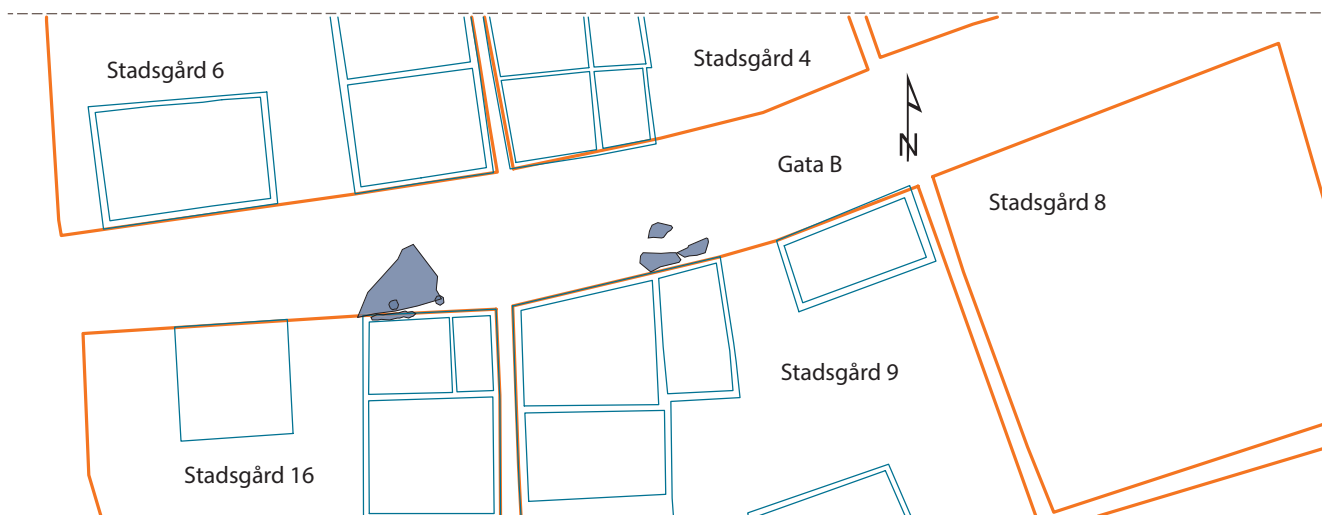
Datering: Sent 1500-tal-1600-tal. Vid Kalmarkri-
get?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Delar av stenläggningen togs bort. Runda avtryck
fanns efter bortplockad stenläggning Gatan täck-
tes därefter av raseringslager (figur 78, tabell 20).
Delar av lagren kan vara resultatet av bruket fram
till övergivandet, även om gatan bör ha hållits
någorlunda ren när den brukades. Stolparna norr
om stadsgård 16 togs bort (KG 6008). I återfyll-
ningen fanns fönsterglas som troligen kom från
den raserade byggnaden (hus 16:10:1).

Tabell 20. Grupper och kontexter i fas B:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6004	Bruk/destruk- tion av gata	501886	Har PS 502019 provet innehöll inga ben. PM 502020 med träkol, träflis, ben (troligen inte brukning)	Humös sand avtryck av bortplockad stenläggning. I lagret fanns enstaka föremål och djurben vilka troligen tillhör brukandet alter- nativt destruktionskedet av gatan. Innehöll atlskots av svin. 10 g ben. Fynd av 1 odefinierad YRG, 1 glaskärl
6008	Utgjämningsslager	502076, 502115, 502524	502076 har PM 502099 med träkol, träflis, rottrådar, målla. 502115 har PM 502130 med träkol, träflis, rottrå- dar, målla, PS 502129	502076 var humös sand med tegelkross, träkol. 502115, 502524 var återfyllning i stolphål av humös sand med tegelkross, träkol, träflis. Fynd av glas: 11 fragment fönsterglas, delvis spår av blyspröjs. Järn: 1 oidentifierat föremål. Keramik: 1 odefinierad YRG
7088	Bruk/destruk- tion av gata	504583	Har PM 504643 med träflis, träkol, starr, ogräs, osäkert om brukning	Humös sand med tegelkross, pinnar. 0,02–0,03 m tjockt. Fynd av 1 odefinierad YRG, 1 fönsterglas

Figur 78. Lämningar från fas B:8. Skala 1:300.

Fas B:9. Konstruktion av gata

Datering: 1600-tal. Nära efter fas B:8. Efter Kalmarkriget?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

En ny generation av gata B byggdes norr om stadsgård 16 (figur 79, tabell 21). Möjligen rätades gatan ut något. På konstruktionslager av sand lades en stenläggning. Konstruktionslagren utgjordes troligen av omlagrat material från den föregående raseringen av bebyggelsen på stadsgård 16. Stenläggningen har troligen använts även efter att nya Lödöse lades ner. De överliggande lagren kan dateras till landeritid, i dem fanns bland annat porslin.

Bod på gata B

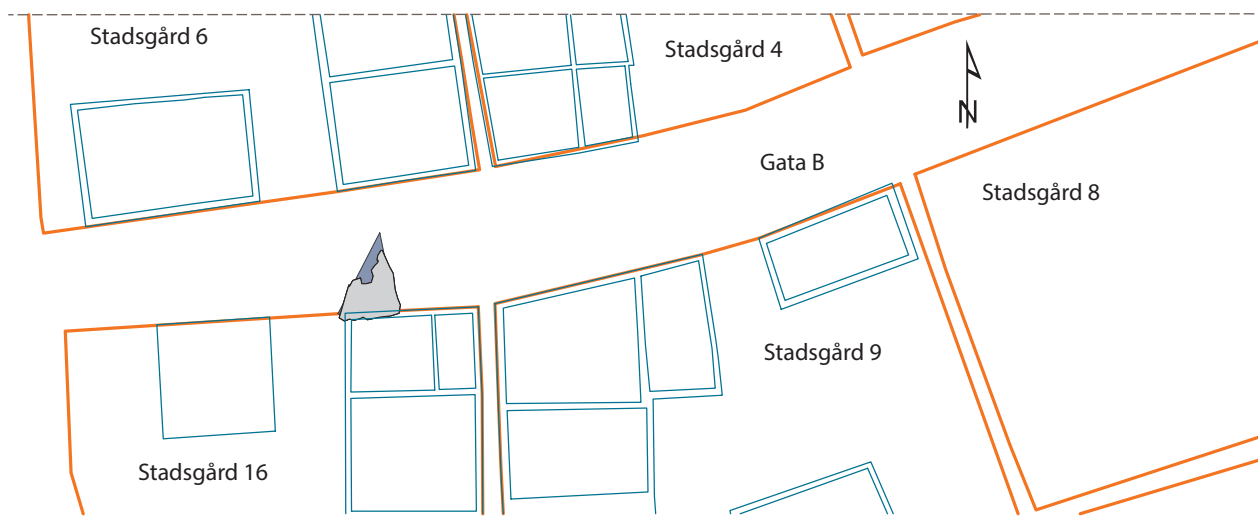
Fas Bod:1. Konstruktion av bod 1:1

Datering: 1470–1480-tal. Samtida med fas 4:3, 6:3. Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till efter 1452, 1474±7.

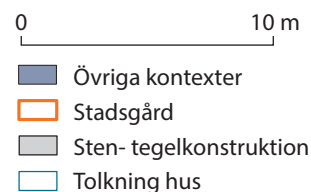
I samband med att stadsgård 4 och 6 bebyggdes anlades en byggnad, bod 1:1, i den norra delen av gata B (KG 6090, 6091, 6092 och 7029). Bodens var 8,0×3,2 meter stor och hade troligen tre rum. Den placerades i direkt anslutning till huslänga 4:3:1 på stadsgård 4 (figur 80, tabell 22). Intressant att notera är att bodens västra syll (S 515898) var byggd som en förlängning till den östra syllan på huslänga 6:3:1 på stadsgård 6. Med sitt läge före-

Tabell 21. Grupper och kontexter i fas B:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
7063	Konstruktion av gata	501068, 501759	501759 har PS 501839	501068 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. 501759 var konstruktionslager av sand. Innehåller ben av nöt, däggdjur. Totalt 30 g ben. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgryta, 4 odefinierad YRG, 1 YLG skål, 1 YLG fat pipplerdekor Weser (1575–1630), 3 odefinierade YLG, 1 stengods krus Siegburg (1550–1600). Glas: 18 fragment fönsterglas. Järn: 1 spik. Slagg: 1 st (114 g)

Figur 79. Lämningar från fas B:9. Skala 1:300.

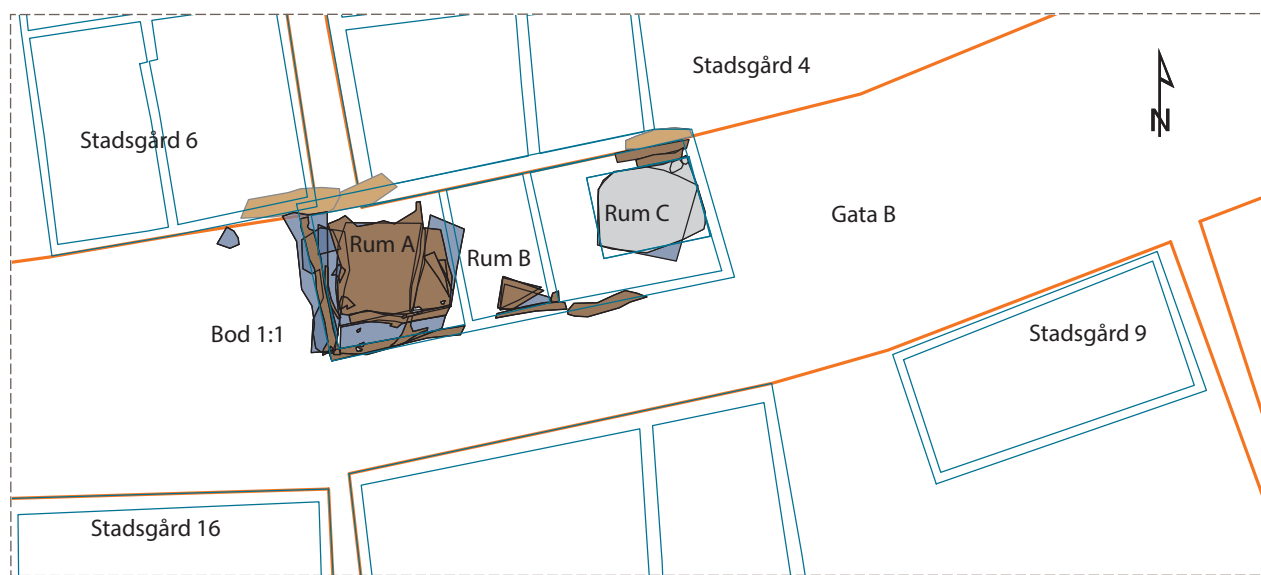
faller det som att boden stängde till vreten mellan stadsgård 4 och 6. Detta skulle kunna tyda på att de båda stadsgårdarnas kommit överens om att bygga boden. Den östra delen av boden undersöktes 2013, men lämningarna där var mycket fragmenterade.

Grundkonstruktionen till boden bestod av syllar (KG 6090) samt en rustbädd av slanor (KG 7029). Den norra väggen var troligen gemensam med huslänga 4:3:1 (se fas 4:3, KG 6150) och delvis med huslänga 6:3:1 (se fas 6:3, KG 6089). Den västra syllan, 515898, var förstärkt på utsidan med ett stabiliserande lager av lera. En syllstock daterades till efter 1452 sannolikt 1460–1490, ytterligare en daterades till 1474±7. Syllarna var placerade på konstruktionslagren till gata B men sanden fanns inte under hela boden. Detta kan tyda på att gatan och boden byggdes samtidigt. Möjligen hade byggnaden torvtak (se fas Bod:3, KG 6098). De olika golvlagren och detaljer i syllarnas utformning tyder på att boden kan ha haft skilda rum. Gränserna mellan de olika rummen var dock inte helt tydliga.

Längst i väster fanns rum A som var cirka 3,4×2,6 meter stort. Här fanns ett tätt lager av armerande slanor lagda över etableringsflisen och ovanpå detta olika utjämningslager och golvtytor i form av sand och lera (KG 6091, 6092, 7029). Hela rummet hade jordgolv men det hade olika karaktär i olika delar av rummet. Arkeobotaniska analyser av jord från golvet visar på närhet till fähus och avträde. Detta material har troligen följt med i jorden golvet byggdes av.

Öster om detta fanns rum B som troligen var cirka 1,5×2,6 meter stort. Möjligen var huset något smalare vid detta rum. I rum B hade ett jordgolv. Rummets storlek och placering gör att det kan ha varit en förstuga.

Längst i öster fanns rum C som var uppskattningsvis 3,2×2,6 meter stort. I den östra delen av rummet fanns en eldstad som var cirka 1,8×1,8 meter stor. I rummet fanns inget bevarat golv.

Figur 80. Lämningar från fas Bod:1. Även delar av väggen som var gemensam med hus på stadsgård 4 och 6 visas. Skala 1:150.

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Sten- tegelkonstruktion
- Tolkning hus
- Träkonstruktion
- Vägg gemensam med grannhus

Tabell 22. Grupper och kontexter i fas Bod:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6090	Konstruktion av ramverk	503094, 505479, 506272, 515085, 515313, 515898, 516539	515898 har PD 516653 daterat till 1474±7. 505479 har PD 505645 daterat till efter 1452	Ramverk till bod bestående av syllstockar 503094, 506272, 515313, 515898, 516539, 505479 samt stabiliserande lerfodring 515085 på utsidan av syllen 515898. Syllarna var lagda på sand som troligen utgjorde gatans konstruktionslager 505359. I NÖ hörn av syllen 515898 har man huggit ut en halvcirkel, möjligen plats för en stolpe
6091	Konstruktion av golv	514769, 515307, 515635, 516443, 516571	514769 har PM 515925 med rottrådar, örtfragment, dynga, träflis (nära fähus). PM 514852 med träflis, träkol, rottrådar, starr/dynga, bär/latrin	Lergolv. 514769 var ett heterogent lager med flera horisonter av sand och lera 0,14 m tjockt och som utgjorde golvytan i V del av boden. Makroprov tyder på fähus/dassnära miljö. 516443 och 515307 var homogena humösa lerlager 0,11 respektive 0,08 m tjocka vilka utgjorde golvtytor i den mellersta och Ö del av boden. 515635 var ett mindre lager av grov sand mellan rustbädd och golvytan 514769, troligen utjämningslag. 516571 var spridda stenar. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, gås. Sällprov gav inga ben. Vikt minst 231 g (endast delar vägt). Fynd av keramik: 1 trebensgryta, 1 kruka. Båda YRG. Keramiken är nött och sannolikt omlagrad vilket stöder tolkningen konstruktionslager
6092	Konstruktion av golv	515058, 520535		515058 var utfyllnadssand under golv i bod mellan syll och rustbädd. 520535 var två mindre stabiliseringslager av lera mellan rustbädd och etableringsflis. Innehöll bensplinter från nötboskap. Vikt okänd. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta. Flera fragment av samma kärl, visar att den inte är omlagrad eller gått sönder i marken
7029	Förberedelser inför bygge av bod	515888, 516449, 516476, 516508, 516784		Rustbädd/armering under bod bestående av tätt lagda slänor. 515888 var en släna som avgränsade stabiliseringslagret 515085 från lergolvet. Bodens lergolv 514769 låg upp mot slänans Ö sida. 516449 var en kraftig gren som avgränsade den Ö golvytan 516443 från det V golvlagret 516479 och visar att boden haft fler än ett rum. Samtidigt var grenen en förlängning av syllen 503094 vars klyka sträckte sig in under boden. 516476 och 516784 var slänor tätt lagda parallellt i N-S riktning, ca 2 m långa och 0,02–0,04 m tjocka. 516508 var en sten belägen mellan rustbädd och golvytan 514769
1379*	Konstruktion av bod	3043*, 3309*, 51438*		3043 var golvregel eller del av eldstad. 3309 var eldstad 1,8×1,8 m stor, 0,15 m hög, av 0,15–0,35 m stora stenar, 51438 var konstruktionslager av lera

Fas Bod:2. Ombyggnad av bod 1:1

Datering: Första hälften av 1500-talet.

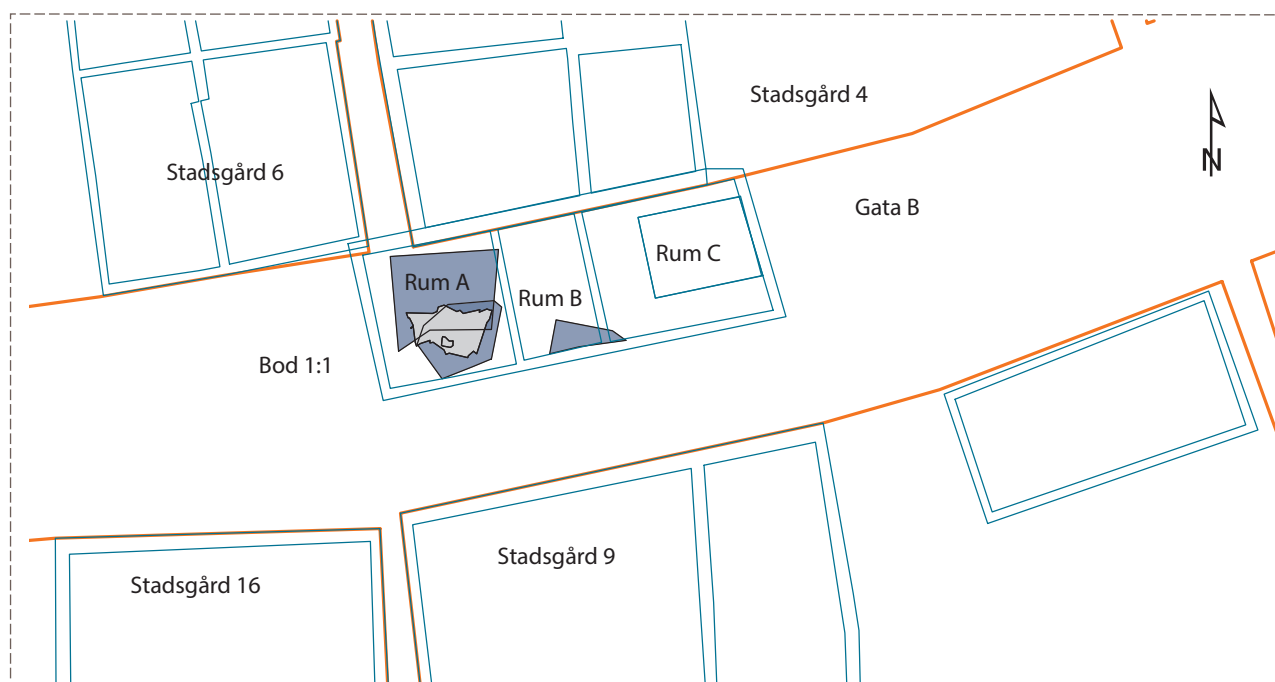
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Nya golv byggdes i boden (figur 81, tabell 23). I rum A lades utjämningslager av sand med en gles stenläggning på. Detta kan vara resterna av ett stenlagt golv.

I rum B lades ett utjämningslager av silt (KG 7026). Troligen var detta underlag för ett nytt jordgolv.

Tabell 23. Grupper och kontexter i fas Bod:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6094	Konstruktion av golv	514853, 514861, 515154		Utgjämningslager mellan golv i form av sand och sten. 514853 var ett humöst sandlager med innehåll av småsten, flinta, tegelkross, kalkbruk och träflis. 514861 var ett tiotal stenar ca 0,05–0,08 m stora. I 5 fanns en 0,25 m stor sten. 515154 var ett tunt sandigt lager. Innehöll underkäke, bensplitter, kraniedelar från nötboskap, svin. 1 strålben från får, ben från obestämd torskfisk. Totalt 933 g. Fynd av keramik: 3 trebensgrytor, 1 odefinierat kärl, YRG
7026	Konstruktion av golv	506256		Homogen silt 0,03–0,08 m tjock

Figur 81. Lämningar från fas Bod:2. Skala 1:150.

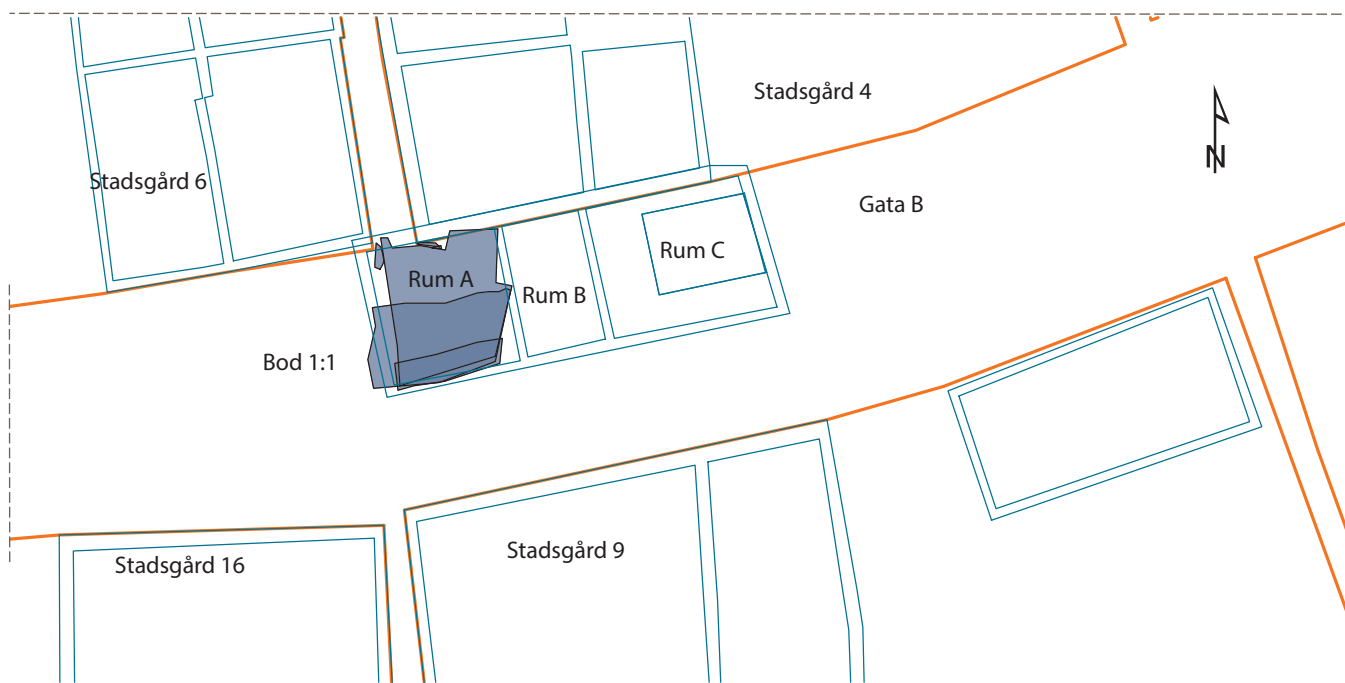

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

fanns spår av ett nedrasat torvtak i den södra delen av boden. Huset norr om boden på stadsgård 4 (huslänga 4:3:1) raserades vid samma tillfälle. Raseringslagren innehöll fröer från ogräs samt äng/betesmarksväxter. Detta kan tolkas som fåhusnära aktiviteter, eller att ytan kan ha stått öppen och utsatts för igenväxning och djurtramp under en period (figur 82, tabell 24).

Tabell 24. Grupper och kontexter i fas Bod:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6098	Rasering av bod	510936, 514740, 515639, 506241, 516100	510936 har PM 514748 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, PS 515265, PS 510944, PS 510945, PS 511981, PS 511982. 516100 har PM 516108 med rottrådar, starr, säv (tak?), PS 516109 inga ben	Raseringslager i form av sand och träspån. 510936 var ett sandigt träflis-lager och samma objekt som 519982 på Stadsgård 4. 515639 var träspån i 510936. PM från lagret innehöll ogräs samt äng/betesmarksväxter vilket indikerar fähusnära aktiviteter (PM514748). 514740 var ett sandigt raseringslager som innehöll lera samt ett flertal järnföremål. 516100 var ett humöst lerlager i S del av boden, 0,13 m tjockt. PM påvisar att det kan vara torvtak. 506241 var raseringslager. Det grävdes i rutor, och en mycket stor mängd prover vattensällades. Dessa var dock överlag helt rena på djurben. Innehöll fragment, bensplitter från nötboskap, svin, däggdjur, enstaka brända. Totalt 173 g. Fynd av järnföremål: 3 obestämbara föremål, 1 fiskekrok. Glas: 2 fragment fönsterglas (varav 1 värmepåverkat). Keramik: 3 kärl odefinierad YRG, 1 kärl odefinierad YLG. Slagg: 2 st (231 g). Keramikmaterialet består av väldigt små fragment som hittats i sällproverna, flera av dem bär spår av att ha nöts efter att de hamnat i jorden vilket indikerar omlagring

Figur 82. Lämningar från fas Bod:3. Skala 1:150.

Fas Bod:4. Konstruktion av bod 4:1

Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter återflytten från Älvsborgsstadens byggdes en byggnad (bod 4:1) på samma plats som den tidigare. Boden var sammanbyggd med huslänga 4:8:1 på stadsgård 4. Möjligen byggdes boden något senare än stadsgården (figur 83, tabell 25).

Marken jämnades till med lager av sand med inslag av raseringsmaterial och stenar (KG 6101). I lagret fanns dynga och latrin. Möjligen kan det sandiga materialet vara en konstruktion av gata B innan boden byggdes (se fas B:6). Denna kom i så fall endast att användas en kort tid fram till bod 4:1 byggdes. Lagret var delvis påverkat av senare aktiviteter, här fanns ett yngre rödgodsfat med piplerdekor med trolig datering till tidigt 1600-tal (inte tidigare än 1575).

Bod 4:1: Var uppskattningsvis 8×3 meter stor och hade minst två rum. Få spår av väggar fanns från boden. Den norra väggen var gemensam med hus på stadsgård 4 (se fas 4:8) och 6 (se fas 6:14). Det fanns syllstenar vars placering antyder att en mellanvägg mellan rum A och B fanns på samma plats som i den äldre boden. Öster om detta fanns

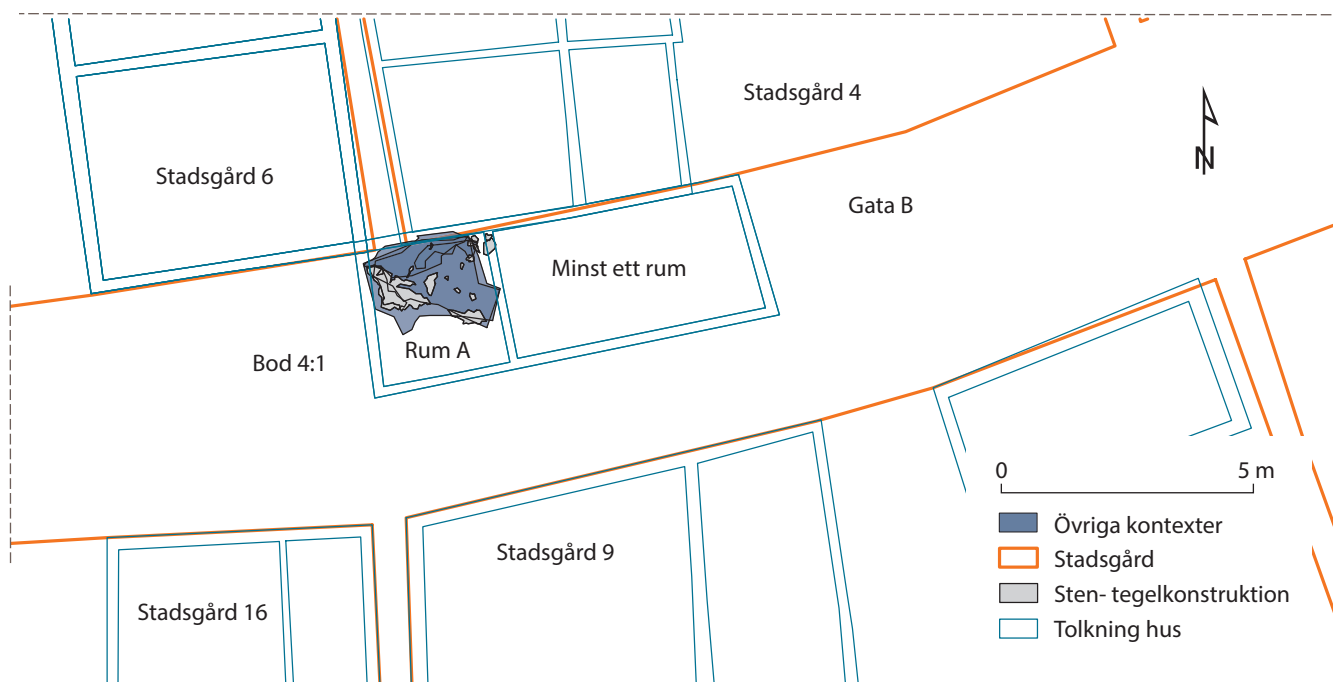
inga bevarade lager, men längst i öster återanvändes möjligen den äldre eldstaden (se fas Bod:1). I destruktionsfasen fanns återfyllningen efter en borttagen syllstock utmed västra kortsidan (fas Bod:6).

I väster fanns rum A som var 2,4×2,6 meter stort. Här konstruerades troligen ett jordgolv (KG 6103). Lagret innehöll en hel del träflis och träbitar vilket kan vara rester av ett trägolv. Delar av materialet var troligen omlagrat vilket visas av att dynga och latrin fanns i det. Föremålsmaterialet i golvlagen kan ha hamnat här både vid konstruktionen och vid bruket av golvet. I golvet hittades ett bukfragment av stengods av Raerentyp daterat till 1550–1600 med motivet ”Bonddans” efter ett kopparstick av Hans Sebald Beham. Det fanns även ben från nöt, får/get, svin och däggdjur. Arkeobotaniska analyser från golvet gav indikationer på fähusnära aktiviteter men pekade också intressant nog på spår av matlagning (havre och skalkorn i lagret), även om även detta material kan vara omlagrat.

Öster om rum A fanns minst ett rum till, möjligen behölls den äldre grundplanen även här. Eldstaden kan ha återanvänts.

Tabell 25. Grupper och kontexter i fas Bod:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6101	Utgjämning av markyta, möjligen konstruktion av gata	507784, 507903	507784 har PM 510277 med träflis, starr (dynga), hallon (latrin). PM 511957 med träflis, bär (latrin), ogräs, träkol, PS 507799, PS 510276	507784 var utjämningslager av sand med flera horisonter och koncentrationer med innehåll av kalkbruk och tegelkross samt ett flertal föremål. PM tolkades som latrinnära. 507903 var stenar. Innehöll blandade ben från nötboskap, 1 tand från svin. Totalt 758 g. Fynd av: keramik YRG: fragment av 1 rörskaft, 1 fat, 4 trebengrytor nötta, 1 obestämt kärl. Metall: 4 spik, 2 nit, 1 armborstpil, 1 föremål. Sällproverna bestod av nästan helt ren sand och innehöll endast två mycket små benfragment. Fynd av järnföremål: 1 armborstpilspets, 2 nit, 7 spik, 7 odefinierade föremål. Keramik: 8 YRG trebengrytor, 1 YRG panna, 2 YRG krukor, 1 YRG fat med piplerdekor (1575–1700), 14 odefinierade YRG. Nött keramik tyder på omlagring, stöder tolkningen utjämningslager
6103	Konstruktion av golv i bod	507682, 510123, 510911, 511958	507682 har PM 507702 med dynga, träflis, bark, keramik, benfragment. PS 507701. 510123 har PM 510140 med träflis, träkol, ängs-/betesmarksväxter (dynga), PS 510141. 510911 har PM 511955 med träflis, träkol, ogräs (blåmåla), koksliknande material, ben, skalkorn, dynga, havre, fönsterglas. PM 510934 med träflis, träkol, ogräs (tiggarranunkel), dynga, latrin, brända ben, skalkorn	507682 var ett lerlager med mycket träflis och träbitar. Arkeobotanisk analys gav indikationer på fähus i form av dynga (PM507702). 510123 var samma objekt som 507862. 510911 var ett konstruktionslager av sand. Två PM gav indikationer på köksavfall. 511958 var tre syllstenar. Sällproverna innehöll ben från nötboskap, i övrigt mer eller mindre helt ren sand. Innehöll blandade ben med dålig bevaringsgrad. Nötboskap, svin, får/get, obestämt däggdjur. Underkäke från nötboskap och en tand från svin. Totalt 394 g. Fynd av 1 halv bärnstenspärla. Järn: 1 spik. Keramik: 2 YRG trebengryta, 2 YRG fat med piplerdekor, 7 YRG kärl, 1 YLG kärl. 1 krus stengods, Raeren 1550–1600, ”Bonddans” efter kopparstick av Hans Sebald Beham

Figur 83. Lämningar från fas Bod:4. Skala 1:150.

Fas Bod:5. Ombyggnad av golv i rum A

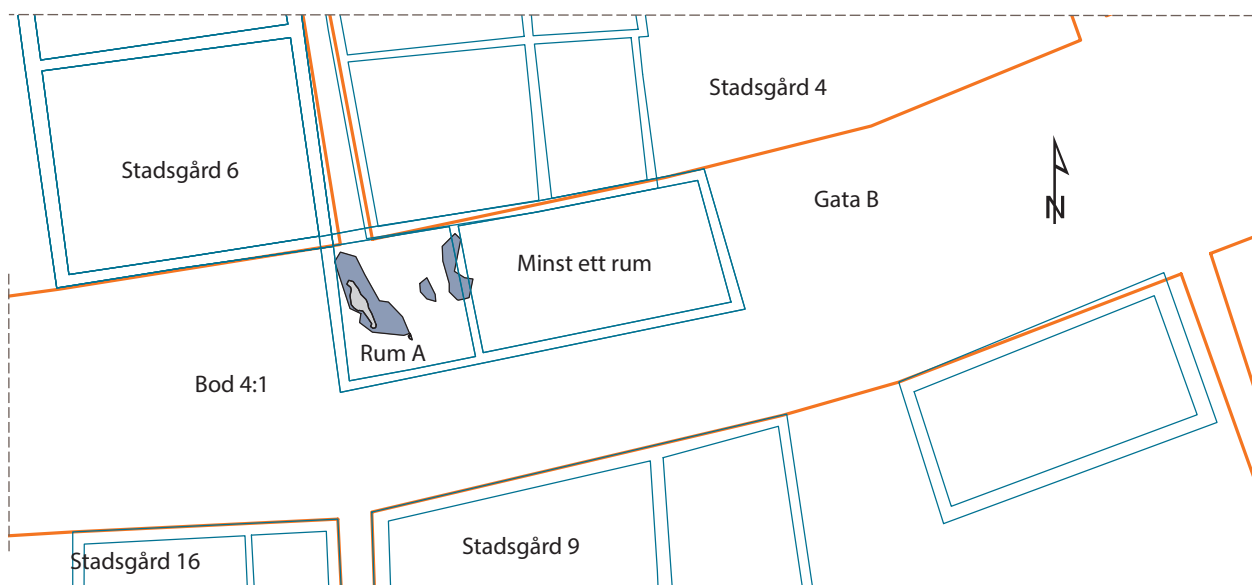
Datering: 1570–1580-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Golvet i rum A byggdes om, konstruktionslager och ett stengolv lades (figur 84, tabell 26).

Tabell 26. Grupper och kontexter i fas Bod:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/ analyser	Beskrivning
7089	Ombyggnad av golv	503124, 506206, 502537		Tunt konstruk- tionslager av sand och sten- läggning

Figur 84. Lämningar från fas Bod:5. Skala 1:150.

Fas Bod:6. Rasering av bod 4:1

Datering: Sent 1500-tal? 1587? Samtida med fas B:6 och 4:10?

Dateringsunderlag: Stratigrafi, notis i tänkebok.

Bod 4:1 raserades och byggdes inte upp igen (figur 85, tabell 27). En syllstock togs bort, raseringslager jämnades ut över ytan (KG 6104). I lagren fanns en viss inblandning av senare material vilket visas av koksliknande material i de arkeobotaniska analyserna och sannolikt recent fönsterglas.

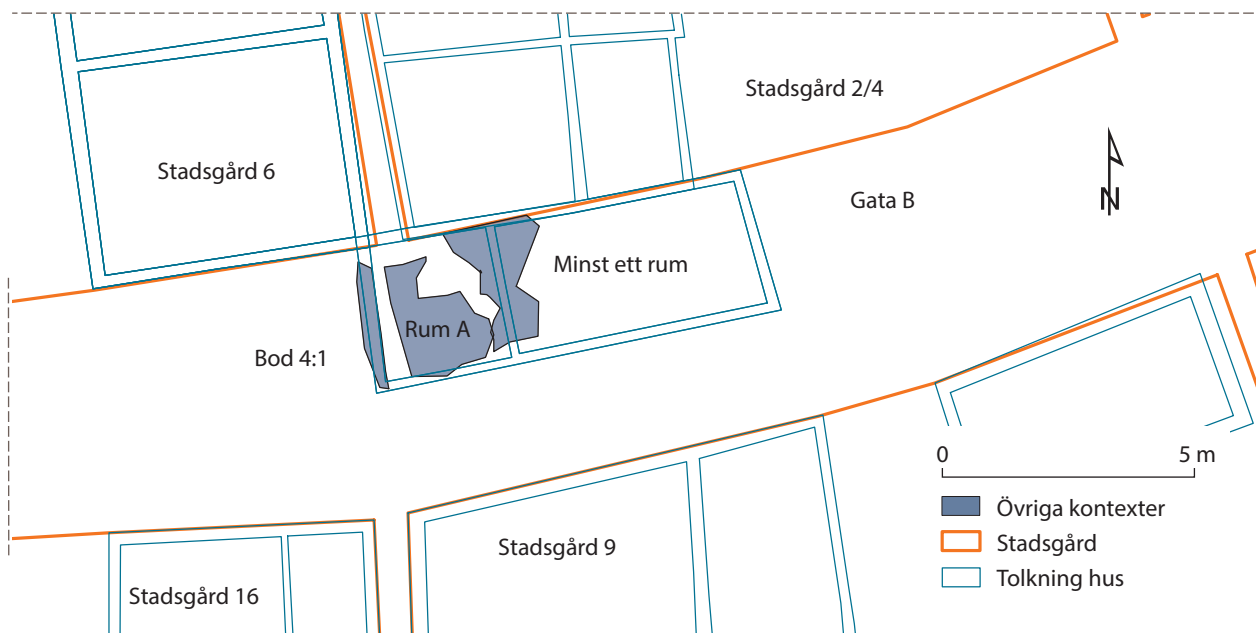
Rivningen av boden sammanfaller sannolikt med att rum E i huslänga 4:8:1 byggdes om och en ny ingång till huset från gatan anlades. I stadens tänkeböcker nämns att det år 1587 beslutades att olagliga bodar byggda på stadens allmänning och bro skulle tas bort, annars väntade böter om 40

mark. Ombyggnaden kan vara utförd efter detta beslut.

Efter att boden hade avlägsnats utvidgades gata B över platsen där boden tidigare stod (se beskrivning gata B, fas B:7, KG 6088). Rester av gatubeläggning fanns kvar i form av konstruktionslager (502459) och stenläggning (502434).

Tabell 27. Grupper och kontexter i fas Bod:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
6104	Rasering av byggnad	502471, 503102, 503172	502471 har PM 502492 med träkol, träflis, ogräs, smideslop-por, slagg, ben, koksliknande material. 503102 har PM 506189 med hår, träkol, träflis, ogräs, dynga, koksliknande material, skalkorn	503102 var humösa raseringslager med trärester. 502471 var raseringslager med tegelkross, träbitar, sot. 503172 var ett distinkt och homogent sand-lager, sannolikt i nedgrävning från borttagen syllstock. Innehöll underkåke, strålben från nötboskap, lårben från får/get. Benen var urlakade. Totalt 208 g. Fynd av keramik: 2 krukor jydepottor, 5 YRG trebensgryta, 1 YRG fat med piplerdecor (sen stadstid/landeritid), 1 kärl odefinierat YRG. Glas: 1 kärl odefinierat, 7 fragment fönsterglas varav ett ganska klart (recent?). Järnföremål: 6 nit/spik

Figur 85. Lämningar från fas Bod:6. Skala 1:150.

Stadsgård 5

Fas 5:1. Konstruktioner innan stadsgården bebyggdes

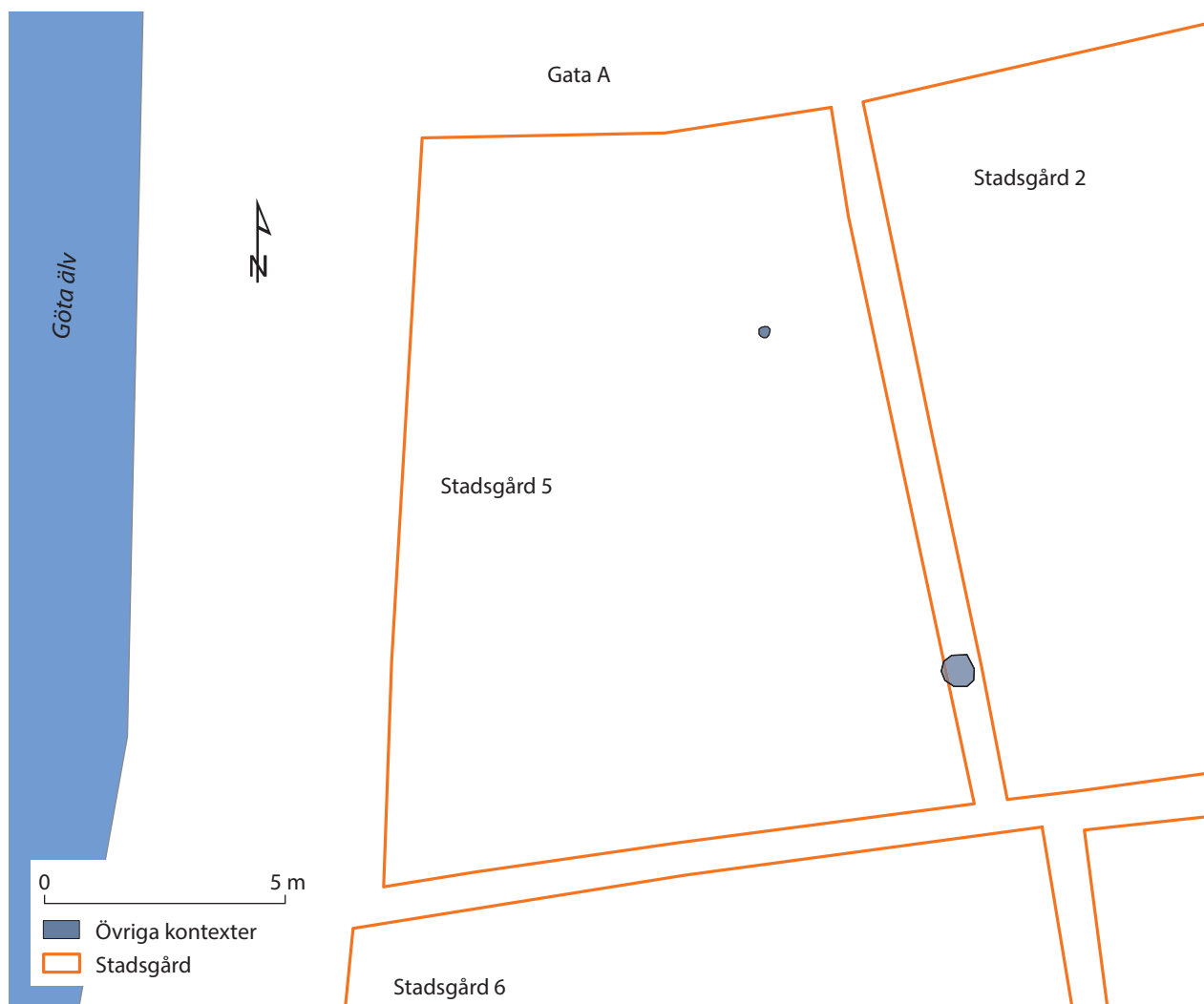
Datering: Före 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter utstakningen av tomten användes den för olika aktiviteter. En stolpe sattes (KG 1436*), den kan höra till utstakningen av tomten. En grop grävdes längst i öster (KG 945*). Den tätades med lera. Möjligen var den en vattenbehållare (figur 86, tabell 28).

Tabell 28. Grupper och kontexter i fas 5:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
945*	Konstruktion av grop	50921*		Rund 0,15 m djup nedgrävning klädd med lera. Trolig brunn/vattenhål
1436*	Konstruktion stolpe	62097*		Runt 0,2 m stort stolphål

Figur 86. Lämningar från fas 5:1. Skala 1:150.

Fas 5:2. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1470-tal.
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Ytan brukades och tramlager avsattes (figur 87, tabell 29). Dessa lager fanns även i vret 2/5 och på delar av stadsgård 2. Att flera stora djurben samt

enstaka större fragment av rörskaft och hänkel från kärl fanns i lagret motsäger att ytan tramlats. Delar av materialet kan ha hamnat här vid en utjämning av raseringsmassor.

Att det fanns en vattenbehållare, och att den fylldes med dynga (fas 5:3, KG 1715) antyder att boskap hölls på tomten.

Tabell 29. Grupper och kontexter i fas 5:2. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
466*	Brukning av yta	62078*	62078 har PM 92317 med träflis, rottrådar, hallon, björnbär	Tramlager på gårdsytan, Tunt brukningslager ovanpå den naturliga lerhorisonten. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get. Ben från minst två spädgrisar. Bland nöt flera metapodier, tåleder. Totalt 1950 g. Fynd av 11 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka (3 fragment), 2 odefinierad YRG

Figur 87. Lämningar från fas 5:2. Skala 1:150.

Fas 5:3. Rasering

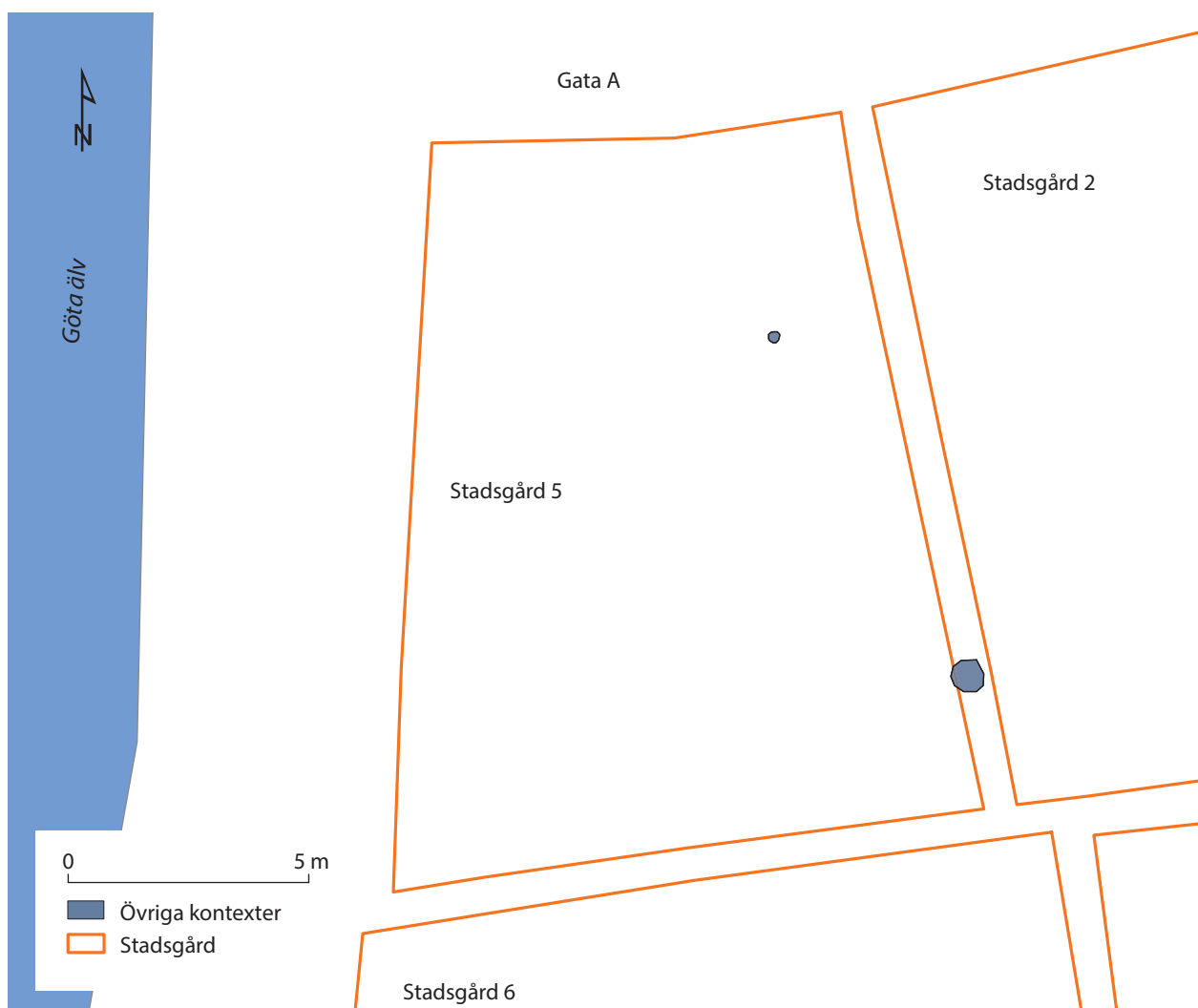
Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stolpen togs bort och stolphålet fylldes igen (figur 88, tabell 30). Även groppen/vattenbehållaren återfylldes fyllningen innehöll dynga, vilket visar att boskap fanns på tomten.

Tabell 30. Grupper och kontexter i fas 5:3. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1715*	Återfyllning av grop	50922*	Innehåller PM 80494 (se bilaga 1)	Brun torvig siltig sand/lera. Spår av tröskning av korn
1759*	Återfyllning av stolphål	62096*		Siltig sand

Figur 88. Lämningar från fas 5:3. Skala 1:150.

Fas 5:4. Markberedning och konstruktion av stenläggning

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

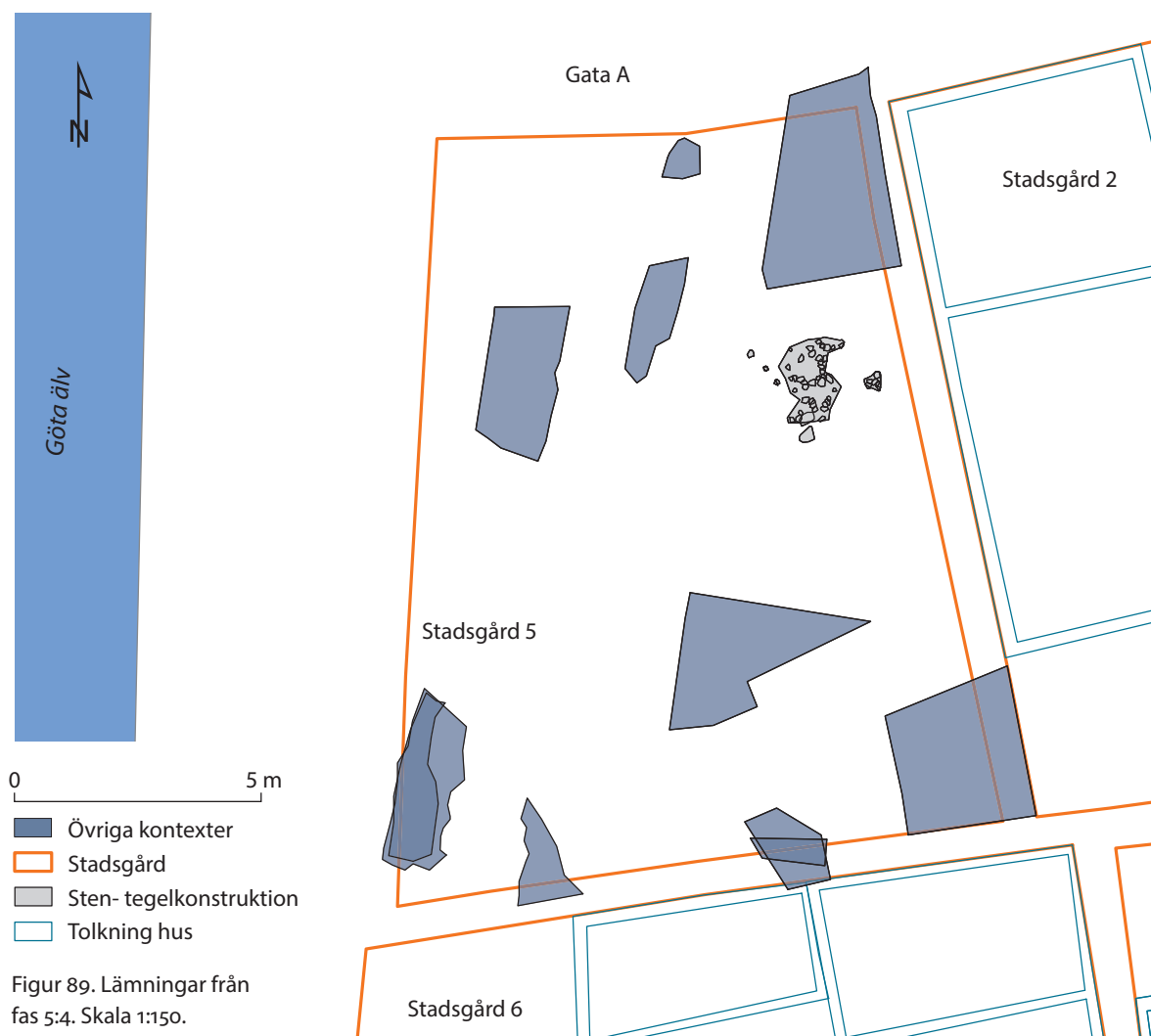
Inför byggnation anlades/avsattes ett utjämningslager över hela den blivande stadsgården (KG 6175, KG 1503*). Det bestod av träflis, pinnar och huggspån och påminde om flislagren på de övriga stads-

gårdarna. I den sydvästra delen grävdes en ränna (KG 2049). Den låg i den västra tomtgränsen och motsvarande närmast vretarna mellan övriga stadsgårdar.

På utjämningslaget anlades en rundad stenlagd yta (KG 1442*). Ytterligare en rundad stenläggning fanns något åt öster. Troligen har den utgjort platsen för en konstruktion eller aktivitetsyta (figur 89, tabell 31).

Tabell 31. Grupper och kontexter i fas 5:4. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2049	Konstruktion av ränna	302964		Nedgrävning i N-S riktning, 3,4×0,6 m stor, 0,3 m djup
6175	Markberedning inför byggnation	527617		Utvämningslager av träflis med gödsel, träkolsbitar, tegelkross
1503*	Markberedning inför byggnation	50917*, 60281*		50917 var utjämningslager av lera. 60281 var utjämningslager med torv, träflis och träbitar
1442*	Konstruktion av stenläggning	62082*, 62084*, 62091*		Stenläggning bestående av 0,20–0,35 m stora stenar

Fas 5:5. Brukning av öppna ytor

Datering: 1470–1480-tal till sent 1400-tal.

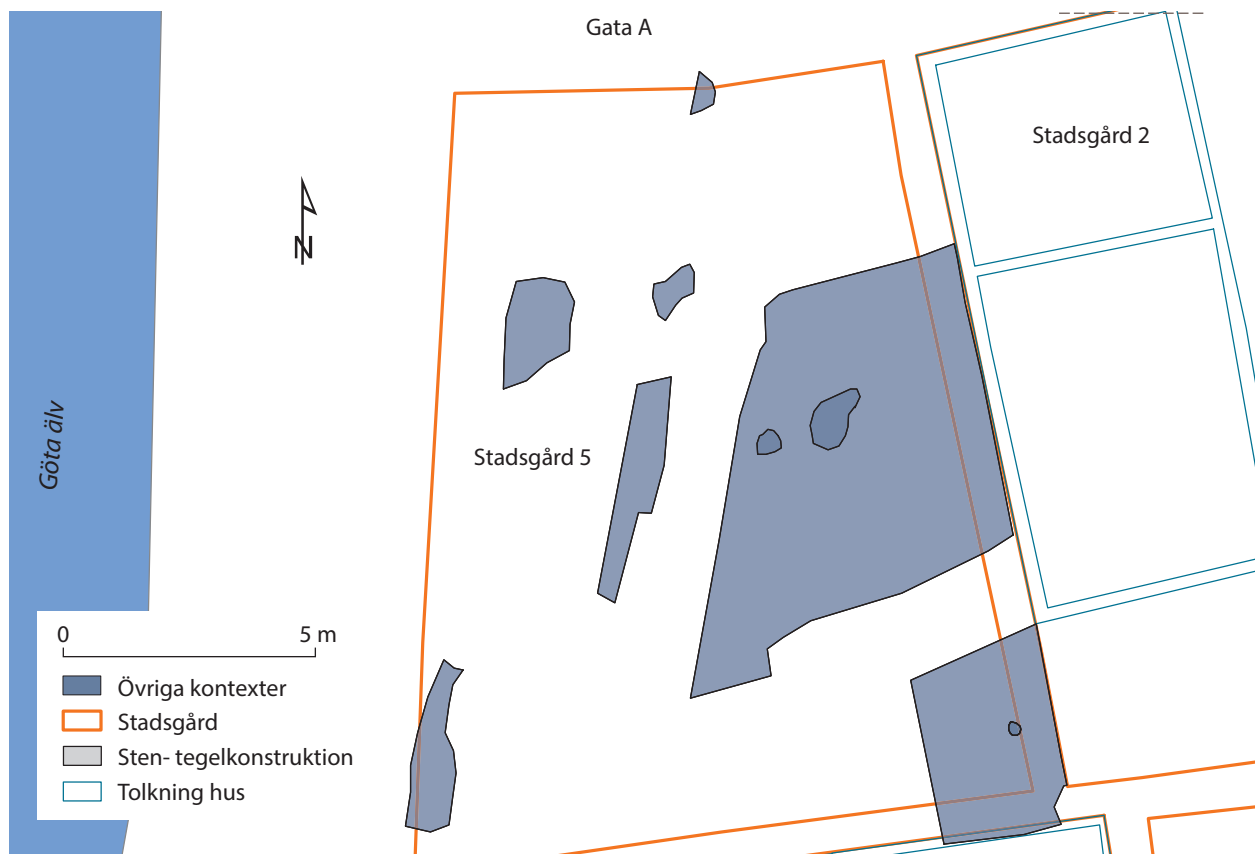
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgården fortsatt vara obebyggd en tid. I den östra delen av tomten grävde en grop genom etableringslagren, den återfylldes efter en tid (KG 946*, 1762*). På etableringslagret, runt stenläggningen och över den återfyllda gropen avsattes ett

brukningslager (KG 1758*). Lagret fanns även i vret 5/6. Även rännan utmed stadsgårdens västra sida återfylldes, det är osäkert om detta skedde vid ett tillfälle eller över längre tid (KG 2021). Återfyllningen innehöll avfallslager med inslag av växtmaterial (dynga) som visar att den var fåhusnära. Detta antyder att boskap hölls på tomten även under denna fas (figur 90, tabell 32). I lagren fanns även latrin.

Tabell 32. Grupper och kontexter i fas 5:5. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2021	Återfyllning av ränna	302965	PM 302980 med träflis, rottrådar, ogräs, ängs/-betesmarksväxter (dynga), tiggarranunkel, latrin	Silt med tegelkross, pinnar, småsten, gödsel. Innehöll blandade delar av nötboskap, kalvarium av svin, mellanhandsben, skulderblad, kindtand av får. Totalt 750 g
946*	Återfyllning av grop	50852*	PM 80471 med träflis, rottrådar, träkol	Fyllning av humös silt
1758*	Brukningslager på etableringslagret	50797*, 62077*, 62087*	50797 har PM 80466 med träkol, träflis, dynga, latrin. 62087 har PM 92051 med Ogräs, dynga, ben	Humös sandig silt med tegelkross, träflis, sot. Innehöll ben från nötboskap (bl.a flera tåleder, kraniedelar, underkäksfragment), svin, får/get, rådjur (skenben), höns. Totalt: 4246 g. Fynd av järnföremål: 2 föremål oidentifierade (8 fragment). Keramik: 4 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 odefinierad YRG
1762*	Nedgrävning, grop	50839*		Grävande av grop genom etableringslager, 0,25 m stor

Figur 90. Lämningar från fas 5:5. Skala 1:150.

Fas 5:6. Konstruktion av hus 5:6:1, 5:6:2 och gårdsplan

Datering: Sent 1400-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 5:6:1 uppfördes. Det låg placerat mitt på tomten, till skillnad från hur de andra stadsgårdarna där husen byggdes utmed tomtens sidor. Väster om huset anlades en stenlagd gårdsplan som vette mot Göta älvs strand. Öster om huset fanns en trampad öppen gårdsyta. Utmed gata A uppfördes en bod, hus 5:6:2 (figur 91, tabell 33).

Hus 5:6:1: Var cirka 10,0×5,7 meter stort och hade troligen två rum. Byggnadens västra sida

saknades. Utmed den östra långsidan fanns syllstockar, en del av väggen mellan de två rummen och två syllstenar.

I norr fanns rum A som var 5,4×5,2 meter stort. Utmed rummets östra sida fanns en 1,3 meter bred mullbänk (KG 1508*), som hade en del innanför, och en del utanför huset. Över den fanns brända rester av väggen. Väggen var av tall. I rummets nordöstra hörn fanns en eldstad som var cirka 2,0×1,7 meter stor, i raseringsmassorna över den fanns rester av en överbyggnad av tegel (se fas 5:10). Under eldstaden fanns en rustbäddsstock. Innanför en ram av trä fanns lager av lera sand och stenar. En håll som kan utgjort överyta fanns bevarad

Tabell 33. Grupper och kontexter i fas 5:6. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

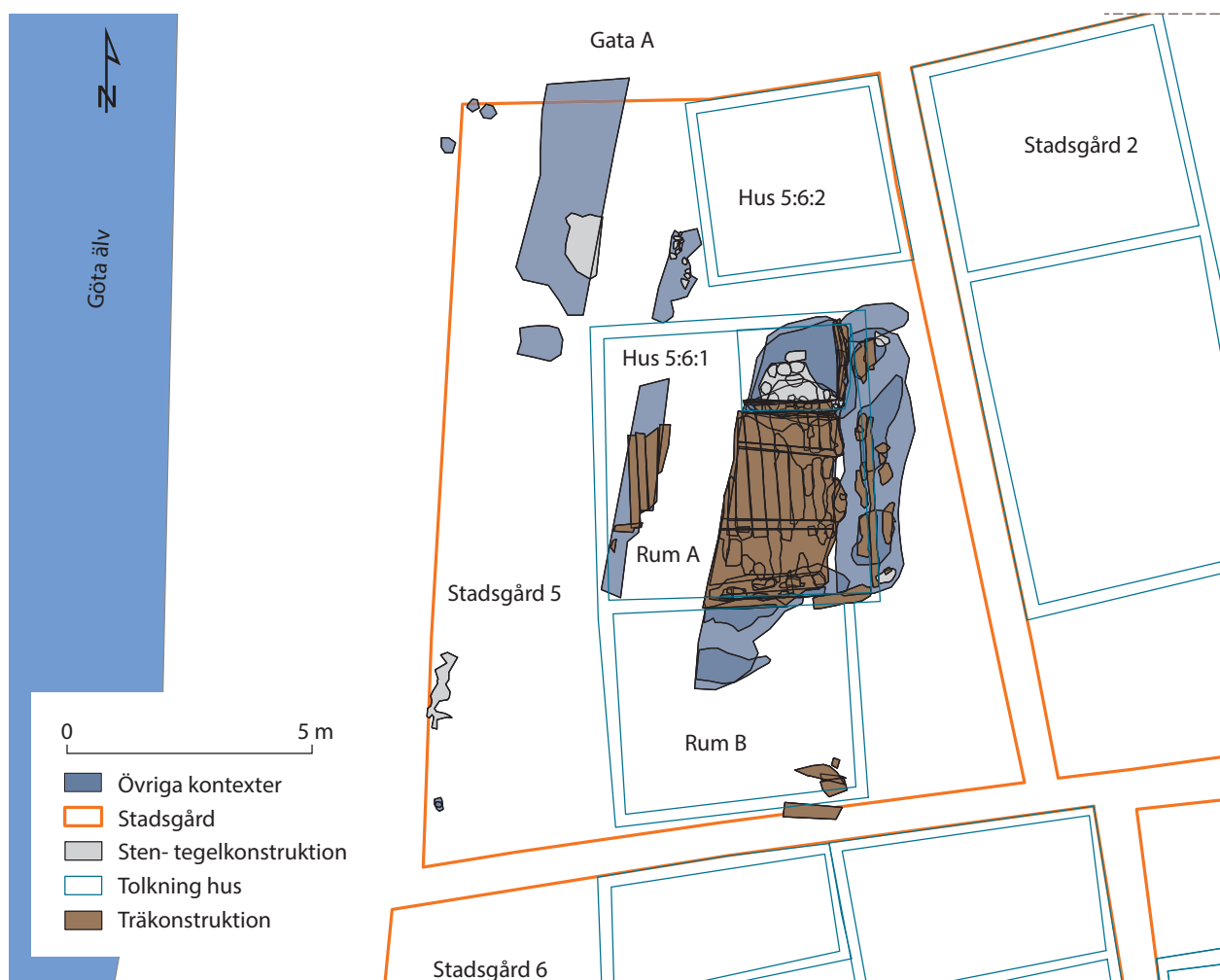
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2020	Konstruktion av hägnad	302942, 302949		302942 kvarvarande stolpe 0,1 m Ø i 302949, nedgrävning för stolpe 0,3 m Ø, 0,3 m djup
2050	Konstruktion av gårdsplan	302902		Stenläggning av 0,05–0,1 m stora stenar
986*	Konstruktion av hägnad	51122*, 51124*, 51126*		3 nedgrävningar för stolpar i stadsgårdens NV hörn
1405*	Konstruktion av gårdsplan	65078*, 62417*, 62422*		65078 var konstruktionslager av sand, 62422 stenläggning. 62417 var konstruktionslager av sand, grus. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (2 fragment), 1 YRG panna (2 fragment), 1 odefinierad YRG
1422*	Konstruktion av gårdsplan	62379*, 62380*		62380 var konstruktionslager av sand, 62379 stenläggning
1439*	Konstruktion av golv	62092*, 62093*, 62094*		Konstruktionslager av ren sand
1443*	Konstruktion av golv	62059*, 62069*, 62071*, 62085*, 62086*, 62102*		62059, 62086 var trägolv bestående av regler i Ö-V riktning och golvplanor i N-S riktning. 62069 var golvregel. 62071 var utfyllnadslager i golv av sandig silt. 62085 var konstruktionslager/isolering av sand. 62102 var en del av plankor i Ö-V riktning på golvet, ev. mellanvägg eller fast inventarie. Innehöll ben från nötboskap (bl.a kraniefragment och underkåkar), svin, får/get, gås. Totalt 1944 g. Fynd av järnföremål: 1 spik, 2 odefinierade föremål, varav 1 långsmalt med fyrkantigt tvärsnitt och spets. Metall: 1 fragment bly tolkat som avfall. Keramik: 1 YLG kruka (1 fragment) sydeuropa. Glas: 1 formblåst bägare (3 fragment) med diagonala ribbor (tillverkad i Holland, västra Tyskland eller Frankrike), 1 optiskt blåst bägare odefinierad (1 fragment) datering ca 1500–1530, 2 optiskt blåsta kärl odefinierade (2 fragment)
1444*	Konstruktion av eldstad	62026*, 62054*, 62055*, 62057*, 62056*, 62061*, 62065*, 62081*, 62083*		62083 var en rustbäddsstock under eldstaden. Över den fanns 62061, 62065, lager av lera och sand. Över detta 62057, en ram av trästockar. Innanför detta fanns 62026, ett konstruktionslager av sand Över detta fanns stenar som ingick i eldstaden, 62055, 62081. Över detta 62054, lerlager under eldstadshäll 62056. Innehöll ben från nötboskap, får/get och höns. Totalt 300 g. Fynd av keramik: 1 odefinierad YRG
1508*	Konstruktion av vägg och mullbänk	62058*, 62060*, 62066*, 62067*, 62072*, 62073*, 62074*, 62090*	62073 har PD 92042 ej daterad tall. 62058 har PM 92029 med träkol, träflis, hasselnötsskal, oregano, ben, fisk.	62058 var konstruktionslager av siltig sand med inslag av grus, tegelkross. 62067, 62090 var syllstenar. 62072, 62073 var rester av kraftigt brända stockar från vägg. 62074 var utfyllnadslager av sandig silt som hade flera horisonter. 62066 var isoleringslager av homogen silt, 62060 var en syllstock 4,85 m lång. Innehöll ben från gås, höns, nöt (2 tänder, 2 tänder). Ben från karpfisk (förmodligen mört), kolja, kummel, långa, torsk, vitling, obe-stämd torskfisk. Endast delvis vägt. Fynd av 1 kärl (1 fragment) odefinierat YRG
1717*	Konstruktion av byggnad	50911*, 1021628*		50911 var en bränd syllstock. 1021628 var ett bränt trägolv med brädor i Ö-V riktning

(KG 1444*). I rummet lades isolerande sandlager på det byggdes ett trägolv, kvar fanns, golvreglar och golvplankor (KG 1443*). I den södra delen av rummet fanns spår av en mellanvägg eller mer troligt fast inventarie/möbel på golvet. I konstruktionslagren fanns spår av bruk, föremål som fallit ned mellan golvbrädorna. Här fanns ett långsmalt föremål som sannolikt är fragment av ett verktyg, kanske en navare då det har en något skedformad spets. Totalt fanns fyra glaskärl i konstruktionslagren, alla var optiskt blåsta eller formblåsta bägare/dryckeskärl. Ett av dem kan dateras till cirka 1500–1530, det vill säga från golvets brukningstid.

Söder om detta fanns rum B. Det var cirka 4,0×4,7 meter stort. Här lades flera konstruktionslager av sand (KG 1439*, 1440*). Troligen fanns ett golv som sedan tagits bort på dessa. Längst i söder fanns rester av trägolv och möjligen väggar (KG 1711*). De låg direkt på etableringslagren.

Hus 5:6:2: Huset var endast fragmentariskt bevarat men har troligen varit minst 4,0×3,8 meter stort. Rester av det fanns framför allt i destruktionsfasen. Här fanns bränd sand (KG 629*) som kan ha varit isolering under golvet, och tegel som kan vara från en eldstad i byggandens östra del (S 62447*; KG 1470*). Möjligen var detta hus sammanbyggt med hus 5:6:1.

Gårdsplan: Längst i väster uppfördes en hägnad utmed stadsgårdens gräns mot strandzonen (KG 2020; KG 986*). Mellan denna, gata A, hus 5:6:1 och hus 5:6:2 anlades en stenlagd gårdsplan (KG 2050; KG 1405*, 1422*). I konstruktionslagren fanns fragment av keramik som var sotade och därmed använda. Vissa skärvor nötta vilket tyder på omlagring av massor. Öster om hus 5:6:1 fanns en öppen yta. Direkt nordöst om huset fanns hushållsavfall i konstruktionslagren (KG 1508*, S 62058*). Troligen var delar av detta lager brukningslager (se fas 5:7).

Figur 91. Lämningar från fas 5:6. Skala 1:150.

Fas 5:7. Bruk av utomhusyta

Datering: Slutet av 1400-tal till 1540-tal.
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

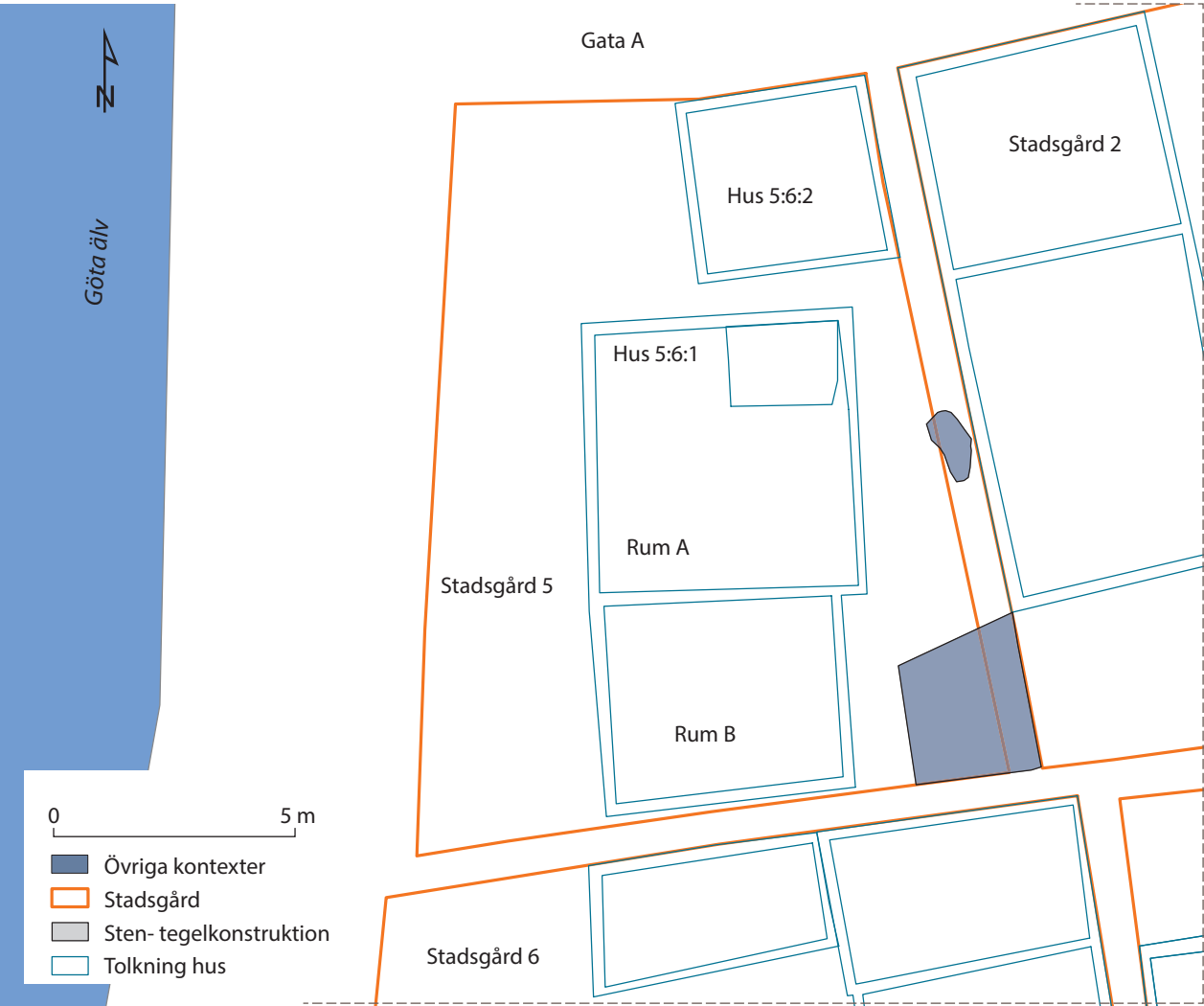
Ytan öster om hus 5:6:1 brukades och lager avsattes (figur 92, tabell 34). Lagren var mycket lika de på den sydvästra delen av stadsgård 2 (se separat rapport). Det är osäkert om någon vret fanns mellan stadsgårdarna under denna tid (se stratigrafisk berättelse för vret 2/5).

Intill husets vägg fanns hushållsavfall med spår av matlagning, med bland annat fiskben, i

konstruktionslagren (S 62058, KG 1508, fas 5:6). Delar av detta lager var troligen brukade avfallslager intill husknuten. De flesta fiskar som fanns här var representerade av olika kroppsdelar, som huvud och ryggrad. Detta tyder hantering av fisk på plats. Särskilt tydligt är fallet med långa. Delar av hela kroppen från huvudet till den pectorala delen till stjärten hittades. Detta innebär att åtminstone en eller några långor sannolikt var fiskade lokalt. Importerad torkad långa eller lutfisk skulle sakna huvudet och pectorala ben.

Tabell 34. Grupper och kontexter i fas 5:7. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1501*	Bruk av yta utomhus	50750*, 62080*		Siltig sand med inslag av grus, tegelkross. Innehöll ben från nötboskap (revbensfragment), får/get (underkäke). Totalt 40 g. Fynd av keramik: 1 kärl (1 fragment) stengods från Limburg, datering 1400-tal. Järnföremål: 1 spik

Figur 92. Lämningar från fas 5:7. Skala 1:150.

Fas 5:8. Konstruktion av ny gårdsplan

Datering: 1520–1530-tal? Samtida med utbyggnader av timmerkistor i Göta älv?

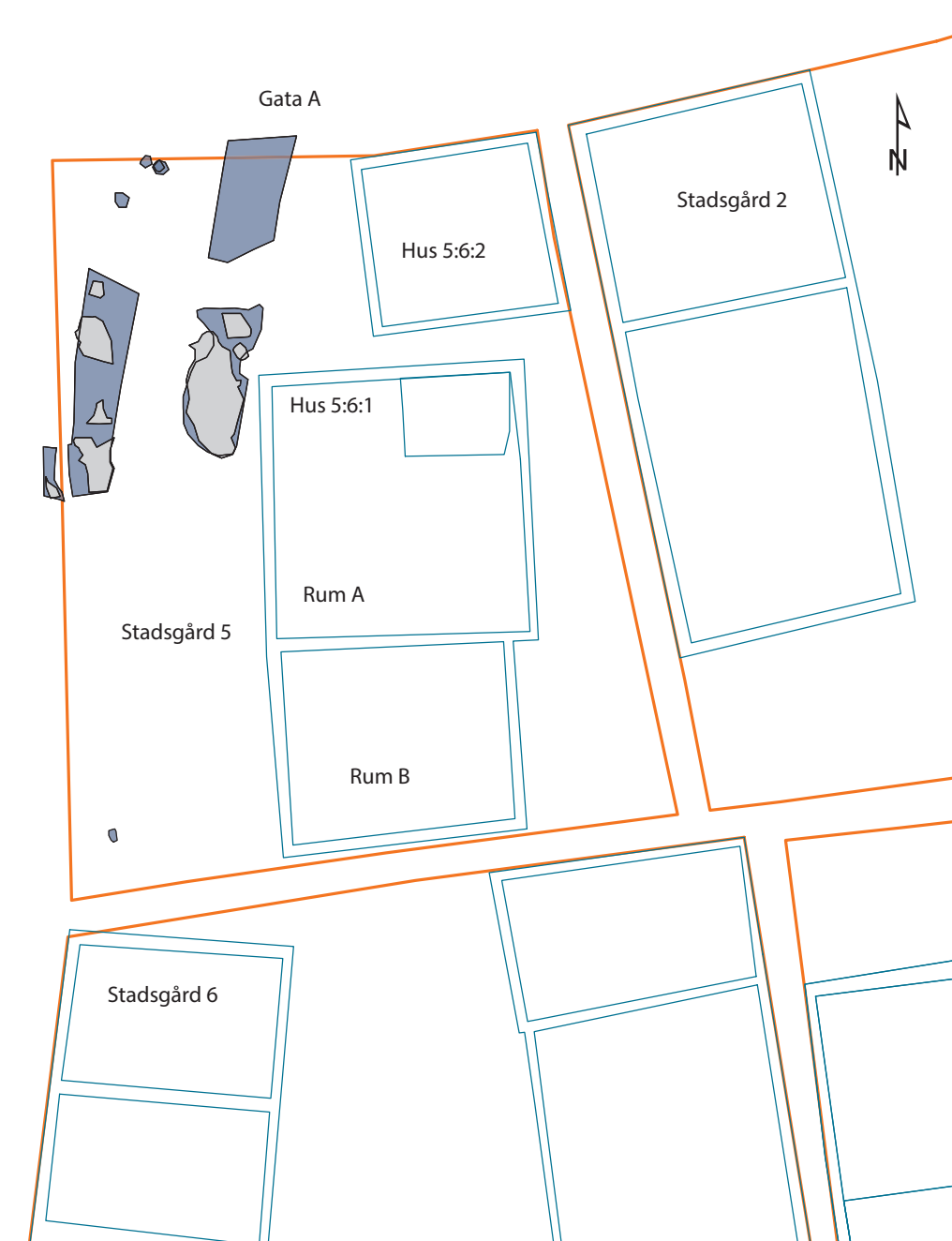
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med konstruktionerna av timmerkistor i Göta älvs strandkant byggdes även delar av stadsgård 5 om (figur 93, tabell 35). Tomtens västra gräns flyttades något västerut, till att bli parallell med riktningen på den bebyggelse som uppfördes i strandkanten. Troligen var det nu gränsmarkeringen i väster försvann, och stolparna togs bort (KG 2056; KG 1716*). På delar av gårdsplanen lades nya konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 1404*). Även utmed stadsgårdens västra sida lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 1620*).

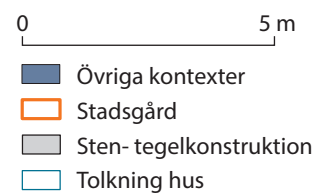
En flat sten lades på konstruktionslagren för den nya gårdsplanen (KG 1230*). Funktionen är osäker, var den underlag för en stolpe eller annan konstruktion hörande till hus 5:6:1?

Tabell 35. Grupper och kontexter i fas 5:8. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2056	Återfyllning stolphål	302957		Återfyllning i stolphål, sand med tegelkross. Innehöll delar av skenben från nötboskap. 59 g
1230*	Konstruktion?	62374*		En flat sten, 0,5×0,5 m stor, 0,08 m hög
1404*	Konstruktion av gårdsplan	62392*, 62408*, 62415*		62392 var stenläggning av små rundade stenar blandat med större flatare. Sannolikt rest av större stenläggning. 62408 var konstruktionslager av sand där stenläggning hade plockats bort. 62415 var konstruktionslager av sand. Innehöll tänder från nötboskap 250 g. Fynd av järnföremål: 1 nit, 2 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 3 odefinierade YRG, 2 YRG krukor (2 fragment).
1620*	Konstruktion av gårdsplan	45028*, 45037*		45028 var delvis urplockad stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. 45037 var konstruktionslager av sand med inslag av humöst material, flera horisonter
1716*	Återfyllning stolphål	51123*, 51125*, 51127*, 51132*	51123 har PM 80575 med träflis, träkol, dynga, hasselnötsskal	Återfyllning av stolphål. Fynd av 1 YRG kruka (1 fragment)

Figur 93. Lämningar från fas 5:8. Skala 1:150.

Fas 5:9. Raseri av stadsgården

Datering: 1540-tal, flytt till Älvsborgsstad.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgårdens byggnader brann, alternativt eldades raseringsmassor upp (figur 94, tabell 36).

Hus 5:6:1: Eldstaden raserades. När huset raserades lämnades delar av brända trägolv och väggar kvar (KG 1304*, 1498*). Efter raseringen jämnades massorna ut (KG 1304*, 1438*, 1446*, 1831*). I raseringslagren fanns spår av en raserad skorsten. I raseringsmassorna fanns arkeobotaniska spår av brukningen av eldstaden med hasselnötsskal och råg. Här fanns relativt mycket fiskben, vilket kan vara hushållsavfall. Bland benen fanns även två avslagna metapodier från nötboskap, vilka troligen härrör från standardiserad och specialiserad slakt eller hantering av oxar. De kan höra till aktiviteter på stadsgården, men kan även vara omlagrade

från äldre kontexter. Keramikmaterialet utgjordes främst av trebensgrytor. Många skärvar hade passning och ett större antal kärl var kraftigt värmepåverkade sekundärt. Det kan vara hushållsskärvar som blivit kvar eller lämnats kvar i branden.

Hus 5:6:2 brann och raserades (KG 1470*). I brandresterna fanns mycket träkol som kan komma från brända golv (KG 1409*). Även på gårdsplanen och över en del av gata A fanns brandlager, och även utjämnade raseringslager (KG 1410*, 1417*, 1531*).

Över hela stadsgården fanns utjämnade raseringslager som hade spår av att ha varit trampad yta (KG 2001; KG 1408*, KG 1548*). Ytan har därefter troligen legat oanvänd en tid, vilket visas av spår av ogräs och rotträd i jordprover från KG 1304*. Även i lager i efterföljande fas fanns spår från raseringen i denna fas inblandade (som i KG 1426*).

Figur 94. Lämningar från fas 5:9.
Skala 1:150.

Tabell 36. Grupper och kontexter i fas 5:9. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2001	Utjämnade lager	302815, 302799		Raseringslager med flera horisonter sand, tegelkross, träflis, träkolsbitar, sot. Innehöll blandade delar av nötboskap. Bete från galt. Strålben, skenben, överkåksben av får/get. Totalt 492 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor (4 fragment), 2 odefinierade YRG. Sotade kärl, sekundärbrända
629*	Rasering av byggnad	62451*	PM 92323 med träkol, träflis, rottrådar	Tunt lager med brandpåverkad sand. Delvis utraserad över gata A. Innehöll ben från nötboskap (bl.a. tåleder, metapodier, underkåksfragment), svin, får/get, långa (en precaudal kota). Totalt 1200 g. Fynd av järnföremål: 2 nit, 1 spik. Glas: 1 fragment fönsterglas (2g). Bränd lera: 1 fragment av degel. Keramik: 12 YRG trebensgrytor (12 fragment), 1 YRG panna (1 fragment) YRG, 2 odefinierade YRG, 1 odefinierad YLG
961*	Rasering av byggnad	50621*		Siltig sand med sot, tegelkross. Innehöll ben från nötboskap och får/get. Totalt 400 g. Fynd av järnföremål: 5 spik. 1 smidesskälla (755g). Keramik: 3 YRG trebensgryta (3 fragment), 3 odefinierade YRG, 1 YRG kruka (3 fragment)
1304*	Rasering av byggnad	50851*, 50899*, 50903*, 50907*	50903 har PM 80487 med träkol, träflis, rottrådar, ogräs	50850, 50851, 50899 var raseringslager av bränd sand med bränt trä från golv. 50903 utjämnade raseringslager. 50907 var lager av påförd sand. Innehöll ben från nötboskap och svin. 355 g. Fynd av 1 fragment YRG trebensgryta
1408*	Utjämnade lager/tram-pyta	62390*		Utjämnade raseringslager med träkol, tegelkross. Använt som trampyta. Innehöll ben från nötboskap, svin och oidentifierat däggdjur. 75 g. Fynd av 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment)
1409*	Rasering av byggnad	62394*, 62395*		62394 var bränd sand, 62395 var sotigt brandlager, rikligt med träkol
1410*	Utjämning av lager	62396*		Humös sand
1417*	Destruktion av gårdsplan	62372*, 62373*		62372 var raseringsmassor med tegel, träkol och sot. 62373 var lager av sand
1418*	Rasering av byggnad	62375*, 62376*, 62377*		62375 var raseringsmassor med sand, träkol, mot botten rikligt med tegelkross, tegelbrockor, 62376 var ett lager av bränd sand. 62377 var brandlager med träkol
1438*	Rasering av byggnad	62089*		Raseringslager av orange sotig eldpåverkad sand med sot och träkol, påminner om 62050. Fynd av 1 fragment flintgodskärl, 1800–1900-tal. Troligen senare infiltration
1446*	Rasering av byggnad	62030*, 62031*, 62032*, 62034*, 62050*, 62051*, 62052*, 62053*	62050 har PM 92026 (se bilaga 1)	62030 var raseringslager med tegelkross från raserad skorsten. 62051 koncentration av tegelkross i 62030. 62031 var omrört raseringslager med mycket tegel, träbitar, träflis, träkol, kalkbruk. 62032 var raseringslager med tegel, träkol, gödsel, träbitar. 62034 var siltig sand med träkol. 62050 var orange sotig eldpåverkadsand med inslag av sot och träkol. 62052 var orange-röda raseringslager med mycket tegelkross. 62053 flata stenar, troligen från raserad eldstad, som ingår i 62050. Innehöll ben från nötboskap (bl.a metapodier, bäckben, mellanhandsben), får/get, svin (bete från galt), häst, torsk, långa, obestämd torskfisk. Totalt 13 kotor från torsk och en kota från långa. Totalt 2950 g. Fynd av järnföremål: 1 nit, 1 brodd, 7 spik, 2 hästkosömmar. Metall: 1 föremål odefinierat CU-legering (2 fragment). Bergart: 1 fragment sandsten, 1 knacksten flinta. Ben/horn: 1 islägg. Keramik: 17 YRG trebensgrytor (47 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 3 odefinierade YRG
1470*	Rasering av byggnad	62022*, 62447*	62447 har PM 92320 med träkol, träflis, rottrådar	62022 var raseringslager med pinnar, tegelkross, träkol. 62447 var raseringslager av tegel, ev. rester av en uppbyggd konstruktion som eldstad. Innehöll ben från nötboskap. 60 g. Fynd av metall: 1 fragment bly tolkat som avfall, 1 metallbricka i CU-legering, 1 kopparbeslag, 1 dekorerat ändbeslag från knivskaft. Järnföremål: 5 odefinierade föremål, 1 föremål (mortelstöt?), 1 nit, 1 spik, 1 beslag. Glas: 1 buteljfragment (modernt). Keramik: 25 YRG trebensgrytor (35 fragment), 1 YRG skål (1 fragment), 3 YRG krukor (3 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 18 odefinierade YRG, 1 YLG kruka (1 fragment) från Tyskland
1498*	Rasering av vägg	62075*, 62076*		Kraftigt brända delar av vägg. 62075 utgör raserad vägg eller golv. 62076 möjlig rest av vägg
1531*	Destruktion på gårdsplan	62388*, 62389*, 62393*, 62414*		62388 var raseringslager med mycket tegel, även bränd lera, träkol, eldpåverkad sten. 62389 var eldpåverkad sand med flera horisonter, träkol, pinnar. 62393 tunt brandlager med tegelkross, träkol. 62414 var brand-/raseringslager av humös sand med träbitar, träflis. Fynd av järnföremål: 3 spikar. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (7 fragment), 2 fragment odefinierad YRG
1548*	Utjämnade lager/raseringsmassor	45025*		Utfyllnadslager av siltig sand med eldpåverkad sten, tegelkross, träbitar, träkol. Innehöll ben från nöt. 5 YRG trebensgryta (5 fragment), 3 oidentifierad YRG (6 fragment), 1 YLG skål (1 fragment) Tyskland, 1 oidentifierad YLG (1 fragment) Beauvais, 1 oidentifierad YLG (1 fragment) Frankrike, 1 stengodsflaska (1 fragment) Tyskland
1831*	Rasering av byggnad	62064*, 62079*		Raseringslager, omrörda med bränd sand, träkol. Innehöll ben från nötboskap (bl.a 2 avslag-na metapodier, mellanhandsben av oxen eller tjur), svin (bl. a beten av galt), får, långa (1 kota, 1 kranieben), torsk (1 kota). Totalt 1853 g. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 2 kärl odefinierad YRG (4 fragment)

Fas 5:10. Konstruktion av huslänga 5:10:1 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi

Efter att stadsgården legat öde en tid uppfördes ny bebyggelse. Huslänga 5:10:1 uppfördes utmed

stadsgårdens östra sida. Troligen flyttades tomtgränsen ytterligare en bit åt väster, så att den blev helt rektangulär, möjligen skedde detta först i fas 5:12 (figur 95, tabell 37).

Huslänga 5:10:1: Den var cirka 14,8×5,5 meter stor och hade minst fem rum. Huslängans avgränsningar mot väster, samt delvis även mot norr och

Tabell 37. Grupper och kontexter i fas 5:10. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
959*	Konstruktion av golv	50673*		Träggolv med ruttnade plankor i Ö-V riktning, samt golvreglar i N-S riktning
967*	Konstruktion av byggnad (möjlig hängnad)	50813*, 50814*, 50815*		50813 var en nedslagen stör, 50814 var bränd Ö-V stock, 50815 obränd, rutten stock
1080*	Utgjämning av ytan/trampat jordgolv	50829*, 50830*, 50848*, 50868*	50848 har PM 80469 med träkol, träflis, glödska, getkoprolit. 50868 har PM 80477 med träkol, träflis, dynga	Utgjämningsslag/brukad markyta med humös sand. Spår av getstall och smide i lagren. 50829, 50830 var fyllning i grop. Innehöll ben från nötboskap, svin (bete från galt). Totalt 371 g. Fynd av järnföremål: 2 spikar. Glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 4 kärl odefinierad YRG (4 fragment)
1231*	Konstruktion av gårdsplan	62369*		Siltig sand med pinnar, tegelkross. Innehöll ben från nötboskap. 350 g. Fynd av järnföremål: 3 spik. Glas: 2 fragment passglas 1550–1650, 1 kärl (1 fragment) odefinierat, möjligen modernt, 1 apotekarflaska (1 fragment), 1 butelj (1 fragment), 4 fragment fönsterglas (5g). Bergart: 1 avfall flinta. Övrigt: 1 knapp i glas eller plast, modern. Keramik: 23 YRG trebensgrytor (26 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 13 odefinierade YRG. 2 SVG krukor (2 fragment). 2 YLG skålar (2 fragment). 1 stengodskrus (1 fragment) från Raeren. 1 skål (1 fragment) ostindiskt porslin 1700–1800-tal, 1 fat (1 fragment) ostindiskt porslin. 1 fat (1 fragment) flintgods 1800–1900-tal, 1 fat (1 fragment) 1 fat (1 fragment) flintgods av typen "feather-edged pearlware" 1780–1900, 2 kärl odefinierade (2 fragment) flintgods 1750–1900-tal
1245*	Konstruktion av stolpe	62427*		Nedgrävning för stolpe, 0,32 m Ø
1426*	Konstruktion av gårdsplan	62361*, 62381*		62381 var konstruktionslager av sand med flera horisonter och inblandning av raseringsmassor. 62361 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. Innehöll ben från nötboskap. 40 g. Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 4 YRG krukor (4 fragment), 2 YRG piplerdekorerade fat (2 fragment), 7 odefinierad YRG, 1 YLG fat, Weser (1 fragment) datering 1575–1630, 1 YLG fat Werra (1 fragment) datering 1575–1630, 1 jdepotte (1 fragment)
1428*	Konstruktion av gårdsplan	62364*		Konstruktionslager av sand
1429*	Konstruktion av gårdsplan	62098*, 62099*		Konstruktionslager av sand och stenläggning av 0,2 m stora stenar
1430*	Konstruktion av golv	62012*, 62020*, 62021*		62021 var två syllstenar 0,1–0,5 m stora. 62020 utjämningslager som innehöll raseringsmassor, 62012 fragmentariska golvplankor Ö-V riktning samt golvreglar i N-S riktning. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, torsk, obestämd torskfisk. Ca 100 g. Fynd av bergart: 1 gagatpärla, 1 bryne av skiffer. Metall: 1 föremål CU-legering. Järnföremål: 1 spik, 1 brodd. Glas: 1 fragment av Keulenglas, datering 1400–1500, 1 fragment av dryckeskärl, 2 fragment fönsterglas (2g). Keramik: 13 YRG trebensgryta (14 fragment), 6 fragment odefinierad YRG, 2 YLG skålar (3 fragment), 1 odefinierat fragment YLG, 1 stengodskrus (1 fragment) Frechen 1500-tal, 1 stengodskrus (1 fragment) Siegburg, med stämplad dekor, 1 stengodskrus (1 fragment) Siegburg 1400–1500-tal
1431*	Konstruktion av eldstad	62002*, 62003*, 62018*		62018 var 0,15 m tjockt konstruktionslager av sand. 62003 var 1,7x2,4 m stort fundament av 0,2–0,4 m stora markstenar, 62002 ett fixerande lager av sand på 62003. Innehöll ben från nötboskap. 260 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 2 fragment odefinierat YRG, 1 stengodskrus (1 fragment) Siegburg
1437*	Konstruktion av stenläggning	62088*		Fragmentarisk stenläggning
1540*	Konstruktion av byggnad	62322*, 62336*		62336 var ruttnade syllstockar från vägg. 62322 var en större sten som låg i stenläggning

söder, var oklara. Likaså saknades flera innerväggar. Huslängan uppfördes på utjämnade lager med raseringsmaterial och avfall. Delar av dessa lager kan vara brukning av stadsgården under perioden då staden formellt var flyttad till Älvsborgs fästning.

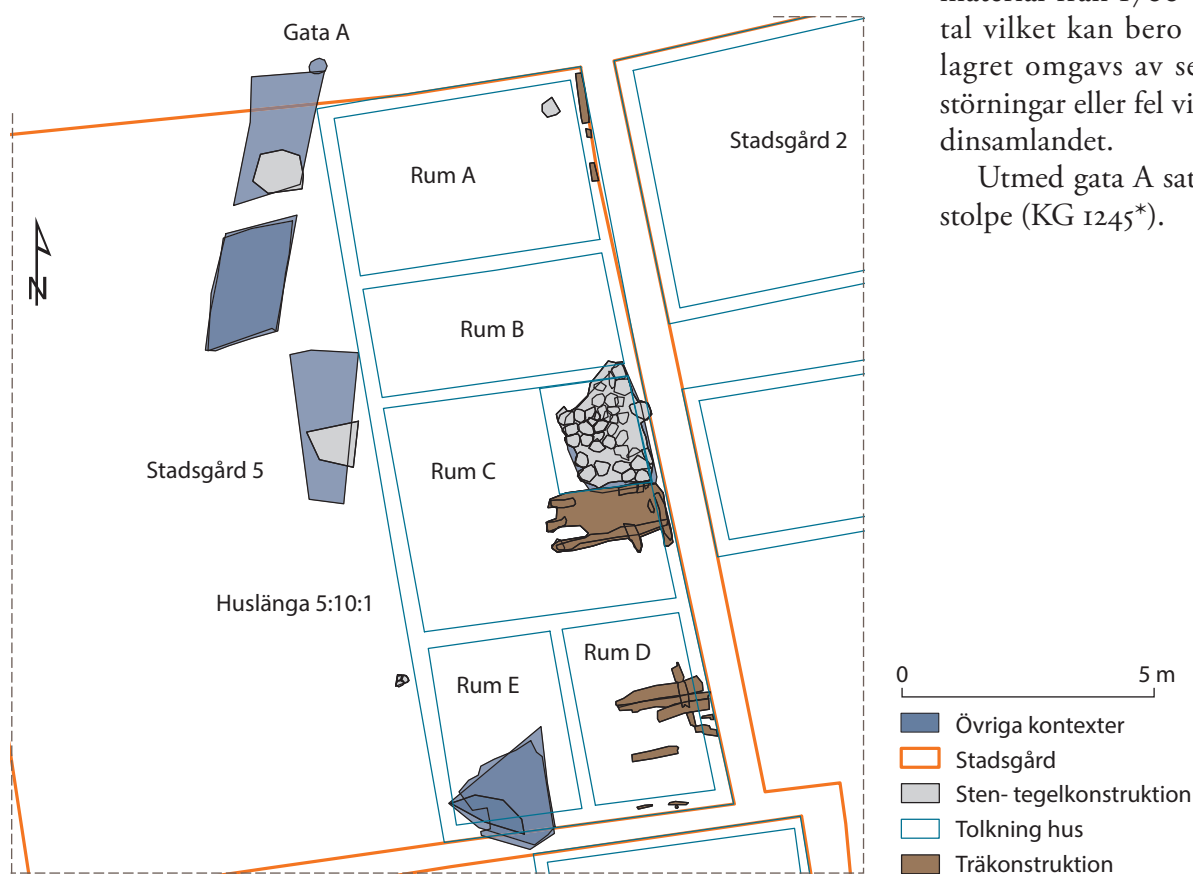
I norr intill gata A fanns rum A som var ca 3x5 meter stort. En del av väggen i öster fanns kvar av rummet (KG 1540*). Mot söder avgränsades rummet av möjligen borttagen syll (KG 1506*, se nedan). Söder därom fanns rum B som var cirka 2x5 meter stort. Bedömt utifrån hur husen på övriga stadsgårdar såg ut kan detta ha varit en förstuga (i väster) med ett förråd eller kammare innanför (i öster). Söder om detta fanns rum C som var ett uppvärmt rum med eldstad som var minst 4x5 meter stort. Den södra innerväggen saknades. Eldstaden fanns i rummets nordöstra hörn (KG 1431*) och var minst 2,3x1,8 meter stor. Rummets golv vilade på underlagsstenar och hade isolering av sand. Över detta fanns delar av ett trägolv bevarat (KG 1430*). Väggen mellan rum B och C fanns inte bevarad men bedöms ha funnits direkt norr om eldstaden.

Söder om detta fanns rum D som uppskattningsvis var 2,0–3,0x3,5 meter stort. Det hade bevarat trägolv. Den västra delen var troligen ett separat rum E, som uppskattningsvis var 2,0–3,0x3,5 meter stort. Här fanns olika utjämnade jordlager (KG 1080*), som troligen var utjämningslager med flera trampade jordgolv eller brukningsytor. Delar av dessa hörde troligen till rum E, men delar av lagren kan även vara från brukning av stadsgården under perioden då staden formellt var flyttad till Älvsborgs fästning. Möjligen fanns delar av den södra väggen i rum D bevarad (KG 967*). Gränsen mellan rum C, D och E är uppskattad.

Gårdsplan: Väster om huslängan anlades en ny gårdsplan: Marken jämnades till, därefter lades konstruktionslager och stenläggning (KG 1231*, 1426*, 1428*, 1429*). Söder om huslängan fanns en trampyta av lera (KG 1302*). Benen och föremålen i konstruktionslagren kan till viss del ha hamnat här vid brukandet av gårdsplanen (nedtrampade) och även vid raseringen då delar av stenläggningen togs bort. Detta förklarar förekomsten av passglas och Werra/Weserkärl. I delar av konstruktionslagren (KG 1231*) fanns dessutom inslag av föremåls-

material från 1700–1900-tal vilket kan bero på att lagret omgavs av sentida störningar eller fel vid fyndinsamlandet.

Utmed gata A sattes en stolpe (KG 1245*).

Figur 95. Lämningar från fas 5:10. Skala 1:150.

Fas 5:11. Nytt golv/bruk av golv i rum E

Datering: 1570-tal till 1590-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I rum E påfördes lera som sedan trampades (figur 96, tabell 38). Sannolikt var detta en ny golvyta i hela eller delar av rummet. Föremålen och benen kan ha hamnat här vid bruket eller den efterföljande raseringen.

Tabell 38. Grupper och kontexter i fas 5:11. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1302*	Bruk av yta	50810*		Trampta av relativt kompakt lera. Enstaka 0,10–0,13 m stora stenar. Innehöll ben från nötboskap 50 g. Fynd av järnföremål: 2 spik, 1 gångjärn (2 fragment). Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 4 YRG krukor (4 fragment), 1 odefinierad YRG

Figur 96. Lämningar från fas 5:11. Skala 1:150.

Fas 5:12. Konstruktion av hus 5:12:1

Datering: Runt 1590.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

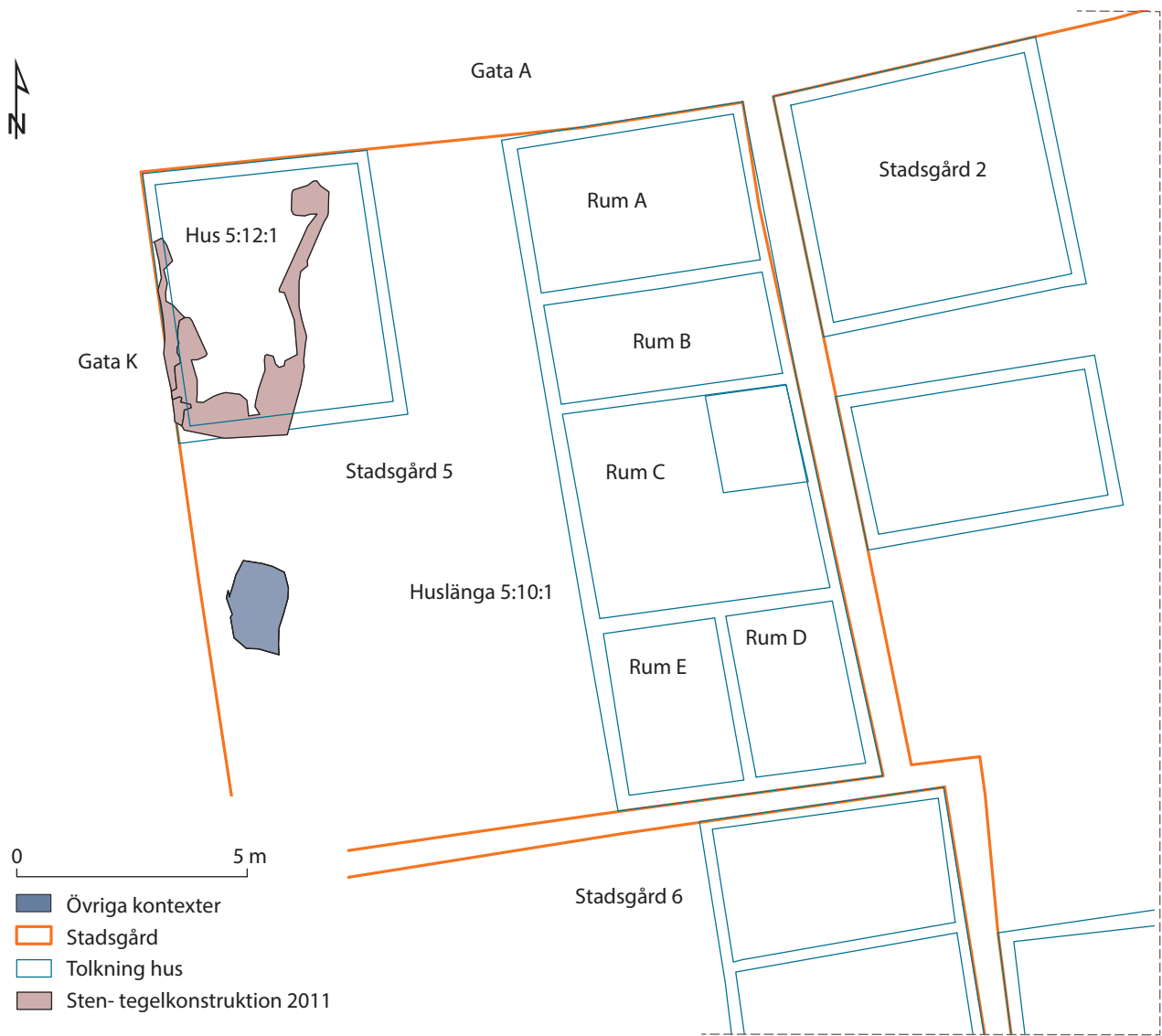
En ny nord-sydlig gata (gata K) anlades väster om stadsgård 5.

I det nordvästra hörnet på stadsgården uppfördes hus 5:12:1, som var cirka 5x6 meter stort. Delar

av byggnadens västra och södra stensyllar fanns bevarade men avgränsning åt öster och norr saknades. Läget i hörnet mellan gata A och K antyder att det var en bod (undersökt 2011, redovisas i separat rapport). Söder om huset anlades en portgång eller del av gårdsplanen. Här lades ett konstruktionslager av sand (KG 2043). Stenläggning saknades på lagret (figur 97, tabell 39).

Tabell 39. Grupper och kontexter i fas 5:12. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2043	Konstruktion av portgång/gårdsplan	303218	303218 har PM 303239 med nästan ren sand. PS 303240	Konstruktionslager av sand med tegelkross, träkol. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 8 odefinierade YRG. Metall: 4 spikar

Figur 97. Lämningar från fas 5:12. Lämningar från undersökningen år 2011 har tagits med. Skala 1:150.

Fas 5:13. Rasering av byggnad

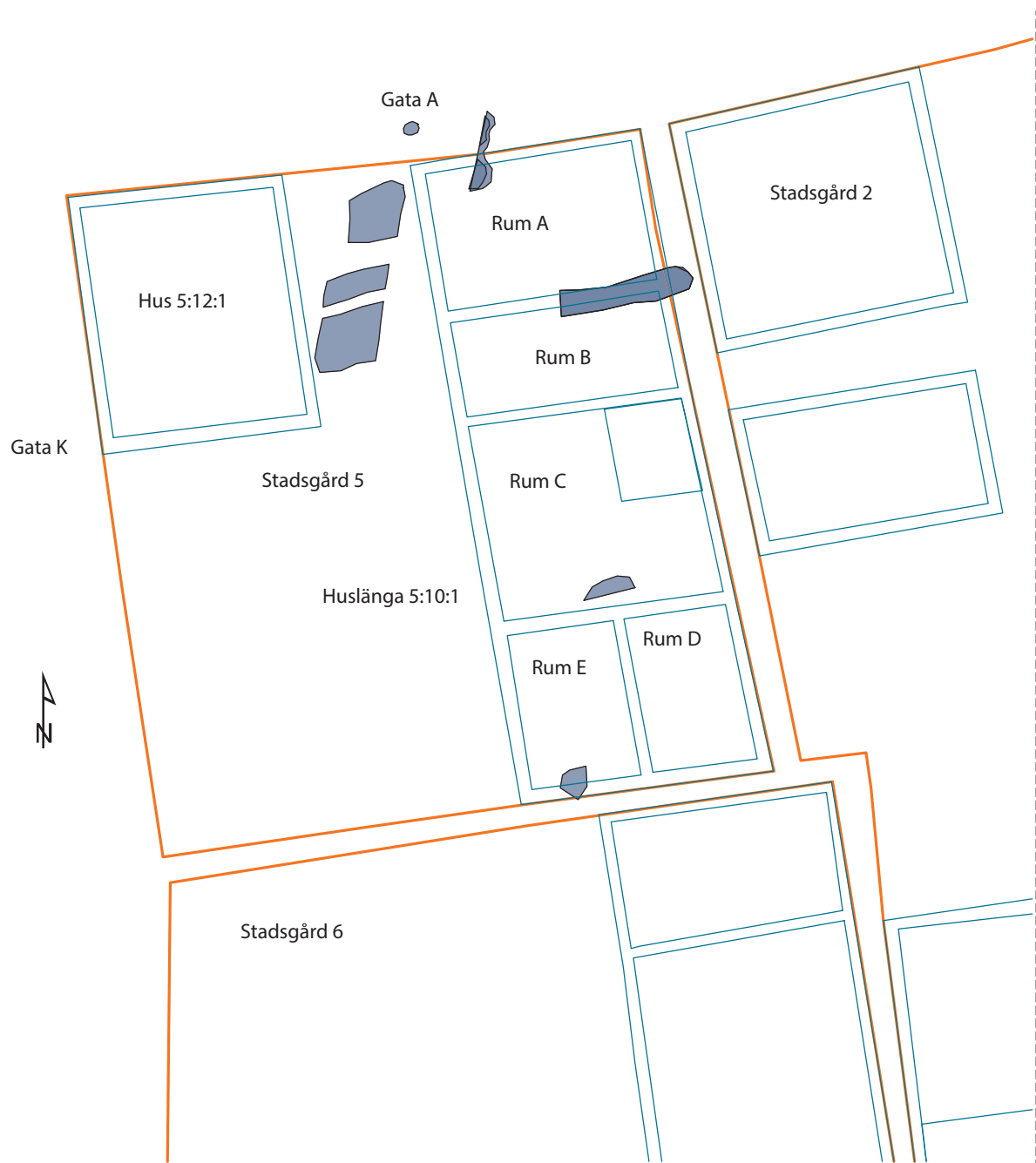
Datering: Tidigast cirka 1590 senast vid Kalmarkriget.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 5:10:1 raserades (figur 98, tabell 40). Det mesta av byggnaden plockades bort, ett möjligt plundringsdike från borttagandet av en syllstock eller stenar fanns i den norra delen (KG 1506*). Delar av golven fanns kvar liksom den raserade eldstaden. Rottrådar fanns i raseringsmassorna vilket visar att de kanske var övergivna och be vuxna en tid. Efter övergivandet upphörde stadsgård 5 och blev en del av stadsgård 6.

Tabell 40. Grupper och kontexter i fas 5:13. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1300*	Raseringslager utanför byggnad	50803*		Sand med träkol, tegelkross, bränd lera. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 YLG kruka (1 fragment), 1 fragment odefinierad YLG
1407*	Raseringslager utanför byggnad	62386*, 62387*		62386 var bränd sand, 62387 var brandlager med sand, sot, träkol
1425*	Raseringslager på gårdsplan	62360*		Sand med träkol, tegelkross. Innehöll brända ben av 5 oidentifierade fragment från däggdjur. Vattensållat. 1,8 g. Fynd av metall: 1 blyplomb med oklart motiv. Glas: 1 fragment passglas, datering 1550–1650, 1 fragment glasflaska, 6 fragment fönsterglas (5g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 6 kärl odefinierade YRG (6 fragment), 1 kärl odefinierat SVG, proveniens Danmark, 1 stengodskrus Frechen, 1500-tal, 1 stengodskrus Raeren, 1500-tal
1427*	Raseringslager på gårdsplan	62358*	PM 92263 med träkol, träflis, hallon	Utvämningslager av något siltig sand, tegelkross. Innehöll ben från nötboskap och får/get. 20 g. Fynd av järnföremål: 8 spik. Glas: 2 dryckeskärl, 2 passglas 1550–1650, 1 fragment fönsterglas (12g). Keramik: 13 YRG trebensgrytor (14 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (2 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 2 YRG skålar (2 fragment), 17 kärl odefinierade YRG (20 fragment), 4 YLG fat Weser (5 fragment) 1575–1630, 1 YLG fat (1 fragment) Tyskland, 1 YLG fat (1 fragment), 1 YLG kärl odefinierat (1 fragment), 1 YLG kärl odefinierat (1 fragment) Frankrike, 1 stengodskrus (1 fragment) Westerwald 1600-tal. Kaker: 1 fragment grönt ugnskakel med furstemotiv
1506*	Borttagande av syll?	62005*, 62006*		62005 var återfyllnad med sten, jord, inslag av tegelkross. 62006 var avlång nedgrävning, 0,5 m bred, 0,4 m djup
1509*	Återfyllning, stolphål	62427*	PM 92298 med träkol, träflis, hasselnötsskal	Återfyllning efter stolpe tagits bort. Fynd av keramik: 1 YLG fat Weser (1 fragment) 1575–1630, 1 stengodskrus (1 fragment) Raeren, 1500-tal
1513*	Utvämningslager	62027*		62027 utvämningslager med avfall. Innehöll ben från nötboskap, bl.a flera hela metapodier (1 mellanhandsben från ko, 1 från tjur/oxe), tåleder. 2900 g. Fynd av bergart: 1 nålbryne av skiffer, 3 fragment av sandstensbrynen, 1 skifferfragment. Glas: 1 dryckeskärl, del av fot, 7 fönsterglas (16g). Järnföremål: 2 tenar, 2 knivar, 1 beslag, 1 dekorbeslag, 2 broddar, 1 krok, 1 syl, 2 nit, 7 spik. Keramik: 36 YRG trebensgryta (44 fragment), 1 YRG skål (1 fragment), 1 YRG kruka (2 fragment), 20 odefinierade YRG. 1 odefinierad YLG. 1 stengodskrus Langerwehe (1 fragment) 1500–1600-tal, 3 stengodskrus Siegburg (4 fragment) 1400–1500-tal, 1 stengodskrus Raeren (3 fragment) 1500-tal, 2 stengodskrus Frechen (3 fragment) 1500-tal.

Figur 98. Lämningar från fas 5:13. Skala 1:150.

Stadsgård 6

Fas 6:1. Konstruktion av hägnader

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att tomten stakades ut konstruerades flera hägnader (figur 99, tabell 41).

Tabell 41. Grupper och kontexter i fas 6:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2014	Konstruktion av hägnad	301995, 301996, 301997		3 nedgrävningar för störar
2046	Konstruktion av hägnad	302349, 302355		Nedslagna störar, 0,05 m Ø, 0,25 m höga
2047	Konstruktion av hägnad	302386, 302392		Nedslagna störar
880*	Konstruktion av hägnad?	50900*		Stör

Figur 99. Lämningar från fas 6:1. Skala 1:150.

Fas 6:2. Rasering av hägnader

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Brukningen av hägnaderna avslutades (figur 100, tabell 42). Störarna på tomtens södra del rycktes upp och återfylldes (KG 2095).

Tabell 42. Grupper och kontexter i fas 6:2. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2095	Rasering av hägnad	305273, 305280, 305288		Återfyllda störhål efter att störar tagits bort

Figur 100. Lämningar från fas 6:2. Skala 1:150.

Fas 6:3. Konstruktion av bebyggelse

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till 1463±7, 1479±7.

Huslänga 6:3:1 uppfördes utmed stadsgårdens östra sida. Väster om den uppfördes hus 6:3:2, utmed gata B. Möjligen var portgången mellan husen

överbyggd. Direkt väster om huslängan anlades en gårdsplan. Troligen fanns en enklare byggnad även utmed stadsgårdens norra sida, hus 6:3:3, den var sammanbyggt i vinkel med huslänga 6:3:1. Den nordvästra och västligaste delen av stadsgården var obebyggd (figur 101, tabell 43).

Inför byggnationen: Utjämningslager påfördes eller avsattes över hela den blivande stadsgården

Tabell 43. Grupper och kontexter i fas 6:3. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2010	Konstruktion av gårdsplan	300835		Sand med flera horisonter
2013	Konstruktion av golv	302034, 302042, 304532		304532 var utfyllnad i hus för golv med tjock ren lera, med tegelkross, kalkbruk, träbitar, småsten. 302042 var konstruktionslager. 302034 var golvyta av lera
2015	Konstruktion av byggnad	301090, 301094		Syllstockar i yttervägg och innervägg
2016	Konstruktion av gårdsplan	302462, 302477		302462 var konstruktionslager av sand. 302477 var stenläggning, möjligen fundament
2017	Konstruktion av byggnad	301339, 301413, 301882, 307381	301413 har PS 301448 med ben av nöt och höns. 10 g ben	301339 var brända golvplankor i N-S riktning, ca 0,17 m breda. 301413 var konstruktionslager av träflis och sand med tegelkross, bränd lera, gödsel, träkol. 301882 var utjämningslager av lera med inslag av träkolsbitar. 307381 var brända golvplankor i N-S riktning, upp till ca 0,3 m breda. Även Ö-V golvreglar. Några plankor vilade på mindre stenar. Innehöll ben av nöt: mest köttfattiga ben, vrist-/fotben (helt mellanhandsben, flera tåled 1 & 2 men inga klövleder), ej karaktär av matavfall. Hornkvice av honget, kan vara spår av tillfällig hemslojd. Skenben av svin. Kranieben av stor torsk. Totalt 1820 g ben. Fynd av bränd lera: 1 fragment ugnsvägg (24g), 2 fragment lerklining (25g). Järnföremål: 8 spik, 1 oidentifierat föremål. Slagg: 2 fragment (438g). Keramik: 6 YRG trebensgrytor (11 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 4 kärl odefinierat YRG (4 fragment), 1 kärl odefinierat YLG (1 fragment)
2018	Konstruktion av byggnad	301919, 302178		301919 var Ö-V liggande bränd syllstock, 302178 var syllsten 0,60x0,45 m stor
2019	Utgjämningslager	301390, 301612	301390 har PM 301411 (se bilaga 1). PM 301412 med träkol, träflis, förkolnat ogräs. PS 301410 med benfragment av nöt, svin, får/get, torsk, torskfisk, osorterat	301390 var utjämning under hus och utanför hus. Silt med flera horisonter, koncentrationer av träflis, gödsel, träkol. Delar av lagret har tecken på inomhusmiljö. 301612 var utjämningslager av sand i svacka. Innehöll ben av nöt, svin, får/get, torsk, torskfisk, osorterat. Totalt 100 g. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 2 kärl odefinierade YRG (2 fragment)
2034	Konstruktion av ränna	302009		Nedgrävning/ränna, 3,6 m lång, 0,3 m bred, 0,1–0,2 m djup
2052	Konstruktion av byggnad	302661		Syllstock
2077	Konstruktion av stolpar/störar	308560, 308568		2 nedgrävningar för stolpar/störar, 0,18 resp. 0,08 m Ø
2078	Återfyllning av stolphål	308575		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort. Fynd av 1 kärl odefinierat YRG (1 fragment)
2079	Konstruktion av stolpe	308574		Nedgrävning för stolpe, 0,35 m Ø. Stensladd med stenar uppemot 0,16 m
2082	Konstruktion av byggnad/vägg	304499		Rektangulärt formad plank, 0,18 m tjock, del av vägg
2083	Konstruktion av byggnad	305036		Nedslagen plank. Änden nedhyklad, bränd mot röta och tillspetsad. Övre delen avbruten
2085	Konstruktion av byggnad	304930		Syllstock, i änden klinad med obränd lera
2086	Konstruktion av byggnad	304611		Fem kluvna stockar på rad

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2087	Konstruktion av utjämningslager i golv	301998, 304817	304817 har PM 304889 med starr (olika arter), basstamdelar, träflisträkol, rotträdar. Odlingjord?	301998 utfyllnad i hus för golv med tjock ren lera. 304817 utjämningslager av sandig humös silt. Fynd av 1 YRG kruka (1 fragment)
2091	Konstruktion av utjämningslager i golv	304577		Lager av sand
2092	Konstruktion av väggar och golv	304911, 304915, 304925		Ruttnade kluvna stockar
2093	Konstruktion av golv	304920		Ruttnad kluven stock, del av golv
2094	Konstruktion av vägg	304890		Kluven stock, kraftigt rutten
2102	Konstruktion av byggnad	302399	Har PD 302461 daterat till 1479±7	Syllstock
6080	Konstruktion av byggnad	506444, 512134, 512480, 514172,		6 brända plankor från vägg
6089	Konstruktion av byggnad	514239, 514611		Två syllstockar i knuttimrat hörn
7040	Konstruktion av gårdsplan	305741		Svart omrörd sand med linser av vit sand
7042	Konstruktion av utjämningslager	514517		Utfyllnadslager av sand med humösa linser, småsten, tegelkross. Innehöll spridda benfragment av nötkreatur, tand, kota, strålben. Totalt 141 g ben.
7043	Konstruktion av golv	513502, 514296, 514359		514296, 514359 var stenläggning av 0,05–0,10 m stora stenar. 513502 var en obränd plankor innanför och parallellt med syllstock
7045	Konstruktion av byggnad	515718		Sandlager mellan bottensyll och plankvägg
7061	Konstruktion av byggnad	306083		2 syllstenar, möjligen ingång till hus
7062	Markberedning inför byggnation	301564, 302430, 1013353	302430 har PM 302459 med rotträdar, starr (olika arter), brännässla, ogräs. Vegetationshorisont. PS 1001161 med benfragment av nöt, get, vitling, torskfisk, fågel, osorterat 15 g	Utgjämningsslag av träflis med tegelbrockor, gödsel, träkolsbitar, tegelkross. Innehöll 4 underkåkar, flera mellanfotsben av nöt, kan vara deponerade i stabiliserande syfte. Innehöll blandade ben av nöt (mellanfötter, underkåkar, kalvariedelar, tåleder), fåtal ben av svin, får, get. Ben av katt, gås. Bränt ben av torsk, kan vara matavfall. Osorterat benmaterial. Totalt 6135 g ben. Fynd av bränd lera: 1 fragment (47g). Järnföremål: 4 spikar. Glas: 1 fragment av bägare (Berkemeyer/Krautstrunk). Träfföremål: 1 knä/byggnadsdetalj av ek (530x140x45mm), 1 nagel, 2 nagel i eneträ. Läder: 1 avfall/spillbit. Keramik: 13 YRG trebensgrytor (21 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 4 YRG kärl (5 fragment), 1 fajans albarello (1 fragment)
635*	Konstruktion av golv	3659*, 506082*		Golv i rum B bestående av 50682, sandlager 0,15 m tjockt. 3659, N-S golvplankor, 0,20–0,35 m breda, ytligt brända. Innehöll ben av nöt, får, svin, höns och gås. Totalt 1654 g. Fynd av metall: kedja i CU-legering, 1 identifierat föremål i CU-legering. Järnföremål: 4 spikar, 2 nitar, 1 identifierat föremål, 1 knivblad. Glas: 1 spelbricka. Keramik: 2 YRG kärl (5 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment) nordöstra England Grimston/Humber, 1 stengodskrus Siegburg 1400-tal
876*	Konstruktion av väggar och golv	50711*, 50712*, 50722*, 50748*, 50749*, 50753*, 50782*, 50795*, 50796*, 50826*, 50832*		Syllstockar och golvreglar. Längst i N en golvplanka, regel eller del av vägg (50795), en del av bränd vägg (50748). Fynd av 10 fragment smidesslagg (1220g) fastkorroderad på syll
878*	Nedgrävning med fyllning	50724*, 50725*		50725 rundad nedgrävning, 50724 fyllning av sandig lera
879*	Konstruktion av fundament till eldstad	50645*, 50666*, 50667*		50645 var en träram runt eldstaden i N-S och Ö-V riktning, 50667 konstruktionslager av siltig sand, 0,15 m tjockt. 50666 fundament till eldstad bestående av 0,20–0,45 m stora stenar
881*	Konstruktion av golv	50074*		3 Ö-V svackor, spår av bortruttnade golvreglar/bjälkar
883*	Konstruktion av utjämningslager i golv	50681*, 50710*, 50909*		Tjocka lager av lera och sand. Innehöll ben av nöt, får, svin och gås. Totalt 1050 g. Fynd av 2 spikar

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
947*	Konstruktion av golv	50452*		50452 lager av ren sand 0,05–0,15 m tjockt. Innehöll kalvarium av nöt (stabiliserande funktion?), 430 g
950*	Nedgrävning och fyllning	50775*, 50776*		50775 fyrkantig nedgrävning, 50776 fyllning av siltig sand
951*	Konstruktion av stör	50774*		En stör i sand 50452
1055*	Konstruktion av golv	50241*, 50844*		Kompakt lerlager ev. med spår av borttagen stenläggning
1056*	Konstruktion av utjämningslager	50245*		Mörkt sandigt lager, konstruktionslager för golv
1079*	Konstruktion av golv	50820*, 50831*, 50863*, 50866*,		50820 var två fragmentariska plankor från trägolv samt en sten. 50831 var ett utjämningslager av sand 0,14 m tjockt. 50863 var en plank. 50866 var utjämningslager av lera.
1078*	Konstruktion av byggnad	50853	50853 har PD 80495 daterat 1463±7	50853 var en syllstock
1160*	Markberedning inför byggnation	60110*		Utgjänningslager som bestod av torv, träflis och träbitar
1263*	Konstruktion av byggnad	64074*		Syllstock
1363*	Konstruktion av byggnad	64047*, 64049*, 64051*, 64083*,		64047 var delar av golvplankor, golvreglar och underliggare. 64049 var ett lerlager. 64051 var syllstockar. 64083 var en golvregel/del av mellanvägg
1371*	Konstruktion av gårdsplan	64069*, 64087*		64069 var sandlager. Lagret har flera horisonter, sannolikt för att sanden deponerats på platsen vid olika tillfällen. 64087 lager av svartgrå sand intill huslänga 6:3:1
1373*	Brukad markyta	64072*		Trampad yta av sand med träkol, träflis. Innehöll ben av nöt och get. Totalt 613 g
1365*	Konstruktion av ränna	64037		Nedgrävning/ränna, 3,4 m lång, 0,35 m bred, 0,15 m djup
1378*	Konstruktion av eldstad	64073*, 64098*, 64102*		64073 var värmepåverkad sandfyllning i eldstad. 64098 var stenar. 64102 var konstruktionslager med träflis
1383*	Konstruktion av ränna	64085*		Nedgrävning/ränna, 5 m lång, 0,35 m bred, 0,15 m djup
1421*	Konstruktion av eldstad	64097*		Tunt bränt lager med linser av ett fett smörliknande kalkpulver

(KG 7062, KG 1160*). Det bestod av träflis, pinnar och huggspån och påminde om flislagren på de övriga stadsgårdarna. Lagren fanns även väster om stadsgården, utmed Göta älvs strand och under gata B (de har samdokumenterats med motsvarande lager på stadsgård 5, se fas 5:4). På dessa lager uppfördes byggnader och gårdsplanen.

Huslänga 6:3:1: Den bestod av sex rum och var 16 meter lång och 5,3–5,4 meter bred. Byggnaden saknade syllstenar utan hade syllstockar som vilade direkt på utjämningslagren under det (KG 2015, 2085, 2095, 6089; KG 876*, 1078*). Delar av väggarna fanns kvar (KG 2082, 6080). Huslängan var troligen knuttimrad.

Det nordligaste rummet, rum A, var cirka 5×3 meter stort. I rummet lades ett utjämningslager av sand som även fungerade som isolering (KG 947*). En stör slogs ned genom sanden (KG 951*) detta var sannolikt av byggnadstekniska skäl. Över konstruktionslagret lades sannolikt ett trägolv. Trärester fanns i raseringslagret (se fas 6:13, KG

634*). Rummet kan ha varit ett förrådsutrymme. På mellanväggen mot rum B fanns fastkorroderad smidesslagg, sannolikt från bruket av rummet efter ombyggnaden i fas 6:12.

Söder om detta fanns ett uppvärmt rum med en eldstad, rum B, huslängas stuga. Rummet var 5,8×4,9 meter stort. Efter att syllstockar och golvreglar (KG 881*) lagts på plats fylldes rummet av isolerande lera och sand (KG 883*, 1363*). Därefter anlades ett trägolv (KG 635*). I konstruktionslagret under golvet fanns föremål som till viss del kan ha hamnat här vid brukandet av rummet. Här fanns bland annat en spelbricka i glas. De ben som fanns här kan delvis ha släpats in under golvet av råttor. Utanför den västra väggen anlades ett isolerande sandlager (mullvarv). I rummets sydöstra hörn lades en rustbädd av trä, av den fanns negativa mörka avtryck av ruttna träbjälkar kvar. På det byggdes en eldstad som var cirka 1,9×2,0 meter stor (KG 879*). Hela ytan där eldstaden fanns var lägre vilket tyder på tyngd.

Figur 101. Lämningar från fas 6:3. Skala 1:150.

Söder därom fanns rum C som var 3,2×2,6 meter stort. Ett utjämningslager lades här (KG 2087; KG 1056*). På detta fanns lera som kan ha utgjort ett jordgolv (KG 2087; KG 1055*). Avtryck av en möjlig stenläggning fanns i leran. Troligen var detta ett förrådsutrymme som var delvis uppvärmt genom att ligga intill eldstaden.

Väster om detta fanns ett rum som var 3,2×2,1 meter stort, rum D. Detta rum var bara fragmentariskt bevarat, men här fanns golvreglar och rester

av ett trägolv (KG 1363*). Sannolikt var detta en förstuga med ingång från gårdsplanen.

Söder om detta fanns två rum utmed gata B, rummen avgränsades av en mellanvägg (KG 2092). I öster fanns rum E som var cirka 4,0×2,6 meter stort. Utmed gata B och vret 4/6 fanns delar av väggen kvar (KG 6080). Ett utjämningslager av sand lades i rummet (KG 2091, 7042). På det fanns rester av ett stenlagt golv (KG 7043). Väster om detta fanns rum F som var cirka 4,0×2,1 meter

stort. Delar av väggen mot portgången i väster fanns kvar (KG 2082, 2083). I rummets sydvästra hörn fanns en rustbädd av (KG 2086) som kan vara en del av en ingång från portgången. Räknat från husets hörn till den kvarvarande delen av väggen (KG 2082) var dörröppningen cirka 0,8 meter bred. I rummet lades ett jordgolv (KG 2013). Rummen var troligen bodar. I raseringslagren över rum E fanns sädeskorn och hasselnötsskal vilket kan visa en funktion med lagring av livsmedel.

Hus 6:3:2: Vid gata B uppfördes ett hus som var minst 4,4×4,8 meter stort och hade ett rum. Möjligen var huset sammanbyggt med huslänga 6:3:1 över portgången. Huset var delvis byggt på syllstenar, mellan dessa fanns bevarade syllstockar (KG 2018; KG 1378*). En syllstock daterades till 1479±7 (KG 2102). Möjligen fanns en ingång direkt från gata B med tröskelstenar (KG 7061). I husets nordöstra del fanns flera stenar som var relativt stora och låg samlade (KG 1378*). Troligen fanns en eldstad här som de ingick i (cirka 1,2×1,3 meter stor). På platsen fanns ett lager med spår av kalk till puts eller murning (KG 7040, KG 1421*). På ett isolerande utjämningslager fanns ett trägolv (KG 2017). I husets sydöstra hörn fanns en stenlagd yta (0,7×1,0 meter stor) som kan varit fundament för någon inredningsdetalj (KG 2016). Under huset fanns rester av en stolpe som troligen

användes kort tid vid byggarbetet och sedan togs bort (KG 2078, 2079). Huset var möjligen en uppvärmd verkstad.

Hus 6:3:3: Längst norrut på gårdsplanen fanns syllstockar som troligen var spår av en enklare byggnad utmed stadsgårdens norra sida (KG 2052, KG 1263*). Delar av utjämningslager av sand fanns kvar i gränsen mot huslänga 6:3:1 (KG 1079*). Uppskattningsvis har huset varit 5,0×2,5 meter stort. Direkt söder om byggnaden fanns rännan (se ovan). Möjligen har det varit ett fähus. Söder om huset fanns spår av gödsel i marklagren (KG 2019).

Gårdsplan: Ett sandlager lades ut över gårdsplanen (KG 2010; KG 1371*). I det fanns bruknings-spår av en trampyta, kanske från byggnationerna på stadsgården (KG 1373*). Möjligen dröjde det innan gårdsplanen stensattes. Endast ytan mellan de tre byggnaderna tycks ha varit stenlagd. Från den södra delen av huslänga 6:3:1 grävdes en ränna (KG 1365*) som ledde mot nordväst, ned mot stranden. Den kan ha varit en stensatt rännadal.

Norr om hus 6:3:2 fanns en öppen yta. Ett arkeobotaniskt prov (KG 2019; PM 301411) visade på en markyta utomhus med bevuxen dynga. Slutningen ned mot Göta älv på den västra delen av stadsgården utgjordes av en öppen yta. Från huslänga 6:3:1 grävdes en ränna mot Göta älv i väster (KG 2034; KG 1383*).

Fas 6:4. Bruk av gårdsplan och hus 6:3:3

Datering: 1480-tal?

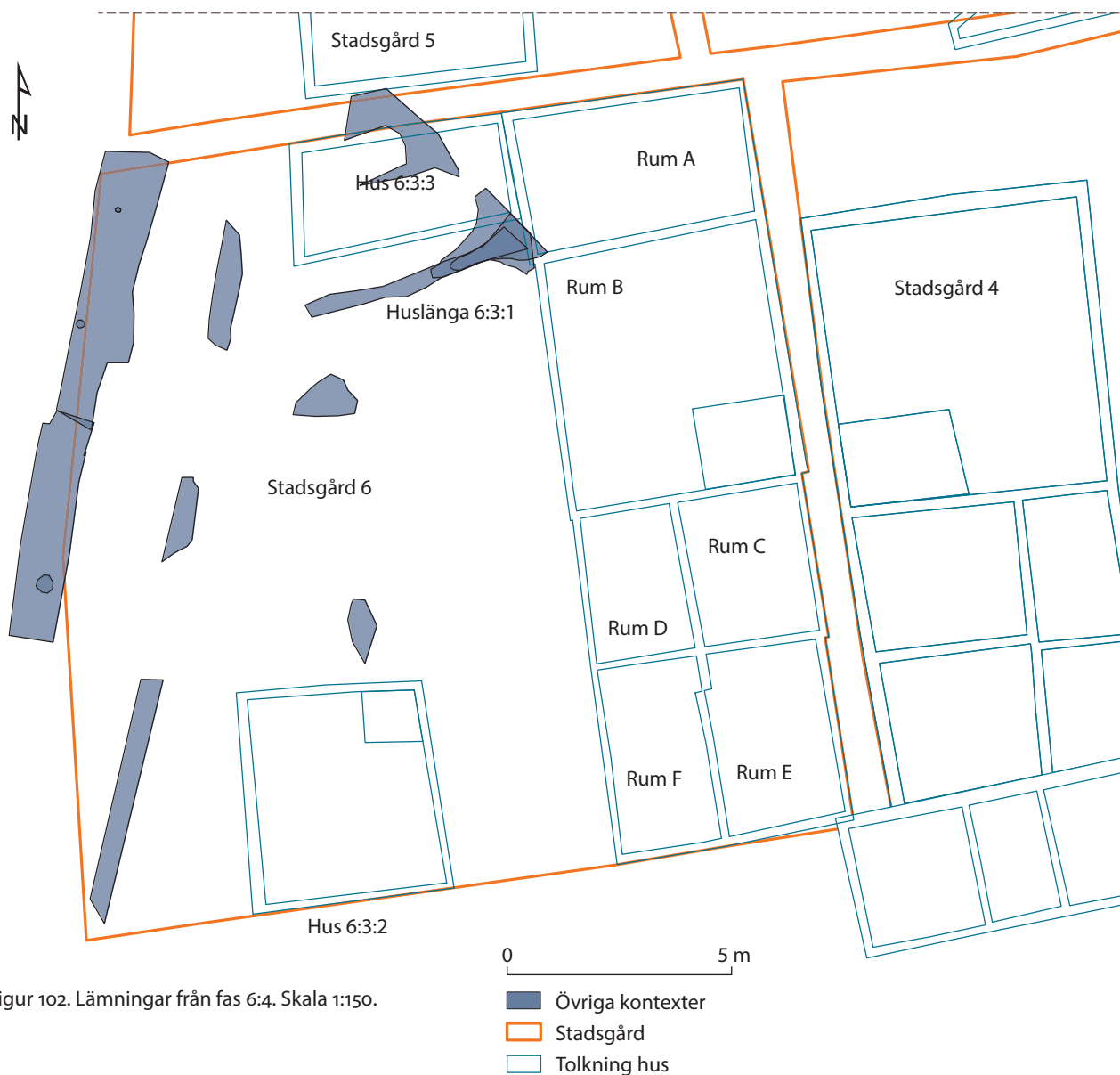
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I hus 6:3:3 fanns spår av brukning (KG 1420*). Lagren fanns även norr om huset i vret 5/6. Gårdsplanen och rännan brukades (figur 102, tabell 44).

Den östra delen slammades successivt igen (KG 1382*). I lagren fanns dynga och latrin. Rännan kom även att täckas av brukningslager från hus 6:3:3. Även delar av lagren väster om den stenlagda gårdsplanen kan innehålla spår av brukning med gödsel (KG 2019).

Tabell 44. Grupper och kontexter i fas 6:4. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2009	Bruk av ränna	302010	PM 302041 med träkol, träflis, hasselnötskal. PM 302048 med träkol, träflis, bär (latrin), ängs-/betesmarksväxter (dynga). PS 302040 innehöll inga djurben, PS 302047 med däggdjur 1 g	Sand med träflis. Innehöll 1 mjölk tand av nötkreatur. Däggdjur. Totalt 6 g ben.
1376*	Bruk av ränna	64086*		Svartgrå, mycket humöst homogent slamlager
1382*	Bruk av ränna	64084*		Humös silt, inslag av träflis
1420*	Brukningsslager	64061*		Lager med mycket organiskt material, träflis, pinnar, ruttna träbitar uppblandat med humös silt. Innehöll ben av nöt och däggdjur. Totalt 564 g.

Figur 102. Lämningar från fas 6:4. Skala 1:150.

Fas 6:5. Ombyggnad av gårdsplan och rasering av hus 6:3:3

Datering: Slutet av 1400-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Den norra delen av stadsgården byggdes om. Hus 6:3:3 revs troligen nu. Rännan fylldes igen och en ny gårdsplan lades ut intill huslänga 6:3:1 (figur 103, tabell 45).

Längre åt väster påfördes utjämningslager av sand (KG 2033). En stör (KG 2029) och två stolpar (KG 2032) sattes. Stolpen kan ha ingått i en gränsmarkering mot väster. Sandlagren längst i väster (S 305977) var mörkare väster om den senare uppförda Träkonstruktionen (S 305347). Detta kan bero på att regnvatten har filtrerat igenom de övre lagren och fört med sig humus i den del av lagret som senare var utomhus. På utjämningslagren i stadsgårdens centrala del (utmed huslänga 6:3:1) anlades en ny gårdsplan (KG 1381*).

Tabell 45. Grupper och kontexter i fas 6:5. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2024	Konstruktion av gårdsplan	301237, 301972		Utgjämningsslager av sand. Innehöll blandade delar av nöt, skulderblad av svin. Hushållsavfall? Totalt 150 g ben. Fynd av 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
2029	Konstruktion	301826, 301827		301826 var störhål, 301827 ruttet trä från stör
2032	Konstruktion av stolpe	302071, 305969		02071 var nedgrävning för stolpe, 0,18 m ø. 305969 var nedgrävning för stolpe, 0,47 m ø
2033	Konstruktion av gårdsplan	301994, 302049, 303406, 305977		301994, 302049, 303406 var tunna utjämningslager av sand med flera horisonter. 305977 var tjockt konstruktionslager av sand. Innehöll överkäke av svin. Osorterade ben. Totalt 10 g ben
1381*	Konstruktion av gårdsplan	64100*		Konstruktionslager av sand

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Sten- tegelkonstruktion
- Tolkning hus

Figur 103. Lämningar från fas 6:5. Skala 1:150.

Fas 6:6. Grävande av grop

Datering: Slutet av 1400-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Genom ett sandlager i stadsgårdens nordvästra hörn grävdes en grop (KG 1264*). Det är osäkert vilken funktion gropan hade (figur 104, tabell 46).

Tabell 46. Grupper och kontexter i fas 6:6. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1264*	Nedgrävning	64057*		Grävande av ca 1,0×1,3 m stor, 0,6 m djup grop

Figur 104. Lämningar från fas 6:6. Skala 1:150.

Fas 6:7. Ombyggnad av golv i rum C, huslänga 6:3:1

Datering: Tidigt 1500-tal? Samtidigt som fas 6:II?

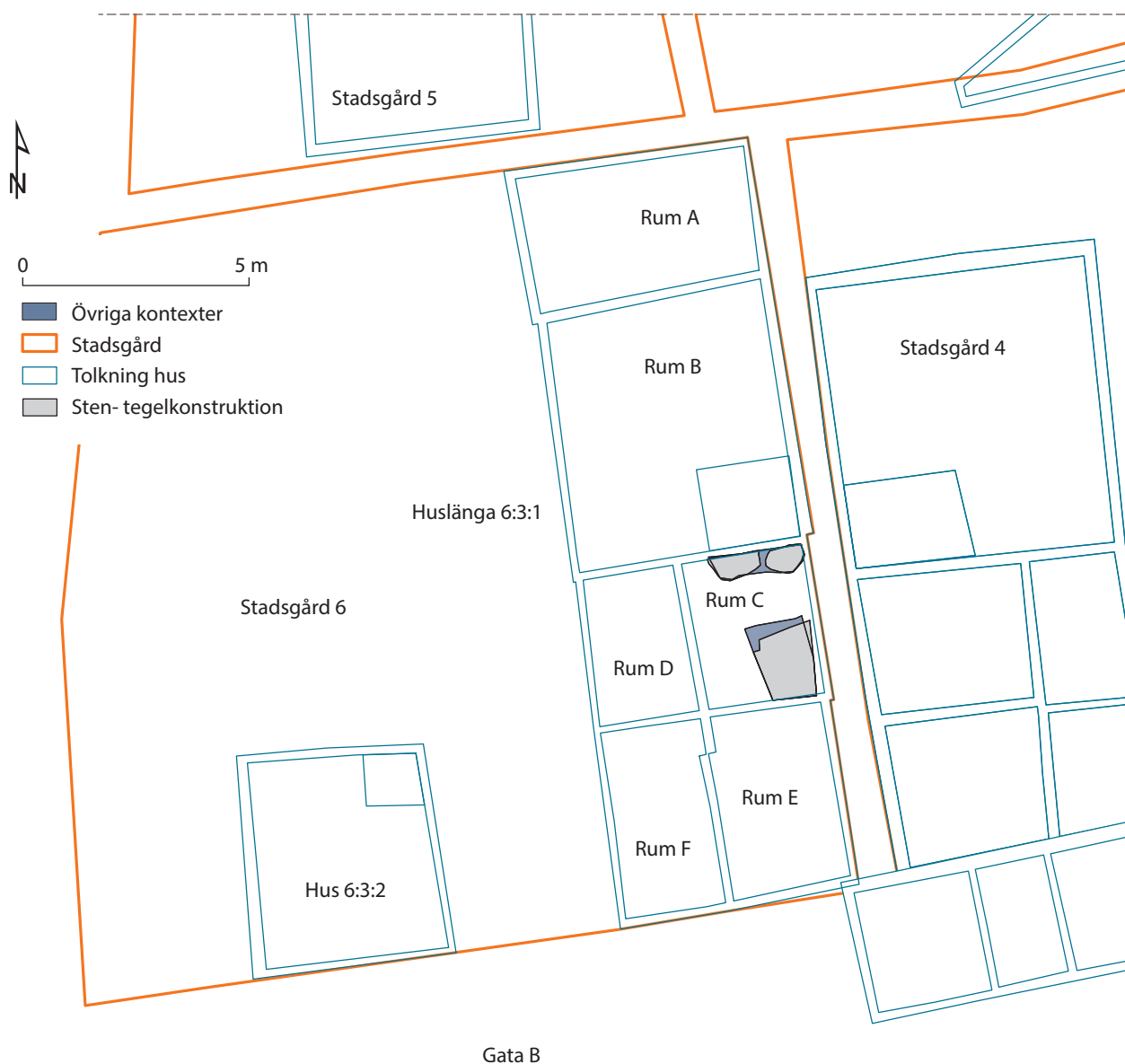
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

1052*). I de överliggande raseringslagren (fas 6:13, KG 1053*) fanns troligen spår av brukning med fiskben och fjäll, vilket kan visa på mathantering i rummet.

I rum C i huslänga 6:3:1 byggdes ett nytt golv (figur 105, tabell 47). På konstruktionslager av sand lades en fin stenläggning av små stenar (KG

Tabell 47. Grupper och kontexter i fas 6:7. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1052*	Konstruktion av stenlagt golv	50006*, 50240*, 50825*, 50824*		50240, 50825 var konstruktionslager av sand, 50006, 50824 var tätt lagd stenläggning av 0,05–0,10 m stora stenar

Figur 105. Lämningar från fas 6:7. Skala 1:150.

Fas 6:8. Ombyggnad av golv i rum F, huslänga 6:3:1

Datering: Tidigt 1500-tal? Samtidigt som fas 6:11?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I rum F i huslänga 6:3:1 byggdes ett nytt golv. På konstruktionslager av sand lades en stenläggning (figur 106, tabell 48).

Tabell 48. Grupper och kontexter i fas 6:8. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2011	Konstruktion av stenlagt golv	301068, 302027		301068 var stenläggning. 302027 var konstruktionslager av sand

Figur 106. Lämningar från fas 6:8. Skala 1:150.

Fas 6:9. Ombyggnad och bruk av gårdsplan

Datering: 1500-talets första del.

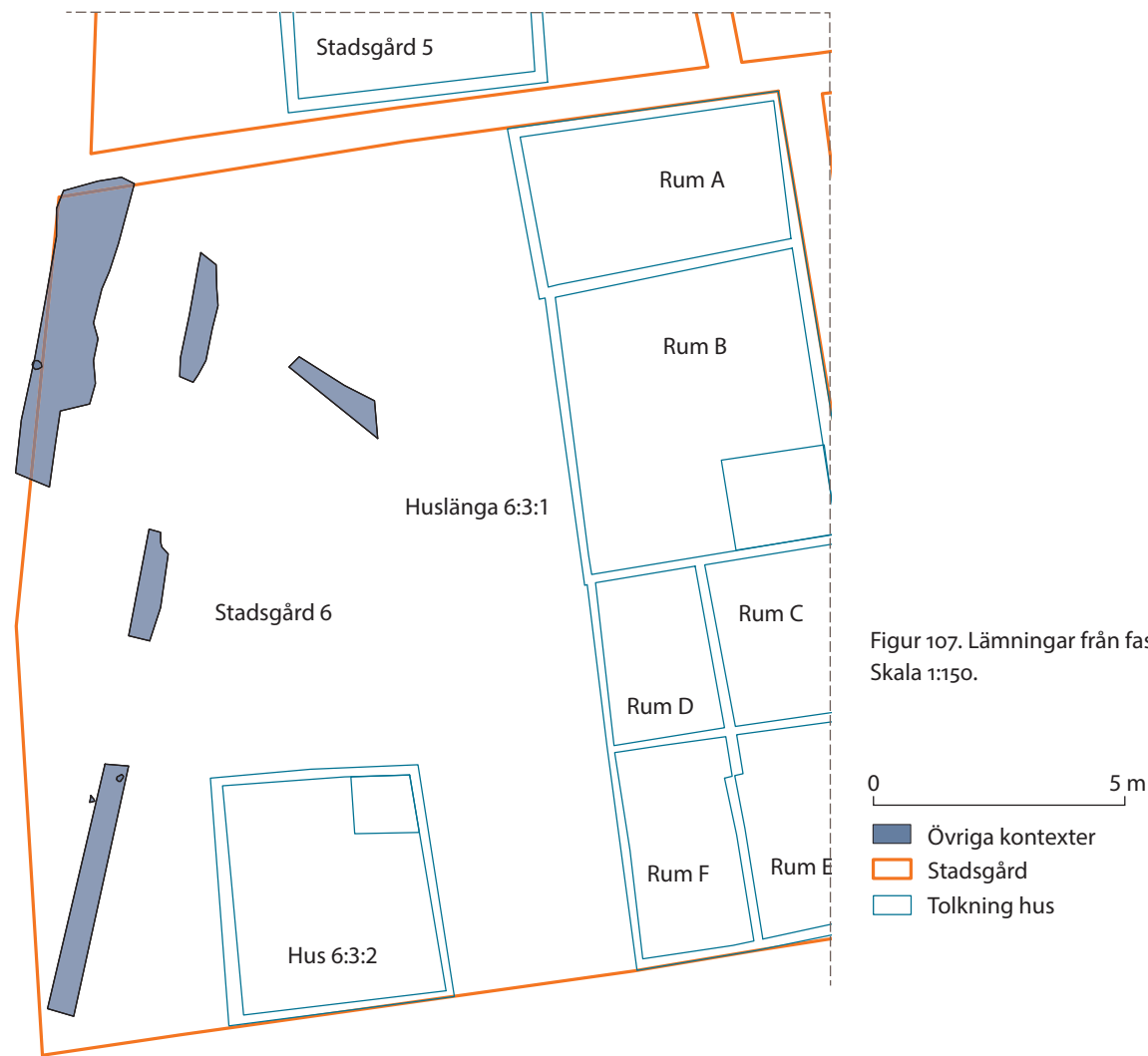
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Den ena stolpen i stadsgårdens västra kant togs bort (KG 2031). Över ytan påfördes, eller tillkom kompakta trampade markytor (KG 2030; KG 1385*). En hägnad uppfördes väster om hus

6:3:2 (KG 2103). Lagren fanns delvis väster om stadsgården, i sluttningen ned mot Göta älv. I det osteologiska materialet fanns en föltand. Denna visar att hästar troligen hölls på stadsgården. Den skärva av svartgods som påträffades har ICP-analyserats och är proveniensbestämd till södra Jylland i närheten av Haderslev. Möjligen kan det vara en tidig jydepotte (figur 107, tabell 49).

Tabell 49. Grupper och kontexter i fas 6:9. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2030	Trampade utjämningslager	301327, 301832, 303395	301327 har PM 301605 med träkol, träflis, hallon, brännässla, bränt fiskben. 303395 har PM 303404 med träkol, träflis, starr (olika arter), ogräs, särskilt tåliga fröer. 301327 har PS 301603 med få bensplitter, ej sparade. 301832 har PS 131980 innehöll inga djurben. 303395 har PS 303405 med daggdjur, 12 g	Kompakt sandig silt. Trampad yta? Innehöll övre mjölkintand av föl, tand som tappats naturligt? Blandade delar av nöt, får, svin. Totalt 662 g ben. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 1 kärl odefinierad YRG (1 fragment), 1 SVG kruka (1 fragment), södra Jylland
2031	Återfyllning av stolphål	302072	Har PS 302156, innehöll inga djurben.	Sandig humös fyllning
2103	Konstruktion av hägnad	304216, 304222		2 nedgrävningar för störar, 0,15 m Ø, 0,25 m djupa
1385*	Trampade utjämningslager	64101*		Siltig sand med träkolsbitar, sot

Fas 6:10. Återfyllning av grop

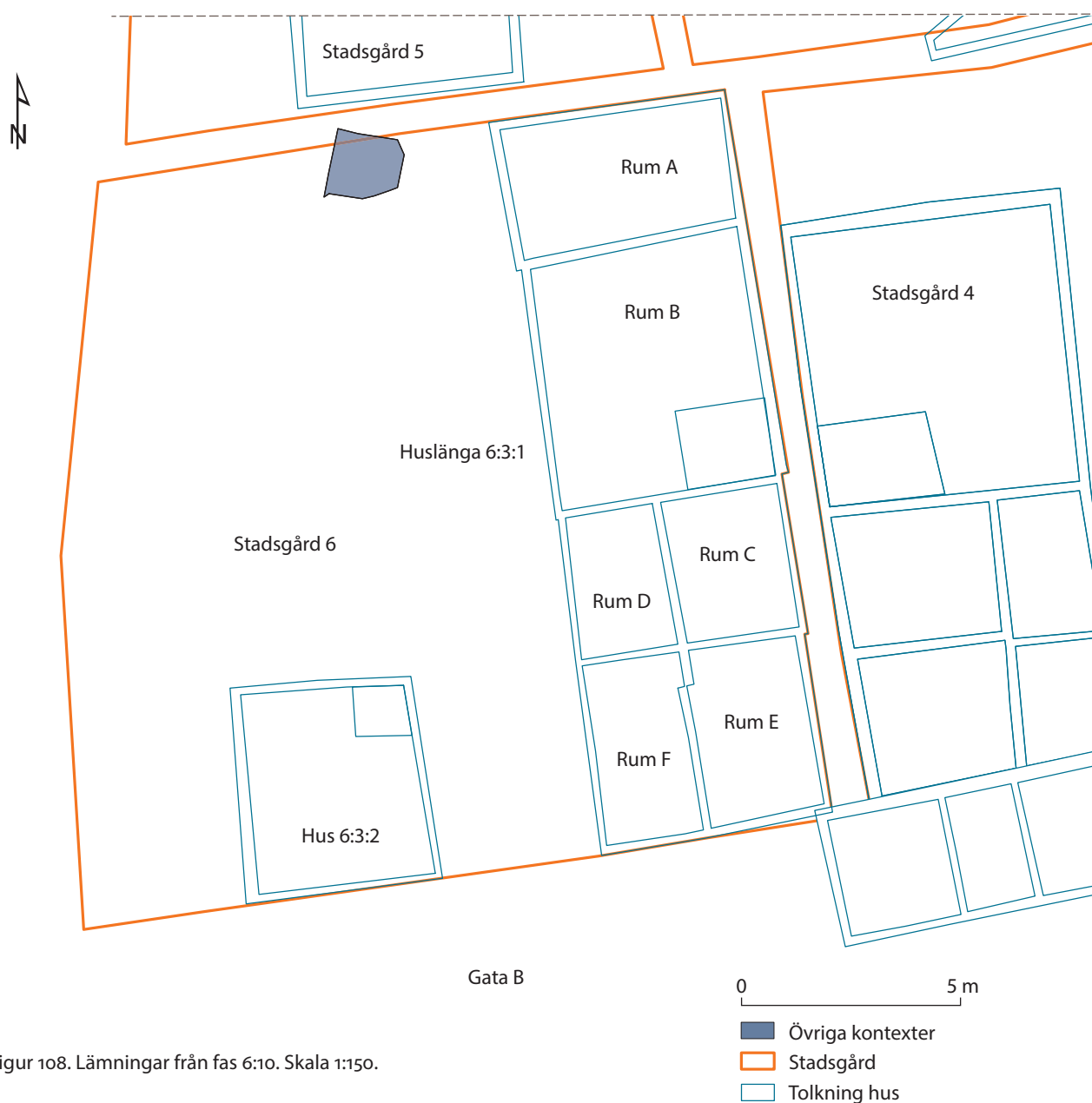
Datering: 1500-talets första del.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Gropen i det nordvästra hörnet återfylldes (KG 1387*), fyllningen var raseringsmassor blandat med avfall (figur 108, tabell 50).

Tabell 50. Grupper och kontexter i fas 6:10. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1387*	Återfyllning av grop	64058*		Siltig sand, tegelkross, träkol. Innehöll underkäke och mellanfot av nöt; underkäke av svin. Totalt 392 g

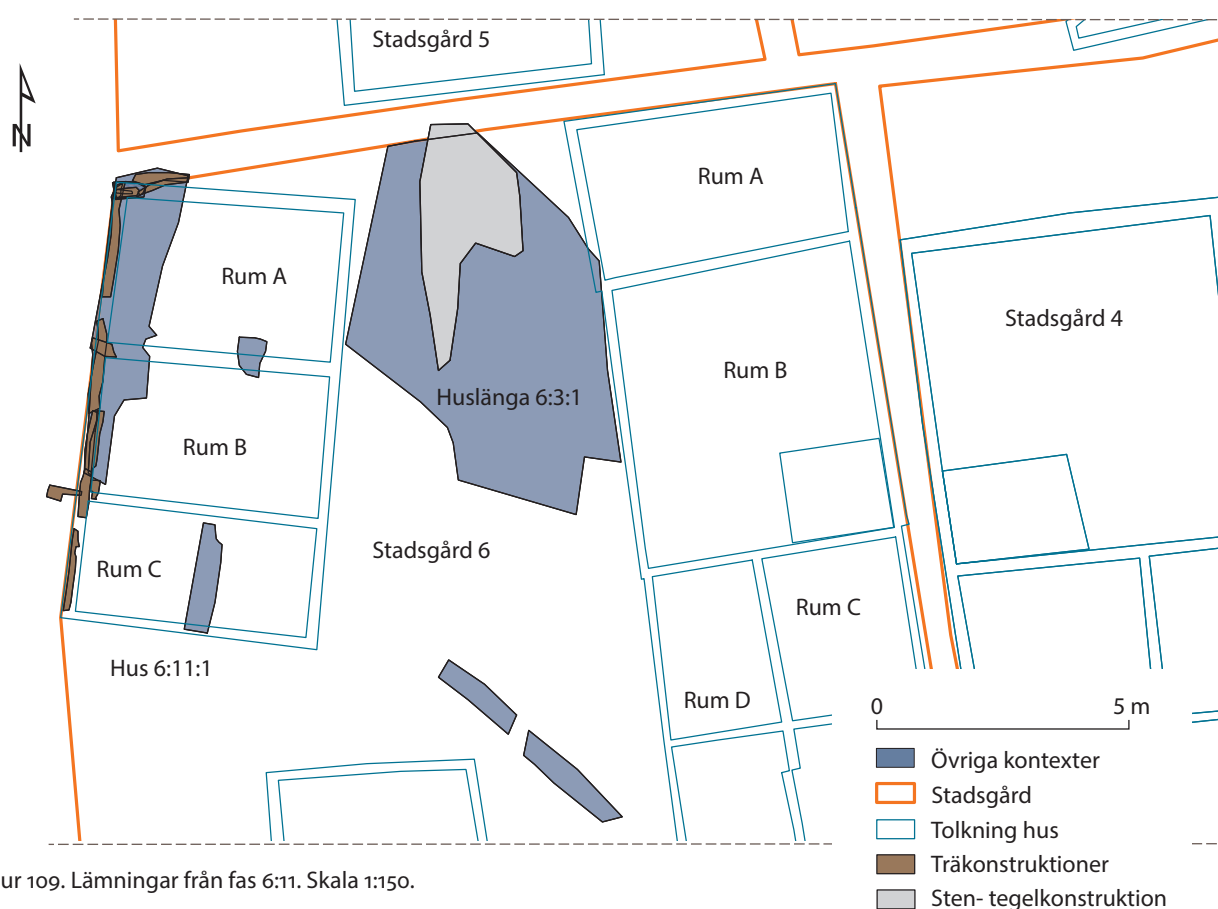
Figur 108. Lämningar från fas 6:10. Skala 1:150.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med datering till 1480 ± 7 .

Hus 6:11:I: Endast den västra sidan och delar av golvlagren i huset fanns bevarade. Huset minst 8,7 meter långt och uppskattningsvis 5 meter brett (avståndet till den stensatta gårdsplanen). Utmed stadsgårdens västra sida fanns syllstockar bevarade (KG 2026, 2027). En stock daterades till 1480±7, detta kan visa att huset byggdes av återanvänt trä. I det nordvästra hörnet fanns delar av väggen kvar (KG 2025). Placeringen av knutar och tvärgående brädor i konstruktionen antyder att tre olika rum kan ha funnits. Ett rum i norr (rum A) som var 2,9 meter långt (uppskattningsvis 4,5 meter brett), söder därom fanns ett rum (rum B) som var 2,7

meter långt (uppskattningsvis 4,5 meter brett), längst i söder ett rum som var minst 2,2 meter långt. I huset fanns bevarade utjämningslager med inslag av gödsel, som i delar av huset kan ha utgjort jordgolv (KG 2028). Mest troligt har dock hela eller delar av huset haft trägolv. Det som talar för detta är att delar av benmaterialet motsäger att ytan varit trampad. Troligen har de större benen deponerats vid konstruktionen och sedan legat orörda. Från rum A finns sållprover och ett jordprov. Den arkeobotaniska analysen antyder att lagren här var golv i bod- eller bostadsmiljö, möjligen har materialet fallit ned mellan plankorna i ett trägolv. Även mindre ben, som från fisk kan vara avfall som har fallit ned mellan golvspringor. Mest troligt har huset innehållit fähus (rum B och C?) och ekonomifunktioner (rum A?).

Gårdsplan: Mellan huslänga 6:3:1 och hus 6:11:1 anlades en ny stenlagd gårdsplan på ett konstruktionslager av sand (KG 1374*). Möjligen togs den äldre rännan eller diket i den södra delen av stadsgården bort nu (KG 1366*), eftersom hus 6:11:1 byggdes där utloppet mot älven tidigare fanns.

Figur 109. Lämningar från fas 6:11. Skala 1:150.

Tabell 51. Grupper och kontexter i fas 6:11. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2025	Konstruktion av vägg	300791		Två korslagda brädor. En av dem delvis bränd.
2026	Konstruktion av byggnad	301981, 301988, 301529	301529 har PD 302157 daterat till 1480±7	301981 var nedgrävning till syllstock. 301988 var lerig fyllning i nedgrävning, för stabilisering av syllstock. 301529 var syllstock
2027	Konstruktion av byggnad	301028, 301041, 301054, 301060, 301500, 301510, 30121, 305340, 305347		Träkonstruktion av syllstockar och plankor
2028	Konstruktion av yta	301217, 303385	301217 har PM 301824 med träkol, träflis, rottrådar, ängs-/betesmarksväxter (gödsel). PS 301825 med svin, däggdjur, torsk, osorterade, 11 g. PS 301236 med fragment av däggdjur, 11 g ben.	Konstruktionslager av silt med inslag av tegelkross, träkolsbitar, gödsel. Innehöll ben av nötkreatur (3 underkäkar, 2 mellanhandsben, tåleder), artikulerad bakfot av svin. Delar av får, höns, torsk, kolja, långa. Fotbenen av svin tyder på att lagret legat skyddat efter deponeringen. Totalt 2316 g ben. Fynd av järnföremål: 1 sporre (7 fragment). Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 odefinierad YRG, 1 odefinierad YLG
2142	Konstruktion av byggnad	305332		Bränd plank, möjligen del av golv
1366*	Återfyllning av ränna	64036		Raseringslager av sand med träkol
1374*	Konstruktion av gårdsplan	64003*, 64048*		64003 var gles rest av stenslaggning, 0,1–0,3 m stora stenar. 64048 var konstruktionslager av sand

Fas 6:12. Ombyggnad av rum A

Datering: 1500-talets första del, direkt efter fas

6:II.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att gårdsplanen byggdes om byggdes den västra delen av rum A i huslänga 6:3:1 om. En stor sten lades i rummets sydvästra hörn (KG 1386*). Detta kan ha varit en tröskelsten vid ingången från gårdsplanen (figur 110, tabell 52).

I rummets sydöstra del fanns en 1,0×0,7 meter stor yta med tegelstenar på konstruktionslagret, detta kan vara fundamentet till en eldstad/ässja (KG 1131*). På mellanväggen mot rum B fanns fastkorroderad smidesslagg (se ovan fas 6:3), sannolikt från bruket av rummet. Möjligen bytte rummet funktion i samband med ombyggnaden. Förekomsten av slagg och platsen för en möjlig ässja antyder att det var en smedja, dock är mängden slagg liten och sprutslag saknas.

Tabell 52. Grupper och kontexter i fas 6:12. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1131*	Konstruktion av eldstad?	50794*		Yta med tegelstenar, del av fundament?
1386*	Konstruktion av ingång	64067*		0,1×0,6 m stor, 0,1 m hög sten

Figur 110. Lämningar från fas 6:12. Skala 1:150.

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Tolkning hus
- Sten- tegelkonstruktion

Fas 6:13. Rasering av huslänga 6:3:1, hus 6:3:2, hus 6:11:1

Datering: 1540-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Storskalig rasering, sannolikt i samband med flytten till Älvsborgsstadens (figur III, tabell 53).

Huslänga 6:3:1 brann. Över rum A och B fanns raseringslager och bränd sand med träkol (KG 634*, 982*). I raseringslagren fanns en våg. Den västra syllan/väggen i rum A lyftes bort och nedgrävningen återfylldes med raseringsmassor (KG 1364*). Norr om huslängan fanns brandlager i vreten (se fas 5/6:4; KG 955*). I rum C fanns raseringslager med möjliga inslag av brukningsspår (KG 1053*). Här fanns ben från fiskhantering. I rum E grävdes en flack ränna, kanske då någon del av golvet eller fast inredning togs bort (KG 7047). Över ytan utjämnades raseringsmassor (KG 7044). Lagren innehöll olika sädesslag vilket kan visa rummets funktion. Konstruktionslagren i fas 6:14 utgjordes troligen delvis av material från raseringen (se fas 6:14, KG 2090). I vret 4/6 fanns brända plankor, sannolikt från husets vägg (fas 4/6:6; KG 7054).

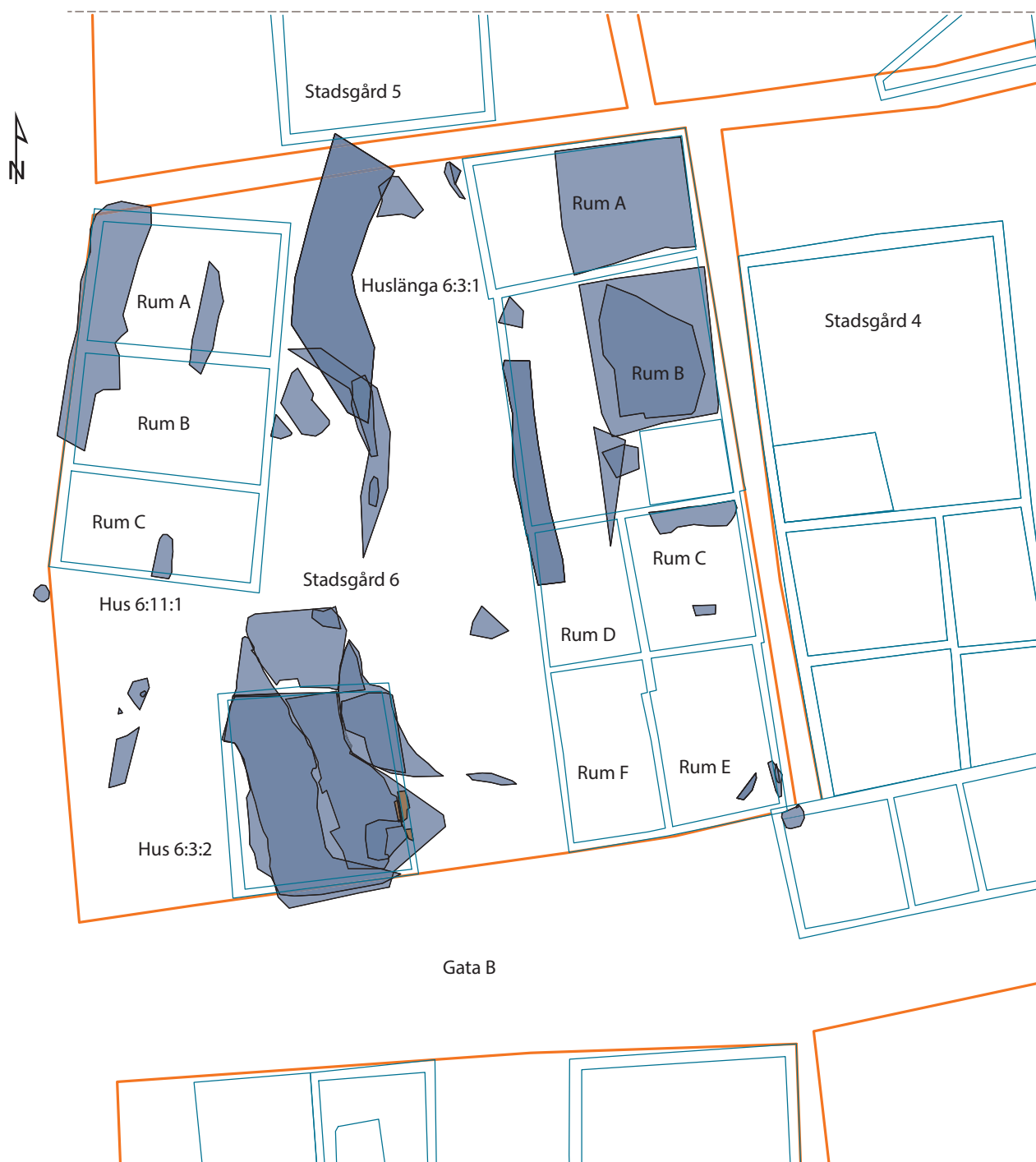
Hus 6:3:2 brann och raserades. Över eldstaden fanns rasering med tegelkross och bränt trä (KG 1370*). Brandlager med bränd lera fanns välavgränsat inom begränsningen för byggnaden. Möjligen kom leran från ett raserat torvtak. Här fanns även

en möjlig raserad vägg (KG 2008). Här fanns spik samt beslag som sannolikt ingått huskonstruktionen eller inredning. Över detta fanns utjämnade raseringslager. I massorna fanns brända ben från däggdjur, som nöt och får och fisk, som tork och ål, som kan komma från produkter som förvarats i huset. Här fanns även rikligt med skalkorn.

Hus 6:11:1 raserades, delar av det kan ha brunnit (KG 2023). Därefter utjämnades raseringsmassor.

Ytterligare jord med inslag av raseringsmassor påfördes efter att byggnaderna hade raserats (KG 2022, 2023, KG 1546*). Lagren var bevuxna och kanske även användes för odling eller deponering av avfall under den tid Nya Lödöse var flyttad till Älvsborgsstadens. Bland växtmaterialet fanns brödvete, ogräs samt ängs- och betesmarksväxter. Troligen har delar av lagren även rörts om under landeritid (efter 1624) då ytan användes för odling. Ett exempel på detta är att skärvor från samma rödgodskanna (F86 och 279) påträffades i både KG 2023 och ovanliggande odlingslager från landeritid. Benmaterialet var dock relativt välbevarat vilket motsäger omrörning vid odling. Benmaterialet representerar därför troligtvis huvudsakligen hushållsavfall, och konsumtionen på stadsgården tiden innan raseringen.

Hägnaden väster om hus 6:3:2 revs. Lager som liknande dem över hus 6:11:1 påfördes sedan över ytan. Den kvarvarande stolpen i tomtgränsen åt väster togs bort (KG 2143).

Figur 111. Lämningar från fas 6:13. Skala 1:150.

Tabell 53. Grupper och kontexter i fas 6:13. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2006	Rasering av byggnad	300971		Raseringslager med flera horisonter, silt,sand och naturstenar, tegelkross, småsten
2007	Utjämning av raseringsmassor	301191		Omrörda utjämnade lager med flera horisonter, innehöll silt med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten, träkol, sot. Innehöll 5 metapodier av nöt, tåled, kotor, tungben. Mellanfot av får, brända fragment. Kraniedel av svin. Ben av varierande ursprung. Totalt 561 g ben. Fynd av järnföremål: 9 spik, 2 nitar, 2 odefinierade föremål. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 5 kärl odefinierade YRG (4 fragment)
2008	Rasering av byggnad	301941, 301248, 301380	301248 har PM 301324 (se bilaga 1). G 306682 med brända+obrända däggdjur, G 306683 med bränt ben, G 306684 med hälben av nöt, splitter + bränt, G 306685 med brända fragment av medelstort, kotor m.m., G 306686 med brända splitter, G 306687 med brända splitter av medelstort djur, bränd tåled 1 av nöt, G 306689 med brända splitter+medelstort nöt, G 306691 med splitter av nöt, får; brända splitter av medelstort djur, G 306692 med splitter av nöt; brända splitter av får, brända torskkotor. PS 1015664 med splitter, PS 1015665 med bränd tåled 1 av få, PS 1015666 med bränd ålkota, PS 1015667 med brända fragment, PS 1015668 med splitter + torskfisk, PS 1015669 med brända splitter, PS 1015670 med brända splitter, PS 1015671 med kota av torskfisk, PS 1015672 med däggdjur splitter, PS 1015673 med splitter brända + obrända, PS 1015674 med brända splitter	301941 var 3 brända plankor. Möjligen raserad vägg. 301248 var brandlager med flera horisonter med lera, träbitar, tegelkross, eldpåverkad sten, träkol, bränd lera. Möjligen tak. 301380 var lager av träkol. Möjligen konstruktionsdetaljer från tak. Innehöll brända och obrända ben av däggdjur, fisk. Hälben, tåled av nöt. Kota av torsk, ål, torskfisk. Totalt 251 g ben. Fynd av järnföremål: 9 spik, 1 söm, 1 fiskekrok, 1 beslag (52x18,5mm), 1 nit, 1 kniv, 1 odefinierat föremål (2 fragment). Slagg: 24 fragment (71g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 5 kärl odefinierade YRG (5 fragment)
2022	Utjämning av raseringsmassor	301097, 301902	301097 har PM 301174 (se bilaga 1). PS 301173 med små benfragment. En bränd fiskkota, 3 g. 301902 har PM 301918 med träflis, träkol, bär (latrin), ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). Möjligen odlingsjord. PS 301917 med ben av nöt, höns, torskfisk, plattfisk, sorterat	Lucker silt med flera horisonter, inslag av tegelbrockor, bränd lera, träflis, småsten, tegelkross, träkolsbitar. Innehöll stora+små benfragment; nöt, får, gås, svin, höns, torskfisk, pigghaj med relativt god bevarandegrad motsäger omrörning vid odling. 1 möjligen hophörande vristparti av nöt+helt mellanhandsben – köttfattiga, avstyckade. Hornkvice av gethona – hantverk inom hushållet? Totalt 2765 g ben. Fynd av järnföremål: 4 spikar, 2 sömmar. Metall: 1 sälja i CU-legering (1 fragment). Glas: 1 dryckeskärl med optiskt blåst dekor (1 fragment). Keramik: 11 YRG trebensgrytor (11 fragment), 24 YRG kärl (24 fragment), 1 YLG trebensgryta (1 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 stengodskrus Siegburg (1 fragment)
2023	Utjämning av raseringsmassor	300654, 300674, 303364	300654 har PM 300675 med träkol, träflis, bär (latrin), ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). Kan vara odlingsjord. PS 300676 med bensplitter, torskfisk, däggdjur. 303364 har PM 303374 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). Nästan ren sand. PS 303375 med helt ren på föremål och ben	Lucker humös sand med tegelbrockor, tegelkross, gödsel, träkolsbitar, sot. Innehöll rikligt med djurben (få brända), mest köttfattiga delar av nötkreatur men hela kroppen representerad. 1 mellanhandsben av tjur/oxe. Blandat av svin, får, get. Höns, gås, torsk, långa. Sällprov med splitter av däggdjur, torskfisk. Totalt 4290 g ben. Fynd av läder: 1 fragment. Glas: 2 dryckeskärl (3 fragment), 1 kärl, 9 fragment fönsterglas (11g). Järnföremål: 8 spikar, 1 brodd, 1 krok, 1 sälja, 1 kniv, 4 odefinierat föremål. Bergart: 1 flintavslag. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (11 fragment), 3 YRG krukor (3 fragment), 1 YRG panna (2 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 23 YRG kärl (24 fragment), 3 YLG fat (3 fragment), 1 YLG skål (1 fragment), 1 YLG krus (1 fragment), 1 RG kanna, möjligen från Bergen op Zoom, 1 kruka jydepotta (1 fragment), 1 stengodskrus Siegburg (1 fragment) 1500-tal, 1 stengodskrus Raeren 1500-tal.
2105	Återfyllning av störhål	304217, 304223		Fyllning av silt
2143	Återfyllning av stolphål	305970		Sandig humös fyllning med stenar från stenskoning

7044	Rasering av byggnad	509999, 512531, 513142, 514786	509999 har PM 512304 med bär, ogräs, slag, mineralsmältor. PS 512297 med osorterade ben. 512531 har PM 512643 (se bilaga 1). PS 512642 med osorterade ben. 514786 har PM 514791 (se bilaga 1). PS 514451 inga ben	509999 var bränd sand. 512531 var humöst sandigt något lerigt lager. 513142 bränd sten, 0,8 m stor. 514786 var humös sandig fyllning i nedgrävning/ränna. Innehöll splitter av nöt+däggdjursben. Käddelar av nöt, svin. Kota av stor torsk. Däggdjursplitter i sällprov. Totalt 212 g ben. Fynd av slag: 10 fragment (121g). Glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 3 YRG kärl (3 fragment)
7047	Nedgrävning, ränna	514787		Ränna 0,8 m lång, 0,15 m bred, 0,06 m djup. Del av plundring av konstruktionsdelar?
634*	Rasering av byggnad	3645*, 3655*, 50451*	50451 har PM 80415 med träkol, träflis, dynga	3645, 3655 var raseringslager med bränt material, träkol. 50451 var raseringslager av lera med träkol och nedbrutet trä. Innehöll ben av nöt, får, svin, gås och höns. Totalt 180 g. Fynd av metall: Våg i CU-legering (3 fragment). Järnföremål: 2 spikar (6 fragment). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kärl (2 fragment), 1 kanna RG (12 fragment)
982*	Rasering av byggnad	50809*		Raseringslager med sotig lera, bränd sand, tegel, trä. Fynd av 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
1053*	Rasering av byggnad	50823*, 50239*	Har PM 80454 med träkol	50823 var lager av grå sand, med tegelkross och träkol. 50239 var bränd yta. Innehöll ben av nöt, får, höns, gås, råtta, pigghaj, rocka, ål, sill, viltling, kolja, torskfisk, gädda och plattfisk. Totalt 19 g. Fynd av 1 spik
1364*	Rasering av byggnad	64045*, 64046*		64045 var raseringslager av sand med brända byggnadsrester, med taktegel, tegelkross, träkol. Avsatt i nedgrävning 64046. Innehöll mellanfotsben av nöt. 62 g. Fynd av 1 stengodskrus 1400-tal, Tyskland
1370*	Rasering av byggnad	50671*, 64018*, 64066*, 64081*		64018, 64066 var utjämnade raseringslager, koncentrationer av träkol, trä, tegelkross, 50671, 64081 var tunt eldpåverkat raseringslager med mycket träkol. Innehöll ben av nöt och får. Totalt 157 g. Fynd av 3 oidentifierad YRG
1380*	Rasering av byggnad	64059*, 64099*		Raseringslager med sot och träkol.
1546*	Utjämning av raseringsmassor	64002*		Utjämnade raseringslager, med koncentrationer av träkol, trä, tegelkross. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 1 YRG skål med piplerdekor (1 fragment), 1 oidentifierad YRG (1 fragment), 1 SVG kruka Danmark, 1 stengodskrus Siegburg 1550–1600, 1 stengodskrus Köln 1500-tal, 1 stengodskrus Raeren 1550–1600

Fas 6:14. Konstruktion av huslänga 6:14:1, hus 6:14:2 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att tomten legat öde bebyggdes den åter. Utmed stadsgårdens östra sida byggdes huslänga 6:14:1. På stadsgårdens västra sida byggdes hus 6:14:2 utmed gata B. Mellan dessa hus fanns en portgång. Norr om den anlades en ny stenlagd gårdsplan. Det är osäkert vad som fanns i stadsgårdens nordvästra del eftersom lämningar från denna tidsperiod saknades där, men möjligen fanns en byggnad väster om gårdsplanen (figur 112, tabell 54).

Huslänga 6:14:1: Var 16,8×5,4 meter stor och hade minst fyra rum. Den västra långsidan och stora delar av den södra delen av huslängan saknades, det är därför osäkert hur många rum som fanns i den södra delen.

Huslängan byggdes på syllstenar (KG 995*). Från destruktionsfasen av huset fanns möjligen borttagande av syllstenar på den norra kortsidan

(se fas 6:19). På och mellan syllstenarna fanns rester av syllstockar (KG 894*). I vret 4/6 fanns stenar som kan vara syllstenar deponerade här vid raseringen (se fas 4/6:8, KG 7059).

Längst i norr fanns rum A, det var 5,0×2,7 meter stort. Här lades ett konstruktionslager/isolering av sand. På det fanns ett tunt lager lera (KG 958*). Troligen fanns ett golv av trä i delar av rummet, plankor i öst-västlig riktning fanns bevarade inom en mindre yta (KG 957*). Dessutom fanns spår av bränt trä i ovanliggande raseringslager.

Söder om detta byggdes rum B, som var huslängans stuga. Det var 5,8×5,0 meter stort. Ett isolerande konstruktionslager lades ut och på det byggdes ett trägolv (KG 895*). En eldstad byggdes i rummets sydöstra hörn. Den var cirka 2,0×2,2 meter stor och byggdes på lämningarna av eldstaden från huslänga 6:3:1. En ram av trä och delar av eldstadens stenar fanns bevarade (KG 882*). Ytterligare stenar fanns i raseringen över eldstaden (se fas 6:19).

Söder om detta byggdes rum C som var uppskattningsvis 5×3 meter stort. Längst i nordöst

Tabell 54. Grupper och kontexter i fas 6:14. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. Skala 1:150.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2004	Konstruktion av stolpar	300940, 302185, 305808		Tre nedgrävningar för stolpar, ca 0,3–0,4 m ø
2005	Konstruktion av gårdsplan	304164, 300921		Konstruktionslager av sand
2071	Konstruktion av golv?	301175		Utgjänningslager av lera. Fynd av glas: 2 fragment fönsterglas (2g). Keramik: 2 fajanskärl, trol. Holland
2090	Konstruktion av byggnad	304427, 304467, 304629, 514346	304467 har PM 304507 med träflis, träkol, rottrådar, hasselnötsskal, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). PS 304508 med övre molar, kota diafys av nöt, 1 bränt, 53 g. 514346 har PM 514450 (se bilaga 1).	304427 var trärester från vägg eller golv. 304467 var konstruktionslager av sand med flera horisonter, med tegelkross, träkolsbitar, sot. 304629 var återfyllning av stolphål av sandig silt. 514346 var utgänningslager av sand med tegelkross, träkol, träflis. Innehöll ben av nötkreatur. Totalt 65 g. Fynd av metall: 1 föremål CU-legering (2 fragment). Järnföremål: 1 hästkosöm. Slagg: 1 fragment (221g). Glas: 2 fragment fönsterglas (5g). Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 2 YRG fat (2 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 fajansfat, Holland 1550–1650. 1 stengodskrus 1500-tal
7046	Konstruktion av golv	511996, 512092	512092 har PS 1005151	511996 var stenläggning av 0,05–0,15 stora stenar. 512092 var konstruktionslager av sand i golv.
882*	Konstruktion av eldstad	3603*, 3604*, 3646*		Rester av yngre ramverk för eldstad, 3603 var Ö-V stock, 3604 N-S stock. 3 stenar 0,35–0,40 m stora
894*	Konstruktion av byggnad	50721*, 50653*, 50864*		Brända syllstockar.
895*	Konstruktion av golv	3641*, 3606*		3641 var konstruktionslager av humös sand med tegel och ben. 3606 var trägolv av N-S plankor av ek. Innehöll ben av nöt, svin, får, höns och gås. Skal av blåmussla. Totalt 100 g. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (2g). Järnföremål: 1 spik. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (9 fragment), 2 YRG krukor (4 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (2 fragment) 1 YRG skål med piplerdekor (1 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment) Tyskland, 1 kruka jydepotte (1 fragment), 1 stengodskrus Siegburg 1450–1500

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
957*	Konstruktion av golv	50651*, 50652*		50651 var ruttnade och brända plankor i Ö-V riktning. 50652 var en 0,25 m stor sten som kan ha ingått i golvkonstruktionen
958*	Konstruktion av golv	50449*, 50450*		50449 utjämningslager av sand. 50450 tunt lager av lera med humösa inslag vilket kan vara rester av trägolv. Innehöll ben av nöt, får, svin och torsk. 2 fiskkotor. Totalt 925 g. Fynd av järnföremål: 5 spikar. Bergart: 2 flintavslag. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (3 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment)
981*	Utgjörningslager	50800*		Utgjörningslager av sandig lera med tegelkross, träkol. Ytan kan ha använts för att deponera avfall. Innehöll däggdjursben. Totalt 48 g. Fynd av glas: 1 optiskt blåst bägare (Rippenbecher), Tyskland 1475–1550, 2 passglas, 1550–1650. Järnföremål: 1 blomformat dekorbeslag 105x53x8mm. Keramik: 17 YRG trebensgrytor (18 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment), 2 YRG skålar (2 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 2 YRG fat med piplerdekor (2 fragment), 1 YLG kruka (1 fragment), 1 YLG kruka (1 fragment) Tyskland, 3 YLG skålar (3 fragment), 1 YLG saltfat (1 fragment) 2 YLG kärl (2 fragment), 1 SVG kruka (1 fragment)
995*	Konstruktion av byggnad	3609*, 3610*, 3611*		Syllstenar 0,25–0,40 m stora
1054*	Konstruktion av stenlagt golv	50821*, 50822*		50821 var konstruktionslager av sand, 50822 större stenar i konstruktionslager
1369*	Konstruktion av golv	64063*, 64064*		64063 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. 64064 var konstruktionslager av sand
1372*	Konstruktion av gårdsplan	64004*, 64013*, 64017*, 64038*, 64043*, 64068*, 64082*		64004, 64013, 64043, 64068 var konstruktionslager av sand. 64017, 64038, 64082 var gles stenläggning av 0,07–0,15 m stora stenar

lades ett stengolv på ett konstruktionslager av sand (KG 1054*). Det är osäkert om rummet sträckte sig hela vägen till den västra långsidan eller om en separat förstuga fanns där (som i grundplanen för de flesta andra huslängor). Även gränsen mot rum D var osäker eftersom mellanvägg saknades.

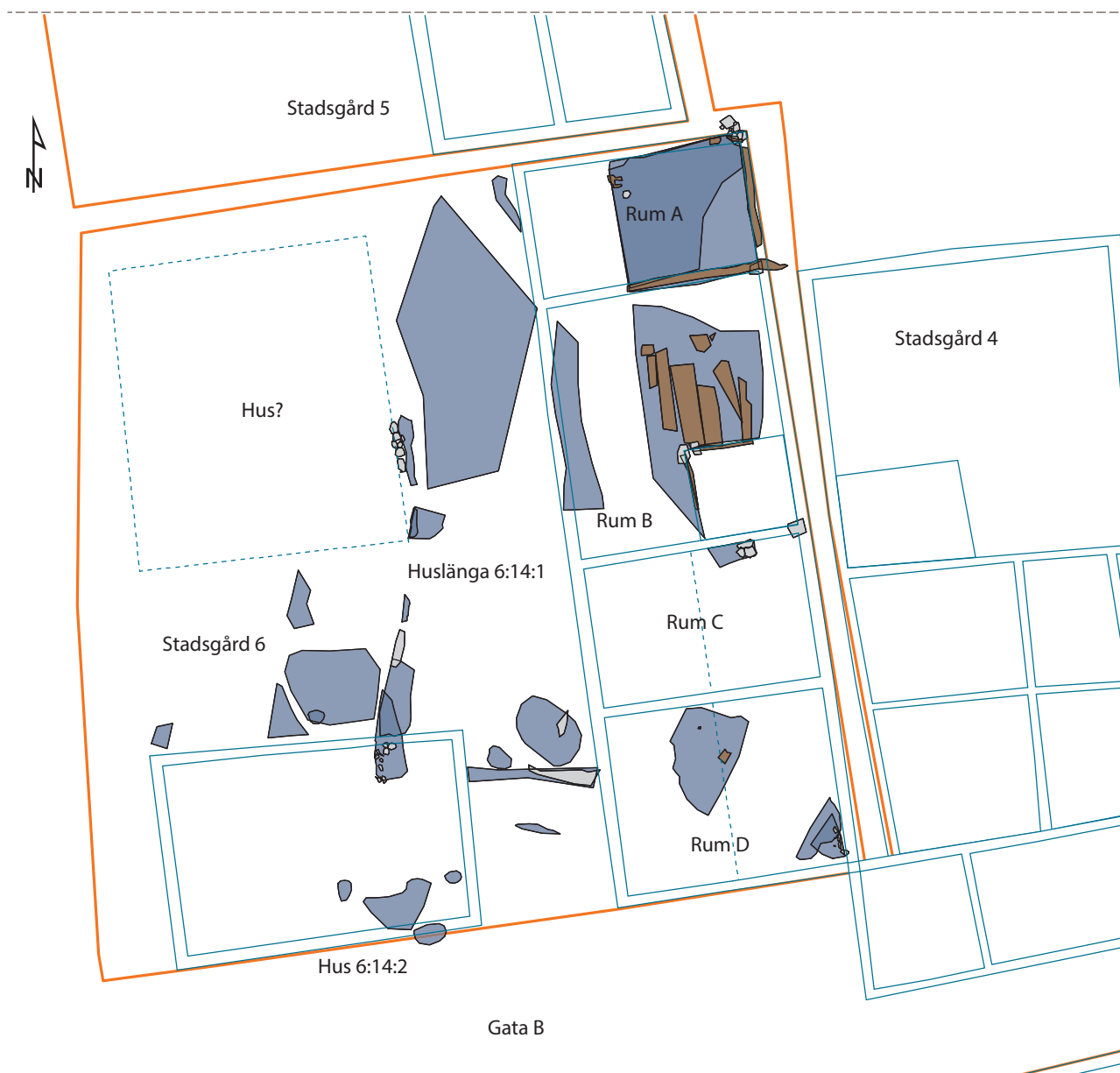
Utmed gata B byggdes minst ett rum (rum D) som var cirka 5x4 meter stort. Ett isolerande utjämningslager av sand lades i rummet, därefter ett stengolv i rummets sydöstra del. Längre åt norr fanns trä som kan ha ingått i en mellan vägg mellan två rum, eller i golvet (KG 2090, 7046). Delar av konstruktionslagren utgjordes av raseringsmassor från fas 6:13, i lagren fanns även föremål som kan ha hamnat här vid bruket av rummet. Brända plankor från väggen mot vret 4/6 fanns i raseringsmassorna från destruktionsfasen (se fas 6:19). Dessa antyder att åtminstone denna del av huset var byggt i skiftesverk.

Hus 6:14:2: Lämningar av huset saknades nästan helt. Delar av ett stenlagt golv fanns i den östra delen (KG 1369*). Påförda lerlager fanns i den sydöstra delen av huset (KG 2071), de kan möjligen ha varit en del av en ingång. Här fanns nedtrampade föremål. En stolpe fanns inne i huset, en i den östra sidans vägg och en direkt norr om det (KG 2004). I destruktionsfasen fanns en återfylld

nedgrävning från en borttagen syllsten eller kraftig stolpe i husets västra del (fas 6:19; KG 2106). Husets utbredning kan spåras som en tom yta omgiven av påförda lager. Sannolikt beror detta på att huset plockats bort helt vid raseringen. Det var uppskattningsvis 7,0 x 4, 6 meter stort. Möjligen antyder stolparna en övervåning eller loft.

Portgång: På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 1372*). Möjligen var huslänga 6:14:1 och hus 6:14:2 sammanbyggda över portgången.

Gårdsplan: En ny gårdsplan anlades. På lager av sand lades stenläggning (KG 2005; KG 1372*). Stenläggningen verkar till stor del ha plockats bort i destruktionsfasen. Att stenläggningen hade en jämn kant mot väster kan antyda att en byggnad fanns här. Längst i norr fanns en yta intill vret 5/6 som kan ha använts för att slänga avfall (KG 981*). De föremål som fanns här utgjorde ett hushållsavfall med datering från fas 6:14 till fas 6:17 (1560–70-tal till 1590–1600). Här fanns många olika typer av kärl, både kok/förrådskärl och bordskärl. Ett av faten hade upphängningshål. Här fanns en glaskägare (Rippenbecher) med datering till 1475–1550. Det kan vara ett äldre föremål som sparats.

Figur 112. Lämningar från fas 6:14. Skala 1:150.

Fas 6:15. Ombyggnad av rum D, huslänga 6:14:1

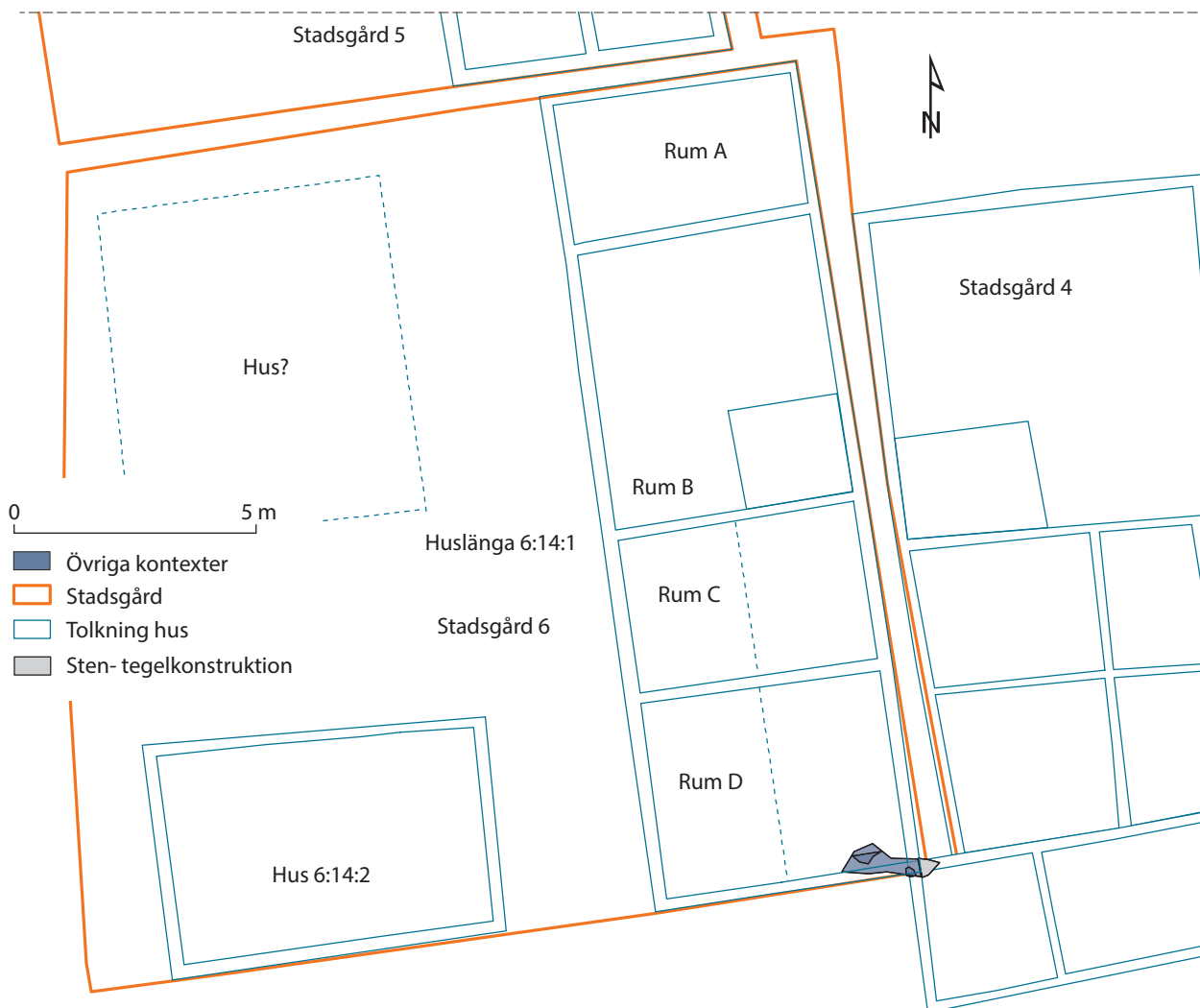
Datering: Sent 1500-tal, 1587? Samtida med 4:10.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, notis i tankebok.

I samband med att boden i gata B revs byggdes den södra väggen i rum D om (figur 113, tabell 55). I raseringslagren över rummet fanns fönsterglas med spår av blyspröjs och kakelugnskakel (se KG 7050, fas 6:19). Detta kan ha funnits i detta eller något angränsande rum.

Tabell 55. Grupper och kontexter i fas 6:15. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. Skala 1:150.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
7049	Konstruktion av byggnad	510118, 512236, 512244, 519981	510118 var konstruktionslager av sand med flera horisonter. 512236 var sand med träflis. 512244 var konstruktionslager av sand. 519981 var syllsten under SÖ hörn av huslängan. Innehöll fragment av svin och får. Totalt 12 g djurben. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), Weser 1575–1625

Figur 113. Lämningar från fas 6:15. Skala 1:150.

Fas 6:16. Konstruktion av rum E

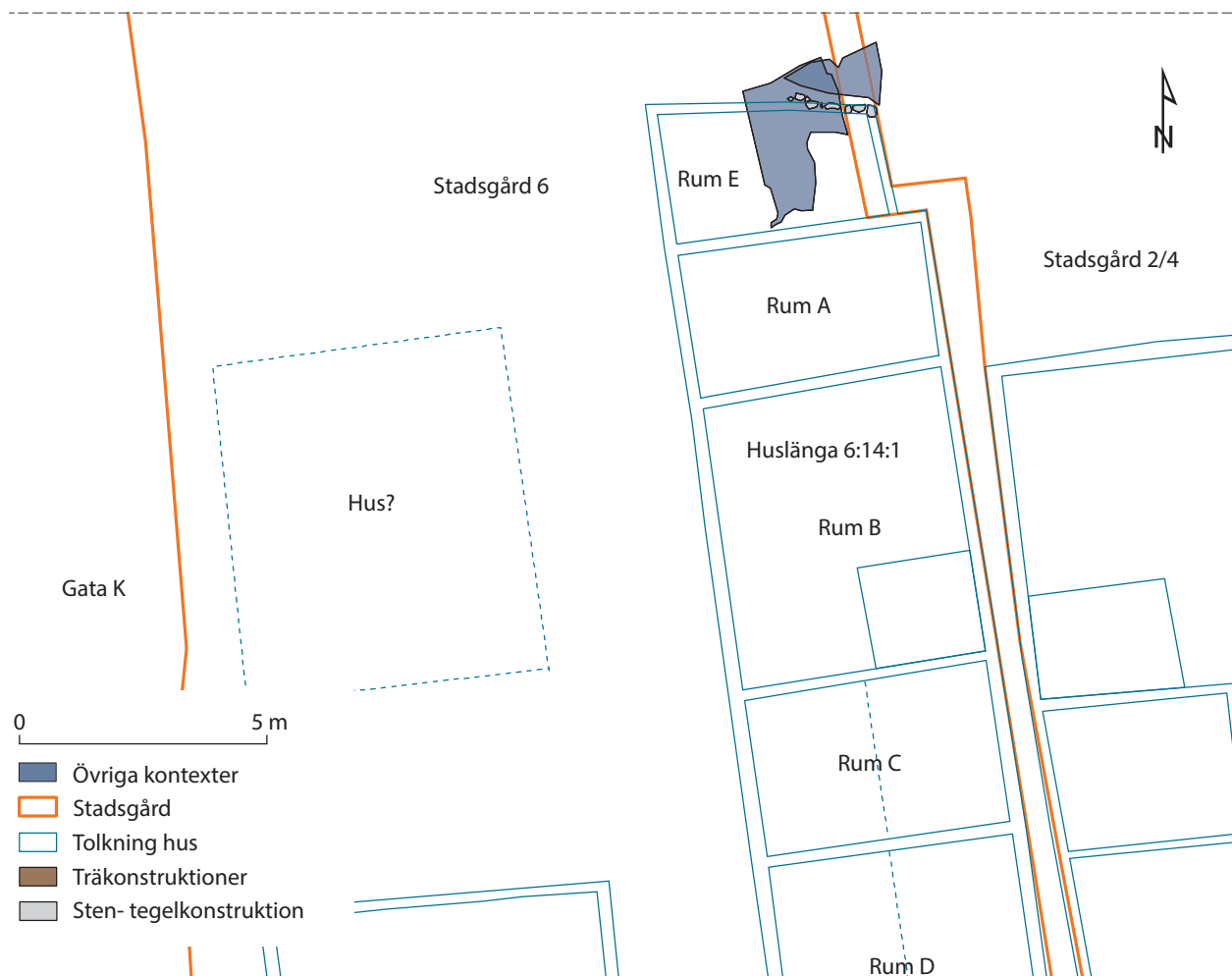
Datering: Tidigast cirka 1590 senast efter Kalmarkriget.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgård 5 och 6 slogs ihop till en stadsgård. Efter detta byggdes ett nytt rum (rum E) i huslänga 6:14:1 på den tidigare stadsgård 5 och över vreten. Rum E var uppskattningsvis 2,0–2,5×4,2 meter stort och oregelbundet format. Ett konstruktions-

lager utjämnades under blivande rummet (KG 960*). En syllstensrad konstruerades utmed den norra kortsidan (KG 1714*). I de överliggande raseringslagren fanns spår av möjliga brända trägolv (se nedan). Norr om rummet utjämnades ett lager över ytan (KG 962*). Lagret innehöll spår av brukning, och även latrin.

Hus 5:12:1 fortsatte användas liksom det möjliga huset väster om gårdsplanen (figur 114, tabell 56).

Figur 114. Lämningar från fas 6:16. Skala 1:150.

Tabell 56. Grupper och kontexter i fas 6:16. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
960*	Konstruktion av byggnad	50672*		Siltig humös sand med träflis, träbitar. Innehöll ben av nöt, svin och får. Totalt 550 g. Fynd av glas: 1 dryckeskärl, 2 odefinierade kärl. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (9 fragment), 5 YRG krukor (5 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
962*	Utgjämning av lager	50616*	Har PM 80349 med träflis, dynga, latrin, ogräs	Utgjämningsslagret av lerig sand med inslag av brukning. Innehöll ben av nöt och svin. Totalt 15 g. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YLG skål (2 fragment), 1 YLG kruka (1 fragment)
1714*	Konstruktion av stenrad	50092*		NV-SÖ rad av 0,10–0,25 m stora stenar

Fas 6:17. Konstruktion av stenläggning och gårdsplan

Datering: Tidigast cirka 1590 senast efter Kalmar-kriget. Samtida med fas 6:16.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

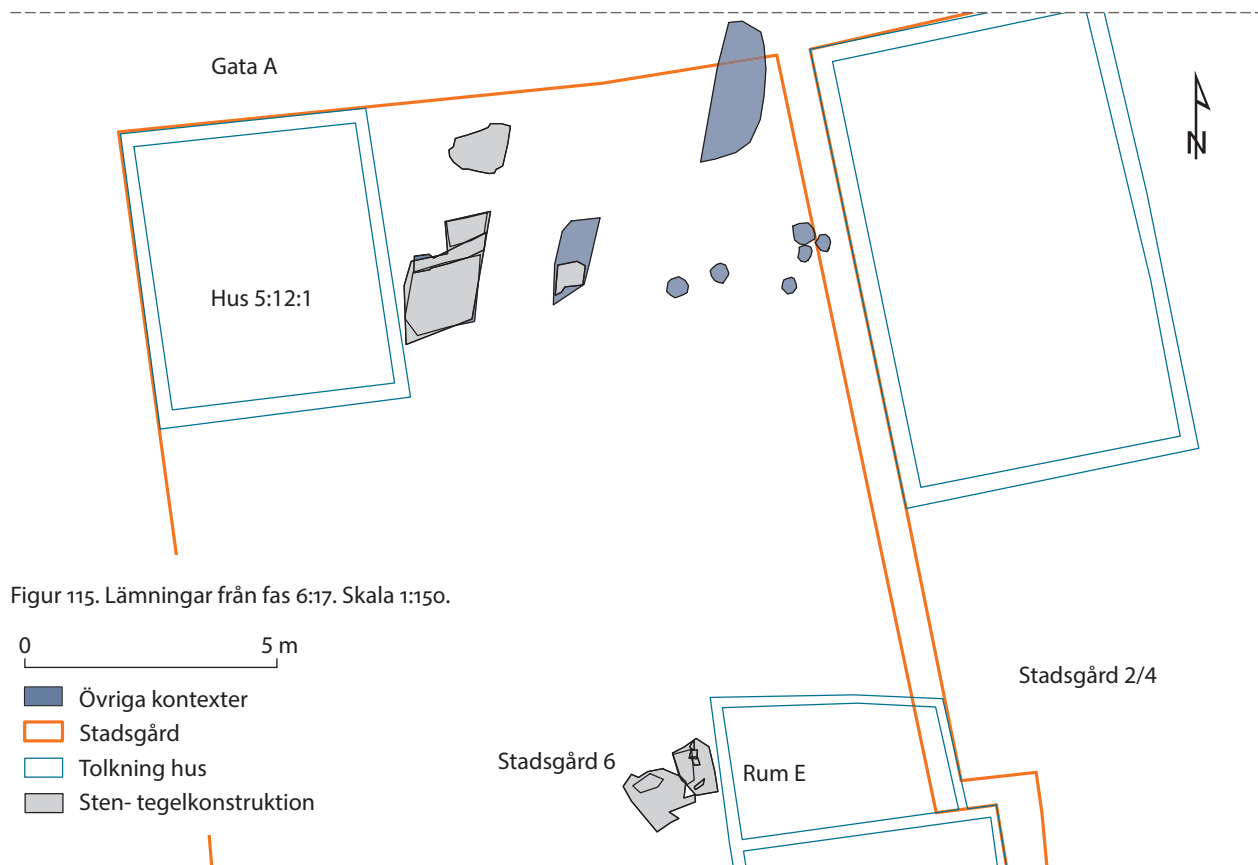
I den mellersta och norra delen av den sammanlagda stadsgården anlades en ny stenläggning (KG 980*, 1440*). Den gick över den tidigare vreten. En

stenfylld ränna konstruerades på gårdsplanen (KG 1232*, 1233*). Eftersom den täcktes med stenläggningen kan den ha varit en dränering.

Möjligen konstruerades en hägnad i den nordöstra delen av stadsgården (KG 1511*). Det är dock osäkert om den hör till denna fas eller någon efterföljande agrar fas. En grop grävdes i anslutning till hägnaden (KG 1505*). Det är osäkert vilken funktion den hade (figur 115, tabell 57).

Tabell 57. Grupper och kontexter i fas 6:17. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
980*	Konstruktion av stenläggning	50779*, 50780*, 64071*	50779 var stenläggning av 0,15–0,35 m stora stenar. N-S ränna i mitten. 4 tegelstenar i rännan. 50780 var konstruktionslager av sand. 64071 var utjämningslager av sandig lera med tegelkross, träkol. Fynd av järnföremål: 1 spik, 2 odefinierade föremål. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
1232*	Återfyllning i ränna	62349*	Siltig sand, stenar, tegelkross. Innehöll ben av nöt. Totalt 10 g. Fynd av glas: 6 fragment fönsterglas (6g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 9 YRG kärl (9 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment)
1233*	Konstruktion av ränna	62350*	Ränna, 0,3 m bred, 0,14 m djup
1423*	Konstruktion av stenläggning	62111*, 62357*	62111 var stenläggning av 0,05–0,10 m stora stenar, 62357 var konstruktionslager av sand. Fynd av Glas: 1 passglas 1550–1650. Järnföremål: 1 nit. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
1440*	Konstruktion av stenläggning	62366*, 62368*, 62436*	62366 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. 62368, 62436 var konstruktionslager av sand. Fynd av järnföremål: 4 spikar. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (6 fragment), 1 YRG panna (2 fragment) Holland, 1 YRG kruka (1 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
1505*	Konstruktion av grop	62010*	Rund nedgrävning, 0,4 m djup
1511*	Konstruktion av stolpar	62038*, 62040*, 62045*, 62047*, 62049*	Runda nedgrävningar för stolphål, 62049 var 0,4 m Ø, 0,25 m djupt, övriga 0,3 m Ø, 0,3 meter djupa

Figur 115. Lämningar från fas 6:17. Skala 1:150.

Fas 6:18. Bruk och återfyllning av grop

Datering: 1600-talets början.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Gropen i stadsgårdens nordöstra del användes eller återfylldes successivt med flera olika horisonter i fyllningen (figur 116, tabell 58).

Tabell 58. Grupper och kontexter i fas 6:18. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
1504*	Bruk och återfyllning av grop	62009*	Flera horisonter lera och silt. Träkol, tegelkross. Fynd av 1 YRG kruka (1 fragment)

Figur 116. Lämningar från fas 6:18. Skala 1:150.

Fas 6:19. Rasering av huslänga 6:14:1, hus 6:4:2 och gårdsplan

Datering: Kalmarkriget? 1620-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgårdens samtliga byggnader raserades (figur 117, tabell 59).

Huslänga 6:14:1 brann. En del av väggen eller bjälke från taket fanns i rum A (KG 632*). Eldstaden raserades (KG 636*). Över hela bygganden utjämnades brand- och raseringslager (KG 7050, 7052; KG 622*, 965*), lagren fanns även över den del av huslängan som låg på den tidigare stadsgård 5, och över stadsgård 4. I lagren fanns fönster med spår av blyspröjs och kakelugnskakel. Här fanns även en stor mängd keramik, särskilt lergods, som troligen återspeglar hushållets uppsättning av kärl. Utmed den norra väggen i huslängan fanns två gropar, det kan vara ett stenlyft från borttagna syllstenar (KG 953*, 956*). I det sydöstra hörnet av huslängan fanns troligen en del av en skiftes-

verksvägg som hade rasat ut i vret 4/6 (KG 7052). Även öster om eldstaden fanns plankor som kan komma från huslänga 6:14:1 i vreten (se fas 4/6:8, KG 1305*).

Det arkeobotaniska provet från raseringen av eldstaden visar troligen bruket av eldstaden under husets yngre tid. Provet från utjämningslagren över husets södra del innehöll kraftig rotfilt vilket visar att ytan låg obebyggd efter destruktionsfasen.

Även hus 6:14:2 raserades. Sannolikt togs det mesta av huset bort. Stolparna togs bort och nedgrävningarna återfylldes (KG 2107). En syllsten, eller möjligen stolpe i husets västra del togs bort (KG 2106).

Hägnaden i stadsgården nordöstra del togs bort (KG 1510*). Raseringslager utjämnades över gårdsplanen (KG 2107; KG 979*, 1229*, 1416*, 1760*). En viss inblandning av sentida material fanns i raseringslagren.

Även hus 5:12:1 bör ha raserats vid detta tillfälle.

Tabell 59. Grupper och kontexter i fas 6:19. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2106	Rasering av byggnad	304174		Nedgrävning för borttagande av syllsten eller stolpe, 0,65 m Ø, 0,25 m djup
2107	Utgjämningsslager	300823, 300941, 305809, 302186, 303472, 304175		300823 var raseringslager av lera med tegelkross, träbitar. 300941, 305809 var återfyllning i stolphål av sand med tegelkross. 302186 var återfyllning i stolphål av stenar och tegelbrockor med sand. 303472 var utjämningslager av lucker silt med träkol och tegelkross. 304175 var återfyllning i S 2106 av sand. Fynd av järnföremål: 8 spikar, 3 tenar, 4 hästkosömmar, 1 mejsel, 1 odefinierat föremål. Glas: 1 flaska, 3 fragment fönsterglas (5g). Övrigt: 1 kritpipskäft. Keramik: 17 YRG trebensgrytor (18 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment), 1 YLG fat Weser/Werra 1575–1625, 1 SVG kruka (2 fragment), 1 stengodskrus, 1 stengodskrus Raeren 1550–1600
7050	Utgjämningsslager	304432, 508027, 508380, 508545, 510006	304432 har PM 304443 med träflis, dynga, örtfragment, ogräs. 508545 har PS 508550 med osorterade ben. 510006 har PM 510011 med träkol, träflis, förkolnat skalkorn, ogräs, ängs-/betesväxter. Kraftig rotfilt. PS 510012	304432 var silt och förmultnat trä med tegelkross, träbitar. 510006 var lerigt utjämningslager. 508027 var raseringslager av lera med koncentrationer av tegelkross, tegelbrockor, småsten. 508380 var humös sand. 508545 var sand. Innehöll ben av nöt, får, däggdjur. Totalt 73 g ben. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650, 1 kärl, 21 fragment fönsterglas (23g), 1 smälta. Järnföremål: 2 spikar, 3 odefinierade föremål. Slagg: 3 fragment (73g). Kakel: 1 grönglaserat ugnskakel 1550–1650. Keramik: 4 YRG trebensgryta (9 fragment), 3 YRG fat (3 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 27 YRG kärl (28 fragment), 2 YLG fat med piplerdekor (2 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 2 kruka jydepotta, 1 stengodskrus Siegburg 1550–1600. Övrigt: 3 kritpipskäft (infiltration från överliggande landeritida lager).
7052	Rasering av byggnad	508699, 509230, 509269	508699 har PM 508711 med träkol, koksliknande material, träflis, ogräs, dynga, bär. PS 508710 innehöll inga djurben. 509230 har PS 509301 innehöll inga djurben. 509269 har PS 509378 med däggdjur, osorterade ben	508699 var raseringslager med tegelkross, sot i flera horisonter. 509230 var raserad vägg; 4 brända plankor, 0,8–1,2 m långa i N-S riktning. 509269 var bränd sand. Innehöll kotcentrum av slätracka, fragment av nöt, däggdjur. Totalt 30 g ben. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
622*	Rasering av byggnad	3511*		Utgjämnat raseringslager med tegelkross, sot, träkol, kalkbruk, humus. Även på stadsgård 4. Inga föremål registrerade men i anteckningar nämns förekomst av rödgods, stengods (Siegburg) och ostindiskt porslin. Rasering med inblandning av landeritida material
632*	Rasering av byggnad	3608*		Bränd del av vägg eller bjälke från tak. Fynd av 1 glasbägare, Tyskland 1450–1550. 1 YRG kärl (34 fragment).
636*	Rasering av eldstad	3602*, 3605*, 50644*	50644 har PM 80371 med (se bilaga 1)	3602 kvadratisk spår av träram, flata stenar 0,3–0,8 m. stora, tegelkross och kalkbruk, 3605 var uppbrutet fundament bestående av 0,3–0,8 m stora stenar. 50644 var sand med lerinslag, raseringslager. Fynd av järnföremål: 1 beslag 105x30mm. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
953*	Rasering av byggnad	50697*, 50698*, 50699*,		Nedgrävning/fördjupning längs med byggnadens norra vägg, 50698 fyllning av grå sand. 50699 bränd sand med kol och sot. Sten- eller trälyft. Innehöll ben av nöt, däggdjur. Totalt 16 g
956*	Rasering av byggnad	50718*, 50720*,		Nedgrävning återfylld med humös siltig sand, stenlyft? Innehöll ben av nöt. 20 g. Fynd av glas: 4 fragment fönsterglas (8g). Keramik: 1 YRG kruka (1 fragment), 1 stengodskrus Siegburg 1500-tal
965*	Rasering av byggnad	50093*, 50094*, 50615*, 50493*		50615, 50093 var raseringslager med brandrester, sand, tegelkross, träkol. 50493 var brandlager av bränd sand med tegelkross, bränt trä. Bränt golv kan anas i lagret. 50094 var lager med grus och kalkbruk. Innehöll underkåke och fotben av nöt; svin och får. Totalt 850 g. Fynd av järnföremål: 2 spikar. Bergart: 1 flinta. Keramik: 17 YRG trebensgrytor (21 fragment), 1 YRG panna (2 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 YRG skål (1 fragment), 4 YLG skålar (4 fragment) Västeuropa, 3 YLG fat (4 fragment) Västeuropa, 1 YLG fat (2 fragment) Tyskland, 1 YLG kruka (1 fragment) Tyskland, 1 YLG kärl (1 fragment) Västeuropa, 1 YLG kärl (2 fragment) Tyskland, 10 YRG kärl (10 fragment), 2 krukor jydepotta (2 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 1 stengodskärl Tyskland, 1 fat fajans (1 fragment)
979*	Utgjänningslager	50778*		Siltig sand med tegelkross, bränd lera, träkol. Innehöll underkåke, fotben av nöt. 15 g. Fynd av glas: 3 fragment fönsterglas (2g). Järnföremål: 1 spik. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YLG kruka (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment) Andenne, 2 SVG kärl (2 fragment)
1229*	Destruktion av stenläggning	62348*		Lager av sand med pinnar, tegelkross, träkol. Innehöll däggdjursben. 5 g. Fynd av glas: 6 fragment fönsterglas (10g), 1 butelj. Keramik: 2 YRG fat med piplerdekor (3 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment), 1 YLG skål (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 1 kruka jydepotte (1 fragment)
1375*	Utgjänningslager	64062, 64075		Utgjämna raseringslager med sand, silt, kalkbruk, småsten, sot, tegelkross, tegelbrockor, träflis, träkolsbitar. Innehöll ben av nöt. 50 g.
1416*	Destruktion på gårdsplan	62367*		Sand med träkol, tegelkross
1510*	Rasering av hägnad	62037*, 62039*, 62044*, 62046*, 62048*		Återfyllning av stolphål. Tegelkross, tegelbrockor, träkol i fyllning
1760*	Rasering av byggnad	62001*, 62320*, 62339*		Raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, träkol, aska. Innehöll ben av nöt. 10g. Fynd av glas: 1 Warzenbecher 1600–1650, 2 passglas 1550–1650, 2 dryckeskärl, 5 fragment fönsterglas (4g), 3 buteljer. Järnföremål: 5 spikar, 2 odefinierade föremål. Bergart: 1 sländtrissa av täljsten. Keramik: 7 YRG trebensgrytor (8 fragment), 5 YRG krukor (5 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 1 YRG skål (3 fragment), 10 YRG kärl (14 fragment), 1 YLG fat (4 fragment) Västeuropa, 1 YLG fat (1 fragment) Frankrike, 2 YLG krukor (1 fragment) Västeuropa, 1 YLG fat (1 fragment) Weser 1575–1630, 1 SVG trebensgryta (1 fragment) Danmark, 1 SVG kärl (1 fragment), 1 stengodskrus Siegburg, 1 stengodskrus Raeren 1500-tal, 2 kärl flintgods (2 fragment), 1 fat flintgods "Blå blom" Gustavsberg 1874–2006.

Figur 117. Lämningar från fas 6:19. Skala 1:150.

Stadsgård 9

Fas 9:1. Konstruktion av hägnader och grop

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

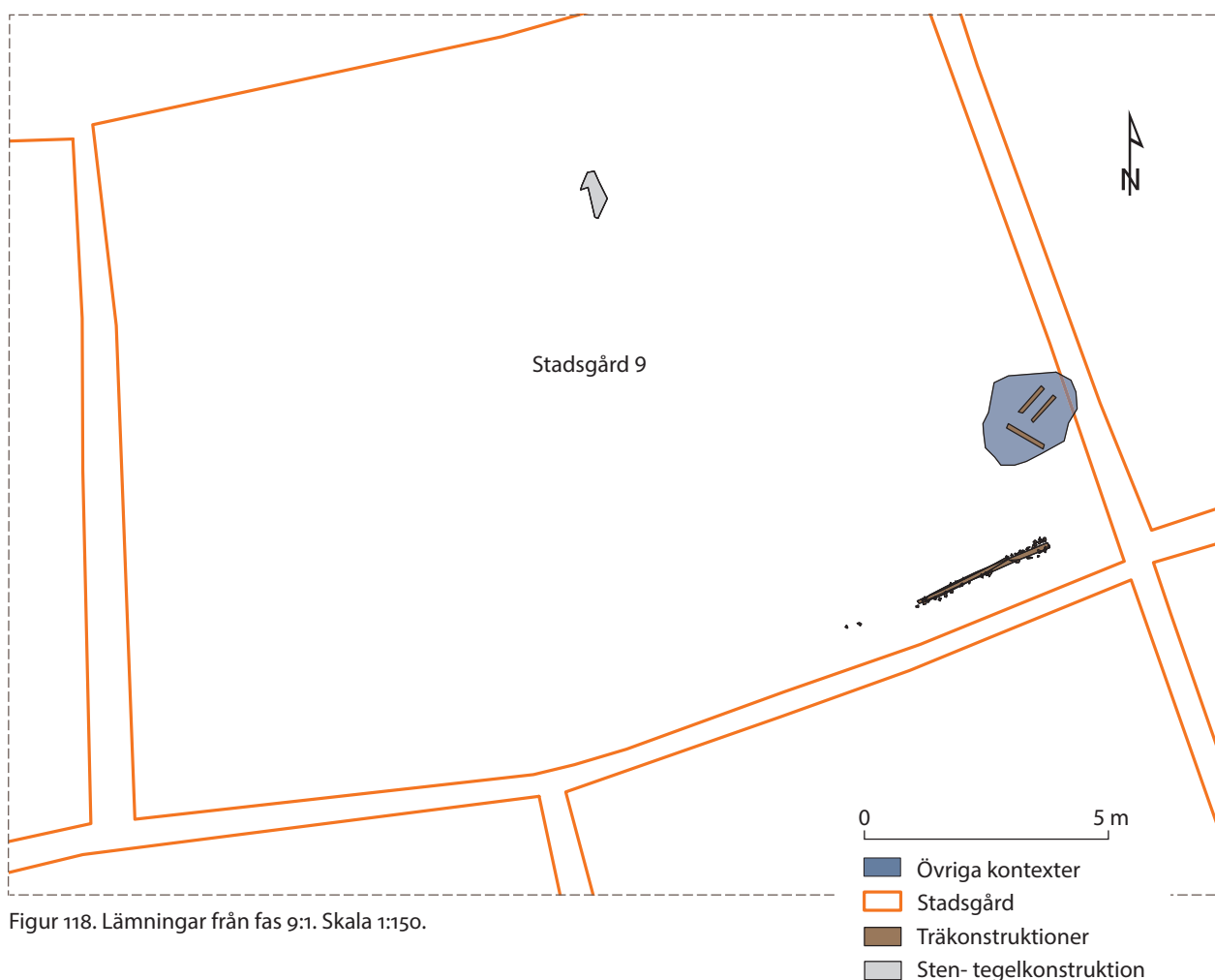
Efter att tomterna hade stakats ut och innan stadsgård 9 bebyggdes användes den för olika aktiviteter (figur 118, tabell 60). En stolpe fanns i tomtens nordvästra del (KG 6477). En hägnad byggdes

utmed tomtens södra sida (KG 6456). En hägnad fanns i tomtgränsen mellan stadsgård 8 och 9. En ansamling av stenar fanns i den nordöstra delen (KG 7013). Funktionen för dessa är okänd.

I den sydöstra delen av stadsgården grävdes en 1,6 meter djup grop (KG 1311**). Den hade en Träkonstruktion i botten.

Tabell 60. Grupper och kontexter i fas 9:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6456	Konstruktion av hägnad	533745, 533851, 533900, 534936	533900 har PD ej daterad	Käppar och störar av al och björk som bildat ett flätverksstaket längs med södra tomtgränsen. Kanske kombinerat med djurinhägnad.
6460	Konstruktion av störar	533687		Två tillspetsade ca 4cm breda störar. I sydvästra hörnet av gården
6477	Konstruktion av stör	526202		Stör, nedslagen. Avbruten i destruktionsfasen
7013	Konstruktion av stenar	523346		En ansamling av 5–10 cm stora ovala stenar, lösliggande.
1311**	Grävande av grop	10084**, 10100**		10084 var nedgrävning för 2,3×1,6 m stor och 1,6 m djup avfallsgrop. 10100 var tre spräckta/kluvna trästycken i botten

Figur 118. Lämningar från fas 9:1. Skala 1:150.

Fas 9:2. Bruk av tomten och avfallsgrop

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgården brukades och lager av gödselblandad jord avsattes (KG 6455, 6457). Lagren fanns även på stadsgård 34 och i vret 9/16. Liknande lager fanns på stadsgård 17. Möjligen stod den djupa gropen öppen en tid och ett bottenlager avsattes (KG 1313**). De arkeobotaniska analyserna visar att botten kan ha varit bevuxen. Gropen kan ha fungerat som en brunn/vattenbehållare (figur 119, tabell 61).

Gropen fylldes efter detta med avfall i omgångar (KG 1314**, 1351**, 1352**, 1353**). I den äldsta brukningen fanns slaktavfall (KG 1314**, 1351**). En stor del av fyllningen vattensållades och generellt saknades småben. Benmaterialet var välbevarat och innehöll ett stort antal kranier från nöt med tydliga slaktspår. Generellt var de alla i ungefär samma åldersklass; vuxna och med likartat tandslitage. Slaktspåren följer samma mönster. Ett hugg hade avskilt huvudet från kroppen (huggspår på condylerna på occipitalis). Majoriteten av djuren avlivades genom våld mot pannan. Hornen var avhuggna. I övriga materialet ser vi ofta att krani-

Tabell 61. Grupper och kontexter i fas 9:2. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6455	Brukning av yta	534921		Större lager av gödselblandad jord över hela den sydvästra delen av stadsgården. Innehöll 5 underkåkar, 1 kalvarium, blandade delar från nötboskap. 1 kalvarium från svin. 1 kalvarium, blandade ben från får/get. Totalt 1900 g ben. Fynd av bergart: 1 bryne. Keramik: 3 YRG kärl (3 fragment)
6457	Brukning av yta	535283, 533297		Gödselblandad jord och lerfläckar från brukning av ytan
6461	Brukning av yta	533290		Liten lerfläck mellan lager med gödsel och etableringsflisen
1313**	Bottenfyllning i avfallsgrop.	10098**, 10099**	10099 har PM 105151 med nästan ren utmockad stallynga, möjligen bevuxen (kraftig rotfilt)	Grå silt och svart sand. Ej avfall. Innehöll ben från nötboskap. 1 hornkvice, 1 bröstkota från får. Totalt 64,9 g ben
1314**	Bruk av grop	10093**, 10090**		Fyllning av humus, gödsel, mossa, slaktavfall. Tunga stenar (10093) fanns över slaktavfallet. Innehöll ben av nöt: en mycket stor mängd kranier från nötboskap, antagligen mest från oxar. 2 hornkvikar, 1 bit av skenben, 2 metapodier (med skärspår), flera underkåkar, de flesta hela men saknades framtänder, ett stort antal hela metapodier. Ben av häst: 1 mycket stort helt mellanfotsben, 1 hel underkäke med hårt nedslitna tänder, 1 överkäke, ytterligare några ben. Enstaka ben från rådjur, svin, 1 nästan helt kalvarium från får. Totalt 62 650 g ben. Fynd av läder: 2 avfallsfragment. Textil: 2 fragment. Övrigt organiskt material: 1 nät av bast
1351**	Bruk av grop	10089**	PM 104382 med träflis, örtfragment, mossa, ogräs, dynga, halm, ben, träkol	Grenar och tillhuggna pinnar samt träflis, dynga, mossa. Innehöll kranier från nötboskap, dessa beskrivs tillsammans med de från KG 1314. Dessutom kraniedelar, horn från rådjur. 1 överarmsben, 1 svanskota från häst. Delar av en späddgris (dödfött foster eller alldeles nyfödd). Underkåkar från får/get. Totalt 11070 g ben. Fynd av glas: 1 kärl. Läder: 4 skor, 3 oidentifierade fragment. Trä: 1 laggkärl, 1 kil, 2 föremål. Övrigt organiskt material: 2 näverfragment. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
1352**	Bruk av grop	10088**	PM 104378 med örtfragment, mossa, ogräs, dynga, halm, ben, träkol,	Ljus humös silt med pinnar, träbitar, flis, halm, dynga.
1353**	Bruk av grop	10087**	PM 104336 med örtfragment, mossa, ogräs, linkapsel, hirs, skalkorn, lin, frö av timjan, ängsväxter	Mörk fyllning med träfibrer. Fynd av läder: 5 oidentifierade fragment
1361**	Omgrävning av grop	10085**	Har PM 105234 (se bilaga 1)	Omgrävning av grop. Tecken i sandlagret runt gropen, visar att man har försökt tömma den eller gräva om den. Innehöll 1 nästan hel skalle från späddgris. 1 hel underkäke, 1 helt mellanfotsben från nötboskap. 1 hornkvice från ko, 1 lårben från nötboskap med tydliga spår av artros i höftleden. Totalt 810 g ben. Fynd av övrigt organiskt material: 1 näverplatta

erna kluvits, förmodligen för att man ska kunna tillvarata hjärnan. Här var de flesta kranier mer eller mindre intakta. Flera kranier hade skärmärken på mule och i synnerhet under ögat, vilket sannolikt är spår efter att man flått huvudena. Kanske har kranierna under kort tid legat framme i en hög, eftersom det fanns märken efter hundgnag. Men då de flesta tänder satt kvar, och benen var mycket välbevarade, har de sannolikt lagts ner i gropen ganska snart. I den äldsta fyllningen i gropen fanns även flera föremål i organiska material som ett laggkärl, flera skor, ett näst och ett fragment av vävt tyg, troligtvis i ull.

Möjligen har gropen delvis grävts ur vid ett tillfälle (KG 1361**). Även efter detta deponerades slaktavfall här.

Under den yngsta brukningen (KG 1353**) verkar gropen inte ha använts för slaktavfall och få

föremål deponerades här. Istället fylldes gropen med pinnar, träbitar och flis, halm och dynga. De arkeobotaniska analyserna visade att fyllningen innehöll blandat avfall från tröskning av lin, matlagning, utmockat stall och hö.

Hägnaderna, mängden dynga och gödsel tyder på djurhantering. Avfallet utgör sannolikt resterna efter organiserad storskalig slakt av primärt oxar. Det faktum att kranierna inte kluvits tyder på att det inte rör sig om vanlig hemmaslakt. Det fanns inga tecken fanns på mer permanenta byggnader under denna äldsta brukning heller ingen inblandning av hushållsavfall. Troligen har tomten utgjort en specialiserad slaktplats.

I den yngsta brukningen fanns timjanfrö som visar en relation till en kålgård samt köks- och bryggeriavfall. Detta visar att en bebyggd miljö fanns i närheten.

Figur 119. Lämningar från fas 9:2. Skala 1:150.

Fas 9:3. Rasering av hägnader och återfyllande av gropar

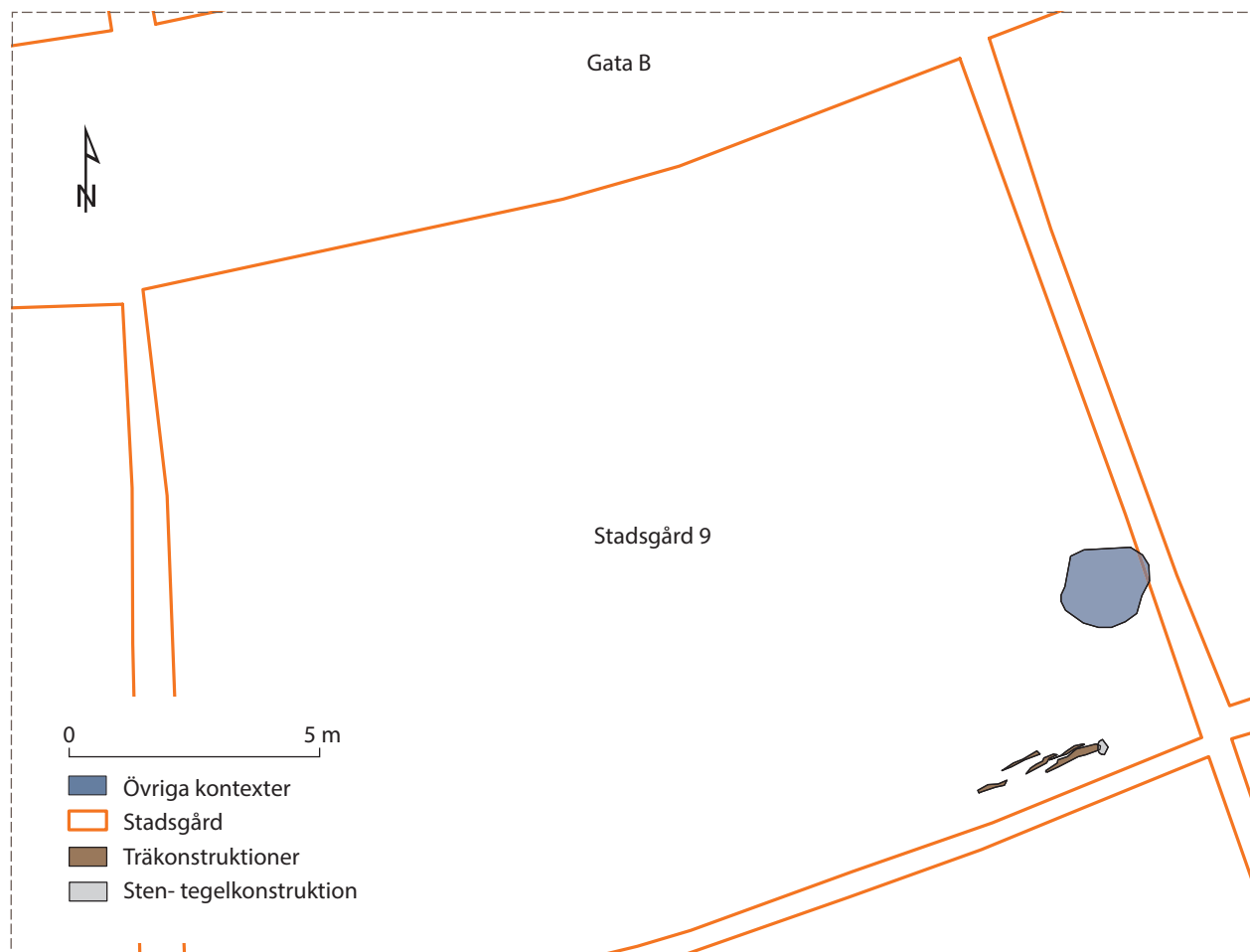
Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Inför byggnation avslutades den äldsta brukningen (figur 120, tabell 62). Avfallsgropen fylldes igen (KG 1354**) och hägnaderna raserades (KG 6458). En sten togs bort på den nordligaste delen av stadsgården (KG 6176).

Tabell 62. Grupper och kontexter i fas 9:3. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6176	Stenlyft	524565, 524571,	Nedgrävning, 0,2 m stor, 0,1 m djup. Återfylld med lera.
6458	Rasering av flätverksstaket	534200, 533919, 534239	Rasering av flätverksstaket 6456. 533919 var stock. 534239 var en sten. 534200 var slanor från flätverksstaket. De har kapats, några av slanorna har förmodligen blivit kvar ovanpå det raserade staketet
1354**	Återfyllande av grop	10086**	Återfyllning av brun silt med pinnar, träflis och mycket gödsel. Innehöll 1 underkäke från nötboskap, 1 hornkvick från får. Totalt 350 g ben. Fynd av glas: 1 butelj (modern). Läder: 2 skor. Trä: 1 tunnbotten med bomärke. Keramik: 1 YRG trebensgryta (7 fragment), 2 YRG pannor (2 fragment)

Figur 120. Lämningar från fas 9:3. Skala 1:150.

Fas 9:4. Konstruktion av huslänga 9:4:1, hus 9:4:2 och gårdsplan

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till efter 1447, 1461±5, 1463±3, efter 1462, efter 1466, efter 1470, efter 1473, 1479±1, 1480±5.

Huslänga 9:4:1 uppfördes längs den västra sidan av stadsgården. Den var placerad spegelvänt mot huslängan på intilliggande stadsgård 16. Öster om huslängan uppfördes hus 9:4:2 utmed gata B. Porten in mot gården låg mellan dessa båda hus. Mellan byggnaderna anlades en gårdsplan (figur 121, tabell 63).

Inför byggnationen: Konstruktionslager av sand lades i den sydöstra delen av den blivande stadsgården (KG 6459). Därefter lades utjämningslager med träflis påfördes över de delar av tomten där bebyggelse skulle uppföras, men inte på den blivande gårdsplanen (KG 6462, KG 1581*, KG 1367**) lagren i nordvästra hörnet redovisas i fas vret 9/16:2, KG 6159). Delar av lagren var troligen omlagrat avfall från den föregående bruksfasen (fas 9:2). Här finns dock en del glas och keramik som inte förekom på samma sätt i den tidigare fasen. I det nordvästra hörnet fanns liggande störrar som markerade gränsen mellan stadsgården och gatan (KG 6462). Störrar slogs ned under den blivande huslängan (KG 7008). Kanske användes de till konstruktioner, tält eller stängsel under byggnadstiden. De togs bort efter kort tid (KG 7018).

Huslänga 9:4:1: Byggnaden var 14,6 meter lång och 5,9–8,7 meter bred och innehöll fem rum. Den var L-formad med den bredaste delen i norr mot gata B och med den utskjutande delen mot öster. Huslängan byggdes delvis med syllstockar på syllstenar och delvis på en grundkonstruktion med syllstockar direkt på utjämningslagren (KG 7006). Spår av ytterligare syllstenar och syllstockar fanns i destruktionsfasen (fas 9:7; KG 6452, 6558). Isolering av torvplattor fanns under golven i flera rum (B, D) och under portgången (KG 6248). I det arkeobotaniska materialet från torvplattorna i portgången fanns spår av gödsel från möjlig fähusmiljö. Det är osäkert om detta kommer från brukandet av portgången (att föra djur in och ut på gårdsplanen), från den plats där grästorven hämtats eller från uppbyggnadsskedet. Utmed huslängans östra sidan fanns tre större stenar (KG

7022). De var placerade en bit ut från den tänkta vägglinjen, möjligen har de ingått i ett fundament för en loftgång eller en tröskel.

Längst i söder fanns rum A, som var 5,8×5,5 meter stort. Rummet var en stuga med eldstad. Syllstockar för ytter- och innerväggar lades ut. En stock daterades till efter 1473 (sannolikt 1480–1510), vid förundersökningen av ytan 2012 daterades en stock till 1479±1. I rummets nordvästra hörn byggdes en eldstad (KG 6151), den var cirka 2,2×2,0 meter stor. Den låg spegelvänd mot grannhusets eldstad. Eldstadens rustbädd byggdes samtidigt som huslängans grundkonstruktion. Stockarna stack ut i vret 9/16. En stock daterades till efter 1447 (sannolikt perioden 1450–1480), och en till efter 1466 (sannolikt perioden 1470–1550). Över stockarna fanns en träram och konstruktionslager av silt. Inga stenar fanns bevarade från eldstaden. Efter detta lades konstruktionslager/golvisolering av sand i rummets södra del (KG 6043) och torvplattor i rummets norra del (KG 6248). På detta lades ett trägolv (KG 6044).

Norr om detta fanns rum B, som var 3,3×2,2 meter stort. Placeringen av rummet visar att det troligen var en förstuga. Lämningar fanns här av syllstenar, syllstockar från mellanväggar, golvreglar och möjliga delar av trägolv (KG 6043, 6249, 6550). En stock daterades till efter 1462, (sannolikt perioden 1462–1490). Den norra delen av rummet kan ha haft lergolv (KG 6560). Möjligen fanns en tröskel mot rum A. Öster om rum B fanns ingången till huslängan från gårdsplanen.

Väster om detta fanns rum C, som var 3,5×3,0 meter stort. Rummet användes troligen lagring och beredning av mat. I rummet lades konstruktionslager/isolering av sand, på detta fanns spår av ett trägolv (KG 6469). I konstruktionslagren fanns ben och föremål som kan vara spår av bruk av rummet, och fallit ned mellan golvets brädor. I rummets sydvästra hörn byggdes ett 1,8×1,0 meter stort fundament av platta stenar (KG 6252). Troligen var det platsen för en biläggare till eldstaden i rum A eller en arbetsyta intill eldstaden i rum A. Brukslager med spår av mathantering fanns över det.

Norr om detta fanns rum D som var cirka 5,5×3,9–5,5 meter stort. Troligen var det en bod med separat ingång från gatan. Ett utjämningslager fördes på, möjligen var delar av dessa torvplattor (enligt arkeobotaniska analys). Väggarnas

syllstockar lades ut (KG 6261). En stock daterades till 1463±3, en till efter 1470 (sannolikt 1471–1500). Konstruktionslager av sand för golvet, som även fungerade som isolering lades ut (KG 6469). På detta lades ett trägolv (KG 6262). En stolpe sattes i det sydvästra hörnet av rummet (KG 6066).

Österut utmed gata B fanns rum E som var cirka 5,0×2,6 meter stort. Troligen var det en bod med separat ingång från gatan eller portgången. Först lades en rustbädd av stockar. På denna lades utjämningslager (KG 6555), sedan syllstenar och syllstockar. Rester fanns även av träväggar (KG

6261, 6564, 6594). En stock daterades till 1461±5. På ett konstruktionslager av sand lades ett trägolv (KG 6559). I golvkonstruktionen hade två kvarnstenar använts. Konstruktionslagren fanns även på gårdsplanen söder om rummet och i portgången.

Portgång: Mellan huslängan och hus 9:4:2 fanns en 2,5–2,8 meter bred portgång. Troligen var den stenlagd. Där portgången mötte gatan fanns en syllstock/tröskel (KG 6261). Syllstocken kan tyda på att portgången var överbyggd med ett loft och att huslänga 9:4:1 och hus 9:4:2 var sam-

Tabell 63. Grupper och kontexter i fas 9:4. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6043	Konstruktion av byggnad.	507590, 512509, 512518, 524063, 524070, 515549, 516013, 525505, 525745, 525761	507590 har PD 507642 daterad till efter 1473. 512509 har PD från FU 2012 daterat till 1479±1	Syllstockar (507590, 512509, 512518, 525745, 525761). Brädor från väggar (524063, 524070). Syllstenar (526013). Konstruktionslager/ isolering av homogen sand (515549, 525505)
6044	Konstruktion av golv	509527, 512318, 512322, 512352, 512360, 512375, 512389, 512451, 512429, 512330, 512336, 512344, 512382, 512393, 512397, 512401, 512405, 512409, 512415, 512419, 512433, 512438, 512446, 513238, 523968, 525674		Trägolv av N-S brädor och Ö-V golvreglar. I S ligger golvbrädorna i Ö-V, även en ensamliggande bräda i Ö-V i N (523968). Fynd av järn: 1 spik
6066	Konstruktion av stolpe	511889		Nedgrävning för stolpe (511889).
6151	Konstruktion av eldstad	507307, 507800, 508007, 509934, 510142, 516369, 516419, 516654, 525566	507800 har PM 509717 med örtfragment, dynga, träflis, mossar, näver, halm-/strådelar, PM 509819 med träflis, träkol, rottrådar. 516654 har PS 525891. 510142 har PM 510481 med träkol, träflis, rottrådar, inga fröer, PS 510480. 525566 har PD 525744 daterad till efter 1447. 509934 har PD 509939 daterad till efter 1466	Rustbädd av plankor och stockar (509934, 516369, 516419, 525566), ram av trä (507307, 508007), tätande lager av silt (510142, 507800, 516654). Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås, 1 lärben från råttan. Ett bränt fragment. Totalt 183 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)
6248	Konstruktion av rum/isolering	516020, 522914, 523341, 525271	516020 har PM 518744 med bär, ängs-/betesmarksväxter, PM 518767 med rottrådar, träflis, ängs-/betesmarksväxter, PM 525190 (se bilaga 1), PS 518743. 522914 har PM 523035 med rottrådar, träflis, örtfragment, ängs-/betesmarksväxter, PS 523036. 523341 har PM/PS 523506 med träflis, rottrådar, bär, ängs-/betesmarksväxter. 523341 har PS 523507 med benfragment från nötboskap. 525271 har PS 525294, PS 525295	Isolering under golv och i portgång. 2 till 3 skikt av torvplattor/grässtorvor, ca 35x40x15 m, stora lagda kant i kant. Med tunna mellanliggande sandskikt. PM från 523341 visar på tidigare fähusnära miljö? PM från 516020 visar möjlig inomhusmiljö i rum B. Innehöll hårt fragmenterade ben från nötboskap, svin, får/get, gås, 1 möjligt ben från höns. Vissa av benen hade spår av rättgnag Totalt 2608 g ben. Fynd av glas: 1 kärl. Järn: 1 sölja, 2 spikar. Keramik: 7 YRG trebensgrytor (10 fragment), 12 YRG kärl (12 fragment)

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6249	Konstruktion av rum	512553, 516346, 519025, 524313, 524317, 525264, 525461, 525520, 525444, 525555, 525799, 525803, 525813, 526094	512553 har PD 512651 ej daterad. 525520 har PD 525796 daterat till efter 1462 (1462–1490)	519025, 525264 var konstruktionslager av sand. 516346, 525520, 525803 var syllstock. 512553, 524313, 525444, 525813 var stock/golvregel. 524317, 525461, 525555, 525799, 526094 var brädor. Innehöll ben från nötboskap, får/get, 1 underkåke från får, svin, obe-stämnd fågel, torskfisk. Totalt 479 g ben. Fynd av glas: 1 Rippenbecher 1450–1550, 1 fragment fönsterglas. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 13 YRG kärl (13 fragment)
6252	Konstruktion av fundament	507816, 508070, 508071, 508788	508071 har PM 508106 (se bi-laga 1), PS 508479, 510275	508070 var nedgrävning, ca 0,2 m djup. 507816 var stenläggning av 9 platta stenar, ca 0,3–0,5 m stora. 508071 var fyllning av sand mellan stenarna. 508788 var ca 7 stenar i halvmåneform, 0,05–0,10 m stora. Innehöll små brända benfragment. 11 g ben
6261	Konstruktion av byggnad	521501, 521519, 521533, 521614, 521658, 521670, 521686, 521727, 521928, 522104, 522117, 522245, 522548, 522256, 522420, 522604, 522633, 524251, 524273, 524557	521501 har PD 521518 date-rad till efter 1470. 521519 har PD 521528 daterad till 1463±3. 521727 har PD 521742 daterad till 1461±5.	Syllstenar (521670, 522117, 522256, 522420, 522633), syllstockar (521501, 521519, 521533, 521614, 521658, 521727, 521928, 522104, 522548, 524251, 524273), del av trävägg (521686, 522245). Stenlagd yta av ca 10 stenar 0,05–0,10 m stora (522604). Slana (524557)
6262	Konstruktion av golv i rum D	520062, 520072, 521638, 521869, 521974, 521987, 522324, 524185, 524991, 1011720		Brädor i trögolv (520062, 520072, 521638, 521869, 521974, 521987), golvregel (522324, 524185, 524991, 1011720)
6459	Markberedning inför byggnation	535021, 533975		Konstruktionslager av sand. Innehöll 1 helt mellanfotsben, 1 underkåke från nötboskap. Totalt 362 g ben
6462	Markberedning inför byggnation	506226, 515099, 515986, 522784, 523314, 524789, 525822, 530455, 534865	525822 har PM 525852 (se bilaga 1)	Utgjänningslager av träflis, pinnar och humös sand på ursprunglig markhorisont. Inslag av tegelkross, småsten, bränd lera, hasselnöt-skal. I NÖ fanns långa slanor. I NV fanns slanor utmed gatan. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, rådjur, rätta, höns, kolja, abborre. Stort antal underkåkar, kraniefragment, metapodier, tåleder från nötboskap. 1 tåled från gås. Kotor, kranieben av stor torsk. Kranieben av långa. Totalt 18 454 g ben. Fynd av bergart: 1 slipsten, 2 sandstensbrynen. Glas: 1 Krautstrunk 1450–1550. Läder: 18 skor, 3 avfallsfrag-ment, 17 oidentifierade fragment. Slagg: 1 fragment (332g). Tegel: 1 murtegel. Trä: 1 nagel, 1 laggkärl, 2 byggnadsdetaljer, 5 föremål, 2 bearbetade. Keramik: 29 YRG trebensgrytor (58 fragment), 26 YRG kärl (27 fragment)
6465	Konstruktion av byggnad?	535032		Två stenar som kan ha ingått i byggnad
6466	Konstruktion av störar	533599, 533611, 533606		3 st, nedslagna störar, ca 4 cm breda. Antagligen del av hägnad.
6468	Konstruktion av markyta eller golv	514459, 532453, 534247		Konstruktionslager av sand, ljust i V, mörkt i Ö
6469	Konstruktion av rum	510156, 510325, 510465, 511558, 521288, 522189, 522324, 522335, 522343, 522406, 522449, 524225, 524544	510156 har PM 510184 med träkol, träflis, fiskavfall. PS 510185. 510325 har PM 510478 med träkol, träflis, enstaka fiskben, PS 51079. 511558 har PM 511879, PS 511880. 52056 har PM 520368 med förmultnat trä, PS 520369. 522189 har PM 522206 med träflis, rotträ-dar, ängs-/betesmarksväxter (dynga), PS 522205. 522449 har PM 522782 med rotträdar, basstamdelar, ängs/betes-marksväxter, PS 522783.	522189, 524544 var konstruktionslager av silt och träflis. 522449 var konstruktionslager med lera och gödsel. 510325, 521288, 524225 var konstruktionslager/isolering för golv av sand. 510156 var grusig sand. 511558 var konstruktionslager av sand blandat med koncen-trationer av fet/humös mörkbrun jord samt linser av finkornig ljus sand. 510465 var 2 brända brädor, troligen golv. 522324, 522335, 522343, 522406 var trä i konstruktionslagren. Innehöll blandade ben från nötboskap. Ben av häst, rådjur, gås, höns, hälleflundra. Brända benfragment från nötboskap, svin, får/get, gås, katt, rätta, fisk. Totalt 634 g ben. Fynd av glas: 2 fragment fönsterglas. Järn: 1 föremål, möj-ligen en våg, 1 nit, 1 ten. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 2 YRG pannor (2 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment)
6474	Stolpe och störar	533376, 533383	PD 535018 daterad till 1479±2	10 störar ställda tätt tillsammans för att stödja en stolpe

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6476	Konstruktion i tomtgräns	508563, 523756, 523762, 523763	508563 har PD 508576 daterad till 1480±5. 523756 har PD 523769 ej daterad	508563 var knotig stock med bark, 523756 var stolpe, 523762 var nedgrävning för stolpe, 523763 var återfyllning i nedgrävning för stolpe. Innehöll 190 g obestämda djurben
6499	Konstruktion av gårdsplan	515229		Utgjänningslager av lerig humös sand. Innehöll ben från nötboskap, får/get. Bensplitter från däggdjur. Totalt 22 g ben.
6550	Konstruktion av rum	521666, 521679, 522561, 522571		521666, 52257 var bränd bräda. 522561, 521679 var syllsten
6553	Konstruktion av gårdsplan	511508, 516211, 516293, 522655, 524465	524465 har PM 524494 med träflis, rottrådar, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ben, PS 524494	524465 var konstruktionslager av sand med kalkbruk, träflis, med inslag av brukning. 516293, 522655 var konstruktionslager av sand. På detta fanns rester av stenläggning, 511508, 516211, rundade stenar, ca 0,05–0,15 m ø. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, gås, höns, torsk, vitling, plattfisk, makrill. Många framtänder från nötboskap. Totalt 3325 g ben. Fynd av järn: 1 gångjärnsbeslag, 1 spik. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (9 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment), 1 stengodskrus
6555	Konstruktion av byggnad	521721, 522971	521721 har PS 522323. 522971 har PS 522978	521721, 522971 var utgjänningslager av humös sand med träflis. Innehöll blandade ben från nötboskap. 2 kalvarier från nötboskap, kranerna saknade många tänder. Kalvariefragment från ett får (tacka). 1 atlaskota från råtta. Delar av kranium från får/get. 1 bränt skulderblad från tjäder. 1 nedsliten mjölkband från häst, som förmodligen tappades i livet och som därför tyder på att man haft föl på stadsgården. Benmaterialet ej vägt. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Metall: 1 blyplomb. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
6559	Konstruktion av golv i rum E	521580, 521711, 522579, 522360		Konstruktionslager av sand (521711, 522579, 522360). Brädor i trägolv (521580), Spår av trägolv med 3–4 N-S smala brädor fanns i 522428. Fynd av bergart: 2 kvarnstenar
6560	Konstruktion av golv?	522620	PM 522641 med träflis, träkol	Lager av lera, möjligen golv. Fynd av bränd lera: 1 fragment av ugnsvägg (65g)
6562	Konstruktion av gårdsplan	525278, 523112	525278 har PM 525293 med rottrådar, träflis, ängs-/betesmarksväxter	Torvplattor/grästorvor lagda kant i kant. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get. Totalt 1754 g ben. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
6563	Konstruktion av gårdsplan	523052		Vit hårt torkad lera över torvplattor.
6564	Konstruktion av byggnad	523228, 523296, 523496		Rustbädd av 2 längre stockar (2,2+2,75 m långa) samt en kortare
6565	Konstruktion av gårdsplan	522730	Har PM 523508 med träkol, träflis, rottrådar, starr, PS 523311	Utgjänningslager av lera
6594	Konstruktion av byggnad	522269, 522277, 522643, 523002, 523008, 523016		Rustbädd bestående av stockar. Vissa med släphål eller grenar. Även ett par plankor, ev. som stabilisering.
6595	Konstruktion av gårdsplan	518787, 523100, 523154, 524207, 525191		Utgjänningslager av sand eller grus.
7001	Konstruktion av stolpar/störar	508107, 508108, 508112, 508113, 509866, 516414, 518338, 518351, 518344, 518357, 518339, 518352	508113 har PD 516458 ej daterad. 518344 har PD 518362 ej daterad	508107, 508112, 518338, 518351 var nedgrävning för stolpe/stör. 508108, 508113, 518344, 518357 var stolpe/stör. 516414, 509866, 518339, 518352, var fyllning mellan stolpe/stör och nedgrävning
7003	Konstruktion av ingång	518712, 523943, 523952, 523963		518712, 523943, 523952 var stenar av olika storlek som ingår i trapp/fundament vid ingång. 523963 var en bräda
7006	Konstruktion av byggnad	522691, 523570, 525239, 523494, 525250		Fem knotiga stockar 1,3–1,8 m långa. Delar av grundkonstruktion
7008	Konstruktion av störar	524147, 525856, 525857, 525865, 525861		524147, 525856, 525861 var nedgrävningar. 525857, 525865 var bevarad del av stör. (4 cm runda).
7009	Konstruktion av gårdsplan	525223		Ett område med sand med näver över torvplattor
7018	Rasering av störar	524148, 525862, 525854		Återfyllning efter att störar kapats.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7022	Konstruktion av stensyll/fundament	523990, 524002, 524047		Tre rundade stenar, 0,3–0,6 m stora.
1360*	Konstruktion av byggnad	51471, 51477, 51478		Konstruktionslager av sand, 0,05 m tjockt, påfört inför byggandet av ett hus (51478) efter detta har syllstockar (51471) med NÖ-SV riktning lagts dit och efter detta regler för ett trågolv (51477). möjligen har en stenläggning funnits på detta
1367**	Markberedning inför byggnation	25049**		Utgjänningslager av träflis, pinnar och humös sand
1577**	Konstruktion av hägnad	10091**, 10092**		Nedslagna stolpar utmed stadsgårds kant
1581*	Markberedning inför byggnation	3230*		Ett 0,3 m tjockt utgjämningslager med innehåll av träflis och jord påfördes

Figur 121. Lämningar från fas 9:4. Skala 1:150.

manbyggda. I portgången fanns möjligen ingången till rum E.

Hus 9:4:2: Utmed gata B uppfördes en byggnad som var minst 5,7×2,8 meter stor. Lämningarna var endast fragmentariskt bevarade. På ett konstruktionslager av sand fanns bevarade syllstockar och regler för ett trägolv (KG 1360*).

Gårdsplan: Torvrutor lades ut över mitten och norra delen av gården (12×8 meter stor yta) där man innan inte hade lagt så mycket etableringsflis (KG 6562). Efter detta lades flera utjämningslager, konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 6499, 6553, 6565, 6595). Vid ingången till rum B i huslänga 9:4:1 byggdes en trapp eller farstukvist av sten (KG 7003). På den södra delen av gårdsplanen (öster om rum A i huslänga 9:4:1) fanns inslag av brukning i konstruktionslagren i form av hushållsavfall med fiskben. Här fanns även före-

mål, som ett gångjärnsbeslag och keramik som kan vara kasserat avfall. Det är osäkert om någon stenläggning fanns här.

Utmed stadsgårdens södra sida lades en stock och två stolpar sattes (KG 6474, 6476). Den östligare av stolparna var omgiven av störrar. Stolparna har daterats till 1479±2 och 1480±5. I den södra och östra delen av tomten sattes störrar ned (KG 6466, 7001, KG 1577**). Ytan användes troligen som hägnad för boskap.

Möjligen fanns en enklare byggnad här som var cirka 4,8×4,2 meter stor. På en av de ytor där torvplattor hade lagts lades konstruktionslager av sand som kan ha varit underlag för golv (KG 6468). De hade en skarp gräns mot öster som kan vara spår av en vägg. I de lager som lades ut innan hus 9:7:1 byggdes fanns trä som kan komma från en mindre byggnad från fas 9:4 på denna plats.

Fas 9:5. Bruk av huslänga 9:4:1

Datering: Tidigast 1480-tal till 1520–1530-tal (rum A) eller 1547 (rum C).

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslängan brukades (figur 122, tabell 64). Den översta delen av konstruktionslagren under golvet i rum A (se fas 9:4; KG 6044) innehöll spår av bruk (KG 6155).

Ett stort antal fiskarter fanns, vilket är typiskt för hushållsavfall. Materialet var hårt fragmenterat och många av benen bar spår av råttgnag, exempelvis var många av fiskkotorna helt söndergnagda. Den samlade tolkningen är att benmaterialet selekterats och släpats in under golvet av råttor. Dessutom noterades tuggade kotor, vilket kan tyda på en inblandning av latrin. En koppling kan finnas till avfallet direkt öster om rum A (se fas 9:4, KG 6553). Delar av benmaterialet kan även ha fallit ned mellan golvets brädor. Ett exempel är den tappade kindtand av människa som fanns. Inslag av bruk fanns även i lagren över trägolvet (se fas 9:10; KG 6046).

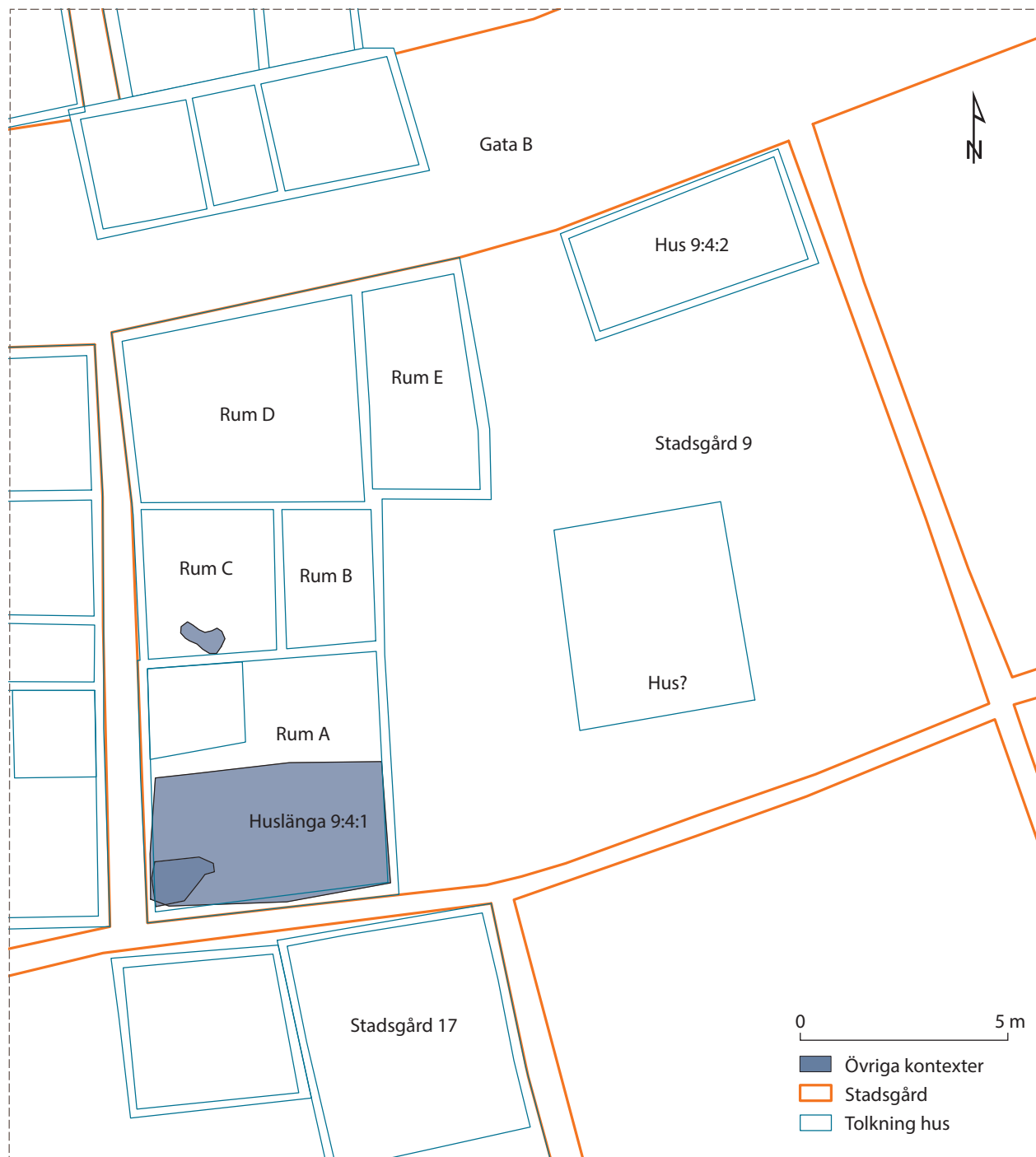
I lagret under golvet fanns en pumpakärna. Växten kommer från Amerika och bör tidigast kunna finnas i Sverige några decennier in på 1500-talet. Att kärnan fanns under golvet kan bero på att den fallit ned mellan golvplankorna under slutet av golvets brukningstid. Pumpakärnan kan även ha hamnat här genom råttornas verksamhet. Det kan då vara från närsomhelst 1480 till 1624.

I konstruktionslagren fanns större föremål, som troligen var en del av konstruktionslagren. Här fanns byggnadsdetaljer och inredning som spikar, gångjärnsbeslag, ljushållare samt keramik med hög fragmentering. Möjligen har delar av trägolvet lagts om under brukningstiden och större föremål, eller ben, deponerats här i samband med detta. Under trägolvet fanns även en hel del föremål som var små och kan ha fallit ned mellan golvets brädor när rummet brukades. Här finns totalt 38 pärlor i olika material och andra föremål som är mer personliga som knappar, häkter, en mindre doppsko. Pärlorna kan vara radbandspärlor. De tänder från ekorre som fanns här kan tyda på skinnhantering vilket kanske kan kopplas till fynden av nålar och dräktdetaljer. Mynten kan tyda på försäljning.

I rum C fanns utrakningslager av kol och aska (KG 6255) på och intill stenfundamentet i rummets sydvästra hörn (se fas 9:4; KG 6252). I lagren fanns brända ben, skalkorn och möjligen brända matrester, som visar på eldstaden eller arbetsytans funktion för matlagning. Hur gälpaketen från torsk hamnat här är dock svårare att förklara. Denna typ av fiskrensavfall borde ha hamnat i soporna. Troligen användes rummet för lagring och beredning av mat. Även i raseringslagren över rum C fanns spår mathantering som hasselnötskal, ett huvud från långa, en gädda med fenorna kvar, en framfot och ett helt bakben från ett får (se fas 9:11, KG 6254). Är det torkad mat som hängt i taket medan byggnaden var i bruk?

Tabell 64. Grupper och kontexter i fas 9:5. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6155	Brukning under golv	509833, 511987	509833 har PM 509865 med träkol, träflis, brända ben. 511987 har PM 512809 och parasitprov (se bilaga 1)	Tunt skikt i toppen av sandlager med tegelkross, träflis. Innehöll blandade ben från nötboskap, får/get, svin, gås, höns, katt, råtta, husmus, mindre skogsmus, rådjur, hare, tjäder, järpe (?), padda (?). Ett mycket stort antal fiskarter, t.ex torsk, långa, lake, plattfisk, kummel, kolja, vitling, lax/öring, rock, pigghaj, sill, gädda, abborre, makrill, karpfisk, ål, gös, hornigädda, hälleflundra. Mellanfötter, tänder från ekorre kan tyda på skinnhantering. Dessutom 1 premolar från människa. Tand kan vara tappad. Totalt 31 505g ben. Fynd av ben/horn: 1 nål, 14 pärlor, 1 borrad tåled, 1 tärning, 1 bearbetat horn. Bergart: 6 pärlor. Bärnsten: 11 pärlor. Glas: 4 pärlor, 3 Krautstrunk 1450–1550, 7 kärl oidentifierade, 25 fragment fönsterglas (31g). Järn: 6 knivar, 1 ljushållare, 1 gångjärnsbeslag, 12 spikar, 12 sömmar, 1 nit, 1 föremål oidentifierat, 1 föremål möjligen del av väg. Metall: 3 silvermynt Kristian I 1448–1481, 1 silvermynt odefinierat, 1 doppsko i tenn, 2 knappar i tenn, 2 pärlor i tenn, 1 tennföremål, 1 beslag i CU-legering, 3 häkter i CU-legering, 1 nål i CU-legering, 1 ring i CU-legering, 1 föremål i CU-legering, 2 häkter i bly, 3 knappar i bly, 1 blypärla, 1 blyblomb, 1 blysmälta. Läder: 1 föremål odefinierat. Slagg: 1 fragment (5,5g). Övrigt organiskt: 1 fragment tandemalj. Keramik: 48 YRG trebengsrytor (52 fragment), 3 YRG pannor (3 fragment), 8 YRG krukor (8 fragment), 120 YRG kärl (120 fragment), 1 stengods, salvekrus
6255	Bruk av eldstad	508744	Har PM 509536 (se bilaga 1), PS 509608, 1005378	Lager av aska och kol. Innehöll sesamben från nötboskap, "gälpaket" från torsk, 1 bränt prootium från sill, brända däggdjursfragment. 7 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 2 kärl YRG (2 fragment)

Figur 122. Lämningar från fas 9:5. Skala 1:150.

Fas 9:6. Bruk av gårdsplan

Datering: Från 1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

De öppna ytorna på stadsgården brukades (figur 123, tabell 65). På den östligaste delen av stadsgården slängdes avfall under en tid (KG 1355**). Detta var i en svacka på den plats där en grop med deponerat slaktavfall fanns under fas 9:2. Den stora mängden fiskben tyder på att det rör sig om hushållsavfall. Värt att notera är den mycket

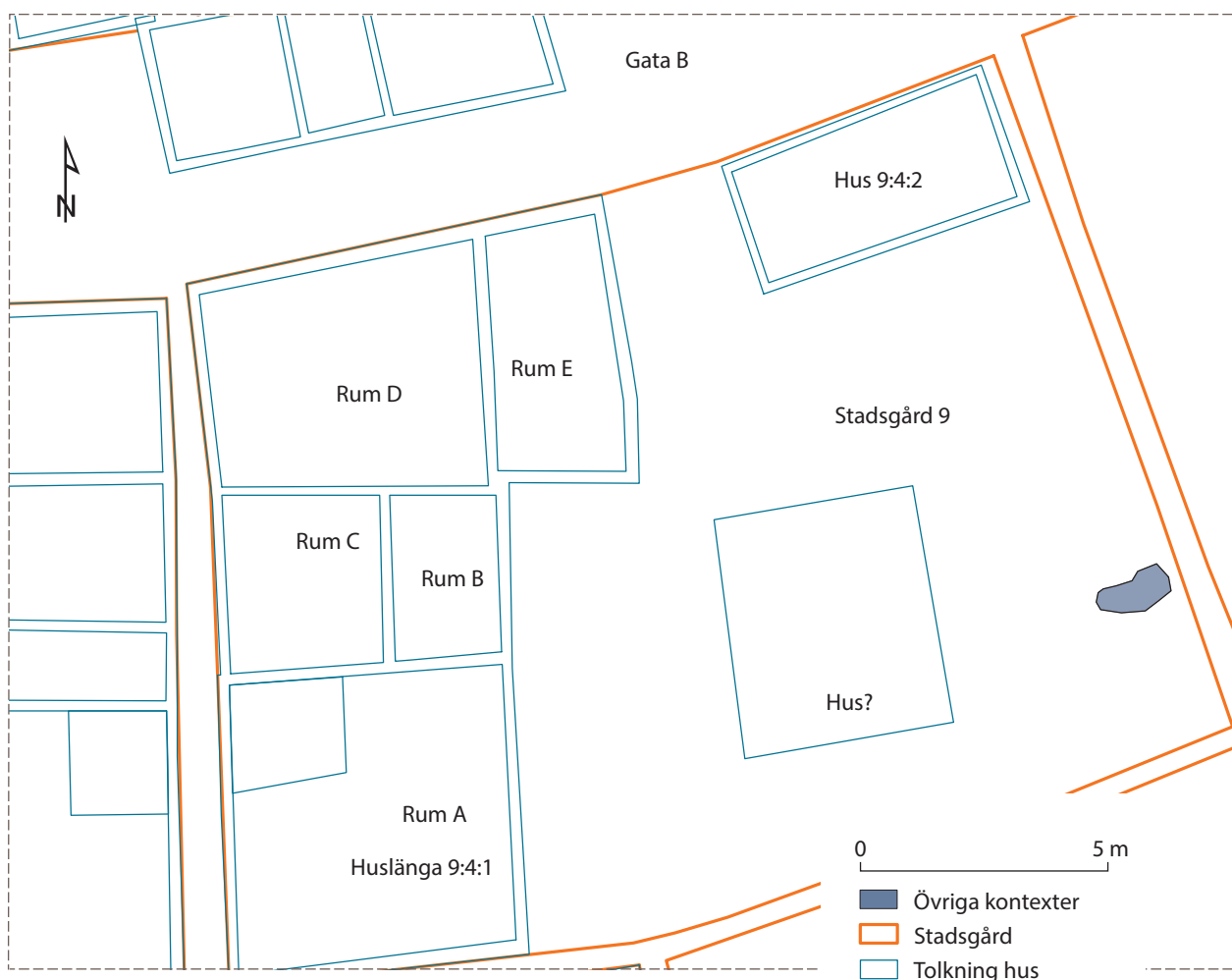
stora artvariationen och det relativt stora antalet arter sötvattensfisk – i Nya Lödöse var sötvattensfisk generellt betydligt mindre vanligt än fisk från havet. Få föremål fanns vilket visar att det främst var matavfall som deponerades här.

Utmed den östra sidan av huslänga 9:4:1 fanns spår av hushållsavfall som slängts här (se fas 9:4, KG 6553).

Delar av materialet från denna bruksfas kan ha omlagrats och använts som konstruktionslager vid ombyggnaderna i fas 9:7.

Tabell 65. Grupper och kontexter i fas 9:6. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
1355**	Avfallslager	10071*	Har PM 1010400 med stall-dynga, latrin, köksavfall, ogräs	Avfall som deponerats/ansamlats i svacka den underliggande utjämningsslager (KG 1367**). Innehöll relativt rikligt med små benfragment i koncentrationer. Ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås, torsk, kolja, gråsej, långa, torskfisk, sill, kummel, pigghaj, makrill, knaggrocka, rocka, ål, gädda, skrubbskädda, plattfisk, björkna, karpfisk, abborre, sik, mört, id, horngädda, råtta. Totalvikt 1350 g ben. Fynd av ben/horn: 2 pärlor. Tegel: 1 murtegel. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (15 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment). 1 stengodskrus, Siegburg 1400-tal

Figur 123. Lämningar från fas 9:6. Skala 1:150.

Fas 9:7. Konstruktion av hus 9:7:1 och ny gårdsplan

Datering: 1480-tal (tidigast 1482), relativt nära fas 9:4.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till vinterhalvåret 1475–1476, vinterhalvåret 1479–1480, efter 1475, 1489±6.

En ny gårdsplan konstruerades. Därefter uppfördes hus 9:7:1 i stadsgårdens sydöstra del (figur 124, tabell 66).

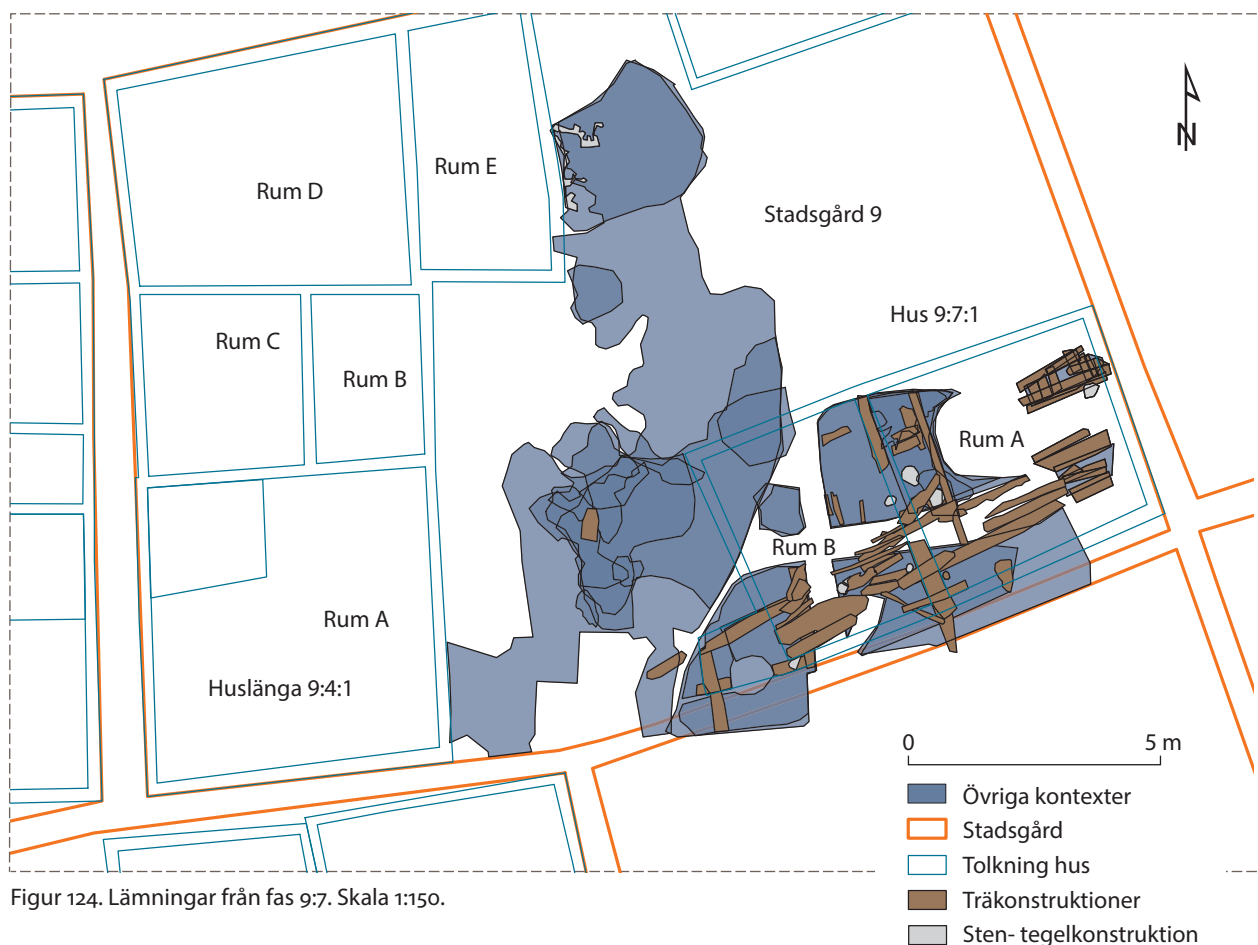
Gårdsplan: På ett konstruktionslager lades konstruktionslager av sand. Rest av stenläggning fanns i portgången (KG 6482, 6596).

Hus 9:7:1: Var cirka 8,5×4,8 meter stort och hade två rum. En nord-sydlig stock skiljde de båda rummen åt. I byggnadens västra del fanns en 1,3×1,5 meter stor utbyggnad som kan ha varit en del av en ingång eller något annat utrymme. Möjligen var hus 9:6:1 sammanbyggt med hus 9:4:2 till en huslänga utmed stadsgårdens östra sida.

Inför bygget togs de störra och stolpar som fanns här bort. Därefter lades en rustbädd av stockar och slanor i öst-västlig riktning i husets västra del (KG

6470, 6473). Efter detta påfördes utjämningslager med träflis (KG 6475, 6478, 7025). I lagren fanns trärester och en plank som kan komma från en raserad mindre byggnad. Här fanns även hushålls-avfall med ben som kan komma från avfallslagren på stadsgårdens östligaste del (se fas 9:6). Längst i öster slogs en stolpe ned. Trä från byggnaden har daterats till vinterhalvåret 1475–1476, vinterhalvåret 1479–1480, 1489±6 (yttersta årsring 1482) samt ett prov sannolikt från 1476–1500.

I öster fanns rum A, som cirka 4,3×4,1 meter stort. Syllstenar, syllstockar och sedan ett konstruktionslager lades (KG 1358**). På konstruktionslaget lades ett trägolv (KG 6473, 6479, KG 1358**). Konstruktionslaget innehöll en stor mängd ben (framför allt fisk) som var hushållsavfall, de kan ha samlats av råttor under ett trägolv. I ett jordprov från konstruktionslaget fanns avfall från kök, stall och latrin (med hasselnötsskal, träkol, ben, vitmossa, fisk, bär, ängsväxter, ogräs), det är osäkert om avfallet avsatts på platsen, dragits in av råttor eller följt med lagret hit. Även de brukslager som fanns visar dock på mathantering.

Väster om detta fanns rum B, som var cirka 3,0×4,2 meter stort. Ett konstruktionslager av sand lades KG 7025, 7033). I lagren fanns troligen omlagrat hushållsavfall (jämför med fas 9:6). Efter detta byggdes väggar på syllstockar och delvis på syllstenar (KG 6485). På ett konstruktionslager av sand, som även kan ha fungerat som isolering lades

ett trägolv (KG 6479). Spår av trägolv fanns även i raseringslagren (KG 6488). I konstruktionslagret fanns dynga med bryggeriavfall, vilket indikerar en svinstia men det är osäkert om avfallet avsatts på platsen eller följt med lagret hit.

Det mesta talar för att byggnaden användes för mathantering och kanske brygging.

Tabell 66. Grupper och kontexter i fas 9:7. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6470	Konstruktion av rustbädd	533618, 533122, 534991, 533458, 533104		Rustbädd av flera stockar, slänor och en sten
6473	Konstruktion av byggnad	508343, 530897, 530898, 532004, 531466, 532011, 532432, 532443, 533334, 533355, 533496, 533587, 534445, 534478, 534906, 534913	530898 har PD 535017 daterat till 1489±6. 532011 har PD 534576 daterat till efter 1475. 533355 har PD 533550 daterad till vinterhalvåret 1475–1476. 533587 har PD 534524 daterat till vinterhalvåret 1479–1480. 534445 har PD 534477 daterat till vinterhalvåret 1479–1480	530897 var nedgrävning för stolpe, 530898 var stolpe, spetsad. 508343, 531466, 532004, 532011, 532432, 532443, 533334, 533355, 533587, 534445, 534906, 534913 var stockar i rustbädd och syll. 533496, 534478 var brädor
6475	Markberedning inför husbygge	531985, 531995, 532021, 533072, 534297	531985 har PM 532431 med träflis, älgräs, smultron, ogräs, ängs-betesmarksväxter (dynga), hår. 534297 har PM 534575 (se bilaga 1)	Konstruktionslager av humus, träflis med tegelkross, kalkbruk, träkol, stort inslag av gödsel. Innehöll blandade ben, kranier från nötboskap. Blandade ben från svin, får/get, höns, gås, häst, rådjur, torsk, långa, kummel. Delar av rätta, 1 ben av höns. Minst 10 048 g ben. Fynd av ben/horn: 1 vinare. Läder: 8 skor, 3 avfallsfragment. Trä: 2 föremål oidentifierade. Keramik: 22 YRG trebensgrytor (32 fragment), 1 YRG panna (2 fragment), 2 YRG krukor (3 fragment), 11 YRG kärl (14 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400-tal
6478	Konstruktion av byggnad	531747, 531848, 532153, 531879		531747, 531848, 532153 var stenar. Delar av huskonstruktion? 531879 var lager av små, grå lerkluttar på ca 5x5 cm. Innehöll blandade ben från nötboskap, bl.a kalv. Ben från svin, får/get. Hårt fragmenterat, vissa ben hör ihop, kan ha legat artikulerade i fält. Totalt 377 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)
6479	Konstruktion av byggnad	531324, 531641, 531686, 531722, 531792, 531830, 531970, 1009590	531830 har PM 531844 (se bilaga 1), PS 531845	531970 var 3 stenar. 531324, 531641, 531722, 531792 var brädor i trägolv. 531686 var stock i mellanvägg. 531830, 1009590 var konstruktionslager/isolering av sand. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin. Ett par ben hade spår av hundgnag. Totalt 1124 g ben. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor (6 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400–1500-tal
6482	Konstruktion av gårdsplan	518364		Utlämningslager av sand med mycket träflis och inslag av tegelkross, småsten, pinnar. Innehöll blandade ben från nötboskap, får/get, svin. Kraniedelar från torskfisk. Totalt 2750 g ben. Fynd av läder: 1 avfallsfragment. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (9 fragment), 12 YRG kärl (13 fragment)
6485	Konstruktion av byggnad	532903, 532986, 532994, 533004		Syllstockar/underlag för golv
6596	Konstruktion av gårdsplan och portgång	514366, 516033, 516110, 516264		Konstruktionslager av sand med stenar, ca 0,05 m stora, från stenläggning (516033)

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7025	Konstruktionslager	512053, 512141, 512279, 513178, 513199, 513957, 514452	513957 har PM 514159 (se bilaga 1), PS 514160	512053, 512141, 512279, 513178, 513199 konstruktionslager av sand, inslag av träflis och tegelkross. 513957 var konstruktionslager av träflis och humös sand med tegelkross, pinnar småstenar, träbitar. 514452 var plankor. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, 1 ben av tamhöns. Kranieben från stor torsk, ben från långa, hälleflundra, gås och höns. Tussar av djurhår. Totalt 4057 g ben. Vid fältregistreringen noterades att det mest tycktes vara hondjur representerade bland benen från nötboskap, vilket kan tyda på att benen representerar gårdens egna djur. Fynd av bergart: 1 bryne, 1 flintavslag. Järn: 3 spikar, 1 nit, 1 oidentifierat föremål. Trä: 2 oidentifierade föremål. Övrigt organiskt material: 1 fragment drev av djurhår. Keramik: 21 YRG trebensgrytor (32 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 45 YRG kärl (45 fragment)
7033	Konstruktionslager	533053, 512677, 532806		Konstruktionslager av sand. Innehöll 1 kalvarium från svin. Blandade ben från svin, får/get, nötboskap. Totalt 930 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (7 fragment)
1358**	Konstruktion av byggnad	10063**, 10064**, 10065**, 10066**, 10067**, 10068**, 10069**, 10070**, 10072**, 10074**, 10075**, 10076**, 10077**, 10081**, 10082**	10070 har PM 103670 (se bilaga 1)	10070, 10081 var konstruktionslager av torvig silt eller sand, 10066, 10067, 10069, 10076 var syllstockar, 10064, 10074, 10075, 10082 var golvregel. 10063, 10068 var brädor i trägolv. 10065 var syllstock i möjlig vägg (märkligt nog över golvet). Innehöll mycket rikt fiskbensmaterial. Bland däggdjursbenen stor andel revbensfragment. Ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås, torsk, långa, gråsej, kolja, vitling, rocka, pigghaj, plattfisk, horngädda, sill, abborre. Totalt 1211,9 g ben

Fas 9:8. Bruk av hus 9:7:1

Datering: Tidigast 1480-tal till 1540-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I rum A i hus 9:7:1 fanns spår av bruk (KG 6481), dessa var bitvis svåra att skilja från ovanliggande raseringslager. I dessa fanns spår av mathantering. Benmaterialet var relativt omfattande vilket talar

för att det hör till raseringen. Även i konstruktionslagren under golven fanns spår av brukning av rummet (se fas 9:4, KG 1358**).

Även konstruktionslagren och raseringslagren i rum B innehöll spår av bruk, här fanns dock inget enskilt lager som tolkats som brukning (figur 125, tabell 67).

Tabell 67. Grupper och kontexter i fas 9:8. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6481	Brukning av golv	531700	PM 531846 (se bilaga 1), PS 531847	Tunt brukningslager i botten av rasering, tecken på mathantering. Innehöll bensplitter från nötboskap. Totalt 603 g ben. Fynd av ben: 1 armborstnöt. Glas: 1 Rippenbecher (1450–1550). Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment), 1 YRG odefinierad (1 fragment), 1 YLG fat (1 fragment)

Figur 125. Lämningar från fas 9:8. Skala 1:150.

Fas 9:9. Ombyggnad av rum D huslänga 9:4:1

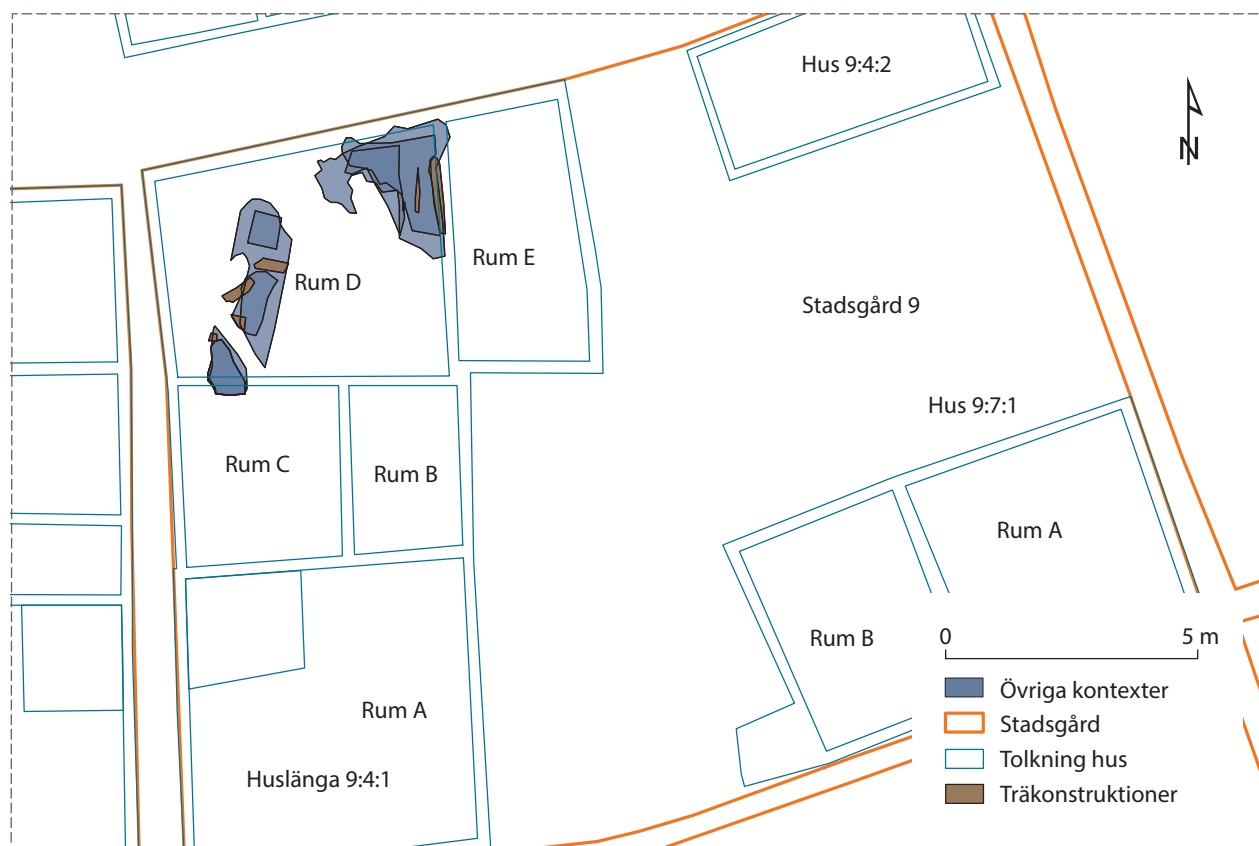
Datering: Tidigt 1500-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Rum D i huslänga 9:4:1 byggdes om. Delar av väggen mot rum C togs bort (KG 6067). Möjligen togs en dörröppning upp. Efter detta lades utjämningslager, på det konstruktionslager/isolering av sand och sedan ett trägolv och en ny vägg (KG 7031). Möjligen bedrevs metallhantverk i någon form i detta rum (figur 126, tabell 68).

Tabell 68. Grupper och kontexter i fas 9:9. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6067	Rasering av vägg	511899, 511900	511900 har PS 511916	Nedgrävning som återfylldes med grusig sand
7031	Konstruktion av rum	508778, 508969, 509149, 509676, 519466, 519525, 519529, 519534, 520094, 520156	508969 har PS 508984. 509149 har PM 509171 med träkol, ben, slagg, PS 509170, PS 1014669. 509676 har PM 509678 med ben, träkol, träflis, slagg, PS 509677. 520156 har PM 520368 med förmultnat trä, PS 520369	509676, 519466 konstruktionslager av grusig sand. 508969, 519534 var konstruktionslager/isolering av sand. 509149 var konstruktionslager av sand med sot och kalkbruk. 508778, 519525, 519529 var bräddor från trägolv. 520156 var konstruktionslager av humös silt och träflis. 520094 var del av trävägg. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, mellanhandsben från get. Ben från gås, kummel, gädda, fågel (rovfågel?). Totalt 502 g ben. Fynd av bergart: 1 bearbetad flinta. Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 126. Lämningar från fas 9:9. Skala 1:150.

Fas 9:10. Ombyggnad av rum A huslänga 9:4:1

Datering: 1520–1530-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Rum A i huslänga 9:4:1 byggdes om (figur 127, tabell 69). Troligen skedde detta efter en brand. Ombyggnaden var troligen ungefär samtida med fas 16:7 och 9/16:4. I vreten fanns kranier av nötboskap som delvis låg inkilade under huslängans syllstockar och som hade använts stabilisering eller stöd av konstruktionen.

På platsen för det nya rum A påfördes konstruktionslager som delvis utgjordes av utjämnades raseringslager. I det fanns bränt trä från det äldre golvet (KG 6046).

Nya väggar byggdes, syllstockar fanns bevarade i söder och väster (KG 6047). På ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades ett trägolv (KG 6006). I raseringen över rum-

met fanns spår av bruket (se fas 9:10). Här fanns spår av både smide och matlagning.

Även utjämningslagren under golvet innehöll spår av bruk. Ett stort antal fiskarter fanns, vilket är typiskt för hushållsavfall. Många av benen bar spår av rått- eller hundgnag, exempelvis var fanns tuggade fiskkotorna. Benmaterialet har troligen släpats in under golvet av råttor. Delar av det kan även vara avfall som deponerats här när det äldre rummet revs.

I konstruktionslagren fanns föremål som antagligen hör till brukningen av rum A i föregående fas (KG 6155). Få byggnads- och inredningsdetaljer fanns dock, vilket visar att dessa tillvaratogs vid ombyggnaden. Mindre föremål kan ha hamnat här vid brukandet av det nya golvet. Här fanns fler nålar och en plomb samt 24 pärlor i olika material, varav flera halvkor som kan vara avfall från tillverkning.

Tabell 69. Grupper och kontexter i fas 9:10. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6006	Konstruktion av golv	508118, 508125, 508130, 508136, 508142, 508432, 508436, 508440, 509741	Golvreglar (508436, 508440) och golvbrädor i N-S riktning (508118, 508125, 508130, 508136, 508142, 508432). 509741 var konstruktionslager/isolering av sand
6046	Utgjörning av lager	509820, 509842, 512465	509820 var konstruktionslager av humös sand i flera horisonter, med tegelkross, träkol, aska, sot. 509842 var sand med grus i flera horisonter, inslag av träkol och sot. 512465 var lera, rest av tätning i eldstad? Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, get, höns, gås, häst, rådjur. Stort antal fiskarter bl.a: torsk, sill, ål, vitling, långa, abborre, kummel, pigghaj, kolja, id, mört, gädda, makrill, plattfisk, rocka (bl.a ett stort antal tänder), ål. Huvuden från stor torsk, långa. Sammanhängande fiskfenor. Ben från husmus, råttor. Gnagspår från både hund och råttor. Brända benfragment och "tuggade" fiskkotor. Totalt 4746 g ben. Fynd av ben/horn: 3 nålar, 5 pärlor, 1 benskaft. Bergart: 3 pärlor. Bärnsten: 7 pärlor. Glas: 8 pärlor, 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 2 nitbrickor, 1 nit, 5 spikar. Metall: 1 blyplomb, 1 sölja i CU-legering, 1 tennpärla. Keramik: 12 YRG trebensgrytor (14 fragment), 29 YRG kärl (31 fragment), 1 stengods, salvekrus
6047	Konstruktion av vägg	508336, 516392	508336, 516392 var syllstockar.

Figur 127. Lämningar från fas 9:10. Skala 1:150.

Fas 9:11. Rasering av huslänga 9:4:1, hus 9:4:2, hus 9:7:1

Datering: 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Samtliga byggnader på stadsgården raserades (figur 128, tabell 70).

Huslänga 9:4:1: Hela eller delar av huslängan brann och raserades därefter. Flera syllstenar och syllstockar togs därefter bort (KG 6452, 6558).

Över rum A utjämnades raseringslager med brandrester (KG 6156). Över den sydvästra delen av rummet fanns ett raserat torvtak (KG 6064), delar av taket fanns även i vret 9/16 (se fas 9/16:5, KG 6163). I det raserade taket fanns benmaterial som kan vara avfall som slängdes här i samband med raseringen. I de arkeobotaniska prover som analyserades fanns förutom delar av taket spår av smide och matlagning. I raseringslagren fanns avfall som

Tabell 70. Grupper och kontexter i fas 9:11. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6064	Rasering av tak	507663	PM 508005 med träkol, mineralsmältor, slagg, fiskben. PM 508579 (se bilaga 1). PM 509341 (se bilaga 1). PM 509343 med svinmålla, träkol, träflis, smältor, starr. PM 509345 med träkol, träflis, slagg, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ben. PM 509346 (se bilaga 1). PM 509349 (se bilaga 1). PM 509353 (se bilaga 1). PS1016824, 1016825, 1016826, 1016827	Raseringsmassor med bränd sand, bränd lera, eldpåverkad sten, träkolsbitar. Mot botten av lagret kommer en del näver som kan tillhöra takkonstruktionen. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås, torsk, långa, abborre, vitling, kolja, gädda, plattfisk. En stor del brända eller värmepåverkade. Totalt 576 g ben. Fynd av ben/horn: 1 pärla. Glas: 1 kärl. Järn: 1 beslag, 1 oidentifierat föremål, 14 spikar, 1 ten, 1 hästkosöm. Övrigt organiskt material: 1 näverrulle, flöte (?), 1 näverfragment. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 12 YRG kärl (14 fragment)
6156	Rasering av byggnad	516024, 516402, 523982, 523986, 524303, 524402		516024 var lager av lera. 516402 raseringslager av silt med tegelkross, sot. 523982, 523986 var brända brädor. 524303 var raseringslager av tegelkross. 524402 var raseringslager av humös sand med träkol och tegelkross. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, gås. En stor andel av benen var rättgnagda. Totalt 563 g ben. Fynd av bergart: 1 täljstensgryta. Bärnsten: 1 pärla. Glas: 1 kärl. Järn: 2 spikar. Keramik: 8 YRG trebensgrytor (9 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 11 YRG kärl (11 fragment)
6225	Utgjämning av lager	522428, 522300	522300 har PM 522313 med brännässla, ängs-/betesmarksväxter, PS 522314	Utgjänningslager med mycket gödsel (522428, 522300). Spår av trä från golv i 522428. Innehöll en underkäke från nötboskap. 490 g ben
6254	Rasering på golv (blandat med sista bruk)	508480, 508957, 509002, 509007, 509012, 511540, 518803	508480 har PM 510476 med (se bilaga 1), PS 510477. 509002 har PS 509474 med huvud från långa. 509007 har PS 509473. 518803 har PM 519024 (se bilaga 1), PS 519023.	508480 var raseringslager med inslag av brukning av silt i flera horisonter med tegel, bränd lera, träkol. I lagret fanns bensamling (509002). 518803 var mörkt humöst sandlager. 508957 var utjämningslager av lera. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, svartråta, husmus, däggdjur, gås, höns, torsk, långa, kolja, ål, karpfisk, pigghaj, sik (?), gädda (?), abborre (många fjäll), hälleflundra, kummel, ål. Huvud från långa. 1 artikulerad gädda med rygg-, buk- och stjärtfena kvar (509007). Hel framfot från får, som låg artikulerad (509012). Vänster bakben från ett får, höft till centrotarsale (fotrot), som låg artikulerat (511540). Delar av benmaterialet hade spår av rättgnag, Totalt 1621 g ben. Fynd av bärnsten: 1 pärla. Glas: 4 fragment fönsterglas (4g). Järn: 1 spik, 1 söm. Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 34 YRG kärl (34 fragment)
6449	Rasering av byggnad	513042, 515624, 521701, 522095, 522315, 522575	513042 har PS 1005339, 511095 har PM 522282 med träflis, träkol, rottrådar, hår, blå/röd målla, starr, hallon, PS 522281	513042 är raseringslager med sotig siltig sand, träkol, brända träbitar, näver. Delar av torvtak. 515624 var lager av grus. 522095, 522575 var raseringslager av lera, sand, småsten, sot. 521701, 522315 var brädor från raserad vägg eller tak. Innehöll bränt bensplitter från däggdjur. 35 g ben. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Järn: 1 gångjärnsstapel, 1 spik, 1 söm, 1 oidentifierat föremål. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG krus (1 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
6452	Rasering av byggnad, borttagande av syllstock	519609, 1017682	519609 har PM 521726 med träflis, rottrådar, bär (latrin), ängs-/betesmarksväxter (dynga). PS 519640	1017682 var nedgrävning, 519609 var återfyllning av humös lerig silt med innehåll av småsten, träflis, gödsel. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, fågel, torsk. Totalt 121 g ben

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6483	Rasering av byggnad	531402, 531869, 534310	534310 har PM 534504 (se bilaga 1)	531402, 534310 var raseringslager av sand, 531869 var koncentration av ben. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get. Artikulerad armbågsled från nötboskap. Kranieben från stor långa. Totalt minst 1028 g ben. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor (6 fragment), 1 YRG kärl (3 fragment)
6488	Rasering av byggnad	532331, 1017387	532331 har PM 532355 med träflis, träkol, förkolnat hallon, hasselnötsskal, bär (latrin), ängs-/betesmarksväxter, PS 532354 med bensplitter, sesamben från nötboskap, fenstråle från fisk	1017387 var utspridda stenar. 532331 var utjämningslager av humös sand med tegelkross, träflis, småsten. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Sällprovet innehöll bensplitter, sesamben från nötboskap, fenstråle från fisk. Totalt 2176 g ben. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
6489	Utgjämning av lager	531343	Har PM 531370 (se bilaga 1). Parasitprov 531371 (se bilaga 1). PS 531369 med bensplitter ben från svin, höns, rått, pigghaj, rocka, sill, sik (?), öring/lax (?), torsk och plattfisk	Utgjänningslager av humös sand med gödsel. Innehöll bensplitter, ben från svin, höns, rått, pigghaj, rocka, sill, sik (?), öring/lax (?), torsk, plattfisk. Totalt 904 g ben. Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor (10 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)
6490	Rasering av byggnad	531199		12 lösa stenar 0,15×0,1×0,1 stora, ev. rest av stenläggning.
6492	Rasering av byggnad	530803, 531822	530803 har PS 531577. PM 531578 med träkol, träflis, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. 531822 har PM 531829 med träflis, träkol, rotträdar, ogräs, dynga, metallsmälta, metallföremål	530803 var kompakt lager med humus, träflis, eldpåverkad sten, aska, tegelkross, träbiter, småsten. 531822 var sandlager. Innehöll ben från nötboskap (främst kranie- och fotben), blandade ben från svin, får/get. 1 ben av stor torsk. 1 tåled från gås. Totalt 4546 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Järn: 1 nyckel, 1 nit, 2 oidentifierade föremål. Keramik: 22 YRG trebensgrytor (26 fragment), 3 YRG pannor (7 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 18 YRG kärl (19 fragment)
6507	Rasering av byggnad	507475, 508752, 511881	507475 har PS 507884. 508752 har PS 509679. 511881 har PM 511897 med träkol, träflis, hallon, ogräs, ben, PS 511898	507475 var brandlager med rödbränd sand, fet sand, kol sot, bränt trä, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten. 508752 var raseringslager av sand med brända träbiter i olika riktningar, träkol, sot, tegelkross, bränd lera, småsten. 511881 var återfyllning av stolphål av mörkbrun humös sand med inslag av sot- och kolstrimor samt enstaka tegelflis. Innehöll ben från nötboskap, svin, gås, torsk, obestämt däggdjur. Totalt 265 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Järn: 1 beslag, 1 nit, 3 spikar. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)
6558	Rasering av byggnad/stenlyft	522439, 522440	522440 har PS 522448	Nedgrävning, återfylld med siltig sand. Troligen stenlyft
6593	Rasering på gårdsplan	513530, 518474, 523931, 524352	513530 har PM 513109 med bark, träflis, tiggarrunkel, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). PS 513610	513530 var sand med träflis, träkol. 518474 destruktion av stenläggning eller konstruktioner. Lösa naturstenar, huggna stenar och tegel, 0,1–0,4 m stora. 523931 var rödbrun siltig sand. 524352 var lager av sot och aska. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, höns. Totalt 220 g ben. Fynd av keramik: 3 YRG kärl (3 fragment)
6598	Rasering på gårdsplan/byggnad	507231, 512099, 512871	507231 har PM 507861 (se bilaga 1). PM 509605 med träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, mosa, bark. PM 509606 med tiggarrunkel, ogräs, strand-/betesmarksväxter. strandklo. Parasitprov 507979 (se bilaga 1). PS 507860, 509607, 1003045, 1003450, 1003466, 1003459, 1003483, 1004208, 1003473, 1004226. 512871 har PM 512992 (se bilaga 1), PS 512991	507231 var avfallslager, bestående av humös sand i flera horisonter med träflis, tegelkross, pinnar, träbiter, gödsel. Med mycket slaktavfall. 512099 var mörkbrun humöst, lite lerigt, sandigt material med tegelkross, pinnar, träbiter, gödsel. 512871 var sand med träflis, inslag av tegelkross, bränd lera, pinnar. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, get, rådjur, tjäder, katt, höns, gås, häst, torsk, kolja, kummel, hälleflundra, långa, pigghaj, abborre, gädda, sill, vitling, slätrocka, pigghaj, plattfisk, torskabborre (inklusive fjäll), sötvattensmussla. 1 lårben från häst. Huvuden från stor torsk. Få gnagspåren från rått och hund. Totalt 33402 g ben. Fynd av ben/horn: 1 nål. Bergart: 1 pärla. Bränd lera: 1 degel, 6 fragment lerklining, 8 fragment bränd lera. Glas: 1 Krautstrunk 1550–1650, 2 kärl, 1 butelj, 22 fragment fönsterglas. Läder: 1 sko, 3 oidentifierade fragment. Järn: 10 spikar, 3 nitar, 1 hästskosöm, 1 ten, 4 oidentifierade föremål. Metall: 1 solja i CU-legering, Piplera: 1 kritpipskaft. Övrigt organiskt material: 3 fragment av drev/djurhår. Keramik: 133 YRG trebensgrytor (189 fragment), 5 YRG pannor (5 fragment), 12 YRG krukor (15 fragment), 1 YRG skål (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 130 YRG kärl (140 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1375–1550, 1 stengodskrus, Raeren-typ

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7005	Rasering av byggnad	518813, 518817, 519005, 510947	519005 har PM 519043 med träkol, träflis, ben, starr, strandklo, PS 519005 med rikligt med fiskben. 510947 har PM 510971 (se bilaga 1). PS 510972	518813, 518817 var brända bräddor. 519005 var brandlager med av sand med eldpåverkad sten, träkol, sot. 510947 var ett tjockt raseringslager av flera horisonter bränd sand med tegel, tegelkross, träkol, kalkbruk, pinnar, bränd lera, småsten. Innehöll ett mindre antal medelstora fragment, varav de flesta var värmepåverkade. Det senare tyder på att benen funnits på plats när huset brann. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, gås, rikligt med fiskben. 1 kota från stor hälleflundra. Kranieben från långa, stor torsk. 1 kota från kummel. 1 tand från häst. Stor del av materialet värmepåverkat. Totalt 2660 g ben. Fynd av ben/horn: 1 vinare. Bergart: 2 avslag/avfall, 7 bearbetade flintor. Glas: 2 fragment fönsterglas. Järn: 3 spikar, 3 sömmar, 2 ten, 1 föremål. Slagg: 50 fragment (1347g). Tegel: 1 taktegel. Keramik: 71 YRG trebensgrytor (80 fragment), 21 YRG kärl (21 fragment), 1 fajans kärl (1 fragment), 1 stengodskrus, Frechen 1550–1600
7011	Rasering av byggnad och gårdsplan	514937, 515045, 523735, 512487	512487 har PM 512562 med träflis, ogräs, dynga, hår, hasselnötsskal. PS 512563 med hår eller päls. 514937 har PM 514952 (se bilaga 1), PS 514953. 515045 har PM 515056 med träflis, träkol, ogräs, dynga, bär. PS 515057	512487, 514937, 515045 var utjämningslager av träflis och humös sand med tegelkross, pinnar småstenar, 523735 var en sten. 514937 bestod till stor del av fragmenterade hasselnötsskal. Latrin i 514937. Innehöll blandade ben från nötboskap, får/get, svin. Bakfot, tåleder, kalvarie- och fotben från nötboskap. Hela lårben från svin. Underkåkspar, kotor, ben från minst 1 katt, 3 ben kom från skata. Kotor, kranieben, stjärtkotor, gällock från torsk. Fjäll, posttemporale från abborre. Kranieben från långa. Kotor från gädda, vitling. Vissa av benen var brända. Totalt minst 889,5 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 1 spik. Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 13 YRG kärl (13 fragment)
1395*	Rasering av byggnad	51473*		Raseringslager av sand med bränd lera, tegelkross, träkol
1359**	Rasering av byggnad	10060**, 10061**, 10062**	10061 har PM 103394 (se bilaga 1). PM 103400 (se bilaga 1)	Raseringslager med tegel, träflis, pinnar. I 10060 fanns ca 10 stenar, 0,05–0,15 m stora, spridda i lagret. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås, torsk, långa Totalt 2500 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Tegel: 1 murtegel. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (3 fragment), 4 YRG krukor (4 fragment), 3 YRG kärl (4 fragment), 1 YLG trebensgryta (1 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment)

ha hamnat här vid raseringen eller slängts här efter detta när tomten låg obrukad.

Över rum B fanns brand, och raseringslager med inslag av brända bräddor och taktegel (KG 7005). I lagret fanns även spår av bruk. Stora delar av benmaterialet var troligen hushållsavfall från senare fas (fas 9:12 och framåt) som samlats och dragits in under golvet av råttor. I keramikmaterialet fanns inslag från 1500-talets slut, vilket även det bör höra till senare bruk eller rasering.

Över rum C fanns utjämnade lager med spår av brukning (KG 6254). Här fanns ett huvud från långa, en gädda med fenorna kvar, en framfot och ett helt bakben från ett får. Är det torkad mat som hängt i taket medan byggnaden var i bruk? Varför har i så fall invånarna lämnat kvar maten när de övergav huset? Eller har platsen brukats som sop-tipp efter raseringen? Det är dock märkligt att ett helt bakben från får skulle hamna i soporna.

En stolpe togs bort mellan rum C och D. Över rum D, E och portgången utjämnades raseringslager (KG 6225, 6449, 6507). Delar av lagren innehöll mycket gödsel. Över rum D fanns raseringslager med inslag av bränt trä, möjligen från golvet (KG 6507). Här fanns även delar av ett raserat torvtak (KG 6449).

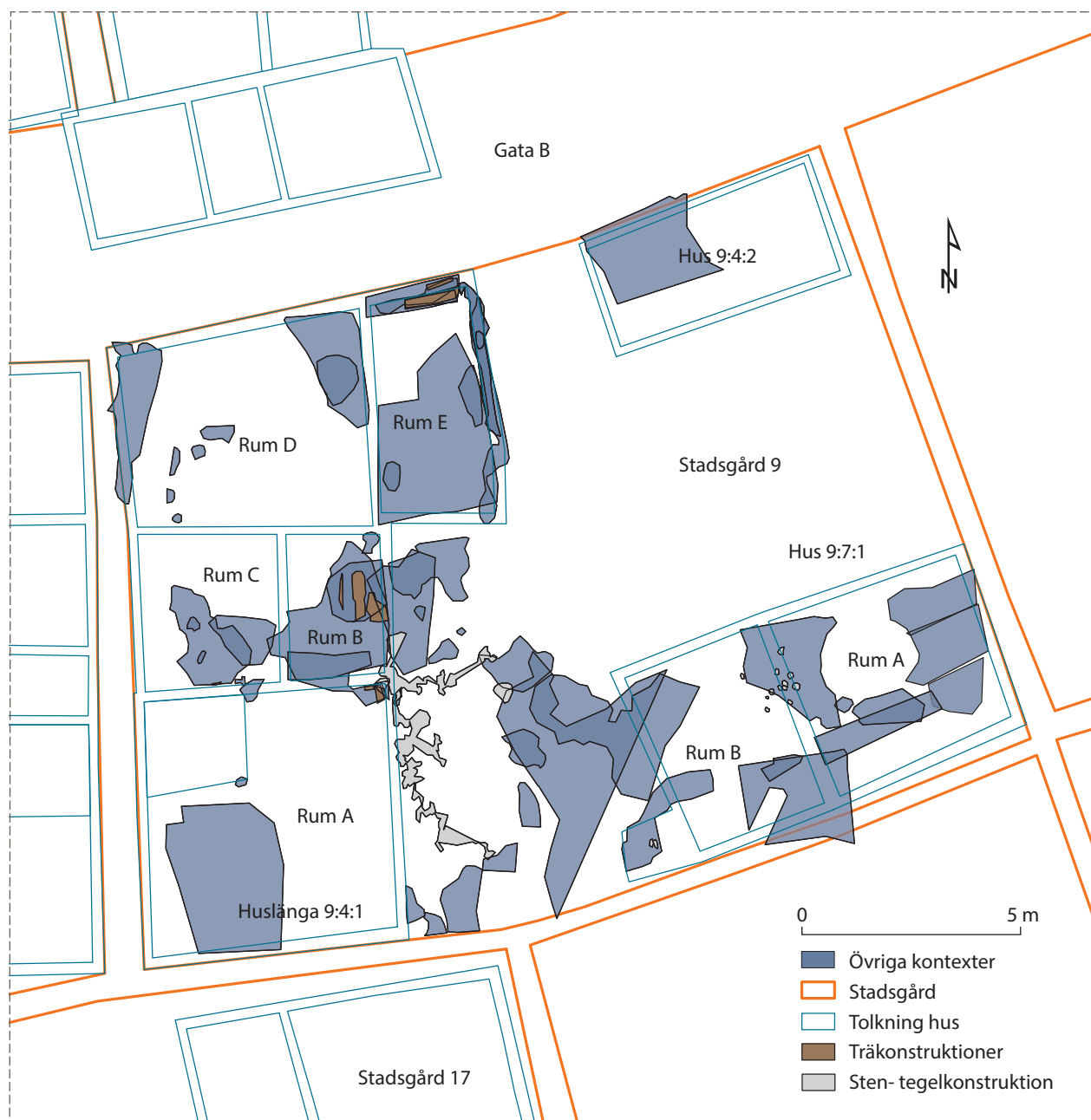
Hus 9:4:2: Byggnaden revs och raseringslager jämnades ut över ytan (KG 1395*).

Hus 9:7:1: Byggnaden revs och raseringslager utjämnades över ytan (KG 6483, 6488, 6489 6492, KG 1359**). I lagren fanns blandat avfall med ben, latrin och dynga, samt anmärkningsvärt mycket hasselnötsskal. Spridda stenar fanns över delar av ytan (KG 6490). Delar av raseringslagren på den södra delen av stadsgården (KG 6598) var troligen rasering av hus 9:7:1.

Gårdsplan: Raseringslager utjämnades (KG 6593, 7011). Här fanns en stor mängd löst liggande stenar och tegel från konstruktioner och upprivna stenläggningar. Stolpen i tomtgränsen kapades. I den sydligaste delen fanns lager med mycket avfall (KG 6598). Delar av lagren (i KG 7011) bestod av en stor del fragmenterade hasselnötsskal. Ett stort inslag av fiskben tyder på att hushållsavfall deponerades. Många av benen från nötboskap kom från hondjur, vilket kan tyda på att det är hushållens egna djur som slaktats. Delar av avfallet kan ha slängts här under brukandet av gårdsplanen, men troligen har det mesta av avfallen deponerats här i samband med raseringen. Delar av avfallet kan även ha deponerats här under den tid stadsgården var obebyggd efter fas 9:II.

Föremålsmaterialiet var till stor del avfall som kan ha deponerades här i samband med raseringen. Hög fragmentering av keramiken kan dock tyda på att det även fanns material som hade ackumulerats under en tid. Det fanns enstaka senare föremål som kritpipskaft och buteljglas som kan

ha hamnat här under senare brukning eller genom senare infiltration. I det prov (från KG 6598) som analyserades arkeobotaniskt fanns skelört. Denna växt odlades som medicinalväxt, och kan i detta fall komma från odlingar hushållen på stadsgård 9 bedrivit.

Figur 128. Lämningar från fas 9:11. Skala 1:150.

Fas 9:12. Konstruktion av huslänga 9:12:1, hus 9:12:2 och 9:12:3

Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 9:12:1 uppfördes på samma plats som den äldre. Öster om huslängan anlades samtidigt hus 9:12:2 utmed gata B. Porten in mot gården låg mellan dessa båda hus. Hus 9:12:3 uppfördes i stadsgårdens sydöstra del. Mellan byggnaderna anlades en gårdsplan. Lämningarna var endast fragmentariskt bevarade, möjligen plockades delar av husen ned i destruktionsfasen (figur 129, tabell 71).

Huslänga 9:12:1: Byggnaden var 15 meter lång och 6–9 meter bred och hade lämningar av fem rum. Den var L-formad med den bredaste delen i norr mot gata B och med den utskjutande delen mot öster.

Längst i söder fanns rum A, som var 5,6×5,5 meter stort. Rummet var en stuga med eldstad. Ett trögolv lades här (KG 6157). Det var endast fragmentarisk bevarat, men verkar ha anlagts direkt

på det äldre raserade torvtaket. Rummet var en stuga med eldstad. Eldstadsfundamentet från den tidigare huslängan återanvändes, men byggdes på. Eldstaden var nu 2,4×2,4 meter stor (visas av utbredning av raseringslager).

Norr om detta fanns troligen två, rum B och C. Delar av den västra ytterväggen fanns kvar, liksom en del av den norra innerväggen (KG 6551, 6597). Mellanvägg mellan rummen saknades och deras storlek kan därför inte bedömas.

I öster fanns rum B. I det nordöstra hörnet fanns konstruktionslager av sand (KG 6584). Inget golv fanns bevarat, men i raseringslagren från fas 9:11 fanns ben som troligen var hushållsavfall som samlats och dragits in under golvet av råttor (se fas 9:11, KG 7005). Detta kan komma från golvet i huslänga 9:12:1. I keramikmaterialet fanns inslag från 1500-talets slut, vilket även det bör höra till bruket eller raseringen. Sannolikt var rummet en förstuga.

Väster om detta fanns rum C. I det sydvästra hörnet fanns ett utjämningslager av sand, på den

Tabell 71. Grupper och kontexter i fas 9:12. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6017	Konstruktion av byggnad	507447		Kantiga naturstenar, 0,15–0,60 m stora, .
6045	Konstruktion av eldstad	530741, 531127, 532875, 533011	531127 har PM 531198 med träkol, träflis, hallon, metallsmälta (spår av metallhantverk)	531127 var lerpackning i eldstad, 533011 stockar i botten av eldstad, 530741, 532875 träram i eldstad. Fynd av keramik: 1 YRG panna (1 fragment)
6157	Konstruktion av golv	508146, 508150, 508614		508146 var en bränd bräda, 1,3 m lång. 508150 var en bränd del av mindre stock. 508614 var 4 brända brädor, 0,35 m långa
6251	Konstruktion av golv	507299, 507875	507875 har PM 508006 (se bilaga 1), med ylletråd	507875 var utjämningslager av sand, 507299 var en plank, möjligen del av trögolv. Innehöll ben från får/get, svin, torsk, lax/öring. Totalt 63 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 3 YRG kärl (3 fragment)
6453	Konstruktion av byggnad	519545, 521546, 521556, 521569, 521603, 520931, 522110		Syllstenar (521603, 522110) och syllstockar (521546, 521556, 521569,). Brädor i trögolv i möjlig ingång (519545), på konstruktionslager av sand (520931).
6491	Konstruktionslager	530734, 531062, 531179	530734 har PM 530740 med innehåll från salvekrus-endast jord, PM 531318 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. 531062 har PM 531197 med träflis, träkol, starr 531179 har PM 531319 med träflis, träkol, ogräs	530734 var humöst, brunt lager med sandiga inslag, tegelkross, lerklut-tar, träkol och småsten, 531062 var brun silt, 531179 var humöst sandlager. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get. Vingben från höns. Kranieben från mindre långa. Kotor från torsk, kummel. Totalt 452 g ben. Fynd av bergart: 1 bearbetad flinta. Järn: 1 spik. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (7 fragment), 8 YRG kärl (8 fragment), 1 stengods salvekrus
6493	Konstruktion av stolpar	531118, 531332		Nedgrävningar 0,13 resp. 0,21 m stora

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6494	Konstruktion av hägnad	530904, 530905, 530911, 530912, 530916, 530917, 530921, 530922, 530926, 530931		6 störrar/stolpar. 530904, 530911, 530916, 530921, 530926, 530931 var nedgrävningar. 530905 var stolpe 530912, 530917, 530922 var störrar
6495	Konstruktion av byggnad	532827		Syllstenar
6497	Konstruktion av golv	508351, 530247, 530700, 531804		Brända bräddor från golv
6498	Konstruktionslager	508038, 530765	530765 har PM 530952 med träkol, bränd/obränd starr och strån, smältor. PS 530953	508038 var konstruktionslager av sand med bränd lera, träkol, sot. 530765 flera horisonter av grus och sand, med bränt material (från rasering), träbitar, aska, träflis. Innehöll ben från torskfisk, däggdjur. Ett fåtal brända ben. Totalt 365 g ben. Fynd av bergart: 1 bearbetad flinta. Keramik: 5 YRG trebensgrytor (8 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment)
6503	Konstruktion av byggnad	521012, 521016	521012 har PM 521044 med dynga, örtfragment, ogräs, latrin, träflis, hår. 521985 med träflis, näver, örtfragment, dynga, ogräs. 521016 har PM 521531 med träflis, träkol, dynga, ogräs, örtfragment, latrin/bär, ben. 521012 har PS 521045, 521986 med bensplitter från nötboskap samt en kota från stor torsk. 521016 har PS 521532	521012 var utjämningslager av sand med tegelkross, pinnar, träbitar, träflis. 521016 var utjämningslager av silt med träkol. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, 1 kota från stor torsk. Vissa ben brända. Total 534 g ben. Fynd av 1 spik
6508	Konstruktion av stenläggning	530343		Stenar (24 st), möjligen rest av stenläggning
6514	Konstruktion av hägnad	530973, 530980, 530987, 530995		530973, 530980, 530987 var nedgrävningar för störrar, 530995 var störr.
6546	Konstruktion av golv	521364, 522378, 522389, 522399		Trägolvet med bräddor i N-S riktning och golvreglar.
6551	Konstruktion av byggnad.	507531		Delar av syllstock,
6554	Konstruktion av stolpe	521706		En stolpe. Senare nedvikt och avbruten.
6556	Konstruktion av byggnad/markberedning	522234, 522031, 522077,	522077 har PS 522094, 522103	522031, 522077, 522234 var konstruktionslager/isolering under golv av humös sand med träflis. Fynd av bergart: 2 bearbetade flintor. Glas: 1 fragment fönsterglas(1g). Slagg: 1 fragment (120g). Keramik: 7 YRG kärl (7 fragment)
6583	Konstruktion av gårdsplan	513468, 514694		513468 var konstruktionslager av flammig sand med träkol, småsten. 514694 var konstruktionslager av ljusgrå fin sand med enstaka linser/fläckar med mer humöst material, träflis, tegelkross. Spridda stenar och stenlyft från stenläggning. Innehöll kraniedelar från nötboskap. Ben från svin, får/get, torsk, långa. Totalt 458 g ben. Fynd av läder: 1 sko. Järn: 1 oidentifierat föremål. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 8 YRG kärl (8 fragment)
6584	Konstruktion av golv	513845		Sand med småstenar
6597	Konstruktion av byggnad	508659, 511917	508659 har PM 508697 med träkol, träflis, slagg, koksliknande material, ben. PS 508698, 508777	508659 sandig silt i flera horisonter med kalkbruk. 511917 bräddor från mellanvägg eller golv, brända vid rasering. Innehöll ben från nötboskap, svin, obestämt däggdjur, torskfisk. Totalt 100 g ben.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7007	Konstruktion av portgång och gårdsplan	507613, 507625, 511488, 514954, 521994, 522889	522889 har PM 522908 med träflis, träkol, starr, PS 522909	507613 var en planka ca 2,1 m lång. 507625 var konstruktionslager av sand med rest av stenläggning med 0,08–0,15 m stora stenar. 521994 var stenläggning, troligen vid ingång. 511488, 514954, 522889 var konstruktionslager av sand.
301*	Konstruktion av byggnad	51468*, 64103*		Konstruktion av byggnad med NÖ-SV och NV-SÖ orienterat ruttet trä från väggar/syllstock (51468). De har återanvänts i ett yngre hus på platsen. Över detta fanns ett plankgolv (64103).
1004*	Konstruktion av byggnad	3348*, 51470*		3348 var konstruktionslager av sand, 51470 var syllstenar och stenar i möjligt stengolv 0,15–0,35 m stora
1512*	Konstruktion av gårdsplan och portgång	51467*		Konstruktionslager av sand, 0,2 m tjockt
1063**	Konstruktion av hägnad	25027**, 25028**, 25029**, 25030**		Totalt 4 stolpar. 25027, 25028 var nedslagna stolpar, 25029, 25030 var nedgrävning för stolpar

Figur 129. Lämningar från fas 9:12. Skala 1:150.

fanns en planka som möjligen var en rest av ett trägolv (KG 6251). Troligen var det en kammare eller ett förrådsutrymme.

Norr om detta fanns rum D som var 5,3×3,8–4,9 meter stort. Troligen var det en bod med separat ingång från gatan. Några få syllstenar fanns utmed den västra väggen (KG 6017). Ett konstruktionslager av sand lades i rummet. På det fanns spår av en innervägg eller golv (KG 6597). I den östra delen fanns inget golv bevarat, delar av raseringslagren (KG 6451) utgörs troligen av golvlagren. Direkt norr om rum D sattes en stolpe i gata B (se fas B:6, KG 7010). Den kan ha varit en del av huskonstruktionen.

Öster om detta fanns rum E som var 5,0×2,6 meter stort. Troligen var det en bod med separat ingång från gatan eller portgången. Här lades konstruktionslager som även fungerade som isolering (KG 6503, 6556). En stolpe sattes ned (KG 6554). På konstruktionslagret lades ett trägolv (KG 6546, KG 301*). I konstruktionslagren fanns ben och föremål som kan vara spår av bruk av rummet, och fallit ned mellan golvets brädor.

Portgång: Mellan huslängan och hus 9:12:2 fanns en ca 5 meter lång och 2,5 meter bred portgång (KG 7007, KG 1512*). På konstruktionslager av sand lades stenläggning. Där portgången mötte gatan fanns en nedgrävning efter en bortplockad syllstock/tröskel i destrueringsfasen (fas 9:13, KG 1841*). I portgångens södra del fanns en syllstock kvar. Dessa visar att portgången troligen var överbyggd med ett loft och att huslänga 9:12:1 och

hus 9:12:2 var sammanbyggda. I portgången fanns möjligen ingången till rum E.

Hus 9:12:2: Var minst 5,8×3,9 meter stort. På ett konstruktionslager av sand lades en syllsten. Några stenar som kan vara rester av golvets konstruktion fanns kvar (KG 1004*).

Hus 9:12:3: Huset var cirka 6,3×4,7 meter stort. Syllstenar och syllstockar lades på de äldre utjämningslagren. Ett konstruktionslager av sand och grus påfördes (KG 6491, 6498, 6508). Ytterligare stenar fanns på konstruktionslagret, möjligen var de rester av golvets konstruktion (KG 6508). På det lades ett trägolv (KG 6497), och två stolpar sattes (KG 6493). I konstruktionslagren fanns spår av växtmaterial som kan ha lagrats på ett höloft, och som fallit ned mellan brädorna. En eldstad uppfördes (KG 6045), den var 1,6×1,5 meter stor. Den hade en ram av trä innanför den fanns mindre stockar som täcktes med lera. Stenar och sand från eldstaden fanns i raseringslagren. Troligen fanns en skorsten av tegel. Huset hade troligen torvtak (spår av detta fanns i raseringen; fas 9:14, KG 6511). I byggnadens sydöstra del fanns två stolpar (KG 6494). Byggnaden kan ha varit ett brygg- eller kokhus. Möjligen har även metallhantverk bedrivits här.

Gårdsplan: Konstruktionslager av sand lades ut för en ny stenlagd yta (KG 6583, 7007). Spridda stenar fanns kvar och även spår av borttagna stenar (stenlyft). Öster om hus 9:12:3 byggdes flera hägnader (KG 6514, KG 1063**). Möjligen användes ytan för boskap. Lagren här innehöll dynga.

Fas 9:13. Konstruktion och bruk av brunn

Datering: Efter 1560–1570-tal. Troligen samtida med fas 9:12. Bruk till fas 9:15 eller 9:18.

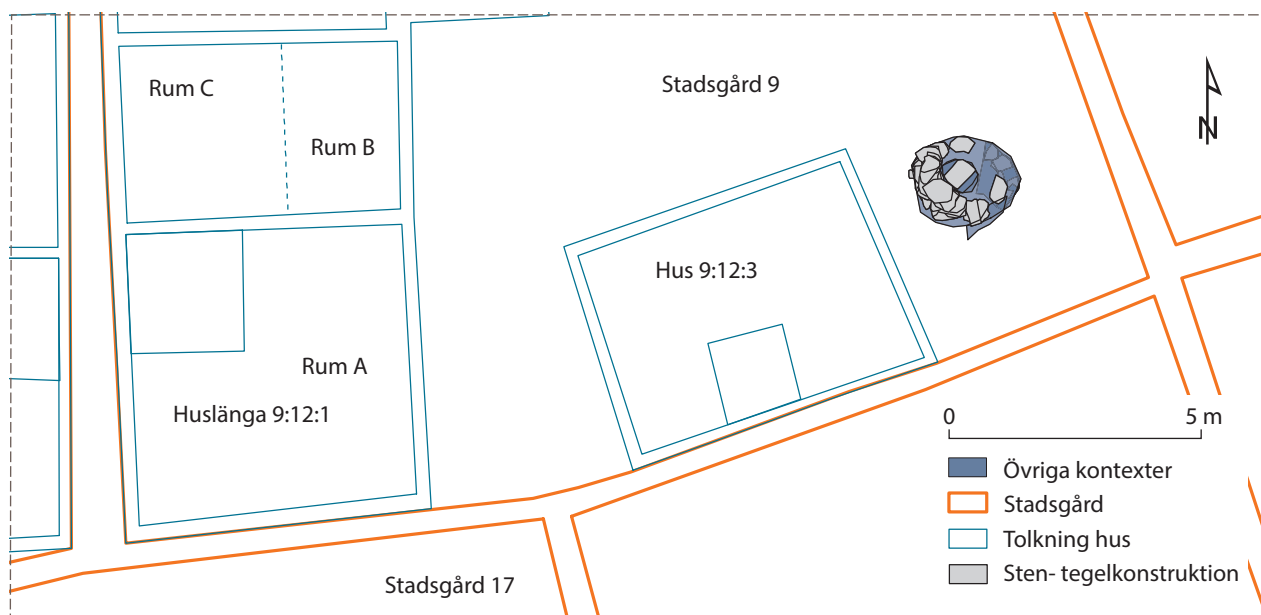
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

En brunn konstruerades i stadsgårdens östligaste del (KG 6463, KG 1064**). Den var cirka 1,5 meter djup och hade en kallmurad brunnsvägg av totalt nio skift stenar. Från det fjärde skiftet och nedåt var brunnen tätad med mossor (figur 130, tabell 72).

Vid bruk av brunnen avsattes siltlager i botten (KG 6464). I dessa fanns ett omfattande frömaterial som visar miljön runt stadsgården. Här fanns bland annat humle. I siltlagret fanns även benmaterial som bör ha hamnat här vid återfyllningen av brunnen, i samband med att den fylldes igen. De har troligen sjunkit ned i det mjuka bottenlammet. Här fanns även delar av en tunna i trä som kan ha varit ett brunnskar.

Tabell 72. Grupper och kontexter i fas 9:13. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6463	Konstruktion av brunn.	531509, 531859, 535321, 535345, 535405, 535425, 536278, 536282, 536654, 536666, 536761, 536770, 536798	535405 har PM 535410 (se bilaga 1)	531859 nedgrävning för brunn, 2x2 m stor, 1,5 m djup. 536798 var bottensten 0,50x0,40x0,25 m stor. 531509, 535321, 535345, 535425, 536278, 536798, 536582, 536654, 536666, 536761 var 9 skift stenar, 0,2–0,5 m stora. Vissa kvadratiske, andra rundade eller platta. Mellan de större stenarna fanns mindre stenar (omkring 0,1 m ø, ej inmätta) inklädd som stabilisering. 535405 var tätning av mossor. 536770 var fyllning av sand mellan brunnsmur och nedgrävning
6464	Bruk/avsatta lager i botten av brunn	536714, 536786	536714 har PM 536724 med örtfragment, mossor, rottrådar, björkfrö, klibbal, humle, valnöt, ogräs. PS med kotor från rocka, vitling, plattfisk och råttor. 536786 har PM 536797 (se bilaga 1), PS 536796	Lager av avsatt silt. Innehöll blandade ben från nötboskap (bl.a. metapodier och en underkäke, klöv från kalv), får/get, svin (bl.a. en kalvariehalva). Kotor från råttor. Kotor från rocka, vitling, plattfisk. Bränt kranieben från torsk, revben från karpfisk, käkben, fjäll från abborre. Äggskal från höns. 1 skalbagge. Materialet ej vägt. Fynd av läder: 1 sko, 1 avfallsfragment. Trä: 1 tunna (12 delar). Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment)
1064**	Konstruktion av brunn	10072**, 10078**, 10080**, 10083**		10083 var nedgrävning för brunn 10072, 10078 var stenar i brunnsens mur, 10080 var utfyllnadssand i nedgrävningen.

Figur 130. Lämningar från fas 9:13. Skala 1:150.

Fas 9:14. Rasering huslänga 9:12:1 (och hus 9:12:2)

Datering: Tidigt 1600-tal? Vid Kalmarkriget?
Troligen samtida med fas 9:15.
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stora delar av raseringslagren innehöll bränt material. Eftersom relativt lite lämningar fanns av huslänga 9:12:1 är det möjligt att den plockades ned, varefter det som inte gick att återanvända brändes. Det samma kan gälla hus 9:12:2 (figur 131, tabell 73).

Huslänga 9:12:1: Eldstaden i rum A raserades. Över rum A och B utjämnades raseringslager (KG 6581). I lagren fanns mycket bränt trä från golv och väggar samt material från den raserade eldstaden här. Lagren innehöll föremål som lämnades kvar eller slängdes här vid raseringen. Här fanns bränt organiskt material och textil.

Över rum D och E fanns raseringslager (KG 6022, 6451, 6580, KG 1841*). I lagren fanns mycket bränt trä. Här fanns även utjämnade lager som stått övergivna en tid (KG 6451, och fas 16:14, KG 6010, 6012). I raseringslagren i det sydvästra hörnet

Tabell 73. Grupper och kontexter i fas 9:14. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6022	Utgjämning av raseringslager	506421	506421 har PS 506443	506421 var rasering bestående av kompakt mörkbrun lerig sand med innehåll av kol, tegelkross, tegelbrockor, träflis. Fynd av glas: 2 fragment fönsterglas
6451	Rasering av byggnad	512177, 518905, 519211, 520952, 520988	518905 har PM 519160 med rottrådar, ogräs (blåmålla), näringskrävande ogräs, ängs-/betesmarksväxter (torva? Stackad dynga?), PM 521529 med träflis, bolmört, brännässla, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, PM 521530 (se bilaga 1). 520952 har PM 520986 (se bilaga 1). 518905 har PS 519161, 1012830, 1012836, 1012840. 512177 har PM 512223 (se bilaga 1). PS 512223 med bensplitter från nötboskap, 1 kots från torsk. 519211 har PS 519639	512177 var raseringslager av sotig sand med bränd lera, småsten, träkolsbitar, tegelkross. 518905 var humös siltig sand med tegelkross, enstaka stenar ca 0,1 m stora, enstaka bränd lera, rikligt med delvis förmultnade träflis och grenar, en del gödsel. En stor mängd hasselnötsskal. 519211 var brandlager av silt med tegelkross och tegelbitar, 520952 var raseringslager av flammig sand med koncentrationer av lera och tegelkross, 520988 var raseringslager av mörk sotig siltig sand, med sintrat tegelkross, kol, rödbränd sand. Mycket brända trärester. Innehöll blandade ben från nöt (kalvariedelar, underkåkar, tungben, metapodier, tåleder, vristben. Relativt lite kotor, revben). Ben av svin, får/get (många ungdjur), rådjur (distalt mellanhandsben med artikulerande tåleder), get, höns, långa, torsk (bl.a kranieben från stora individer, kotor), kummel (stor mängd kotor), gädda, gråsej, vitling, pigghaj, kolja. Vissa av benen bränd. Totalt 19 820 g ben. Fynd av ben/horn: 1 sågat kronhjortshorn. Bergart: 8 bearbetade flintor. Bärnsten: 1 pärla. Glas: 2 flaskor, 1 kärl, 2 avfallsfragment, 18 fragment fönsterglas (19g). Järn: 1 brodd, 2 gångjärnsstaplar, 8 spikar, 6 sömmar, 1 ten, 1 oidentifierat föremål. Metall: 1 blyplomb, 1 blysmälta. Slagg: 2 fragment (360g). Textil: 1 snörfragment. Keramik: 46 YRG trebensgrytor (56 fragment), 20 YRG krukor (22 fragment), 118 YRG kärl (119 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 stengodskrus, Raeren-typ 1550–1600, 2 stengodskrus, Siegburg 1350–1550, 4 stengodskrus.
6580	Rasering av byggnad	507575, 509026	509026 har PS 509033	507575 nedgrävning. 509026 var återfyllning med raseringslager av sand med sot, kol, tegelkross, träflis, pinnar. Innehöll bränt bensplitter från nötboskap, obestämt däggdjur. Totalt 63 g ben. Fynd av glas: 35 fragment fönsterglas (29g). Keramik: 1 YLG skål (1 fragment)
6581	Rasering av byggnad/eldstad	506150, 506401, 506659, 512815	506150 har PM 506070 (se bilaga 1)	506150 var brandlager med flera horisonter med mycket bränt trä, eldpåverkad sten, småsten, kol och sot. 506401 var raseringslager i flera horisonter med kalkbruk, eldpåverkad sten, tegelkross, småsten. 506659 var raseringslager av humös sand i flera horisonter med koncentrationer av tegelkross, sot, träkol. Del av raserad eldstad och bränt golv. 512815 var raseringslager av sand med mycket tegelbrockor, tegelkross, träflis. Innehöll ben från nötboskap, katt, svin, gås, torskfisk, obestämt däggdjur. Många fragment var brända och vissa hade spår av rättgnav. Totalt 212 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (3g). Järn: 3 spikar. Textil: 3 fragment. Övrigt organiskt: 1 rep, 1 korg, 1 nät. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
1841*	Rasering av byggnad	51463*, 51469*, 51472*		51463 var nedgrävning (borttagen stock). 51472 var återfyllning i nedgrävning med sotig sand med bränd lera, eldpåverkad sten, tegelkross. 51469 var raseringslager av siltig sand med bränd lera, eldpåverkad sten, tegelkross, träkol. Innehöll ben från nötboskap, långa. Totalt 169,1 g ben.

Figur 131. Lämningar från fas 9:14. Skala 1:150.

av rum E fanns spår av matlagning. I raseringslagren över rum E fanns benmaterial som troligen var hushållsavfall från senare faser (fas 9:16 och framåt) som samlats och dragits in under golvet av råttor. I lagren fanns mycket sekundärbränd keramik, varav en del betydligt äldre än fasen. Här fanns av en pärla som kan komma från brukning i tidigare fas och blyplomber och smältor. Plomberna kan ha samlats in för att smältas, en degel framkom i en tidigare fas (fas 9:11, KG 6598). Relativt mycket fönsterglas tyder på att det fanns glasfönster i byggnaden. Det fanns i övrigt få inrednings- och bygg-

nadsdetaljer vilket kan tyda på att detta tillvaratogs vid raseringen

I raseringslagren över rum B i fas 9:9 (KG 7005) fanns troligen spår från raseringen av även denna byggnad.

Även hus 9:12:2 bör ha raserats vid samma tillfälle, inga lämningar fanns dock kvar av detta.

I portgången fanns utjämnade brand och raseringslager. Där portgången mötte gatan fanns en nedgrävning, troligen från att en syllstock hade tagits bort (KG 1841*).

Fas 9:15. Rasering av hus 9:12:3

Datering: Tidigt 1600-tal? Vid Kalmarkriget?

Troligen samtida med fas 9:14.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

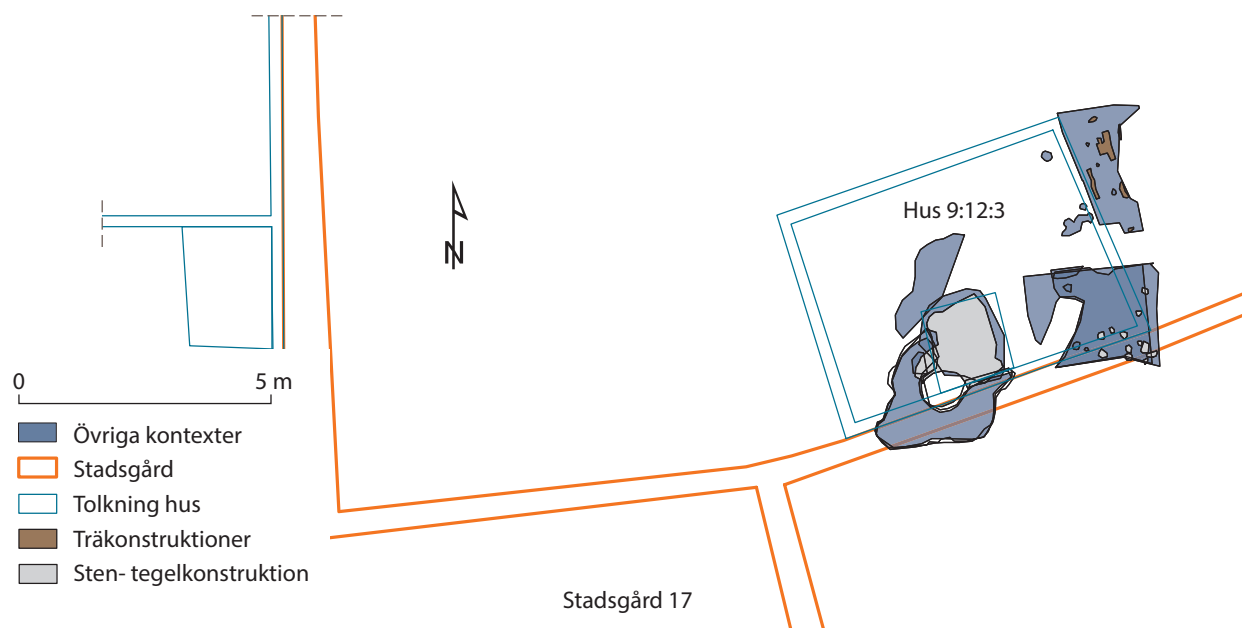
Möjligen förstördes hus 9:12:1 i en brand (figur 132, tabell 74). På ytan där huset hade stått fanns brandlager (KG 6500). De delar av golv som lämnades på platsen var brända. Stenar som kan

komma från byggnaden fanns i raseringslagren. Eldstaden raserades, mängden tegel antyder att även en skorsten raserades. I raseringsmassorna fanns bränd torv som kan komma från ett bränt tak (KG 6511).

Hägnaderna i och utanför huset togs bort. Öster om detta jämnades raseringsmassor ut. Efter raseringen kan ytan ha varit obebyggd en tid (efter som ogräs växte här).

Tabell 74. Grupper och kontexter i fas 9:15. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6500	Rasering av byggnad	507517, 521373, 530188, 530600, 530778, 530783, 530816, 530956, 530974, 530981, 530988, 531096, 531119, 531333	530188 har PM 530230 (se bilaga 1). 530956 har PM 531061 med träkol, träflis, rottådar, ogräs, smältor	507517 var raseringslager av sand med bränd lera, tegelkross, tegelbrockor, pinnar träflis. 530188, 530600 var raseringslager med bränd lera, tegelkross, träflis, småsten, eldpåverkad sten, träkol, inslag av bränt trä från golv/vägg-ar. 530778, 530783, 530956 var brandlager med träkol, sot eldpåverkad sten. 531096 var kalkbruk med sot och träkol. 530927, 530932, 531119, 531333 var återfyllning av lera i stolp-/störhål (530926, 530931, 531118, 531332). 530974, 530981, 530988 återfyllning av humös sand och trä i störhål (530973, 530980, 530995). 530816 var spridda stenar från rasering. 521373 var bränt trä från rasering av byggnad. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, get, kummel. Bränd vrist från får. Underkäksfragment från sugga, halskota från svin. Delar av benmaterialet dåligt bevarat, några små brända fragment, men det mesta inte värmepåverkat. Totalt 1734 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 2 nitar, 1 spik. Slagg: 1 fragment (335g). Keramik: 8 YRG trebensgrytor (11 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 23 YRG kärl (23 fragment), 1 SVG kärl
6510	Rasering av eldstad	529259, 529586		529586 var lager av sand med. 529259 var blandade stenar, 10x15 till 45x35 m stora
6511	Rasering av eldstad/skorsten och tak	529946, 529766		529946 var raseringslager av sand, tegelkross och träkol med tegelbrockor, träbitar i flera horisonter och koncentrationer. 529766 var raseringslager av grus och tegelkross, tegelbrockor i flera horisonter och koncentrationer av småsten, träkol, träbitar, träflis. Med bränd torv och obränd lera i klumpar. Fynd av järn: 2 spikar, 1 nit. Keramik: 1 YLG kärl (1 fragment), Holland

Figur 132. Lämningar från fas 9:15. Skala 1:150.

Fas 9:16. Konstruktion av huslänga 9:16:1

Datering: 1600-tal. Efter Kalmarkriget, eller slutet för Älvsborgs andra lösen (1619)? Troligen samtida med fas 9:17.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16 (liksom vret 9/16) flyttades något åt öster. Vid samma tillfälle flyttades även tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 34 åt söder. Huslänga 9:16:1 uppfördes på samma plats som de tidigare. Öster om den anlades en portgång. Möjligen uppfördes även en ny byggnad där hus 9:12:2 fanns tidigare, inga lämningar fanns dock kvar här. Söder och öster om huslängan anlades en gårdsplan. Lämningarna var endast fragmentariskt bevarade (figur 133, tabell 75).

Huslänga 9:16:1: Byggnaden var 15 meter lång och 5,7–8,8 meter bred. Den innehöll lämningar av tre rum, men den har troligen haft fem rum. Den var L-formad med den bredaste delen i norr mot gata B och med den utskjutande delen mot öster.

Längst i söder fanns rum A, som var 5,2×5,8 meter stort. Rummet var en stuga med eldstad. Här lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering (KG 6165). Troligen hade rummet trägolv, men detta var inte bevarat. En ny eldstad byggdes på den plats där de tidigare funnits. Den var cirka 2,0×2,3 meter stor.

Norr om detta fanns troligen flera rum enligt en liknande grundplan som de tidigare huslängorna, inga lämningar fanns dock kvar här.

Tabell 75. Grupper och kontexter i fas 9:16. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6021	Konstruktion av fundament/ nedgrävning	515533, 520976		515533 stenar i botten av nedgrävning. 520976 nedgrävning, 0,5×0,6 m stor, 0,4 m djup
6158	Konstruktion av stensyll/vägg	503762, 503810, 515512, 515523, 521694		503762 var 10 stenar 0,08–0,12 m stora. 503810 var rad av 0,08–0,12 m stora stenar under mellanvägg. 515512 var 5 stenar under mellanvägg. 515523 var 4 stenar, 0,07–0,20 m stora, del av mellanvägg och eldstad. 521694 var ca 20 st 0,05–0,12 m stora stenar under yttervägg.
6165	Konstruktion av golv	506020		Konstruktionslager/isolering av sand med tegelkross, småsten ock kol
6169	Konstruktion/bruk av gårdsplan	512634, 512654	512634 har PM 512652 med träkol, träflis, rottrådar, bär (latrin), ogräs, ängs-/betesmarksväxter (gödset). PM 512840 (se bilaga 1). PS 512653, 512841 med tand från svin. 512654 har PM 512675 (se bilaga 1). PS 512676	512634 var utjämningslager av humös sand med tegelkross, träflis, med dynga och latrin. 512654 var utjämningslager av sand med tegelkross, träflis, småsten, med utmockad fähusdynga. Innehöll ben från nötboskap, torskfisk, obestämt däggdjur. Tand från svin. Totalt 107 g ben. Fynd av bränd lera: 1 fragment (23g). Glas: 1 fragment fönsterglas (1g)
6253	Konstruktion av golv	504517	Har PM 504534 med träkol, träflis, bolmört, ogräs (svinmålla). PS 504533	Lera med inslag av träkol. Innehöll fåtal benfragment från nötboskap, däggdjur. Totalt 11,6 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas. Järn: 1 nitbricka. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
6450	Konstruktion av golv	513728, 514105, 515317	514105 har PS 514655, 514144	514105 var konstruktionslager av sand. 515317 var träbit. 513728 var golv av brädor som var uppmot 2 m långa, 0,13 m breda. Innehöll starkt fragmenterat splitter primärt från nötboskap, även ben från svin, får, torsk, kummel. Totalt 868 g ben. Fynd av glas: 1 kärl, 1 butelj. Järn: 1 spik. Slagg: 6 fragment (642 fragment). Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment)
6480	Markberedning inför byggnation	522529, 527540	522529 har PM 522546 med träflis, rottrådar, ogräs, bär (latrin), ängs-/betesmarksväxter (dynga), ben. PS 522547.	522529 var humöst sandlager med träflis. 527540 var nedgrävning för lagret. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, svin. Totalt 260 g ben.
6549	Konstruktion av vägg	501869, 521646, 521653		501869, 521646, 521653 var brädor från vägg

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6585	Konstruktion av eldstad/ugn	513877, 513905, 513923, 513924, 521281	513924 har PM 514065 (se bilaga 1). PM 516275 med träflis, hasselnötsskal. PS 516276	513923 var nedgrävning. 521281 var en sten i eldstaden, 0,5×0,3×0,04 m stor. 513877 var stenar, rundade och kantiga/flata, ca 0,08–0,15, 0,15–0,30 m stora, enstaka 0,3–0,4 m stora. 513905 var sten 0,55×0,55 m stor. 513924 var lager mellan stenar av sand med tegelkross, bränd lera, träkol, småsten. Innehöll ben från nötboskap (kraniedelar, ben från köttrika kroppsdelar), svin, 1 underkäke (dentale) från stor långa. Materialet ej vägt. Fynd av glas: 7 fragment fönsterglas (5g). Järn: 1 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 14 YRG kärl (14 fragment)
6599	Konstruktion av stolpe	516459, 516466, 516467	516459 har PD 516562 ej daterat	516459 var rektangulär stolpe. 516466 var nedgrävning för stolpe. 516467 var återfyllning i nedgrävning av sand med pinnar, träbitar, småsten, träflis
7000	Konstruktion av 6 stolpar	505671, 505672, 505673, 505674, 505675, 505676, 505677, 505678, 505679, 505680, 505681, 505682, 505683, 505684, 505685, 516350, 516354, 516355	505681 har PD 509797 ej daterat	516354, 505671, 505673, 505675, 505677, 505679 var nedgrävningar för stolpe. 516350, 505681, 505682, 505683, 505684, 505685 var trästolpar. 505672, 505674, 505676, 505678, 505680, 516355 var fyllning i nedgrävning. Innehöll två skulderblad, kotfragment, kraniedelar, mellanfotsben, revben från nötboskap. Ben från svin, får/get, torsk. Totalt 1150 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment)
1394*	Konstruktion av byggnad	51479*, 51480*		51479 var syllstenar 0,25–0,50 m stora. 51480 var konstruktionslager/isolering av sand

I huslängans nordvästra del fanns rum B som uppskattningsvis var 5 meter långt utmed gata B. det har sannolikt varit cirka 5 meter djupt. I rummet lades ett lergolv (KG 6253).

Öster om detta fanns rum C som var cirka 5,6×2,8 meter stort. En rad syllstenar lades för en mellanvägg mellan rum B och C (KG 6158), och en rad syllstenar utmed gata B (KG 1394*). I hörnet mellan rum C och portgången/gata B fanns en större sten. Utmed den blivande södra väggen av rum C gjordes en nedgrävning genom äldre lager, och utjämningslager påfördes (KG 6480). Därefter lades syllstenar och på dessa fanns bräddor från väggarna kvar (KG 6549). I rummets sydvästra hörn återanvändes en äldre syllsten (S521670, KG 6261, fas 9:4). Väggen kan ha varit i skiftesverk. I rummet lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering. I detta fanns benmaterial som delvis kan varit hopsamlat av råttor under golvet. Här fanns även slagg. På konstruktionslagren lades ett trägolv (KG 6450). I rummets sydvästra hörn konstruerades en eldstad (KG 6585). Den har troligen varit 1,5×1,8 meter stor. Direkt norr om eldstaden grävdes en rund nedgrävning och stenar lades i botten (KG 6021). Detta kan vara

platsen för ett stående konstruktion, som ett städ eller kubbe för styckande/hackande vid tillredning av mat? Indirekta spår fanns av rummets bruk. I eldstaden fanns ben och hasselnötsskal. I raseringslagren från fas 9:14 fanns ben som troligen var hushållsavfall som samlats och dragits in under golvet av råttor (se fas 9:14, KG 6451), detta tyder på mathantering i eller nära rummet. I raseringslagren i fas 9:19 fanns spår av mathantering, med fiskben, kornskal och fikon. Sammantaget pekar detta på en bod med hantering och tillagning av mat.

Gårdsplan: Utmed stadsgårdens södra sida sattes en stolpe (KG 6599). Den kan ha ingått i ett stängsel eller plank. Den kunde inte dateras men är sannolikt från 1476–1484 och därmed återanvänd. På den sydligaste delen av gårdsplanen fanns ett utjämningslager (KG 6169) med spår av brukning (och troligen även från raseringen i fas 9:19). Här fanns rester av linberedning och möjligen tröskning samt utmockad dynga och latrin. På mitten av gårdsplanen fanns sex stolpar (KG 7000). Det är osäkert om de hör till denna fas, om de alla ens var samtida.

Figur 133. Lämningar från fas 9:16. Skala 1:150.

Fas 9:17. Konstruktion av hus 9:17:1

Datering: 1600-tal. Efter Kalmarkriget, eller slutet för Älvsborgs andra lösen (1619)? Troligen samtida med fas 9:16.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 9:17:1 uppfördes i stadsgårdens sydöstra del. Huset var uppskattningsvis 6,0×4,4 meter stort. Ett utjämningslager av sand lades ut (KG 6512). I den nordvästra delen av huset fanns lera som kan var utjämningslager eller rest av golv (KG 7012).

I husets sydvästra del lades ett konstruktionslager av sand. På det lades ett trägolv (KG 6526). I den sydöstra delen av byggnaden kan en eldstad ha funnits. På ett utjämningslager lades två stenar (KG 6516). I raseringslagren (KG 6517, fas 17:19) fanns stenar, tegel och bränt material. Huset kan ha använts för matlagning.

Öster om huset anlades en ny gårdsplan (KG 6516, 6518). Ett konstruktionslager av sand lades och på det fanns rester av stenläggning. Brunnen fortsatte användas (figur 134, tabell 76).

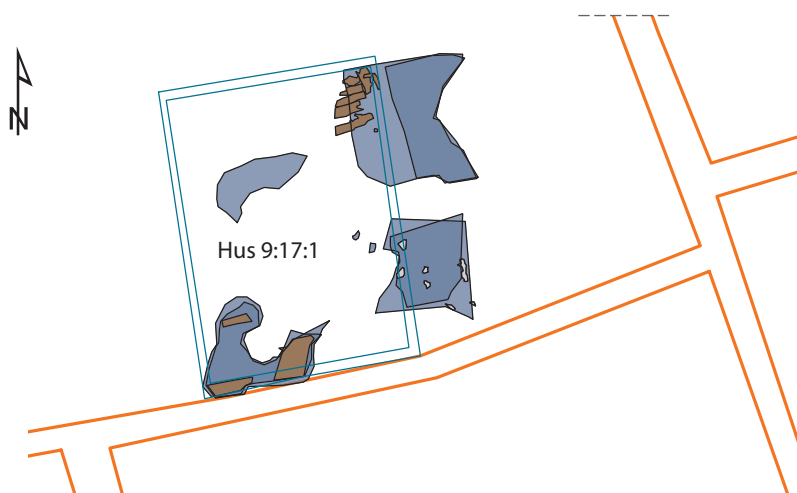
Tabell 76. Grupper och kontexter i fas 9:17. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6512	Markberedning inför byggnation	530680	530680 har PM 530955 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 530954 med bränt bensplitter från däggdjur, kota från liten torsk	530680 var utjämningslager av sand med träkol. Innehöll bränt bensplitter från däggdjur, 1 kota från liten torsk. Totalt 72 g ben. Fynd av keramik: 2 YRG kärl (2 fragment), 1 stengodskrus
6513	Konstruktion av golv	530487		530487 var bräddor i trägolv
6516	Konstruktion av golv	529852, 529909, 529966, 530081, 530652	529966 har PM 530486 med träflis. 529909 har PS 529923	529909 konstruktionslager sand med träflis. 529852 var delvis urplockad stenläggning av 0,08–0,12 m stora stenar, 529966 var utjämningslager av lera med inslag av träflis. 530081 var två fläckar av lera med tegelkross, träflis. 530652 var två stenar, 0,25×0,15 m stora. Innehöll benfragment från nötboskap, 72 g
6518	Konstruktion av gårdsplan	530939		Tunt konstruktionslager av sand med inslag av humöst material
6519	Konstruktion av stolpe/stör	530795		530795 var konstruktion av stör
6526	Konstruktion av golv	529351, 529387, 529554	529387 har PM 529486 med dynga, träflis, svinmälla, träkol. PS 529487 med benfragment från bl.a nötboskap	529351 var tre bräddor från golv. 529387 var konstruktionslager av sand med grus. 529554 var konstruktionslager av sand med spår av ev. bortplockad stenläggning. Innehöll benfragment från bl.a nötboskap, vissa brända. Totalt 38 g ben. Fynd av bergart: 3 bearbetade flintor. Glas: 2 passglas, 66 fragment fönsterglas (122g). Järn: 1 tång, 2 sömmar. Keramik: 1 YRG trebengsryta (1 fragment), 8 YRG kärl (8 fragment), 2 YLG fat (2 fragment), 1 YLG skål (1 fragment), 2 YLG kärl (2 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1550–1600
7012	Konstruktion av golv?	507645	Har PS 507662	Lera med tegelkross och bränd sand

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Tolkning hus
- Träkonstruktioner
- Sten- tegelkonstruktion

Figur 134. Lämningar från fas 9:17. Skala 1:150.

Fas 9:18. Återfyllning/rasering av brunn

Datering: Sent 1500–1600-tal. Samtida med fas 9:15 eller 9:19.

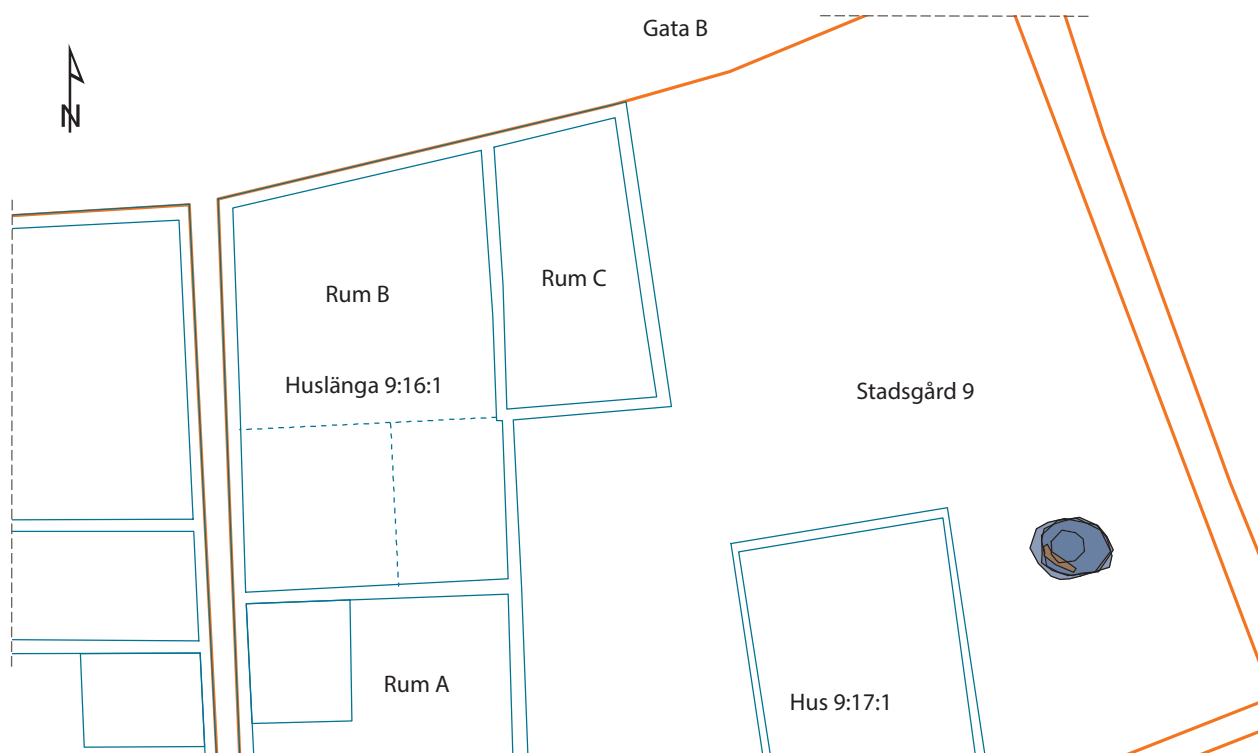
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Brunnen återfylldes med träflis och raseringsmassor (KG 6467). Det är osäkert om detta hände samtidigt som fas 9:15 eller 9:19. Spår av verksamheter intill brunnen fanns i den. Här fanns humle

från ölbryggning. Benmaterialet innehöll flera hophörande hela ben vilket tyder på att massorna inte (helt) omlagrats. Även benmaterialet i fas 9:13 verkar ha deponerats här i samband med återfyllnaden. Kanske har man passat på att göra sig av med hushållsavfall i samband med att brunnen fylldes igen. I samband med igenfyllningen av brunnen deponerades nio murtegel där (figur 135, tabell 77).

Tabell 77. Grupper och kontexter i fas 9:18. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6467	Rasering i brunn	535297, 535485, 535489, 535411, 535496	535411 har PD 535420 ej daterad (möjligen 1415–1425). 535297 har PM 535466 med träflis, träkol, ogräs, björnbär, cristatella, ängs-/betesmarksväxter (dynga). 535489 har PM 535502 med ogräs, ängs-/betesmarksväxter. 535496 har PM 535501 (se bilaga 1)	535297, 535489 var raseringslager av silt med tegelkross, sot, näver. Fragment av rött murtegel. Större stenar från raserad brunn. 535485 var sandlins mellan raseringslager. 535411 var kasserad stock. 535496 återfyllning av brunn av träflis (1,2 m tjock), med tegel. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin. Metapodier från nöt. 1 horn från get, lårben från svin. Mindre mängd eroderade ben från nötboskap. Blandade obestämda ben. Totalt 2676 g ben. Fynd av tegel: 9 murtegel. Trä: 1 kil, 1 byggnadsdetalj. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 2 YLG fat (2 fragment)

Figur 135. Lämningar från fas 9:18. Skala 1:150.

Fas 9:19. Rasering av huslänga 9:16:1 och hus 9:17:1

Datering: 1624.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgårdens samtliga byggnader revs, möjligen förstördes de i en brand (figur 136, tabell 78).

Huslänga 9:16:1: Byggnaden raserades och några syllstenar och syllstockar togs bort (KG 6539, 6540, 7021). Över rum A och norr därom utjämnades tjocka raseringslager (KG 6241, 6250). I lagren fanns lera, lerklining, tegel och stenar från den raserade eldstaden. Här fanns dessutom bränt trä från byggnaden. I lagren över eldstaden fanns spår av det sista bruket av den i form av skalkorn, bolmört, råg, hasselnötsskal samt små värmepåverkade benfragment. I raseringslagren fanns en stor

mängd ben. Variationen av arter mängden fiskben tyder på hushållsavfall. Eventuellt har ytan använts som sophög efter att byggnaderna raserats. Här finns spår av den sista brukningen av huset i form av exempelvis bruksföremål som glaskärl, islägg, keramik (både bords- och kokkärl) och en nål. I föregående faser utgjordes keramikmaterialet nästan enbart av rödgodskärl men här syns en större variation med framför allt importerat yngre lergods. En stor mängd fönsterglas och en blyspröjs fanns i lagren. Enstaka föremål var betydligt äldre än fasen vilket tyder på att här även fanns omlagrat material från äldre faser här.

I rum C togs konstruktionen bort och nedgrävningen där den stått återfylldes (KG 7017). Därefter utjämnades ett raseringslager (KG 6448). I botten av det fanns spår av rummets sista brukande.

Figur 136. Lämningar från fas 9:19. Skala 1:150.

Har fanns spår av matberedning med fiskben, kornskal och fikon. Över det, och även över rum B fanns ett sandigt utjämningslager, det innehöll spår av ogräs och ängs- och betesmarksväxter som kan visa det lämnades övergivet. Sammansättningen av benmaterialet i lagren tyder på hushållsavfall. Eventuellt har även ytan här använts som sophög efter att byggnaderna raserats.

I raseringslagren fanns ett stort inslag av fröer av bolmört. Sammansättningen av fröfloran tillsammans med de brandpåverkade kontexterna antyder dock att de obrända bolmörtfröerna kan vara att

tolka som spår efter den flora som etablerade sig på raseringsmassorna efter att byggnaderna raserades.

Hus 9:17:1: Huset revs. Raseringslager jämnades ut (KG 6517). I dem fanns spår av bruket av huset.

Gårdsplan: Här fanns omrörda raseringslager (KG 6517). De var tjocka och innehöll förutom kaserade byggnadsdelar även bränd och obränd ren sand och kullerstenar. Detta kan vara resterna av flera generationer av stenläggningar på gårdsplanen.

Över brunnen fanns ett utjämningslager som tyder på att ytan var övergiven (KG 6517, KG 1332*).

Tabell 78. Grupper och kontexter i fas 9:19. *är grupper och kontexter undersökta år 2013. **är grupper och kontexter undersökta år 2014.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6241	Rasering/utjämnning	501692, 501840, 505204	501692 har PM 501696 med ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 501697	501692 var upp till 0,4 m tjockt utjämnat raseringslager med humös sand i flera horisonter, koncentrationer av tegelkross, småsten, träkol. 501840 var tunt lager av träflis och träkol i botten av 501692. 505204 var ansamling av stenar. Innehöll mycket djurben, särskilt i SV. Blandade ben från nötboskap, får, get, svin, hund, häst, hare, torsk, gädda, kolja, långa, torskfisk, höns, gås. Totalt 6485 g ben. Fynd av ben/horn: 1 islägg. Bergart: 3 flintavslag/avfall. Bränd lera: 5 ugnsvägsfragment (47g), 14 fragment lerklining (74g). Glas: 1 kärl med emaljdekör, 3 passglas 1550–1650, 3 Rippenbecher 1450–1550, 2 flaskor, 1 spelbricka, 27 kärl oidentifierade, 1492 fragment fönsterglas. Järn: 21 spikar, 1 brodd, 2 hästkosömmar, 1 krampa, 2 ringar, 1 ten. Metall: 1 nål i CU-legering, 1 blysmälta, 1 blyspröjs. Övrigt organiskt material: 1 rep. Keramik: 53 YRG trebensgrytor (61 fragment), 8 YRG krukor (8 fragment), 8 YRG fat (8 fragment), 90 YRG kärl (96 fragment), 3 YRG fat med piplerdekör (3 fragment), 7 YLG fat (7 fragment), 4 YLG skålar (4 fragment), 1 YLG krus från Weser 1575–1630, 10 YLG kärl (10 fragment), 1 Jydepotta kärl (1 fragment), 1 stengodskrus, Raeren 1550–1600, 2 stengodskrus, 1 fajans kärl
6250	Rasering av byggnad/eldstad/skorsten	501851, 507703	501851 har PM 507641 (se bilaga 1), 501867 (se bilaga 1). PS 501868. 507703 har PM 507719 med träkol, lerklining.	501851 var kompakt raseringslager av lera med mycket tegelkross i flera horisonter, dessutom tre brända brädor, träflis och sot. 507703 var raseringslager av sotig sand med bränd lera, tegelkross. Innehöll små benfragment från nötboskap, svin, får, långa, kolja, torsk, höns, gås. Ungefär 25% av benen var värmepåverkade. Totalt 840 g ben. Fynd av glas: 35 fragment fönsterglas (31g). Järn: 1 hästkosöm, 4 spikar, 1 nit, 1 krok (ev. grythandtag). Keramik: 7 YRG trebensgrytor (9 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 9 YRG kärl (10 fragment), 1 stengodskrus
6448	Rasering av byggnad	503828, 504274, 512981, 513707, 519345	503828 har PM 503874 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, örtstamdelar. PS 503873. 512981 har PM 513124 (se bilaga 1), PS 513123. 513707 har PM 513726, träkol, rottrådar, träkol. PS 513727 med ben från nötboskap	503828 var utjämnat lager av lerig sand med kol. 504274 utjämningslager av humös sand med flera horisonter. 512981, 513707 var raseringslager av humös sand, med mycket förmultnat trä från golv, tegelkross, sot. 519345 raseringslager av sand med stenar från stenläggning samt tegelkross, småsten. Innehöll mycket bensplitter från nötboskap. Ben från nöt, svin, får, höns, gås, rådjur, katt, råtta, ev. tordmule, torsk, långa, vitling, kolja, kummel, pigghaj, abborre (även fjäll), gädda, plattfisk, slätrocka, ål, makrill, sik, obestämd fisk, däggdjur. 2 underkåkar, 2 mellanfotsben från nötboskap. Horisontellt liggande djurben i 512981. Några värmepåverkade ben. Totalt 3153 g ben. Fynd av glas: 1 igel 1525–1625, 9 fragment fönsterglas. Järn: 1 föremål, 1 gångjärnsbeslag, 1 ten, 1 ämnesjärn, 1 spik. Slagg: 1 fragment (164g). Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG fat, 17 YRG kärl (17 fragment), 1 YLG fat, Weser 1575–1630
6501	Rasering av byggnad/stenlyft	323610, 513626, 513596, 513668	513668 har PM 513690 med träflis, träkol, rottrådar, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, PS 513691	323610 var nedgrävning för stenlyft, återfylld med 513626 sand i stenlyft. 513596 var humös sand med 6 stenar och småsten, 513668 var raseringslager av humös sand med flera stenar, de flesta 5–8 cm i diameter. Mörkare mot botten. Inslag av kol. En större sten kan var syllsten. Innehöll 9 g oidentifierade djurben. Fynd av glas: 2 kärl odefinierade. Järn: 1 nit. Keramik: 1 YRG trebensgryta (2 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
6515	Borttagande av stör	530796		530796 återfyllning av humös sand i störhål 530795

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6517	Rasering av byggnad, gårdsplan	508393, 529157, 529602, 529701, 529726, 529759, 529807, 529937, 529924, 530288, 530303, 531497	529157 har PM 529168 med träkol, träflis, slagg, ogräs. PS529169. 529701 har PS 529709. 529726 har PM 529753 med träkol, träflis, hallon, ängs-/betesmarksväxter. PS 529758. 530303 har PM 530470 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, 530471 med träkol, träflis, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (bränt hö). 529937 har PS 529945	508393 var tjockt, omrört raseringslager av humös sand med tegelkross, tegelbrockor, träflis. Koncentrationer av bränd sand, ren sand (konstruktionslager), kul-lersten, större stenar (upp till 0,3 m stora). 529157 var raseringslager av sand med tegelkross, träkol i koncentrationer. 529602 var raseringslager av tegel med träkol. 529701, 529726 var raseringslager av sand med koncentrationer av tegel, träkol. 529807 raseringslager av sand med koncentrationer av träkol, tegelkross, bränd lera. 529924 var raseringslager av sand med tegelkross. 529759, 529937 var koncentrationer av tjock lera. Enstaka ca 0,1 m stora stenar. 530288 var raseringslager av sand med tegelkross, sot, 530303 var tunt raseringslager av silt med tegelkross, bränd lera. 531497 var lager av humös sand. Innehöll blandade ben från nötboskap, får/get, svin, höns, kummel. Sammanhörande ben från vrsten på nötboskap. Kranieben från torsk. Delar av materialet eroderat, urlakat, bränt. Totalt minst 1819 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Glas: 1 flaska, 1 Passglas 1550–1650, 1 kärl oidentifierat, 40 fragment fönsterglas (44g). Järn: 12 spikar, 3 föremål oidentifierade, 1 söm, 1 nit. Metall: 1 sälja i CU-legering. Slagg: 13 fragment (436g). Keramik: 11 YRG trebensgrytor (15 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 20 YRG kärl (21 fragment), 2 YLG fat (2 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400-tal, 1 stengodskrus, Siegburg 1500-tal
6539	Nedgrävning i gårdsplan	518865		En 0,8x0,4 m stor grop grävdes. Plundringsgrop? Fynd av keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)
6540	Fyllning i grop	518866		Återfyllning av sand, innehöll 3 stenar ca 0,10–0,15 m stora.
7017	Återfyllning	520977		Återfyllning i nedgrävning av sand med fåtal stenar ca 0,1–0,4 m stora. Fynd av glas: 3 fragment fönsterglas (2g). Järn: 2 oidentifierade föremål
7021	Rasering av byggnad	519414, 519418, 519510, 519518, 523924, 523925		519414, 519510, 523924 var nedgrävning/borttagande av syllstock/syllsten. 519418, 519518, 523925 var återfyllning av sand. Innehöll 25 g ej bestämda ben. Fynd av glas: 11 fragment fönsterglas (8g). Slagg: 1 fragment (23g)
1332**	Rasering av byggnad	25022**		25022 var raseringslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten, träbitar, träkol. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)

Stadsgård 16

Fas 16:1. Konstruktion av hägnader

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

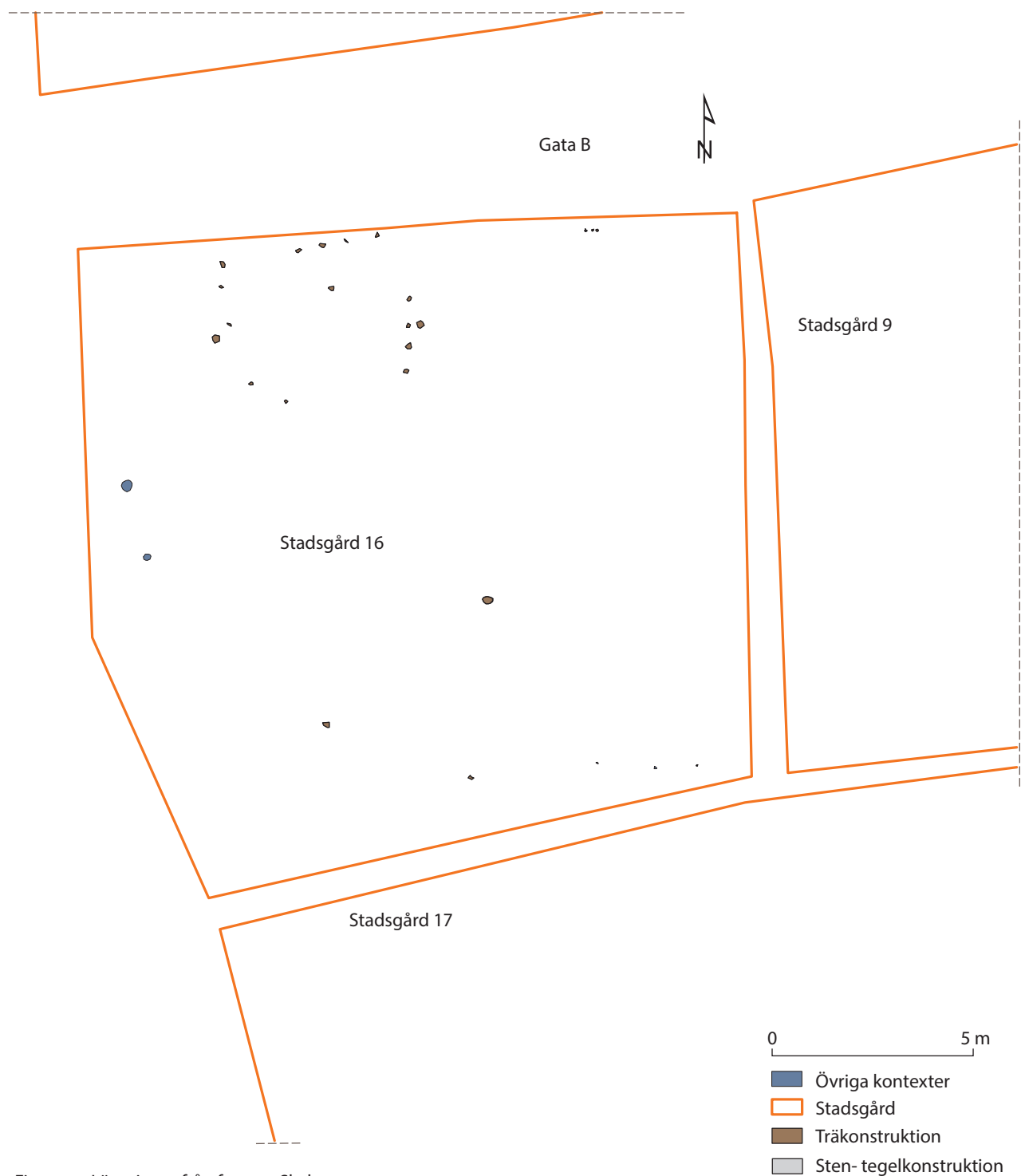
Innan stadsgård 16 bebyggdes användes den för olika aktiviteter (figur 137, tabell 79). Från denna fas påträffades spår av störar och stolpar som slagits eller grävts ner genom den naturliga markhorisonten (KG 6133, 6134, 7035, 7041). Dessa har troligen ingått i olika hägnader. En stolpe (KG 6133) och ett femtontal störar formade en fyrkantig konstruktion (KG 2181) som kan ha utgjort i hägnader för

djur. Eftersom utbredningen av den fyrkantiga konstruktionen märklit nog sammanfaller ganska väl med ett av husen på stadsgården (hus 16:3:2) kanske den utgjorde en markering inför byggnationen av huset.

I fas 16:3 fanns återbrukat avfall med specialiserat slaktavfall från nötboskap i form av ett stort antal mellanhandsben och mellanfotsben. Liksom på flera andra stadsgårdar, är detta troligen spår av omfattande slakt av nötboskap i under den äldsta brukningen, innan stadsgårdarna byggdes upp.

Tabell 79. Grupper och kontexter i fas 16:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2181	Konstruktion av hägnader	312906, 312933, 313666, 313673, 526549	Ett femtontal störar som tillsammans bildar en närmast fyrkantig konstruktion ca 4x3 m stor. Två av stöarna var kraftigare än de andra, ca 0,1 m Ø. Övriga var ca 0,05 m Ø. Möjligen utgör konstruktionen en hägnad eller en fälla eller så har den med utstakning av hus att göra.
6133	Konstruktion av hägnader	527652, 527828, 527840	Möjliga spår av hägnader. 527652 var en stolpe. 527828/527840 var en stolpe med nedgrävning. Båda var nedgrävda/nedslagna i svämlager utan tydligt inbördes sammanhang och belägna på gårdsplan.
6134	Konstruktion av hägnader	527642, 527647, 527680, 527671, 527821	Möjliga spår av hägnader. 527642, 527821 var störar varav en med nedgrävning (527647). 527680, 527671 var störhål. Stöarna var nedslagna/nedgrävda i svämlagret på rad längs med södra tomtgränsen
7035	Konstruktion av hägnader	1007461, 1007951	Möjliga spår av hägnader i form av två stolphål.
7041	Konstruktion av hägnader	527071, 527075, 527080, 527085, 527086, 527095, 527096, 527100, 527101	Möjliga spår av hägnad. 527071, 527075 och 527080 var störar. 527085, 527095 och 527100 var nedgrävningar medan 527086, 527096 och 527101 var stöar som tryckts ner i marken och ruttnat på plats

Figur 137. Lämningar från fas 16:1. Skala 1:150.

Fas 16:2. Rasering av hägnader

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Inför byggnationen av stadsgården avslutades den äldsta brukningen (figur 138, tabell 80). De olika hägnader och konstruktioner som fanns försvann innan husbygget påbörjades. Stolpar och störrar togs bort eller murknade och hålen fylldes igen.

Tabell 80. Grupper och kontexter i fas 16:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6132	Rasering av hägnader	527648, 527675	Återfyllning av störhål. Fyllningen 527675 utgjordes av homogen grå sand.
7036	Rasering av hägnader	525112, 527768	Återfyllning av stolphål. Fyllningen 525112 utgjordes av homogen sand medan fyllningen i 527768 huvudsakligen bestod av humus. Detta kan indikera att stolphålen fyllts igen vid olika tillfällen.
7037	Rasering av hägnader	527841	Återfyllning av stolphål. Den siltiga fyllningen innehöll rester av murket trä efter stolpen samt en bit keramik, ett benfragment och lite näver. Innehöll 1 benfragment från nötboskap. 4 g ben. Fynd av 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 138. Lämningar från fas 16:2. Skala 1:150.

Fas 16:3. Konstruktion av huslänga 16:3:1, hus 16:3:2, hus 16:3:3 och gårdsplan

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar 1454±2, efter 1456, 1465±2.

Huslänga 16:3:1 uppfördes längs den östra sidan av stadsgården. Den var placerad spegelvänt mot huslängan på intilliggande stadsgård 9. Väster om huslängan anlades en gårdsplan och hus 16:3:2. Porten in mot gården har troligen legat mellan dessa båda byggnader, men detta är svårt att avgöra på grund av en större störning. Mot tomtgränsen i söder byggdes hus 16:3:3. Möjligen fanns ytterligare en byggnad utmed stadsgårdens västra sida (figur 139, tabell 81).

Inför byggnationen: Utjämningslager påfördes över den blivande stadsgården (KG 6131, 7083). Av någon anledning fanns de inte i den sydvästra delen. I den norra och sydöstra delen av tomten bestod lagret huvudsakligen av humus uppblandat med träflis, pinnar och huggspån.

I den sydöstra delen av tomten, där rum A och B i huslänga 16:3:1 sen kom att uppföras, fanns ett undre markberedande skikt som innehöll gödsel och diverse föremål, främst keramik men även läderspill, fönsterglas och diverse djurben av hus-hållskaraktär (KG 6131). Flera av keramikskärvorna kom från kärl som använts vid uppvärmning, kanske matlagning. Lagret bör vara omdeponerat material från bebyggelse. De kan komma från en tidig bebyggelse stadsgård 16, som inga andra spår bevarats av, eller från någon annan stadsgård.

Över detta fanns ytterligare utjämningslager som var närmast fyndtomma. I den nordöstra delen av stadsgården var lagret tunnare och på sina ställen närmast obefintligt (KG 7083). Den norra delen av huslängan delvis byggdes direkt på ängsmark eller på torvplattor.

Huslänga 16:3:1: Byggnaden var 14,0 meter lång, 5,5–6,6 meter bred och innehöll minst fyra rum, kanske fem. Den var L-formad med den bredaste delen i norr mot gata B och med den utskjutande delen mot väster. Byggnaden har antagligen haft en övervakning med ett loft över hela eller delar av huslängan och en loftgång mot gårdsplanen (KG 6076, 6127).

Syllstenarna placerades på utjämningslagren, därefter lades syllstockar ut. Över lag var få syllstockar bevarade i husets norra halva. Huset var åtminstone delvis byggt i skiftesverksteknik. Flera

av syllstenar längs med ytterväggarna kan ha fungerat som stöd för lodräta väggstolpar (KG 6122). Dessutom hade en av syllstockarna (526476) i rum A en längsgående urhuggning, vilket har tolkats som en syll till en skiftesverksbyggnad. Två syllstockar som har daterats dendrokronologiskt till 1454±2 och 1465±2. Sannolikt har man har återanvänt gammalt byggnadsmaterial.

Längst i söder fanns rum A, som var 5,5×5,0 meter stort. Rummet var en stuga med eldstad. Efter att grundkonstruktionen hade byggts anlades en eldstad i det nordöstra hörnet av rummet (KG 6042), den var cirka 2×2 meter stor. Den låg spegelvänd mot eldstad i grannhuset på stadsgård 9. Inför bygget av eldstaden påfördes ett konstruktionslager av lera. I leran hittades en bärnsten-spärila. Därefter lades lager med grästovv, träflis och konstruktionslager av sand. Över detta lades en rustbädd av stockar och reglar, dessa täcktes av ett konstruktionslager av lera och sand på vilket eldstadens stenar placerades. Övre delen av konstruktionslagret var bränt. Prover från detta lager indikerar att eldstaden hade använts för matlagning. Att det fanns tegelkross och murbruk i lagret kan betyda att eldstaden kan hade haft en tegelöverbyggnad såsom en skorsten. I lagret hittades diverse föremål som en navare och kedja. Föremålen kan ha hamnat där vid byggnationen eller vid brukningen av eldstaden.

Efter detta påfördes konstruktionslager för rummets golv (KG 6129), de fanns inte under eldstaden. Lagren fungerade även som isolering. På konstruktionslagren anlades troligen ett trägolv. Golvet fanns inte bevarat, men i konstruktionslagret fanns möjligen rester av förmultnade brädor. I lagren under golvet fanns en stor mängd ben som ha dragits in här av gnagare. Förekomsten av artikulerade ben av svartråta (med spår av rättgnag) visar att ett rättbo fanns här. Delar av de ben och föremål som fanns i golvet kan även ha fallit ned i springorna mellan brädorna i trägolv, och därmed ha hamnat här vid bruket av rummet. Här fanns bland annat en bärnstenspärla och en nål. Även rester av tillagning av mat fanns i lagren i form av hasselnötskal. Förekomsten av fönsterglas visar att huset hade fönster av glas

Norr om detta fanns rum B, som var 5,0×1,4 meter stort. Placeringen av rummet visar att det troligen var en förstuga. Utmed rummets norra vägg fanns syllstenar som förutom att bära upp

en innervägg kan ha varit underlag för stolpar till ett loft. Rummet hade troligen ett trägolv anlagt på utjämning av sand (KG 6121). Golvet var dock inte bevarat.

I anslutning till rum B och dess västra vägg anlades ett fundament till en ingång och/eller trappa till en eventuell ovanvåning. Den bevarade delen var ca 1,7×1,5 meter stor (kapad av störning i norr) bredden överensstämmer med rum B. Fundamentet bestod av konstruktionslager av sand och lera samt rustbädd och stenar (KG 6116). Rustbädden bestod av en ram av stockar med murkna plank innanför ramen. Möjligen kan plankorna vara rester efter en golvläggning. En av stockarna har daterats till efter 1456, gissningsvis inom perioden 1460–1500. Detta pekar på att virket kan vara återanvänt vilket överensstämmer med övriga dateringar av husets grundkonstruktion. Att ingången/trappan och rum B har byggts i samma skede kan man se på att utjämningen under golvet i rum B fanns under rustbädden till ingången.

Norr om detta fanns sannolikt rum C. Inget av rummet fanns bevarat, utan det har definierats utifrån de andra rummens avgränsningar (innervägg i rum B och att rum D låg i den bredare delen av huslängan). Rummet har uppskattats vara 5,0×2,7 meter stort.

Längst i norr utmed gatan fanns rum D, det var cirka 6,2×3,1 meter stort. Utrymmet var troligen en bod vänd mot gatan. Möjligen var det två olika rum. Här lades konstruktionslager av sand, och humös silt med omlagrat avfall (KG 6002). Dessa lager kan ha utgjort isolering under golvet. I avfallslagret fanns slaktavfall från nöt, som visar aktiviteter i den föregående fasen. Här även fanns ben från smågnagare som tyder på en miljö under ett golv. De delar av benmaterialet i lagret som utgör hushållsavfall kan ha släpats in här av gnagare. I konstruktionslagren fanns även ett bryne och delar av en bultlåsnöckel, skulle de kanske kunna ha hamnat där i samband med bygget av huset.

Över konstruktionslagren fanns rester av ett trägolv bestående av en bräda som troligen utgjort regel och ett lager med rikligt innehåll av träflis och bränt trä vilket troligen var vad som återstod av golvbrädorna (KG 6002). Förutom fragment av hasselnötsskal och dynga (ogräs samt ängs-betesmarksväxter) fanns även bryggeriavfall med bränd pors och bränt skalkorn. Bryggeriavfall användes ofta för att utfodra svin. Tillsammans med fynd av

en hästskosöm kan detta material tolkas som ett fähus där man hållit svin samt häst.

Hus 16:3:2: Uppfördes utmed gata B. Eftersom det var fragmentariskt bevarat är dess exakta storlek svår att avgöra, men det hade minst ett rum och var cirka 3,0×4,5 meter stort. Grundkonstruktionen bestod av träsyllar lagda direkt på etableringsflisen (KG 2175 samt eventuellt KG 2174). Huset hade en eldstad 1,2×1,2 meter stor bestående av en trä- och stenkonstruktion placerad på ett utjämningslager av grästorv (KG 2172). Förmodligen användes eldstaden för matlagning eftersom det fanns brukningsspår i form av havre och hasselnötsskal i raseringslagren (se KG 2171 i fas 16:8). Kanske har även öl bryggts i huset.

Möjligen fanns ännu ett rum väster om detta, som var minst 4,0×2,5 meter stort. Utmed gatan fanns en syllstock och ett konstruktionslager (KG 2174). Även utbredningen för de påförda sandlagren antyder en byggnad här. Möjligen har stocken ingått i ett plank mot gatan.

Hus 16:3:3: Uppfördes i den södra delen av stadsgården. Uppskattningsvis var det 4,0×2,5 meter stort och hade ett rum. Endast den norra syllen fanns kvar (KG 7071). I huset fanns ett konstruktionslager, men inget bevarat golv (KG 6124). Det kan ha varit ett förråd eller en svinstia.

Gårdsplan: Väster om huslängan anlades en gårdsplan. Först dumpades lite kasserat byggnadsmaterial bestående av sand med tegelkross (KG 6177) och träbitar (KG 2178) på etableringslagret innan flera olika sandlager lades ut (KG 6124, 6130, 7078). Ingen stenläggning fanns bevarad, men på gårdsplanens mellersta och östra delen kan detta ha funnits. Här fanns dessutom flera horisonter fanns i konstruktionslagren vilket visar att gårdsplanens byggdes/lades om vid minst ett tillfälle. I den västra delen var sandlagret tunnare utan spår av stenläggning (KG 6130).

Möjligen fanns ytterligare en byggnad utmed stadsgårdens västra sida. Kanten mellan två av för gårdsplanens konstruktionslager var rak och distinkt som om de anlagts mot någon konstruktion. Det västligare konstruktionslagren (KG 7078) skulle då kunna vara en del av ett golv. Dessutom fanns brandlager i en senare destruktionsfas (KG 6093 i fas 16:5) som antyder att en mindre byggnad fanns här. Den kan ha varit drygt 5 meter lång och minst 2,5 meter bred, möjligen var den sammanbyggd i vinkel med hus 16:3:2.

Tabell 81. Grupper och kontexter i fas 16:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2172	Konstruktion av eldstad	313367, 313469, 313509	313367 har PM 313416 med träkol, träflis, rottrådar, bär, ogräs. PM 313565 med rottrådar, basstamdelar, träflis, ängs/betesmarksväxter. 313367 har PS 1016323 med ben av vitling	313367 var ett utjämningssskikt av grästorv med brukningsspår av sot och kol från eldstad. 313469 var en ram av trä som avgränsade eldstaden mot N, Ö och S. 313509 var en tätt lagd rad (N-S) av grovt huggna stenar som avgränsade eldstaden mot V. Stenarna var ca 0,40–0,60×0,15–0,20 m stora. Innehöll ett ben av vitling. 1 g ben.
2174	Möjlig rest av byggnad/bod eller plank mot gata B	311900,313		311900 var en 0,5 m lång, 0,15 m bred och 0,07 m tjock stock i VSV-ÖNÖ riktning belägen på ett avlångt lerskikt intill 0,15 m tjockt, i samma riktning
2175	Konstruktion av hus	312737, 312752, 313429		312737, 313429 var Ö-V syllstockar. 312752 var en N-S syllstock. Samtliga låg direkt på etableringsflis.
2178	Markberedning inför byggnation	313440, 526529		Fragment av bräddor, möjligen rester av byggnadsmaterial som kastats på etableringsflisen.
6002	Konstruktion av golv i rum D	524488, 526297, 526404, 526812, 526628, 526895	526812 har PM 527106 med träflis, träkol, latrin, bär, hasselnötskal, ogräs, ängs/betesmarksväxter, sädeskorn. 526297 har PM 526315 (se bilaga 1). PM 526690 med träflis, träkol, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. 526812 har PM 527106 (se bilaga 1). PS 527105 med ben från råttor, möss och ett stort antal fiskarter, 114 g. 526297 har PS 526314	524488 och 526404 var samma stock, en kort halvklova med oklar funktion. 526297 var rester av ett trägolv i form av humös sand med rikligt innehåll av träflis och bränt trä. 526812 var ett avfallslager/koncentration med rikligt innehåll av djurben och ett bryne av sandsten. 526628 var en bräda/regel. 526895 var ett 0,07–0,15 m tjockt konstruktionslager av lerig/siltig sand. Innehöll nötboskap, svin, får, råtta (minst tre individer), husmus, mussla, gås, mussla, pigghaj, knaggrocka, sill, ål, torsk, vitling, kolja, karpfisk, abborre, plattfisk. Specialiserat slaktavfall av nöt, stort antal metapodier (20 mc, 24 mt) och handrotsben (25 st). Splitter av nötboskap, kota och språngben. Mellanhandsben från nötboskap och ben från svin. Totalt 9485 g ben. Fynd av järnföremål: 1 bult-låsnyckel, 1 söm, 1 oidentifierat föremål. Övrigt organiskt: 1 föremål av bark. Troligen flöte. Bergart: 1 sandstensbryne. Bränd lera: Lerklining (20g). Keramik: 5 YRG trebengrytor (5 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment), 1 oglaserat kärl.
6037	Konstruktion av mellanvägg	508712		Två stenar på rad
6042	Konstruktion av eldstad	509486, 510252, 518090, 519136, 519164, 519176, 519188	510252 har PM 510263 (bilaga 1). 510252 har PS 519162 med brända sesamben från nötboskap, kotor från ål och obestämd torskfisk	Rustbädd till eldstad i rum A. 509486 var en stenpackning av 0,20–0,30 m stora naturstenar. 510252 var ett kompakt mycket fett och sotigt, 0,2 m tjockt konstruktionslager av lera och sand beläget under och mellan stenar. Lagret innehöll tegelkross och diverse föremål samt var bränt i övre delen. 518090 var en rustbädd bestående av stockar och regler. 519136 var ett humöst klettigt ca 0,05 m tjockt lager med träflis och bräddrester. 519164 var konstruktionslager av sand, 0,2 m tjockt. 519176 var ett intill 0,01 m tjockt svämliknande lager som påminde om 518381. 519188 var ett 0,1 tjockt homogent lerlager. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, höns, gås. Kotor från stor länga, kotor från ål och obestämd torskfisk. 1 skenben från råtta. Både brända och ben utan värmepåverkan. Relativt många blandade revbensfragment, även tänder från nöt, tand från svin, mellanfotsben från får. 1 råttgnagd täled II från nötboskap. Fynd av järnföremål: 2 spikar, 1 kedjefragment, 1 navare, 1 ring, 1 ten. Metall: 1 nål i CU-legering. Bärnsten: 1 pärla. Glas: 1 buteljfragment (modernt). Keramik: 1 YRG trebengryta (1 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment)
6076	Konstruktion av övervåning	526412		526412 var en stock, 0,13 m tjock, 1,9 m lång. Parallellt med den utskjutande delen för ingång/trappa. Kan ha utgjort syll för en utskjutande övervåning.
6116	Konstruktion av ingång/trappa till övervåning	527626, 527240, 527346	527240 har PD 527660 daterat till efter 1456, PD 527638 ej daterad gran	527626 var ett 0,05 m tjockt konstruktionslager av silt under rustbädd. 527240 var en rustbädd bestående av en ram av stockar med murkna plank i mitten. 527346 var två stenar 0,15–0,25 m stora belägna på rustbädden.
6121	Konstruktion av golv	527109, 526834		527109 var ett utjämningslager bestående av ett 0,05–0,15 m tjockt homogent sandskikt. 526834 var en fyllning av sand till en innervägg. Innehöll ben från nötboskap och får. 175 g. Fynd av järnföremål: 1 beslag, 1 oidentifierat föremål, möjligen en mindre hammare

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6122	Konstruktion av huslänga	519486, 519710, 520017, 520042, 526291, 526464, 526476, 526592, 526616, 526866, 526882, 527537, 527567, 527161	519486 har PD 519736 daterat till 1454±2. 519710 PD 519735 daterat till 1465±2. 527567 har PD 527639 ej daterad ek.	Grundkonstruktion. 519486, 519710, 520017, 520042, 526464, 526476 och 527567 var syllstockar. 526291, 526592, 526616, 526866, 526882, 527537 och 527161 var syllstenar
6123	Markberedning inför byggnation	526255, 526262		526255 var ett hål för stör och 526262 var en störrest. Stören var lätt snedställd, oklar funktion.
6124	Konstruktion av gårdsplan och golv i hus 16:3:3	312473, 307927		312473 var ett konstruktionslager av sand, 0,1 m tjockt. Lagret hade flera horisonter med infiltrerade kontaktytor. 307927 var konstruktionslager av humös lerig silt.
6127	Konstruktion av övervåning	527362		527362 var två platta stenar ca 0,26 m stora och 0,1 m tjocka belägna intill den utskjutande delen för ingång/trappa. Möjligen har de utgjort fundament till stolpe eller liknande för en utskjutande övervåning.
6129	Konstruktion av golv	526848, 519794, 518381	526848 har PM 527159 med rottrådar, träkol, träflis, hasselnötsskal (obrädda), målla, mineralsmältor. 518381 har PM 519163 med rottrådar, ängs/-betesmarksväxter, tiggarranunkel. 526848 har PS 527160	526848 var lagerrest med rottrådar som fanns i konstruktionssanden i N del av rum A. 519794 var ett tunt sandlager. 518381 var ett humöst och kladdigt lager som var upp till 0,15 m tjockt. Bitvis med rikligt innehåll av träflis. Mest träflis och tjockast närmast eldstadsfundament. Troligtvis bestod lagret av torvplattor och eventuellt rester av trägolv. Dessa båda lager hade samma utbredning och inget av dem fanns under eldstaden. Innehöll blandade delar från nötboskap, svin, får, höns, gås. Mellanhandsben, kota från hare. Ben från stor torsk. Kotor, kranieben från långa, sill, vitling, karpfisk. 1 fjäll från abborre. Splitter och brända fragment från däggdjur. Höftben och lårben från svartråta (ev. sammanhörande/artikulerade), vissa av benen bar också spår av rättgnag. Totalt 3805 g ben. Fynd av bärnsten: 1 pärla. Glas: 2 fragment fönsterglas (3g). Metall: 1 nål i CU-legering. Järnföremål: 3 spikar, 3 broddar. Keramik: 11 YRG trebensgrytor (14 fragment), 3 YRG kannor (3 fragment), 5 YRG krukor (5 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment)
6130	Konstruktion av gårdsplan	526316, 527056		526316 var ett tunt sandlager i V del av gårdsplanen. 527056 var raseringsmaterial av sand och tegel 0,05 m tjockt som använts som utjämning. Innehöll ben från nötboskap och får samt en kota från kummel. Totalt 147 g ben. Fynd av 1 YRG trebensgryta (1 fragment, 1 YRG kruka (1 fragment).
6131	Markberedning inför husbyggnation	527196, 527684, 526696, 527202		Utjämningslager bestående av humus med riklig förekomst av gödsel och träflis. 527202 har tolkats som ett undre gödselinblandat 0,05 m tjockt skikt medan de två övriga ingående övre liggande kontexterna var mer flisiga och 0,05–0,15 m tjockt. 527202 och 527196 var belägna inom huskonstruktionen och 527684 och 526696 var belägna på gårdsplanen V om huset. Innehöll blandade fragment från nötboskap, svin, får, gås, torsk, kummel. Käkpar, lös käke, språngben, mellanfotsben, tåleder, kotfragment från nötboskap. Skenben av gås. 1 lammkäke. Kraniefragment från stor torsk. Totalt 5989 g ben. Fynd av järnföremål: 1 spik, 1 ten. Läder: 1 spill-fragment. Glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (3 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment), 1 SVG kruka Noord-Brabant
6144	Konstruktion av byggnad	521267, 524474, 524484, 524765, 526899, 526904		6 avbrutna delar av troliga syllstockar från vägg. 524765 var en stock på tvären mot de andra.
6177	Konstruktion av gårdsplan	527750		Ett litet 0,05 m tjockt distinkt utjämningslager på gårdsplan. Lagret bestod av homogen sand med relativt rikligt med tegelkross.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7071	Träkonstruktion (syll till skjul?)	526980, 526990		526980 var en trästock med kvadratisk tvärsnitt 0,1 m tjock och 0,85 m lång. Sågat med tapp. 526990 var en trästock med kvadratisk tvärsnitt 0,1 m tjock och 0,95 m lång. Sågat. Stockarna är avdelade av störning men hör sannolikt ihop.
7078	Konstruktion av gårdsplan eller golv	524321		524321 var ett 0,1 m tjockt homogent lager av påförd grov ren sand.
7083	Markberedning inför byggnation	527036, 526937	527036 har PM 527045 (se bilaga 1). 529637 har PS 526941.	526937 var ett tunt rödbrunt lager av förmultnat trä och torv. 527036 var ett tunt och fläckvist förekommande lager av träflis. Båda i NÖ del av stadsgården. Flislagret var tjockast i den Ö/NÖ och tunnade ut mot V. Det kraftigaste partiet liknade slakor och fortsatte ut i gata B. Innehöll handrotsben från nötboskap, 7 g.

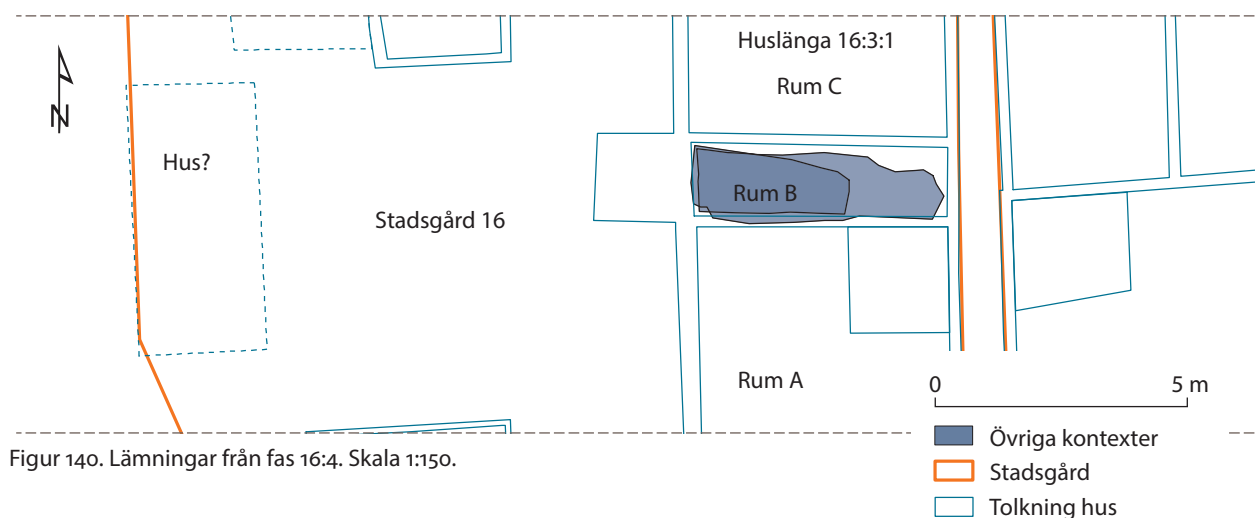
Figur 139. Lämningar från fas 16:3. Skala 1:150.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Över detta lades ett golv av grus och lera (KG 6120). I golvets trampyta fanns brukningsspår. Här fanns flera mindre föremål som kan ha tram-

Det är osäkert om fisken verkligen hanterades på den plats där benen påträffades. Det kan istället ha skett i den inre delen av förstugan eller ett angränsande rum. De påträffade benen kan vara utspilda där de påträffades.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6118	Konstruktion av golv	526666	PM 527107 med träflis, träkol, bär (latrin), hasselnötsskal, ogräs, ängs/betesmarksväxter (dynga). PS 527108 med osorterade ben, 4 g	526666 var ett konstruktionslager av jord och bränt trä, som kan vara spår av trägolv. Lagret var humöst och flisigt med sot och murbruk närmast eldstaden. Innehöll rikligt med ben från nötboskap, svin, får, höns, gås. Stora kotor av långa, mindre kranieben från samma art. Dessutom torsk, viltling, kolja, kummel, abborre (fjäll), plattfisk. De flesta horisontellt, flera fiskkotor var artikulerade. Totalt 2464 g. Delar av materialet hörde till underliggande sättsandslager. Rättgnag saknades. Fynd av glas: 1 kärl, 3 fragment fönsterglas (2g). Ben/horn: 2 bennålar. Järnföremål: 1 beslag 59mm, 1 krok, 1 kniv, 1 spik, 2 odefinierade föremål. Keramik: 1 YRG akvamanil föreställande en häst, Sachsen-Anhalt, 12 YRG trebensgrytor (13 fragment) 17 YRG kärl (17 fragment), 1 SVG trebensgryta (1 fragment), 1 SVG krus (1 fragment), 1 stengodskrus (1 fragment)
6120	Konstruktion och bruk av golv	520793	PM 520811 (se bilaga 1)	520793 var ett 0,05–0,10 m tjockt konstruktionslager av grus och lera med en trampad övre brukshorisont. Detta övre skikt vattensällades då en tydlig skillnad fanns i förekomsten av material mellan övre och undre skikt. Övervägande fjäll och småben från fisk spridd över lagerytan med koncentration i den västra delen. Tydlig avgränsning i väst mot ingång/trappa och i söder mot förmodad vägg. Lagret innehöll även förhållandevis rikligt med småsten och tegelkross. Lagret vattensällades. Innehöll ett rikt fiskbensmaterial, fjäll från abborre, karpfisk, hudtaggar av knaggrocka. Detta tyder på att man hanterat färsk fisk i rummet. Kotor från rockor, pigghaj, sill, ål, gädda, torsk, viltling, kolja, långa, abborre, plattfisk. Brända fragment noterades. Blandade ben från nötboskap, svin, får. 1 kindtand från en åkersork. Totalt 670 g ben. Fynd av ben/horn: 1 benpärla. Metall: 1 ändbeslag i CU-legering, möjligen knivskaft, 1 tråd CU-legering, 1 odefinierat blyföremål. Glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järnföremål: 1 söm. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment). Bränd lera: 2 fragment lerklining (10g)

Fas 16:5. Rasering av del av huslänga 16:3:1 och möjligen mindre hus

Datering: 1520–1530-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

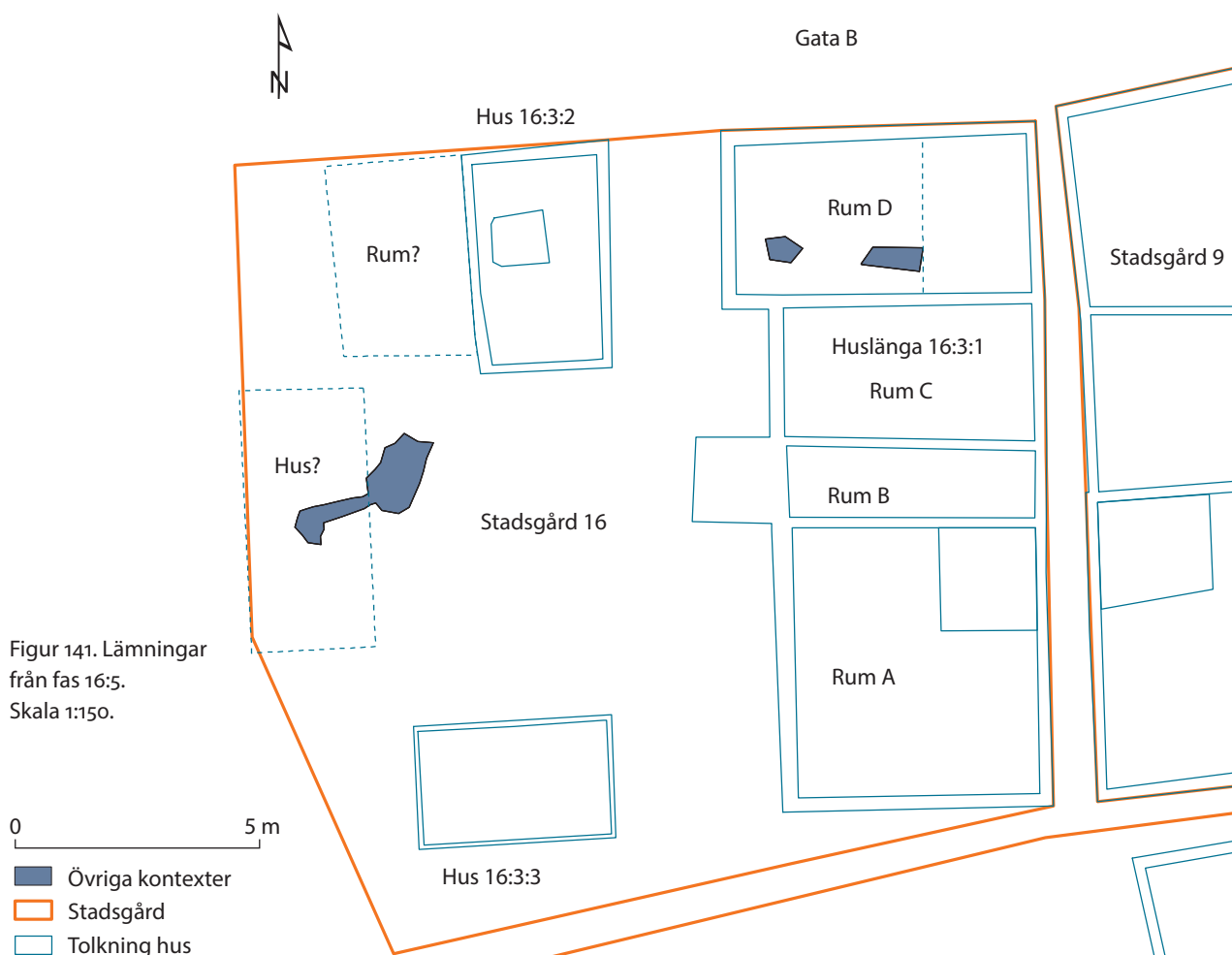
Delar av huslänga 16:3:1 brann. Den norra delen raserades därefter. Ett raseringslager fanns ovanför det äldsta golvet i rum D (KG 6536). Delar av sylvorna togs bort i samband med att ett dike grävdes i gata B (Se KG 6084, fas B:4). I vret 9/16 fanns en kasserad byggnadsdetalj, kanske en dörr, som kan komma från huslängan (se fas 9/16:3). Även

den övriga huslängan verkar ha raserats delvis. I rum A togs troligen golvet bort. I konstruktionslagren i rummet fanns föremål som kan höra till raseringen, som spikar (möjligen från golvet) och fönsterglas. Möjligen raserades en skorsten tillhörande eldstaden, i vreten öster om huslängan fanns mycket tegel (se fas 9/16:4).

På den västra delen av gårdsplanen fanns brandlager med bränt trä (KG 6093). Detta kan komma från en byggnad har funnits väster om gårdsplanen som raserades (figur 141, tabell 83).

Tabell 83. Grupper och kontexter i fas 16:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6093	Rasering av möjlig byggnad i västra delen av gårdsplan?	526494	PM 526627 med träkol, träflis, bränd dynga, ben, brända ogräs. PS 1013525	Brandlager på gårdsplan bestående av ett distinkt 0,05 m tjockt lager av sot och träkol. Först tolkat som eventuellt bränt golv. Kan det ha legat en byggnad där?
6536	Rasering av norra delen av huslänga 16:3:1	525452, 536844		525452 var en raseringsrest bestående av heterogen sand med förekomst tegelkross och 3 fragment fönsterglas. 536844 var en rasering bestående av heterogen sand 0,03–0,07 m tjock. med rikligt innehåll av träkol, sot och en del tegelkross. Innehöll lårbens av höns, revben från mindre däggdjur. 3 g. Fynd av 3 fragment fönsterglas (2g)

Fas 16:6. Konstruktion och bruk av huslänga 16:6:1, ombyggnad av hus 16:3:3 och gårdsplan

Datering: 1520–1530-talet, troligen samtida med utbyggnationen av timmerkistor i Göta Älv.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till vinterhalvåret 1527–1528.

En ny huslänga uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (huslänga 16:6:1). Hus 16:3:3 byggdes om. Hus 16:3:2 fortsatte användas. Delar av gårdsplanen byggdes om (figur 142, tabell 84).

Huslänga 16:6:1: Byggnaden var 14,0x5,5 meter stor och hade troligen fyra rum. Möjligen handlar det om stora ombyggnationer av huslänga 16:3:1, där delar av väggarna och alla golv byggdes om.

Huset har antagligen haft en övervåning med ett loft över hela eller delar av huslängan och en loftgång mot gårdsplanen. I den norra delen lades nya konstruktionslager av sand, och syllstenar och stockar (KG 6578). En stock daterades till vinterhalvåret 1527–1528. I den södra delen fanns en ny vägg mot väster (KG 6073). I norr byggdes en portgång direkt väster om huslängan.

Konstruktionen var troligen ungefär samtida med fas 9:10 och 9/16:4. I vreten fanns kranier av nötboskap som delvis låg inkilade under huslängans syllstockar och som hade använts stabilisering eller stöd av konstruktionen.

Längst i söder fanns rum A som var 5,5x5,0 meter stort. Golvet i rummet tätades med ett ler-

Tabell 84. Grupper och kontexter i fas 16:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6055	Fundament till ingång/trapp	517386, 526567	526567 har PM 527345 med träflis, träkol, enskilda hasselnötsskal, ängs-/betesmarksväxter. PM 525843 med enstaka fragment av rottrådar, träkol, träflis, hasselnötsskal, målla.	517386 var stora grovt huggna platta stenar ca 0,53x0,47x0,40 m. 526567 var homogen konstruktionssand 0,05 m tjock. Sanden innehöll enstaka fynd av metall. Hör samman med KG 6111. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, långa, obestämd torsk-fisk. Totalt 856 g ben. Fynd av järnföremål: 1 kniv, 1 spik. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 1 stengodskrus Siegburg, 1 stengodskärl
6062	Konstruktion av golv	509172		Brända bräddor. Troligen rest av golvbräddor
6063	Konstruktion av rum	510201	Har PS 1014728	Konstruktionslager av fin sand 0,1 m tjockt med sparsamt innehåll av kol och sot. Innehöll benfragment från nötboskap, svin, får (?), fisk. Totalt 91 g ben. Fynd av 1 YRG kärl (1 fragment)
6071	Konstruktion av golv	517586, 518298, 518299, 518360, 519219, 519220, 520550,	518360 har PS 1012842, 1014553	517586 var en golvkonstruktion bestående av två träreglar och ett större antal bräddor. Golvkonstruktionen var delvis bränd. 518298 och 518299 var hål för stör och rest av bränd stör. 518360 var ett homogent utjämningslager av sand, 0,15 m tjockt, med sparsamt innehåll av tegelkross och småsten. 519219 var en nedgrävning för stolpe och 519220 fyllning i stolphålet. 520550 var en rustbädd/armering av trä i anslutning till golvregel i nordvästra delen av rummet. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, höns, gås, torsk, långa, kummel, 1 kota från stor lax eller öring. Kalvarium av nötboskap. 1 skulderblad från rådjur, 1 furcola från gräsand (?). Totalt 6187 g ben. Fynd av glas: 1 kärl. Järnföremål: 2 nitar, 1 krok, 3 spikar, 1 söm, 1 ten. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (6 fragment), 3 YRG kannor (4 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment)
6072	Konstruktion av gårdsplan	526317	PM 526358 med träflis, träkol, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 1013584	Konstruktionslager av sand med tegelkross, träkol, 0,05 m tjockt. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin och får. Dessutom kraniefragment från stor torsk och en tåled från häst. Totalt 3500 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järnföremål: 1 spik. Keramik: 2 YRG trebensgryta (2 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)
6073	Konstruktion av vägg	518402, 518435		518402 var en 4 m lång, 0,2 m bred bränd stock från vägg. Låg på 518535, ett 0,2 m tjockt lager bränd sand med infiltration av brandlager. Innehöll blandade ben från nötboskap, gås, höns. Kotor, 1 underkäke från stor långa, 1 mindre kota från torsk. Totalt 1340 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järnföremål: 3 sömmar, 3 spikar, 1 nit. Keramik: 4 YRG trebensgryta (4 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment).
6074	Tätning/isolering av lera i rum	518306, 518455		Två lager av lera i anslutning till syllstockar
6109	Konstruktion av stör	523257		Bränd stör V om hus med oklar funktion.
6111	Konstruktion av fundament till ingång/trapp	517214, 526437		517214 var en samling naturstenar ca 0,2x0,2 m stora belägna på konstruktionslager av sand 526437. Hör samman med KG 6055.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6112	Konstruktion av golv	520747		Två brända N-S riktning golvreglar
6115	Konstruktion av golv	520725		Tunt humöst konstruktionslager. Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)
6188	Konstruktion av golv	522862, 525073, 525130 524808, 524817		525073 var ett tunt humöst sandigt lager i NÖ del av rum D, kanske ytterligare rumsindelning. 525130 var 6–7 brända stockar mellan 0,15–0,20 m Ø, 0,2–1,5 m långa. Delvis störda av sentida störning. 524817 var rest av bränt golv. 525130 och 524817 var samma objekt. 524808 var rest av bränd golvregel och 522862 troligen likaså.
6190	Konstruktion av golv	525211		525211 var ett tunt lerigt lager i Ö del av rum D, innehöll rikligt med träflis.
6191	Konstruktion av rum	523266, 524907, 525296		523266 var ett humöst sandigt 0,04 m tjockt lager under lergolv. Även inmätt som/samma som 525296. 524907 var ett 0,10–0,15 m tjockt distinkt och sandigt lager med innehåll av tegelkross, bränd lera och småsten. Fyllning efter borttagen syll eller sylstenar? Innehöll underkäke, kota från nötboskap, 248 g. Fynd av 1 YRG trebensgryta (3 fragment)
6578	Konstruktion av rum	505904, 507311, 523793, 525306, 526236, 526245, 526269, 526283	507311 har PD 507326 daterat till vinterhalvåret 1527–1528.	505904, 523793 var syllstockar/reglar i husets N kortsida. 507311 var en syllstock i husets Ö vägg. 525306, 526236, 526245 var sylstenar. 525306, 526269 var konstruktionslager av sand. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järnföremål: 2 spikar
7048	Konstruktion av golv	527000	527000 PM 527553 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ben, fiskben. 527000 har PS 527208, 1013597 med framtänder från lamm, kotor från kummel, 1 fjäll från abborre. Dessutom mindre mängd brända fragment	Konstruktionslager av siltig sand med småsten, träkol, kalk. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Ett fragment från höns. Framtänder från lamm, kotor från kummel, 1 fjäll från abborre. Totalt 4036 g. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650. Järnföremål: 1 nitbricka, 1 söm, 2 spikar, 1 odefinierat föremål, ev. knivskaft. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (6 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 3 YLG kärl (3 fragment), 1 stengodskrus (2 fragment) Raeren-typ 1500-tal
7067	Stolphål	526483		Nedgrävning 0,5x0,6 m stor och 0,2 m djup. Möjligen ett stolphål.
7077	Konstruktion av gårdsplan	526099	PM 526100 med träkol, träflis, bår (latrin), ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ben. PS 1013517	526099 var ett siltigt konstruktionslager med avfall 0,05 m tjockt. Innehåll av mat/hushållsavfall av diverse djurben samt utomhusväxter. Innehöll och sammansättning tyder på ett utomhus avsatt avfallslager. Innehöll blandade delar av nötboskap, får, svin. 4 metapodier från får. Bensplitter från däggdjur samt ben från ål, torsk, vitling 930 g ben. Kan höra samman med uthuset 16:3:3, matavfall till svin avsatt vid ingång till svinhus? Fynd av bergart: 2 flintavslag. Järnföremål: 1 nit

skikt invid syllarna på rummets västra och östra sida (KG 6074). Efter detta lades ett isolerande konstruktionslager av sand och ett trägolv (KG 6071). Hela eller delar av eldstaden från huslänga 16:3:1 återanvändes. I samband med konstruktionen av golvet placerades en stör och en stolpe ut men de tog bort innan golvbrädorna lades ut. Troligen hade någon funktion i själva byggprocessen. Rummet var en stuga med eldstad.

Norr om detta fanns rum B som var uppskattningsvis 5,0x1,5 meter stort. Rummets norra vägg (mot rum C) saknades, men placeringen av stenar vid ingången/trappen till huslängan antyder rummets storlek. I rummet påfördes konstruktionslager av jord och sand (KG 6063, 6115), på det lades

ett trägolv (KG 6062, 6112). Rummet var troligen en förstuga.

Ingången/trappan i anslutning till rum B byggdes om (KG 6055, 6111) med ett av konstruktionslager av sand och stora platta stenar. Intill ingången, kanske mellan stenarna fanns växter (rotfilt i jordprov).

Norr om detta fanns sannolikt ett rum som var 5x3 meter stort, rum C. Lämningar av detta saknades dock helt.

Längst i norr vid gata B fanns rum D som var 5,0x2,6 meter stort rum. På konstruktionslager av sand lades trägolv (KG 6188, 6190, 6191). Möjligen fanns två mindre rum här (ett i väster 2,6x3,0 meter stort, ett i öster 2,6x1,7 meter stort). Mel-

Figur 142. Lämningar från fas 16:6. Skala 1:150.

lanväggen mot rum C saknades, men golvlagen slutade tydligt där en mellanvägg bör ha funnits. I den norra väggen fanns dessutom en syllsten där en mellanvägg bör ha slutat. Smidesloppor och slagg i raseringslagren (fas 16:8) antyder smide i detta utrymme eller i närheten. Här fanns även en liten bit av en ugnsvägg, möjligen från en ässja.

Hus 16:3:3: Ett konstruktionslager för ett nytt golv lades ut (KG 7048). Lagret var troligen delvis

omrört av senare aktiviteter (här fanns passglas). Möjligen fanns ett trägolv på lagret (ej bevarat). Huset kan ha använts som svinhus (se fas 16:7).

Gårdsplan: Ett konstruktionslager av sand lades ut (KG 6072). Öster om hus 16:3:3 sattes en stör (KG 6109). Mitt på gårdsplanen grävdes en grop vars funktion är oklar, kanske för en stolpe, (KG 7067). Det fanns inga rester av stolpen kvar.

Fas 16:7. Brukande av gårdsplan

Datering: 1520–1530-tal till 1540-tal (1547).

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Norr om hus 16:3:3 fanns matavfall från stads-gårdens hushåll (se fas 16:6, KG 7077). Avfallet avspeglar konsumtionen av fisk (ål, torsk, vitling), nöt, får och svin. Benmaterialet indikerar också enligt den osteologiska analysen skinnberedning. Lagret har bildats utanför hus 16:3:3. Kanske har

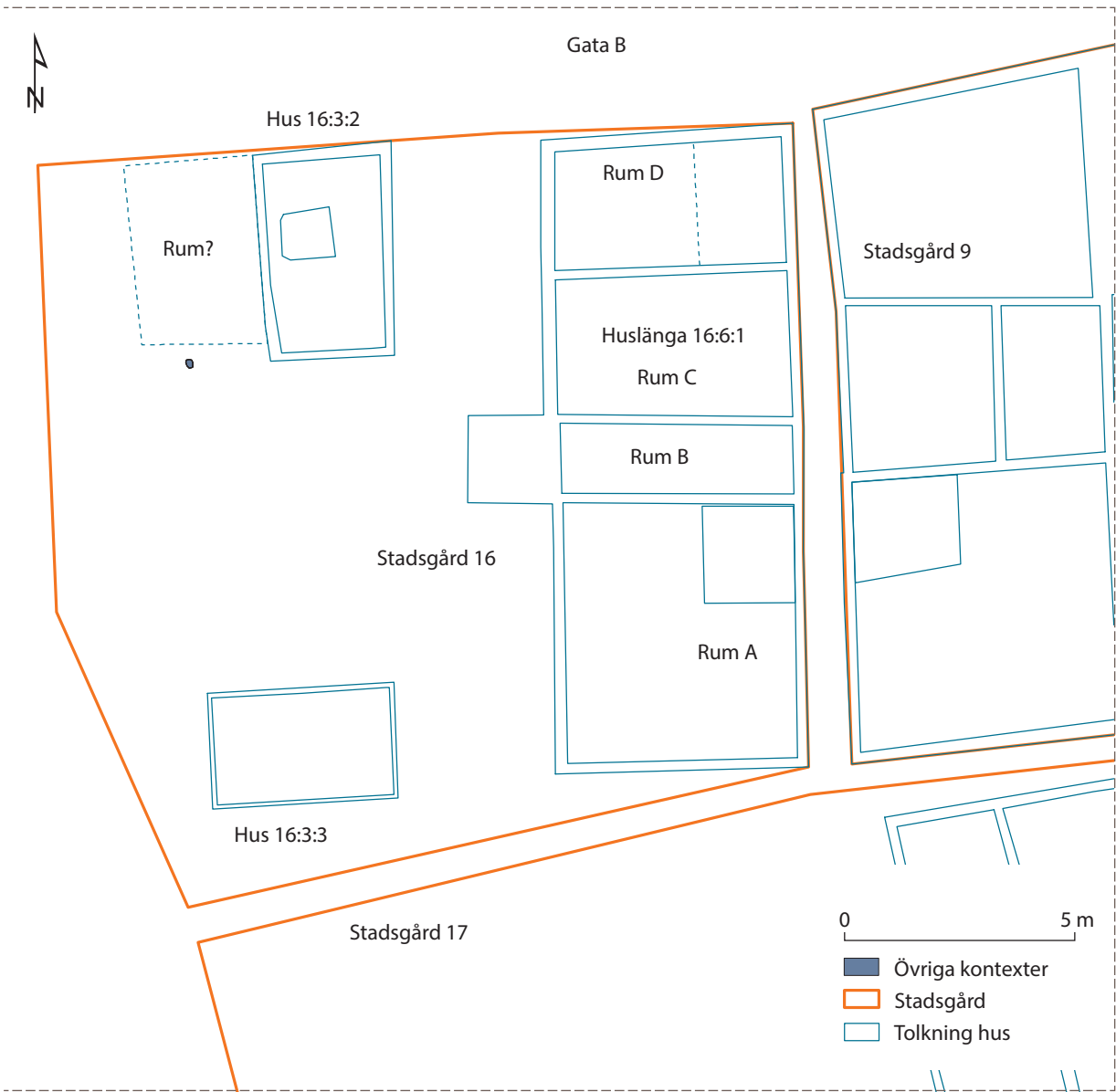
man slängt matavfall till grisar vid ingången till ett svinhus?

Längre västerut på gårdsplanen fanns spår av brukning nedtrampat i konstruktionslagren (se fas 16:6, KG 6072). Benmaterialet utgjordes av torsk, nöt, svin och får av karaktären hushållsavfall samt häst.

Mitt på gårdsplanen grävdes en grop, möjli-gen för en stolpe (KG 7069). Funktionen är oklar (figur 143, tabell 85).

Tabell 85. Grupper och kontexter i fas 16:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
7069	Nedgrävning för stolpe på gårdsplan	311276	Nedgrävning för stolpe eller grop, 0,15–0,20 m stor och 0,1 m djup. Fynd av 1 YRG trebensgryta (1 fragment)

Figur 143. Lämningar från fas 16:7. Skala 1:150.

Fas 16:8. Rasering av huslänga 16:6:1, hus 16:3:2, hus 16:3:3 och gårdsplan

Datering: Troligen 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 16:6:1 förstördes i en brand (figur 144, tabell 86). Brandhändelsen lämnade spår i form av brända golvplankor i rum A, B och D (se fas 16:6, KG 6062, 6112, 6188) och raseringslager i huset norra del, rum D (KG 6187). I raseringsmassorna

finns spår av rottrådar som kan komma från ett inrasat torvtak, samt rester av en bränd plank, troligtvis en regel eller en syllstock. Det finns också eventuella spår av brukningen av utrymmet i form av hasselnötsskal och råg. Rester av smidesloppor visar att järnhantverk har skett någonstans i närheten. Efter branden lät man brända trägolv och annat raseringsmaterial ligga kvar på marken och dessa jämnades ut. I vret 9/16 fanns tegel som kan komma från en raserad skorsten.

Tabell 86. Grupper och kontexter i fas 16:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2170	Rasering av eldstad i hus	311512, 312010, 313142	312010 har PM 312024 träkol, träflis, inga fröer. 312010 har PS 1016340 med ben från obränd torskfisk	Raserad eldstadskonstruktion. 311512 utgjordes av delvis huggna stenar ca 0,15–0,40 m stora. 312010 var heterogen sand med träkol och sot. 313142 utgjordes av delvis huggna stenar ca 0,15–0,30 m stora. Innehöll ben från obränd torskfisk, 1 g. Fynd av bergart: 1 flintavslag. Järnföremål: 1 spik
2171	Rasering av hus	312038	PM 312057 (se bilaga 1). PS 1016336	Raseringslager av sand med enstaka tegelkross, aska och träbiter. Spår av brukning. Innehöll blandade delar av nötboskap, svin, får, torsk. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor (9 fragment), 12 YRG kärl (13 fragment). Övrigt: 1 sintrat/förglasat föremål, keramik?
2182	Rasering av hus	313449		Två raserade brädor med oklart ursprung. Kan komma från eldstadskonstruktion eller vägg.
6070	Rasering och bruk på gårdsplan	517528	PM 524906 med träkol, träflis, förkolnade ängs/betesmarksväxter (dynga) och förkolnat ogräs, fiskben, järnföremål. 521594 med träkol, träflis, rottrådar, fiskben, fragment av hasselnötsskal, ogräs, ängs/betesmarksväxter. 521588 med träkol, träflis, dynga, ogräs, latrin, fiskben, enstaka hasselnötsskal. 521586 med enstaka hasselnötsskal. Har PS 520155, 1015537, 1016842, 1016849, 1015555, 1015566, 1015576	517528 var ett heterogent flisigt lager med flera humösa och sandiga/siltiga horisonter. Närmast huset fanns tegelkross, lerklining och mycket fiskben. Lagret grävdes i rutor. Innehöll blandade ben av nötboskap, svin (även spädgris), får, häst, get, gås, höns. Flera hornkvikar. Flera ben av råtta. Vilt: storlom, rådjur. Fisk: Torsk, långa, gråsej (bl.a sammanhörande underkäkar av stor individ), vitling, kolja, ål, plattfisk, abborre (ben, fjäll), pigghaj (kotor, ryggtagg), kummel, hälleflundra, sill, gädda, karpfisk, ål, knot/fjärsing, rocka. Totalt 49 817 g ben. Enstaka ben hade spår av hundgnag. Fynd av järnföremål: 1 litet beslag möjligen till ett skrin, 1 beslag, 1 lås, 1 kniv, 1 fiskekrok, 48 spikar, 29 sömmar, 5 broddar, 16 nitar, 3 tenar, 1 bult, 3 odefinierade föremål. Metall: 1 bokbeslag i CU-legering, 1 blyföremål, troligen en plomb. Glas: 1 Krautstrunk 1400–1550, 2 glaskärl med noppdecor, 1 kärl med optiskt blåst dekor, 1 räfflad glastråd till kärl, 16 fragment fönsterglas (13g), 1 fragment fönsterglas av blått glas, 2 glaskärl odefinierade. Slagg: 3 fragment (1035g). Organiskt: Större mängd djurhår, drev? Bränd lera: 26 fragment (112g). Bärsten/bergart: 3 pärlor, 1 skifferbryne. Ben/horn: 1 bennål, 1 bearbetat ben, möjligen en stylus, 1 hornavfall. Keramik: 53 YRG trebensgrytor (61 fragment), 4 YRG krukor (5 fragment), 129 YRG kärl (130 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 2 SVG krukor (2 fragment), 2 krukor jydepotte, 6 YLG kärl (6 fragment), 1 kärl, möjligen kanna, Saintonge? 3 stengodskrus Siegburg 1400-tal, 6 stengodskrus Siegburg 1350–1550, 2 stengodskrus Siegburg, 1400–1550, 1 stengodskrus Raeren 1450–1550, 1 stengodskrus Siegburg, 1 stengodskrus odefinierat.
6187	Rasering av rum D	522847, 522979, 525057, 525088, 525234	522979 har PM 523313. (se bilaga 1). 525057 har PM 525222 (se bilaga 1). Rottrådar från ev. torvtak. 522979 har PS 523312	522847 var en bränd plank, troligen rest av en golvregel eller syll. 522979 var ett raserings/brandlager bestående av hårt bränd sand med stora mängder träkol. I Ö del av rum, vilket kan tyda på rumsindelning. Även indikationer på en tröskel. 525057 var ett raseringslager i V del av rum. I övergången till ovanliggande konstruktionslager fanns en hel del järnföremål. 525088 var ett sandigt raseringslager med rikligt innehåll av träkol, aska och sot samt mindre förekomst av tegelkross. Sannolikt samma som 522979. 525234 var ett raseringslager med rikligt innehåll av träkol. Innehöll obrända ben från nötboskap, svin. 1 kalvarium, 1 mellanfotsben från nötboskap. 4 kotor från stor långa. Små brända benfragmenten från nötboskap, svin, får, plattfisk, kolja. 1 fiskfena. Totalt 1013 g ben. Fynd av järnföremål: 6 spikar, 2 sömmar, 1 hästkosöm, 3 beslag, 1 borrh, 1 gångjärnsbeslag, 1 krok, 1 gängat föremål, 5 ten, 1 föremål med ring, 13 odefinierade föremål. Bränd lera: 2 fragment (26g), 1 fragment lerklining (8g), 1 fragment ugnsvägg (27g). Slagg: 7 fragment (78g). Keramik: 10 YRG trebensgrytor (14 fragment), 5 YRG pannor (10 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 25 YRG kärl (32 fragment)

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7066	Rasering av hus	312380, 312397	312380 har PM 312406 med träkol, träflis, bär, ogräs. Bostad? PS 1016412	312380 var ett tydligt 0,03 m tjockt sotigt brandlager med träkolsbitar, aska, tegelkross och eldpåverkad sten. Lagret tolkades i fält som ett eventuellt golv. PM visade på inomhus/rent. Möjligen var detta södra delen av hus 16:3:2. 312397 var ett litet raseringslager av småsten med sot och tegelkross. Innehöll blandade delar samt splitter av nötboskap svin, får, get (ett helt mellanhandsben). Totalt 1128 g ben. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment).
7068	Fyllning i stolphål/grop	526484		Fyllning i stolphål/grop bestående av sand och småsten. I fyllningen fanns fynd av metall, keramik och djurben. Innehöll bensplitter från nötboskap, 568 g. Fynd av järnföremål: 1 spik. Keramik: 1 YLG trebensgryta (1 fragment)
7070	Återfyllning av stolphål	311277		Fyllning av stolphål bestående av humös sand
7073	Rasering på gårdsplan	525869, 525892	525892 har PM 525893 (se bilaga 1). PS 1013512	525869 var ett 0,04 m tjockt homogent sandlager. 525892 var ett brandlager som nästan uteslutande bestod av träkol och därför initialt tolkades som ett bränt golv in situ men som omtolkats som påfört brandlager. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, torsk. En ländkota ev. rådjur. Totalt 1109 g ben. Fynd av järnföremål: 1 bult. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
7074	Rasering på gårdsplan. Kan vara del av hus	525523, 525524, 525709	525523 har PM 525553 med träkol, förkolnade ogräs, ängs/betesmarksväxter. PS 525554 med kota av torsk	525523 var sandlager 0,05 m tjockt med rikligt innehåll av träflis, träkol, sot och tegelbrockor. Innehåll av blandade delar av nöt och svin. Enligt makro möjlig indikation på svett bodgolv. 525524 var mellangrov orangebrun sand. 525709 var ett tunt homogent sandlager. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, svin. 1 kota från torsk. Totalt 401 g ben. Fynd av järnföremål: 2 sömmar, 1 spik. Slagg: 1 fragment (105g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
7075	Rasering av hus	524829, 524850, 526952, 526913	526952 har PM 527206 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), smältor, metall. PS 527207	524829 var ett lerigt 0,12 m tjockt lager med tegelkross och småsten samt rikligt med bränd lera, småsten, träkolsbitar, sot. 524850 var ett 0,12 m tjockt lager av lera med tegel. 526913 var ett homogent lerigt humöst raseringslager intill 0,12 m tjock med tegelbrockor, tegelkross, småsten. 526952 var ett bränt raseringslager 0,10 m tjockt med relativt rikligt innehåll av tegelkross, eldpåverkad sten, bränd lera, träkolsbitar och sot. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Ben från kummel, obestämd torskfisk. Underkäke från nöt, hornkvice från tjur, hornkvice från bagge. Helt mellanhandsben från rådjur med tillhörande sidostråle. Totalt 1897 g ben. Fynd av järnföremål: 1 nit, 2 spikar. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 1 SVG kruka (1 fragment)
7076	Rasering på gårdsplan	519258, 519372, 525466	519258 har PM 519364 (se bilaga 1). Torskkotor hittade i PM. 525466 har PM 525503 med träkol, träflis, rottrådar (obrända), hal-lon (obränd), ogräs (bränd), ängs-/betesmarksväxter (bränd dynga). 519258 har PS 519365 med fåtal små fiskben. Medelstora obrända ben av nöt, svin, får, fågel, fisk. 519372 har PS 519458 med obrända ben från främst nötboskap, svin, fisk. 525466 har PS525504 med splitter samt brända kotor av plattfisk.	519258 var ett heterogent brandlager 0,05 m tjockt bestående av koncentrationer av humös sand med enstaka tegelbrockor, en del tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten, småsten och rikligt med stora bitar träkol, aska och sot. 519372 var ett humöst brandlager 0,03 m tjockt med enstaka tegelbrockor (varav vissa sekundärbrända), en del tegelkross, bränd lera och eldpåverkad sten samt rikligt med småsten träkolsbitar och sot. Troligen ej bränt in situ, utan omflyttat eftersom det fanns obränd material i lagret. Åtskilt från överliggande 519258 av ett tunt lager aska. I lagret fanns brända stenar ca 0,2x0,12x0,12 m stora. Möjligen har dessa utgjort syllstenar i huset? 525466 var ett homogent sandigt lager 0,1 m tjockt med rikligt innehåll av träkol och sot. Sekundärt deponerat troligen i utjämningssyfte. Innehöll obrända, stora, medelstora och blandade ben från nötboskap, svin, får, fågel, fisk, torskfiskkotor. Då materialet var obränd hör det knappast samman med brandlagret, utan är snarare omlagrat material. I utjämningssyfte brända kotor av plattfisk och vitling. Totalt 1197 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järnföremål: 2 nitar. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 9 YRG kärl (9 fragment),

Hus 16:3:2 raserades (KG 2170, 7076, 2171, 2182), raseringsmassorna brändes. Rester av bränt trä fanns även på gårdsplanen (KG 7066). Detta kan ha utgjort ett golv i hus 16:3:2. I raseringsmassorna fanns en stor mängd föremål. Detta material speglar sannolikt hushållets materiella kultur fram till destruktionsfasen. Flertal fragment av fönsterglas antyder att det troligen funnits glasfönster på stadsgården redan under den äldre stadstiden. Här

fanns även ett fragment av ett blått fönsterglas av en ålderdomligare typ med kröjlade kanter. Det är troligen om en skärva från ett medeltida kyrkfönster (se glasrapport för 2015).

Hus 16:3:3 brann ner (KG 7075), och raseringslager jämnades ut.

På gårdsplanen direkt väster huslänga 16:6:1 och delvis över resterna av hus 16:3:3 fanns ett humöst lager med flera sandiga horisonter (KG 6070).

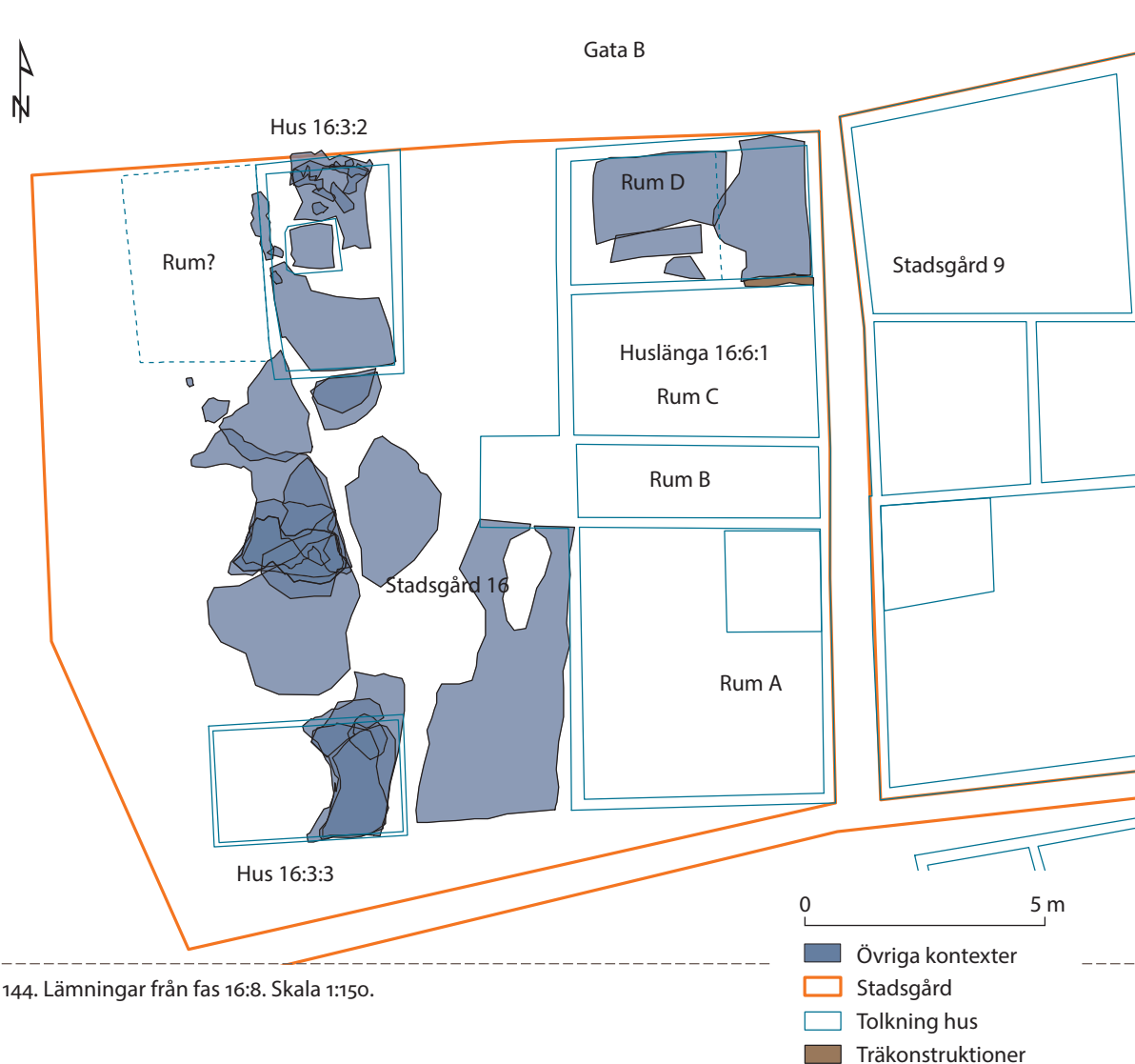
Lagret var tjockast närmast huslängan och avtog längre västerut på gårdsplanen. I delar av lagret fanns en tydlig brandhorisont, denna hör med all sannolikhet samman med en brand i samband med att bebyggelsen revs. Horisonterna i lagret visar att det inte har tillkommit i ett enda skede. Sannolikt var det ett brukningslager blandat med raseringsrester. Närmast huslängan verkar hushållsavfall ha slängts, även om det är svårt att säga om det skett kontinuerligt under längre tid eller främst när huslängan revs. Här fanns även spår av fiskhantering och beredning av hudar samt inslag av latrin. Lagret var en väl sammanhållet utan tecken på omlagring. Lagret innehöll en mycket stor mängd ben (strax under 50 kg). Här fanns stora mängder fiskben, varav många var artikulerade. Dessutom fanns vilt i form av rådjur och storlom.

Här fanns även en stor mängd föremål. En del av keramikfragmenten var nötta och någon enstaka är sekundärt bränd, det kan röra sig om

material som ackumulerats under längre tid. Sammanlagt 25 hästskosömmar samt en tåled av en häst hittades också på gårdsplan vilket ytterligare stärker teorin om att man har hållit en eller flera hästar på gården.

Närmast syllen fanns tegelkross och rester av lerklining – troligen spår av raseringen av huslänga 16:6:1. Analysen av miljöprovet från lagret innehöll förkolnade frön från ogräs och ängs/betesmarksväxter. Provet är taget från den yta där hus 16:3:3 fanns och tolkades som material från ett bränt bodgolv.

Mitt på gårdsplanen fanns brand- och sandlager (KG 7073, 7074, 7076) materialet var troligen utjämnade raseringsmassor från de omgivande husen (hus 16:3:2 och 16:3:3). Jordprover innehöll material som kan komma från en bod, kanske för förvaring av spannmål (KG 7073, 7074). Stolparna på gårdsplanen togs bort och hålen fylldes igen (KG 7068, 7070).

Figur 144. Lämningar från fas 16:8. Skala 1:150.

Fas 16:9. Konstruktion av huslänga 16:9:1, hus 16:9:2

Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med datering till efter 1459.

Huslänga 16:9:1 uppfördes utmed stadsgårdens östra sida. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes hus 16:9:2. I den nordvästra delen av stadsgården anlades en bing. Troligen fanns en byggnad utmed gata B (figur 145, tabell 87).

Huslänga 16:9:1: Byggnaden var cirka 14,0×5,5 meter stor och hade fyra rum. Då relativt få rester av husets väggar, och i princip inget av eldstaden fanns kvar är det sannolikt att delar av huset plockades ned vid raseringen (se fas 16:13). Utöver golv fanns endast mindre delar av de västra och östra långsidornas väggar, mellanväggen mellan rum A och B, samt spridda syllstenar kvar. I byggnadens nordvästra del fanns sammanhängande stensyll kvar. Utmed den västra ytterväggen fanns två stolpar (KG 6114) som vara en del av väggkonstruktionen. Möjligen har de stöttat upp ett loft eller en övervåning. Över rum A och B fanns ett torvtak (se raseri i fas 16:13).

Längst i söder fanns rum A som var 5,6×4,9 meter stort. Rummet var en stuga med eldstad. Här lades ett isolerande konstruktionslager av sand (KG 6061) och på den ett trägolv (KG 6058). Sanden innehöll mycket snäckskal som visar att den hämtats från en strand. I konstruktionslagret fanns föremål som kan ha hamnat där vid brukning eller byggnation som borsten. Spikarna kan ha suttit i golvet. Här fanns även äldre datering än kontexten, som kärlglas, som kan vara en iblandning av äldre material. De flesta ben var små och starkt fragmenterade och kan ha samlats under trägolvet av råttor. Innan golvet byggdes placerades flera störrar och stolpar (KG 6052). De kan ha varit delar av konstruktioner eller använts under bygget. De större stolparna kan ha burit upp en övre våning.

En eldstad byggdes troligen i rummets nordöstra del. Eldstadens placering visades av trägolvet utbredning, placeringen av de intilliggande tegelkonstruktionerna och raseringsmassorna (se fas 16:13). I raseringen fanns stenar som troligen hade ingått i eldstaden. Det fanns även mycket tegel i raseringen som kan ha ingått i eldstaden och en skorsten (se KG 6034, 6036, 6054 i fas 16:13).

Väster och söder om platsen för eldstaden fanns två tegelkonstruktioner byggda i anslutning till eldstaden (KG 6040). Trägolvet, och väggen mellan rum A och B låg delvis över dessa. Den norra av dem var troligen en del av husets grundläggning, men den södra kan ha varit fundament till fast inredning eller möjligen en funktion knuten till eldstaden. Utmed syllstocken öster om den sydligare tegelkonstruktionen fanns en koncentration av spik som kan ha suttit i en konstruktion. Här fanns även delar av gångjärn. Möjligen har ett skåp funnits här. I kontexten fanns delar av kärl och ett verktyg (en kil) som kan ha funnits i ett skåp.

Under golvet i rum A (i isoleringslagren) fanns spår av hushållsavfall som troligen dragits in här av råttor. Här fanns ben som kan visa hushållets konsumtion under brukandet av rummet. Benen fanns från nötboskap, svin, får, höns, gås, tjäder, samt ett flertal fiskarter torsk, vitling, långa, lax/öring och mört. I raseringslagren (se KG 6038, 6057 i fas 16:13) fanns ben och föremål från den sista brukningen av rummet.

Norr om detta fanns rum B som var 4,5×4,9 meter stort. Spår av bränt golv fanns i den sydligaste delen (i fas 16:13). Då lämningarna här var fragmentariska går det inte att avgöra utrymmet egentligen var ett större rum i norr och en förstuga i söder (som i de äldre huslängorna). Möjligen återanvändes den äldre ingången vid rum B.

Utmed gata B fanns två rum. I väster fanns rum C som var 3,3×2,9 meter stort, i öster rum D som var 1,4×2,9 meter stort. I båda rummen byggdes jordgolv (KG 6180), möjligen var det en utjämning/isolering, men inga rester av bräddor till ett ovanliggande trägolv fanns bevarade. Golvet utgjordes sannolikt av omlagrade äldre raseringsmassor. Förekomst av slagg ger indikationer på smide. Även i raseringslagren fanns spår av smide och av gjutning i form av en degel (se fas 16:13, KG 6010, 6012). Dessa rum var troligen bodar, möjligen var rum C en smedja. Direkt norr om rum C sattes två stolpar i gata B (se fas B:6, KG 6009). De kan ha varit en del av huskonstruktionen, som en utkragande övervåning. Konstruktionslagren innehöll troligen omlagrat avfall från föregående raseri. Här fanns ett homogent keramikmaterial med enbart kokkärl i yngre rödgods. Även benmaterialet, med artikulerade ben och fiskben, tydde på hushållsavfall.

Tabell 87. Grupper och kontexter i fas 16:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2112	Konstruktion av bing	310850, 311435, 311388, 311340, 311328, 311321, 311293	311388 har PD 311474 ej daterad tall, 311475 ej daterad gran. 311435 har PD 311476 daterat till efter 1459 (möjligen 1460–1490), 311477 ej daterad gran	Fyrkantig Träkonstruktion bestående av nedgrävning, fem hörnstolpar, en väggkonstruktion av bräddor samt ett golv bestående av isolering av björknäver och torv, konstruktionslager av sand och stenläggning. Fynd av 1 båtboard med två nitar
2173	Konstruktion av gårdsplan	312070, 312071		312070 var utjämningslager sand 0,05 m tjockt. 312070 var brukning eller trampyta på utjämningslagret. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Mellanfotsben från rådjur. Ej vägt. Fynd av järnföremål: 1 krampa, 2 nitar, 4 spikar, 1 söm, 1 ten, 2 odefinierat föremål. Keramik: 2 YRG trebensgrytor YRG (2 fragment), 2 stengodskrus Siegburg 1400–1550, 1 stengodskrus från Raeren/Westerwald 1575–1700
2179	Konstruktion av gårdsplan	311078, 526359		311078 var ett tjockt lager av ren sand varvat med flera horisonter av humös sand. Troligen består lagret av flera generationer av konstruktionslager av sand för (bortplockad) stenläggning. 526359 var en platt sten som troligen utgjort syll till hus 16:10:1 Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment).
2089	Konstruktion av gårdsplan	525313		Konstruktionslager av sand med större och mindre stenar, enstaka tegelbrockor, tegelkross, småsten. 0,1 m tjockt. Stenar kan vara rest av stenläggning. Innehöll blandade ben från nötboskap (inklusive metapodier, tåleder), svin, får. Totalt 1926 g ben. Fynd av glas: 2 passglas 1550–1650, 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 6 YRG trebensgrytor (6 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 5 kärl YRG (5 fragment), 2 YLG kärl YLG (2 fragment), 1 fajansfat från Holland 1600-tal
6005	Konstruktion av vägg	502022, 502047, 503637		Konstruktionslager av sand och syllstensrad
6040	Konstruktion av tegelfundament	509718, 515066		509718 var en fyrkantig konstruktion av sand och tegelbrockor/kross belägen direkt intill eldstad. 0,3 m hög och 1,4x1,4 m stor. 515066 var en rektangulär konstruktion av sand och tegelkross belägen i anslutning till vägg och V om eldstad. 0,3 m hög och 2,4x1 m stor. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, gås, obestämd torskfisk. Delvis ej vägt. Fynd av järnföremål: 12 spik, 1 gångjärnsstapel, 1 verktyg/kil, 1 brodd. Keramik: 3 YRG trebensgryta (5 fragment), 13 YRG kärl (15 fragment), 1 RG kärl (1 fragment)
6051	Konstruktion av golv	505780	505780 har PM 516651 med plommonkärna (se bilaga 1), ogräs-/betesmarksväxter.	505780 var konstruktionslager av sandig silt som var infiltrerat med underliggande ben- och flislager 517528 (KG 6070). Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, höns, gås. 1 överkäke från rådjur, 1 halskota från räv. Kotor från torsk, kummel, långa. Totalt 6754 g ben. Fynd av metall: 1 remändebeslag i CU-legering. Järnföremål: 5 sömmar, 8 spikar, 4 nitar, 2 oidentifierade föremål. Ben/horn: 1 pärla. Bränd lera: 1 fragment lerklining (22g). Glas: 2 passglas 1550–1650, 1 kärl, 1 kärl med tråddekor, 15 fragment fönsterglas (13g). Keramik: 31 YRG trebensgrytor (35 fragment), 1 YRG lock (1 fragment), 22 YRG kärl (22 fragment), 2 YLG kärl (2 fragment), 1 stengodskrus Siegburg 1400–1550
6052	Konstruktion av stölar och stolpar i rum A	514418, 514428, 514905, 514907, 514982, 515114		514418, 514428 och 514907 var störhål, 514982 och 515114 var stolphål medan 514915 var en bränd störest. Dessa var belägna på olika platser i rum A
6056	Konstruktion av stenläggning	515326		En samling naturstenar ca 0,20x0,15x0,10 m stora. Ett antal av stenarna bildar en cirkel
6058	Konstruktion av byggnad och golv rum A	513250		Bränd del av vägg, Ö-V golvreglar, N-S brända golvbräddor. Ev. inslag av nedrasade takdelar
6061	Konstruktionslager rum A	514831	Har PS 514929	Konstruktionslager till trägolv, 0,17 m tjock av sand med tegelkross, kalkbruk, småsten. Sanden innehöll mycket snäckskal som visar att den hämtats från stranden. Benen var små och starkt fragmenterade och låg både horisontellt och vertikalt, de kan ha samlats under trägolvet av råttor. Flera fall av artikulerade ben, d.v.s ej omrörda, omflyttade massor. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, höns, gås, tjäder, torsk, vitling, kummel, långa, lax/öring, mört. Totalt 6405 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g), 3 dryckeskärl Keulenglas 1400–1550. Järnföremål: 3 knivar, 2 beslag, 1 borrar, 1 solja, 14 spikar, 12 sömmar, 4 nitar, 1 ten, 1 odefinierat föremål. Metall: 1 beslag CU-legering. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (9 fragment), 13 YRG kärl (13 fragment), 2 stengodskrus

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6069	Konstruktion av vägg	517201		En platt sten ca 0,4 m stor, troligen del av syll
6110	Konstruktion av byggnad	520370		En samling naturstenar ca 0,17x0,15x0,15 m stora.
6114	Konstruktion av stolpar hus 16:9:1	519737, 519759, 519768, 519786		519759 och 519786 var otydliga ovala nedgrävningar ca 0,3 m långa, 0,1–0,2 m breda och 0,1 m djupa. 519737 och 519768 var stenskoningar. Av själva stolparna fanns inga rester.
6119	Konstruktion av gårdsplan	505920	PS 1014397	Konstruktionslager av sand 0,05–0,20 m tjockt. Innehöll blandade ben från nötboskap, 133 g. Fynd av järnföremål: 1 nit, 5 sömmar. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (3 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment)
6180	Konstruktion av golv i rum C och D	503494, 522832, 523716, 525081	503494 har PM 523707 med träkol, träflis, rottrådar, bär (latrin), ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), koksliknande material. 503494 har PS 523706	523494 var humös kompakt lerig silt med enstaka tegelbrockor, tegelkross, träflis och träkol. Innehöll en del sten upp till 0,15 m stora. 522832 var ett tunt lager av kompakt humös och något flisig silt med enstaka träkol och sot. 523716 var två stenar i 523494. 525081 liknade 523494 och var troligen samma objekt. Innehöll större ben från nötboskap (metapodier, underkäkar). Blandade ben från svin, får, långa, torsk, kummel, plattfisk. Kota från stor långa. Hornkvice från en honget, 3 artikulerade vristpaket från nötboskap. Totalt 2709 g ben. Fynd av glas: 7 fragment fönsterglas (8g). Järnföremål: 6 spikar, 1 nit, 3 sömmar, 2 krampor, 3 föremål odefinierade. Slagg: 1 fragment (48g). Keramik: 24 YRG trebensgrytor (32 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 3 YRG pannor (3 fragment), 40 YRG kärl (41 fragment)
7064	Konstruktion på gårdsplan	527046		Rest av ett utjämningslager av sand 0,07 m tjockt
7072	Konstruktion av gårdsplan	313224, 523858, 523887		523858 var sandlager med aska, sot, 0,1 m tjockt. 523887 var ett 0,05 m tjockt utjämningslager av sand. 313224 var konstruktionslager av sand med aska, småsten
7079	Konstruktion av stenläggning på gårdsplan	505425, 505542, 505646		Stenläggningsrest. 505646 var konstruktionslager av sand. 505542 var ca 0,3–0,6 m stora syllstenar, möjligen kantstenar vid vägg. 505425 var en väl sammanhållen samling mindre ca 0,05–0,1 m stora naturstenar i anslutning till de större. Innehöll keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment). Järnföremål: 1 smitt föremål, möjligen kist-handtag
7090	Konstruktion av stolpar	311010, 311030, 1006514		Nedgrävningar för stolpar, inga stolpar bevarade.

Intill gata B byggdes en ny portgång med en stenläggning på konstruktionslager av sand (KG 7079).

Hus 16:9:2: Uppfördes utmed stadsgårdens södra sida och var cirka 2,7 meter brett och minst 6 meter långt. Huset hade minst ett rum. Det var troligen sammanbyggt i vinkel med huslängan. Här påfördes konstruktionslager som troligen var delar av ett jordgolv (KG 6051). I lagret fanns ben som var hushållsavfall, som fiskben och ben från tamboskap. Här fanns även ben från rådjur och räv. Många keramikfragment var spjälkade och nötta tyder på omlagrat material. Lagret kan vara ett omdeponerat avfallslager som använts för konstruktionen. Delar av materialet, som passglas, bör ha tillkommit under brukningen och ha trampats in i golvet. Även delar av benmaterialet kan vara matavfall som givits till svin.

Gårdsplan: Flera olika konstruktionslager av sand påfördes (KG 2173, 2179, 2089, 6119, 7064, 7072). Direkt väster om huslängan fanns beva-

rad stenläggning från gårdsplanen (KG 6110, KG 6056). Även längre åt väster fanns spridda stenar som kan vara rest av stenläggning (KG 2089). Sannolikt har hela gårdsplanen varit stenlagd. Delar av stenarna intill huslängans vägg bildade en cirkel, möjligen har en tunna eller konstruktion funnits här (KG 6056).

I konstruktionslagren fanns ett flertal föremål som troligen hamnat här vid brukandet av gårdsplanen. Det var bland annat fragment av passglas och fajansfat. Materialet visar att gårdsplanen användes en längre tid. Det benmaterial som fanns här kan ha hamnat här när gårdsplanen konstruerades, och i viss utsträckning vid brukandet.

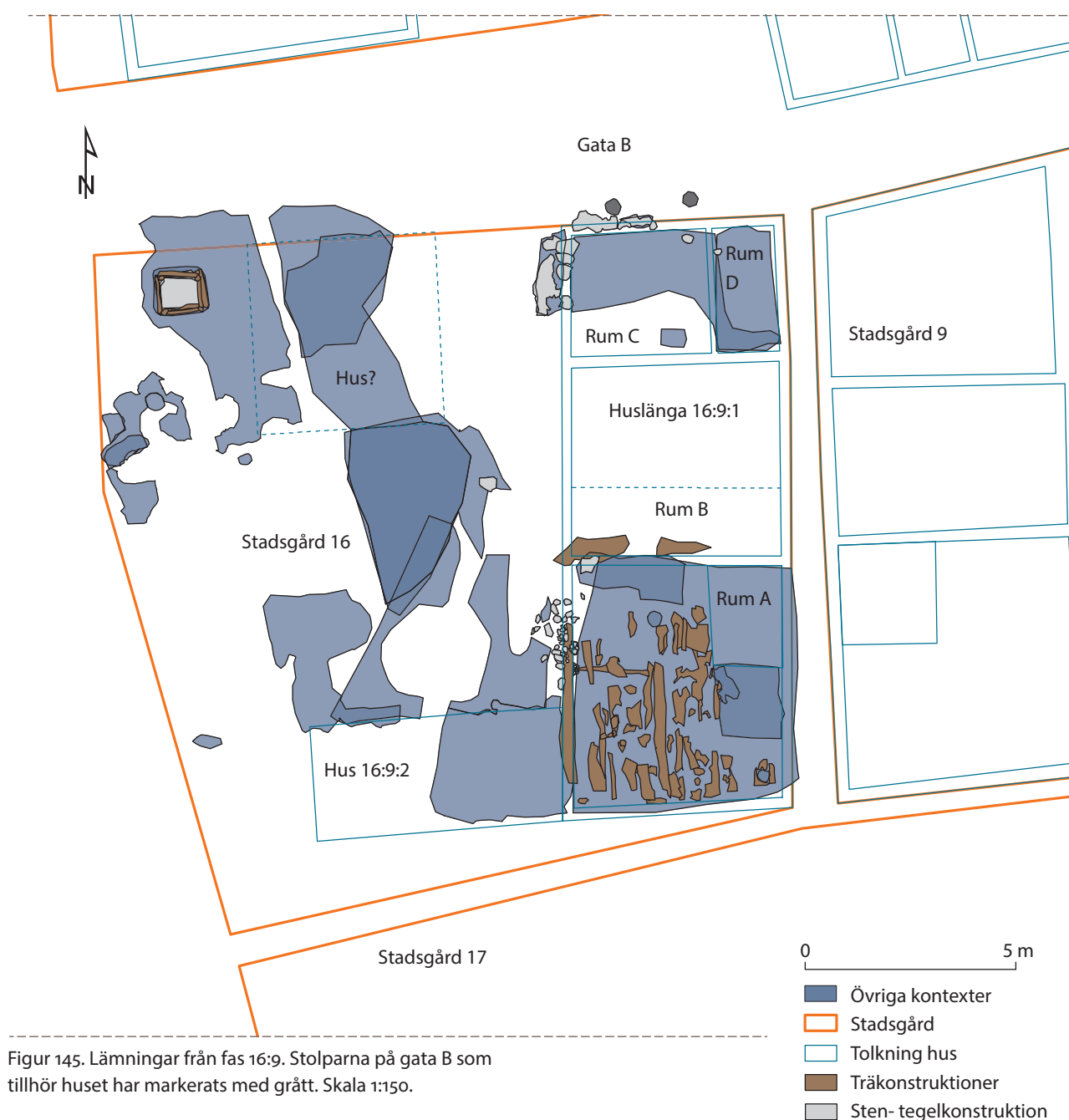
Utmed stadsgårdens västra sida sattes tre stolpar (KG 7090). Den västligaste kan ha ingått i stadsgårdens gräns mot väster.

Troligen fanns ännu en byggnad utmed gata B, den kan ha varit 4,5 meter bred och minst 4,5 meter lång utmed gatan. Gårdsplanens konstruk-

tionslager hade en rak och distinkt kant som om de legat mot en konstruktion.

I stadsgårdens nordvästra hörn byggdes en cirka 1x1 meter stor fyrkantig Träkonstruktion, troligen en bingeförvaring, typ jordkällare (KG 2112). Konstruktionen bestod av fem hörnstolpar (dubbel i ett hörn), en väggram av liggande brädor och med ett golv bestående av underst ett isolerande skikt av björknäver och torv på vilket konstruktionslager av sand och en stenläggning av

delvis huggna stenar placerades. Bland brädorna fanns en bordläggningsplanka från en båt. En av hörnstolparna som var av ek daterades till efter 1459 (möjligen 1460–1490). Detta visar bingen var byggd av återanvänt byggnadsmaterial. Det är osäkert om bingen fanns utomhus eller i en byggnad. Få samtida lager fanns bevarade runt bingen över utjämningslagren av sand. Att raseringslager från en byggnad på platsen saknades (se fas 16:13) kan tala för att bingen låg utomhus.

Fas 16:10. Konstruktion av brunn

Datering: Sent 1500-tal?

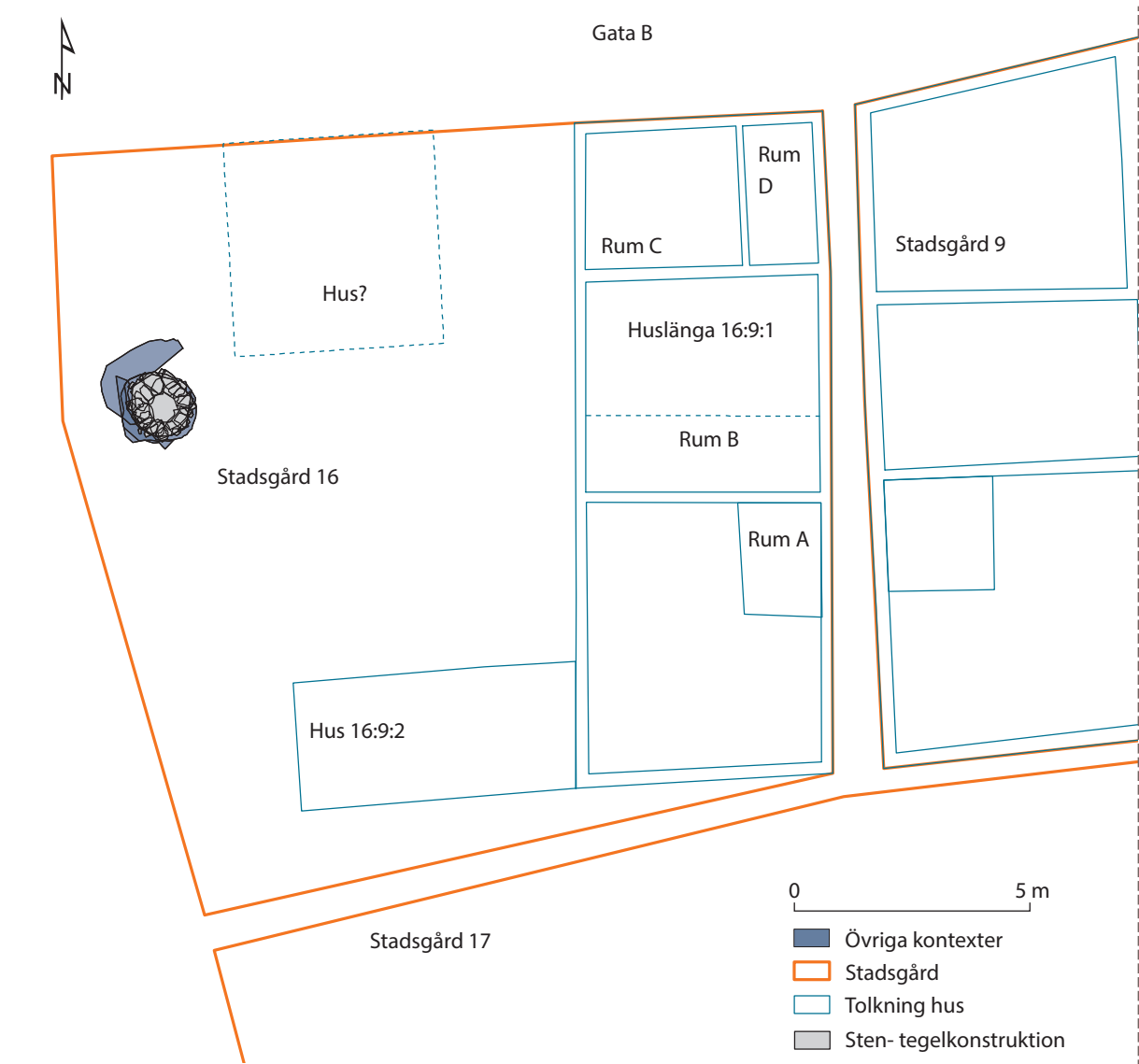
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

På gårdsplanens västra del konstruerades en brunn. Den var cirka 1,25 meter djup och hade en kall-

murad brunnsvägg av totalt fem skift stenar (KG 3000). I botten av brunnen lades ett stenskipt som tätades med vitmossa. Över mossan påfördes ett lager av steril sand, kanske för att hålla mossan på plats eller filtrera vattnet från organiska partiklar (figur 146, tabell 88).

Tabell 88. Grupper och kontexter i fas 16:10.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3000	Konstruktion av brunn	524415, 523362, 523770, 504774, 522812, 525095	523770 har PM 523779 (bilaga 1)	524415, var nedgrävning för brunn, ca 1,5 m ø, 1,25 m djup. 525095 var en flack nedgrävning norr om brunnen, 2,0x0,5 m stor, 0,45 m djup. 523362 var ett botten-skipt av ett lager sten. 523770 var ett lager av vitmossa. 504774 var en kallmurad stenkonstruktion av 0,15–0,20 m stora naturstenar i fem skift. 502812 var ett lager av steril sand som återfyllts i brunnen. Innehöll fragment av underkäke från nötboskap, 214 g.

Figur 146. Lämningar från fas 16:10. Skala 1:150.

Fas 16:11. Brukning av brunn

Datering: Sent 1500-tal?

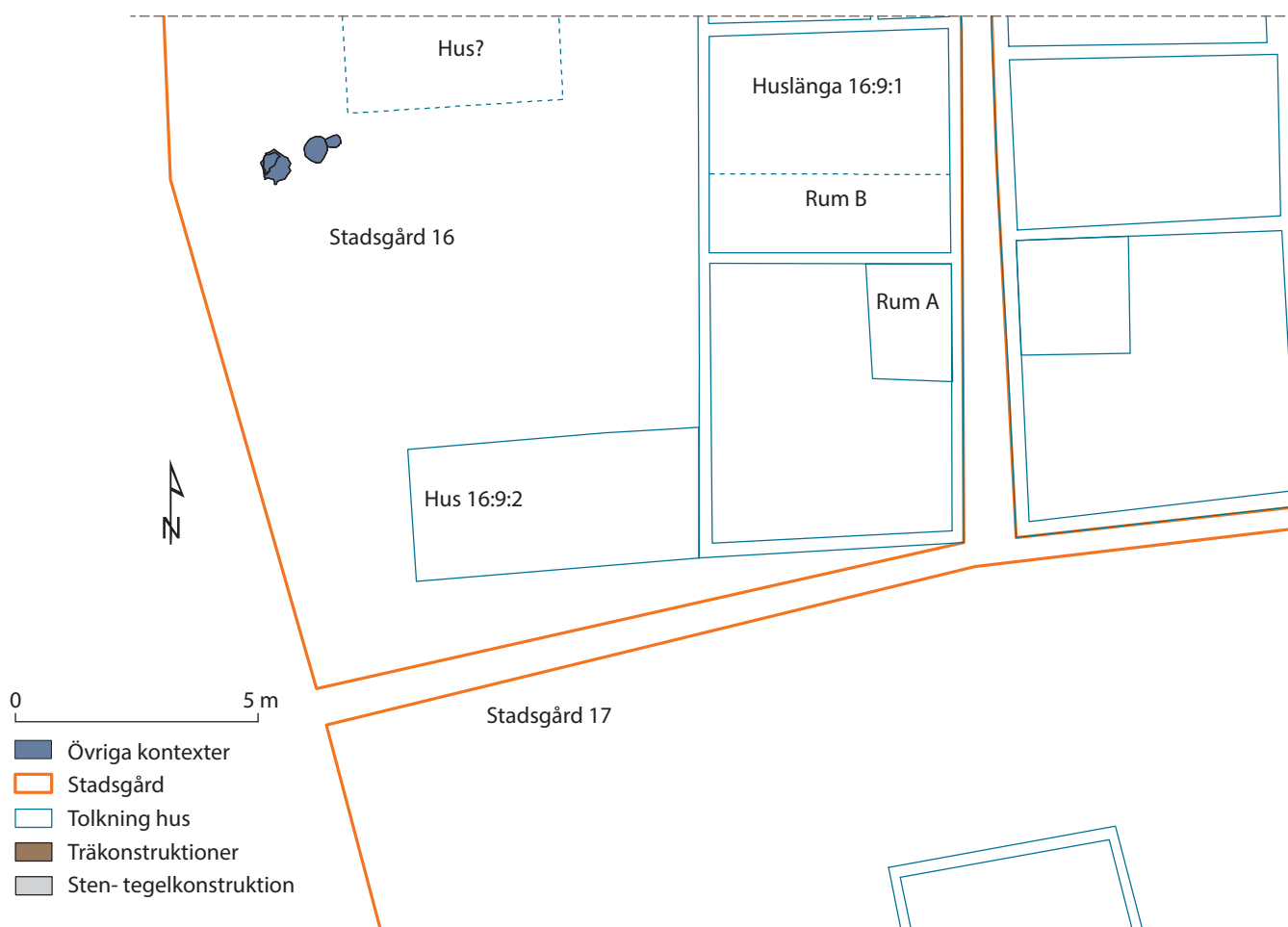
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Brunnen brukades (figur 147, tabell 89). Sand och skräp avsattes i botten av brunnen. I lagren fanns spår av humle och pors som tolkats som bryggeriavfall från öltillverkning samt fröer från nässlor

och oregano som indikerar att man odlat kryddor i närheten, kanske i en köksträdgård. Ett ben av gås visar att man kanske hållit gäss på gården. Den arkeobotaniska analysen visade även andra spår av matlagning såsom sädesslag och hasselnötsskal (KG 7084). Stolpen intill brunnen sattes om vid ett tillfälle (KG 7092).

Tabell 89. Grupper och kontexter i fas 16:11.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7084	Brukningsspår i brunn	522880, 526648	526648 har PM 526663 (se bilaga 1). 522880 har PM 522888 med träkol, träflis, ogräs, nässlor, oregano, PM 527658 (se bilaga 1). 526648 har PS 1013550. 522880 har PS 527659	526648 var ett lager sand som återfyllts i brunnen. Innehåll av vitmossa (tolkat som brunnstättning), pors, humle (tolkat som bryggeriavfall). 522880 var ett organiskt lager i brunnen med spår från kryddodling och matlagning samt brunnstättning av halmstrån. Innehöll små fragment av kotor från nöt, bröstben från gås, en kota från obestämd torskfisk. Totalt 20 g ben.
7092	Konstruktion av ny stolpe	517164, 1006512		517164 var återfyllning av äldre stolphål, 1006512 var nedgrävning för ny stolpe

Figur 147. Lämningar från fas 16:11. Skala 1:150.

Fas 16:12. Återfyllning/rasering av brunn

Datering: Tidigt 1600-tal? Vid Kalmarkriget?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Brunnen fylldes med raseringsmaterial (KG 7082).

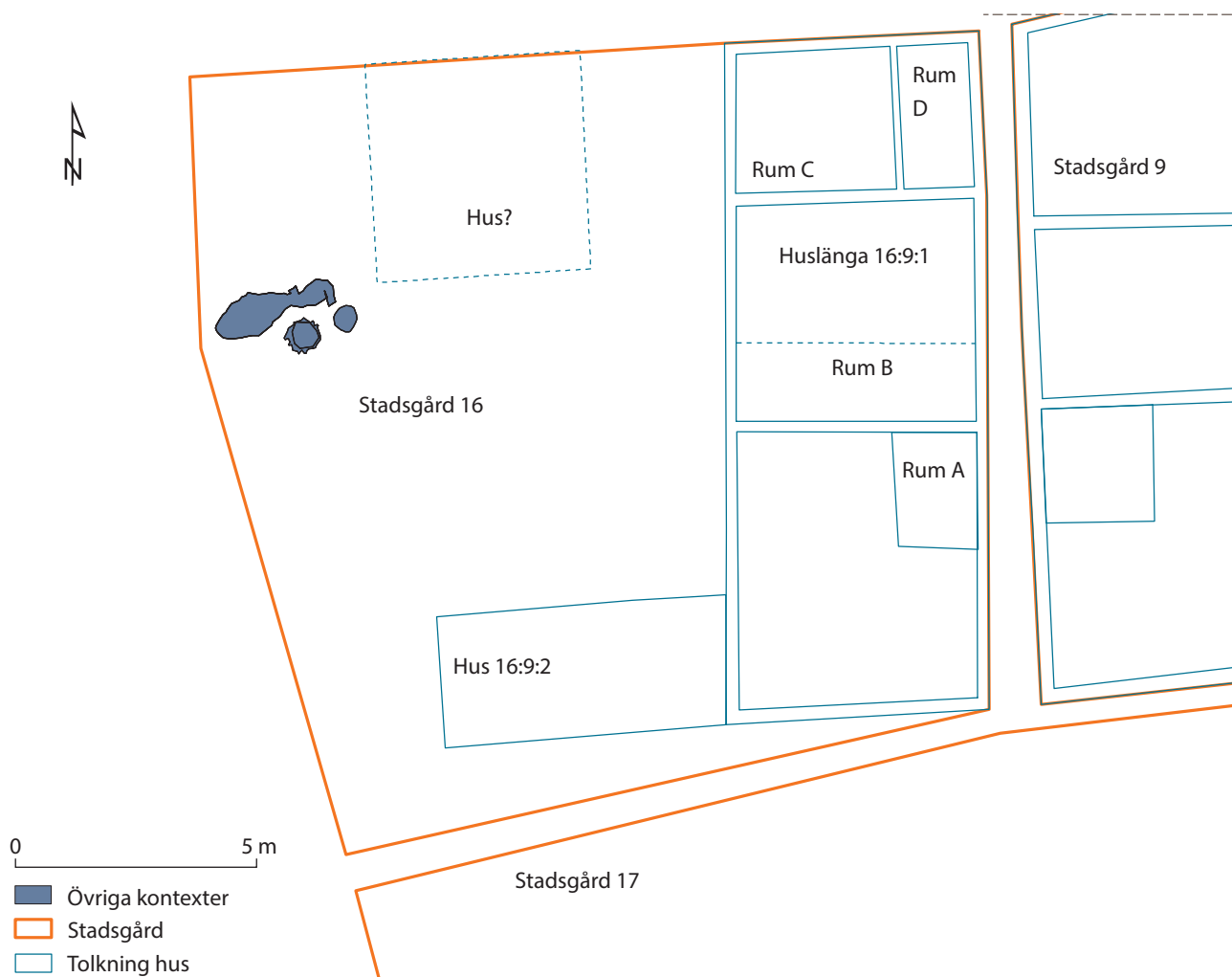
Stolpen intill brunnen togs bort (KG 7093). Delar

av brunnens översta stenar togs bort och nedgrävningen för detta återfylldes (KG 6179). Händelsen var sannolikt samtida med fas 16:13.

Fyllningen i brunnen innehöll ett ganska homogent hushållsavfall i form av kokkärl i yngre rödgods (figur 148, tabell 90).

Tabell 90. Grupper och kontexter i fas 16:12.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6179	Återfyllning/rasering av brunn	310886, 310887		310887 var nedgrävning, 2,5x0,95 m stor, 0,3 m djup (för borttagande av stenar). 310886 var återfyllning av sand
7082	Rasering i brunn	525380, 517182	517182 har PM 517200 med träkol, träflis, brännässla och ogräs	525380 var ett brandlager deponerat i brunnen. 517182 var ett raseringslager i brunnen som innehöll sand med tegel och tegelkross. Innehöll blandade ben från nötboskap, överarmsben och skenben från får, totalt 170 g ben. Fynd av glas: 7 fragment fönsterglas (13g). Keramik: 12 YRG trebensgrytor (13 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 19 YRG kärl (20 fragment)
7093	Borttagande av stolpe	517141		Återfyllning av sand i stolphål efter att stolpe tagits bort

Figur 148. Lämningar från fas 16:12. Skala 1:150.

Fas 16:13. Rasering av huslänga

16:9:1 och hus 16:9:2

Datering: Tidigt 1600-tal? Vid Kalmarkriget?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 16:9:1 raserades och brändes. Eftersom få brända delar av huset, utöver taket, fanns kvar plockades troligen det som gick att återanvända bort.

Stenar från en raserad eldstad fanns utspridda i den nordöstra delen av rum A (KG 6036, 6054). Här fanns även raseringslager snäckskal, sand, sot, lera och bränt trä (KG 6035). En raserad tegel-

konstruktion fanns intill platsen för en eldstad, möjligen var detta en raserad skorsten (KG 6048).

De olika andra störar och stolpar som fanns togs bort och håligheterna fylldes med sand eller raseringsmaterial (KG 6050, 6113).

Brända rester av golv, möjligen med inslag av den sista tidens bruk fanns i rum A och rum B (KG 6057). I lagret fanns föremål som sannolikt hör till brukningen av rummet och som blivit kvar vid raseringen. Många fragment av blysmältor påträffades intill eldstaden. De vara spår av gjutning/metallhantverk eller blyföremål/spröjs som smält vid en brand. I lagren fanns en gjutform/marsipan-

Tabell 91. Grupper och kontexter i fas 16:13.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2111	Igenväxning i bing	311311	PM 311320 med träflis, rottrådar, ängs-betesmarksväxter, ogräs	Ett 0,05 m tjockt sandlager mellan stenarna i golvet i träbingen. Tolkat som period av igenväxning eller rester av inrasat torvtak beläget mellan två brukningsfaser.
6010	Utgjämning av raseringslager	502314	502314 har PM 502371 med träkol, träflis, ogräs, ängs/betesmarksväxter, koksliknande material, slagg, smidesloppor. PM 502653 med träkol, träflis, bär, ogräs, ängs/betesmarksväxter. PM 502654 (se bilaga 1). 502314 har PS 502756, 502370 med liten mängd ben, 5 g	502314 var rasering bestående av kompakt lerig sand med innehåll av kol, tegelbrockor, träflis. Mot botten ökad mängd sot och kol samt bränt och obränt träplank. Fläckvis förekomst av sand. Innehöll blandade, dåligt bevarade ben från nötboskap, svin, får/get, 725 g. Fynd av glas: 1 kärl, 5 fragment fönsterglas (5g). Järnföremål: 2 spikar, 1 hästkosöm, 4 oidentifierade föremål. Keramik: 12 YRG trebensgrytor (12 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment), 1 stengodskärl Tyskland, 2 stengodskrus, 2 stengodskrus Limburg
6012	Rasering/utjämningslager över rum D och vret 9/16	503514	503514 har PM 503540 (se bilaga 1). PM 503547 med träkol, träflis, ogräs, ängs/betesmarksväxter, koksliknande material. PS 1002895, 1004034, 1002771, 1002840, 1002815, 1001583, 1002922, 1001438, 1001443, 1002785, 1001328, 1001336, 1002853, 1001340, 1002934, 1002878, 1002791, 1001352, 1001372, 1001380, 1001391, 1002883, 1002913, 1001405, 1002889, 1001420, 1001424, 1002927, 1001430, 1002800, 1002950, 1002600, 1002903	Raseringslager av humös sand 0,1 m tjockt, med flera horisonter och med koncentrationer. Lagret innehöll sotstrimor, träkol, rikligt med träflis och enstaka tegelskrot, bränd lera, kalkbruk och småsten. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, höns, obestämd fågel, torsk, kolja, långa, vitling, kummel, obestämd torskfisk, sik, slätrocka. Ben från svarträtta. Artikulerat vristspaket från nötboskap. Ben från hela djurkroppen, vissa av fragmenten var brända. En hel del bensplinter. Vissa ben låg artikulerade. Minst 2345,5 g (allt ej vägt). Fynd av bergart: 1 råmaterial kalksten. Bränd lera: 1 degel. Bärsten: 1 pärla. Glas: 33 fragment fönsterglas (24g), 1 glaskärl med optiskt blåst dekor. Järnföremål: 1 spik, 1 odefinierat föremål. Keramik: 12 YRG trebensgrytor (12 fragment), 2 YRG pannor (2 fragment), 2 YRG krukor (3 fragment). 22 YRG kärl (23 fragment).
6027	Rasering/utjämningslager över rum A och vret 9/16	504473, 505377	504473 har PM 505297 (se bilaga 1). 504473 har PS 505298	504473 var ett tunt siltigt lager ovanför rasering. 505377 var tunna sandfläckar. Fynd av 1 nål i CU-legering
6034	Tegelrasering över hus (utjämnings)	505599, 507720		505599 var ett raseringslager med stora mängder tegelkross beläget över södra delen av huslängan samt över vreten och en bit in på SG 9. 507720 var ett siltigt lager som stack in i tegellagret vid husets västra vägg. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, höns och padda. Ett ben hade spår av hundnag. Inslag av brända ben. Totalt 2168 g ben. Fynd bergart: 1 skifferbryne. Järnföremål: 2 spikar. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment), 2 stengodskrus från Siegburg 1400-tal
6035	Rasering av eldstad	507984		Lerig lagerrest med flera horisonter sand/snäckskal, sot/lera och bränt trä. Över raserad eldstad. Fynd av ben/horn: 1 bennål
6036	Rasering av eldstad	509627		Tre kantiga stenar 0,45x0,25x0,15 m

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6038	Rasering av byggnad, nedrasat tak	505831, 508013, 515282	508013 har PM 508391 med träkol, fiskben. 505831 har PS 1006410. 515282 har PM 515306 med träkol, rottrådar, träflis, ogräs, hasselnötsskal	508013 var ett lager med bränd torv och näver tolkat som ett inrasat tak. 505831 var en del av 508013 med fynd av nästan komplett trebensgryta. 515282 var ett humöst sand med tegel, småsten. Innehöll ben från nötboskap, svin, vissa ben brända. Kranieben från stor långa, gås, obestämd torsk-fisk, pigghaj. Svanskotor av ett mindre däggdjur, sannolikt råtta. Ej vägt. Fynd av järnföremål: 2 betsel, 1 tång, 1 oidentifierat föremål, möjligen del av yxa, 12 spikar, 3 hästkosömmar, 1 nit, 1 nitbricka, 1 nyckel, 1 ten. Metall: 1 avfall bly. Slagg: 16 fragment (468g). Övrigt organiskt: 1 fragment skuren bark (del av tak). Keramik: 8 YRG trebensgrytor (144 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
6048	Rasering av tegelkonstruktion	508884		Ett antal spruckna men hela tegelstenar i linje med bränd plankor invid eldstad. Möjlig rest av skorsten. Fynd av 1 rött murtegel (övrigt ej tillvarataget)
6049	Lagerrest mellan raseringslager	509616	PS med splitter från nötboskap och svin	En liten lagerrest i gropliknande utrymme mellan raseringslager. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin. 1 fågelben. Dessutom brända fragment. Totalt 820 g ben. Fynd av glas: 2 kärl, 1 fragment fönsterglas (2g). Järnföremål: 5 spikar, 1 hästkosöm, 1 yxa, 1 odefinierat föremål. Slagg: 2 fragment (66g). Keramik: 5 YRG trebensgrytor (6 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment) 1 YRG fat med piplerdekor 1550–1600
6050	Borttagande av störor och stolpar	514419, 514429, 514983, 511515, 514908	514419 har PS 514448. 514429 har PS 514449. 514983 har PS 514994. 511515 har PS 515159	Igenfyllning av stör- och stolphål i rum A. I fyllningen fanns tegelkross från raseringslagret ovanför. Fynd av glas: 2 fragment fönsterglas (1g), 1 fragment buteljglas modernt. Järnföremål: 2 spikar. Metall: 1 föremål i CU-legering
6053	Igenväxning på stenläggning	516277		Humös sand med rötter. Innehöll eroderade och solblekta ben från nötboskap, svin, får, 398 g. Fynd av järnföremål: 1 söm, 1 nit. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 3 YRG krukor (3 fragment), 9 YRG kärl (9 fragment), 1 kruka jydepotte, 1 SVG kärl
6054	Rasering av eldstad	509453		Stor platt sten som kan ha rasat ned från eldstaden.
6057	Rasering av golv och tak, med inslag av brukning	511588	Har PS 1004784, 1005070, 1004987, 1004972, 1004813, 1004694, 1004660, 1004843, 1005031, 1004790, 1004749, 1005302, 1004758, 1004770, 1004741, 1004671, 1004966, 1004803, 1005133, 1004711, 1004734, 1004719, 1004808, 1004978, 1005317, 1004778, 1004858, 1004653, 1004764, 1004838, 1004795, 1004818, 1004833, 1004726, 1004828, 1004686, 1005051, 1005083, 1005000, 1005006, 1005078, 1005297, 1004647, 1004896, 1004925, 1005277, 1005308, 1005116, 1004950, 1005271, 1005102, 1004994, 1005091, 1005312, 1005141, 1004936, 1005013, 1005283, 1004901, 1004916, 1005039, 1005124, 1004958, 1005045, 1005109, 1004853, 1005024, 1005264, 1004701	511588 var rester av ett till delar bränt golvlager bestående av konstruktionssand, bränd torv (från inrasat torvtak) sot, kolbitar och enstaka bitar krossat tegel. Även kraftigare brända regler och tunna ruttnade golvräbbar i nord-sydlig riktning. Lagret innehöll också enstaka tegelkross, bränd lera och kalkbruk. Lagret som var 0,2 m tjockt grävdes i rutor. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, gås, 1 käke från långa, kotor från torsk, vitling, kummel, sill, ål, sik, plattfisk, lax/öring, rocka, gädda, karpfisk, fjäll från abborre. 1 obränd fiskfena. Skal från ostron. Mycket bensplitter, många brända fragment, även obrända. Totalt 1708 g ben. Fynd av bergart: 2 flintavslag, 1 skifferbryne. Metall: 1 beslag i CU-legering, 26 blysmältor. Järnföremål: 2 bultar, 1 kniv, 1 krok, 1 lås, 1 bultlås, 17 spikar, 9 sömmar, 3 tenar, 2 nitar, 1 föremål möjligen en kolv, 1 odefinierat föremål. Bränd lera: 1 gjutform eller marsipanform med motiv av en vilande hjort och ros. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (13 fragment), 4 YRG krukor (5 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment)
6113	Borttagande av stolpar vid husets västra yttervägg	519760, 519787		Fyllning av sand i stenskodda stolphål. Fynd av keramik: 1 trebensgryta YRG (8 fragment)
6233	Rasering på gårdsplan	311260, 311261		311261 var nedgrävning. 311260 var återfyllning av sand
6264	Konstruktion av stör	504511		Nedgrävning för stör
7080	Rasering utanför husets norra del	504974, 505402		504974 var mörk sand med träkol. 505402 var ett kompakt ask- sot- och kol-lager på fin stenläggning utanför husets nordvästra vägg. Fynd av järnföremål: 1 ten, 1 spik. Keramik: 1 kärl fajans 1575–1700
7091	Borttagande av sten	310808, 311235	310808 har PM 311208 med träkol, träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, smältor, ben. 310808 har PS 311209	Nedgrävning, 0,7×0,5 m stor, som återfylldes med siltig sand. Innehöll delar från kalv. Ben från vuxen nötboskap. Bensplitter och ryggtagg från pigghaj. Totalt 421 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (2g). Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 149. Lämningar från fas 16:13. Skala 1:150.

form. Motivet är tydligt religiöst med en vilande hjort som symbol för Kristus/kristendomen och en ros som symboliserar Jungfru Maria.

Husets tak av torv och näver rasade ner över den södra delen av huset vret 16/9, samt en bit in på stadsgård 9 (KG 6038, även delar av KG 6057). I lagren fanns möjliga spår av den sista brukningen av rum A i form av fiskben. Även föremålen här hör sannolikt till den sista brukningen av rummet och hade lämnats kvar vid raseringen. Det fanns två nästintill kompletta trebensgrytor. Överlag var det låg fragmentering på keramiken vilket tyder på att lagret inte har rörts om i någon större utsträckning. Ett flertal av keramikkrämlen var tydligt sekundärbrända. I rummet fanns delar av betsel samt ett större gångjärnsbeslag och en nyckel som suttit i inventarierna, kanske i en kista? Avfallet av bly kan vara smält blyspröjs, eller komma från småskalig gjutning i byggnadens norra del. En grop grävdes i raseringslagret och fylldes med diverse djurben (KG 6049) innan ytterligare raseringsmassor med stora mängder tegelkross jämnades till över ytan (KG 6034). Teglet kanske kommer från en eldstad eller skorsten.

I den norra delen av stadsgården, intill gata B, jämnades raseringsmaterial ut (KG 6010, 6012). I lagren fanns flera horisonter av sand och trä. Här fanns slagg och smidesloppor som indikerar smide. Här fanns även koksliknande material. I detta fall kan det vara avfall från smide (se diskussion ovan och i bilaga 1), eller möjligen inblandning från ovanliggande landeritida lager. I lagren fanns både djurben och en mängd föremål. Ben och föremålsmaterial utgjordes främst av blandat hushållsavfall och raseringslagret. Här fanns få spår av sådant som ingått i konstruktioner så som spikar och beslag till inventarier vilket kan tala för teorin att mycket av detta har plockats bort och återanvänts. I lagret

fanns en hel del fönsterglas med koncentrationer vid den östra väggen i rum D och i vreten. Troligen hade rummet ett eller flera fönster. En degel och en pärla påträffades inne i rum D och är sannolikt spår av aktiviteter och brukning.

Stenläggningen i portgången täcktes av ett brandlager (KG 7080). Möjligen var återfyllandet/raseringen av brunnen (fas 16:12) samtida med fas 16:13.

Även hus 16:9:2 bör ha raserats i denna fas.

På stadsgårdens nordvästra del fanns två nedgrävningar troligen från stenlyft eller andra borttagna konstruktionsdetaljer (KG 6233, 7091). Fyllningen i den ena (KG 7091) innehöll flera delar från en kalv.

Efter att huslängan rasades lämnades ytan troligen öppen och oanvänd en tid. Väster om huslängans tidigare ingång (rum B) fanns en yta där buskar eller ett träd börjat växa (KG 6053). En stör sattes ned genom lagren över huslängans nordöstra del (KG 6264). Några av djurbenen i raseringslagren låg artikulerade, vilket tillsammans med fyndmaterialets horisontella läge antyder att människor rört sig över ytan och slängt skräp där. Detta kan ha skett under den tid stadsgården låg obebyggd. I den arkeobotaniska analysen (från KG 6012) finns spår av frön från ogräs och ängs/betesmarksväxter vilket kan antyda att miljön varit gynnsam för naturlig växtlighet. Lagren fanns även vret 9/16 och på stadsgård 9, vilket visar att detta när tillkom när en större yta låg obebyggd. Över den södra delen av huslängan fanns raseringslager där brödvete börjat växa.

Även bingen stod oanvänd en tid. Den började då växa igen, möjligen utgjorde lagren rester av spår av ett inrasat torvtak (KG 2111). Att raseringslager saknades kan dock tala för att bingen låg utomhus (figur 149, tabell 91).

Fas 16:14. Konstruktion och brukning av huslänga 16:14:1 och gårdsplan

Datering: 1600-tal. Efter Kalmarkriget, eller slutet för Älvsborgs andra lösen (1619)?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att stadsgården hade legat obebyggd en tid uppfördes ny bebyggelse (figur 150, tabell 92). Tomtgränsen flyttades sannolikt något åt söder utmed gata B för att gatan skulle kunna breddas. Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16 (liksom vret 9/16) flyttades något åt öster. Utmed stadsgårdens östra sida uppfördes huslänga 16:14:1. Väster om huslängan byggdes en gårdsplan. Då raseringslager från en byggnad fanns i bingen i destruktionsfasen (se fas 16:16) är det möjligt att en byggnad fanns utmed stadsgårdens norra sida.

Huslänga 16:14:1: Byggnaden var cirka 13,7×5,7 meter stor. Den längre åt öster än de äldre huslängorna på samma plats och täckte delvis vret 9/16. Minst tre rum fanns. Utöver golv fanns en sammanhängande syllstensrad mot gata B, mindre delar av de västra och östra långsidornas väggar, samt mellanväggen mellan rum A och B kvar. I

samband med att huslängan byggdes togs en stör bort (KG 6472).

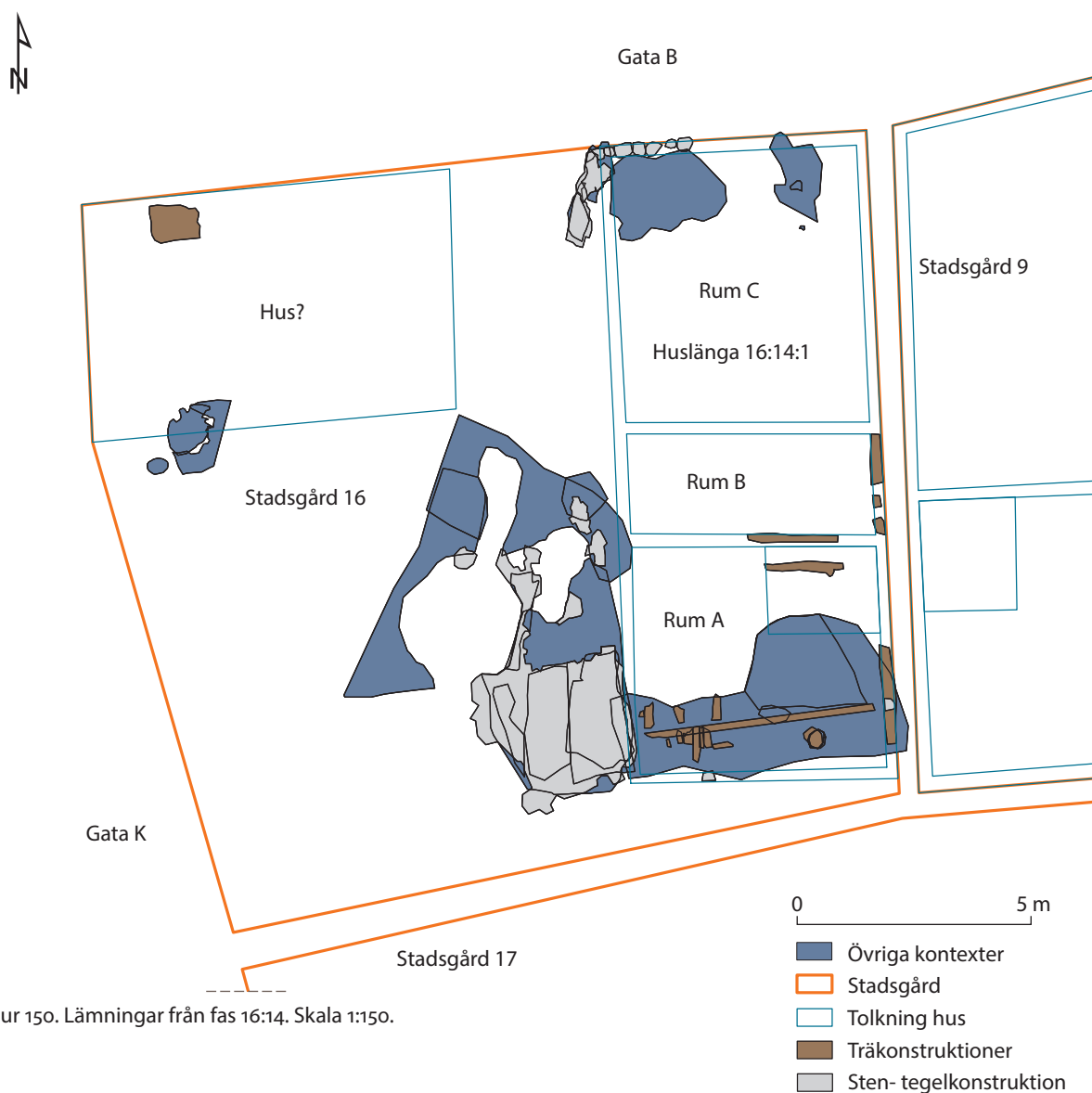
Längst i söder fanns ett rum som var minst 4,8×5,2 meter stort, rum A. Rummet var troligen en stuga med eldstad. Här jämnades raseringsmassor ut och sand lades på (KG 6032, KG 6033). Materialet var omflyttat och innehöll både brända och obrända ben samt diverse föremål. Här fanns fragment av rombiska, och möjligen även triangulärt formade, fönsterrutor med spår av blyspröjs. I sällproverna fanns spår av hushållsnära matavfall i form av större ben från nötboskap och även en stor mängd ben från småfisk, bland annat tuggade kotor från gädda och sill (KG 6032). Kanske har man passat på att slänga hushållsavfall på ytan innan den åter togs i bruk för byggnation. Förekomst av näver i lagret kan komma från det äldre förstörda taket.

På de utjämnade lagren anlades ett nytt trägolv (KG 6031). I öster fanns en syllsten och delar av syllstockar (KG 6024). En ny eldstad byggdes i rummets nordöstra del, där de tidigare eldstäderna hade legat. I rummets nordöstra del fanns brända brädor troligen från fundamentet i en eldstad (KG

Tabell 92. Grupper och kontexter i fas 16:14.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2081	Konstruktion	311213		Trägolv av brädor lagda N-S och Ö-V riktning
6011	Konstruktion av golv	501898, 501977, 502338, 504998	501898 har PS 501926. 502338 har PS 502490	Konstruktionslager av sand
6024	Konstruktion av väggar	501520, 504785, 507424, 507545, 507712		501520 var 8 syllstenar i en rad. 504785 var stenläggning/syll av ca 0,4 m stora stenar. 507424, 507545 var rester av brända syllstockar. 507712 var en fyrkantig kvaderhuggen syllsten 0,25 m stor.
6029	Konstruktion av stolpe	506261, 507405, 507414		Nedgrävning med rest av bränd stenskodd stolpe samt återfyllning runt stolpe.
6031	Konstruktion av golv	505178, 505134		505178 var en regel i öst-västlig riktning. 505134 var rester av golvbrädor i nord-sydlig riktning. Trämaterialet var ruttnat och obrant.
6032	Utgjämning under golv	505886	PM 505990 med träkol, förkolnad näver, örtstamdelar, fiskben. PS 505903, PS 50598, PS 506400 med fjäll från abborre, karpfisk, flera kotor från ål, en tuggad kota från gädda, sill m.m. Ben primärt från däggdjur, nötboskap	Utgjämningsslager av raseringsmaterial av sandig silt med relativt rikligt innehåll av sot, träkol och tegelkross. Innehöll nötboskap, svin, får/get, höns, Ål, sill, abborre, gädda, obestämd torskfisk, pigghaj, karpfisk. Inblandningen av fiskben och fjäll tyder på hushållsnära avfall. Totalt 1407 g ben. Fynd av glas: 1 avfall, 11 fragment fönsterglas (24g). Järnföremål: 1 beslag, 2 broddar, 2 nitar, 9 spikar, 4 odefinierade föremål. Övrigt organiskt: 1 näverulle, möjligen ett flöte. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (9 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment), 2 YLG kärl (2 fragment), 1 stengodskärl
6033	Utgjämning under golv	505858, 503283	503283 har PS 503291 med ben från obestämt däggdjur	Utgjämningsslager av sand (503283) och hårt pressad silt, infiltrerat med ovanliggande utgjämning av raseringsmaterial (KG 6032). Innehöll ben från obestämt däggdjur. Fynd av bergart: 1 löpare i granit. Metall: 1 blykula
6039	Konstruktion av golv, möjligen eldstad	509430, 514145		Två brända brädor från golvreglar eller fundament i eldstad.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6041	Konstruktion av gårdsplan	500549, 502970, 503046, 503668, 504667, 508804	503046 har PS 503045	Flera lager sand för utjämning och konstruktionslager. Intill huslänga, möjligen del av isolering/mullbänk (502970). På det stenläggning (500549). Innehöll underkäke, mellanhandsben, flera metapodier från nötboskap, blandade delar från övriga djurkroppen, 1749 g. Fynd av glas: 6 fragment fönsterglas (14g). Keramik: 6 YRG trebensgrytor (8 fragment), 2 YRG fat (2 fragment), 17 YRG kärl (18 fragment), 1 YLG skål, 1 YLG kärl, 1 stengodskrus, 1 bartmannkrus stengods Köln 1550–1600
6075	Konstruktionslager till ingång/trapp	510265	PM 511719 med träkol, koksliknande material, keramik	Ett 0,05 m tjockt homogent och distinkt lager av lerig silt. Fynd av bränd lera: 1 fragment lerklining (21g)
6108	Stenskoning för stolpe	509366		Stenskoning till stolpe utan synlig nedgrävning och fyllning.
6247	Konstruktion av gårdsplan/portgång	501069, 501070		501069 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. 501070 var konstruktionslager av sand
6472	Borttagande av stör	504512		Återfyllning efter att stör tagits bort
7081	Utgjämning på gårdsplan	504705		Utgjämning av sand på gårdsplan beläget Ö om brunnen och V om huslänga
7095	Konstruktion av stolpar	1006508, 1016902		Nedgrävningar för stolpar

Figur 150. Lämningar från fas 16:14. Skala 1:150.

6039). Det som antyder att en eldstad fanns här var placeringen i rummets ena hörn, samt att både trämaterial och raseringen över den innehöll bränt material. Den har uppskattningsvis varit 1,8×2,3 meter stor.

En stolpe sattes i det sydöstra hörnet av rum A (KG 6029). Rester av bränt trä visar att stolpen hade brunnit. I södra delen av rummet fanns en stenskoning som kan ha utgjort stöd för ännu en stolpe (KG 6108). Kanske har stolparna stöttat upp en övervåning.

Spår av rummets bruk fanns sannolikt i raseringslagren från destruktionsfasen (se nedan fas 16:18). Här fanns föremål som kan komma från hushållet, och matavfall. Fynd av hartassar kan indikera såväl köttkonsumtion som skinn/päls-hantering.

Norr om detta fanns rum B, som var minst 5,2×2,1 meter stort. Rummet var troligen en förstuga. Endast en del av mellanväggen mot rum A och ytterväggen i öster fanns bevarade (KG 6024). På gårdsplanen väster om rum B lades ett konstruktionslager lerig silt (KG 6075). Detta kan

vara en del av konstruktionen av en ingång och/eller trappa.

Norr om rum B har troligen ytterligare 2–3 rum funnits. Närmast gata B fanns lämningar av rum C. Här lades konstruktionslager av sand som kan ha fungerat som isolering i ett golv (KG 6011). Möjligen har ett trägolv funnits på detta.

Direkt väster om huslängans rum C anlades en stenläggning, troligen i en portgång (KG 6247). Längre åt söder anlades en ny gårdsplan. Flera utjämnings- och konstruktionslager av sand lades ut (KG 6041, 7081). Intill husväggen var sandlagren tjocka, de kan ha varit en del av en mullbänk/ isolering intill husväggen. På konstruktionslagren fanns rester av stenläggning och troligen var hela gårdsplanen stenlagd. Vid det här laget tycks brunnen var övergiven eftersom sanden delvis täckte stenarna på brunnens östra sida. Två stolpar sattes på gårdsplanen (KG 7095).

Ett nytt golv av trä lades i bingen i stadsgårdens nordvästra del (KG 2081). Möjligen låg den i en byggnad utmed gata B (se raseringen i fas 16:16). Denna kan ha varit cirka 5×7 meter stor.

Fas 16:15. Ombyggnad av rum A huslänga

16:14:1

Datering: 1600-talet.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hela eller delar av golvet i rum A lades om (figur 151, tabell 93). Möjligen byggdes även en del av väggen mot gårdsplanen om. Möjligen skedde detta efter en begränsad brand (se ovan). På utjämningslager lades ett nytt trägolv (KG 6026). Detta golv var endast fragmentariskt bevarat.

Tabell 93. Grupper och kontexter i fas 16:15.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6026	Konstruktion av golv	503906, 505765	503906 var rester av ruttnat trä tolkat som golv. 505765 var ett utjämningslager av humös lerig silt med trärester i olika nivåer. Fläckar av sand i lagret kan vara konstruktionssand för golvbrädor. Infiltrerat av ovanliggande raseringslager (KG 6025). Innehöll enligt beskrivningen från fält djurben, glas och keramik men inga djurben eller föremål tycks ha samlats in

Figur 151. Lämningar från fas 16:15. Skala 1:150.

Fas 16:16. Återfyllning av bing (och möjligen raserig av byggnad)

Datering: 1620-tal? Stadens övergivande?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

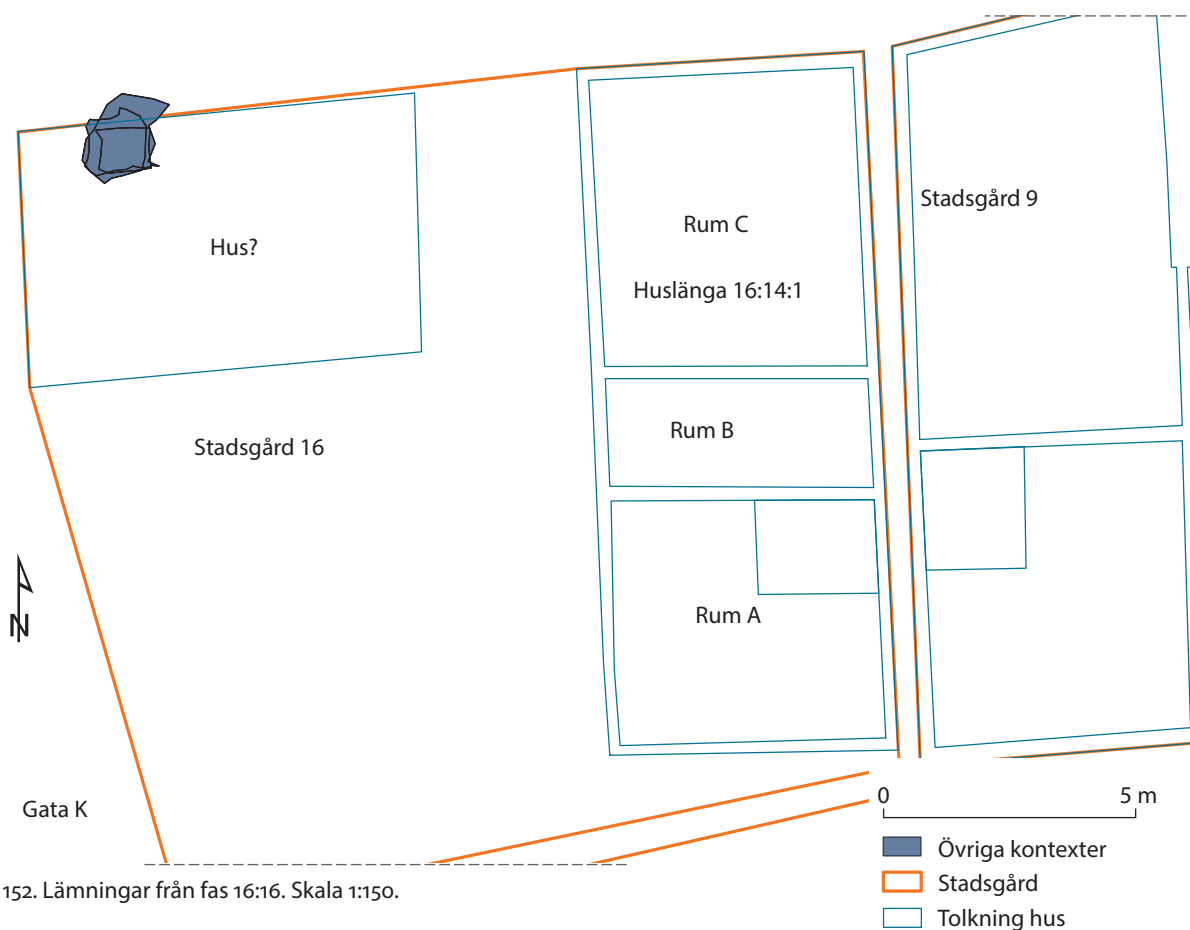
Träbingen övergavs och fylldes av raseringsmaterial som troligen kom från en raserad byggnad (figur 152, tabell 94). På trägolvet i bingen fanns raserings- och brandlager med innehåll av tegelbrockor, träkol, sot, aska och skörbränd sten (KG

2080). Den arkeobotaniska analysen innehöll förkolnat material, vilket antyder en nedbrunnen byggnad. Inga spår fanns av matlagning eller smide, däremot fanns hasselnötsskal. I lagret fanns ett flertal bordskärl som fat, som kan vara omlagrat avfallsmaterial från den sista bruksfasen på tomten.

Möjligen var det en byggnad som bingen legat inuti som revs vid detta tillfälle. Det kan ha varit en ekonomibyggnad.

Tabell 94. Grupper och kontexter i fas 16:16.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2080	Raserig i bing	310832, 310873, 310851	310851 har PM 310872 med träkol, förkolnat ogräs och dynga, smältor. 310873 har PM 310885 med träflis, hasselnötsskal. 310873 har PS 1016329 med kotor av stor torsk och långa, samt en tåled från nötboskap. 115 g	310832 var ett homogent utjämningslager av sand 0,2 m tjockt med enstaka innehåll av träkol, en del småsten och rikligt med tegelbrockor och eldpåverkad sten. Lagret täckte övre delen av bingen. 310873 var ett raseringslager med innehåll av tegelbrockor, småsten samt träkol, aska och eldpåverkad sten som låg på trägolvet i bingen. 310850 var 0,1 m tjockt brandlager beläget på 310873. Det bestod av heterogen packad sand med innehåll av tegelbrockor, eldpåverkad sten och småsten samt rikligt med träkol, sot och aska. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, långa. 1 tåled från nötboskap. Kotor av stor torsk och långa. Totalt 931 g ben. Fynd av järnföremål: 2 spikar. Glas: 4 fragment fönsterglas (9g). Slagg: 1 fragment (76g). Keramik: 12 YRG trebengrytor (12 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 14 YRG kärl (14 fragment), 2 YRG fat med piplerdekor, 4 YRG fat med engobe (4 fragment), 3 YLG kärl (3 fragment), 1 fat fajans, Holland 1575–1650

Figur 152. Lämningar från fas 16:16. Skala 1:150.

Fas 16:17. Rasering av huslänga 16:14:1

Datering: 1620-tal? Stadens övergivande?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgårdens bebyggelse raserades och tomten övergavs (figur 153, tabell 95).

Huslänga 16:14:1: Över rum A fanns tjocka raseringslager med mycket trärester (KG 6025, 6059). De fanns även i vret 9/16. I rummets nordöstra del fanns brända raseringsrester, troligen från den raserad eldstaden. Träresterna i de övriga raseringslagren kan komma från golvet, men troligare är att lagret är omrört. En stor mängd fiskben av olika arter antyder hushållsna avfall. I materialet fanns ben av hare och hartassar som kan indikera

att man konsumerat köttet från hare eller att man berett pälsar. Även rådjur fanns i benmaterialet. Sammantaget avspeglas brukandet av rummet före raseringen.

Över lagret fanns ruttnade bräddor som var relativt sammanhängande i nord-sydlig riktning. De kan utgöra rester av en vägg, taket eller kanske en övre våning. Över detta fanns ytterligare ett tunt raseringslager (KG 6506). Över raseringsmassorna fanns en nedgrävning fanns från en borttagen bjälke, möjligen en golvregel eller del av taket (KG 6025). I anslutning till den västra delen av husgrunden fanns en mindre stensamling med oklar funktion (KG 6077). Möjligen var de flyttade syllstenar.

Tabell 95. Grupper och kontexter i fas 16:17.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6025	Rasering av hus	503314, 503588, 503589, 503888	503314 har PM 504456 med träflis, träkol, ben, ogräs, nit. PM 505401 med ogräs. 503314 har PS 504582, PS 504644.	503314 var lerigt lager 0,2 m tjockt med innehåll av enstaka tegelkross, och träkol samt närvarande obrända träbitar/flis. Fläckvis förekomst av sand. Trärester i olika nivåer. Golvlagret? 503588 var en 2,70×0,17 m stor, 0,15 m djup ränna, borttagande av golvregel? 503589 var återfyllning av sand i nedgrävning. 503888 var sammanhängande trärester, möjligen golv eller annan konstruktionsdel. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, svin, gås, höns. Hare (tassar), räv. Pigghaj, plattfisk, torsk, kolja, vitling, obestämd torskfisk. Totalt 2247 g ben. Fynd av glas: 1 passglas, 4 kärl odefinierade, 1 avfall, 16 fragment fönsterglas (29g). Järnföremål: 1 beslag, 1 bultlås, 3 knivar, 11 hästkosömmar, 1 nit, 1 ring, 12 spikar. Bärnsten: 1 pärla, 1 bearbetad bit med borrarhål. Trä: 1 föremål med beslag av CU-legering. Keramik: 18 YRG trebengrytor (20 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 8 YRG kärl (9 fragment), 1 SVG trebengryta (1 fragment), 2 YLG kärl (2 fragment) 1 stengodskrus
6030	Rasering på golv	505185	PM 505355 med träflis, ben, fiskben, ogräs. PS 1004201, 1001950, 1001781, 1001818, 1001839, 1001872, 1001776, 1001909, 1001771, 1001786, 1001963, 1001765, 1001981, 1001844, 1001992	Utjämning av brunsvart silt med innehåll av enstaka träkol, aska, sot. Innehöll nötboskap, får, svin, höns, gås, hare, rådjur, gädda, plattfisk, obestämd torskfisk, långa, rocka, pigghaj, torsk, kolja, vitling, gråsej, kummel, sill, sik, ål, hornigädda. Totalt 242 g ben. Fynd av järnföremål: 3 sömmar. Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)
6059	Rasering av huslänga, eldstad?	507768, 509379		Heterogent raseringslager bestående av brun/gul/svart humös sand 0,05 m tjockt med innehåll av enstaka träkol och en del tegelkross och småsten. I toppen infiltrerat av landeritida och moderna störningar. Innehöll blandning av bränt och bränt bensplittor primärt från nötboskap, 70 g. Fynd av glas: 18 fragment fönsterglas (14g). Järnföremål: 1 ten. Slagg: 25 fragment (253g). Keramik: 2 YRG trebengrytor (2 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
6077	Stenar invid husvägg	504743		Ett mindre antal stenar i anslutning till husgrund.
6259	Utjämning	504088	Har PS 504810	Utjämningslager av silt
6506	Utjämning av raseringslager	500375	PM 500392 med träkol, träfliskoksliknande material, slagg, smidesloppor	500375 var ett 0,05 m tjockt utjämningslager med inslag av tegelflis, träflis, bränt trä. Lagret grävdes summariskt på grund av inledande hypotes om landeritid. Innehöll ben från nötboskap (hand- och fotben), får (nackben). Totalt 30 g ben. Fynd av glas: 2 passglas, 1 kärl odefinierat, 17 fragment fönsterglas (16g). Järnföremål: 5 spikar. Keramik: 10 YRG trebengrytor (10 fragment), 1 YRG fat, 1 YRG fat med piplerdekor, 2 YRG kärl, 1 YLG skål, 1 YLG fat, 3 YLG kärl, 1 stengodskrus Raeren 1550–1600
7094	Borttagande av stolpar	311009, 311029, 503731, 517122		Återfyllning av stolphål, inslag av sten, tegel. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 1 YRG trebengryta (1 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 1 YRG fat med ristad dekor

Över rum C (närmast gata B) fanns utjämnade raseringslager. De var omrörda under tiden efter staden övergavs och har därför samdokumenterats med flera senare utjämningslager (se KG 6471, kommande rapport om landerierna). Det mesta av materialet i dessa lager bör dock vara rasering från Nya Lödöse. Här fanns fönsterglas och en

stor mängd keramik, exempelvis jydepotter, yngre lergods från England och Tyskland, italiensk och holländsk fajans samt stengods från Frechen, Raeren, Siegburg och Westerwald.

Gårdsplan: Stolparna togs bort och hålen återfylldes (KG 7094). Lager utjämnades därefter på gårdsplanen (KG 6259).

Figur 153. Lämningar från fas 16:17. Skala 1:150.

Stadsgård 17

Fas 17:1. Konstruktion av hägnader

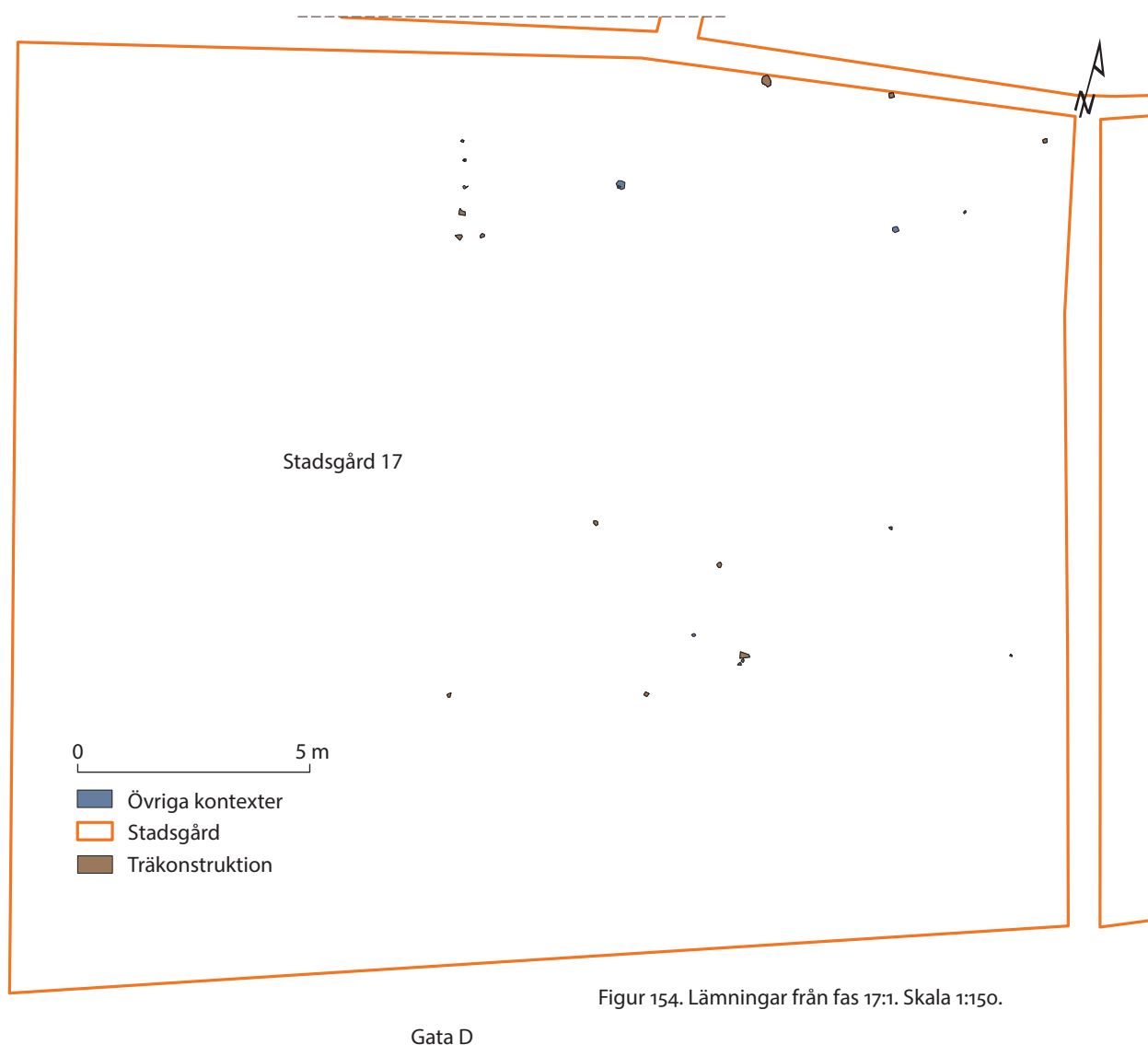
Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att tomterna hade stakats ut och innan stadsgård 17 bebyggdes användes den för olika aktiviteter (figur 154, tabell 96). Hägnader uppfördes (KG 2196).

Tabell 96. Grupper och kontexter i fas 17:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2196	Konstruktion av hägnad	315573, 327028, 327551, 327557, 327562, 327630, 327664, 328065, 328071, 528067, 528074, 528075, 528079, 528084, 528085, 528089, 528108, 528711, 528712, 528717, 528718, 528806, 528815, 528816, 528905, 528906, 528909, 528910, 536526, 536558	315573, 327028, 327551, 327557, 327562, 327630, 327664, 328071, 528108, 528712, 528718, 528816, 536526, var nedslagna stölar. 328065, 528067, 528074, 528084, 528711, 528717, 528806, 528815, 528905, 528909, 536558 var nedgrävning för stölar/stolpe. 528079, 528089, var avbruten stölar. 528906, 528910 var stolpe. 528075, 528085, var fyllning av sand med träflis

Figur 154. Lämningar från fas 17:1. Skala 1:150.

Fas 17:2. Bruk av tomten

Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

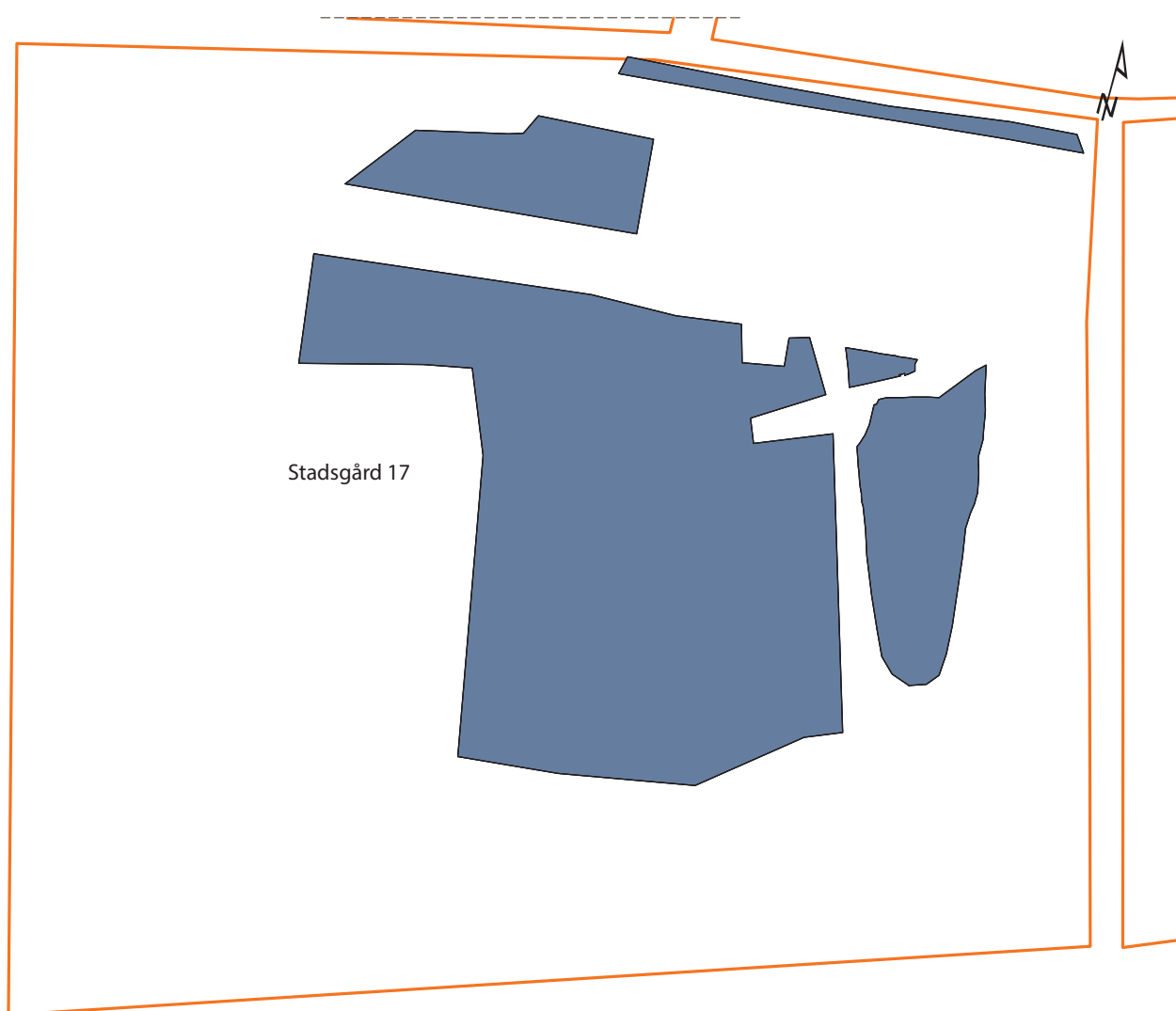
Tomten brukades och liksom på flera andra stadsgårdar verkar djur ha hållits här. Då hushållsavfall saknades var det troligen inte grisar. Lager av gödsel avsattes på och blandades med det ursprungliga vegetationsskiktet (KG 2197). Liknande lager fanns

även på stadsgård 9. De överliggande utjämningslagren (fas 17:4, KG 2188) utgjordes troligen delvis av avfall från bruket under fas 17:2 (figur 155, tabell 97).

Inom tomten har storskalig standardiserad slakt av framför allt nötboskap skett. Även hantverk med läder, som skomakeri eller remsnideri verkar ha funnits. Avfallet från detta fanns i utjämningslagren i fas 17:4 (exempelvis KG 2188).

Tabell 97. Grupper och kontexter i fas 17:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2197	Bruk av yta	528789, 1009626	528789 har PM 528800 med rottrådar, ogräs, ängs-/betesmarksväxter	Lager av humus och gödsel. Innehöll 1 helt käckpar från nötboskap. Totalt 930 g ben.

Figur 155. Lämningar från fas 17:2. Skala 1:150.

Fas 17:3. Rasering av hägnader

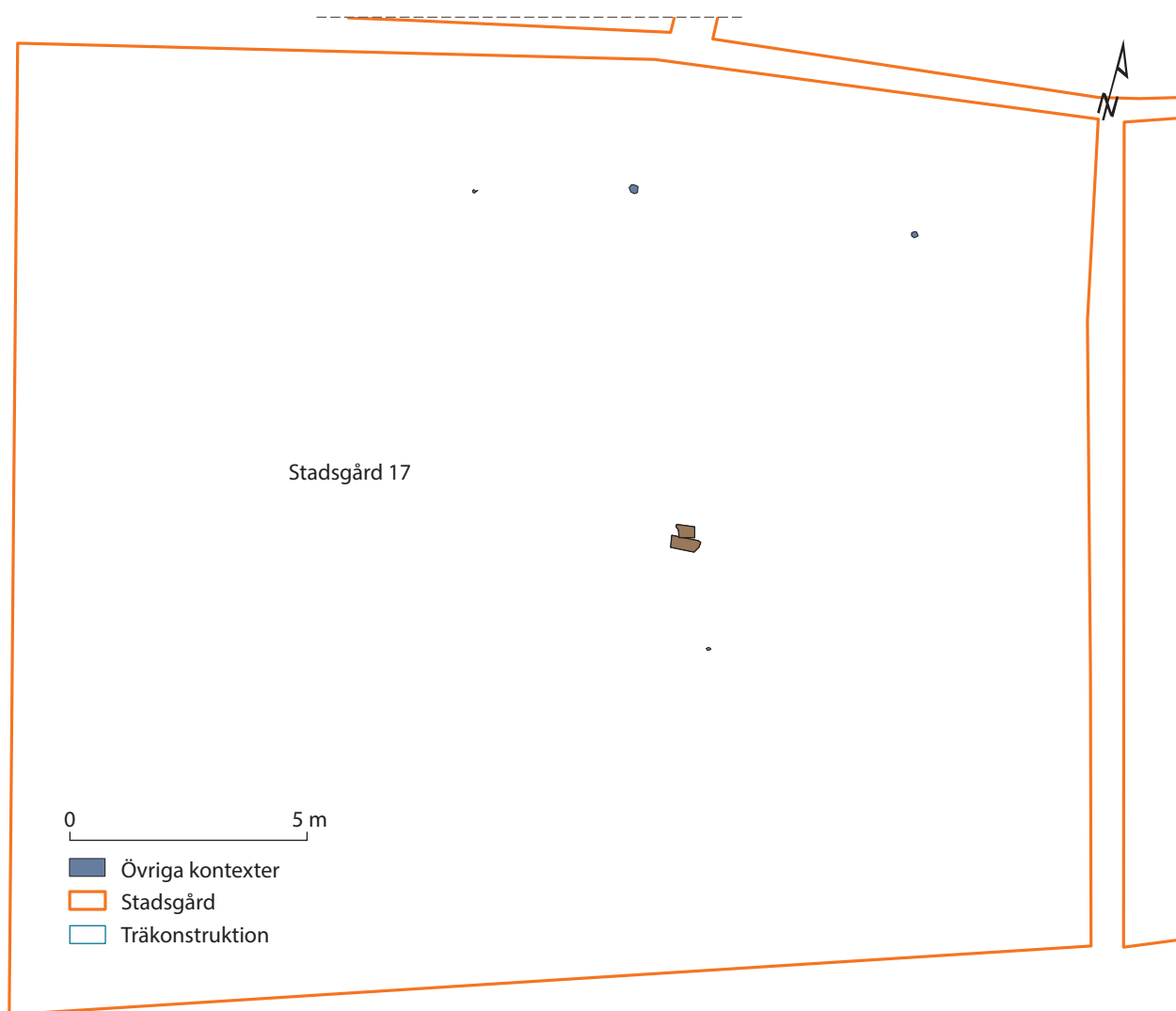
Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Inför byggnationen av stadsgården avslutades den äldsta brukningen (figur 156, tabell 98). Hägnaderna raserades, flera stolpar och störar togs bort (KG 6206). Delar av hägnaderna i stadsgårdens norra del kan ha fortsatt användas. Två brädor som kan ha ingått i en Träkonstruktion slängdes på brukningslagren (KG 2195).

Tabell 98. Grupper och kontexter i fas 17:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2195	Rasering av Träkonstruktion	327506, 327502	2 brädor
6206	Rasering av hägnad	328066, 528807, 528068, 536557	Återfyllning av sand med träflis

Figur 156. Lämningar från fas 17:3. Skala 1:150.

Fas 17:4. Konstruktion av hus 17:4:1, huslänga 17:4:2, hus 17:4:3, 17:4 och gårdsplan

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till 1455±3, 1455±5, sannolikt efter 1469, 1469±2, vinterhalvåret 1475–1476.

På stadsgårdens västra sida uppfördes hus 17:4:1. Utmed stadsgårdens östra sida uppfördes huslänga 17:4:2. I vinkel mot huslängan och utmed gata D byggdes hus 17:4:3. Hus 17:4:4 uppfördes direkt väster om huslänga 17:4:2 (figur 157, tabell 99).

Inför byggnationen: Utjämningslager av träflis lades ut (KG 2188). Koncentrationer av sand och träslanor fanns i lagren. I lagren fanns spår av ölbrygging. Här fanns även ben av nöt, och även rådjur, vilka tyder på storskalig slakt genomförts på ett standardiserat sätt innan stadsgården byggdes upp. I lagren fanns en stor mängd skor och läderspill samt ett tillskuret juver. Detta kan vara spår av skomakeri, remsnideri eller annan hantverksamhet. Här fanns även ett trähjul

Hus 17:4:1: Var cirka 6,5×6,2 meter stort och hade endast ett rum. Huset byggdes först av stadsgårdens byggnader. En gles stensyll lades och på denna ett skift syllstockar med synliga knutskallar i nordöstra och sydöstra hörnet. På detta fanns ytterligare ett stockvarv som var mycket fragmentariskt (KG 2222). Rummet i huset var cirka 6,0×5,7 meter stort. Här lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering och på det ett trägolv (KG 2226). I konstruktionslagren fanns ett stort antal underkäkar från nötboskap, varav flera kunde paras ihop. Alla kom från djur i ungefär samma ålder. Materialet tyder på storskalig slakt (se fas 17:2). I konstruktionen kan benen ha fungerat som stabilisering. Huset saknade lämningar av eldstad från denna fas. Det är osäkert om huset var ett bostadshus eller användes för andra aktiviteter.

Huslänga 17:4:2: Var uppskattningsvis 18 meter lång, 5,2 meter bred och hade minst tre rum. Troligen har ytterligare minst ett rum funnits närmast gata D. Dessutom finns indikationer på att en övre våning eller loft funnits över delar av huslängan. Mot söder har husets utbredning uppskattats då väggar saknades.

På utjämningslagren byggdes en rustbädd/grundkonstruktion av syllstockar (KG 6183) där huslängan skulle byggas. Tre stockar har daterats

till 1455±3, 1455±5, 1469±2. En bädd av slanor och på den isolering i form av mossor och torvplattor lades sedan över S del (KG 2185). I lagren fanns en navare som kan ha tappats eller lämnats kvar vid uppförandet av huset. Över rustbädden lades syllstenar och syllstockar (KG 6574). Bitvis fanns de västra och östra väggarna bevarade och huset var åtminstone delvis knuttimrat. Flera stolpar sattes ned i rum A och den norra delen av rum (KG 6572). Dessa kan ha varit en del av en fast konstruktion eller burit en övre våning.

I konstruktionslagren fanns bevarade stolpar och nedgrävningar som kan ha använts under byggandet av huslängan (KG 2236).

Längst i norr fanns rum A som var cirka 5,4×4,8 meter stort. På rustbädden lades här ett konstruktionslager som fungerade som jordgolv (KG 6575). Halm och gödsel fanns i detta lager vilket visar att rummet användes som fähus.

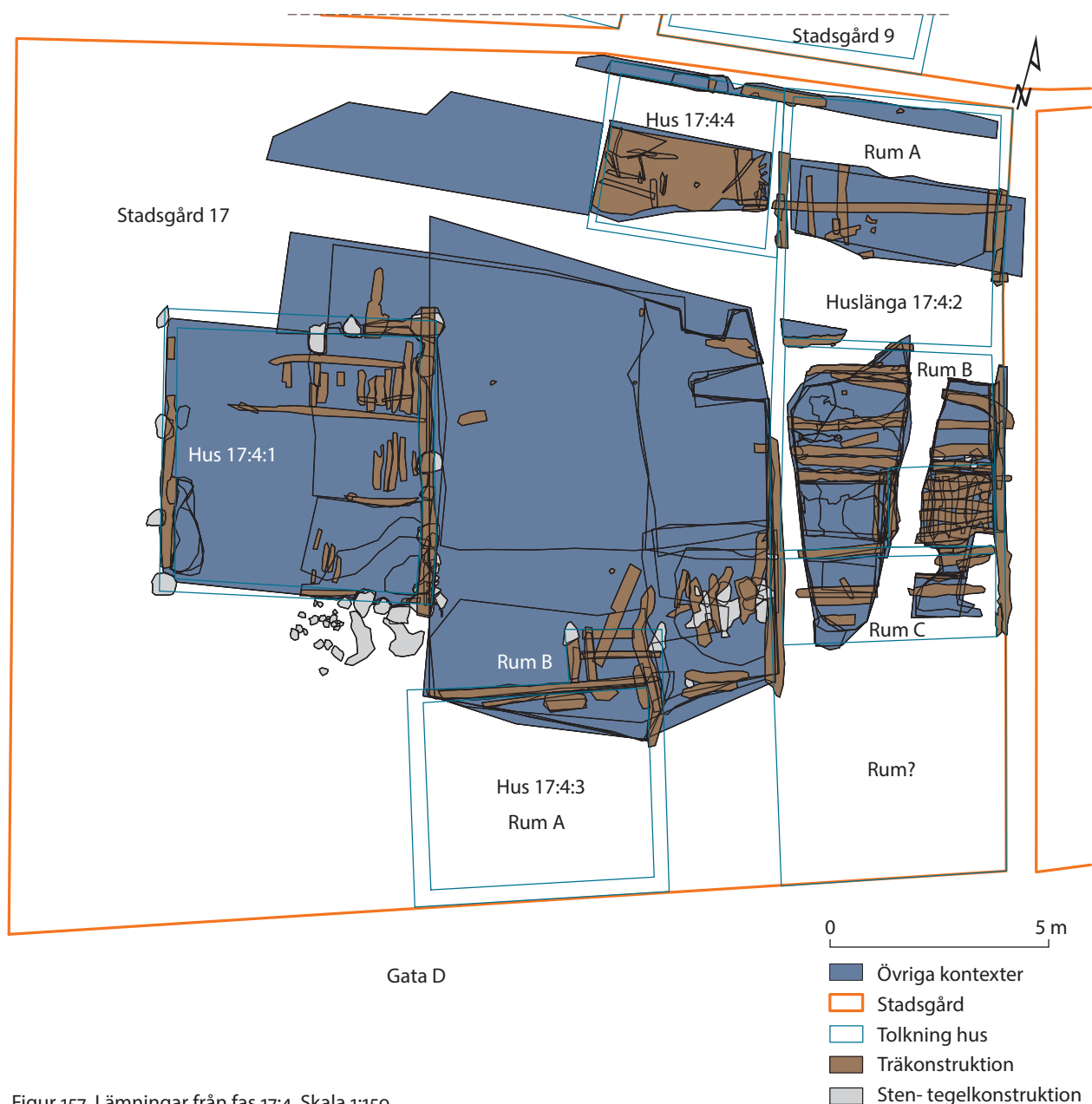
Söder om detta fanns rum B som var cirka 4,8×4,5 meter stort. Här lades torvplattor och konstruktionslager med torv (KG 2185) som fungerade som isolering. På det lades ett konstruktionslager av lera i delar av rummet. Sedan lades golvreglar och konstruktionslager av sand, som fungerade som isolering (KG 2187). På detta lades ett trägolv, några golvbrädor fanns kvar. I det sydöstra hörnet av rum B konstruerades en cirka 2,4×1,9 meter stor eldstad. På rustbädden byggdes ett fundament av två skikt tätt lagda stockar (i öst-västligt respektive nord-sydlig riktning), konstruktionslager av sand omgiven av en ram av trä. I eldstadens kant fanns stenar kvar i övrigt saknades detta (KG 2154). I konstruktionslagren under golvet fanns spår av rummets brukning. Här fanns spår av mathantering i form av hasselnötsskal och sädeskorn. Materialet kan ha fallit ned mellan golvets brädor. Benmaterial kan ha hamnat här vid konstruktionen (med omlagrade jordmassor) men även ha dragits in här av gnagare. I konstruktionslagret fanns ben som gnagda av råttor, vilket visar att visat att ett råttbo fanns under golvet. Många föremål fanns i konstruktionslagren. Merparten av föremålen är sannolikt omlagrat avfall från tidigare fas, vissa föremål skulle möjligen kunna vara spår av brukning som små glasskärvor eller ett litet tennbeslag, möjligen ett pilgrimsmärke. Här finns också delar av två lerfiguriner, sannolikt helgonfigurer. Delar materialet i lagret kan även komma från destruktionsfasen (och därmed indirekt från det

Tabell 99. Grupper och kontexter i fas 17:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2154	Konstruktion av eldstad	323819, 323151, 325102, 325345, 325353, 325442, 327120, 536458		323819, 326242, 327120, 536458, var rustbädd för eldstad. 323151, 325102, 325353 var konstruktionslager av sand. 325442 var 3 stenar, troligen del av fundament. 325345 var bräda från ram. Innehöll 1 helt mellanfotsben, diafysfragment, vristben från nötboskap, radius, ulna från en spädgris, ben från höns, torskfisk samt bensplitter. Totalt 397 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment)
2185	Konstruktion av rustbädd/isolering	325091, 325380, 325443, 325469, 326329, 326367, 326370, 326707, 327100, 327194, 327221, 327595, 536406, 536825	326370 har PM 326706 (se bilaga 1). PS 326705. 536406 har PM 325491 (se bilaga 1). 536825 har PM 536843 med rottrådar, örtfragment, hasselnötsskal, ogräs (svinmålla), ängs-/betesmarksväxter (dynga)	327194 var tätt lagda slänor tätade med mossor och spillbitar av läder och djurhår. 327221 var tätningslager av mossor. 325469, 326367, 327100, 327595, 536825 var torvplattor/isolering. 325091, 326370 var konstruktionslager av lera med gödsel, tegelkross, träflis. 325380, 536406 var utjämningslager av torv och sand med tegelbrockor, tegelkross (delar av lagret var konstruktionslager under golv). 326329 var konstruktionslager av humös sand och träflis. 325443, 326707 var konstruktionslager/isolering av sand. Innehöll blandade ben från nötboskap (vristspaket, revben, underkåkar, metapodier), får, svin, gås (skenben), höns, torsk (kota, kranieben). Bensplitter från nötboskap, får, svin, gås, obestämd torskfisk, obestämt bensplitter. Totalt 3150 g ben. Fynd av järn: 1 kniv, 1 navare, 1 oidentifierat föremål, 1 spik. Tegel: 1 taktegel. Keramik: 17 YRG trebensgrytor (9 fragment), 2 YRG krukor (3 fragment), 18 YRG kärl (20 fragment), 1 SVG kruka (1 fragment)
2186	Markberedning inför byggnation	327382	Har PM 327396 med rottrådar, basstamdelar, smultron, ängs-/betesmarksväxter (dynga)	Utjämningslager av humus med inslag av gödsel. Innehöll 1 helt underkåkspar, 3 metapodier, 1 kota, revben från nötboskap. Dessutom ben från svin och får. Totalt 1700 g ben. Fynd av läder: 3 fragment av klädesplagg/skor, 3 avfallsfragment. Trä: 1 byggnadsdetalj av ek. Övrigt organiskt: 1 fragment drev av tvinnat djurhår. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
2187	Konstruktion av golv	320147, 320432, 322353, 322517, 322739, 322792, 322868, 323113, 323808, 324990, 325010, 325022, 536357, 536500		322739 var konstruktionslager av lera. 320432, 322353, 323808, 322868, 325010 var golvreglar. 322792 var brädor från trägolv. 324990 var undre bräda i golvkonstruktion. 323113, 322517, 325022, 536357 var konstruktionslager/isolering av sand. 536500 var sand med tegelbrockor, tegelkross, pinnar, träflis. Innehöll blandade ben från nötboskap (1 helt mellanhandsben, tåleder, 1 vristspaket) svin (vadben), får, höns, torsk, långa, 2 revben från medelstort däggdjur. Kotcentra från rocka. Totalt 4106 g ben. Fynd av bränd lera: 2 lerfiguriner. Glas: 4 Krautstrunk 1450–1550, 1 Rippenbecher 1450–1530, 1 Keulenglas/Klubbägare, 1 Maigelein 1450–1550), 1 flaska, 5 kärl oidentifierade. Metall: 1 tennbeslag, möjligen pilgrimsärke. Järn: 1 kniv, 1 ten, 3 sömmar. Keramik: 41 YRG trebensgrytor (52 fragment), 3 YRG krukor (3 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 31 YRG kärl (36 fragment), 4 stengodskrus, Siegburg 1300–1400-tal
2188	Markberedning inför byggnation	325815, 326849, 326985, 327620, 528159, 528722, 528752, 528801, 536514, 537262	326849 har PM 326999 med rottrådar, örtfragment, basstamdelar, smultron, hinnkräftor, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga). 536514 har PM 536519 med rottrådar, basstamdelar, mossor, klibbal, björnbär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter	Utjämningslager av träflis och träbitar med gödsel, tegelbrockor. 528752 var mindre yta av ren sand. 528801 var koncentration av tätt lagda slänor. Innehöll ben från slakt av nötboskap (1 kalvarium, 2 hela mellanfotsben, avstyckade led- och muskelutskott från underkåkar (10+9), symfysdelar från underkåkar (3+2), corpusdelar (4 st), metapodier, tåleder, flera vristben, distala skenben, 2 hela underkåkspar. Blandade ben från nötboskap (revben, höft, diafys, kotor), svin (underkåke, höft, skenben, radius, ulna), får (strålben), höns. 3 underkåkar av rådjur, 1 kota, ben vardera från torsk, 1 kota från kummel. Totalt 10 439 g ben. Fynd av läder: 22 skor, 1 klädesplagg, 43 avfallsfragment, 1 fragment oidentifierat. Ben: 1 bearbetat ben. Trä: 1 hjul. Keramik: 8 YRG trebensgrytor (10 fragment) 1 YKG kärl (1 fragment)
2191	Konstruktion av stolpe/stör	323955, 326556, 327274, 327343		2 nedslagna stolpar, 3 nedslagna störrar
2222	Konstruktion av byggnad	318571, 319012, 319391, 319724, 319729, 319739, 320744, 325449, 325511		318571, 319729 var syllstenar. 319012, 319391, 319724, 319739, 320744, 325449, 325511 var syllstockar, bitvis i 2 skift. Några brända
2226	Konstruktion av golv	322309, 322601, 322878, 322954, 322970, 322979, 323100, 326024, 326839		322954 var konstruktionslager/isolering av sand med inslag av träflis, småsten. 322601, 322979, 323100, 326024 var Ö-V golvreglar. 322878, 322970 var trägolv av N-S brädor. 322309 var rest av förmultnat trägolv av humus med trä, tegelkross. 326839 var en 0,15 m stolpe. Innehöll blandade ben från nötboskap (metapodier, tåleder, stort antal underkåkar, flera kunde paras ihop), svin (underkåkar), får, gås, lång torsk Totalt 3319 g ben. Fynd av glas: 1 oidentifierat kärl. Järn: 1 spik. Keramik: 7 YRG trebensgrytor (9 fragment), 8 YRG kärl (8 fragment)
2229	Konstruktion av stenläggning	318830, 320495, 318627, 318800		Stenläggning av 0,10–0,25 m stora rundade stenar. Konstruktionslager ej dokumenterat

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2232	Konstruktion av gårdsplan	325403, 327268	325403 har PM 325535 och parasitprov (se bilaga 1). PS 326704, PD 327531 daterat till sannolikt efter 1469	325403 var hårt packat lager av träflis och träbitar med silt, gödsel. 327268 var en bräda, troligen byggnadsmaterial. Innehöll en mycket stor mängd djurben från en stor yta. Blandade ben från nötboskap, stort inslag av kraniedelar (minst 4 kalvarier), underkåkar (minst 6 st), metapodier (minst 24 mellanhandsben och 19 mellanfotsben, varav minst 8 st honor), tåleder, vristben, flera artikulerade vristpaket. 2 hornpar från ko, ox. Blandade ben från svin (även spädgris), får, get. Flera hornkvikar från får, get. 2 mellanfotsben, underkåke, radius, hälben från rådjur (både vuxna och juvenila djur). Lårben från hund (?). Ben från gås, höns, kummel, torsk, långa, vitling, plattfisk. Totalt 44 313 g ben. Fynd av ben: 2 beslag med dekor. Bergart: 1 flinta. Glas: 2 oidentifierade kärl, 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 1 gångjärnstapel, 1 fiskekrok, 1 ten. Läder: 45 skor, 1 klädesplagg, 1 knivslida, 223 avfallsfragment, 1 rem, 1 oidentifierat fragment. Textil: 1 drev av nöthår. Slagg: 5 fragment (733g). Keramik: 42 YRG trebensgrytor (53 fragment) 4 YRG krukor (4 fragment), 41 YRG kärl (41 fragment), 8 RG kärl (12 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 1 stenodskrus, Siegburg 1400–1500-tal, 1 stengodskrus, Raeren 1500–1625, 1 stengodskrus
2236	Konstruktion av byggnad	325494, 325495, 325510, 325525, 536820		325494 var nedgrävning för två stolpar och ränna mellan dem. 325525, 536820 var bevarade trästolpar. 325495, 325510 var återfyllning av sand runt stolpar och i ränna. Fynd av glas: 1 Rippenbecher 1450–1550
6107	Konstruktion av gårdsplan/portgång	326233, 326736		Konstruktionslager av sand, humös horisont med trä i botten. Innehöll ben från nötboskap, får, svin, höns, torsk. Totalt 1069 g ben. Fynd av läder: 2 skor, 2 avfallsfragment. Järn: 1 nit. Slagg: 5 fragment (44g). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (4 fragment), 3 YRG kärl
6136	Konstruktion av ingång/trappa till övervåning	327006, 327741, 327764, 327812, 327821, 327827, 537094, 537187		327741, 327764, 327812, 327821, 327827, 537187 var stenar ca 0,3–0,5 m stora. 537094 var stenpackning. 327006 var lager av sand mellan stenarna.
6183	Konstruktion av rustbädd/grundkonstruktion	325056, 325713, 326267, 326295, 326645, 326675, 327289, 327297, 327302, 327336, 327350, 327519, 327644, 327690, 327716, 327734, 327779, 327794, 327802, 327877, 328052, 528304, 528598, 535570, 536393, 536778, 536933, 536977, 537011, 537048, 537068, 537133, 537154, 537208, 537227, 537243	326295 har PD 327381 daterat till 1469±2. 327350 har PD 327380 ej daterat. 327716 har PD 1011788 daterat till 1470±3. 327837 har PD 327877 daterat till efter 1446. 528598 har PD 528781 daterat till 1455±5. 535570 har PD 536499 daterat till 1455±3	325056, 325713, 326267, 326295, 326645, 326675, 327289, 327297, 327302, 327336, 327350, 327519, 327644, 327716, 327734, 327779, 327794, 327802, 327877, 328052, 528598, 535570, 536393, 536778, 536933, 536977, 537011, 537048, 537068, 537133, 537154, 537208, 537227, 537243 var stockar/reglar i rustbädd. 528304 var avtryck av borttagen stock. 327690, 537048 var stock under portgång. 537068 var sten
6204	Konstruktion av golv	528221, 528222, 528432, 528467, 528474, 528548, 528454, 528586, 528590, 528679, 528692, 528700	528222 har PD 528814 daterat till vinterhalvåret 1475–1476	528221 var nedgrävning för stolpe. 528222 var stolpe. 528432, 528474, 528548, 528692 var golv av slador, 528467, 528590, 528454, 528679, 528700 var konstruktionsdel av trä från golv. 528586 var konstruktionslager av träflis med slador
6242	Konstruktion av byggnad	320570, 320598, 323481, 325733, 326077, 327281, 537080	320570 har PM 320370 med hallon, brännässla, ängs-/betesmarksväxter. 325733 har PM 325759 med rottrådar, basstamdelar, tåg, starr (olika arter), säv (olika arter)	320570 var utjämningslager av humös sand. 320598 var plankor i vägg. 323481 var träreglar, del av golv i farstu. 326077 var syllstockar i väggar och reglar för trådgolv. 327281, 537080 var syllstenar. 325733 var torvplattor/isolering.
6572	Konstruktion av stolpar	326563, 326700, 528617, 528618, 536218, 536222		Fyra stolpar med rektangulärt tvärsnitt. 528617 var nedgrävning för stolpe, 528618 var nedslagen stolpe

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6574	Konstruktion av byggnad	320439, 320446, 321416, 322338, 323129, 327261, 327406, 327416, 327532, 535553, 536349, 536359, 536367, 536377, 536383, 536394, 536402, 536505, 536510	320439 har PD 536495 daterat till efter 1438. 327406 har PD 1011781 daterat till efter 1464. 327416 har PD 327668 daterat till 1474±1.	327532 var syllsten. 327261, 536359, 536367, 536505 var syllstockar. 322338, 323129, 327406 var stock i väggkonstruktion. 320439, 320446, 535553, 536377, 536394 var stockar i golvkonstruktion, 536383, 536402, var brädor i golvkonstruktion (536383 med hål i). 321416, 536349, 536510 var brädor i vägg.
6575	Konstruktion och bruk av golv	327046, 536300		Konstruktionslager med flera horisonter av kompakt gödsel med rikliga inslag av halm och ställvis djurhår. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, 1 kranioben från torsk. Totalt 202 g ben. Fynd av bergart: 1 råmaterial/ämne av skiffer till bryne. Läder: 3 avfallsfragment. Järn: 1 hästkosöm. Trä: 1 byggnadsdetalj i ek

Figur 157. Lämningar från fas 17:4. Skala 1:150.

sista bruket) då delar av golvet togs bort. Rummet var en uppvärmd stuga. Jämfört med stugorna på de andra stadsgårdarna var den relativt liten.

Söder om detta fanns rum C som var 2,0×4,8 meter stort. Här lades konstruktionslager av sand (KG 2187). På detta lades sannolikt ett trägolv. På gårdsplanen konstruerades anlades ett cirka 1,5×1,0 meter stort fundament till en ingång och/eller trappa till en eventuell ovanvåning i anslutning till rum C och dess västra vägg (KG 6136). Placeringen av rummet, och ingångsfundamentet visar att det var en förstuga. Möjligen har det bestått av två mindre rum med en förstuga i väster och ett förråd eller kammare öster om det.

Närmast gata D fanns ytterligare minst ett rum, inga arkeologiska lämningar fanns dock här.

Hus 17:4:3: Utmed gata D uppfördes en byggnad som uppskattningsvis var minst 5,5 meter lång och cirka 5 meter bred. Mot söder och väster har dess utbredning uppskattats då väggar saknades. Ett rum fanns i byggnaden, rum A, det var minst 5 meter långt och uppskattningsvis 4,5 meter brett. Direkt intill portgången fanns en 2,0×1,2 meter stor utbyggnad, rum B, som var en del av en farstu/förstuga eller platsen för en trappa till en övre våning. Funktionen i rum A har inte gått att avgöra, möjligen var det en bod.

På utjämningslagren av träflis byggdes en rustbädd/grundkonstruktion av syllstockar (KG 6183), två större syllstenar lades. En stock har daterats till efter 1446. På rustbädden lades ett lager av träflis (KG 2185). Efter detta lades syllstockar för väggar och reglar för golv. Delar av väggen fanns bevarad. I rum A, lades torvplattor som fungerade som isolering (KG 6242). Torvplattorna var skurna ur den ursprungliga ängsvegetationen. Över torvplattorna lades konstruktionslager. Troligen fanns trägolv i rum A och B.

Hus 17:4:4: Var cirka 3, 8×4,2 meter stor och hade ett rum. En stolpe sattes ned och ett golv av slanor och träreglar lades (KG 6204). Stolpen har

daterats till vinterhalvåret 1475–1476. Huset var ett fähus.

Mellan huslänga 17:4:2 och hus 17:4:3 konstruerades en portgång som var 2,5 meter bred. Stockar lades (KG 6183) och därefter konstruktionslager av sand (KG 6107). I lagren fanns skor och läderspill.

Gårdsplan: En rustbädd av stockar (KG 6183) och ett lager av humus och grästorv lades ut (KG 2186). Detta skedde efter att hus 17:4:1 byggdes och samtidigt som rustbädden under huslänga 17:4:2 byggdes. I lagren fanns ben av nöt från slakt. Två stolpar och tre störrar sattes därefter (KG 2191). Del av hägnader?

Endast den sydligaste delen av gårdsplanen, direkt norr om portgången och hus 17:4:3, verkar ha varit stenlagd. Norr om detta lades ännu ett utjämningslager med träflis (KG 2232) som kan ha utgjort markbeläggning. I lagret fanns dynga, ogräs och enstaka humle. Här fanns även trä som kan ha varit rester av byggmaterial från uppförandet av hus. En bit trä daterades till sannolikt efter 1469. I lagret fanns ett benmaterial som till stor del gav intryck av att bestå av avfall från storskalig slakt av främst nötboskap, men även får, get och rådjur. Fiskben och blandade ben från hela djurkroppar tyder på ett visst inslag av hushållsnära avfall. Förekomsten av artikulerade ben tyder på att det inte var omlagrade massor, och spår av hund- och råttgnag tyder på att ytan stått öppen och att avfallet varit tillgängligt för dessa djur. Detta visar snarare en brukning av en öppen yta (som soptipp) än en konstruktionsfas. I lagren fanns mycket läderspill och läderföremål. Möjligen kan detta kopplas till verksamheten i fas 17:2, eller till fortsatt hantverk efter att stadsgården byggdes upp. Här finns också två beslag av ben med ristad dekor. Kanske har de suttit på ett skåp eller en kista?

Mellan hus 17:4:1 och hus 17:4 3 konstruerades en cirka 1,6 meter bred stenlagd passage (KG 2229).

Fas 17:5. Bruk av gårdsplan och öppna ytor

Datering: Efter 1470–1480-tal till 1500 talets början.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

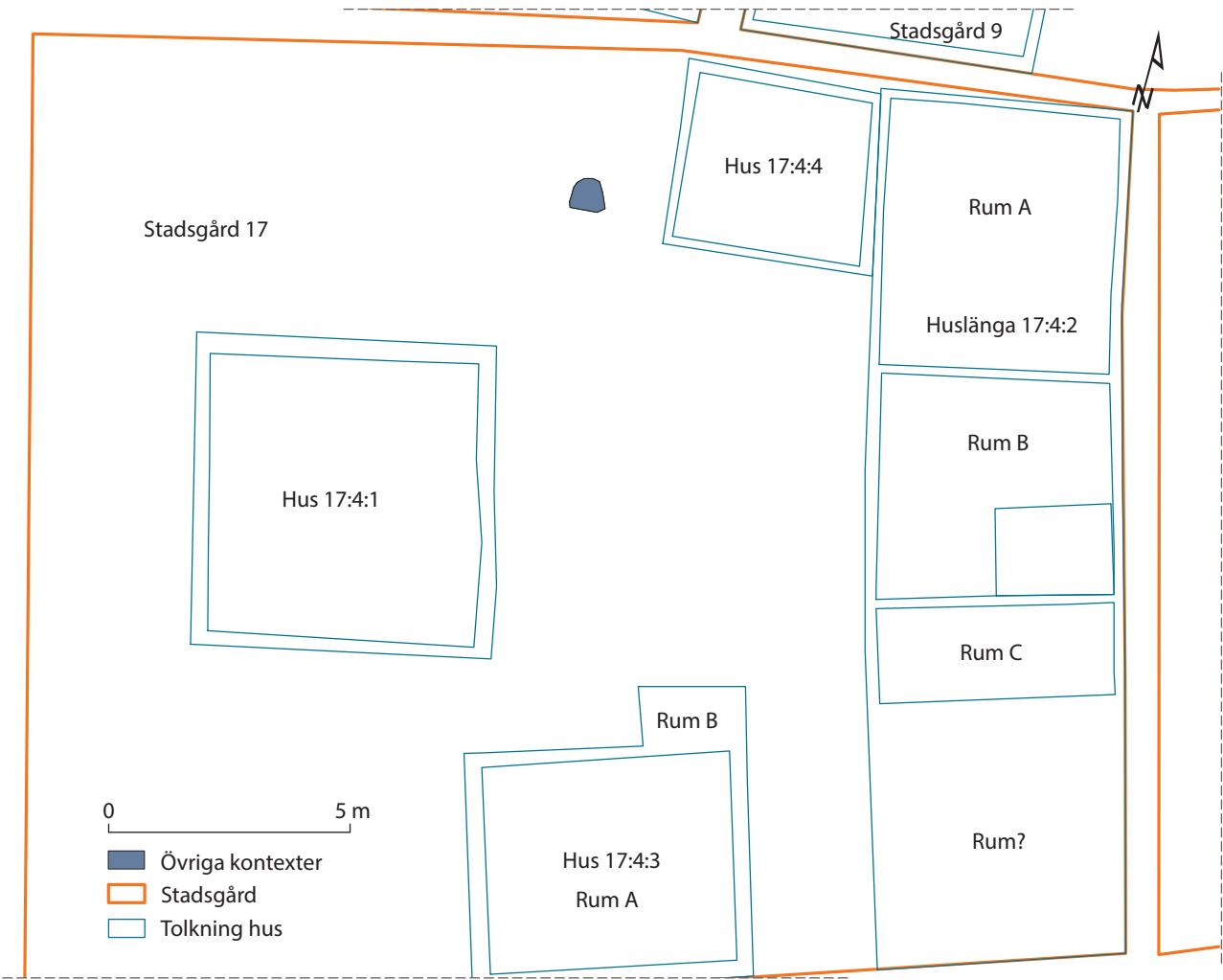
En grop grävdes i stadsgårdens norra del (KG 2184). Den fylldes med material som kan vara grisdynga och kompost med odlingsrelaterat innehåll (figur 158, tabell 100). I växtmaterialet fanns en stor mängd odlade växter som kan ha vuxit på stadsgården och växter som odlats på stadens

jordar. Här fanns bland annat ringblomma, sallat, humle, palsternacka, kål och rova. I materialet fanns även tröskningsrester av korn och lin, vilket visar att stadsgården troligen odlade dessa växter på stadsjordarna.

Ytan väster om hus 17:4:3 brukades och trampades. I lagren här fanns troligen såväl konstruktion (träflis med gödsel i botten), trampad yta med flera sandhorisonter och överst raseringsmassor med träkol och sot. I fyllningen fanns en sko.

Tabell 100. Grupper och kontexter i fas 17:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2184	Konstruktion och bruk av grop	528126, 528147	528147 har PM 528167 (3 prover, se bilaga 1). PS 528166	528126 var nedgrävning 0,7 m ø, 0,15 m djup. 528147 var fyllning av gödsel, träflis, humöst material. Sällprov innehöll benfragment från nötboskap, höns. Totalt 35 g ben. Fynd av läder: 1 sko

Figur 158. Lämningar från fas 17:5. Skala 1:150.

Fas 17:6. Bruk av hus 17:4:4

Datering: Efter 1470–1480-tal.

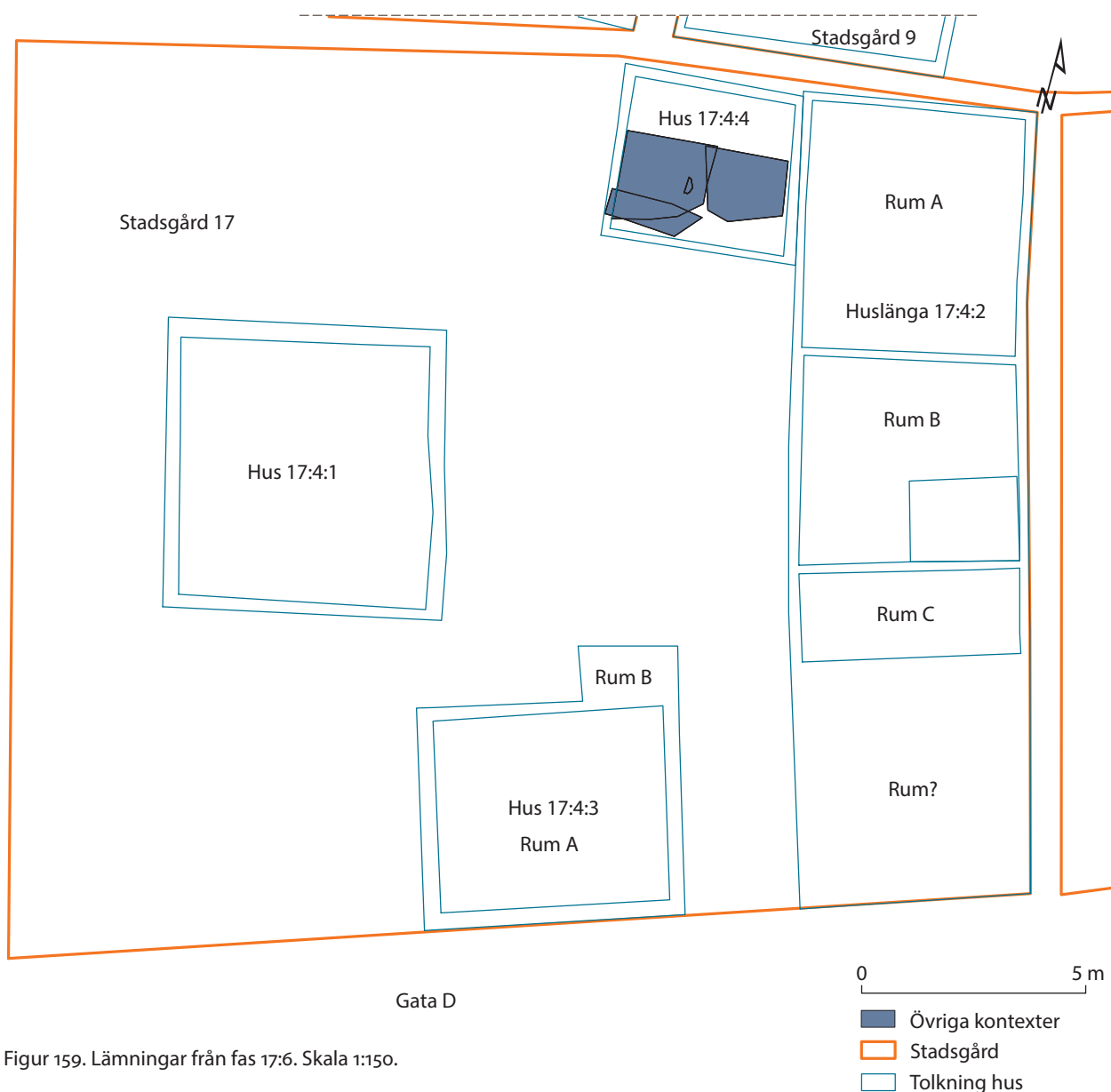
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Det mindre huset (hus 17:4:4) brukades (figur 159, tabell 101). Halm ströddes ut i omgångar och blandades med dynga. Detta bildade en hårt packad

trampyta. Dyngan innehöll bryggeriavfall, vilket kan visa på en svinstia. Att föremål saknades kan stödja tolkningen som trampat golv i en svinstia. Vid något tillfälle grävdes en flack grop och återfylldes med sand (KG 6205). Möjligen var det en konstruktionsdetalj som togs bort.

Tabell 101. Grupper och kontexter i fas 17:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6205	Nedgrävning med återfyllning	528540, 528541		528540 var nedgrävning 0,5x0,3 m stor, 0,07 m djup. 528541 var återfyllning av sand
6527	Bruk av golv	528535	528535 har PM 528553 med halm/strådelar, ängs-/betesmarksväxter, PM 528547 (se bilaga 1)	Trampad golvyta av halm och dynga. Innehöll 1 strålben från nötboskap, 1 underkåke från får. Totalt 109 g ben.

Figur 159. Lämningar från fas 17:6. Skala 1:150.

Fas 17:7. Bruk av kålgårdar

Datering: Efter 1470–1480-tal till tidigt 1500-tal (1547).

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I stadsgårdens västra och sydvästra delar fanns ytor som användes som kålgårdar under en längre tid (figur 160, tabell 102).

Väster om hus 17:4:1: Närmast väster huset fanns en nord-sydlig cirka 0,5–0,6 meter bred trampyta eller gång (KG 6530). Den hade flera trampade horisonter och inslag av ogräs som kan ha vuxit intill huset (i takdropp?), som starr, tiggarranunkel och ogräs. Väster om detta fanns jordlager där inslaget av ogräs och lagrens sammansättning antyder oling (KG 6182). Odlingslagren innehöll en del föremål som var omdeponerat hushållsavfall

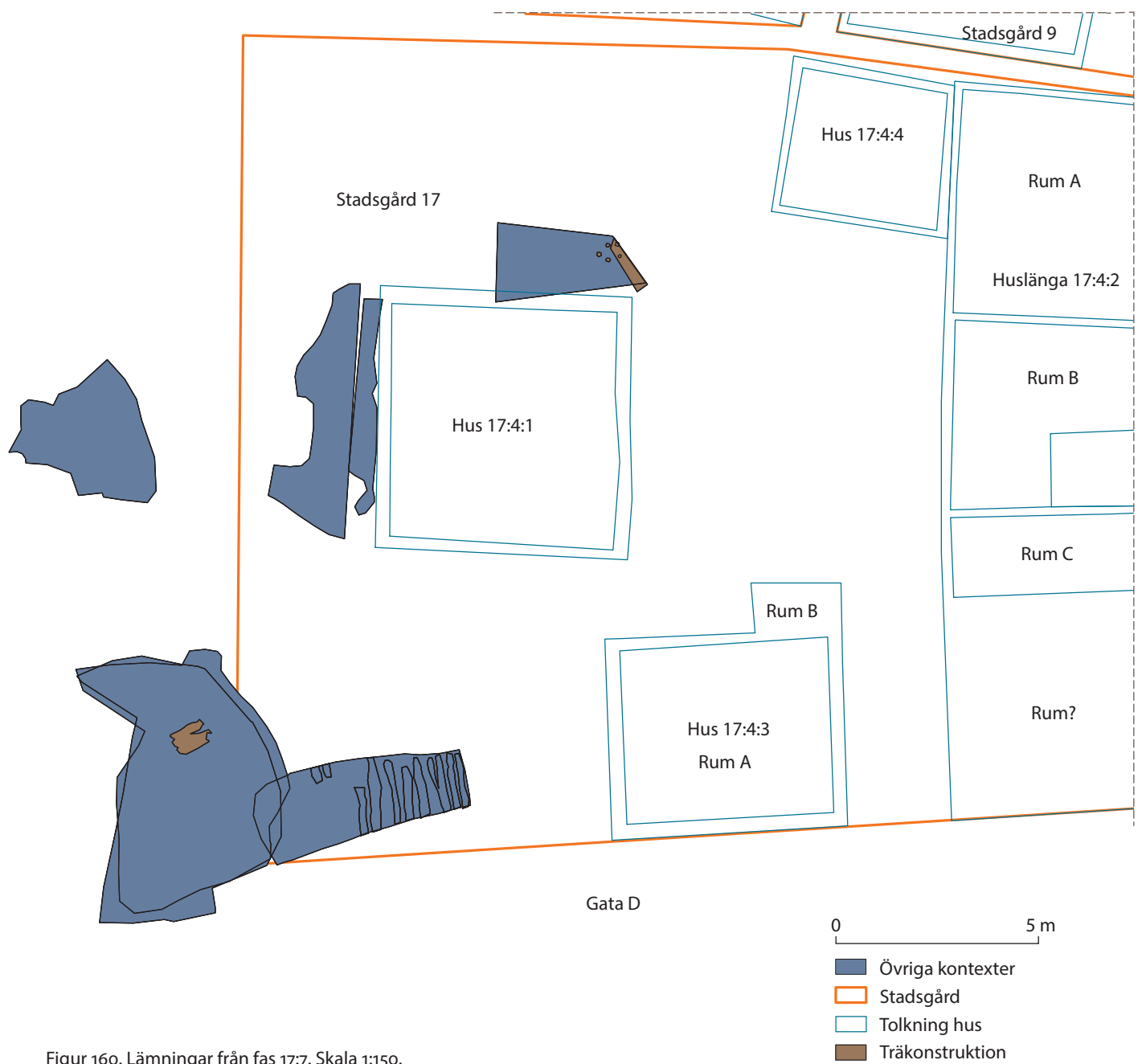
och vissa lite större föremål som en nyckel från dörr eller större kista. Troligen brukades dessa ytor under lång tid (till 1547?).

Norr om hus 17:4:1: Här påfördes konstruktionslager som kan ha utgjort en trampad yta (KG 6530), eller möjligen användes för odling. Fem störrar fanns inom en yta av 0,5×0,6 m (KG 2194). Det var inte klart om de var samtida eller flera generationer av störrar på samma plats. Intill störrarna fanns en bräda som kan ha fungerat som en avgränsning, den var troligen något flyttat men hörde kontextuellt ihop med brukningen av ytan. De kan ha använts i odling.

Stadsgårdens sydvästra del: Flera nord-sydliga odlingsdiken fanns, dessa var täckta av brukade jordlager (KG 6548).

Tabell 102. Grupper och kontexter i fas 17:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2194	Konstruktion av störrar	315140	Har PD 327349 ej daterat	5 störrar, nedslagna
6182	Bruk av odlingsjord	318216	318216 har PM 318245 med träkol, rottrådar, svinmålla, ben, ängs-/betesmarkväxter (dyna), bär, nässlor, träflis, fiskben, järnföremål. PS 318244.	318216 var humös sand (odling). Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, rådjur, gås, torsk, långa. Totalt 2178 g ben. Fynd av järn: 1 nyckel, 1 kniv, 5 spikar, 2 sömmar. Slagg: 3 fragment (57g). Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 8 YRG kärl (9 fragment), 1 RG kärl (1 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400-tal
6530	Bruk av gångar/trampade ytor	325087, 325438, 326202	325438 har PM 325444 med träflis, bär, hasselnötsskal, ogräs, ängs-/betesmarkväxter (enstaka braxengräs, cristatella, tiggarranunkel. 326202 har PM 326221 med rottrådar, träflis, träkol, starr, tiggarranunkel, bär. PS 326222	325438 var konstruktionslager av sand och humus med kalkbruk, tegelkross, träbitar, träflis. 326202 var lager med flera horisonter. Överst humös sotig sand med kolbitar, träflis, småsten, tegelflis. Under detta lerig humös sand med inslag av gödsel. 325087 var bräda, möjligen avgränsning av den trampade ytan. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, torsk, långa, kummel. Kranieben från stor torsk. Sällprovet innehöll ben från torsk, kolja, plattfisk, fjäll från abborre. Totalt 3620 g ben. Fynd av ben: 1 nål. Järn: 2 beslag, 2 spikar, 2 sömmar. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment)
6548	Bruk av odlingsjord	311827, 516796, 516927, 561860, 561831, 1006547	311827 har PM 311897 med träkol, träflis, såv, starr. 516796 har PM prov 6 med kraftigt nedbrutet material. Inslag av koksliknande material. 516927 har PM (ej ID, se bilaga 1)	1006547 var avlånga nedgrävningar, ca 1,8×0,2 m, 0,04 m djupa. Fyllda med/under 516927, humus/humös silt med småsten, träkol. 311827, 516796, 561860 var humus/humös silt med småsten, träkol. 561831 var en bräda i odlingslagret. Innehöll ett fåtal ben från nötboskap, 250 g. Fynd av metall: 1 fingerborg i CU-legering. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment)

Figur 160. Lämningar från fas 17:7. Skala 1:150.

Fas 17:8. Ombyggnad av golv i huslänga 17:4:2

Datering: slutet av 1400-tal.

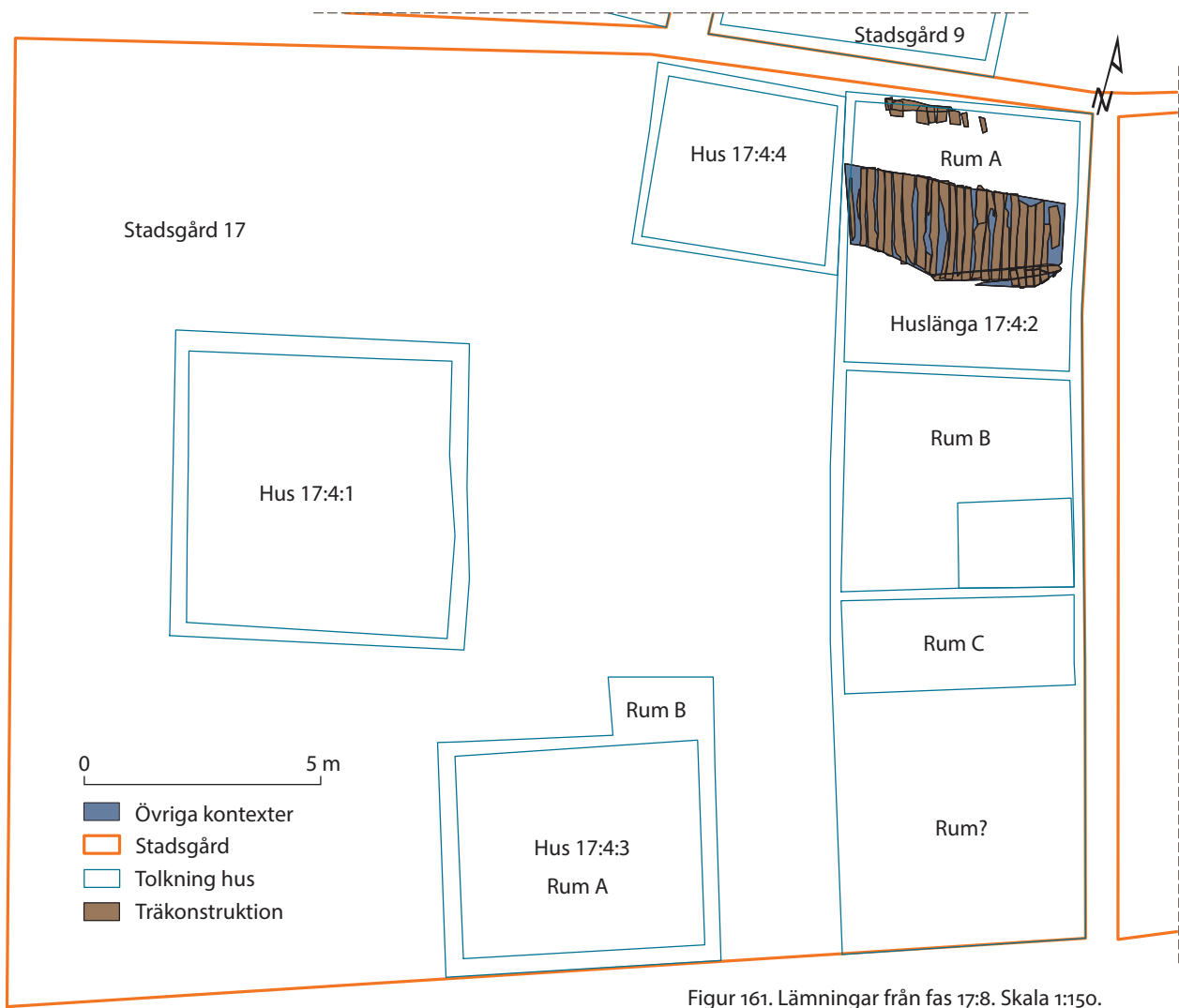
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 17:4:2 byggdes om (figur 161, tabell 103). Ett nytt golv byggdes i rum A. Troligen skedde detta relativt snart efter att huslängan hade uppförts, men rummet hade hunnit brukas. På ett konstruktionslager lades golvreglar och ett trägolv (KG 6571). I konstruktionsmaterialet fanns mate-

rial som kan komma från andra delar av stadsgården, eller vara spår av brukning av rummet (som fallit ned mellan golvets brädor). I lagren fanns tröskningsrester av korn. Föremålsmaterialet utgjordes främst av byggnads- och inredningsdetaljer och var sannolikt omlagrat eller har hamnat under golvet vid ombyggnaden. Pallsitsen var hårt bränd. Rummet var troligen ett fähus, möjligen användes det även för tröskning (på ett loft?).

Tabell 103. Grupper och kontexter i fas 17:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6571	Konstruktion av golv	528174, 528295, 528300, 528623, 535558, 535714, 536246	535714 har parasitprov 536162 (se bilaga 1). 536246 har PM 536270 (se bilaga 1). PS 536271	536246 var konstruktionslager av humös sand och träflis, med halm, dynga. Spår av tröskning av korn. 528623, 535558 var golvreglar. 528295, 528300 var stockar i golvkonstruktion. 528174, 535714 var N-S golvbrädor. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Vissa ben med hundnag. Totalt 2183 g ben. Fynd av järn: 1 ten, 1 oidentifierat föremål, 1 spik, 1 nit. Trä: 1 föremål, möjligen en pallsits. Keramik: 2 YRG kärl (2 fragment)

Figur 161. Lämningar från fas 17:8. Skala 1:150.

Fas 17:9. Bruk av kålgårdar

Datering: Tidigt 1500-tal till 1520-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

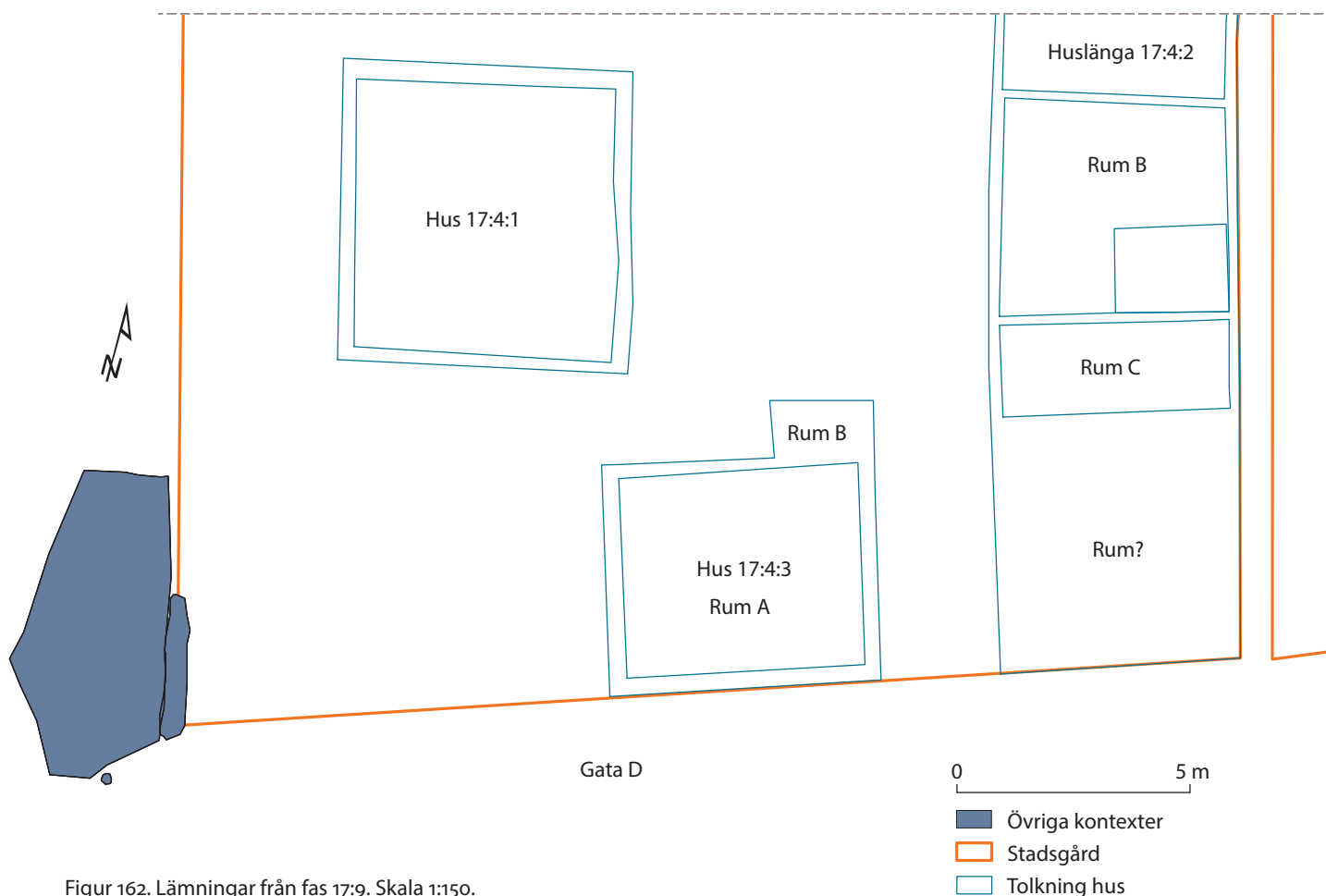
En grusad trädgårdsgång anlades i stadsgårdens sydvästra del (KG 2012). Väster om den lades mer odlingsjord som sedan brukades (KG 6566). En stolpe sattes ned i odlingsjorden (KG 7023). Odlingsbäddarna åt öster fortsatte användas (se fas 17:9). I odlingslagren fanns glas med yngre datering än fasen (figur 162, tabell 104).

De nya odlingslagren låg på det som senare var stadsgård 32. Under fas 17:9 var gränsen otydlig och det är osäkert om ytan åt väster var en separat tomt eller ingick i stadsgård 17. Trädgårdsgången sammanföll dock med tomtgränsen och kan ha utgjort stadsgårdens gräns mot väster.

Lagren väster om hus 17:4:1 fortsatte användas (se fas 17:5).

Tabell 104. Grupper och kontexter i fas 17:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2012	Konstruktion och bruk av gång	516604	516604 var lager av sand med småsten
6566	Bruk av odlingsjord	516633	516633 var humus/humös silt med småsten, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får. Benen ej vägda. Fynd av glas: 1 Römerglas 1550–1650. Järn: 1 spik, 1 söm, 1 nit. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 11 YRG kärl (12 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment)
7023	Konstruktion av stolpe	1006906	Nedgrävning för stolpe

Figur 162. Lämningar från fas 17:9. Skala 1:150.

Fas 17:10. Rasering av huslänga 17:4:2, hus 17:4:3 och 17:4:4

Datering: tidigt 1500-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Huslänga 17:4:2 raserades (figur 163, tabell 105). Raseringslager fanns över rum A (KG 6245). Stenarna i eldstaden i rum B tog troligen bort, delar av materialet ha använts som utfyllnad på gårdsplanen i fas 17:II (se KG 6537). Delar av materialet kan även ha återanvänts i en ny eldstad. En sten

som tidigare kan ha ingått i en innervägg mellan rum B och C togs bort (KG 2233).

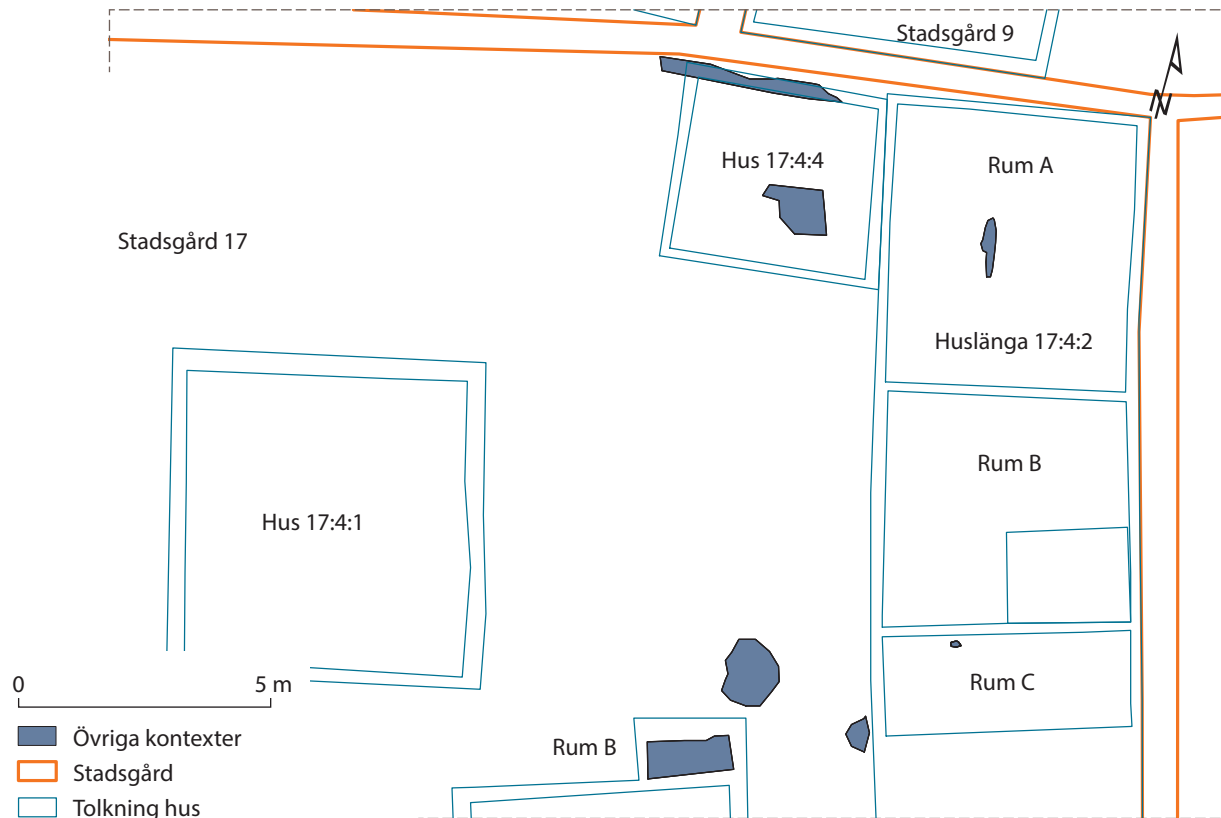
Farstun (rum B) i hus 17:4:3 raserades. Fläckar av bränt material fanns här, samt även norr och öster om byggnaden (KG 6117).

Hus 17:4:4, i stadsgårdens norra del, raserades. Möjligen fanns resterna av en raserad vägg och ett inrasat torvtak (KG 6244).

I princip inga föremål fanns från raseringen, inte heller spikar eller andra delar från fast inredning. Detta tyder på en planerad destruktion där det mesta av materialet tagits tillvara.

Tabell 105. Grupper och kontexter i fas 17:10.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2233	Borttagande av sten	327610, 327611		327610 var nedgrävning efter borttagande av sten. 327611 var återfyllning av sand
6117	Rasering av byggnad	323436		Spridda tunna lager av aska och bränt material
6244	Rasering av byggnad	528318, 528344	528344 har PM 528473 med träflis, ängs-/betesmarksväxter (dynga)	528318 var lager av murket trä med kalkbruk, träkol, inslag av små bitar drev. Möjligen raserad vägg. 528344 var utjämnat lager av humös sand med näver. Möjligen raserat tak. Innehöll blandade ben från nötboskap, 1 kota från kummel, 1 radius från gås. Totalt 261 g ben. Fynd av järn: 2 tenar. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
6245	Rasering av byggnad	536203	536203 har PS 536230	Raseringslager av silt med med tegelkross, träkol. Innehöll 1 atlaskota från får, 14 framtänder, 2 premolarer från nötboskap, 59 g ben.

Figur 163. Lämningar från fas 17:10. Skala 1:150.

Fas 17:11. Konstruktion av huslänga 17:11:1 och hus 17:11:2 samt gårdsplan och ränna

Datering: tidigt 1500-tal (efter 1502).

Dateringsunderlag: Stratigrafi, dendrokronologi med dateringar till efter 1502.

Utmed stadsgårdens östra sida byggdes huslänga 17:11:1. Väster om den uppfördes hus 17:11:2. Hus 17:4:1 fortsatte att användas. Händelsefasen kan dateras till tidigast 1502 (dendrokronologisk datering). Möjligen skedde den efter en av stadsbränderna. Då marken höjdes inom stadsgården kan det även vara i samband med utbyggnaderna av timmerkistor i Göta älv (figur 164, tabell 106).

Huslänga 17:11:1: Byggnaden var cirka 18,0×8,2 meter stor och hade minst 6 rum. Troligen har ytterligare minst ett rum funnits närmast gata D. Huslängan byggdes över den äldre huslängan vars väggar delvis återanvändes. I raseringslagren fanns brända bräddor, troligen från väggen. Detta kan antyda att huset delvis var byggt i skiftesverk-

steknik (se KG 7112, fas 17/34:4). Mot söder och väster har husets utbredning uppskattats då väggar saknades, detsamma gäller flera innerväggar.

Längst i nordöst fanns rum A som var uppskattningsvis 4,6×4,2 meter stort. Här lades konstruktionslager. På det byggdes väggar och sedan lades golvreglar och ett trägolv med Ö-V bräddor (KG 6544). En stolpe sattes i rummets norra del (KG 6446). Rummet var en verkstad, ouppvärmad kammare eller förråd.

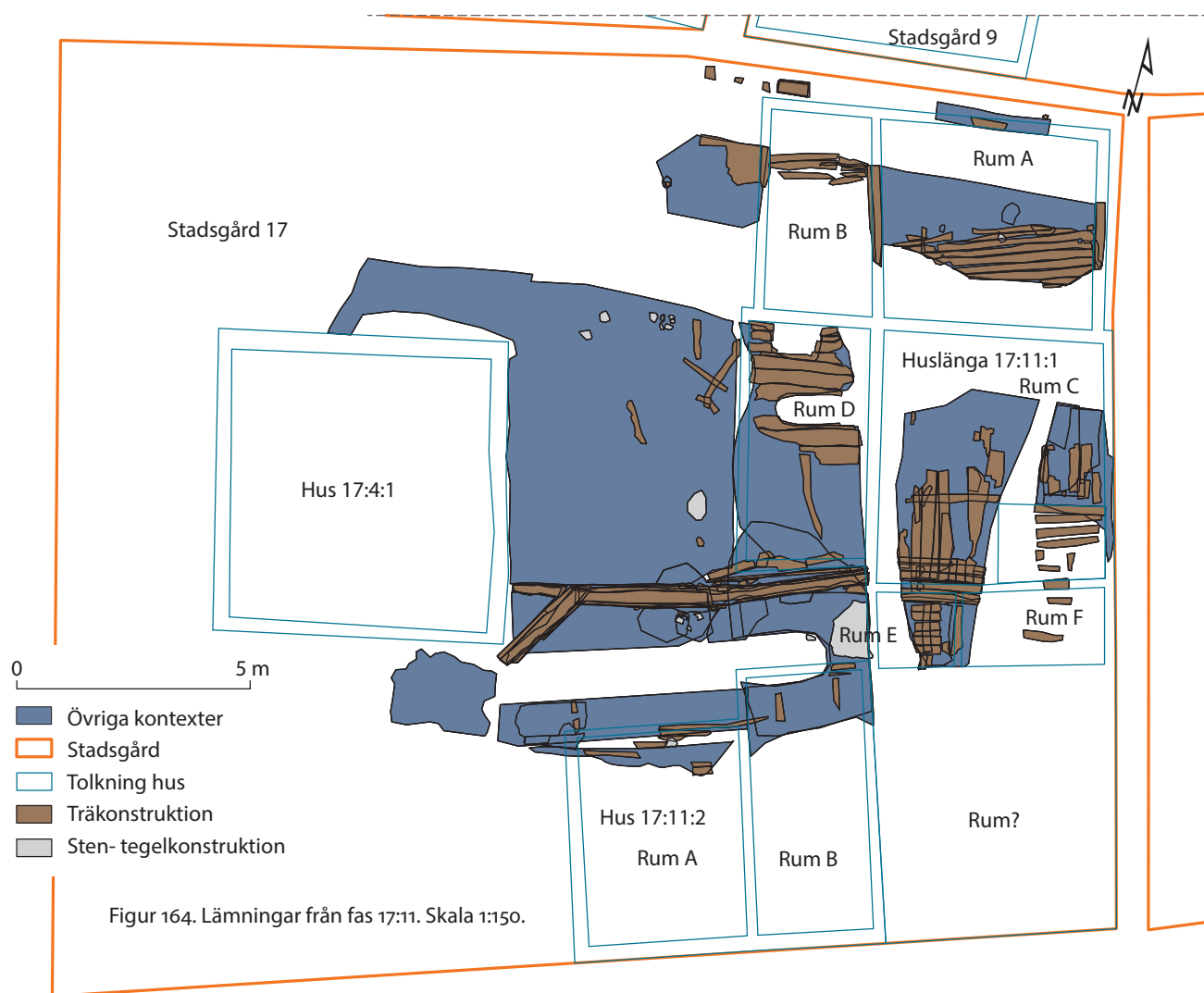
Direkt åt väster fanns rum B som var cirka 4,2×2,3 meter stort. Konstruktionslager av sand lades ut. På det lades ett trägolv (KG 6203). Väster om rum B lades ett konstruktionslager och på det en trälagd yta (KG 6524). Direkt väster om den trälagda ytan fanns en stolpe som kan ha burit upp ett tak (KG 6525). Det är osäkert om detta var ännu ett rum i huset eller en brolagd yta utomhus (under tak). Rum B och utrymmet utomhus kan ha använts som verkstad eller även för tröskning. I raseringslagren fanns tröskningsrester av korn.

Tabell 106. Grupper och kontexter i fas 17:11.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2150	Konstruktion av ränna	318441, 319889, 319912, 319929, 320395, 320402, 325189, 327000		327000 var nedgrävning för ränna, lutar mot V. Rännan delar sig i V med en avgrening mot SV. 319889, 319912 var träbotten/sidor i rännan. 320402 var sidor av trä i rännans Ö del, 320395 var lera i botten av rännan i Ö del. 319929 var fyllning av tegelbrockor, stenar, sand mellan rännans träväggar och nedgrävning. 325189 var trä med inslag av tegelstenar utmed rännans sidor. 318441 var två nedslagna stötar N om rännan. Innehöll kotfragment, underkåkar från nötboskap (med symfys, 1+6), 1 hornpar från en bagge, kraniedelar, rörben från svin, 1 kota från stor torsk. Totalt 3250 g ben. Fynd av järn: 1 fiskekrok. Slagg: 1 fragment (198g). Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)
2183	Konstruktion av golv	314637, 321882		321882 konstruktionslager/isolering av sand med träbitar. 314637 var golv av Ö-V bräddor. Innehöll blandade ben från nötboskap (flera metapodier, tåleder), får (underkåkar, 2 hornkvickar från (honor), svin, höns, gås, långa. Totalt 4237 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 16 YRG trebensgrytor (16 fragment), 1 YRG panna (3 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment)
2190	Konstruktion av gårdsplan	320537, 321937	320537 har PS 320569. 321937 har PM 321980 (se bilaga 1)	320537 var silt med flera horisonter tegelkross, träkol. 321937 var marknivåer av silt, träflis, bark med tegelkross, tegelbrockor, bränd lera, träkol. Horisonter av mörk sand, kalk. Innehöll blandade ben från nötboskap (metapodier, flera vristpaket, tåleder), svin, får, get (hornkvicke från hona), höns, gås, rådjur (mellanfotsben), hare (hälben). Stort fiskbensmaterial med torsk, långa, kummel (kåkbena), kolja, plattfisk, piggar, sill, horngädda, pigghaj, abborre (även fjäll), gädda, makrill, fjärsing (?), karpfisk (även fjäll), vitling, ål, sill. Blåmussla (anteckning i intrasis) Vristpaketen från nötboskap och fiskbenen indikerar en inblandning av hushållsnära avfall. Totalt 37 138 g ben. Fynd av ben: 1 pryl, 1 borrad tålder, sannolikt från ox. Bergart: 2 flintavslag/avfall, 1 obearbetad flinta. Bränd lera: 1 lerfigurin, 1 fragment ugnsvägg. Glas: 3 Krautstrunk, 1 Römer/Krautstrunk, 9 kärl oidentifierade, 3 fragment fönsterglas (5g). Järn: 1 kniv, 1 beslag, 15 spikar, 8 sömmar, 1 ten, 4 nitar, 4 oidentifierade föremål. Metall: 1 häkta. Slagg: 8 fragment (1119g). Keramik: 117 YRG trebensgrytor (134 fragment), 6 YRG pannor (7 fragment), 10 YRG krukor (10 fragment), 1 YRG krus (1 fragment), 182 YRG kärl (185 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment) 1 SVG trebensgryta (1 fragment), 6 SVG kärl (6 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400–1525, 1 stengodskrus, Siegburg 1400–1575, 5 stengodskrus, 1 stengodskärl.
2192	Konstruktion på gårdsplan	315346, 315370, 326494, 326514, 326526, 326545, 326717, 327330		326494, 326514, 326526, 326545 var stockar, 327330 var en bräda, 315346, 326717 var fyra spridda stenar. 315370 var tegelstenar i cirkel, möjligen fundament för stolpe

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2193	Konstruktion av byggnad	314223, 314251, 314425, 320335, 320456, 323236, 323715		320335, 314223, 323715 var konstruktionslager/isolering av humös sand. 314251 var Ö-V bräddor i golv. 314425 var golvreglar och del av vägg. 320456 var sten under golv. 323236 var två bräddor. Innehöll en stor mängd ben från nötboskap, svin, får, rådjur (radius), gås, långa, torsk. Dessutom 1 tand som sannolikt var en sliten premolar från människa – tappad eller omlagrade massor från kyrkogården? En stor mängd underkäkar, metapodier och tåleder från nötboskap, mestadels från handjur. En koncentration av 15 metapodier mättes in. Totalt 15150 g ben. Fynd av bergart: 1 flinta. Bränd lera: 1 fragment, 2 fragment ugnsvägg. Järn: 3 sömmar, 1 nit, 2 oidentifierade föremål. Keramik: 32 YRG trebensgrytor (42 fragment), 2 YRG pannor (2 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG krus (2 fragment), 17 YRG kärl (17 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 3 stengodskrus, Siegburg 1400-tal
2221	Konstruktion av ingång	314321		Sten, 1,2x0,8 m stor
2237	Konstruktion av eldstad	322154		Rustbädd för eldstad av kraftiga bräddor.
3002	Konstruktion av golv	314500, 314877, 317744, 320013, 320131, 320147, 320684, 320721, 320725	320684 har PM 320720 (se bilaga 1)	314877, 317744 var N-S brända golvbräddor. 320013, 320131, 320147 var golvregel. 320721 var undre bräda i golvkonstruktion. 314500, 320725 var konstruktionslager/isolering av sand. 320684 var konstruktionslager/isolering av silt, lera och sand. Med spår av brukning av trägolv. Innehöll ben från nötboskap, svin (även spädgris), får, gås, höns, rocka, kummel, pigghaj, långa, torsk, kolja. Radius, horn, humerus, scapula från rådjur. Totalt 1076 g (hela materialet ej vägt). Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 1 gångjärnsstapel. Metall: 1 tenföremål, pilgrimsmärke föreställande en biskop (Maastricht?), 1 blyföremål. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment)
6186	Konstruktion/bruk av behållare	528252, 528279, 528554		528554 var tätskikt av minst 4 näverbitar lagda omlott inom 0,70x0,35 m yta. 528279 var Träkonstruktion av tunna bräddor, botten av behållare/låda. 528252 var fyllning av kalkbruk med aska, uppemot 0,16 m tjockt. Fynd av övrigt organiskt: 1 näverföremål (4 delar) tolkad som botten/tätning till behållare eller takbeläggning
6203	Konstruktion av golv	528268, 528361		528268 var bräda i vägg. 528361 var golv av Ö-V bräddor.
6243	Konstruktion av golv	318053, 320035, 320207	318053 har PD 319310 daterad till efter 1502	320207 var konstruktionslager/isolering av sand. 320035 var golvreglar. 318053 var V-Ö brända golvbräddor
6260	Konstruktion av golv?	318358	Har parasitprov 320130 (se bilaga 1)	318358 var bräddor, möjligen del av byggnad.
6446	Konstruktion av stolpe	528634, 528635		528634 var nedgrävning för stolpe 528635
6524	Konstruktion av träbeläggning	528000, 528036, 528357		528000 var konstruktionslager av silt med träflis, gödsel. 528036 var golvyta av trä. 528357 var en stock. Innehöll ben från nötboskap, höns, obestämd torskfisk. Totalt 359 g ben.
6525	Konstruktion av stolpe	528095, 528096, 528102	528102 har PD 528119 ej daterat	528095 var nedgrävning för stolpe. 528096 var fyllning av sand med träflis. 528102 var avbruten stolpe med gren
6537	Konstruktion av gårdsplan	314624, 320477, 320484, 323558, 323595, 323735, 325461		314624, 323735, 325461 var konstruktionslager av sand. 320477 var konstruktionslager av silt med kalkbruk, tegelkross. 320484 var ansamling av hela tegelstenar. 323595 var två ytor med lera, på dem lagda tegelstenar, 323558. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, get, rådjur (?), underkäkar från stor torsk, långa. Totalt 330 g ben. Fynd av järn: 2 sömmar, 1 oidentifierat föremål. Slagg: 2 fragment (107g). Keramik: 6 YRG trebensgrytor (6 fragment), 1 YRG kruka (2 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment)
6544	Konstruktion av byggnad och golv	527944, 528016, 528308, 528582, 532916, 534579, 535458, 534757, 535467, 535577, 536112, 536252	535467 har PM 535484 (se bilaga 1). PS 535483	528016, 528308, 535467 var konstruktionslager av humös sand med tegelkross, träkol, träflis, gödsel. 535458, 536252 var konstruktionslager av sand. 527944, 528582, 532916 var stockar i väggar. 536112 var underlagssten under golv., 535577 var golvregel. 534579 var trägolv av Ö-V bräddor. 534757 var bräda/konstruktionsdetalj på golvet. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, torsk Totalt 800 g ben.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6552	Konstruktion av byggnad	314589, 318032, 318121, 321404	314589 har PM 319309 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PM 320042 med träflis, träkol, ängs-/betesmarksväxter, hasselnötsskal, ogräs, smältor. PM 320146 med träflis, träkol, bär, hasselnötsskal, ängs-/betesmarksväxter, hasselnötsskal, ogräs, ben. 321404 har PM 321878 med träflis, träkol, bär, hasselnötsskal, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. 318032 har parasitprov (se bilaga 1)	321404 var konstruktionslager av sand med träflis. 314589 var konstruktionslager av lera med träflis. Inslag av sand och gödsel. Med rättbo (under trägol) och spår av bruk i de översta delarna. 318121 var sylstockar i mellanväggar. 318032 var bräda i tröskel mellan rum som även fungerade som lock över rännan (KG 2150). Innehöll ben från nötboskap, svin, får, rådjur, ekorre, gås, höns, torsk, kummel, knaggrocka, långa, plattfisk, vitling, sill, kolja, fjärsing, knot, makrill, horngädda, rocka, pigghaj, ål, lax, mört, id, karpfisk, gädda, abborre (även fjäll), råtta, mus. Många sillkotorna tuggade, möjligen tuggade benleder, tyder på mänsklig latrin. Många ben av råtta och mus, flera ben med gnagmärken. En stor mängd fjäll från både abborre, karpfisk. Inslag av brända ben. Totalt 12 556,5 g ben. Fynd av ben: 1 pärla. 1 bearbetat ben. Bergart: 1 pärla. Bränd lera: 2 lerfiguriner (15 fragment), 1 fragment lerklining (10g), 1 fragment bränd lera (10g). Bärnsten: 4 pärlor. Glas: 1 millefioripärla, 2 fragment fönsterglas (4g), 1 Fadenrippenbecher 1300–1400-tal, 1 Igelglas 1525–1625, 3 Krautstrunk 1450–1550, 2 Maigelein 1450–1550, 1 kärl, 1 butelj (modern). Järn: 4 knivar, 1 sälja, 1 krok, 1 beslag, 2 broddar, 7 spikar, 2 tenar, 3 sömmar, 2 oidentifierade föremål. Metall: 1 tennsked, länkade ringar i CU-legering, nål i CU-legering, 2 knappar i tenn, 1 fingerborg i CU-legering, 1 beslag i CU-legering, 1 blyavfall. Keramik: 93 YRG trebengrytor (127 fragment), 9 YRG pannor (10 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 104 YRG kärl (12 fragment), 1 SVG kärl SVG (1 fragment) 1 YLG kärl (1 fragment), 2 stengods, salvekrus, 9 stengodskrus, Siegburg 1400-tal, 1 stengodskrus, Siegburg, 2 stengodskrus
6557	Konstruktion av portgång	314177		Konstruktionslager av sand

Gata D

Direkt norr om rum B fanns en träbehållare med kalk (KG 6186) som kan ha använts i verksamheten här.

Söder rum A fanns rum C som var cirka 5,3×4,8 meter stort. Stockar för innerväggar och golvreglar lades ut. Efter detta påfördes konstruktionslager av lera och över det sand (KG 6552). På detta lades ett golv av trä (KG 3002). En rustbädd av öst-västligt lagda brädor för en ny eldstad lades i rummets sydöstra hörn, på samma plats där en eldstad tidigare hade funnits (KG 2237). Inga stenar från eldstaden fanns kvar in situ, men eldstaden har uppskattningsvis varit 2,3×1,6 meter stor. Rummet var en uppvärmd stuga. I den övre delen av konstruktionslagren fanns spår av bruk av rummet. Här fanns mindre ben, som fiskben, och föremål som fallit eller sopats ned mellan golvet brädor. Under golvet fanns spår av råttbon där matrester dragits in. Här fanns ben från möss och råttor, och även ben de kan ha fört hit, bland annat rådjur. I lagren fanns även inslag av mänsklig latrin med bland annat tuggade sillkotor. Föremålen i konstruktionslagret var sannolikt en blandning av omlagrat material från föregående faser och brukning av det nya golvet. Här fanns en skärva av en så kallad Fadenrippenbecher tillverkad i den böhmiska traditionen. Glastypen var vanligast under 1300 till 1400-talen och är därmed ett av de äldsta glasfynden i Nya Lödöse (se glasrapport för 2015). Ett pilgrimsmärke, möjligen från Maastricht fanns under golvet. Här fanns också delar av två lerfiguriner, troligen helgonfigurer som använts i privat andakt i hemmet. Flera av fragmenten är relativt stora och de bör inte ha kunnat falla ner mellan golvbrädor utan hör sannolikt till föregående fas, möjligen har delar av materialet hamnat här i raseringen i fas 17:19. En skärva av ett igelglas dateras till något senare än konstruktionsfasen och kan ha fallit ner mellan golvbrädorna. Detsamma gäller för de många pärlor som finns i konstruktionslagret, kanske har de suttit på radband.

Väster om rum C fanns rum D som uppskattningsvis var 5,0×2,5 meter stort. På ett konstruktionslager som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2183). I den södra delen av rummet saknades golv, men längst i söder fanns rester av en vägg eller golv (KG 6260). Rummet saknade vägg mot väster. Delar av de stockar och stenar som fanns väster om huset, på gårdsplanen, kan ha hört hit och flyttats vid raseringen (se KG 2192).

Möjligen fanns spår av bruk i konstruktionslagret. Föremål och benen kan ha fallit ner mellan golvbrädorna. Rummet var en verkstad, uppvärmd kammare eller förråd.

Söder om rum C fanns rum E, som var cirka 1,6×1,6 meter stort. Ett konstruktionslager som även fungerade som isolering lades ut. Efter detta byggdes ett trägolv (KG 6243). Mot rum C fanns en plank som kan vara tröskel i en dörr mellan rummen. En bräda från trägolvet har daterats till efter 1502. Vid ingången till huslängans förstuga (rum C) lades en trappsten (KG 2221). Placeringen av rummet, och trappstenen visar att det var en förstuga.

Placeringen av en mellanvägg visar att det sannolikt fanns ännu ett rum åt öster, rum F, som var cirka 3,0×1,6 meter stort. Här var lämningarna fragmentariskt bevarade. På ett konstruktionslager lades golvreglar och troligen ett trägolv (KG 6243). Rummet var en verkstad, kammare eller förråd, möjligen med tillgång till den intilliggande eldstaden. Verksamheten kan troligen kopplas till rännan (se nedan).

Närmast gata D fanns ytterligare minst ett rum, inga arkeologiska lämningar fanns dock här.

Hus 17:11:2; Var uppskattningsvis 6,6 meter långt och 5–6 meter brett, bredare i öster. Det hade troligen två rum och var sammanbyggt med huslänga 17:11:1. Huset var mycket fragmentariskt bevarat, gränsen mellan rummen utgjordes av gränsen mellan olika konstruktionslager. I väster fanns rum A som uppskattningsvis var 4,5×3,4 meter stort. Konstruktionslager lades ut. På detta lades ett trägolv (KG 2193).

Öster om detta fanns rum B som uppskattningsvis var 5,3×2,4 meter stort. Konstruktionslager lades ut. På detta fanns möjliga rester av ett trägolv (KG 2193). Rummens funktion har inte gått att avgöra, möjligen var de bodar. I konstruktionslagret var troligen omlagrade jordmassor. Här fanns en stor mängd ben som kan tyda på slakt av oxar i någon föregående fas. Här fanns även en tand från människa som kan vara tappad vid brukning av rummet eller möjligen följt med omlagrad jord från kyrkogården.

Samtidigt konstruerades en ny portgång väster om huset (KG 6557). Konstruktionslager av sand lades ut. Den nya portgången minst 1,4 meter bred.

En cirka 0,4 meter bred och minst 12 meter lång ränna av trä konstruerades. Den började troligen

söder om eldstaden i huslänga 17:11:1, i rum F. Den sluttade nedåt väster från huslängan, strax innan hus 17:4:1 delades den i en rak gren och en som vek av mot söder (KG 2150). Under golvet i huslänga 17:11:1 hade rännan lutande träsidor och botten av lera. Väster om detta bestod den av tre parallella brädor; en botten och två vinklande brädor som kanter. Norr om rännan fanns brädor som kan ha ingått i en broläggning runt och över rännan. I väster saknades rännan. Troligen har den östra delen av rännan varit täckt, en bräda som kan ha varit ett lock fanns söder om den i raseringslagren (se fas 17:19, KG 7096). En ränna som kan vara en del av samma konstruktion påträffades i strandzonen, cirka 20 meter väster om stadsgård 17.

Gårdsplan: Norr om hus 17:11:2 lades konstruktionslager för en ny gårdsplan (KG 6537, 6557). Det innehöll kasserat avfall och tegelstenar. Vid ingången till huslängans förstuga (rum E) lades en trappsten (KG 2221). Gårdsplanen mellan hus 17:4:3 och huslänga 17:11:1 var troligen stenlagd, stenlyft fanns i destruktionsfasen (se fas 17:19, KG 6509).

Norr om rännan och väster om huslänga 17:11:1 lades fyra stockar, en bräda och fyra stenar. Här fanns även tegelstenar som kan ha ingått i ett fundament för en stolpe (KG 2192). Det är osäkert

om dessa ingått i någon konstruktion, eller var byggavfall. Över detta fanns konstruktionslager med flera horisonter (KG 2190), troligen utgjordes lagren av omlagrade raseringsmassor och avfall. I lagren fanns ett stort antal fiskben och fjäll från olika arter. Kombinationen av ett vristpaket från nötboskap och en artikulerad fiskfena (torskfisk) tyder på att det rör sig om hushållsnära avfall som inte omlagrats. Ett stort antal metapodier, tåleder, underkäkar och tungben från nötboskap indikerar slakt. Ben från råttor och ben med spår av hundgnag visar att avfallet låg tillgängligt för dessa djur. En tappad mjölkkindtand från häst och en koprolit från hund (i kombination med gnagspår av hund) visar att man hade både hund och häst på stadsgården. Sammansättningen av föremål i lagren liknade omdeponerat raseringsmaterial. Här fanns väldigt mycket keramik med relativt hög fragmentering. Av noteringarna så verkar de flesta kärlen ha varit använda men det verkar inte vara så många som har blivit sekundärt brända eller liknande. Det var inte särskilt mycket nötning på materialet vilket visar att det var en yta där man inte rörde sig så mycket. En stengodsskärva har passning med en skärva i KG 6552 vilket visar att avfallet delvis består av rasering. De arkeobotaniska proverna från ytan innehöll mycket ogräs samt bär, ängs- och betesmarksväxter.

Fas 17:12. Ombyggnad av hus 17:4:1

Datering: slutet av 1400-tal till tidigt 1500-tal.

Troligen nära fas 17:II.

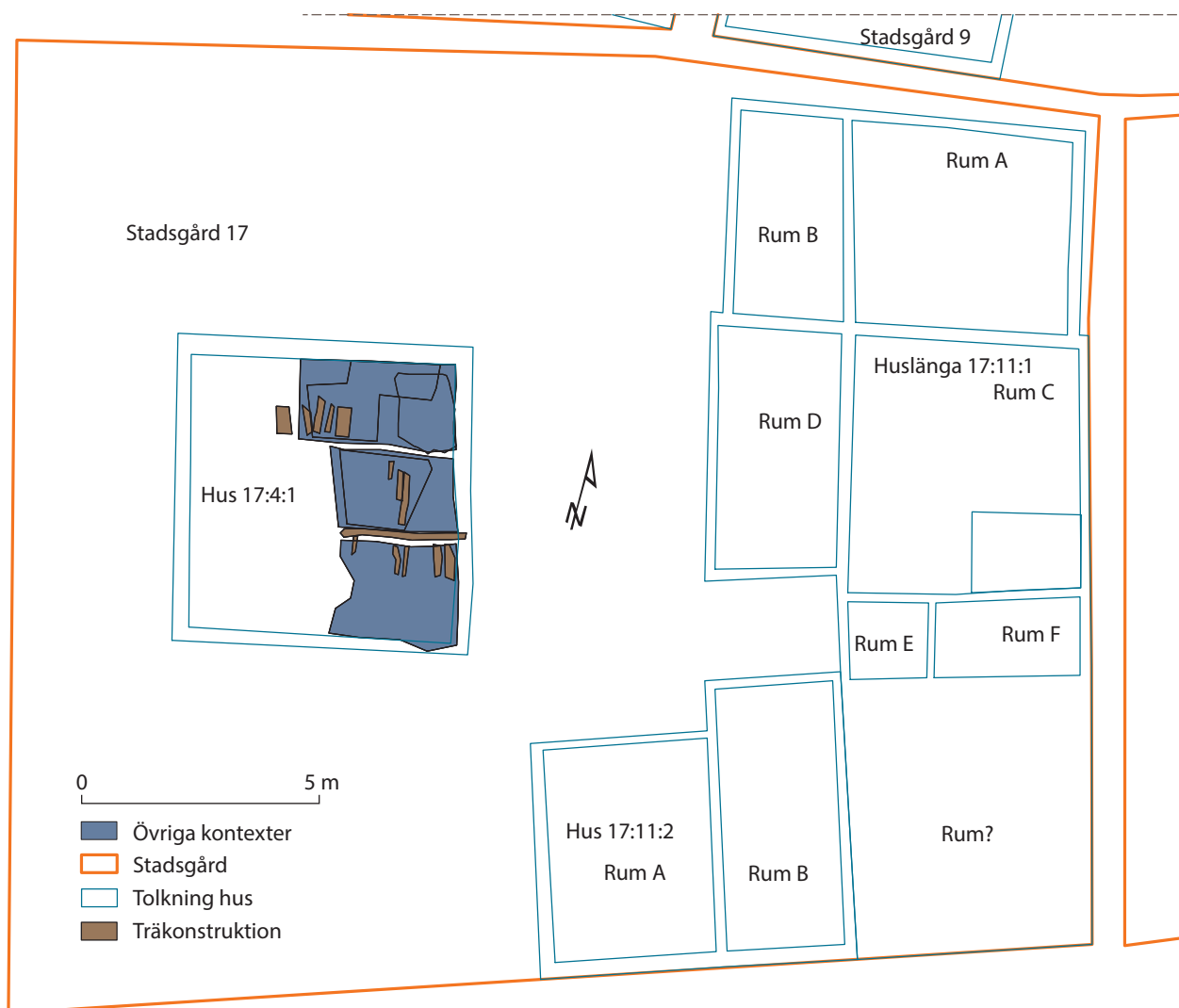
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:4:1 byggdes om (figur 165, tabell 107). Delar av det äldre golvet bröts upp. Här utjämnades lager som även innehöll spår av bruk av rummet (KG 2225). På ett konstruktionslager som även fung-

erade som isolering lades ett trägolv (KG 2234). I det nordöstra hörnet lades ett 1,6 x 1,2 meter stort lager av lera (KG 2227), det kan ha varit fundamentet för en eldstad eller kakelugn. Troligen var rummet en uppvärmd bostad. Att inga spår av brukning fanns i raseringslagren kan indikera att rummet hölls rent och att mat inte lagades här (se fas 17:19).

Tabell 107. Grupper och kontexter i fas 17:12.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2225	Rasering av golv	322652	Har PM 322752 med träflis, träkol, bär, ängs-/betesmarks-växter, ogräs	322652 var siltig flis, fläckvis med lera, rester av förmultnat trägolv, med tegelkross. Innehöll bensplitter från nötboskap, 23 g ben.
2227	Konstruktion av leryta	315489		Tjockt lager av lera
2234	Konstruktion av golv	318888, 322232, 322610		318888 var golv av N-S brädor, 322232 var konstruktionslager/ isolering av sand. 322610 var golvregel

Figur 165. Lämningar från fas 17:12. Skala 1:150.

Fas 17:13. Bruk av gårdsplan och ränna

Datering: 1500-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

De lager som fanns på gårdsplanens norra del (norr om rännan) brukades sannolikt fram till destruktionsfasen på 1540-tal (fas 17:19). Förekomsten av ogräs, artikulerade ben och låg nötningsgrad på föremål antyder att åtminstone delar av den var en yta där man inte rörde sig och trampade runt materialet (se KG 2190, fas 17:11). Tre störrar sattes efter en tid på gårdsplanen (KG 2231).

Närmast hus 17:4:1 fanns lager av humös silt som låg uppemot byggnadens syllstenar (KG 2155). Lagret var tjockare närmast väggen. De innehöll latrin (utkastad från huset i potta?). Ytan där avfallet fanns avgränsades av störrarna, möjligen fanns

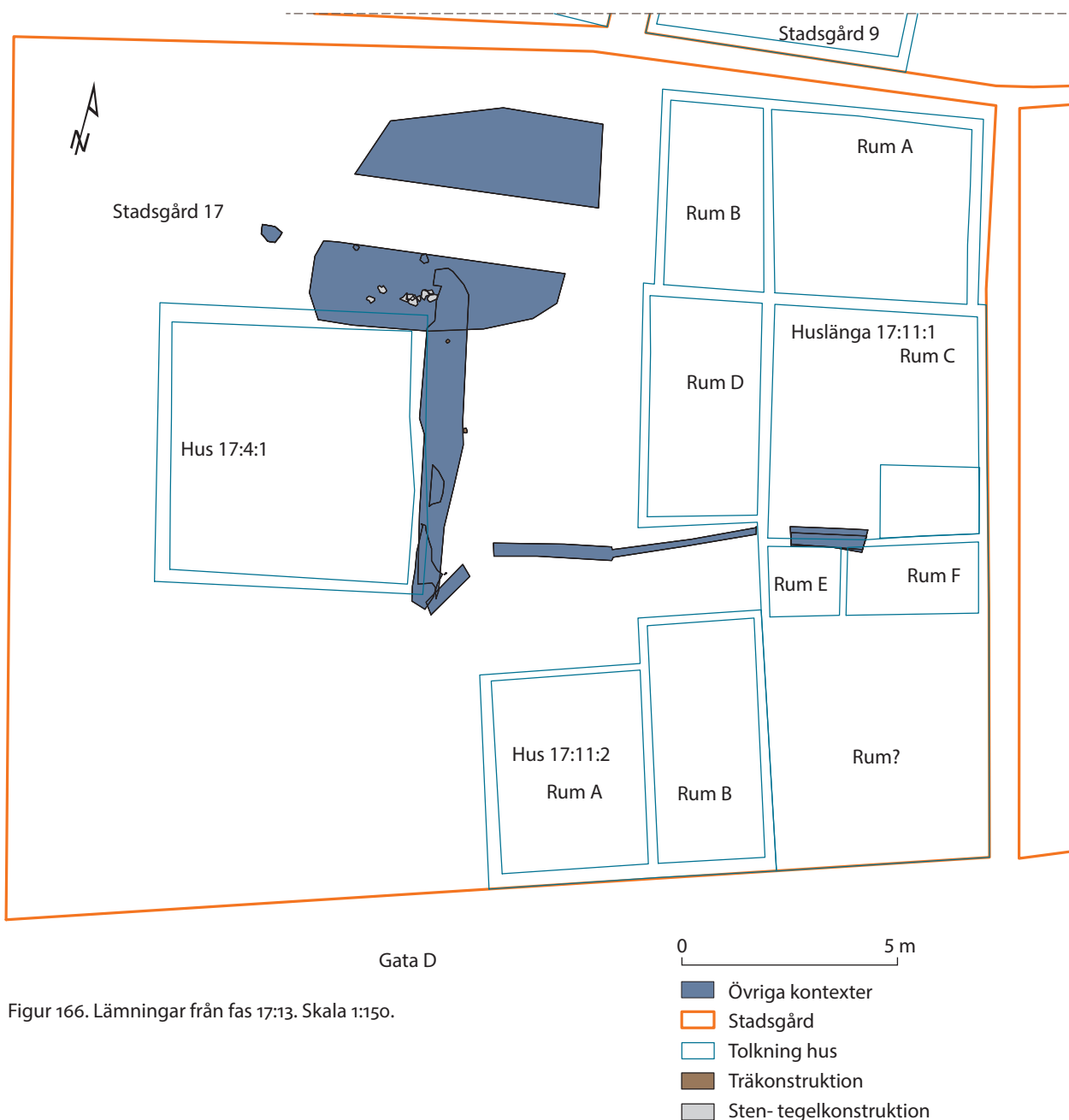
konstruktion bestående av störrarna och liggande plankor eller flätverk. Det kan ha varit en yta som odlades, eller där avfall slängdes. Sistnämnda tolkning motsägs av att benmaterialet inte var typiskt hushållsavfall.

Norr hus 17:4:1 fanns brukade tramplager. På tramplagren lades efter en tid en öst-västlig rad av stenar (KG 6138) och två stolpar sattes (KG 6142). Möjligen har dessa ingått i en enklare konstruktion, eller avgränsning av en yta. Här fanns även en grop återfylld med sand (KG 2177).

Ytan längst norrut på stadsgården, väster om huslänga 17:11:1, brukades (KG 6200). Makrofossilanalys av prov från lagret visade att den var en ursprunglig markhorisont med nedtrampat material. Delar av brukningslagren kan ha tillkommit

Tabell 108. Grupper och kontexter i fas 17:13.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2152	Bruk/igenväxning av ränna	319885, 320327, 320622, 325536	319885 har PM 319948 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. Parasitprov 320129 (se bilaga 1). 320327 har PM 320368 med träflis, träkol, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, fiskben. 320622 har PM 320635 med träflis, träkol, rottrådar, hasselnötsskal, ängs-/betesmarksväxter	319885, 320622 var tunt fett humöst sandlager. 320327 var sandig fyllning med flera ljusare sandlinser (del av ränna i hus). 325536 var avsatt siltlager. Innehöll blandade ben från nötboskap (1 hel underkäke, kranielfragment), svin, får, gås, kolja, torsk. Totalt 1122 g ben. Fynd av järn: 1 spik. Keramik: YRG 3 trebensgrytor (3 fragment), 7 YRG kärl (7 fragment), flera oglaserade skåvor, tolkade som ev. sockertoppsform
2155	Bruk av markyta	319193, 324514, 325070	319193 har PM 319812 med träflis, rottrådar, fik, hallon, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PM 319813 med träflis, träkol, rottrådar, bär, ogräs, näringskrävande ogräs (blåmålla), ängs-/betesmarksväxter. PS 1015790, 1015795.	319193, 324514, 325070 var lager av humös silt och förmultnat trä med tegelkross, träbiter, träkol. Innehöll blandade ben från nötboskap (hela underkäkar, metapodier, tåleder, språngben, 2 mellanfotsben, kotfragment, bensplinter), svin, får, höns, torsk, kotfragment från stor länka. Totalt 8909 g ben. Fynd av järn: 1 spik, 1 söm, 1 ten, 1 oidentifierat föremål. Metall: 1 beslag i CU-legering. Keramik: 24 YRG trebensgrytor (27 fragment), 10 YRG kärl (10 fragment)
2177	Konstruktion och bruk av grop	315593, 315594		315593 var nedgrävning 0,5x0,4 m stor, 0,2 m djup. Fylld med 315594, sand, tegelkross, småsten. Innehöll 5 benfragment från nötboskap, 131 g ben. Fynd av slagg: 1 fragment (26g)
2231	Konstruktion av störrar	315235, 315241, 326450		Tre störrar nedslagna i marken
6138	Bruk av gårdsplan	315266, 319181	319181 har PM 319192 ej text	319181 var trampade avfallslager av humös silt och förmultnat trä med tegelkross, träbiter, träkol. 315266 var rad av 9 stenar. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, kraniben, kotor från stor torsk, länka, kummel, skal av Astartemussla. Hundgnag frekvent. Totalt 3370 g ben. Fynd av bergart: 1 sandstensbryne. Järn: 1 hasp, 1 spik, 1 söm. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 11 YRG kärl (11 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 1 stengodskrus
6142	Konstruktion av stolpar	325299, 325311		Två nedgrävningar för stolpar
6200	Bruk av öppen yta	527993	Har PM 527999 med träkol, träflis, rottrådar, bär (latrin), ogräs. PS 527998	Brukad/trampad markhorisont av humus med tegelkross, kalkbruk

Figur 166. Lämningar från fas 17:13. Skala 1:150.

redan från fas 17:4, men eftersom de stratigrafiskt ligger över fas 17:11 har de placerats här.

I botten av rännan fanns tunna lager från bruket av den (KG 2152). Den del av rännan som fanns under golvet i huslänga 17:11:1 hade flera sandlinser, här fanns spår av köksavfall som spolats eller fallit ned i rännan. Här fanns även ett smetigt siltlager under rännans botten, troligen vattenavsatt vid bruk av rännan. Troligen har den

östra delen av rännan varit täckt, en bräda som kan ha varit ett lock fanns söder om den i destruktionsfasen (se fas 17:19, KG 7096). Åt väster var lagren tunnare, här fanns tecken på igenväxning. Detta kan tyda på att den var öppen här. Troligen användes inte rännan efter fas 17:15 (se nedan), då den västra delen togs bort. Igenväxningen kan då vara från tiden efter den hade tagits ur bruk (figur 166, tabell 108).

Fas 17:14. Konstruktion av hus 17:14:1 och bruk av kålgårdar

Datering: 1520-tal till 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

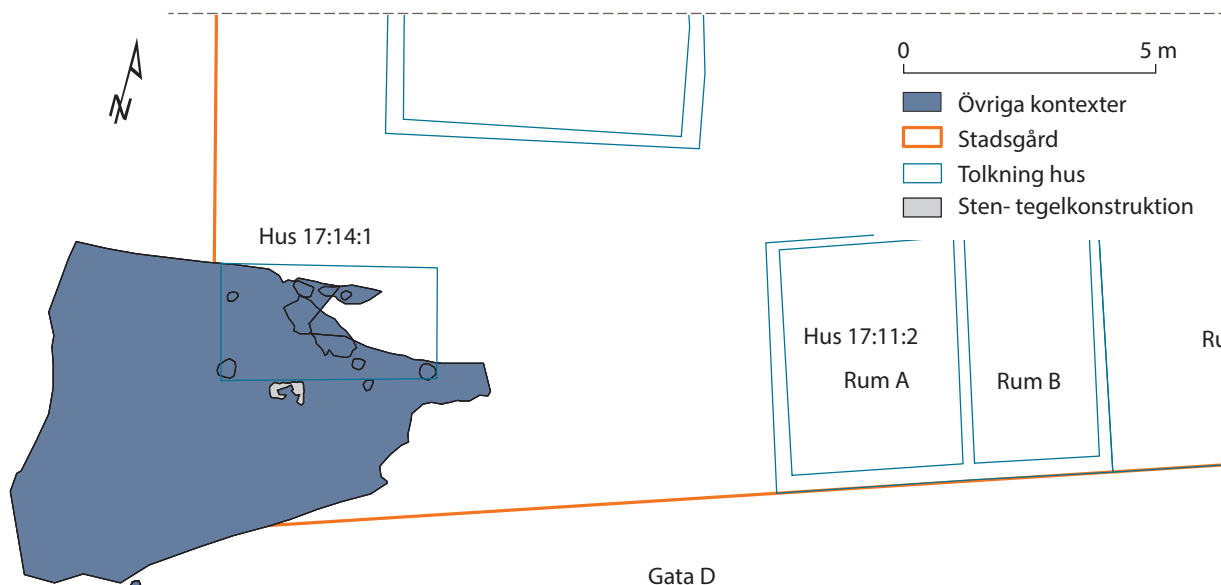
Möjligen är fasen samtida med utbyggnaden av timmerkistor i Göta älv. Stolpen i det sydvästra hörnet togs bort (KG 6528). Ett utjämningslager av jord lades ut över ytan (KG 7020). Syftet var troligen att jämna ut och höja marken. De delar av lagret som inte täcktes av hus 17:14:1 eller låg på stadsgård 32 brukades som kålgårdar. Lagret var omrört även senare vilket visas av att föremål från sent 1500-tal fanns i det (figur 167, tabell 109).

Hus 17:14:1: Efter att utjämningslager hade lagts ut uppfördes huset i stadsgårdens sydvästra hörn. Det var minst 4,3 x 2,3 meter stort och hade minst ett rum. I rummet anlades ett jordgolv (KG 6141). Utmed den södra sidan fanns en samling av stenar som kan ha varit en ingång. I golvet fanns nedtrampade spår av matlagning i form av enbär och humle, även delar av benmaterialet kan vara från brukningen. Troligen var huset ett brygg- eller kokhus.

Lagren väster om hus 17:4:1 fortsatte användas (se fas 17:5).

Tabell 109. Grupper och kontexter i fas 17:14.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6141	Konstruktion av byggnad	516132, 516337, 516428, 516727, 516778, 561890, 1006568, 1006577, 1008058	516132 har PM 516335 (se bilaga 1)	516132 var golv av lera med tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten, småsten. 516337, 516428, 516778, 561890, 1006568, 1006577, 1008058 var nedgrävning för stolpe. 516727 var samling av stenar. Innehöll små benfragment från nötboskap, svin. Vissa fragment brända. 1 kota från torskfisk. Totalt 37 g ben. Ben från brukning eller omlagrade med påförda lager. Fynd av järn: 2 spikar, 1 ten. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 SVG kanna (1 fragment)
6528	Borttagande av stolpe	516908		Återfyllning i stolphål av humus/humös silt
7020	Utjämning/markberedning	516472		Humus/humös silt med småsten, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, 1 underkäke från häst, 1 kota från torsk. Totalt 2426 g ben. Fynd av bergart: 1 sandstensbryne, 1 obearbetad flinta. Bränd lera: 1 fragment lerklining (6g). Järn: 2 spikar, 1 söm. Keramik: 7 YRG trebensgrytor (9 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG kruka (2 fragment), 20 YRG kärl (20 fragment) 1 YLG skål (1 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg 1400–1525, 1 stengodskrus, Siegburg 1450–1550, 1 stengodskrus, Raeren-typ 1450–1575

Figur 167. Lämningar från fas 17:14. Skala 1:150.

Fas 17:15. Rasing av hus 17:11:2

Datering: 1520–1530-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:11:2 monterades troligen ned (figur 168, tabell 110). Kvarvarande delar brändes. Därefter utjämnades humösa lager med avfall (KG 6240).

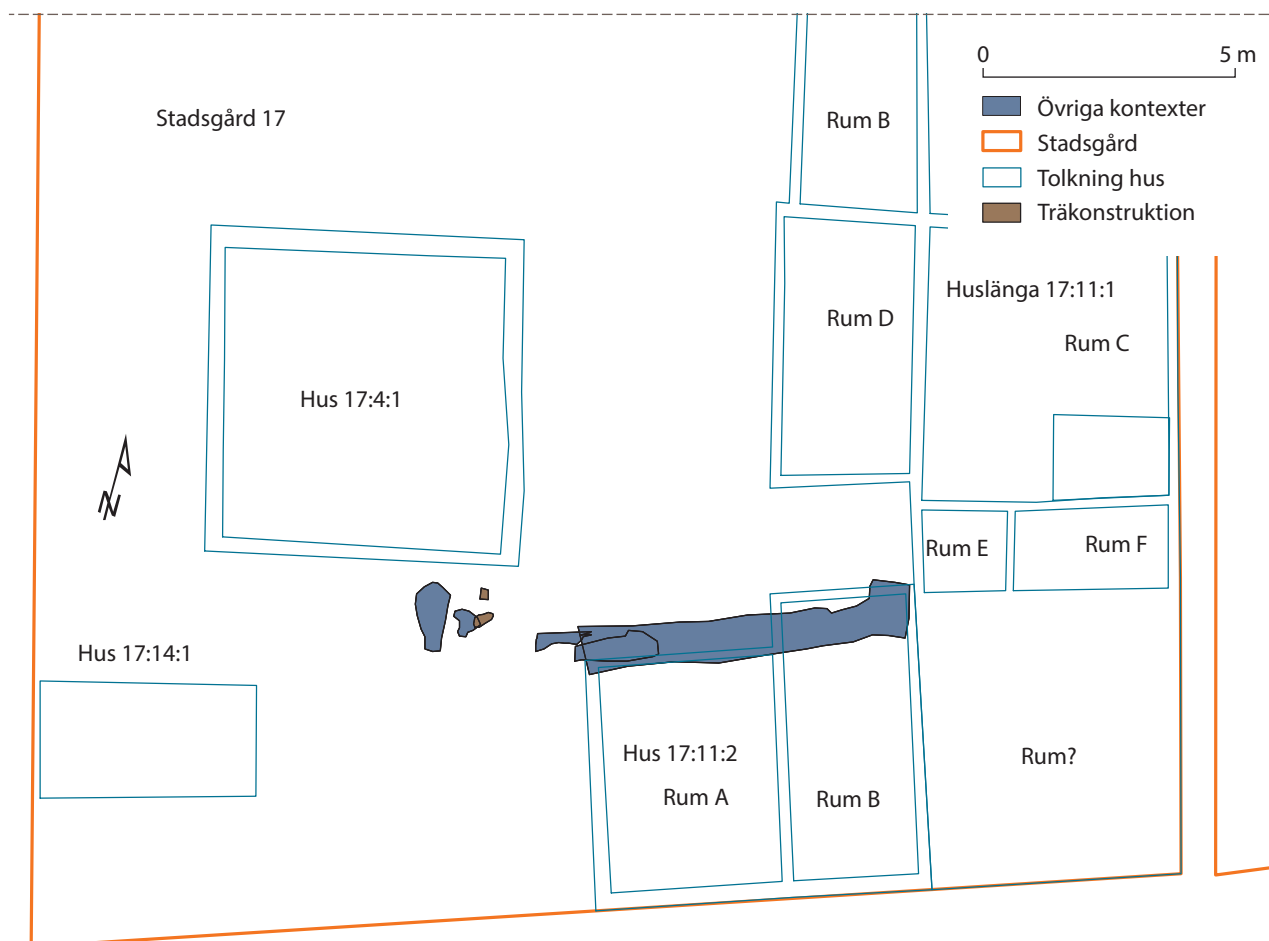
Mellan hus 17:4:1 och hus 17:11:2 fanns utjämnade lager med flera horisonter. Troligen innehöll

dessas spår av bruk av ytan. På dessa fanns utkastade lager med sot och bränt material från byggnaden (KG 7086). I lagret fanns ben som kan vara hushållsavfall.

Det trä som fanns här var möjligen från trärännan, vars västra del kan ha tagits bort vid detta tillfälle. Den östra delen av rännan har legat kvar till fas 17:19, troligen var den obrukad efter fas 17:15 eftersom om den inte längre hade något utlopp.

Tabell 110. Grupper och kontexter i fas 17:15.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6240	Rasing av bebyggelse	314088, 323370, 323398	323398 har PM 323416 (se bilaga 1), bevuxet lager	314088 var humös sand med träkol, aska, sot. 323370 var utjämnade raseringsmassor. 323398 var brandlager, möjligen med rester av tak. Innehöll ben från nötboskap, svin, 345 g. Fynd av järn: 1 kniv. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)
7086	Utgjämning av raseringslager	320311, 320372	320372 har PM 320394 (se bilaga 1), bevuxen jord med köksavfall. PS 320401.	320311 var två ruttna träbitar. 320372 var utkastlager av sot, aska, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, torsk, gädda, sill, vitling, plattfisk, abborre, höns, gås. Bensplinter och vissa brända fragment. Totalt 523 g ben. Fynd av järn: 1 spik. Ben: 1 bennål. Metall: 1 blyföremål. Keramik: 1 SVG kärl (1 fragment)

Figur 168. Lämningar från fas 17:15. Skala 1:150.

Fas 17:16. Konstruktion av hus 17:16:1

Datering: 1520–1530-tal? Direkt efter fas 17:15.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:16:1 uppfördes utmed gata D (figur 169, tabell 111). Huset var uppskattningsvis 6×6 meter stort och hade troligen två rum. Möjligen fortsatte det väster om portgången, en möjlig syllsten här antydde det. Huset var sammanbyggt med huslänga 17:11:1. Först lades konstruktionslager av humös sand, troligen delvis jord hitflyttad från odlingsbäddar. Syftet var troligen att jämna ut och höja marken. På det lades konstruktionslager och golv av trä (KG 2153).

I väster fanns rum A som uppskattningsvis var 5,3×3,0 meter stort, öster om detta fanns rum

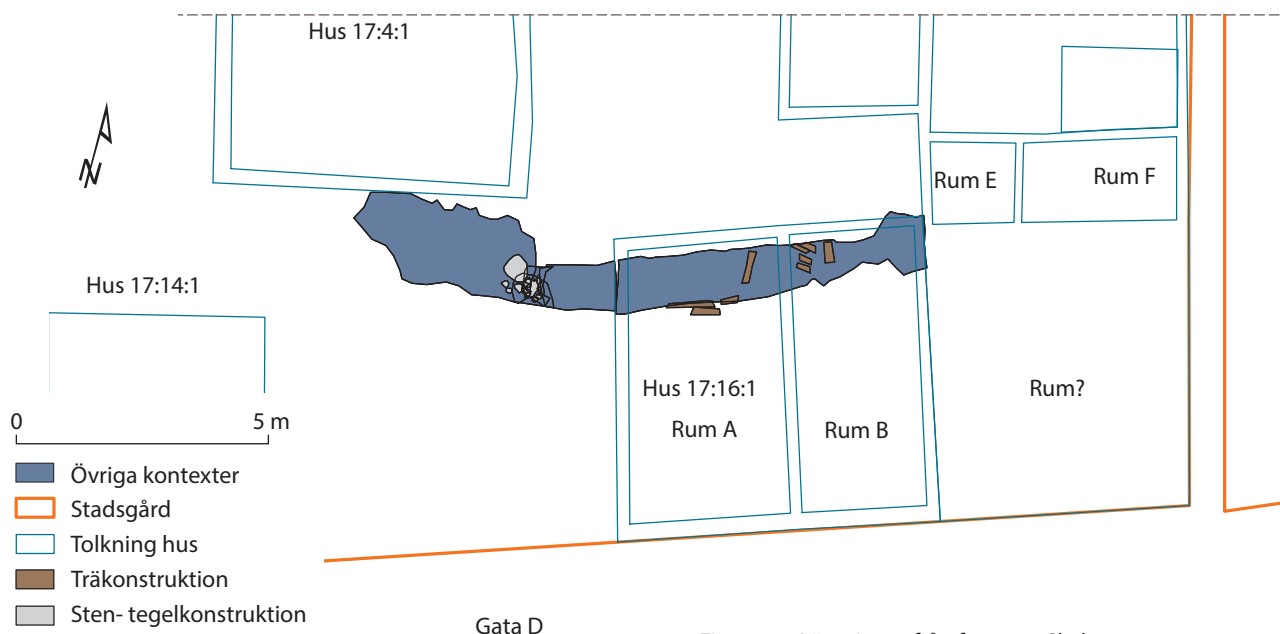
B som uppskattningsvis var 5,3×2,4 meter stort. Huset var mycket fragmentariskt bevarat, skillnaden mellan rummen utgjordes av olika orientering på brädorna i trägolven. Möjligen fanns en kakelugn i rum A som plockades ned vid raseringen av huset (se fas 17:19). Rummen var sannolikt bodar utmed gata D. Möjligen fanns spår av horn- och benhantverk i rum A.

Väster om huset fanns en portgång som var cirka 1,8 meter bred. På konstruktionslager av sand lades en stenläggning (KG 6484). Lagren var delvis omrörda under senare tid (innehöll koksliknande material och stengods med senare datering än fasen).

Troligen var inte trärännan i bruk eftersom den västra delen hade fyllts igen.

Tabell 111. Grupper och kontexter i fas 17:16.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2153	Konstruktion av byggnad	313741, 313768, 313772, 313862, 314360, 320268		314360 var konstruktionslager av humös sand. 313741, 313768, 313772, 313862 var fragment av Ö-V golvbrädor och två N-S brädor. 320268 var en syllsten 0,55×0,45 m stor. Innehöll ben från nötboskap, får, svin. Vissa fragment brända, vissa med hundgnag. Totalt 700 g ben. Fynd av glas: 1 kärl. Järn: 1 spik. Bränd lera: 1 fragment lerklining (59g). Keramik: 1 YRG kruka (3 fragment), 6 YRG kärl (6 fragment), 8 YRG trebengrytor (11 fragment), 2 stengodskrus varav ett möjligt salvekrus
6484	Konstruktion av portgång/gårdsplan	313917, 314007, 320310 med träflis, 314074, 314162, 320228, 320269	320228 har PM 320310 med träflis, träkol, ogräs, smidesloppor, koksliknande material. PS 320267.	314007, 314162, var konstruktionslager av sand. 320228 utjämningslager av sand med humus, inslag av småsten, träkol, tegelkross. 313917 var stenläggning av 0,05–0,15 m stora stenar. 320269 var 3 stenar 0,15–0,20 m stora. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, höns, gås, kummel (käkben), kranieben från stor långa, torsk, kolja, vitling, abborre. 1 överkåke från rådjur. Totalt 6393 g ben. Fynd av 1 obearbetad flinta. Glas: 1 bägare, 4 fragment fönsterglas (4g). Järn: 1 navare, 5 spikar, 2 nitar. Slagg: 3 fragment (103g). Keramik: 6 YRG trebengrytor (8 fragment), 19 YRG kärl (20 fragment), 1 SVG kärl, 1 stengodskrus, 1 stengodskrus, Raeren 1550–1600

Figur 169. Lämningar från fas 17:16. Skala 1:150.

Fas 17:17. Ombyggnad av golv i huslänga

17:11:1

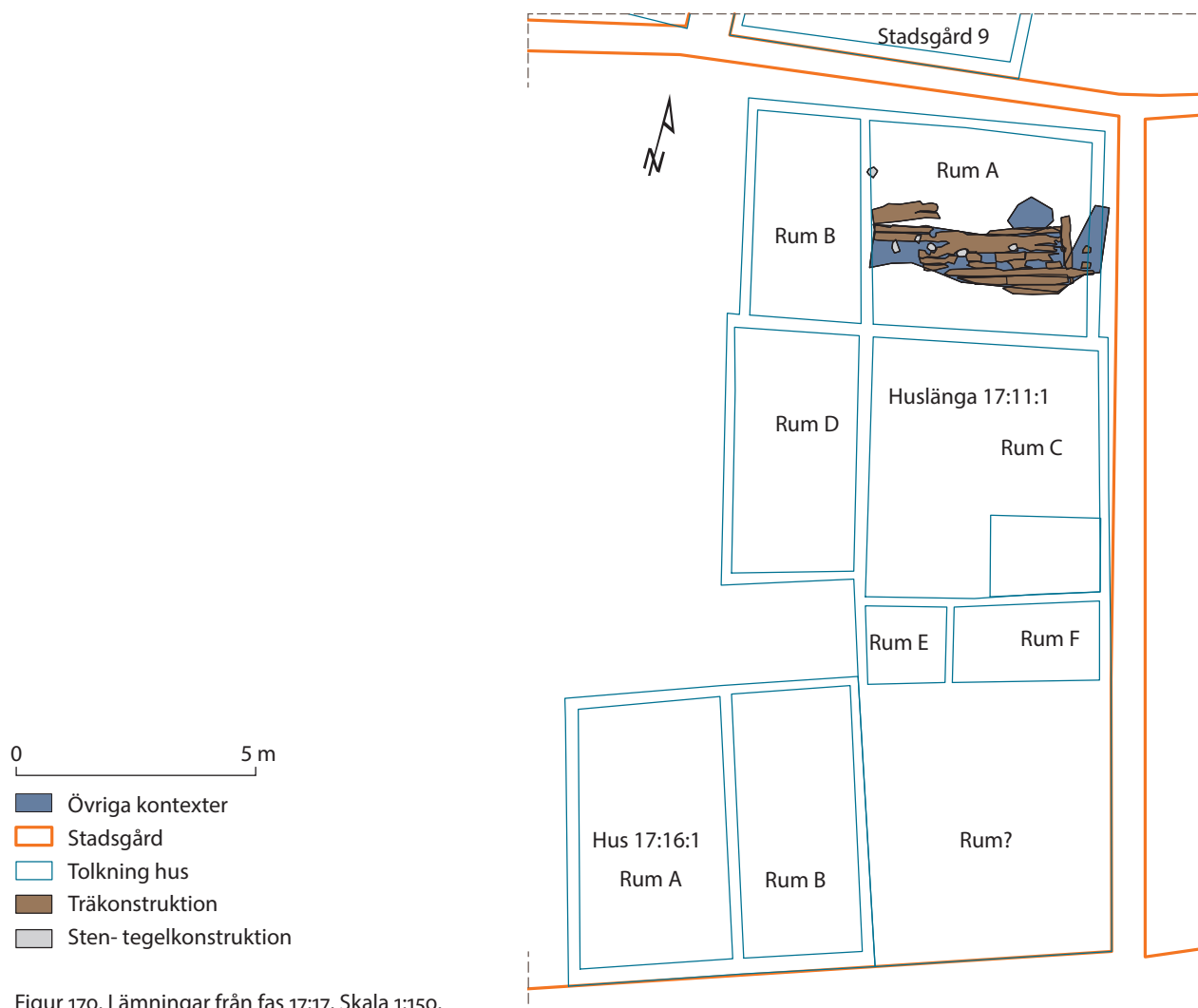
Datering: mitten av 1500-talet.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Ett nytt golv lades i rum A (figur 170, tabell 112). På ett konstruktionslager lades underlagsstenar och reglar, och sedan ett trägolv. I konstruktionslagren fanns spår av bruk av rummet. Troligen handlar det om material som fallit ned mellan golvets brädor. Då benmaterial saknades var det troligen inte mat som hanterades i detta rum.

Tabell 112. Grupper och kontexter i fas 17:17.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6538	Konstruktion av golv	528283, 532383, 532731, 534267, 534764, 534769, 534775, 534783, 534791	532731 har PD 534328 ej daterat (tall, gran). 534267 har PM 534287 med träflis, träkol, rottrådar, ogräs, näringskrävande ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga, blå/röd målla). PS 534358	534267 var konstruktionslager av torvig, humös silt. troligen med brukning. 532383 var konstruktionslager av sand. 534764 var tegelsten under golv. 528244, 534769, 534775, 534783, 534791 var stenar under golv. 532731 var golvregel. 528283 var trägolv av fläckvis brända Ö-V brädor. Fynd av järn: 1 gångjärnsstapel. Glas: 1 kärl. Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 170. Lämningar från fas 17:17. Skala 1:150.

Fas 17:18. Rasering av hus 17:14:1 och kålgårdar

Datering: 1540-tal?

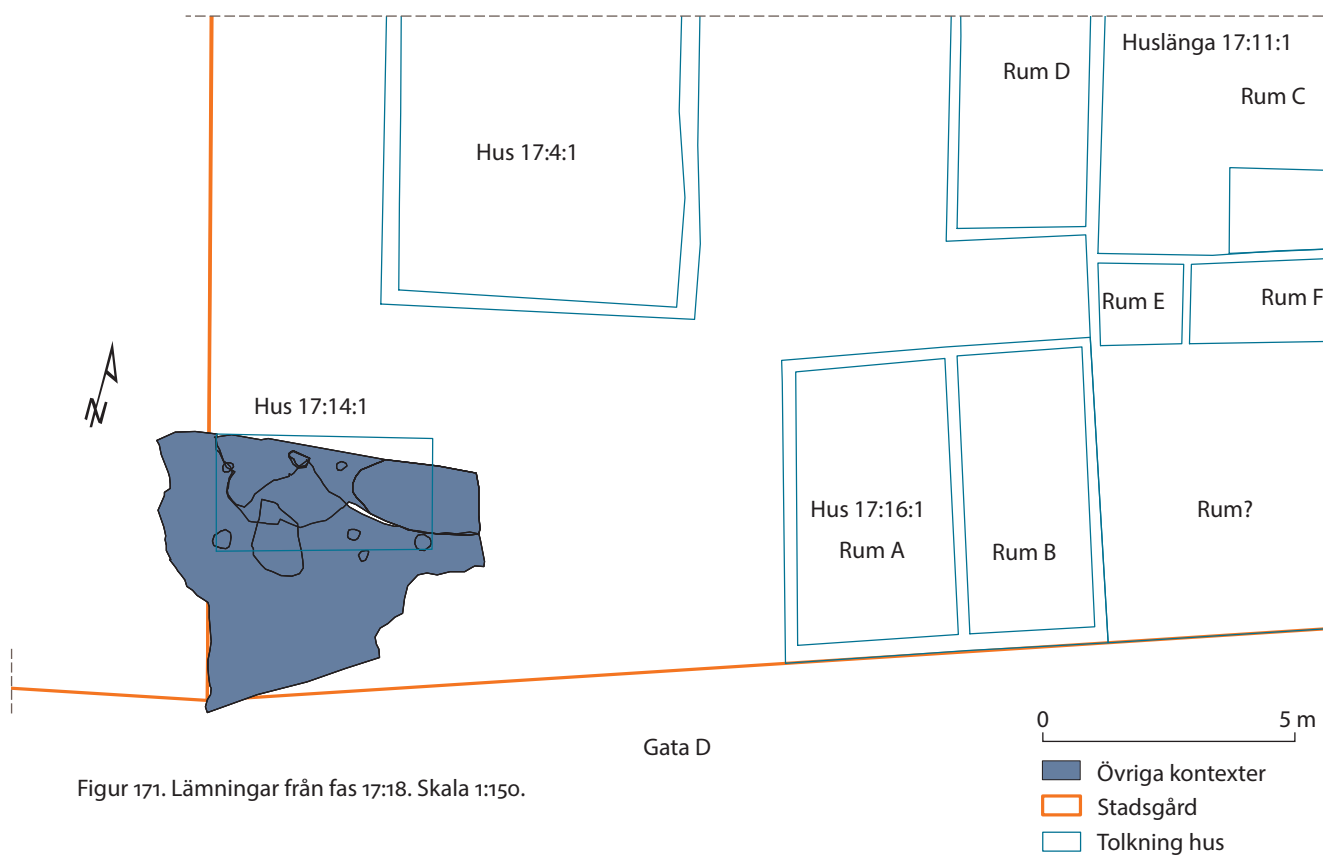
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

och fylldes med utjämningslager. Stolparna togs bort. Utjämningslager med inslag av raseringsmassor jämnades ut över ytan (KG 7039). Lagren användes troligen som odlingsjord efter raseringen.

Hus 17:14:1 raserades (figur 171, tabell 113). Troligen skedde detta nära fas 17:19. I den västra delen fanns ett brandlager med ben. En nedgrävning grävdes

Tabell 113. Grupper och kontexter i fas 17:18.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6573	Rasering av byggnad	516336, 516429, 516659, 516685, 516779, 516901, 516919, 517110, 538002, 561885	516659 har PM 516684 (se bilaga 1). 517110 har PM 517121 med rottrådar, helt nedbrutet material	516336, 516429, 516779, 516901, 516919, 517110, 561885 var återfyllning i stolphål av humus/humös silt. 516659 var brandlager av humus med eldpåverkad sand- och sten, träkol. 516685 var återfyllning av lera. 538002 var nedgrävning genom husets golv. Inga uppgifter om benmaterialet registrerade förutom vikt, 24 g
7039	Utgjämning av lager	514809, 515725	514809 har PM 514851 med träkol, rottrådar, ben. PS 514850	Utgjämningsslager av humus/humös silt med eldpåverkad sten, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, torsk, 1 ben från katt. Sällprov innehöll torskfisk, mört. Totalt: 3453 g ben. Fynd av bergart: 4 bearbetade flintor. Glas: 1 flaska, 1 fragment fönsterglas (1g). Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 1 YRG krus (1 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 YRG kärl (1 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment)

Figur 171. Lämningar från fas 17:18. Skala 1:150.

Fas 17:19. Rasering av hus 17:4:1, 17:16, huslänga 17:11:1 och gårdsplan

Datering: 1547?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Storskalig rasering av stadsgårdens samtliga byggnader. Troligen vid avflyttningen till Älvsborgsstan (figur 172, tabell 114).

Hus 17:4:1: Delar av huset brann eller brändes kontrollerat, men golvet inte var bränt. På golvet fanns tunna raseringslager (KG 2228). De arkeobotaniska proverna från detta lager var relativt rena

vilket kan indikera en bostadsmiljö. Benmaterialet här var ej från brukande utan från destruktionsfasen. I det nordvästra hörnet fanns sand med kol som kan komma från en raserad eldstad. Över detta fanns ett brandlager som innehöll bränt trä från bjälkar i tak eller golv i loft samt förkolnat hö och halm från ett loft eller ett halmtak (KG 2224). I lagret fanns benmaterial som kan vara hushållsavfall. Över detta fanns utjämnade lager av lera och stenar som kan vara en rest av en stenläggning (KG 2223). Raseringslager jämnades därefter ut över platsen för huset (KG 7096).

Tabell 114. Grupper och kontexter i fas 17:19.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2223	Rasering av byggnad	315202, 315249, 322939	315202 har PM 315458 (se bilaga 1).	315202 var raseringslager av obränd lera med träkol. 315249 var spridda sten, upp till 0,15 m stora stenar i N-S riktning samt grus, tegel, eldpåverkad sten, träkol. 322939 var en bräda från vägg eller takkonstruktion. Innehöll ben från nötboskap, svin, får. 1 överarmsben från katt. Totalt 1325 g ben. Fynd av järn: 1 nit, 1 ten, 1 söm. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment)
2224	Rasering av tak eller loft	315411, 315461, 315561	315411 har PM 315460 med förkolnade halm/strå från sädesslag, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 315457, 315459	315411 var brandlager med bränt organiskt material, bränd sand, eldpåverkad sten, träflis, träkol. 315461, 315561 var delar av bjälkar i tak eller loft. Innehöll brända benfragment från får, medelstort däggdjur. Obrända ben från nötboskap, stor långa, 1 kота från plattfisk, ben från en fiskfena, 1 kота från pigghaj, 1 kота från torskfisk, fragment av 1 kота från kummel. Totalt 179 g ben. Fynd av järn: 1 sölja, 3 spikar, 2 nitar
2228	Rasering av byggnad	315629, 319173, 320734	320734 har PM 322011 med träflis, hallon, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 322100	315629, 320734 var tunt raseringslager av mörkbrun humös silt med förmultnat trä från golv. 319173 var sand med kol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, gås, höns, torsk, kummel (käkben). Omlagrade massor. Totalt 2062,2 g ben. Fynd av järn: 3 spikar, 1 nit. Glas: 1 butelj (modern). Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment), 1 RG kärl (2 fragment), 1 SVG kärl (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment)
6181	Borttagande av stolpar	325293, 325304		Återfyllning av sand
6201	Rasering av byggnad	528256	Har PM 528294 (se bilaga 1). PS 528293	Brandlager med bränt trä. Spår av tröskning av korn. Innehöll brända ben från nötboskap, svin, kummel, torsk (premaxilla). Totalt 118 g ben. Fynd av bränd lera: 3 ugnsväggfragment (41g)
6202	Rasering av byggnad	528193, 528229	528229 har PM 528233 (se bilaga 1). PS 528340	528229 var utjämnat lager av halm, gödsel. 528193 var trä från raserad konstruktion. Innehöll ben från nötboskap, får, torsk. 5 tungben från nötboskap. Ej vägt i sin helhet. Fynd av bränd lera: 1 fragment bränd lera (30g). Keramik: 1 YRG trebensgryta (2 fragment), 3 YRG kärl (4 fragment)
6236	Rasering av byggnad	312420, 313107, 313122, 313739, 313739, 313888, 314052, 314264, 318498		312420 var raseringslager av humus, sand med tegelkross, träkol, 313107, 313122, 313739, 313888, 314264 var brandlager med koncentrationer av bränd sand med tegelkross, kol. Täckta av utjämnade raseringsmassor. 314052 var lager av bränd sotig sand. 318498 var utjämnade raseringslager. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, 1 hornpar från en get (bock), 1 kranieben från torsk. Brända och obrända ben. Totalt 3027 g ben. Fynd av ben/horn: 1 halvfabrikat av valben, till tärningar? Järn: 9 spikar, 1 föremål. Glas: 1 Krautstrunk 1450–1550, 19 fragment fönsterglas (36g). Kakel: 1 pottkakel. Slagg: 1 fragment slagg (24g). Keramik: 33 YRG trebensgrytor (38 fragment), 3 YRG pannor (4 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 19 YRG kärl (23 fragment), 1 stengodskärl (1 fragment).
6496	Rasering av huslänga	314528, 314574, 314968, 317719	314528 har PM 319311 med starr, ogräs. PS 1016246.	314528 var ett genomsintrat keramikkärl på golv. Innehåll av bränt material. 314574, 317719 var brandlager med svart sotig lera, bränd lera, bränt trä, träflis. 314968 var brända brädor på trägolv. Innehöll nötboskap, svin, får, gås, höns 1 hörntand från katt, långa, medelstort däggdjur. Brända och delvis brända ben. Totalt 768 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (2g). Järn: 1 nyckel, 4 spikar. Textil: 1 fragment. Keramik: 16 YRG trebensgrytor (19 fragment), 2 YRG pannor (8 fragment), 59 YRG kärl (61 fragment) 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YLG fat (1 fragment)
6509	Borttagande av stenläggning	314501, 538004		538004 var stenlyft efter borttagen stenläggning av ca 0,1 m stora stenar, återfyllda med 314501, raseringsmassor.

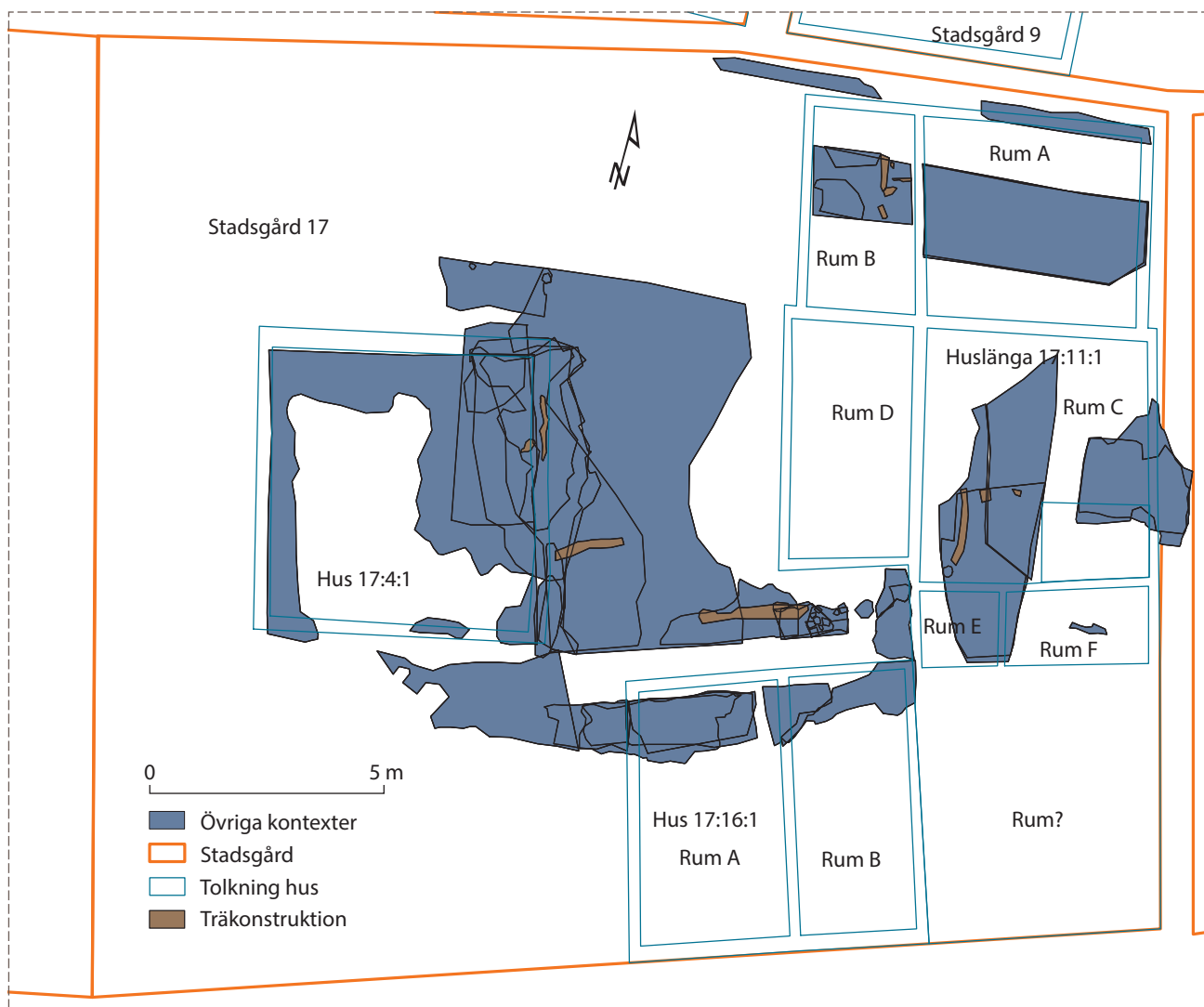
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6545	Rasering av huslänga	527920, 528025, 528184, 528235	527920 har PM 521933 (se bilaga 1). PS 527952. 528025 har PM 528035 (se bilaga 1). PS 528034. 528184 har PM 528234 med (se bilaga 1). PS 528251. 528235 har PM 528242 med träflis, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dyn-ga). PS 528243.	527920, 528184 var humös sand och silt med träbitar, småsten, tegelkross. 528025 var brandlager av sotig silt med dynga, träkol. 528235 var spår av brukning i form av humös silt med träkol, tegelkross, lera. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, get, gås, höns, 1 kåke från råtta, torsk, kotor från abborre och kummel, artikulerade ben från kummel och långa. Totalt 4422 g ben. Fynd av glas: 3 fragment fönsterglas (1g). Järn: 1 beslag, 2 föremål, 1 krampa, 2 nitar, 7 spikar. Metall: 1 sölja i CU-legering. Textil: 1 fragment drev/djurhår. Trä: 1 föremål, vidjering. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (12 fragment) 4 YRG kärl (4 fragment), 1 YLG skål (1 fragment), 1 stengodskrus, Siegburg (1400–1500-tal), 1 stengodskrus
7096	Utgjämning av raseringslager	312839, 314295, 314599, 315035, 315167, 318405, 320043, 320065, 320078, 538005	312839 har PM 314112 (se bilaga 1). PS 314113. 315167 har PM 315248 med träflis, träkol, rot-trådar, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 315247. 320065 har PM 320128 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 320127	312839 var brandlager av bränd sand, träkol, aska, sot. 314295 var utjämnad humus på trappsten. 314599, 315035 var utjämnade raseringslager med brandrester av bränd sand, spridda stenar, tegelkross, tegelbrockor. Mycket sot, kol i S. del. 315167 var trampade utjämningslager/avfallsager av flera horisonter av humus med för-mulnat trä. Koncentrationer av tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten, gödsel, träbitar, träflis, träkol. De undre delarna av lagren var kompaktare med betydande andel förmulnat trä. 318405 var 2,3x0,3 m stor bränd bräda. 320043 var lera med inslag av silt, möjligen obränd ugnsklining. 320065 var sot, kol, tegelkross. 320078 var ansamling av skörbrända tegelstenar. 538005 var fläckar av lera. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, höns, torsk, torskfisk, långa, rocka. 1 kot-fragment från häst (?), 1 hornkvice från get (bock), 2 hornkwickar från ung bagge. Totalt 24 514 g ben. Fynd av ben: 1 föremål. Bergart: 8 bearbetade flintor. Glas: 1 Krautstrunk 1450–1550, 7 fragment fönsterglas (5g). Metall: 1 blyfall, 2 föremål i CU-legering. Järn: 1 nyckel, 2 sömmar, 6 nitar, 1 brodd, 12 spikar, 1 lås, 5 föremål. Slagg: 20 fragment (1186g). Keramik: 1 YRG akvamanil/lavabo (1 fragment), 98 YRG trebensgrytor (110 fragment), 23 YRG krukor (33 fragment), 92 YRG kärl (93 fragment), 8 YRG pannor (9 fragment), YLG 1 fat (1 fragment) 1 fat Weser/Werra (1 frag-ment) 1575–1630, 1 YLG skål, 3 YLG kärl (3 fragment), 1 stengodskrus, Raeren 1550–1600, 1 stengodskrus, Siegburg, 2 stengodskrus
7099	Utgjämning av raseringslager	313547, 314020, 317622		313547, 317622 var raseringslager med bränd lera, träflis, bränt trä, träkol, tegel-brockor, tegelkross. Mycket tegel i S. del. I 314020 var en bränd plank, ev. från vägg, i 313547 fanns flera brända brädor från golv eller väggar. Innehöll ben från nötbos-kap, får (1 mellanhandsben), svin (1 underkåke), katt (1 skenben). Stjårkotor från gädda, kranieben från torsk och långa, kotor från kummel. Totalt 499 g ben. Fynd av horn: 1 beslag. Textil: 1 fragment. Keramik: 4 YRG trebensgrytor (4 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment)

Huslänga 17:II:1: Över rum A fanns blandade brand- och raseringsrester (KG 6545). Även över rum B fanns ett brandlager med bränt trä (KG 6201). I lagret fanns spår av tröskning av korn. I lagret fanns brända ben som kan komma från brukning av rummet. Lagret innehöll föremål som antagligen lämnades kvar vid raseringen. Beslag och, spikar och nitar kan ha suttit i fast inredning som inte tillvaratogs innan raseringen. Över detta fanns utjämnade lager med halm och gödsel samt trä (KG 6202). Möjligen var detta rester av ett raserat tak. I den sydvästra delen av rum C fanns genombränt krossat keramik-kärl på det brända golvet. Det kan ha varit upphängt och fallit vid branden, trögolvet var stört av kärlet. I raseringen av rum C fanns även spår av inventarier i form av fönsterglas, spikar och nyckel. Eftersom lagren inte täckte platsen för eldstaden har nog denna nedmonterats efter branden. Mycket tegel fanns däremot i raseringslagren intill platsen för eldsta-den, detta kan komma från en raserad skorsten.

Över rummet och även rum E och delvis rum F fanns brandlager med mycket bränt trä och bränd lera (KG 6496, 7099). Möjligen innehöll lagret resterna av ett bränt tak.

Raseringslager utjämnades därefter på platsen för huslängan (KG 7096, 7099). I vret 14/17 fanns bränt trä som kan komma från husets vägg (se KG 7112, fas 14/17:4.) De brända lagren fanns även över portgången. På gårdsplanen, väster om huslängan, fanns raseringslager med skörbrända tegelstenar som även de kan komma från eldstaden. I brand-lagren fanns inslag av bränt humle.

Hus 17:16:1: Huset brann, över det brända trä-golvet fanns brandlager och utjämnade raseringsla-ger (KG 6236). Lagren innehöll föremål från bruk-ningen av huset. Fragment av fönsterglas antyder att huset haft ett eller kanske flera glasfönster. Här finns även ett litet fragment av pottkakel. Det kan ha funnits en kakelugn som plockades ned innan raseringen. I raseringslagren fanns även ett bearbetat valben som tolkats kunna vara ett ämne

Figur 172. Lämningar från fas 17:19. Skala 1:150.

till tärningar. I det osteologiska materialet från fasen fanns ett hornpar från get, kanske antyder detta ben- och hornhantverk? En skärva av en YRG trebensgryta har ICP-bestämd till Pommern/Polen. Även mellan hus 17:4:1 och 17:16:1 fanns utjämnade raseringslager.

Stolparna på gårdsplanens norra del togs bort (KG 6181). Direkt väster om huslänga 17:11:1 togs stenar bort (KG 6509).

På gårdsplanen fanns flera utjämningslager med raseringsmaterial (KG 7096). Här fanns föremål som kan ha funnits i inredning eller möbler, så som nyckel, lås, spikar och nitar. Här fanns också ett fragment av en akvamanil eller lavabo, ett lik-

nande kärl har hittats på stadsgård 16. De undre delarna av utjämningslagren innehöll troligen spår av det sista bruket av gårdsplanen. Lagren innehöll mycket ogräs samt bär, ängs- och betesmarksväxter. Detta kan visa att ytan låg obrukad en tid och växte igen. Söder om rännan fanns en bränd bräda som kan ha fungerat som ett lock. Efter att bebyggelsen hade rivits användes ytan troligen för att slänga avfall. Delar av det benmaterial som fanns över huslänga 17:11:1 var troligen hushållsavfall (KG 6545). Lagren innehöll keramik som är yngre än fasen, vilket visar att lagren brukats och rörts om under ett senare skede, exempelvis genom mindre nedgrävningar eller nedslagning av störrar.

Fas 17:20. Bruk av öppen yta

Datering: Från 1547 till 1570–1580-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Efter att bebyggelsen hade rivits var tomten troligen oanvänd en tid (figur 173, tabell 115). I de undre delarna av de utjämnade lagren i fas 17:23 fanns spår av bruk av markytan (KG 2151), troligen från denna fas. Flera störar som kan ha ingått i hägnader slogs ned på gårdsplanen (KG 2146).

Tabell 115. Grupper och kontexter i fas 17:20.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2146	Konstruktion av hägnad	314512, 314513, 314514, 314515, 314516, 314517, 314518, 314519	Nedslagna störar i regelbundna N-S eller Ö-V rader

Fas 17:21. Konstruktion och bruk av kålgårdar

Datering: 1560–1570-tal (1547?) till 1580–1590.

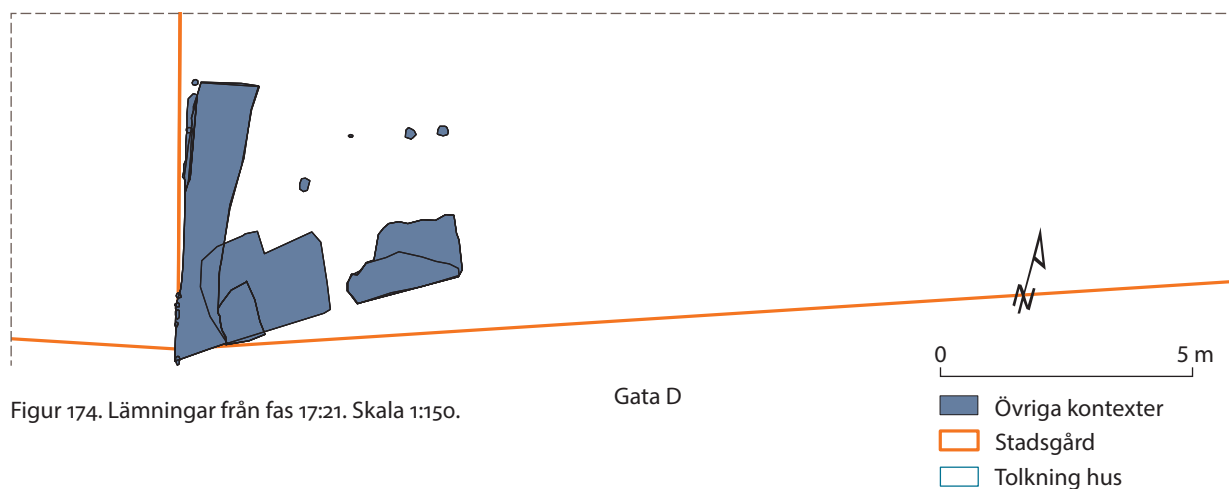
Dateringsunderlag: Stratigrafi

Utmed tomtens västra gräns uppfördes en hägnad (KG 6590). En rad av stolpar, och ytterligare en stolpe sattes (KG 7002). De kan ha använts i odlingen, eller varit delar i en hägnad. Flera parallella nord-sydliga odlingsbäddar anlades och brukades (KG 6586). Bland främaterialet fanns spikkklubba. Odlingsjorden innehöll en del rase-

ringsmaterial. Här finns även samtida keramik som visar att man påförde hushållsavfall. I materialet fanns ett kritpipskraft, vars ålder inte kan bedömas utifrån skaftet. Det är mest troligt yngre infiltration. Även förekomsten av koksliknande material i flera arkeobotaniska prover kan visa på yngre infiltration (se diskussion ovan och i bilaga 1). Längst i öster grävdes en grop genom odlingslagren och återfylldes med avfall (KG 7097). Benmaterialet kan vara slaktavfall (figur 174, tabell 116).

Tabell 116. Grupper och kontexter i fas 17:21.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6586	Bruk av odlingsjord	510083, 512844, 512845, 514592, 514593, 1006631	510083 har PM 510086 (se bilaga 1). PM 512175 med kraftigt nedbrutet material, träflis, träkol, rottrådar, bär (latrin). PM 512176 med kraftigt nedbrutet material, träflis, träkol, rottrådar, lungrot, ogräs. PM Prov 1–2 med kraftigt nedbrutet material, träflis, rottrådar, ogräs, latrin (hallon), ben, havre PM Prov 3 med kraftigt nedbrutet material. PM Prov 4–5 med kraftigt nedbrutet material, träflis, träkol, hallon, koksliknande material. 512845 har PM 513518 med kraftigt nedbrutet material, träkol, träflis, ogräs, skalkorn. PM 513519 med kraftigt nedbrutet material, träkol, träflis, ogräs, skalkorn. PM 513520 med kraftigt nedbrutet material, träkol, träflis, rottrådar, starr, bär, ogräs, skalkorn. 514593 har PM 514608 med kraftigt nedbrutet material, träkol, träflis	510083 var humus/humös silt med småsten, träkol. 512844, 514592 var ca 0,8–1,0 m breda nedgrävning/odlingsbäddar, fylld med 512845, 514593, humus/humös silt med småsten, tegelkross, träkol. 1006631 var ås mellan odlingsbäddar. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Totalt 1247 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Bränd lera: 1 fragment (17g). Glas: 1 Keulenglas 1450–1550, 1 butelj, 1 fragment fönsterglas. Järn: 2 spikar, 1 kniv, 2 nitar, 1 brodd, 1 ten, 1 bultlåsnöckel. Övrigt: 1 kritpipskraft. Keramik: 34 YRG trebensgrytor (37 fragment), 3 YRG pannor (4 fragment), 19 YRG kärl (19 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 YRG skål Holland 1575–1700, 2 YLG kärl (2 fragment), 2 SVG krukor (2 fragment), 1 SVG kärl, 2 stengodskrus (2 fragment).
6590	Konstruktion av hägnad	1006643		7 nedgrävningar för störar
7002	Konstruktion av stolpar	511845, 511863, 511874, 515676		Nedgrävningar för stolpar och störar
7097	Konstruktion och bruk av grop	512997, 516545, 516546	516545 har PM 516561 med träkol, träflis, rottrådar, hallon	516546 var nedgrävning, återfylld med 512997, 516545, humus/humös silt med tegelkross, småsten. Innehöll ben från nötboskap, främst köttfattiga delar som metapodier, tåleder. 1 käke från svin. Slaktavfall? Totalt 847 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG kruka (4 fragment)

Fas 17:22. Bruk av öppen yta

Datering: 1560–1570-tal (1547?) till 1580–1590-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

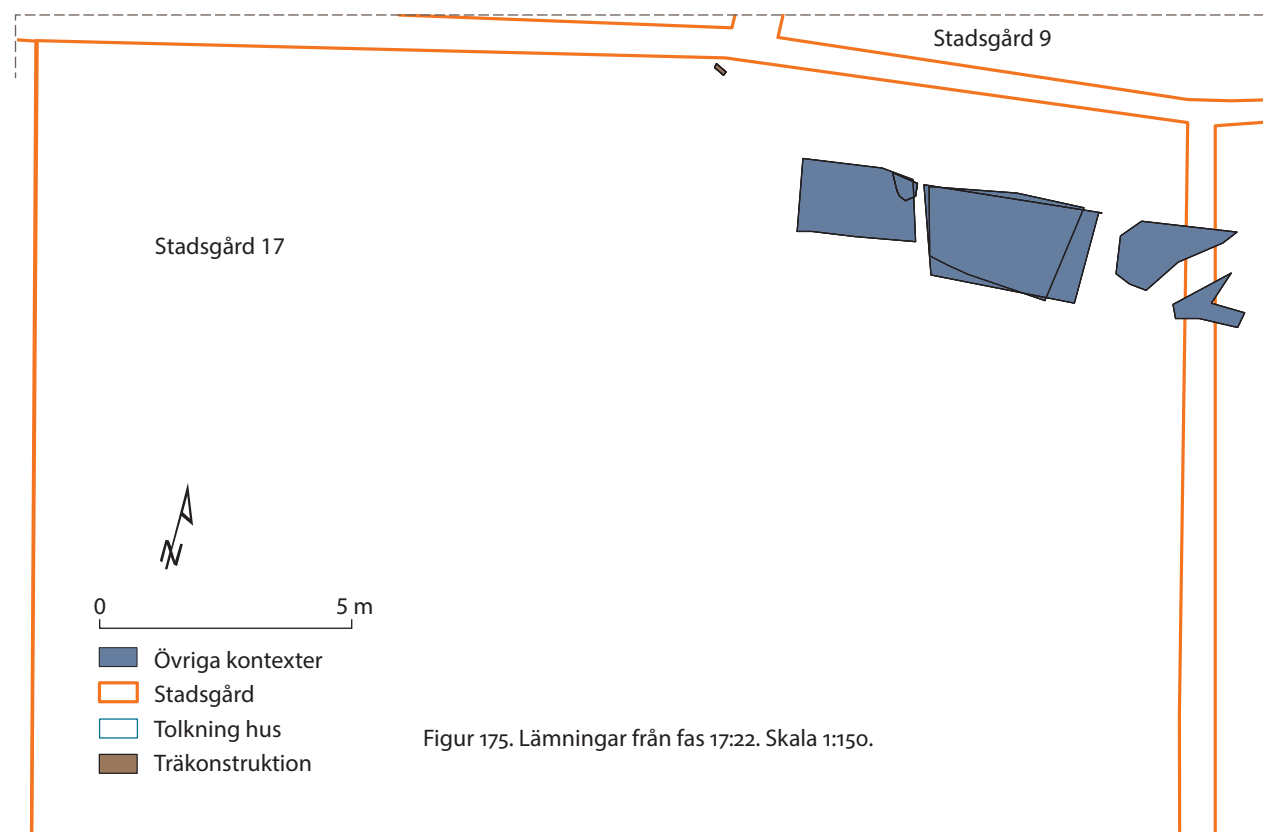
I stadsgårdens nordöstra del påfördes utjämningslager (KG 6533). Här fanns ben som var hushållsavfall. Benmaterialet var ej omlagrat, vilket

kan visa att ytan inte användes för odling. I lagren fanns ett kritpipskraft, vars ålder inte kan bedömas utifrån skaftet.

En stolpe sattes utmed den norra tomtgränsen (KG 6184). grop grävdes (KG 6197) och fylldes med avfall (KG 6198). Makrofossilanalysen visar att det mer handlade om jord än avfall i gropen (figur 175, tabell 117).

Tabell 117. Grupper och kontexter i fas 17:22.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6184	Konstruktion av stolpe	528336, 528337		528336 var nedgrävning. 528337 var stolpe 0,20x0,25 m stor, 0,65 m hög
6197	Konstruktion av grop	527902		Nedgrävning 0,6x0,5 m stor, 0,12 m djup
6198	Bruk av avfalls-grop	527903	Har PM 527916 med träkol, träflis, bolmört, bär, ängs-/betesmarksväxter, ogräs, tegel, ben, fiskben	Fyllning av sand med tegelkross, småsten. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, 1 käkben från stor torsk. Totalt 100 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Järn: 1 söm
6533	Utgjämnings-lager	527783, 527958, 528138	527783 har PM 527955 med träflis, träkol, dynga. PM 527957 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 527956. 527958 har PM 527959 med träflis, hasselnötsskal, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ogräs (nässla), enbär. PS 527960, 527969. 528138 har PM 528145 med bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PM 528317 med bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter. PS 528146	527783 var utjämningslager av siltig sand med träflis. 527958 var utjämningslager av siltig sand med träflis, lera, tegelkross, bränd silt. 528138 var utjämningslager av humus med träflis, tegelkross. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, höns. 1 käke från rådjur. Många ben från kummel, långa, torsk, flera artikulerade kotrader. Vissa fragment var brända och flera hade spår av råttgnag. Totalt 2111 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Glas: 1 Krautstrunk 1450–1550, 1 kärl, 2 kärl med optiskt blåst dekor, 15 fragment fönsterglas (15g). Järn: 1 bultlåsnyckel, 1 föremål, 1 nit, 2 spikar, 6 sömmar, 2 ten. Metall: 1 blybleck. Övrigt: 1 kritpipskraft. Keramik: 15 YRG trebensgrytor (21 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 14 YRG kärl (15 fragment), 2 YLG kärl (4 fragment), 1 kruka jydepotta (1 fragment), 2 stengodskrus

Figur 175. Lämningar från fas 17:22. Skala 1:150.

Fas 17:23. Konstruktion av hus 17:23:1 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:23:1 uppfördes. Öster och väster om huset konstruerades gårdsplaner (figur 176, tabell 118).

Hus 17:23:1: Relativt lite fanns kvar av huset. Utbredningen kan delvis spåras genom utbredningen de omgivande gårdsplanerna. Huset var cirka 8×5 meter stort och hade minst ett rum. Konstruktionslager med flera horisonter påfördes (KG 2147, 2151). De övre horisonterna utgjorde golvyta i huset. Möjligen fanns spår av en förmultnad träläggning som bör ha utgjort golv i huset. Sannolikt var de undre horisonterna brukning från fas 17:20. I konstruktionslagren fanns ben som var hushållsavfall. Här fanns även en hornuppsättning från en ung rådjursbock som kan vara en jakttrofé. I konstruktionslagren fanns föremål med äldre dateringar än fasen, troligen omlagrat raseringsmaterial, och enstaka samtida föremål. Det fanns

mycket hushållsavfall i form av keramik. Här fanns även tre fragment av målat fönsterglas, som antagligen har suttit i samma fönsterkarm (se glasrapport 2015). Förutom slagg från smidesverksamhet fanns flera små blyföremål, som en spröjs. Detta kan vara avfall eller material som samlats ihop för att återbrukas som råmaterial vid gjutning.

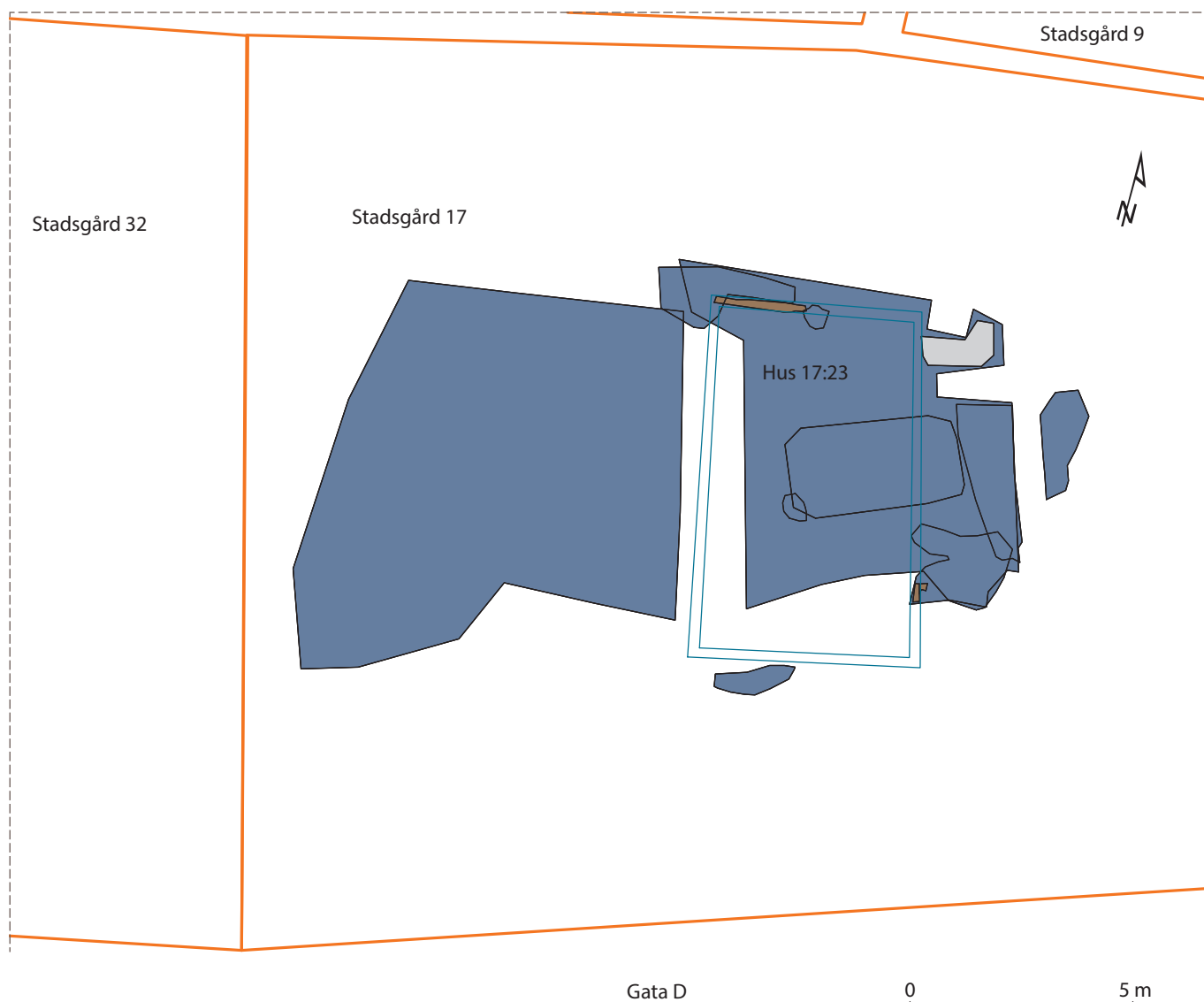
I norr fanns en möjlig del av väggen. I den sydöstra delen fanns två brädor lagda i vinkel (KG 2240), troligen var de en del av väggen eller en ingång. Två nedgrävning grävdes genom golvytan (KG 2148). I den sydligare av dem fanns sintrad lera, möjligen från en ässja (se fas 17:24, KG 2144). Byggnaden var troligen en smedja, och den sydligare av de två nedgrävningarna kan ha varit platsen för ett städ.

Östra gårdsplanen: På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 2145).

Västra gårdsplanen: I den västra delen av stadsgården lades ett konstruktionslager av sand (KG 2238). Möjligen var det konstruktionslager för en gårdsplan.

Tabell 118. Grupper och kontexter i fas 17:23.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2145	Konstruktion av stenläggning	313417, 313839, 314114	313417 var konstruktionslager av sand med tegelkross, träkol, kalkbruk, småsten. 313839 var konstruktionslager av sand med enstaka kvarvarande stenar. 314114 var stenläggning av upp till 0,15 m stora stenar. Innehöll bensplitter från nötboskap, svin. 1 ben vardera från gås och kummel. Totalt 138 g ben. Fynd av glas: 3 kärl, 3 fragment fönsterglas (4g). Järn: 1 brodd, 1 krampa, 1 spik, 1 söm. Slagg: 5 fragment (733g). Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment) 7 YRG kärl (7 fragment), 1 YRG fat med piplerdekor (1 fragment), 1 YRG skål (1 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 1 stengodskrus
2147	Konstruktion av markyta	312407, 314040	312407 var konstruktionslager av humös sand med bränd lera, sot, slagg. 314040 var trampad konstruktionslager med humös sand med träbitar, träflis. Innehöll ben från nötboskap, svin, får. 1 tåled från nötboskap, 1 revben från medelstort däggdjur. 1 kota från stor torsk. Totalt 4613 g ben. Fynd av bergart: 1 råmaterial av skiffer, 1 flinta. Glas: 2 Rippenbecher 1450–1550, 2 fragment målat fönsterglas, 8 fragment fönsterglas. Järn: 1 lås, 1 oidentifierat föremål, 3 spikar, 1 nit. Slagg: 3 fragment (612g). Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 15 YRG kärl (15 fragment), 1 stengodskrus, Raeren-typ 1500–1625, 1 stengodskrus, Siegburg 1400–1575. Övrigt: 2 fragment kalkbruk (68g)
2148	Konstruktion av nedgrävningar	311814, 313729	311814 var nedgrävning, rundad, 0,6 m stor, 0,1 m djup, fylld med 311815. 313729 var nedgrävning 0,72x0,48 m stor, 0,08 m djup, fylld med 313230
2151	Konstruktion av markyta/golv	313966	313966 var trampade utjämningslager av flera horisonter av humus med koncentrationer av tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten, gödsel, träbitar, träflis, träkol. De övre horisonterna golv i hus 17:23:1. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, höns, gås, torsk, kummel, långa, gråsej. 1 hornuppsättning från en ung rådjursbock – kanske en trofé? 1 radius från juvenilt rådjur. Ger intryck av hushållsnära avfall. Totalt 9000 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Bränd lera: 5 fragment lerklining (90g). Glas: 1 Rippenbecher 1450–1550, 1 kärl, 1 målat fönsterglas, 7 fragment fönsterglas (6g). Järn: 1 sälja, 1 nyckel, 2 beslag, 1 navare, 4 broddar, 2 nitar, 1 hästsko, 7 spikar, 1 ten, 5 oidentifierade föremål. Metall: 1 blyavfall, 2 blyspröjs, 2 blybleck. Slagg: 26 fragment (1769g). Keramik: 53 YRG trebensgrytor (59 fragment), 3 YRG pannor (3 fragment), 6 YRG krukor (8 fragment), 2 YRG fat (2 fragment), 106 YRG kärl (108 fragment), 1 RG kärl (1 fragment), 4 YLG kärl (4 fragment), 1 kruka jydepotta (1 fragment), 1 SVG trebensgryta (1 fragment), 7 stengodskrus, Siegburg 1575–1625, 3 stengodskrus. Övrigt: 4 fragment kalkbruk (149g), 2 murtegel
2238	Konstruktion av markyta	310775	310775 var konstruktionslager med flera horisonter av sand. Fynd av glas: 1 Römerglas 1500-tal, 2 passglas 1550–1650, 2 kärl
2240	Konstruktion av byggnad	311726, 312826	311726 var bräda/syll från husvägg. 312826 var ruttnade brädor lagda i vinkel. Fynd av keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 176. Lämningar från fas 17:23. Skala 1:150.

Fas 17:24. Bruk av hus 17:23:1

Datering: 1560–1570-tal till 1580–1590-tal.

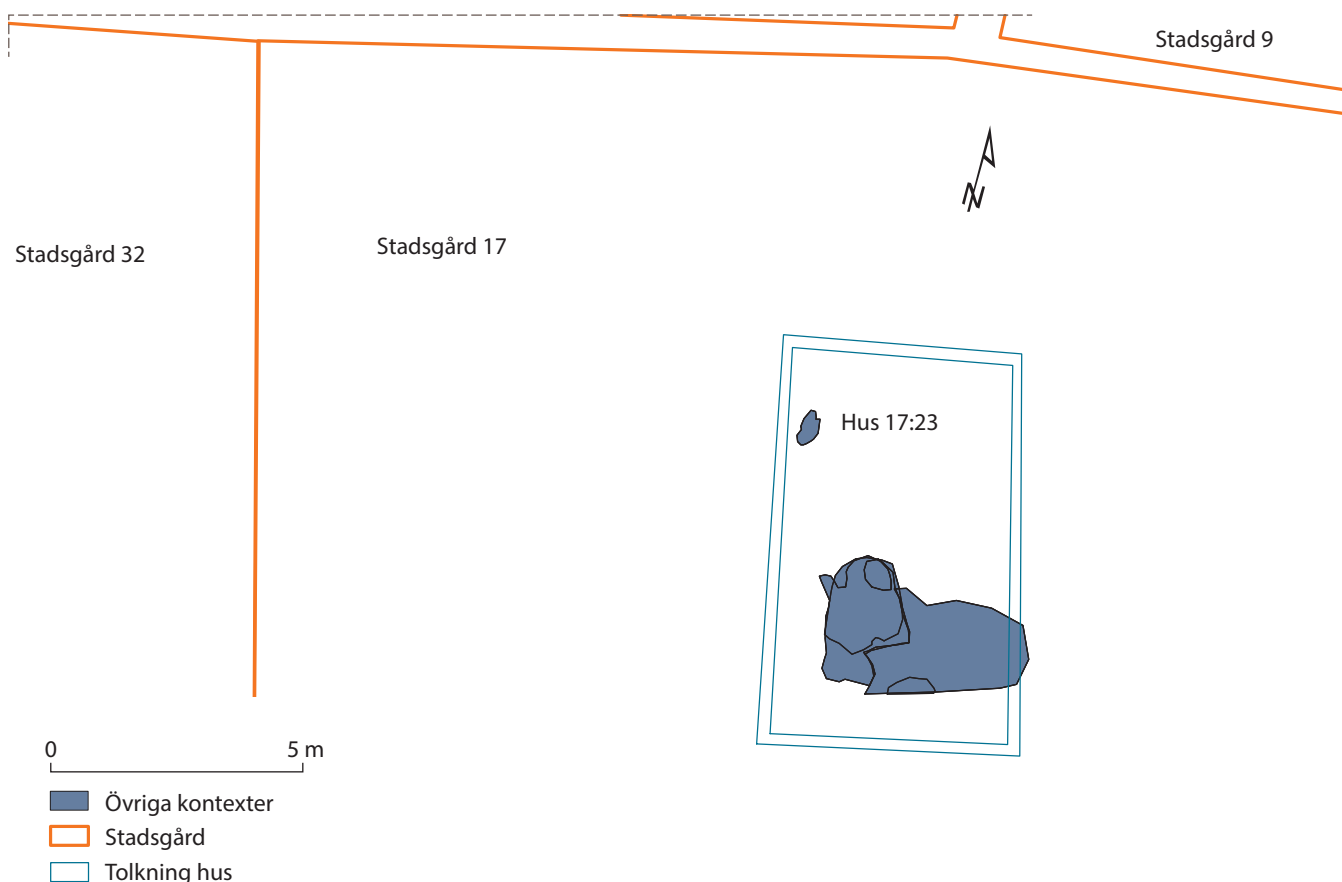
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:23:1 brukades som smedja (figur 177, tabell 119). På ytan fanns utkastlager med slagg och koncentrationer av slagg från brukandet av smedjan. Vid ett tillfälle påfördes ett konstruktionslager av sand över de brukade lagren (KG 2104). I lagren fann mycket slagg, men i övrigt få föremål. De

järnföremål som fanns kan representera föremål som tillverkades i smedjan. Här fanns även lödpaket i bränd lera. Det antyder att man även bedrivit metallhantverk där järnföremål bestående av flera delar, exempelvis lås, lötts samman med någon form av legering (ofta kopparlegeringar). Möjligen har keramiken använts i smedjan. I brukningslagren från smedjan fanns köksavfall. Detta visar att smedjor och hantverkshärdar även utnyttjades för matlagning.

Tabell 119. Grupper och kontexter i fas 17:24.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2104	Konstruktion av markyta	312654		312654 var konstruktionslager av grusig sand
2144	Bruk av smedja	311600, 312802, 312356, 312867, 313230	312867 har PM 313740 (se bilaga 1). 313230 har PM (se bilaga 1, Ej ID).	311600, 312356 var sand med koncentrationer av slagg, tegelkross. 312867 var utkastlager av sotig sand (magnetisk) med koncentrationer av träkol, sot, slagg. 312802 var trampade lager med flera horisonter av silt med tegelkross, tegelbrockor, kalkbruk, bränd lera, eldpåverkad sten, pinnar, träbitar, småsten, träkol. 313230 var fyllning i nedgrävning av sotig sand, träkol, slagg, sintrad lera (ugnsvägg?). Innehöll blandade ben från nötboskap, får, svin, får, långa, torsk, kolja. 1 skulderblad från rådjur. Totalt 2703 g ben. Fynd av bränd lera: 1 fragment (121g). Glas: 4 fragment fönsterglas. Järn: 1 ryktskrapa, 2 knivar, 12 spikar, 4 sömmar, 1 smälta. Slagg: 276 fragment (27 985g). Keramik: 11 YRG trebensgrytor (11 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 2 YRG fat (2 fragment), 34 YRG kärl (35 fragment), 3 YLG kärl (3 fragment), 2 stengodskrus, Siegburg 1500-tal, 1 stengodskrus, Siegburg 1400-tal

Figur 177. Lämningar från fas 17:24. Skala 1:150.

Fas 17:25. Ombyggnad av gårdsplan

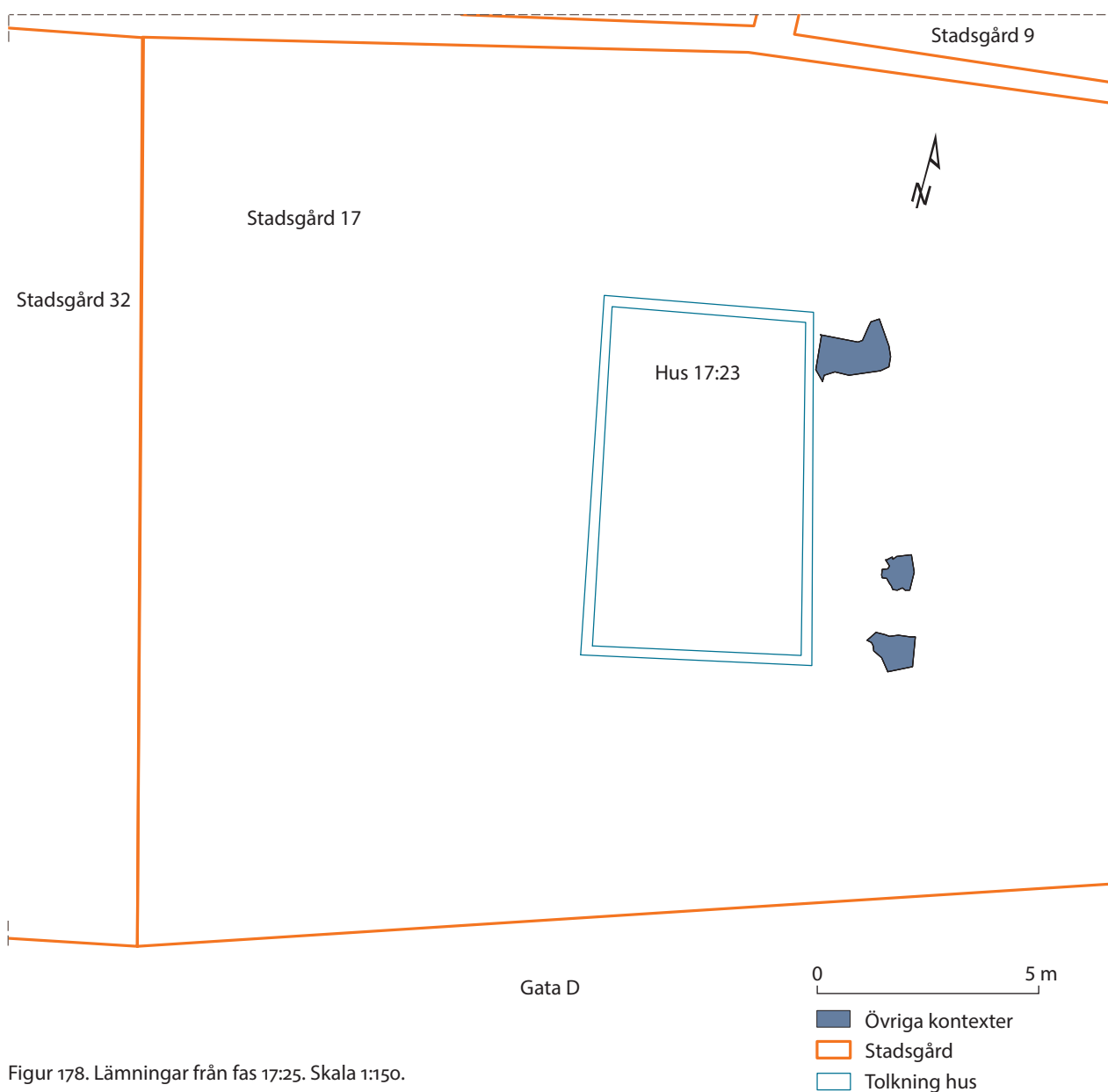
Datering: 1570–1580-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Gårdsplanen öster om hus 17:23:1 byggdes om. Konstruktionslager av sand och lera lades ut (KG 6196). Troligen har stenläggning funnits på dem, några enstaka stenar fanns kvar. Lagren var delvis infiltrerade av rasering (figur 178, tabell 120).

Tabell 120. Grupper och kontexter i fas 17:25.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6196	Konstruktion av stenläggning	311908, 313776,	527173 har PS 528352	313776 var konstruktionslager av sand, möjliga spår efter bortplockad stenläggning. 311908 var konstruktionslager av sand. Innehöll bensplitter från nötboskap, får. Totalt 27 g ben. Fynd av keramik: 4 YRG kärl (4 fragment)

Figur 178. Lämningar från fas 17:25. Skala 1:150.

Fas 17:26. Rasering av hus 17:23:1

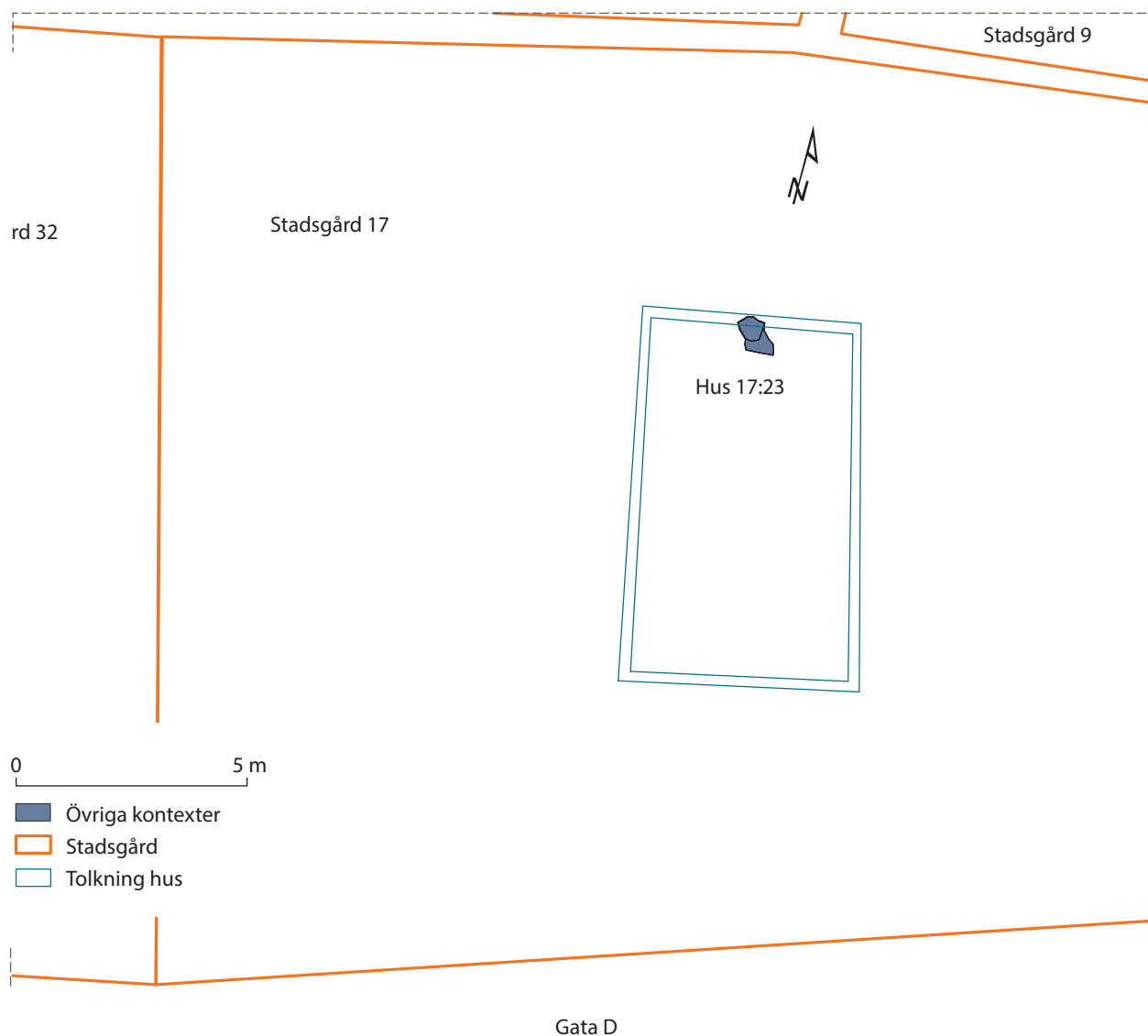
Datering: 1580–1590-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Hus 17:23:1 raserades (figur 179, tabell 121). Det mesta av byggnaden måste ha tagits bort eftersom få spår av väggar fanns. De konstruktioner som fanns inne i smedjan togs bort och nedgrävningarna återfylldes (KG 6486).

Tabell 121. Grupper och kontexter i fas 17:26.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6486	Återfyllning av nedgrävning	311800, 311815	311815 var lager av sot i nedgrävning, täckt av 311800, lera, möjligen lerklining. Innehöll bensplitter från nötboskap, svin, varav en del brända. Totalt 36 g ben. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650, 1 fragment fönsterglas (1g). Metall: 1 spik. Keramik: 4 YRG kärl (4 fragment)

Figur 179. Lämningar från fas 17:26. Skala 1:150.

Fas 17:27. Konstruktion av hus 17:27:1

Datering: Runt 1590.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

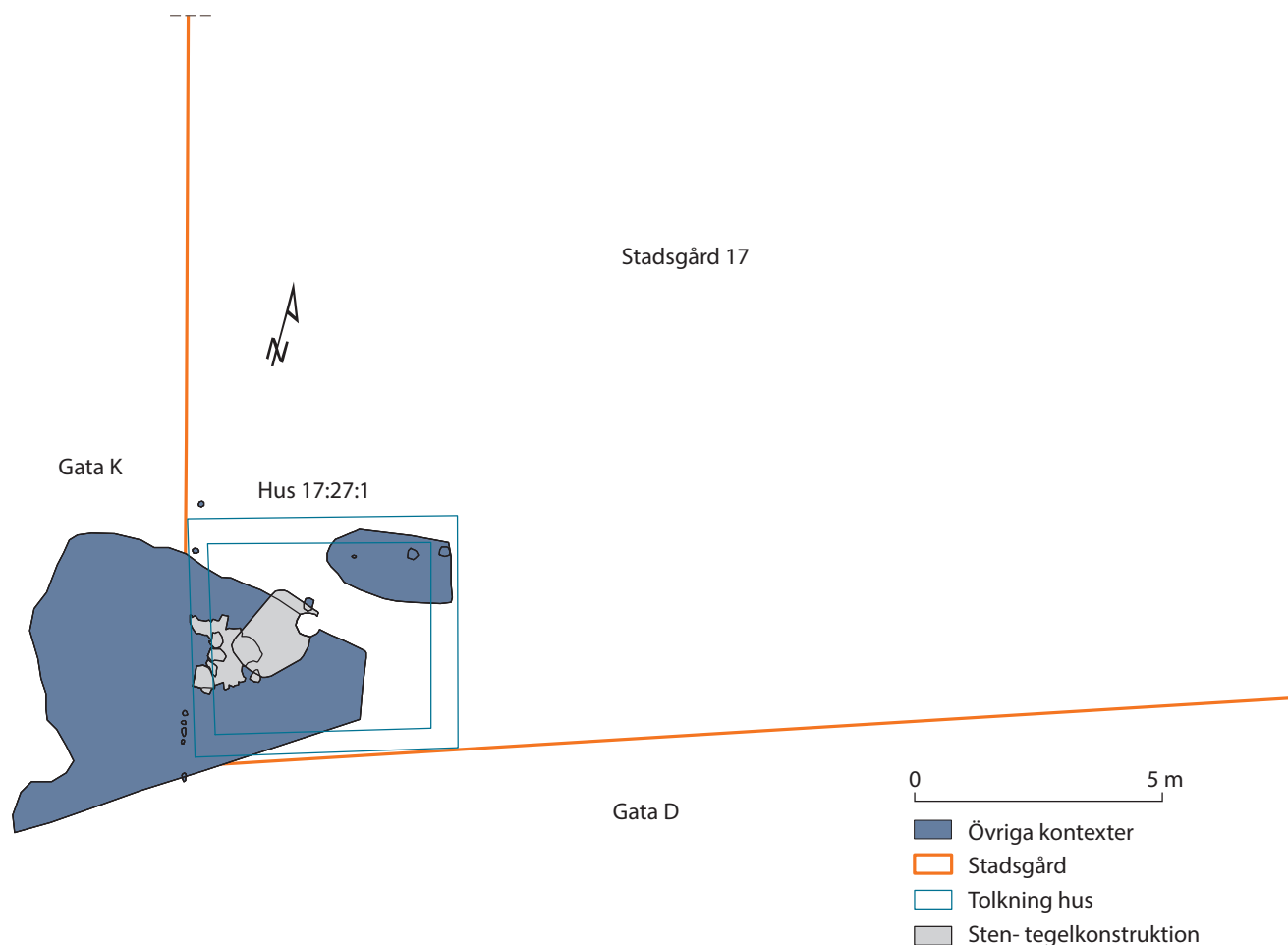
Hus 17:27:1 uppfördes i hörnet mellan gata D och den nya gata K. Detta skedde sannolikt samtidigt som konstruktionen av gata K.

Inför bygget togs hägnaden och de stolpar som fanns bort (KG 7024).

Hus 17:27:1: Var minst 5,4×4,8 meter stort och hade minst ett rum. Möjligen fortsatte det åt norr eller öster utmed någon av gatorna. Konstruktionslager av sand lades ut. De fanns även under gata K. På detta lades syllstenar och ett stengolv (figur 180, tabell 122).

Tabell 122. Grupper och kontexter i fas 17:27.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
7016	Konstruktion	509905, 511260, 514650, 1008090	509905 var konstruktionslager av sand med tegelkross, bränd lera, småsten, träkol. 514650 var stenar 0,10–0,15 m stora. 511260 var stenläggning av större stenar (0,2–0,3 m) och mindre stenar. 1008090 var konstruktionslager av sand. Innehöll 1 fragment av mellanhandsben från nötboskap, 2 g. Fynd av bränd lera: 2 fragment (22g). Glas: 1 kärl, 3 fragment fönsterglas (12g). Järn: 1 spik. Keramik: 10 YRG trebensgrytor (10 fragment), 2 YRG fat med piplerdekor, Holland 1575–1650, 10 YRG kärl (10 fragment), 1 YLG fat, 1 YLG skål, 1 YLG kärl, 1 kruka Jydepotta, 4 fat fajans, Holland 1575–1700, 1 salvekrus stengods
7024	Borttagande av stolpar/stör	511853, 511864, 511873, 515675, 538003	Återfyllning av sand i stolphål/störhål. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment), 1 YLG skål med piplerdekor (2 fragment)

Figur 180. Lämningar från fas 17:27. Skala 1:150.

Fas 17:28. Konstruktion av markyta och möjligen byggnad

Datering: 1600-tal? Samtida med fas 17:27?
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

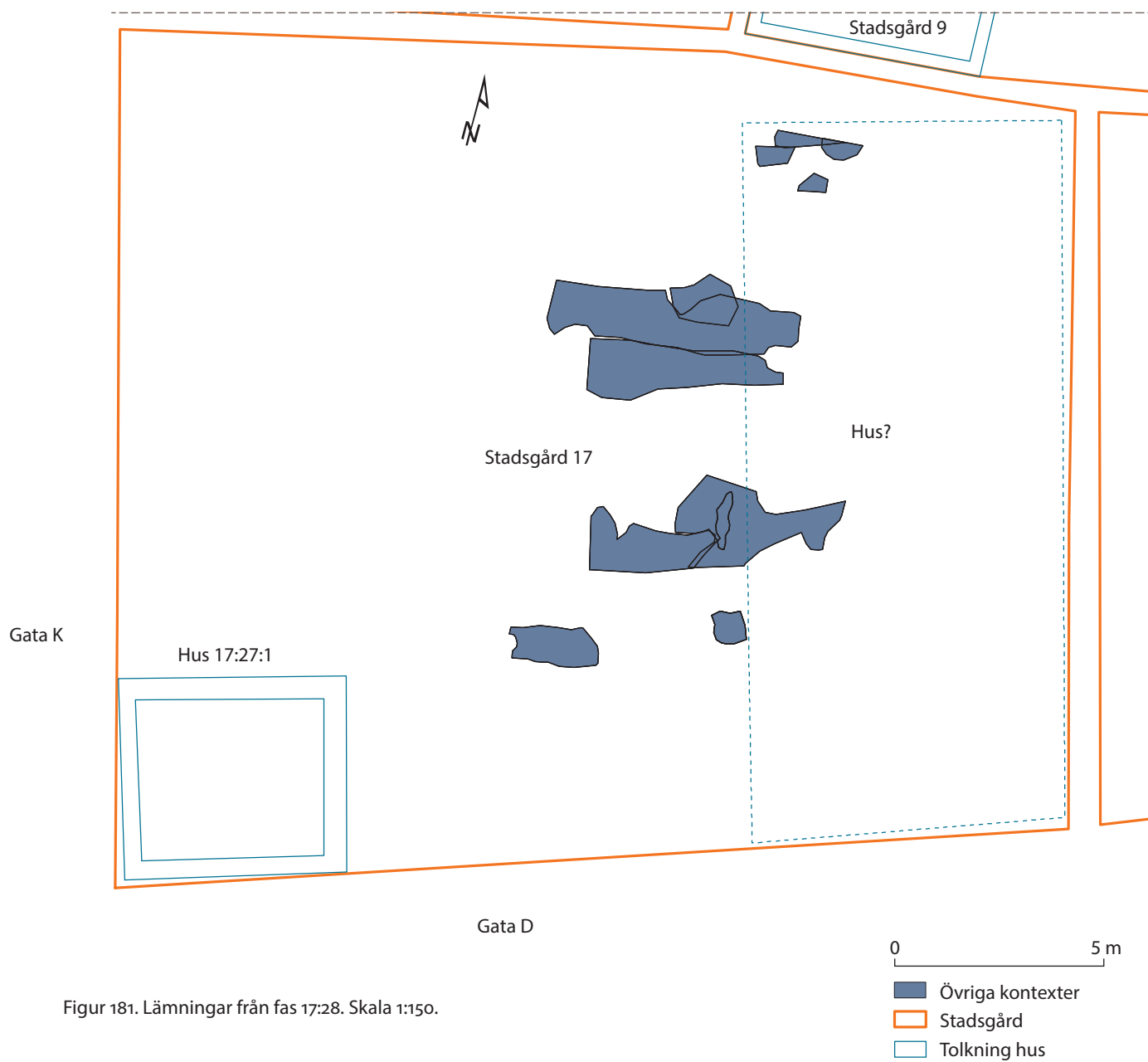
Utjämningslager innehållande raseringsmassor från hus 17:23:1 påfördes (KG 2176, 2239). I materialet fanns gödsel från tidigare faser. Föremålsmaterialet var sannolikt material från den sista brukningsfasen av hus 17:23:1 (jämför med fas 17:24) och omdeponerat avfallsmaterial från tidigare faser. Keramiken var nött och många skärvor sekundärbrända. Här fanns ett fragment av ett blått glas till en glasmålning till ett medeltida kyrkfönster.

En flack nord-sydlig ränna fylld med grus konstruerades (KG 7110), troligen var den för dränering. I stadsgårdens norra del påfördes konstruktionslager av sand som kan ha ingått i ett golv eller gårdsplan (KG 2241). Troligen uppfördes en eller flera byggnader (figur 181, tabell 123). Möjligen fanns en nord-sydlig huslänga öster om dräneringsrännan. Få spår fanns av byggnader men raseringen i fas 17:29 innehöll delar av ett möjligt raserat tak, ett stenlyft och kasserat byggnadsmaterial.

Den västra gårdsplanen från fas 17:23 fortsatte användas. Troligen lades ny sand ut (samdokumenterad med underliggande horisonter).

Tabell 123. Grupper och kontexter i fas 17:28.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2176	Konstruktion av markyta	311762, 312153, 312179, 313793	311762 har PM 311797 med träflis, träkol, blå/rödmålla, bolmört, bär, ängs-/betesmarksväxter (gödsel), särskilt näringskrävande ogräs. PM 311798 med hasselnötskal, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (gödsel), koksliknande material	Utjämnade raseringslager med flera horisonter humös sandig silt med tegelkross, tegelbrockor, kalkbruk, träbitar, småsten, träkol. Fähusnära trampad yta intill hus. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, gås, torsk (kranieben), långa. Hornkvice från nötboskap, get (hona och bock). Inslag av brända ben Totalt 4642 g ben. Fynd av ben/horn: 1 dekorerat beslag. Bergart: 1 flinta. Bränd lera: 3 fragment (39g). Glas: 2 Rippenbecher 1450–1550, 2 kärl, 11 fragment fönsterglas (22g), 1 fragment blått fönsterglas (medeltid), 1 avfall. Järn: 1 nyckel, 1 hasp, 1 låsöverfall, 4 nit, 4 spikar. Slagg: 14 fragment (1250g). Keramik: 43 YRG trebensgrytor (45 fragment), 2 YRG krukor (2 fragment), 4 YRG pannor (4 fragment), 1 YRG silkärl (1 fragment), 6 YRG fat (6 fragment), 90 YRG kärl (93 fragment), 1 RG kärl (1 fragment), 1 YLG fat, Weser 1575–1630, 2 YLG kärl (2 fragment), 2 stengodskrus, Siegburg 1400-tal, 1 krus Siegburg 1400–1500-tal, 1 stengodskrus, Köln/Frechen 1500-tal, 1 stengodskrus
2239	Konstruktion av markyta	312334		312334 var konstruktionslager av grus och sand med inslag av raseringsmaterial; koncentrationer av tegelkross, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten, småsten, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, torskfisk, 1 tibiotars från raphhöna(?). Hornkvice från bagge. Totalt 2650 g ben. Fynd av glas: 1 Krautstrunk 1450–1550, 1 passglas 1550–1650, 1 kärl, 9 fragment fönsterglas (6g). Järn: 1 nit, 5 spikar. Slagg: 25 fragment (1757g). Keramik: 5 YRG trebensgrytor (5 fragment), 21 YRG kärl (21 fragment), 2 stengodskrus, Siegburg 1500-tal, 1 stengodskrus
2241	Konstruktion av markyta/ev. golv	527173, 528168, 528060	527173 har PS 528352	527173 var konstruktionslager av sand med tegelkross. 528168 var konstruktionslager av lera. 528060 var konstruktionslager av sand. Innehöll bensplitter från nötboskap, daggdjur, 23 g. Fynd av glas: 47 fragment fönsterglas (35g). Keramik: 1 stengodskrus, Westerwald 1600-tal
6447	Konstruktion av markyta	311716		Konstruktionslager av grus med småsten. Ev. rest av stenlagd yta. Innehöll benfragment från nötboskap, 27 g. Fynd av järn: 1 nit, 1 spik
7110	Konstruktion av dräneringsränna	311973, 312025		311973 var flack nedgrävning, fylld med grus 312025. Fynd av keramik: 1 YLG skål (2 fragment)

Figur 181. Lämningar från fas 17:28. Skala 1:150.

Fas 17:29. Ödeläggning av stadsgården

Datering: 1624?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgården avröjdes (figur 182, tabell 124). Flera spår av raserad bebyggelse fanns. Ett stenlyft fanns efter en borttagen sten (KG 2149). I stadsgårdens nordöstra del fanns brända raseringsmassor med tegel och möjliga rester av ett torvtak (KG 6532). I raseringslagren fanns spår av tröskning av korn. Lagren kan vara från en mindre byggnad på platsen eller från hus 17:23:1. Raseringslager jämnades över ytan (KG 6185, 6195, 6588). I väster innehöll de tegel som kan vara från en raserad vägg (KG 6185).

I lagren fanns en stor mängd ben, framför allt från nötboskap. Här fanns minst tre kalvarier, åtta underkäkar, många framtänder, tungben och blandade ben. Kraniedelarna var sannolikt omlagrade. Benen var inte eroderade, vilket tyder på att de inte ingått i ett odlingslager. Benen av nöt kan tyda på slakt. De arkeobotaniska analyserna visar att lagren var bevuxna vilket antyder att ytan var övergiven. Troligen slängdes avfall här under denna tid, vilket visas av den stora mängden fiskben som fanns i lagren, bland annat över 100 kotor från kummel. I lagren fanns en del av en figurin med passning med delar som fanns i fas 17:11 (i KG 6552).

Tabell 124. Grupper och kontexter i fas 17:29.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2149	Borttagande av sten	311997, 311998		311997 var nedgrävning, 0,60x0,45 m stor 0,1 m djup. Återfylld med 311998, sand
6185	Utgjämning av raseringslager	310765, 311567		310765 var raseringslager med tegelbrockor, tegelkross, sand. Ev. raserad vägg. 311567 var utjämnat lager av eldpåverkad lera, med stenar, tegel. Innehöll bensplitter från nötboskap, ben från torsk. Totalt 24 g ben. Fynd av glas: 4 fragment fönsterglas (8g). Slagg: 1 fragment (32g). Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment), 1 stengodskrus, Köln 1500–1550
6195	Utgjämning av raseringslager	527180, 528112	527180 har PM 527200 med träflis, träkol, tiggarranunkel, bär (latrin), hasselnötsskal, ängs-/betesmarksväxter (dynga), ogräs. PS 527954, 527201	Utgjänningslager av humös sand med tegelkross, småsten, gödsel, träflis. Innehöll en större mängd ben från nötboskap (minst 3 kalvarier, 8 underkäkar, många framtänder, tungben, blandade ben). Ben från får, svin, 1 skenben från hare, kotor från torsk och långa, över 100 kotor från kummel (stora till medelstora individer). Totalt 6328 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Bränd lera: 1 figurin, 1 degel. Glas: 4 fragment fönsterglas (3g). Järn: 1 föremål oidentifierat, 2 ten. Metall: 1 blyplomb. Keramik: 18 YRG trebensgrytor (19 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YRG skål med piplerdekor (1 fragment), 20 YRG kärl (22 fragment), 2 YLG kärl (2 fragment)
6532	Rasering av hus	527808, 527934, 527961, 527970	527961 har PM 527968 (se bilaga 1). 527934 har PS 527953	527808 var raseringslager av silt, bränd sand med tegelkross/brockor, träkol, sot, koncentration av tegelstenar inmätt som 527970. 527934, 527961 var brandlager av bränd silt med tegelkross, träkol, sot. Möjligen bränt tak. Med spår av tröskning av korn. Innehöll benfragment från nötboskap, obestämt däggdjur. Brända och obrända. Totalt 74 g ben. Fynd av bergart: 1 sandstensbryne. Järn: 3 sömmar, 1 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)
6588	Utgjämning av raseringslager	311617, 311962, 311944, 507263, 511720, 527717	311962 har PM 311996 med träkol, träflis, bär (latrin), ogräs, smidesloppor	311617 var utjämningslager av humös sand och träflis med tegelkross. 311962, 311944 var utjämnade raseringslager av humös sand med tegelkross, tegelbrockor, träbiter, småsten, träkol, kalkbruk. 507263 var utjämnat raseringslager av humös sand med kalkbruk, tegelkross, sot. 511720 var utjämnat lager av humös sand med tegelkross, småsten. 527717 var utjämnade raseringslager av lerig silt, tegelkross, småsten, träkol. Ben från nötboskap, svin, får, kummel, torsk, 1 gälbåge från torskfisk. Totalt 1438 g ben. Fynd av bränd lera: 2 fragment (35g). Glas: 1 Rippenbecher 1450–1550, 3 passglas 1550–1650, 4 kärl oidentifierade, 12 fragment fönsterglas (20g). Järn: 1 armborstpilspets, 1 föremål oidentifierat, 1 spik, 1 söm. Keramik: 9 YRG trebensgrytor (11 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 30 YRG kärl (30 fragment), 1 YLG fat, Weser 1575–1630 (1 fragment), 2 YLG kärl (3 fragment), 1 kärl fajans (1 fragment)

Figur 182. Lämningar från fas 17:29. Skala 1:150.

Stadsgård 32

Fas 32:1. Konstruktion och bruk av öppen yta

Datering: 1520–1530-tal till 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Stadsgård 32 lades troligen ut i samband med att timmerkistorna byggdes ut i Göta älv (figur 183, tabell 125). Före detta fanns öppna ytor här (se rapport för strandkanten). Området längst åt öster ingick i, eller brukades av stadsgård 17.

Över utjämningslagren påfördes konstruktionslager av sand (KG 7019). Det är osäkert om ytan var bebyggd.

Tabell 125. Grupper och kontexter i fas 32:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
7019	Konstruktion av öppen yta	516700	516700 var konstruktionslager av sand

Fas 32:2. Rasering på öppen yta

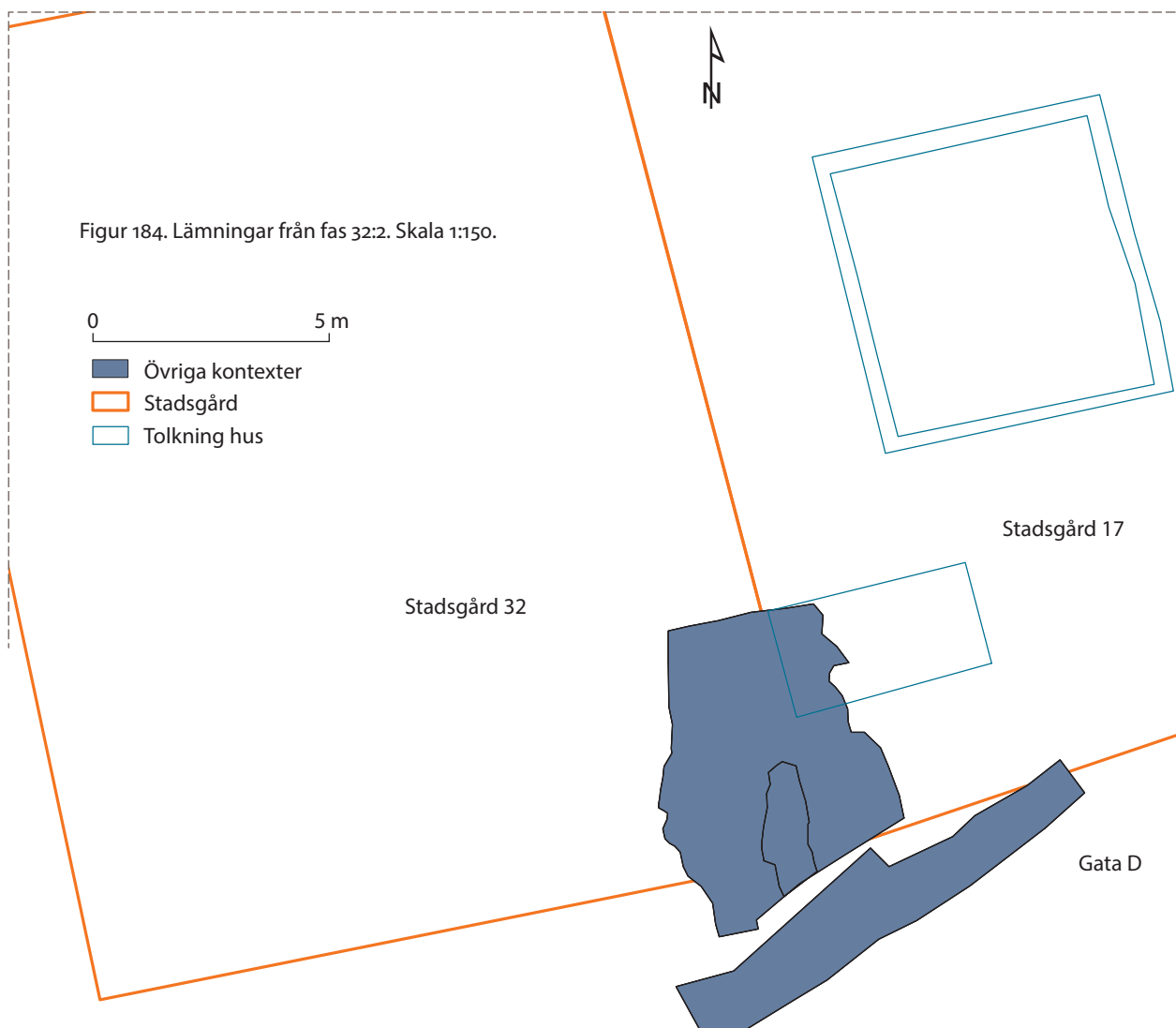
Datering: 1547?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Jordlager med inblandning av raseringsmassor utjämnades över den öppna ytan (figur 184, tabell 126). Lagren fanns delvis på stadsgård 17. I lagren fanns brända rester av bebyggelse som kan komma från hus 17:14:1. Lagren var delvis infiltrerade av yngre aktiviteter.

Tabell 126. Grupper och kontexter i fas 32:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7034	Utjämning av massor	515458, 515682	515458 har PM 515567 med träflis, träkol, bär, ogräs, ängs-/betesmarksväxter, koksliknande material. PS 515566. 515682 har PM 515717 med träflis, träkol, förkolnade ogräs, ängs-/betesmarksväxter, skalkorn	515458 var utjämningslager av humus/humös silt med träkol, småsten, tegelkross. 515682 var humös silt med inblandning av brandrester. Innehöll överkåkstand från får eller get, fragment av får/get, nöt. 110 g ben. Fynd av glas: 1 kärl Rippenbecher 1475–1550, 2 kärl, 1 fönsterglas. Keramik: 21 YRG trebensgryta (24 fragment), 1 YRG kruka (3 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 YLG trebensgryta (1 fragment), 3 YLG kärl (3 fragment), 1 Stengodskrus (1 fragment) Raeren 1550–1600.

Fas 32:3. Konstruktion och bruk av kålgårdar

Datering: 1560–1570-tal till 1580–1590.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Flera parallella nord-sydliga odlingsbäddar anlades på den sydöstra delen av tomten och brukades därefter (KG 6587). De avskildes från de på stadsgård 17 av en hägnad. På två av åsarna mellan odlingsbäddarna fanns lagda stenar, kanske har de haft en funktion som stegstenar (figur 185, tabell 127).

I lagren fanns kritpipskaft, vars ålder inte kan bedömas utifrån skaftet. Det är troligen exempel på yngre infiltration.

Utmed tomtens norra sida anlades en öst-västlig ränna (KG 2198), den låg i förlängningen av vreten mellan stadsgård 16 och 17. I trärrännan fanns humus som kan vara avsatt under bruk och när rännan övergavs (KG 2199). Den kan ha använts längre tid än till 1590-tal.

Tabell 127. Grupper och kontexter i fas 32:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2198	Konstruktion av ränna	328136, 328140, 328144		328136 var nedgrävning för Ö-V ränna, 3,40x0,25 m stor, 0,2 m djup. 328144 var trärränna med plankor som botten sidor och tak. 328140 var konstruktionslager av sand över/runt trärränna med inslag av tegel för att stötta trärrännan, samt småsten. Innehöll underkäke av nöt. Ej vägt. Fynd av 2 YRG trebensgryta (2 fragment), 1 YRG fat (1 fragment), 1 jydepotte (1 fragment). 1 fragment av golvtegel
2199	Bruk/övergivande av ränna	328148	Har PM 328152 med träflis, ogräs	Fyllning av humus
6587	Bruk av odlingsjord	512298, 512577, 512611, 512998, 513406, 514573, 514574, 514575, 514620, 515585, 515595	512298 har PM 512303 med kraftigt nedbrutet material, träflis, träkol, rotfilt, starr, ogräs. PS 513529. 512577 har PM 514609 med träkol, ängs-/betesmarksväxter, bär, ogräs, glas	512611, 513406, 514573, 515595 var ca 0,8–1,2 m breda nedgrävningar för odlingsbäddar, fyllda med 512298, 512577, 512998, 514620, 514574, 515585, humus/humös silt med tegelkross, småsten, eldpåverkad sten, träkol. 514575 var stenar på kanten av odlingsbädd. Innehöll osorterade ben av däggdjur. Ej vägt. Fynd av glas: 1 butelj, 1 flaska, 9 passglas (9 fragment), 5 kärl varav 1 ev. flaska och 1 ev. igel, 8 fönsterglas. Järn: 1 brodd, 3 spik. Övrigt: 3 skaft, kritpipa. Keramik: 5 YRG trebensgryta (6 fragment), 3 YRG fat (3 fragment), varav 1 Holland 1575–1700, 13 YRG kärl (13 fragment). 1 YLG kärl (1 fragment), 4 stengodskrus (4 fragment) Raeren 1550–1600, 1 fat fajans (1 fragment) målåd, Holland 1575–1700

Figur 185. Lämningar från fas 32:3. Skala 1:150.

Vret 2/5

Tiden fram till 1540-tal

Det är osäkert om någon vret fanns under denna tid. Snarare tycks hela ytan väster om stadsgård 2 ha varit stadsgård 5. Brukningslagren på stadsgård 5 fanns hela vägen fram till gränsen mot stadsgård 2 (se fas 5:5, KG 1758*; fas 5:7, KG 1501*).

Fas 2/5:1. Bruk av vret

Datering: 1560–1570-tal till tidigast cirka 1590, senast vid Kalmarkriget.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

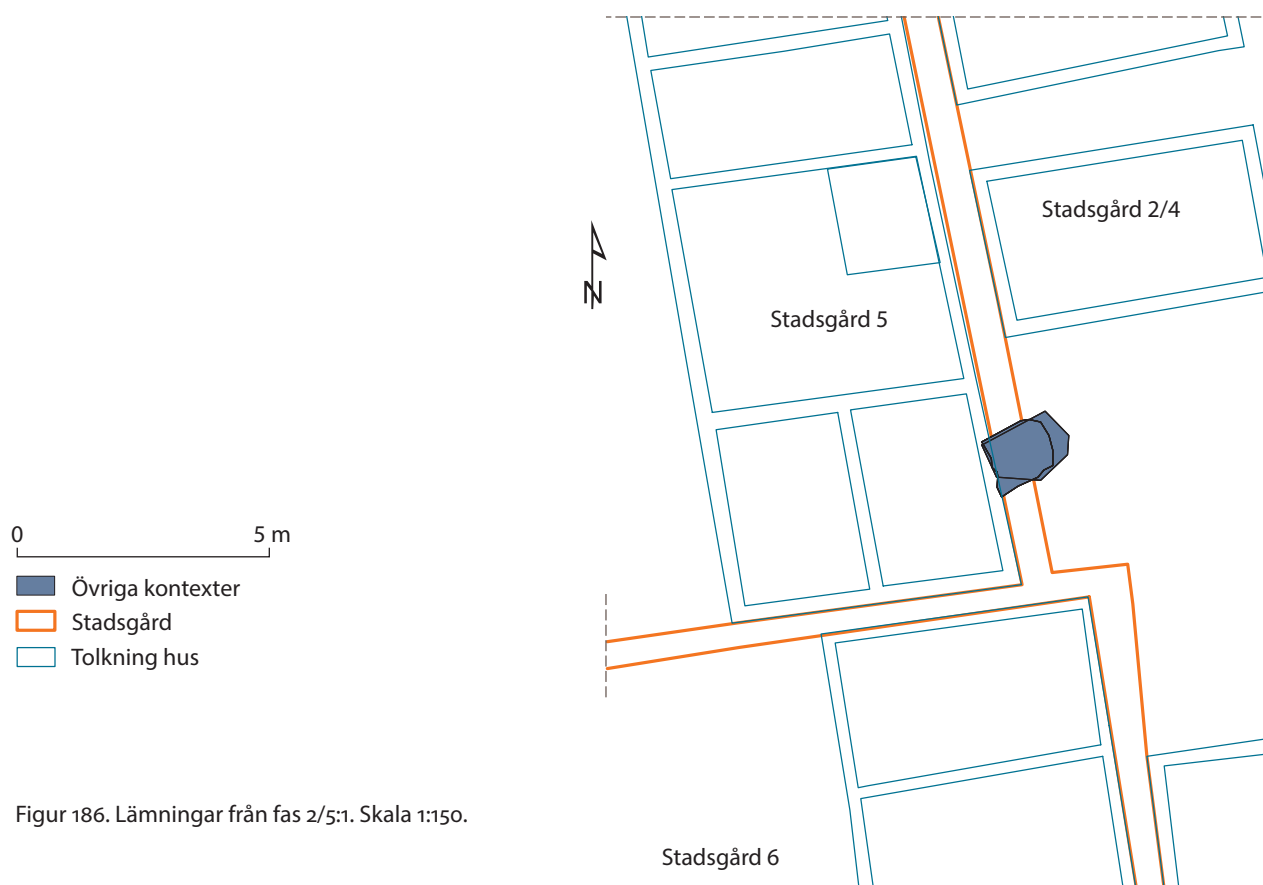
Först efter att huslänga 5:10:1 uppfördes fanns en egentlig avskild vret (figur 186, tabell 128). En nedgrävning grävdes i vretens södra del, den återfylldes (KG 964*). Vreten brukades därefter och föremål slängdes här (KG 1673*). Här fanns även inslag av latrin. Lagren låg delvis in på stadsgård 2.

Tiden efter 1590–1610

Den södra delen av vreten byggdes över i samband med att stadsgård 5 och 6 slogs ihop. I norr fanns den kvar, de lager som fanns här har samdokumenterats med de från stadsgård 2 och 5 (raseringar i fas 6:19, KG 1760*).

Tabell 128. Grupper och kontexter i fas 2/5:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
964*	Konstruktion och bruk av nedgrävning	50695*, 50696*		50695 var flack nedgrävning 1,15×1,30 m stor. 50696 var återfyllning av sandig silt med tegelkross, träkol, bränd sand, småsten
1673*	Brukning, avfallslager	50617*	50617 har PM 80343 (se bilaga 1)	Brun siltig sand med inslag av sot och kol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, torsk. Totalt 3550 g ben. Fynd av järnföremål: 10 spik, 1 hästkosöm. Glas: fönsterglas (1g). Keramik: 21 YRG trebensgryta (24 fragment), 7 YRG kruka (7 fragment), 15 odefinierade YRG (15 fragment), 1 odefinierad YLG (1 fragment) Tyskland

Vret 4/6

Fas 4/6:1. Konstruktion av vreten

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att bebyggelse uppfördes på stadsgård 4 och 6 lades även konstruktionslager i vreten (figur 187, tabell 129). Det konstruktionslager som lades ut på stadsgård 4 och 6 vid byggnationen där fanns även i vreten (se KG 1160*; fas 6:3). Vreten var helt avskild från gatan (där bod 1:1 låg).

Tabell 129. Grupper och kontexter i fas 4/6:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7056	Konstruktionslager, stenläggning	514218, 514520, 514436	514520 har PS 514526	514218 var gles stenläggning av 0,07–0,18 stora stenar. 514520, 514436 var utjämningslager av sand med tegelkross, småsten. Innehöll ben från nötboskap (1 helt mellanhandsben, käkfragment), får, svin. Sällprov innehöll inga ben Totalt 362 g ben. Fynd av järn: 1 spik

Figur 187. Lämningar från fas 4/6:1. Skala 1:150.

Fas 4/6:2. Brukningslager i vret

Datering: Direkt efter fas 4/6:1. Runt 1480.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

På konstruktionslagret fanns en tunn trampyta (figur 188, tabell 130). Troligen representerar denna en mycket kort tids brukande, kanske vid uppbygandet av hus på stadsgårdarna..

Tabell 130. Grupper och kontexter i fas 4/6:2. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
631*	Brukningslager	50846*	Trampyta med lera och grenar/träflis

Figur 188. Lämningar från fas 4/6:2. Skala 1:150

Fas 4/6:3. Konstruktion och brukning av vret

Datering: 1480-tal till slutet av 1400 tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

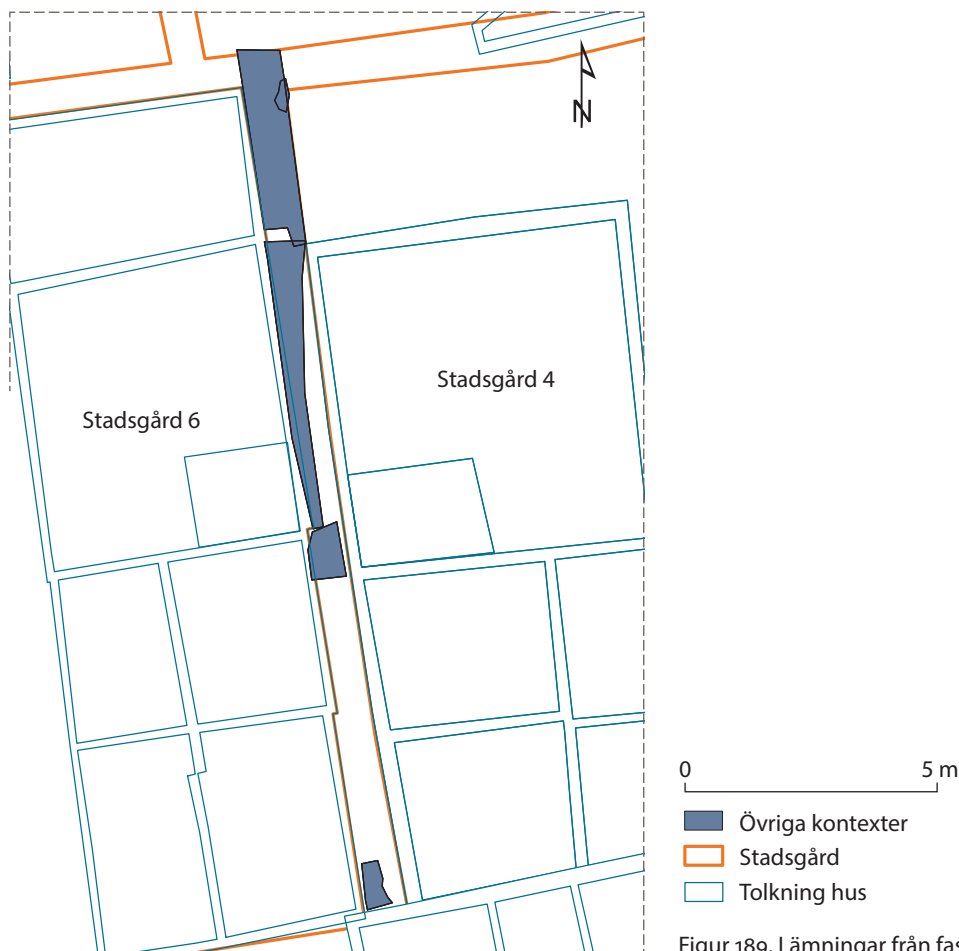
Nya utjämningslager påfördes i vreten (figur 189, tabell 131). I materialet fanns inslag av latrin. Frånvaron av fisk och andra smådjur (benen från fågel var endast totalt tre till antalet) tyder på att det inte rörde sig om hushållsnära avfall. Delar av materialet kan vara avfall från byggnation på

stadsgårdarna. Den del av vreten som låg mellan huslängorna på stadsgård 4 och 6 verkar ha hållits relativt ren och orörd, den var igenvuxen av ogräs. Detta kan delvis bero på att vretens södra del var helt avskild från gatan och därmed svårtillgänglig.

I den norra delen av vreten slängdes avfall. På lagren här (50622 och del av 50845) fanns samma avfallslager som huvudsakligen fanns på stadsgård 2 (se KG 1183, fas 2:6).

Tabell 131. Grupper och kontexter i fas 4/6:3. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7057	Utgjämningsslager	513511	PM 514238 (se bilaga 1). PS 514237, 514527	Sand med tegelkross, kalkbruk, träflis. Lager vattensållat (endast 1g ben framkom). Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Totalt 571 g ben. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (1g). Bergart: 1 flintavslag, 2 obearbetade flintor. Slagg: 6 fragment (412g). Järn: 1 nit. Metall: 1 blyplomb. Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 2 YRG kärl (2 fragment)
905*	Utgjämning/brukning	50622*, 50767*, 50845*	50622 har PM 80340 (se bilaga 1). 50767 har PM 80430 med träkol, träflis, rottrådar, bär. 50845 har PM 80468 med latrin (hallon, björnbär), träkol, träflis, rottrådar	Humösa utjämnings- och brukningslager i vret. Inslag av deponerat avfall. 50622 var en fläck med mänsklig avföring. Ben från nötboskap, svin, får/get, höns, gås. Flera metapodier från nötboskap, 1 höftled med förslitningsskador (eburnation) från hondjur. Totalt 4460 g ben. Fynd av järn: 1 nit, 3 spikar. Keramik: 6 YRG trebensgrytor (18 fragment)

Figur 189. Lämningar från fas 4/6:3. Skala 1:150.

Fas 4/6:4. Kassering av dörr

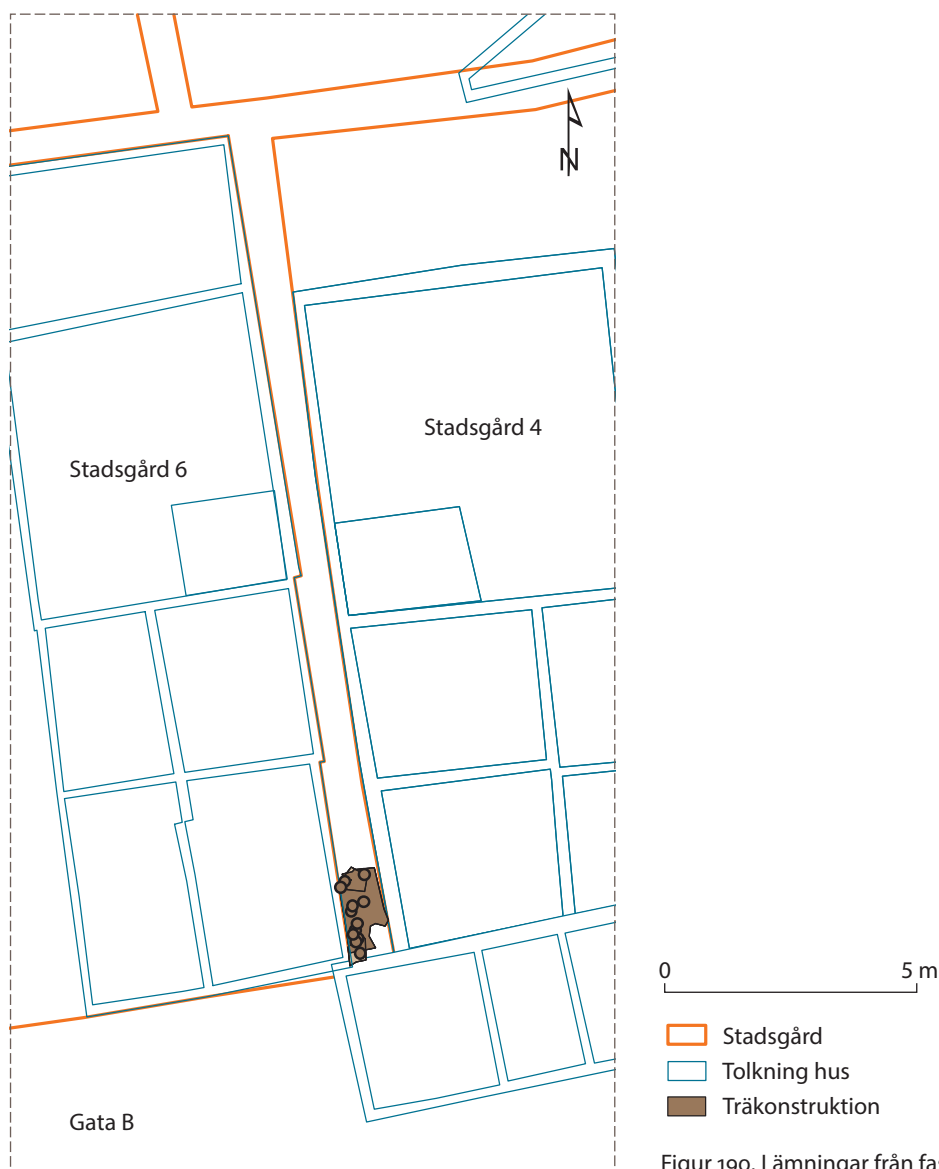
Datering: 1500-talets början?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Händelsen inträffade troligen relativt kort tid efter fas 4/6:3. En kasserad dörr slängdes i vreten (figur 190, tabell 132). Den var 1,5×0,8 meter stor. Sannolikt var den från någon av byggnaderna intill. Över den lades sand.

Tabell 132. Grupper och kontexter i fas 4/6:4. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7055	Kassering av dörr	512541, 512993, 513172	513172 har PS 513383	512541 var dörr av trä. 512993 var 10 nitar och ett beslag från dörren. 513172 var utjämningslager av sand. Innehöll ben från nötboskap, svin, höns. Totalt 104,4 g ben. Fynd av järn: 6 spikar, 1 nit (samt ytterligare 10 i dörren), 3 oidentifierade föremål

Figur 190. Lämningar från fas 4/6:4. Skala 1:150.

Fas 4/6:5. Brukningslager i vret

Datering: 1500-talets början till 1540-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

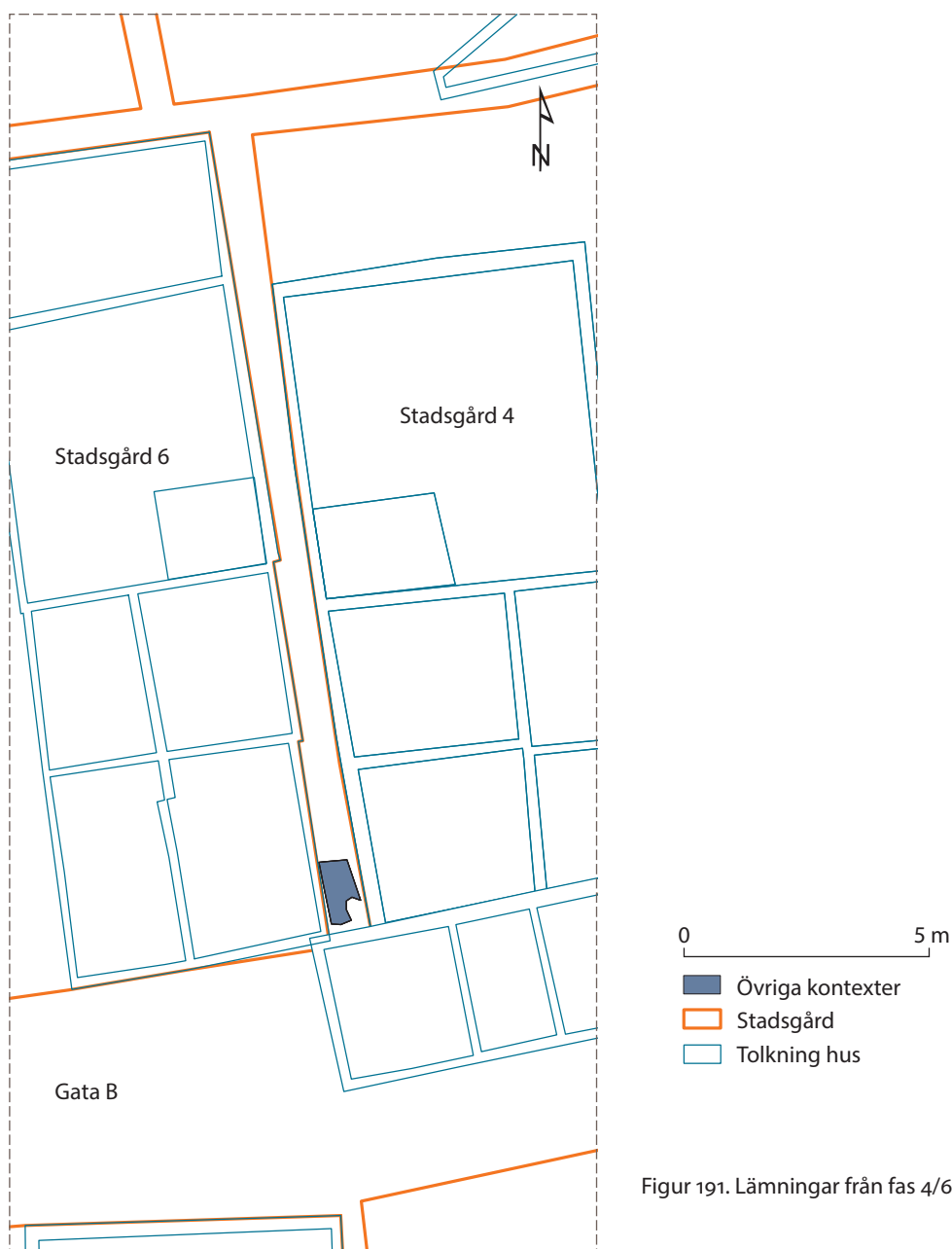
Efter kasseringen av dörren lades nya lager av lera och träflis ut i vretens södra del, och ytan brukades åter. I vretens mellersta del fortsatte de lager som finns i fas 4/6:3 att brukas (figur 191, tabell 133).

Den del av vreten som låg mellan huslängorna på stadsgård 4 och 6 verkar ha hållits relativt ren och orörd, den var igenvuxen av ogräs. Benmaterialet här utgjorde inte deponerat hushållsavfall. Detta kan delvis bero på att vretens södra del var helt avskild från gatan och därmed svårtillgänglig.

I den norra delen av vreten slängdes avfall. Här fanns samma avfallslager som på stadsgård 2 (fas 2:6, KG 1183*).

Tabell 133. Grupper och kontexter i fas 4/6:5. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7058	Utgjörning/brukning	512306	512306 har PM 512486 med träkol, träflis, rottrådar, ogräs. PS 512485	Lerig humöst lager, med träflis. Innehöll ben från nötboskap, får. Sällprovet innehöll inga djurben. Totalt 32 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment).

Figur 191. Lämningar från fas 4/6:5. Skala 1:150.

Fas 4/6:6. Rasering av byggnader intill vreten

Datering: 1540-tal.

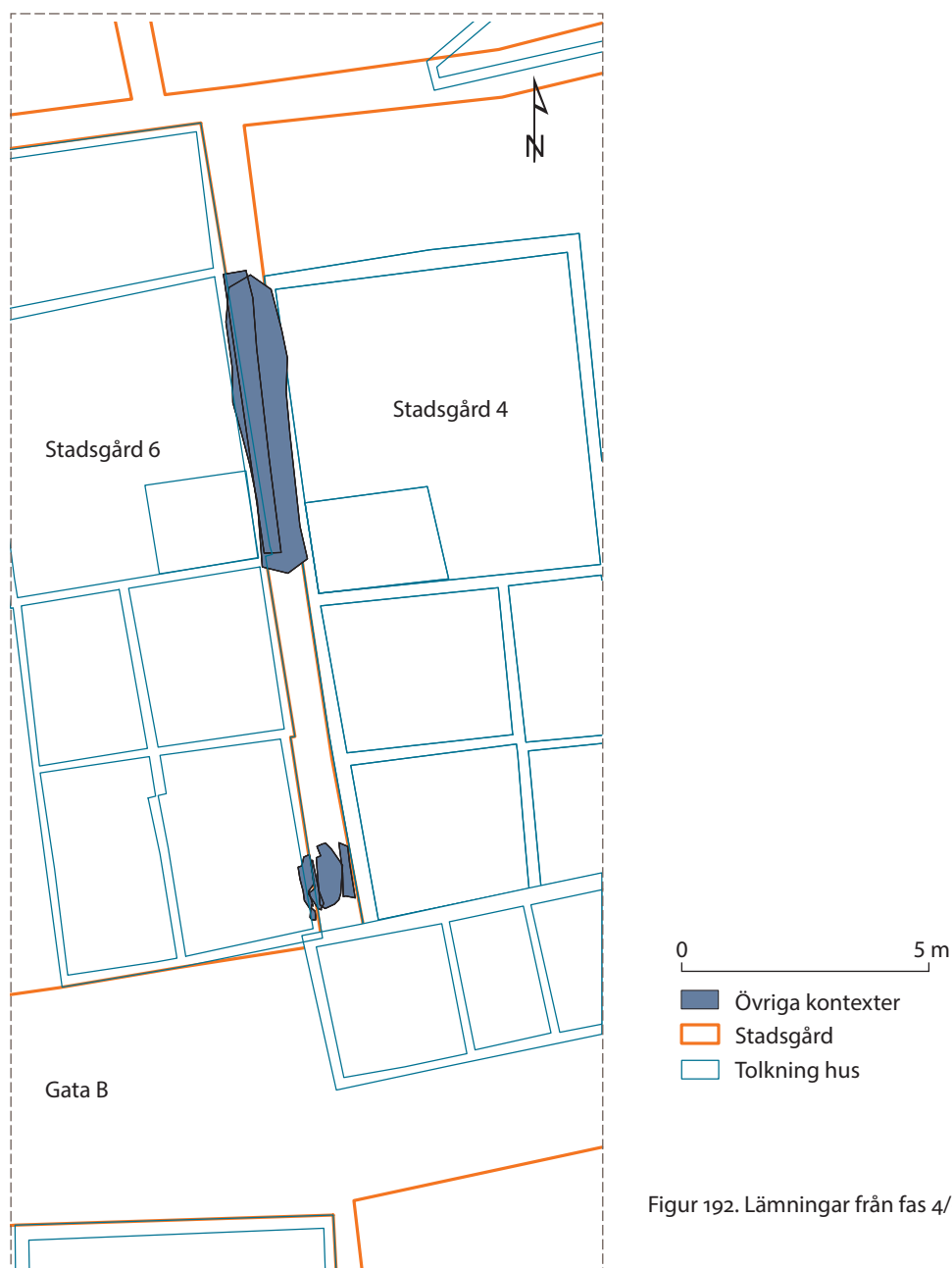
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Byggnaderna intill brann och raserades sedan (figur 192, tabell 134). Raseringsmassor jämnades ut över ytan. Delar av massorna bestod av

tegel och kan vara rester av raserade skorstenar (S 3520*). Även delar av brända plankväggar från huslänga 4:3:1 eller 6:3:1 fanns i den södra delen av vreten (KG 7054). Även här fanns spår av latrin i vreten. Delar av raseringslagren har dokumenterats ihop med de på stadsgård 4 (se fas 4:7, KG 6097).

Tabell 134. Grupper och kontexter i fas 4/6:6. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7054	Rasering av byggnad	510544		510544 var raseringslager med brända plankor, 0,18–0,25 m breda, 1,0–1,2 m långa. Fynd av järn: 1 kniv
906*	Rasering, raseringslager	3520*, 50766*	50766 har PM 80429 och parasitprov (se bilaga 1)	3520 var raseringslager av tegel, tegelkross och kol. 50766 var brända raseringsmassor med tegel, bränt trä, bränd lera. Anteckning i Intrasis nämner djurben, men dessa har ej tagits tillvara. Fynd av järn: 1 kniv, 1 fiskekrok, 1 spik

Figur 192. Lämningar från fas 4/6:6. Skala 1:150.

Fas 4/6:7. Konstruktion och bruk av vreten

Datering: 1560–1570-tal till 1600-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

När stadsgårdarna åter bebyggdes påfördes nya utjämningslager i vretens södra del (figur 193, tabell 135). Vreten brukades därefter, och nya lager lade ut allt eftersom. Vreten var fram till 1580-talet helt avskild från gatan (där bod 4:1 låg).

I vretens södra del fanns hushållsavfall med inslag av fiskben (KG 7051). Jordproverna innehöll mycket bär och kan vara spår av latrin. Har materialet hamnat här efter att bod 4:1 raserades?

I den norra delen av vreten saknades utjämningslager, troligen brukades de utjämnades raseringslagren (se S 3520* i fas 4/6:6). Möjligen fanns samma avfallslager som på stadsgård 2/4 här (se fas 2:17 och 2:18, 2:23).

Tabell 135. Grupper och kontexter i fas 4/6:7. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
7051	Utgämning/bruk	509804, 509925	509804 har PM 509817 med träflis, träkol, bär (latrin), ogräs. PS 509817. 509925 har PM 509940 (se bilaga 1), PM 509997 med träflis, träkol, bär (latrin), dynga, ogräs, slagg. PS 509941, 509998	Lera och silt med träflis med flera horisonter. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, får/get, höns, gås, långa, torsk, vitling, kolja, sill, pigghaj, rocka, abborre, plattfisk, mört. Vissa ben brända och vissa ben med spår av råttgnag. Totalt 36 g ben (allt sannolikt ej vägt). Fynd av slagg: 1 fragment (8g). Keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 1 kärl odefinierad YRG (1 fragment)

Figur 193. Lämningar från fas 4/6:7. Skala 1:150.

Fas 4/6:8. Rasering av byggnader intill vreten

Datering: 1600-tal.

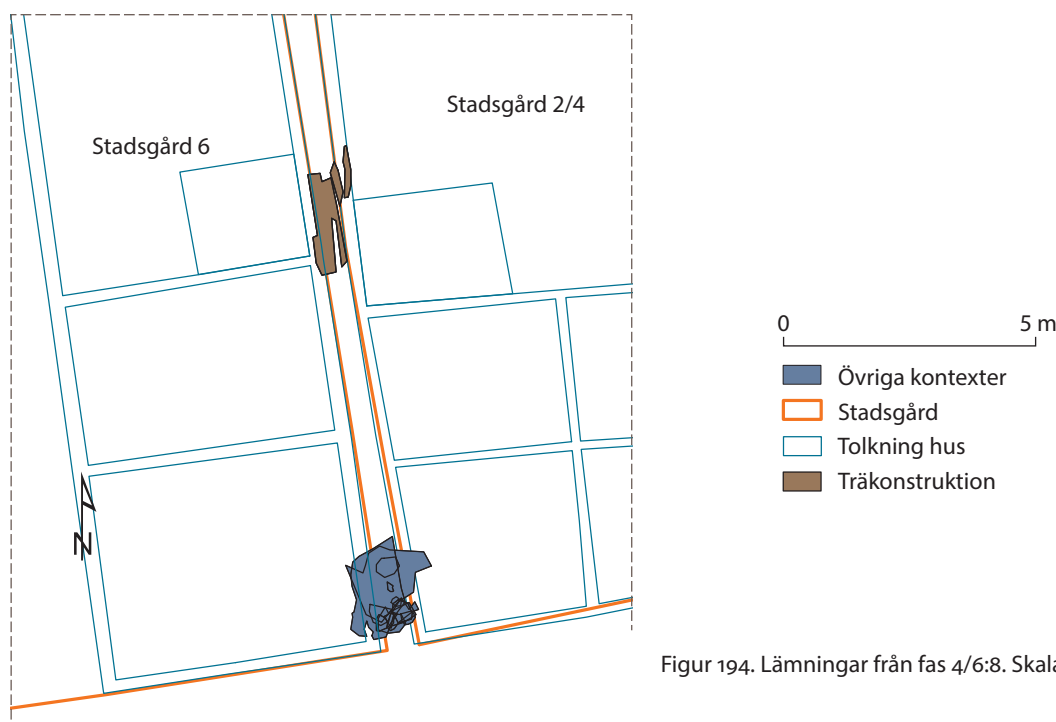
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Bebyggelsen revs på stadsgård 4 och 6. En grop grävdes i vretens södra del, troligen i samband med att delar av väggen på huslänga 4:8:I togs bort. Den återfylldes i två omgångar med avfall (KG 6171). Efter det jämnades raseringsmassor ut över ytan (fas 6:19, KG 622*). Flera delar av väggarna i hus-

länga 4:8:I och/eller 6:14:I rasade ut i vreten (KG 1305*, se även fas 6:19; KG 7052, KG 622*). Här fanns även möjligen kasserade syllstenar (figur 194, tabell 136). Raseringsmassorna innehöll föremål som hade blivit kvar när byggnaderna revs. Medtads fanns bruksföremål, som keramik, knivar och några glaskärl. Däremot saknades mycket av de metaller som man kanske kan vänta att hitta i raseringsmassor, exempelvis spikar. Kanske har material tillvaratagits och återanvänts.

Tabell 136. Grupper och kontexter i fas 4/6:8. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6171	Konstruktion och bruk av grop	512250, 512473, 514792	512250 har PM 512259 med träflis, bär (latrin), ogräs, dyna, hasselnötsskal. PS 512259. 512473 har PM 512526 med träkol, träflis, bär, ängs-/betesmarksväxter, ogräs, ett ev. sädeskorn, PS 512525 med vindruvekärna	514792 var nedgrävning, 0,5x0,4 m stor, 0,25 m djup. 512473 var understa återfyllning av lera med träflis. 512250 var andra återfyllning lera med tegelkross, träflis. Innehöll bensplittar från nötboskap, får. Brända däggdjursfragment i sällprovet. Enligt anteckning i intrasis mycket djurben som ej tillvaratagits. Totalt: 439 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag/avfall. Glas: 2 passglas 1550–1650, 4 fragment fönsterglas (3g). Keramik: 3 YRG trebensgrytor (3 fragment), 2 YRG fat (5 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 kruka jydepotte (1 fragment)
7059	Rasering av byggnad	508359, 508512, 509034, 509441, 510835	508359 har PS 508468. 508512 har PM 508658 (se bilaga 1). 509441 har PM 509451 med träflis, ogräs, bär, ängs-/betesmarksväxter, PS 509452.	508359 var raseringslager av lera med tegelkross, träkol. 508512 var bränd sand och lera med bränt trä, tegelkross, tegelbrockor. 509034 var stenar från rasering av byggnad på stadsgård 4. 509441 var raseringslager av silt med tegelkross, träbitar, träflis, träkol i koncentrationer. 510835 var 3 stenar, 0,18–0,25 m stora, deponerade i vret. Innehöll ben från nötboskap (1 tåled, 1 diafysfragment från överarmsben), svin, obestämt däggdjur. Sällprov innehöll ben från långa, obestämd torskfisk. Totalvikt: 315 g. Fynd av glas: 1 kärl, 8 fragment fönsterglas (2g). Järn: 2 knivar, 1 ringformat föremål. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (5 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment), 1 YLG fat (1 fragment), 1 YLG kärl (1 fragment), 1 kruka jydepotte (1 fragment)
1305*	Rasering av byggnad	3616*		Minst 5 brända plankor, 2 m långa 0,2–0,3 m breda

Figur 194. Lämningar från fas 4/6:8. Skala 1:150.

Vret 5/6

Fas 5/6:1. Konstruktion av vret

Datering: 1470–1480-tal.

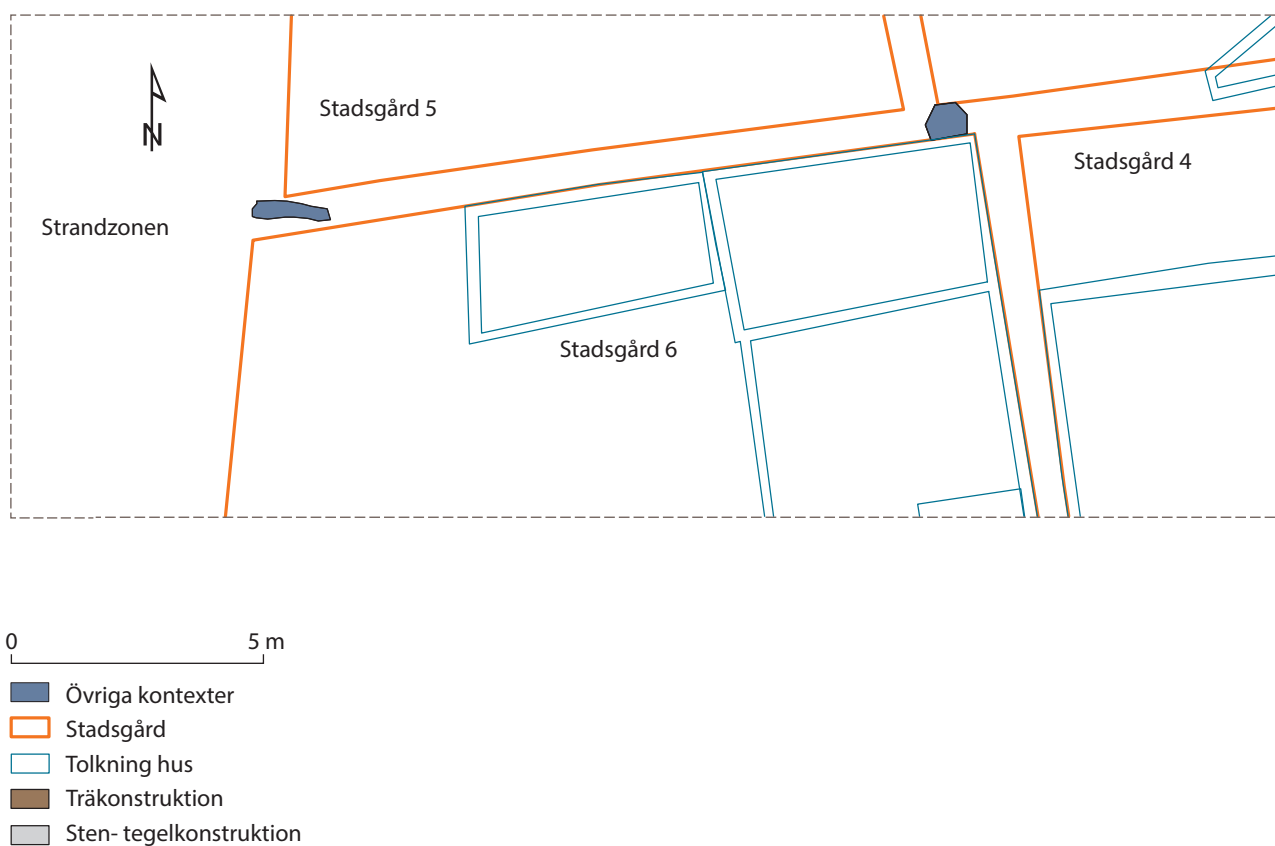
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

De utjämningslager som fanns på stadsgård 5 och 6 lades även i vreten (Se fas 5:4 och 6:3). I vretens östligaste del fanns ett område med lera (KG 952) intill huslänga 6:3:1 (figur 195, tabell 137). Det tillkom sannolikt i samband med bygget av huslängan. Möjligen har något, som en tunna, stått på leran.

I vretens västra del grävdes en ränna (KG 2045) som troligen var för vattenavrinningen ned mot Göta älv.

Tabell 137. Grupper och kontexter i fas 5/6:1. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
2045	Konstruktion av ränna	302330	Ö-V ränna, 1,0x0,4 m stor, 0,15 m djup
952*	Lera	50847*	Lager av lera. Innehöll ben från nötboskap, får/get, höns, gås. Totalt 900 g ben.

Figur 195. Lämningar från fas 5/6:1. Skala 1:150.

Fas 5/6:2. Bruk och återfyllande av ränna

Datering: 1470–1480-tal till slutet av 1400-tal.

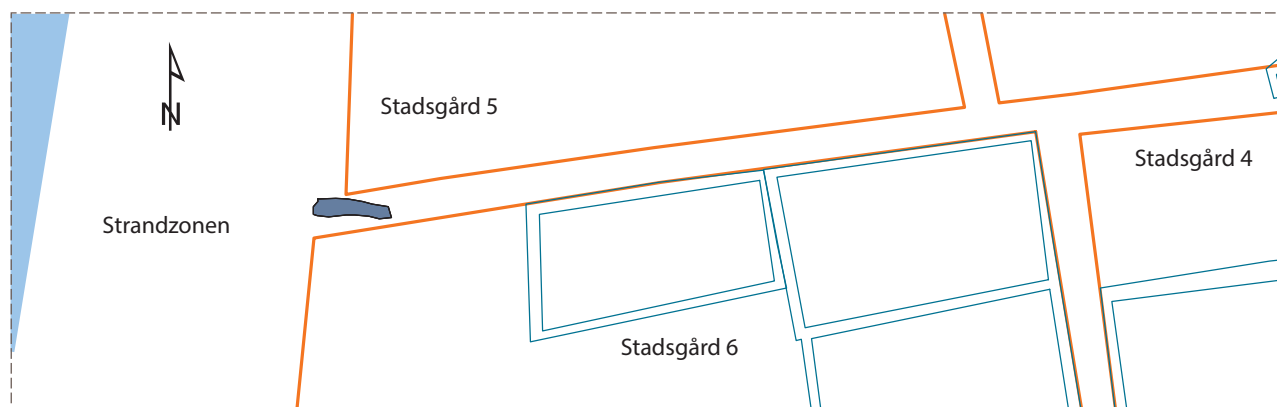
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Rännan i vretens västra del brukades och sand avsattes (KG 2044). I samband med att gårdsplanen på stadsgård 6 byggdes om togs den ur bruk (figur 196, tabell 138). I det arkeobotaniska prov som analyserades fanns fröer från växter i stillastående vatten. Öster om detta fanns brukningslager som även fanns på stadsgård 6 (se fas 6:4, KG 1420*)

I vretens östra del fanns de brukningslager (S 50797) som fanns på stadsgård 5 (se fas 5:5, KG 1758*).

Tabell 138. Grupper och kontexter i fas 5/6:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2044	Bruk av ränna	302331	Har PM 302347 med träflis, strandklo, tiggarranunkel. PS 302348	Återfyllning av ränna av sand med träbitar och träflis. Sällprov innehöll 1 benfragment från får (scapula?), 2 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta (1 fragment)

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Tolkning hus

Figur 196. Lämningar från fas 5/6:2. Skala 1:150.

Fas 5/6:3. Rasering av byggnader

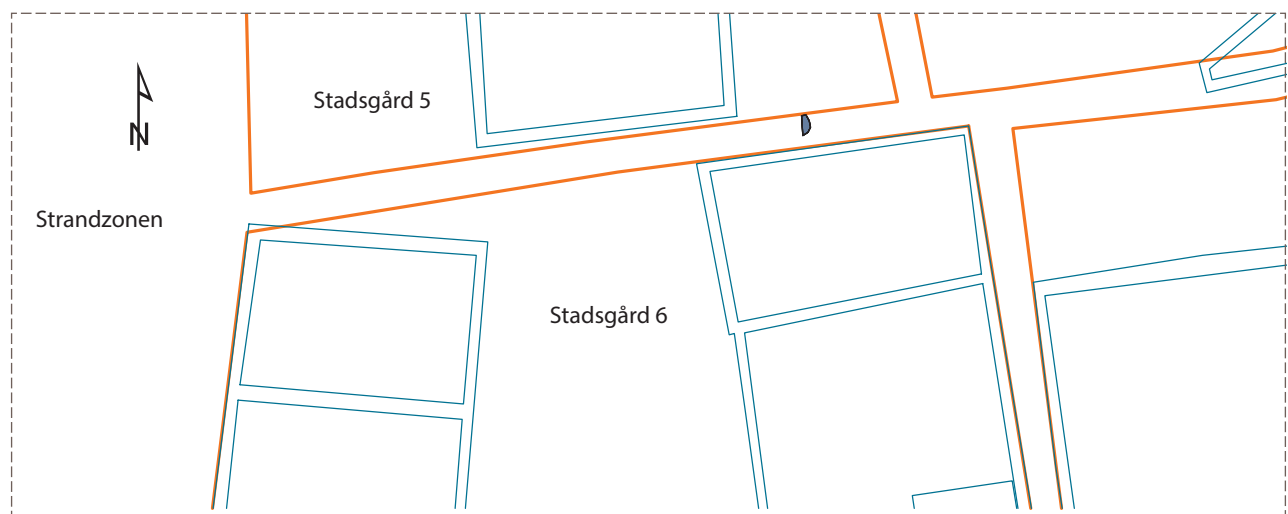
Datering: 1540-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

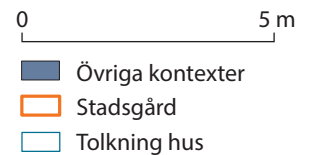
I samband med att huslänga 6:3:1 brann avsattes brandlager i vreten (figur 197, tabell 139).

Tabell 139. Grupper och kontexter i fas 5/6:3. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
955*	Rasering av byggnad	50719*	Blandat brandlager av bränd sand med träkol. Fynd av järn: 1 spik
966*	Rasering av byggnad	50816*, 50840*	Blandade brandlager av bränd sand med träkol

Figur 197. Lämningar från fas 5/6:3. Skala 1:150.

Fas 5/6:4. Konstruktion och återfyllning av grop

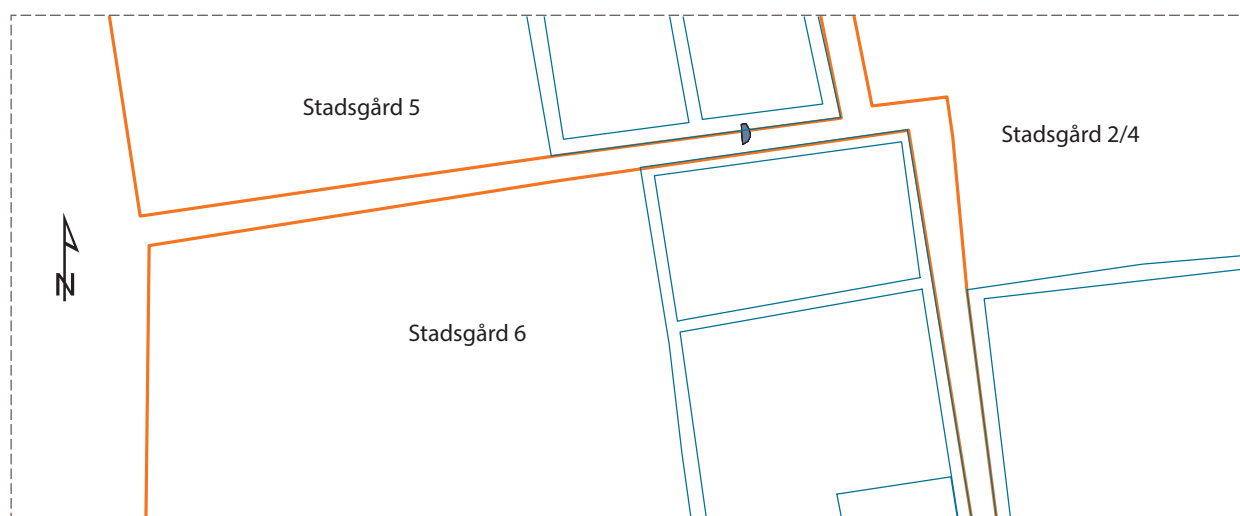
Datering: 1500-talets senare halva.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

En grop grävdes genom i vretens östra del (KG 968). Den återfylldes (figur 198, tabell 140).

Tabell 140. Grupper och kontexter i fas 5/6:4. *är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
968*	Konstruktion av grop	50811*, 50812*		Rund nedgrävning. fyllning bestående av lera och 0,10–0,15 m. stora stenar. Inga föremål, ett tegel fanns enligt beskrivning men verkar ej ha insamlats

Figur 198. Lämningar från fas 5/6:4. Skala 1:150.

Vret 9/16

Fas 9/16:1. Äldsta bruk av ytan

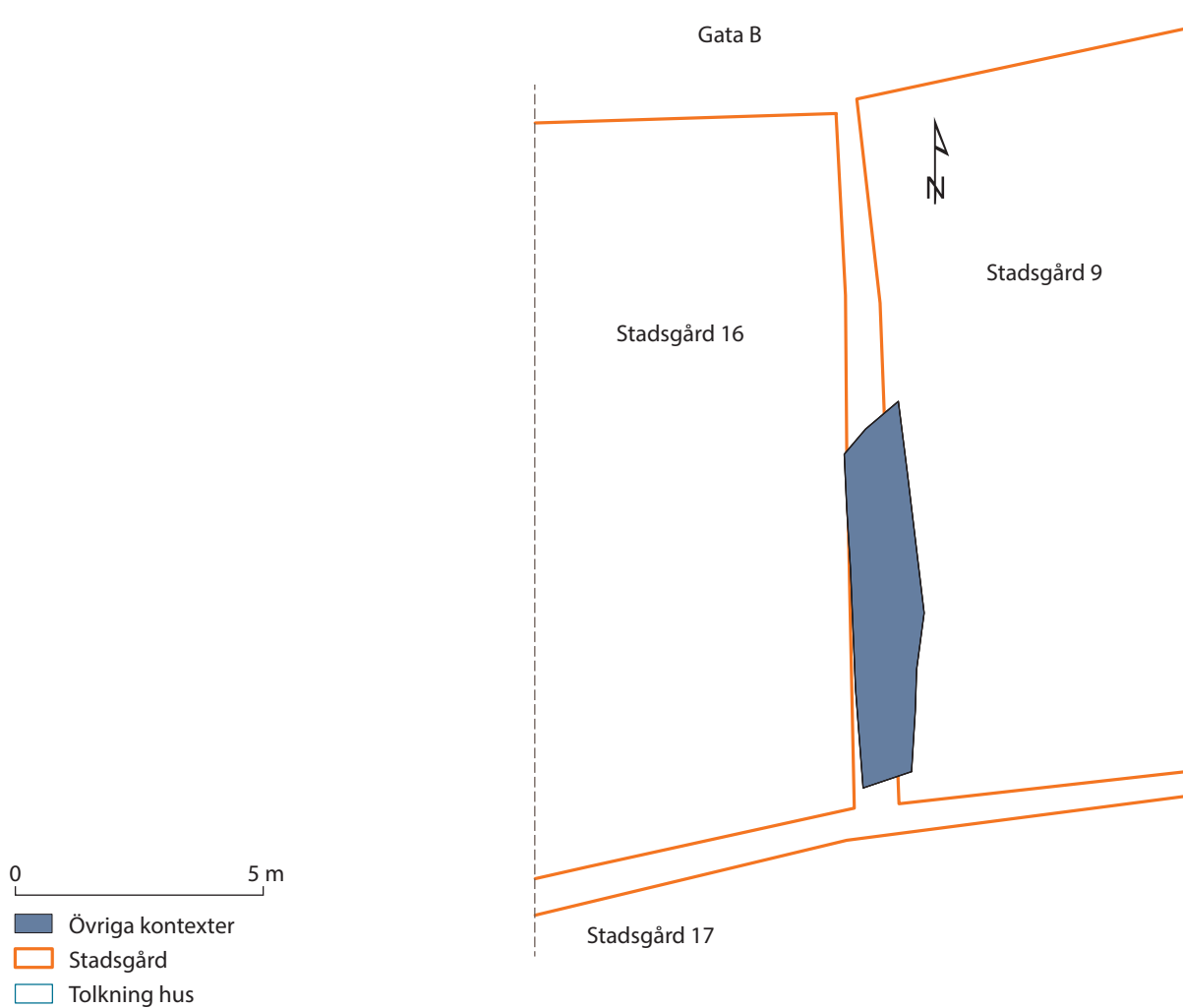
Datering: 1470-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Brukningsslager med gödsel fanns på platsen för den blivande vreten (KG 6137). De liknade de samtida lagren på stadsgård 9 och hör sannolikt till samma brukande (figur 199, tabell 141).

Tabell 141. Grupper och kontexter i fas 9/16:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6137	Brukning av yta	527227	Har PM 527239 (se bilaga 1)	Lager av gödselblandad jord

Figur 199. Lämningar från fas 9/16:1. Skala 1:150.

Fas 9/16:2. Konstruktion och bruk av vret

Datering: 1470–1480 tal till 1520-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

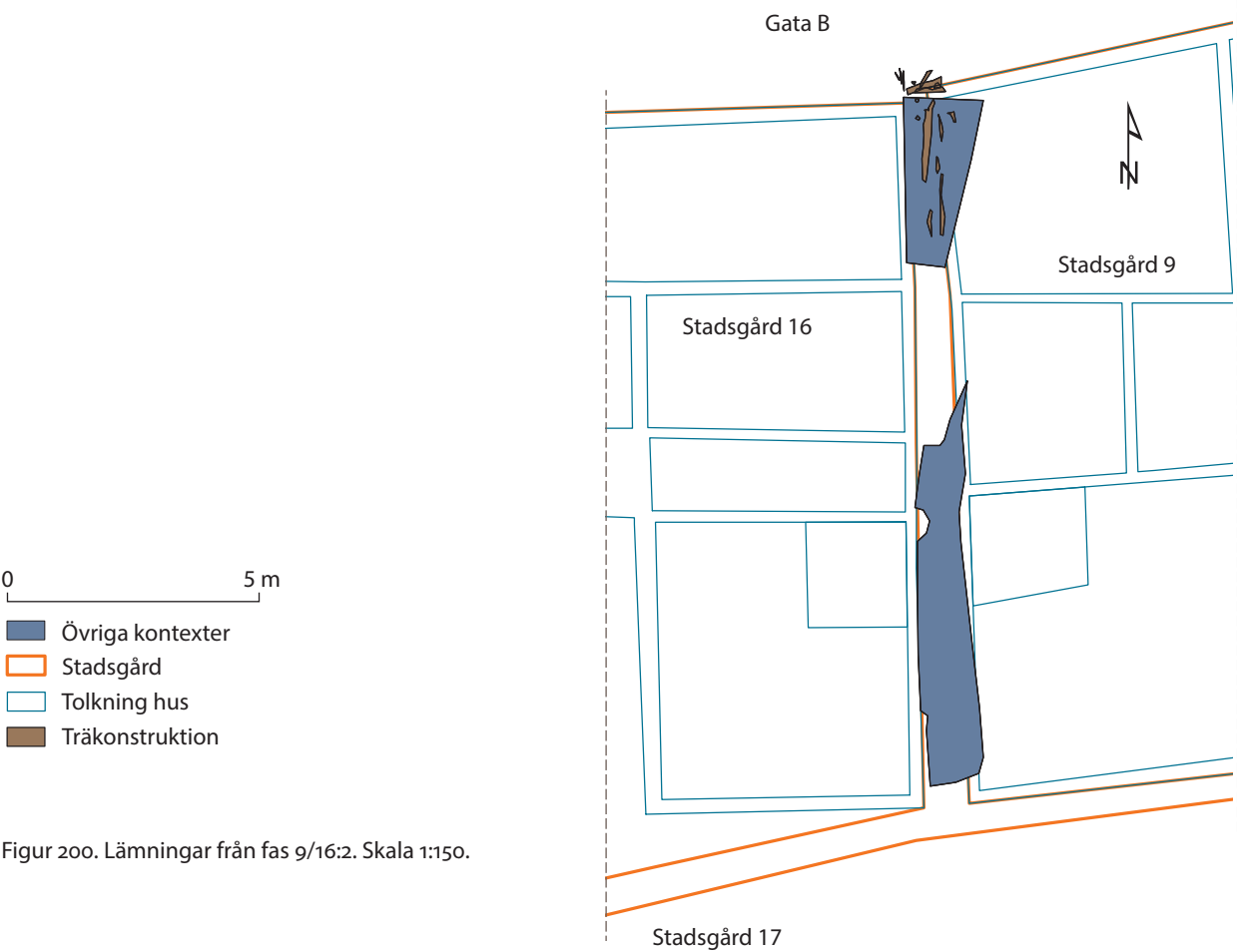
När stadsgårdarna bebyggdes påfördes utjämningslager med träflis i vreten (KG 6159). I samband med detta raserades den äldre hägnaden och stolparna bröts av (KG 6178). I utjämningslagret fanns spår av bruk av vreten. I den södra delen av vreten fanns en stor mängd ben. Det stora antalet mellanfötter och tår från nötboskap och får visar

att delar av avfallet kan härröra från skinnhantling. Förekomsten av fiskben tyder på en inblandning av hushållsnära avfall.

Där vreten mötte gata B lades stockar (KG 6174), som delvis täcktes av gatans konstruktionslager av sand. Stockarna bör ha lagts här innan huslänga 9:4:1 byggdes eftersom de låg under denna. Stockarna har troligen haft en funktion i uppbyggnaden av gatan, de kan även ha fungerat som syll till ett plank (figur 200, tabell 142).

Tabell 142. Grupper och kontexter i fas 9/16:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6159	Konstruktion av vret	524884, 526378	Utgjmningslager av träflis, pinnar och humös sand. Innehöll ben från nötboskap, svin, får, duvhök. Fiskben från bl.a. lax/öring, gädda, långa, torsk. Flera av däggdjursben artikulerade, bl.a. mellanhandsben från nötboskap med handrotsben, sammanhörande tåleder, sesamben. Flera metapodier från får. Totalt 4993 g ben. Fynd av järn: 1 spik, 1 föremål oidentifierat. Keramik: 1 YRG trebengryta (3 fragment), 3 YRG kärl (3 fragment)
6174	Konstruktion av vret	524782, 524771, 524775	524782, 524775 var stockar. 524771 var bräda
6178	Rasering av hägnad	526208, 526212, 526218, 524876	Återfyllning efter avbrutna störr och liggande slakor från flätverk

Figur 200. Lämningar från fas 9/16:2. Skala 1:150.

Fas 9/16:3. Konstruktion av vret

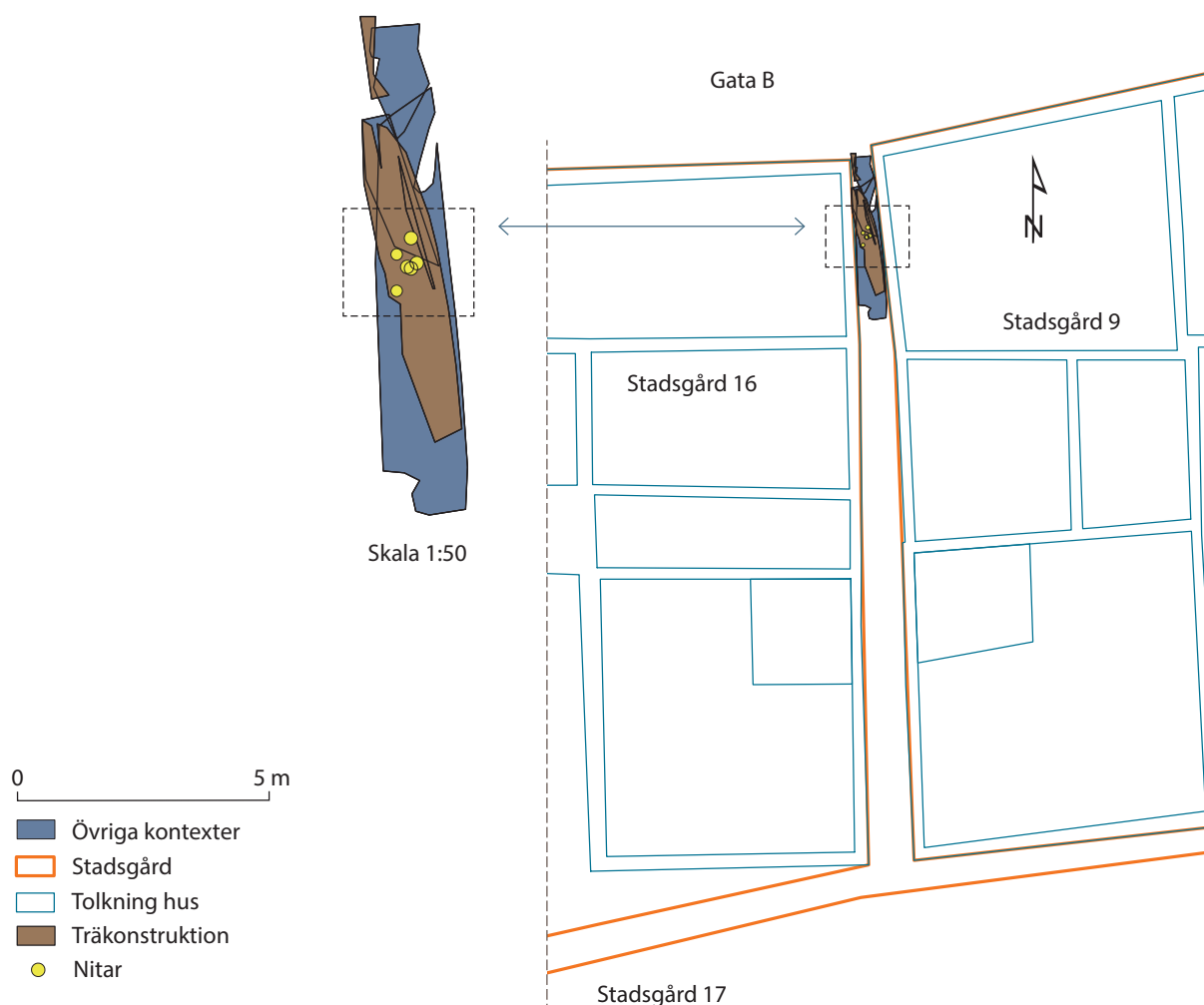
Datering: 1520–1530-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

En kasserad byggnadsdetalj i den norra delen (KG 6166). Det var två brädor, varav en med nitar (figur 201, tabell 143). Det kan vara en dörr eller annan del av inredning. Efter detta lades lager av sand i vreten (KG 6167).

Tabell 143. Grupper och kontexter i fas 9/16:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6166	Kasserad byggnadsdetalj	523787, 524282, 524409	2,2×0,25 m stor kasserad bräda med 5 nitar, 0,65×0,17 m stor bräda. Fynd av järn: 4 nitar
6167	Utgjänningslager	524079, 524160, 524170	524160 var spridda förekomster av sand. 524079, 524170 var utgjänningslager av sand

Figur 201. Lämningar från fas 9/16:3. Skala 1:150.

Fas 9/16:4. Konstruktion och bruk av vret

Datering: 1520–1530-talet till 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Troligen har denna fas av vreten anlagt samtidigt som den nya bebyggelsen på stadsgård 16 i fas 16:6 och ombyggnaden av huslänga 9:4:1 i fas 9:9 (figur 202, tabell 144). Vreten brukades därefter fram till den storskaliga ödeläggningen på 1540-talet och nya lager med avfall avsattes vid något eller några tillfällen (KG 6168). I lagren fanns inslag av raser- ing av byggnader, bland annat mycket tegel som kan komma från en raserad skorsten. Detta kan representera raseringen av skorstenen tillhörande huslänga 16:3 1 (se fas 16:5). Intressant är att ytan närmast gata B innehöll betydligt mindre avfall än längre söderut i vreten.

En mycket stor mängd ben fanns i vretens södra del, men förekom även i norr. Mest utmärkande var ett stort antal kranier från nötboskap som fanns koncentrerade i vretens södra del. Kranierna saknade framtänder, och tycks därför hämtade från annan plats. De låg i flera fall inkilade under byggnadernas syllstockar, och deras funktion har därför tolkats som stabilisering eller stöd av konstruktionen. Utöver kranierna fanns också en stor mängd större ben från nötboskap, såsom under- käkar och metapodier. Även dessa ben är tolkade som en del av konstruktionen, som stabilisering eller ”armering”.

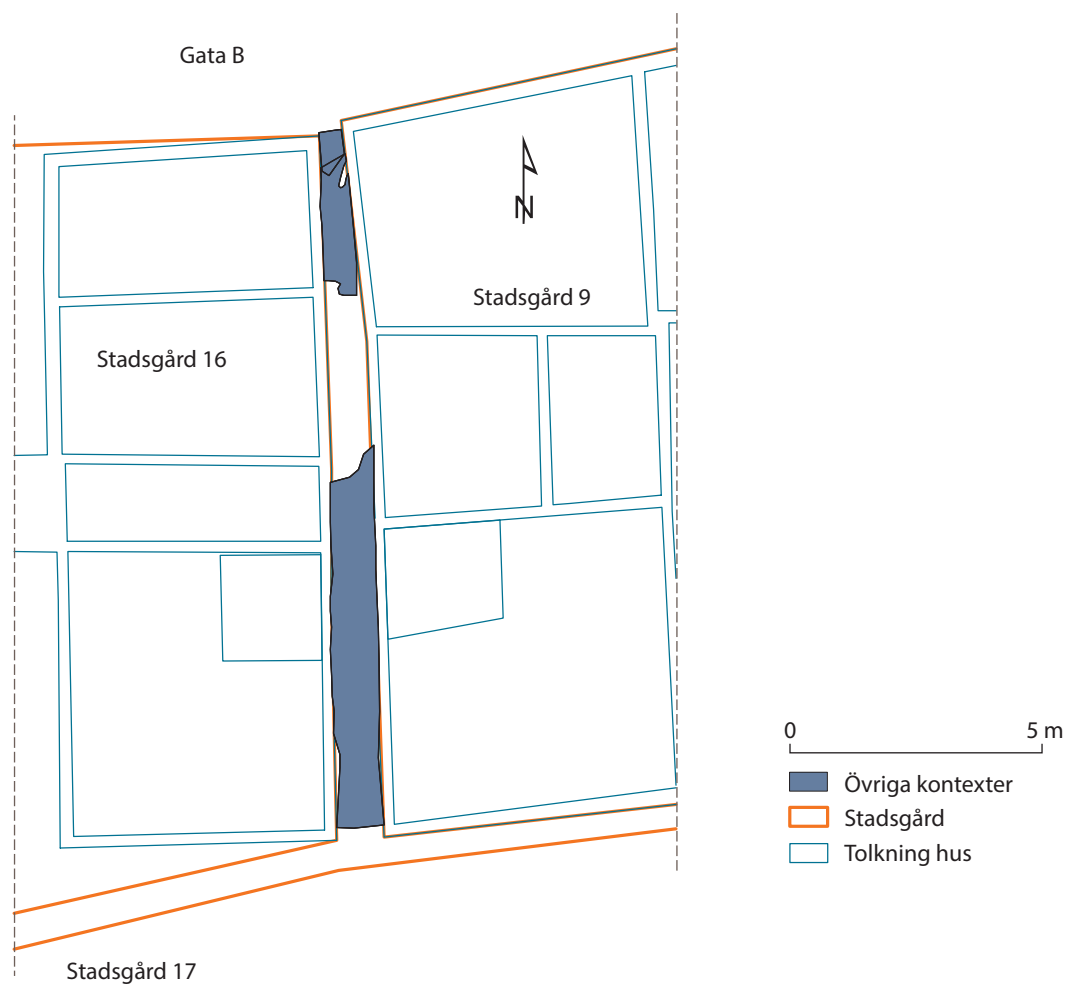
Förutom de ben som ingick i vretens konstruk- tion fanns också en mycket stor mängd ben som representerar olika sorters avfall. En stor mängd fiskben i kombination med det faktum att flera av däggdjursbenen låg artikulerade i fält tyder på att man slängt hushållsnära avfall i vreten, och att avfallet fått ligga relativt ostört. Vreten var omgi- ven av byggnader och har troligen haft ett plank eller staket mot gatan som gjort den oåtkomlig för husdjur som bökande grisar eller andra husdjur som rotar runt i sopor på jakt efter mat.

I hela vreten fanns spridda ben av katt, från flera individer. Detta är ett mönster som återkom- mer i flera av vretarna, och som ännu inte fått någon bra förklaring. Kattbenen visar att vreten även använts för att slänga andra typer av avfall. Slutligen kan noteras att benmaterialet innehöll ett stort antal arter, och däribland flera arter av vilda fåglar (som duvhök).

Lagren innehöll ett ganska homogent keramik- material med kokkärl i YRG. De flesta av dem var sotade och har således använts till matlagning i någon form. Vissa hade spår av nötning vilket kanske kan antyda att det delvis kanske kan röra sig om ihopsamlat avfall som legat någon annan- stans innan det hamnade i vreten. Fragment av fönsterglas kan tala för att det fanns fönster på någon av gårdarna i den äldre fasen.

Tabell 144. Grupper och kontexter i fas 9/16:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6168	Brukning i vret	520859, 523595, 523839	520859 har PM 520909, 520906, 520903, 520911, 520912, 520915 och 4 parasit- prov, 4 pollen- prov (se bilaga 1). 523595 har PM 523700 (se bilaga 1)	520859 var sand med pinnar, småsten, träkol, eldpåverkad sten, träflis, tegelkross. Raserad skorsten? Kontexten grävd i grävenheter. 523595 sand med småsten, träflis. 523839 var utjämningslager av sand. Innehöll ben från nötboskap, får/get, svin, katt, råtta, näbbmus, höns, gås, rådjur, kloled från rovfågel, flera ben från duvhök, kråka, andfågel, långa, torsk, kummel, kolja, pigghaj (även ryggtagg), lax/öring, makrill, sill, vitling, plattfisk, rocka, ål, horngädda, abborre, gädda. Totalt 58 057 g ben. Fynd av bergart: 1 flintavslag, 1 bearbetad flinta. Glas: 3 fragment fönsterglas (2g). Järn: 1 spik, 1 nit. Metall övrig: 1 öltapp (tuppformat vred). Keramik: 21 YRG trebensgrytor (24 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 4 YRG kärl (4 fragment)

Figur 202. Lämningar från fas 9/16:4. Skala 1:150.

Fas 9/16:5. Rasering i vret

Datering: 1547.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

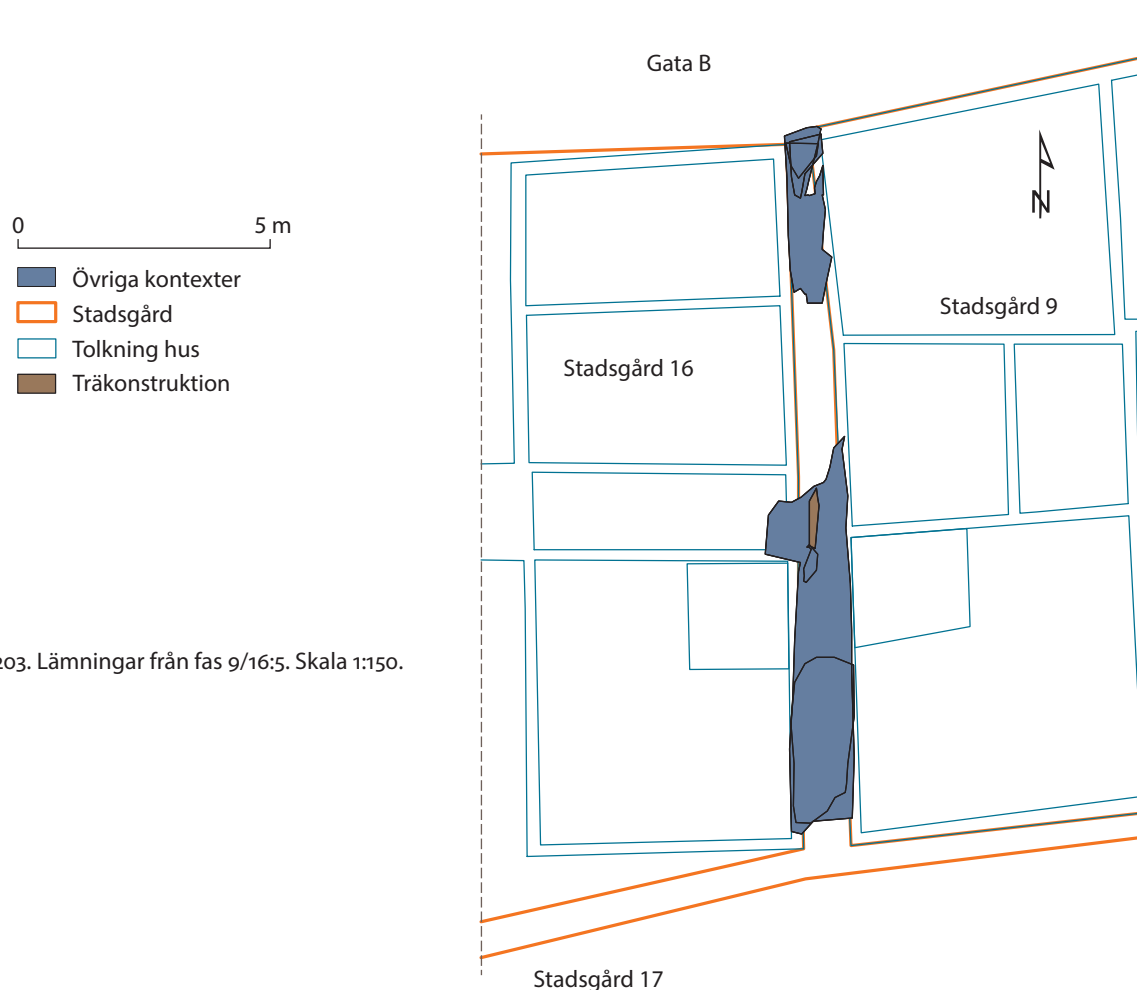
I samband med att bebyggelsen på stadsgård 9 och 16 raserades brann det i vreten (figur 203, tabell 145). Efter detta utjämnades raseringslager över ytan. I dessa fanns inslag av latrin. I vretens södra

del fanns bränt trä, möjligen från väggar eller golv (KG 6162). Över det fanns raserade delar av tak av torv och näver (KG 6163) från huslänga 9:4:1. Det är samma raserade tak som i fas 9:11 (KG 6064).

Endast ett av benfragmenten i brandlagren var värmepåverkat, vilket visar att benen hamnat på platsen efter att det brunnit och därmed sannolikt kommer från omflyttade utjämningsmassor.

Tabell 145. Grupper och kontexter i fas 9/16:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6162	Rasering i vret	519104, 519153		519104 var brandlager/rasering med träkol, småsten, tegelkross, eldpåverkad sten. Mycket trä och delar av brända stockar i N-S riktning, delar av raserade byggnader. 519153 var bränd stock från vägg eller tak. Innehöll ben från främst nötboskap, även svin, får/get, fågel. Totalt 2301 g ben. Fynd av ben: 1 kam (dubbelkam/luskam). Järn: 1 ten, 2 oidentifierade föremål. Keramik: 2 YRG trebensgrytor (2 fragment)
6163	Rasering av tak	518878		Raseringslager med bränd humös sand, småsten, tegelkross, bränd lera, kalkbruk
6170	Rasering i vret	523533, 523833, 523918	523533 har PM 523569 (se bilaga 1). PS 523568	523533, 523918 var raseringslager av sand med tegelkross, träflis, småsten. 52833 var brandlager av kol. Innehöll ben från katt, nötboskap (tåled, bensplitter), får. Totalt 49 g ben. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Glas: 2 fragment fönsterglas (2g). Keramik: 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 203. Lämningar från fas 9/16:5. Skala 1:150.

Fas 9/16:6. Konstruktion av vret

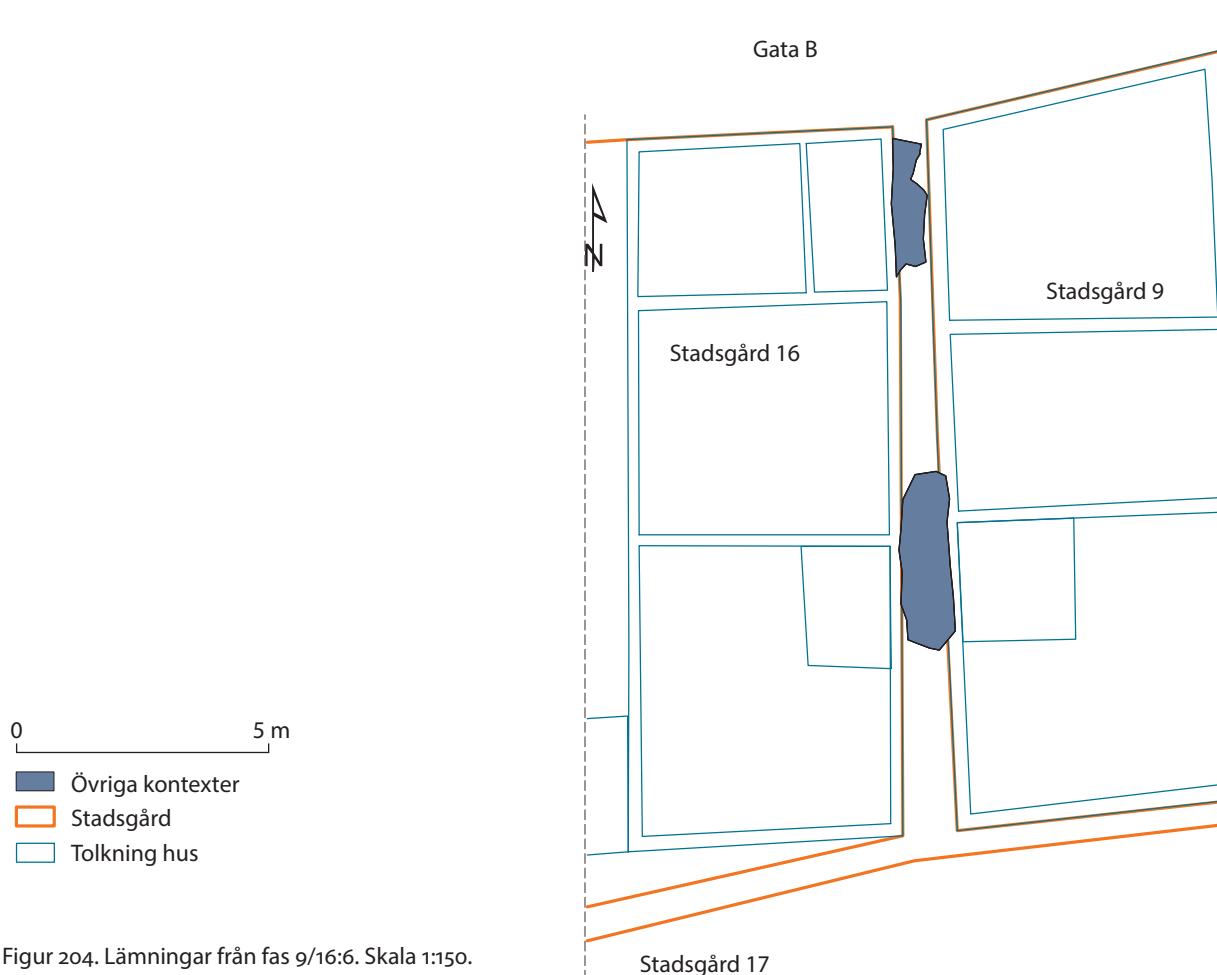
Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att stadsgård 9 och 16 åter bebyggdes påfördes sandiga lager i vreten (KG 6160, 6454).

Tabell 146. Grupper och kontexter i fas 9/16:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Beskrivning
6160	Konstruktion av vret	519087	Utgjänningslager. Tunt sandigt lager med grus. Innehöll ben från nötboskap (underkäke, revben, tåled), svin (skenben). Dålig bevaringsgrad. Totalt 163 g ben. Fynd av järn: 2 oidentifierade föremål
6454	Konstruktion av vret	537000	Utgjänningslager av sand

Figur 204. Lämningar från fas 9/16:6. Skala 1:150.

Fas 9/16:7. Brukande av vret

Datering: 1560–1570-tal till sent 1500-tidigt 1600-tal?

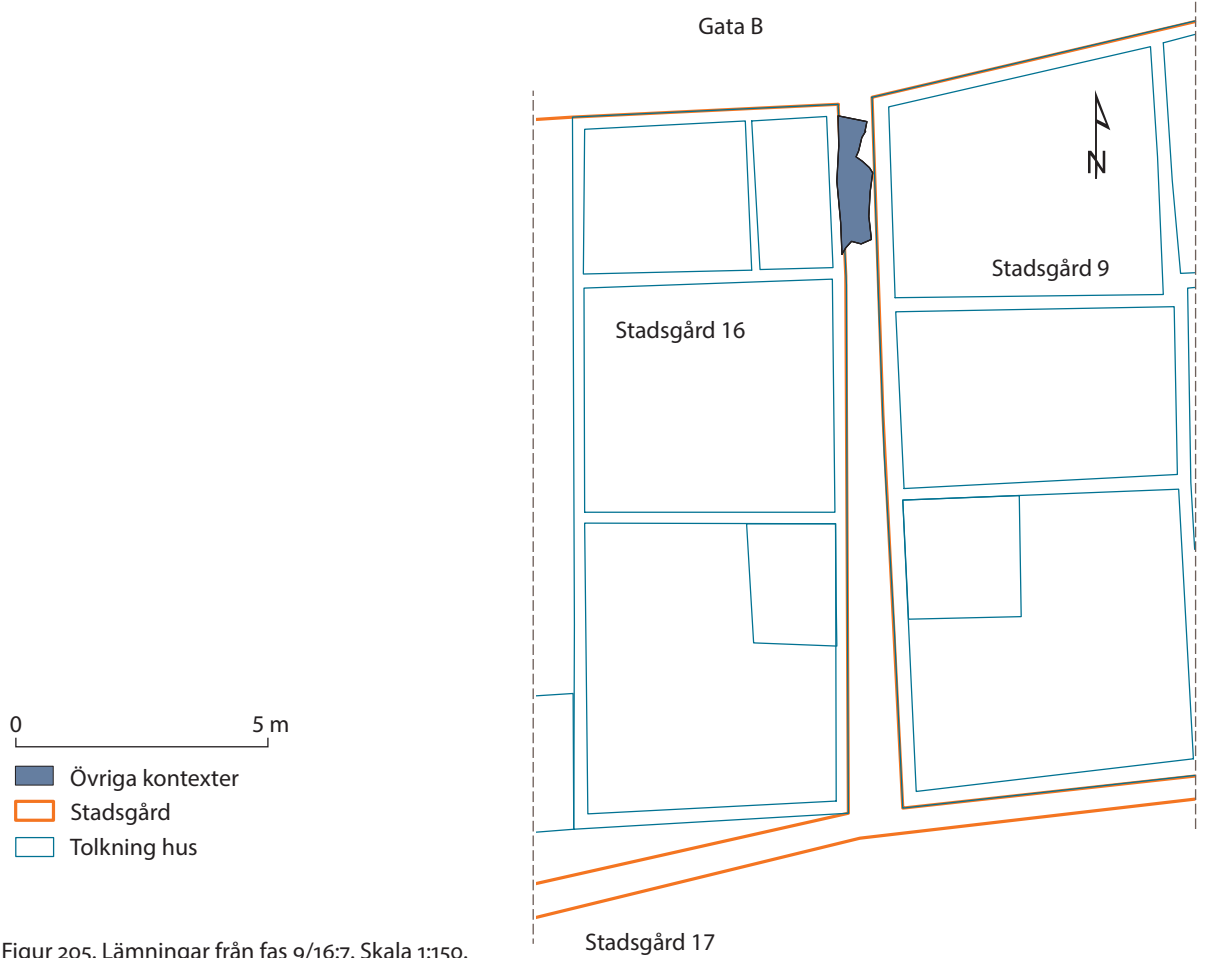
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Vreten brukades och avfall slängdes här (KG 6161). Flera horisonter åtskilda av sandlinser visar att avfall deponerats här vid flera tillfällen (figur 205, tabell 147). I det arkeobotaniska materialet fanns latrin, dynga och köksavfall. Bland fröerna kan nämnas berberis. Fiskbenen i kombination med

de artikulerade benen ger ett intryck av att det rörde sig om en avfallskontext som inte omlagrats. Vreten var omgiven av byggnader och har troligen haft ett plank eller staket mot gatan som gjort den oåtkomlig för husdjur som bökande grisar eller andra husdjur som rotar runt i sopor på jakt efter mat. Här fanns dock ben med hundgnag. Föremålsmaterialet utgjordes av blandat avfallsmaterial från hushållen och även byggnadsdetaljer som gångjärnstapel och spikar/nitar. Hög fragmentering på keramiken antyder omdeponerat material.

Tabell 147. Grupper och kontexter i fas 9/16:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6161	Bruk av vret	504500	PM 507005, 507006, 508322, 506999 (se bilaga 1). PS 1002624, 1002584, 1002577, 1002592, 1002735, 1003537, 1003558 1004154	Humös sand och träflis med flera horisonter/sandiga linser. innehöll tegelkross, bränd lera, träbiter, småsten, träkol. Innehöll ben från nötboskap, svin, får/get, får, långa, katt, räv/hund, torsk, obestämd torskfisk, rocka, gås, svarträtta, havsörn (vinge från en hona). Blandade ben från olika delar av djurkroppen, flera ben låg i fält artikulerade. Relativt stort inslag av fiskben. Ben från både kalv, spädgris. Ben med spår av hundgnag. Totalt 2661 g ben. Fynd av bergart: 2 flintor. Glas: 1 passglas 1550–1650, 1 oidentifierat kärl. Järn: 1 gångjärnsstapel, 1 kniv, 1 hästkosöm, 4 nitar, 6 spikar, 1 oidentifierat föremål. Slagg: 3 fragment (61g). Keramik: 2 YRG trebengrytor (4 fragment), 3 YRG krukor (3 fragment), 1 YRG panna (1 fragment), 13 YRG kärl (14 fragment)

Figur 205. Lämningar från fas 9/16:7. Skala 1:150.

Fas 9/16:8. Rasering i vret

Datering: Sent 1500-tidigt 1600-tal?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att bebyggelsen på stadsgård 9 och 16 revs jämnades raseringsmassor ut i vreten, delar av dessa har dokumenterats ihop med stadsgård 16 (se fas 16:13). Möjligen var delar av teglet och kalkbruket från skorsten eller möjligen vägg i korsvirkesteknik (KG 6164). Över det fanns raserade delar av husens tak av torv och näver (se fas KG 6163). Huslänggorna på stadsgård 9 och 16 har troligen inte brunnit utan plockats ner och kvarvarande delar brändes (figur 206, tabell 148).

Fas 9/16:9. Rasering i vret

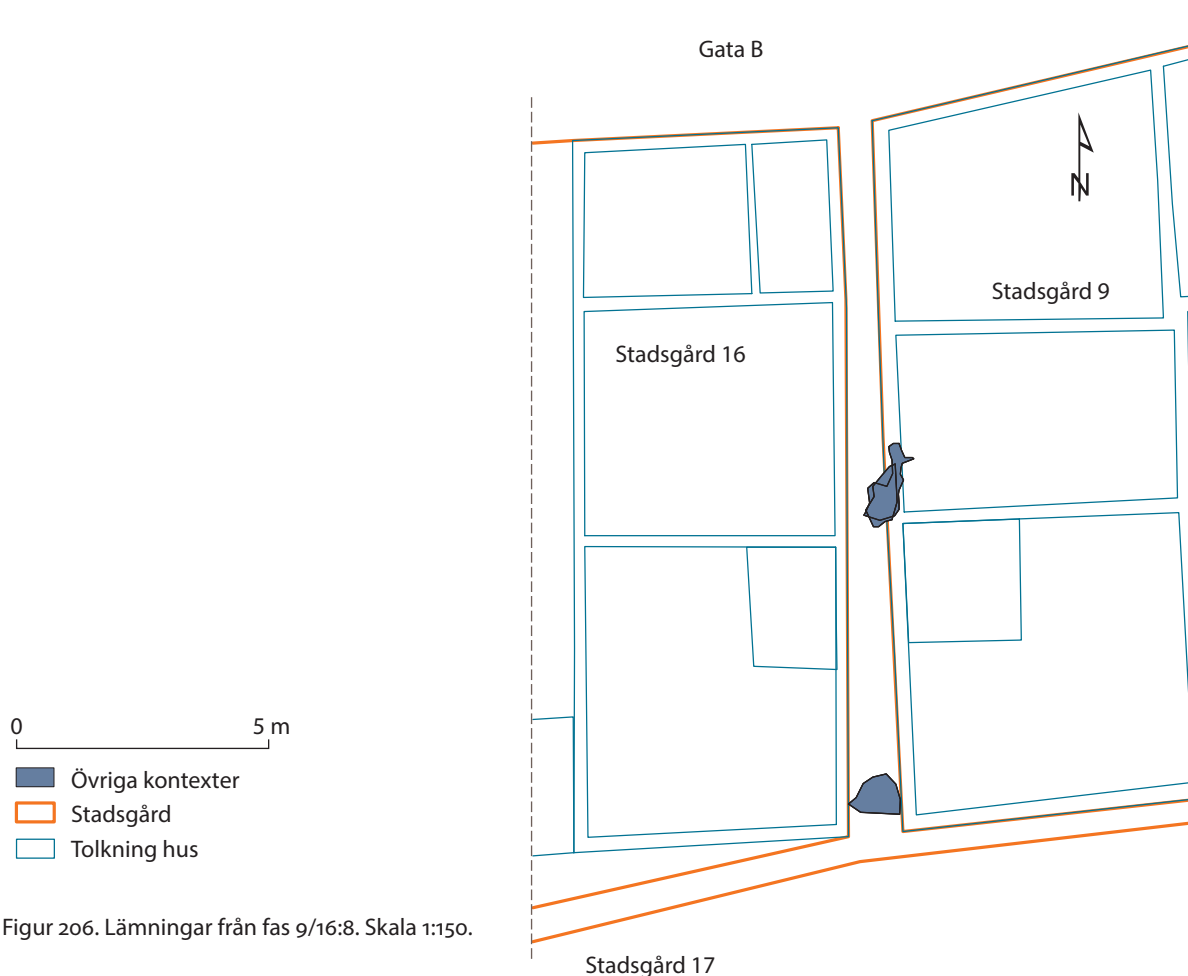
Datering: 1600-tal. Efter Kalmarkriget, eller slutet för Älvsborgs andra lösen (1619)?

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

När bebyggelsen återuppfördes flyttades tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 16 (liksom vret 9/16) något åt öster. Vid den slutliga avrivningen av stadsgård 9 och 16 jämnades raseringsmassor ut i vreten (se fas 9:18, 16:18).

Tabell 148. Grupper och kontexter i fas 9/16:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
6164	Rasering i vret	510503, 518778, 518854	5010503 har PS 510516	510503 var raseringslager av hårt packad silt med bränd lera, tegelkross, träbitar, sot och kol. 518778 var raseringslager av tegel med bränd lera och kalkbruk. 518854 var raseringslager av tegelkross blandat med bränt trä, småsten, kalkbruk, träkol, eldpåverkad sten. Innehöll ett skenben från svin, bit av ett lårben från nötboskap. 95 g ben. Fynd av keramik: 1 YRG trebengryta (1 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)

Figur 206. Lämningar från fas 9/16:8. Skala 1:150.

Vret 9/34

Fas 9/34:1. Konstruktion och bruk av vret

Datering: 1470–1480-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att bebyggelsen på stadsgård 9 och 34 uppfördes konstruerades vreten. Flertalet av konstruktionslagren har dokumenterats som delar av fas 9:4 eller 34:4. Flera störrar slogs ned i vreten, troligen som stöd för en stolpe (se fas 9:4, KG 6474).

Fas 9/34:2. Konstruktion av vret

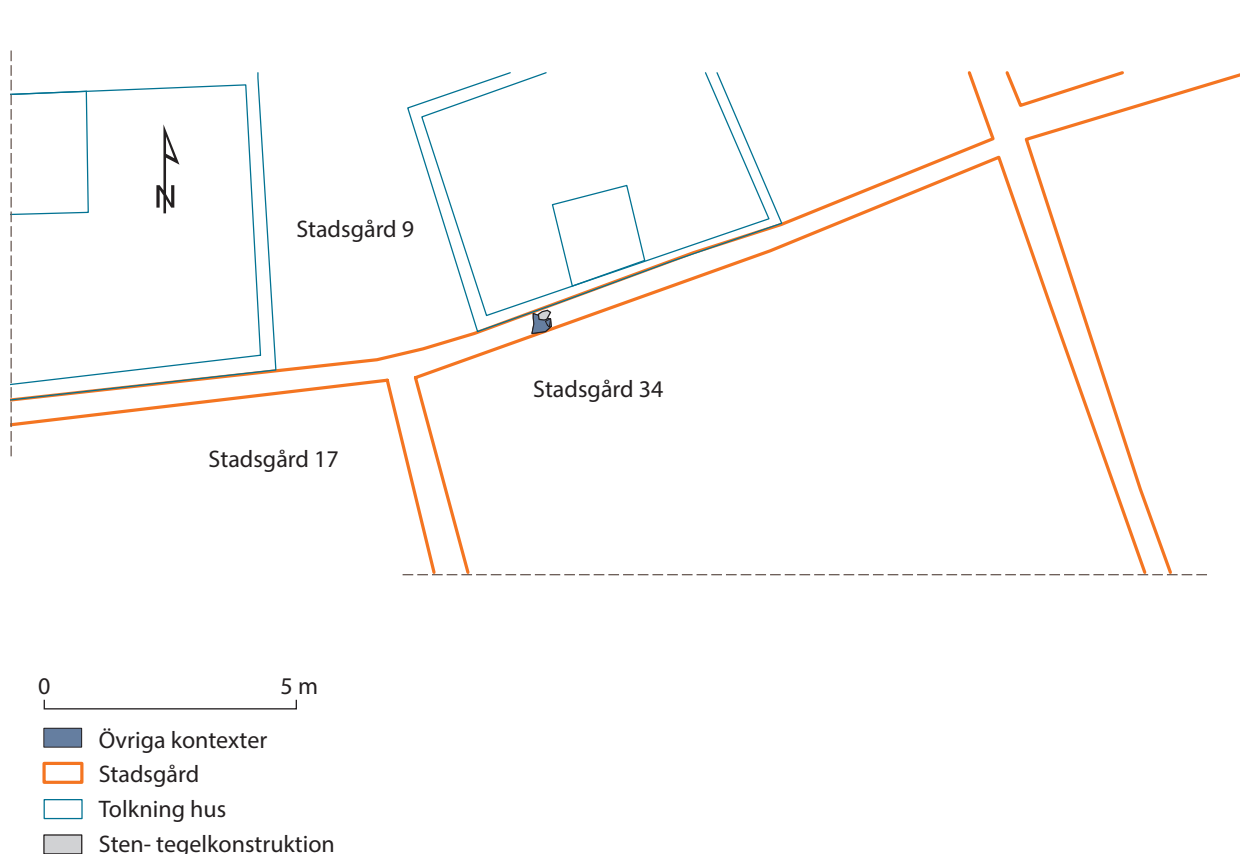
Datering: 1560–1570-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Konstruktionslager med inslag av raseringsmassor lades ut i vreten inför att nya byggnader skulle uppföras på stadsgård 9 (figur 207, tabell 149). Tre bräddor lades i vreten, möjligen var de byggnadsmaterial (KG 4674).

Tabell 149. Grupper och kontexter i fas 9/34:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4674	Konstruktion av vret	530015, 532073	532073 har PM 532374 (se bilaga 1), PS 532375.	532073 var utjämningslager av humus, träflis med tegelkross, kalkbruk, träkol, stort inslag av gödsel. 530015 var 3 brända bräddor. Innehöll kranie- och fotfragment från nötboskap. Blandade ben från svin, får. Bensplitter, gälhinnestråle från kummel. Totalt 568 g ben. Fynd av 2 YRG trebensgrytor (2 fragment), 1 YRG kruka (1 fragment), 5 YRG kärl (5 fragment)

Figur 207. Lämningar från fas 9/34:2. Skala 1:150.

Fas 9/34:3. Bruk och rasering av vret

Datering: 1560–1570-tal till sent 1500-tal–tidigt 1600-tal.

Dateringsunderlag: Stratigrafi.

Vreten brukades lager avsattes (KG 4675). Blandat med dessa fanns rester av rasering (figur 208, tabell 150).

Fas 9/34:4. Rasering i vret

Datering: Sent 1500-tidigt 1600-tal?

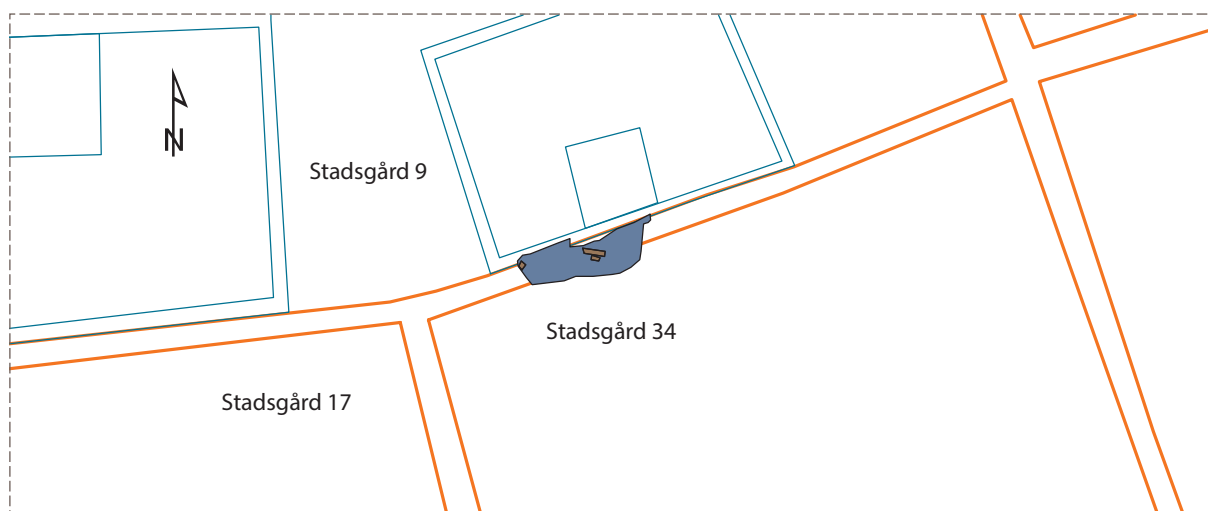
Dateringsunderlag: Stratigrafi.

I samband med att bebyggelsen revs på stadsgård 9 jämnades raseringsmassor ut i vreten (se fas 9:15).

Efter denna fas fanns inga spår av vreten. Tomtgränsen mellan stadsgård 9 och 34 flyttades efter denna fas något åt söder.

Tabell 150. Grupper och kontexter i fas 9/34:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4675	Brukning/rasering av vret	531395, 531417, 531461	531395 har PM 531416 med träflis, träkol, ogräs, ängs-/betesmarksväxter (dynga), smälta.	531395, 531461 var fläckar av silt/lera. 531417 var utspridda stenar. Innehöll ett mellanfotsben från svin, 7 g ben. Fynd av 1 YRG kärl (1 fragment)

Figur 208. Lämningar från fas 9/34:3. Skala 1:150.

0 5 m

- Övriga kontexter
- Stadsgård
- Tolkning hus
- Träkonstruktion

REFERENSER

- Cornell, P. & Rosén, C. (red.). 2018. Townscape in an Early Modern Periphery. Rescue Archaeology at Nya Lödöse, Sweden. *International Journal of Historical Archaeology*, Volume 22, Issue 2, June 2018.
- Gardelin, G. & Johansson Hervén, C. 2003. Stratigrafi och hushåll – teori och resultat från några arkeologiska miljöer i Lund. I: Bodilsen, A., Hjerminde, J., Iversen, M. (red.). *Stratigrafiens mangfoldigheder. 4. Nordiske Stratigrafimøde. Viborg*. Middelalderseminar 2. Viborg Stiftsmuseum. Viborg.
- Grauers, S. (red.) 1923. *Nya Lödöse tänkeböcker 1586–1621*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer VI. Göteborg.
- Gustavsson, J., Sandin, M. & Wennberg, T. 2012. *Göteborg 218, Nya Lödöse. Ytorna B, C och E. Arkeologisk förundersökning*. Rio Kulturkooperativ, Kulturhistoriska rapporter 138. Göteborg.
- Harlitz, E. 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: en studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*. Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet. Göteborg.
- Holmbäck, Å. & Wessén, E. 1966. *Magnus Erikssons stadslag i nusvensk tolkning*. Serien 1. Rättshistoriskt bibliotek, sjunde bandet. Skrifter utgivna av institutet för rättshistorisk forskning. Lund.
- Johansson, E., Svensson, P. & Öbrink, M. 2021. *Vallgraven i sydvästra Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:2. Göteborg.
- Järpe, A. 1986. *Nya Lödöse*. Medeltidsstaden 60. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Larsson, D. & Rosén, C. 2020. Migration and immigrants in Nya Lödöse 1473–1624. I: Linaa, J. (red.). *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden. Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Linaa, J. (red.). 2020. *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden. Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Linge, L. 1969. *Gränshandel i svensk politik under äldre Vasatid*. Diss. Lund Universitet. Bibliotheca historica Lundensis. Lund.
- O'Connor, T. 2008. *The Archaeology of Animal Bones*. Texas A&M University Press, Collage Station.
- OGB = *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län*. 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område (och i Tuve socken) jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar. 1929. Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola. Göteborg.
- Pettersson, M., Andreasson, K., Gustavsson, J., Pye, J., Skredsvik, A. & Öbrink, M. i manus. *Strandzonen i Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport
- Rosén, C. (red.). 2014. *Förundersökningar i Nya Lödöse 2012 och 2013. Arkeologiska förundersökningar i Gamlestaden. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad och socken, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2014:1. Göteborg.
- Rosén, C. 2017. Hundra år i Nya Lödöse – synen på staden då och nu. *META Historisk arkeologisk tidskrift*. s. 99–113.

- Rosén, C. 2019. A woman's place. Space, meeting places and gender in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 167–180.
- Rosén, R (red.). i manus. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018*. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport. Göteborg.
- Sandin, M., Thorsberg, K. & Wennberg, T. 2011. *Göteborg 218, Nya Lödöse. Arkeologisk förundersökning*. Rio Kulturkooperativ, Kulturhistoriska rapporter 133. Göteborg.
- Strömbom, S. 1924. *Forskningar på platsen för det forna Nya Lödöse (1915–1918). Stadskrönika, grävningsberättelse, fyndkatalog*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer V. Göteborg.
- Öbrink, M. 2016. Kulturella normer speglade av strukturer i en tidigmodern stad. *META Historisk arkeologisk tidskrift*. s. 111–126.
- Öbrink, M. & Rosén, R. (red.). 2017. *Stadsgård 1–4, gata a och b samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2017:1. Göteborg.
- Öbrink, M. 2018. *Schaktningar i Gamlestaden och nya vägar på Marieholm. Arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad, Göteborgs socken, Gamlestaden 740:44 med flera, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2018:3. Göteborg.
- Öbrink, M. 2019. The streets as a meeting place for different actors and agendas. Building and use of open space in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 153–166.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Undersökning 2013

KMR uppdragsnummer: 202100698.

Länsstyrelsens dnr: 431-32416-2012.

Riksantikvarieämbetet/Statens Historiska Museer
dnr: 311-03628-2012.

Statens Historiska Museers pnr: A12427.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV 2012:193.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400970, E 150320.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Riksantikvarieämbetet/Statens historiska museer (SHM), Västarvet/Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén (projektledare), Mats Sandin/Mattias Öbrink (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd/Stig Swedberg (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Clara Alfsdotter, Cathrine Andersson Färnström, Jessica Andersson, Linda Andersson, Imelda Bakunic Fridén, Oliver Brown, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Delia Ni Chiobháin, Pia Claesson, Ida Feltzin, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Jimmy Gripenstam, Hanna Gudmundsdottir, Tara Gullbrand, Anna Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Jens Heimdahl, Thomas Johansson, Leif Jonsson, Mats Magnusson, Emma Maltin, Elisabeth Martén, Pernilla Morner, Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström, Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Jonathan Pye, Christina Rosén, Mats Sandin, Elisabet Schager, Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Christina Toreld, Tom Wennberg, Maria Vretemark, Andreas Åman, Mattias Öbrink.

Fältarbetstid: 2013-02-01–2013-12-13.

Undersökt yta: 6610 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasisdatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2014

KMR uppdragsnummer: 202100699.

Länsstyrelsens dnr: 431-10220-2014, 431-17737-2014.

Statens Historiska Museer dnr:

311-01273-2014, 311-01977-2014.

Statens Historiska Museers pnr: A12779, A12836.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV 2014:42.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: x 6400945, y 150350.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Riksantikvarieämbetet/Statens historiska museer (SHM), Bohusläns museum/Västarvet (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén (projektledare), Mattias Öbrink (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd/Lillemor Olsson (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Jessica Andersson, Imelda Bakunic Fridén, Oliver Brown, Caj Carlstein, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Tobias Glansberg, Jens Heimdahl, Leif Jonsson, Emma Maltin, Andreas Åman, Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Elisabet Schager.

Fältarbetstid: 2014-03-31 till 2014-06-30.

Undersökt yta: 860 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2016

KMR uppdragsnummer: 202100053.

Länsstyrelsens dnr: 431-32688-2014.

Statens Historiska Museer dnr: 511-00285-2015.

Statens Historiska Museers pnr: A12994.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV2014:172.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:48 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400893, E 150273.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM),
Bohusläns museum/Västarvet (BM) och Rio Göteborg,
Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén/Mattias Öbrink
(projektledare), Andreas Åman/Gwilym Williams

(fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Cathrine Andersson Färnström, Jessica Andersson, Kajsa Andreasson, Amanda Azzopardi, Imelda Bakunic Fridén, Oliver Brown, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Ivonne Dutra, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Jeanette Gustavsson, Christoffer Hagberg, Jens Heimdahl, Mikko Helminen, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Astrid Lennblad, Emma Maltin, Pernilla Morner, Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström, Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Christina Rosén, Elisabet Schager, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Gwilym Williams, Andreas Åman, Mattias Öbrink.

Fältarbetstid: 2015-02-02 till 2016-03-30.

Undersökt yta: 6700 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

BILAGOR

Bilaga 1. Analys av makrofossil, parasiter och pollen, samt kvartärgeologisk tolkning

Jens Heimdahl & Jonas Bergman

Metoder och källkritik

Metoder för tvärvetenskapligt fältarbete, provtagning, fältanalyser, prioriteringar för fördjupade analyser, preparering och analys följer samma principer som i Heimdahl & Bergman (2017:348–352). Här tas endast det som är specifikt för denna undersökning upp. För analyserna gäller att Jens Heimdahl utfört merparten av det kvartärgeologiska fältarbetet samt makrofossilanalyserna, och Jonas Bergman har utfört pollen- och parasitanalyserna.

Makrofossilanalys

Totalt avhandlas i denna analys 117 prover. Den övervägande delen av dessa prover, 107 stycken, insamlades under 2015 års grävning. Sju prover kommer från 2013 års fältarbete och tre från 2014 års fältarbete.

Insamling och fältanalys av prover från stadsgårdarna följde kontinuerligt det arkeologiska arbetet och prioriteringen av vilka prover som analyserades djupare var kopplat till provernans innehåll av kulturväxter och användbara kontexter med höga källvärden. Antalet prover som analyserades från var och en av stadsgårdarna varierade. Från stadsgård 5 analyserades två prover; från stadsgård 6 analyserades sju prover; från stadsgård 9 analyserades 41 prover; från stadsgård 16 analyserades 17 prover; och från stadsgård 17 analyserades 27 prover. Från vret 2/5 analyserades ett prov; från vret 4/6 analyserades sex prover; från vret 9/16 analyse-

rades 12 prover; från vret 9/34 analyserades ett prov. Dessutom omfattar denna rapport ett prov från gata A som inte var färdiganalyserat då rapporten för stadsgård 1–4 sammanställdes. De olika antalet prover från stadsgårdarna inverkar på resultaten vilket måste tas i beaktande vid analysen.

Parasit- och pollenanalys

Totalt analyserades 13 parasitprov och fyra pollenprover (alla de sistnämnda från vret 9/16). Merparten av dessa prov kom från 2015 års fältarbete.

Något om koks

I arbetet med materialet från Nya Lödöse noterades tidigt att kulturlagren som stratigrafiskt var belägna över stadens yngsta nivå, rasingen från 1624, innehöll stora mängder slaggliknande smältor samt fragmenterad koks. Ett avfall som sannolikt härrör från industriavfall från 1800-talet då koks blev vanligt (det förekom också inom metallindustrin i slutet av 1700-talet, men var ovanligare då). Eftersom koks är ett sentida material och det lätt hittades under den makroskopiska analysen kom detta material snabbt att användas som ett daterande och källkritiskt hjälpmedel vid stratigrafiska analyser. Kulturlager som innehöll koks kunde antas innehålla inblandningar av sentida material och i vara omlagrade.

Detta har efter ytterligare arbete visat sig stämma i hög grad, men det finns också ett inslag av nya frågetecken kring denna metod. Det finns starka argument för att vissa kontexter som bedömts innehålla koks verkligen är gamla och tillhör 1400- eller 1500-talsfasen – en tid när koks inte ska förekomma i materialet. Slutsatsen av detta är

att det kan finnas problem med identifieringen av koks, och att det troligtvis finns typer av slagg som i hög utsträckning liknar koks. Metoden med koks används även framgent, men koksen kallas härmed ”kokslignande material”, för att markera osäkerheten i den morfologiska identifieringen.

Resultat

Resultaten av makro- och mikrofossilanalyserna presenteras i separata tabeller (I–IO). Tabellerna har delats upp efter de enskilda stadsgårdarna och vretarna där emellan. Proverna presenteras i kronologisk följd. Resultaten vad beträffar fynd av kulturväxter presenteras ytterligare i förenklade tabeller inbakade i diskussionen.

I bifogade tabeller har materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala om 1–3 punkter, där en punkt innebär förekomst av enstaka (cirka 1–5) fragment i hela provet. Två punkter innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamplingar som görs. Tre punkter innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet

och man hittar det var man än tittar. Siffrorna för makrofossil anger antalet räknade fröer/frukter. Materialet domineras av oförkolnade fröer som bevarats i syrefattig miljö genom vattendränkning. Även förkolnade fröer förekommer, dessa presenteras separat längst ner tabellen.

Det kvalitativa innehållet av makroskopiskt material styrs i hög utsträckning av en handfull tafonomiska faktorer kopplade till de avfallskällor varifrån materialet som bygger upp kulturlagren härstammar, huvudsakligen från byggnation och hantverk (träflis, kol, kalkbruk), djurhållning (växter från ängs-/betesmiljö), kök (träkol, matrester och latrinavfall). Därtill kommer en del material, som ogräs, från lokala växtmiljöer. För att underlätta för läsaren att se detta i resultaten har de olika arterna grovt grupperats i ekologiska och kulturella kategorier. Notera att dessa är grova verktyg och att det finns flera exempel på växter som kan passa in i flera grupper (smultron är också ett vanligt ogräs och många ogräs kan också förekomma i betesmiljöer). Förkolnat växtmaterial har givits en särskild plats i tabellerna.

Tabell 1. Preurbant svämlager.

Preurbant svämlager			S	301813	536520
			PM	301867	536525
			Kontextgrupp	6135	
Analyserad vol. I				1,2	1,7
	Träd och buskar	Obränt träflis och bark	•		
		Träkol	••		
	Örter och gräs	Strån och örtdeklar	••		
		Basstamdelar			•••
		Rottrådar	••		•••
		Blad/stamdelar vass (<i>Phragmites australis</i>)			••
	Akvatiska djur	Mossdjur statoblast (<i>Cristatella mucedo</i>)	••		
	Svenskt namn	Latinskt namn			
Vatten	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>		3	1
Äng/strand	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -type		5	5
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type			3
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -type			11
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens</i> -type			1
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>		1	
	Fingerört	<i>Potentilla argentea</i>			1
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>			1
Bär	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>		1	
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>			1
Förkolnad säd	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>		1	

Tabell 2. Gata A och stadsgård 5

Gata A och Stadsgård 5			Gata A	Stadsgård 5	
		S	51011*	50922*	62050*
		PM	80527	80494	92026
		Kontextgrupp	989*	1715*	1446*
		Kontext	Stenläggning	Gropfyllning	Brandlager
		Fas	A:7	5:3	5:9
		Datering	1520-tal	1470-1480-tal	1540-tal
		Analyserad vol. I	0,9	1,1	1
	Träd och buskar	Obränt träflis och bark		••	
		Träkol			•••
	Örter och gräs	Strån och örtdelar		•••	
		Halm		••	
	Köksavfall	Benfragment (däggdjur/fågel)	•		
	Svenskt namn	Latinskt namn			
	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>		1	
Äng/betesmark	Daggkopa (ospec.)	<i>Alchemilla sp.</i>	7	1	
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>		8	
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>		2	
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>		2	
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>		3	
	Kärrtistel	<i>Cirsium palustris</i>		1	
	Älggräs	<i>Filipendula ulmaria</i>		2	
	Fackelblomster	<i>Lythrum salicaria</i>		1	
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>		1	
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>		6	
	Knölsyska	<i>Stachys palustris</i>	1		
Ogräs	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>		5	
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>		2	
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>	4	2	
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>		1	
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>		4	
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	209		
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	1		11
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>	3	3	
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>	51		
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>	9		
Odlat	Humle	<i>Humulus lupulus</i>		6	
	Äpple	<i>Maus domestica</i>	3		
Import	Kardemumma	<i>Elattaria cardamomum</i>	2		
	Fikon	<i>Ficus carica</i>	4		
	Ris	<i>Oryza sativa</i>	3		
Odlat	Förkolnade fröer				
	Ärt	<i>Pisum sativum</i>			1
	Råg	<i>Secale cereale</i>			1

Tabell 3. Stadsgård 6

Stadsgård 6			S	301390	301097	301248	512531	514786	514346	50644*
			PM	301411	301174	301324	512643	514791	514450	80371
			Kontextgrupp	2019	2022	2008	7044	7044	2090	636*
			Kontext	Utjämning under hus	Utjämnad rasering	Brand-lager	Utjämnings-lager	Fyllning i ränna	Utjämnings-lager	Destruktion av eldstad
			Fas	6:3	6:13				6:14	6:19
			Datering	1470-1480-tal	1540-tal				1560-70-tal	1620-tal
			Analyserad vol. I	1,9	1,6	2	2,7	2	2,9	1
	Träd och buskar	Obränt träflis och bark	••	•			•••	•••	•••	
		Pinnar/kvistar/ris	••							
		Träkol		•••			••	•••	•••	••
	Örter och gräs	Strån och örtdelar	••							
		Basstamdelar	••							
		Rottrådar	•••					••	•••	
	Köksavfall	Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)							••	
		Benfragment (däggdjur/fågel)					•			•
		Brända ben (däggdjur/fågel)		••						
		Brända fiskben/-fjäll								•
	Övrigt	Smälta						••	•	••
		Ogräs (extensiv analys)					••			
		Dynga/äng/bete (extensiv analys)					••			
		Bär/latrinanfall (extensiv analys)					••			
	Svenskt namn	Latinskt namn								
Vatten	Dvärggag	<i>Cyperus fuscus</i>	5							
	Hästsvans	<i>Hippuris vulgaris</i>						1		
	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>	32					10		
Äng/betesmark	Daggkopa (ospec.)	<i>Alchemilla sp.</i>	3							
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>	27							
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>	22					4	1	
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>	41					5		
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>	15						1	
	Ängsfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>						1		
	Blodrot	<i>Potentilla cf. erecta</i>	1							
	Säv/smäsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis spp.</i>	37					1	1	

Tabell 3. Fortsättning från s. 324.

Ogräs	Vildpersilja	<i>Aethusa cynapium</i>						1	
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>					10	21	
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>						2	
	Vitplister	<i>Lamium album</i>						2	
	Åkermyntha	<i>Mentha arvensis</i>	3						
	Pilört	<i>Persicaria laphat- ifolia</i>					1		
	Trampört	<i>Polygonum avic- ulare</i>					7		
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>	1				1		
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>	1				1		
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus scel- eratus</i>	1				37		
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>						1	
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	1					1	
	Eternässla	<i>Urtica urens</i>						3	
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	1				9		
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>					1		
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>					3		
Odlat	Dill	<i>Antheum graveolens</i>						1	
Import	Oliv	<i>Olea eropaea</i>							1
Förkolnade fröer									
Äng	Havssäv	<i>Schoenoplectus la- custris</i>						3	
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>		2					
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>		2					
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>						1	
Ogräs	Åkerrätika	<i>Raphanus rapha- nistrum</i>						1	
	Åkerspergel	<i>Spergula arvensis</i>						1	
Odlat	Havre	<i>Avena cf. sativa</i>					1		
	Sädeskorn (ospec.)	<i>Cerealiea indet</i>					1	1	
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>			50	2	12	17	
	Skalkorn (med skal)	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare (husked)</i>						39	
	Råg	<i>Secale cereale</i>					1		
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>		1					

Tabell 4. Stadsgård 9 (fas 9:2–9:8)

Stadsgård 9 (fas 9:1–9:9)			S									
			PM									
			Kontextgrupp									
			Kontext									
			Omgrävning av grop									
			Fundament									
			Utgjämningsslag/fis									
			Isolering/utskurna torvor									
			Brukning under trägolv									
			Kollfäck vid spis									
			Konstruktionslager									
			Utgjämningsslag									
			Konstruktion av byggnad									
			Konstruktionslager									
			Brukning av golv									
			10085**									
			508071									
			525822									
			516020									
			511987									
			508744									
			10070**									
			534297									
			531830									
			513957									
			531700									
			105234									
			508106									
			525852									
			525190									
			6155									
			509536									
			103670									
			534575									
			531844									
			514159									
			531846									
			1361**									
			6252									
			6462									
			6248									
			6155									
			6255									
			1358**									
			6475									
			6479									
			7025									
			6481									
			9:2									
			9:4									
			9:5									
			9:7									
			9:8									
			1470-tal									
			1470-1480-tal									
			1480-1520-tal									
			1480-1540-tal									
			1480-tal (tidigast 1482)									
			1480-tal till 1540-tal									
			2,3									
			2									
			2,9									
			3,2									
			5,9									
			3									
			2,9									
			2,7									
			3,3									
			2,4									
			2,7									
Vatten	Träd och buskar	Obränt träflis och bark			••	••	•••	•••	•••	•••	•••	•••
		Träkol					•••	•••	••			••
	Örter och gräs	Strån och örtdeklar			•••	•				•••		
		Blad/stamdeklar gräs (Poaceae)			••							
		Basstamdeklar	•••			•••						
		Rottrådar	•••		•••	•••	••					
	Mossa	Mossa (i allmänhet) Bryophyta	••									
	Köksavfall	Fragmenterade hasselnötsskal									•••	
		Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)						•				
		Benfragment (däggdjur/fågel)						•••				
		Brända ben (däggdjur/fågel)							•			
		Fiskben/-fjäll					•		•			
	Övrigt	Hår									••	
Vatten	Svenskt namn		Latinskt namn									
	Dvärggag					10				4		
	Strandklo								1			
	Havssäv				12	11				1		

Tabell 4. Fortsättning från s. 326.

Äng/betesmark	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>			1	7			1	12	1		
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>	8		10	15			5	17	5	4	
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>	22		8	29			7	29	3	10	
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>			7	17			2	4	2		
	Blankstarr-typ	<i>Carex otrubae-type</i>							9				
	Tåg (ospec.)	<i>Juncus spp.</i>								20			
	Ängsfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>			12					7		6	
	Gökört	<i>Lyncis flos-cuculi</i>								1	1		
	Äkta johannesört	<i>Hypericum cf. perforatum</i>								41			
	Fingerört	<i>Potentilla argentea</i>										3	
	Blodrot	<i>Potentilla cf. erecta</i>	2			7							
	Kråcklöver	<i>Potentilla palustris</i>			33								
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>											
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>			2				2				
	Ängsskallra	<i>Rhinantus minor</i>											
Ogräs/ruderater	Säv/småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis spp.</i>			6				22	2	2	9	
	Grässtjärneblomma	<i>Stellaria graminea</i>				3			3				
	Gatmålla-typ	<i>Atriplex patula-type</i>	2										
	Blåklint	<i>Centaurea cyanus</i>									1		
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>	2				1		60	15	8	20	
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>									1		
	Revormstörel	<i>Euphorbia helioscopia</i>			1								
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>							1				
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>									2		
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>					1						
	Vitplister	<i>Lamium album</i>							1				
	Harkål	<i>Lapsana communis</i>									1		
	Vildlin	<i>Linum catarticum</i>	1										
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>									1		
	Groblad	<i>Plantago major</i>									2		
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>							5				
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>							3				
	Ältranunkel	<i>Ranunculus flamula</i>				12							
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>							2	2		5	
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>	13		3					5		28	
	Åkerrättika	<i>Raphanus raphanistrum</i>										1	
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>							10	8			
	Besksöta	<i>Solanum dulcamara</i>							1				
	Nattsatta	<i>Solanum nigrum</i>							1				
	Västarv	<i>Stellaria media</i>	1									2	
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>							3			2	

Tabell 4. Fortsättning från s. 327.

Träd	Klibbal	<i>Alnus glutinosa</i>			1								
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	1				32		24		3	6	
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>	3									12	
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>			3		3		3		8	18	
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>			2		3		4		2	9	
	Rönnbär	<i>Sorbus aucuparia</i>							1				
	Lingon	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	1										
Odlat	Svartsenap	<i>Brassica nigra</i>							1			1	
	Kungsmynta	<i>Oreganum vulgare</i>											1
Import	Pumpa	<i>Cucurbita pepo</i>					1						
	Fikon	<i>Ficus carica</i>										1	
	Förkolnade fröer												
Äng/betesmark	Åkerbinda	<i>Fallopia convulvulus</i>						1					
Odlat	Havre	<i>Avena cf. sativa</i>						1					
	Sädeskorn (ospec.)	<i>Cerealiea indet</i>		1									
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>						10					1
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>									7		
	Råg	<i>Secale cereale</i>		1			1						
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>					1						

Tabell 5. Stadsgård 9 (fas 9:11, cirka 1547).

Stadsgård 9 (fas 9:11, ca 1547)			S		PM		Kontextgrupp Kontext												10061**		10061**		507663		507663		507663		507663		508480		518803		534310		531343		507231		512871		510947		514937																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					

Tabell 5. Fortsättning från s. 329.

Ogräs/ruderater	Blåklint	<i>Centaurea cyanus</i>				2											
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>	6	12		21		3						81	6		4
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>				2								19			
	Skelört	<i>Chelidonium majus</i>												2			
	Åkerbinda	<i>Fallopia convolvulus</i>												2			
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>			1									1			
	Höstfibbla	<i>Lentodon autumnalis</i>												1			
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>		1	2									7			
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>												2			1
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>		1													
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>	1														
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>	3				3			7				61			20
	Åkerrättika	<i>Raphanus raphanistrum</i>				1											
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>				1											
	Kruskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>				1											
	Smällglim	<i>Silene vulgaris</i>												1			
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>												2			
	Åkerspergel	<i>Spregula arvensis</i>												2			
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>												9			
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>												1	1		
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	4				2							4			
Skog	Skogsnarv	<i>Moehringia trinervia</i>		1													
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	9	7	309	1	1	9			12			18	8	1	
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>												5			3
	Enbär	<i>Juniperus communis</i>			15											1	
	Pors	<i>Myrica gale</i>												27			
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>	2	1						4				62	4		24
Odlat	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>	3							5				51			332
	Dill	<i>Antheum graveolens</i>												1			
	Svartsenap	<i>Brassica nigra</i>												6			
	Kål	<i>Brassica cf. oleracea</i>				1											
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>									1			3			
Import	Fikon	<i>Ficus carica</i>								1							1
Förkolnade fröer																	
Vatten	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>								1							
Äng/betesmark	Snärjmåra	<i>Galium aparine</i>								1							
Ogräs	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>														1	
	Trampört	<i>Polygonum avuculare</i>														1	
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>				2	9		4	1							
	Enbär	<i>Juniperus communis</i>															1
	Nypon	<i>Rosa dumalis</i>						1									
Odlat	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>								2				1		1	

Tabell 6. Stadsgård 9 (fas 9:12–9:19).

[illegible]

Tabell 6. Fortsättning från s. 331.

	Svenskt namn	Latinskt namn															
Strand/vatten	Svalting	<i>Alisma plantago-aquatica</i>									2						
	Dvärgag	<i>Cyperus fuscus</i>									8	3					
	Hästsvans	<i>Hippuris vulgaris</i>									6						
	Vattenklöver	<i>Menyanthes trifoliata</i>						1			3						
	Nate (ospec.)	<i>Potamogeton</i> spp.									4						
	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>						2	3					2			1
	Hårsärv	<i>Zannichellia palustris</i>									2						
Äng/betesmark	Brunskära	<i>Bidens tripartita</i>			1												
	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens</i> -type	4				4	3			29	13					
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -type	81				6	9	5		19	29	1			2	49
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type	12	2			2	17	6		17	20	3			2	9
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -type		1							28	8	1	2			
	Blankstarr	<i>Carex otrubae</i> -type									1						
	Tåg (ospec.)	<i>Juncus</i> spp.									4	21					
	Ängsfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>	9					2			1	8					
	Gökört	<i>Lyncis flos-cuculi</i>									2						
	Fackelblomster	<i>Lythrum salicaria</i>									10						
	Äkta johannesört	<i>Hypericum cf. perforatum</i>										4					
	Gräs (ospec.)	<i>Poaceae</i> indet.		1							1						
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>						2			29						
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>			1		1				2						
	Ängsskallra	<i>Rhinantus minor</i>			1												
	Säv/småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis</i> spp.	6	1			3				22	17	1				3
	Knölsyska	<i>Stachys palustris</i>									2						
	Grässtjärneblomma	<i>Stellaria graminea</i>									2						

Tabell 6. Fortsättning från s. 332.

Ogräs/ruderatuer	Lomme	<i>Capsella bursa-pastoris</i>									1						
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>	9		1		16	15			49	48	39	20	3	7	7
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>			1			2			2						
	Revormstörel	<i>Euphorbia helioscopia</i>							1		2	1					
	Åkerbinda	<i>Fallopia convolvulus</i>												2			
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>	1														
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>									3						
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>				1		38	48				1		12	149	
	Vitplister	<i>Lamium album</i>	2								1						
	Höstfibbla	<i>Lentodon autumnalis</i>									1						
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>			2						1			1			
	Bitterpilört	<i>Persicaria hydropiper</i>									1						
	Groblad	<i>Plantago major</i>									1						
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>							1				1	38			
	Ältranunkel	<i>Ranunculus flamula</i>									2						
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>												4			
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>		2			2	7				31				1	1
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>									2	3					
	Besksöta	<i>Solanum dulcamara</i>										1					
	Svinmolke	<i>Soncus asper</i>										1					
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>									3						
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>			10									2			
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>									1						
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>			2			5			3		1				
	Eternässla	<i>Urtica urens</i>			3						1			7			
Träd	Klibbal	<i>Alnus glutinosa</i>			1												
	Björk (ospec.)	<i>Betula</i> spp.			1												
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>	1				109							3	1		
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>					4				2	9					
	Enbär	<i>Juniperus communis</i>		1									1				
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>			2		14	7	2		3	217	4	1	1	1	1
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus</i> sect. <i>Rubus</i> subg. <i>Rubus</i>					4	13	4		6	91		1	1		2

Tabell 6. Fortsättning från s. 333.

Odlat	Svartsenap	<i>Brassica nigra</i>			1												
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>															1
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>		1	4							1	24				
	Smörgåskrasse	<i>Lepidium sativum</i>		1													
	Lin	<i>Linum usitatissimum</i>			1					1							
	Päron	<i>Pyrus communis</i>															1
	Renfana	<i>Tanacetum vulgare</i>			2												
	Timjan	<i>Thymus</i> cf. <i>vulgaris</i>								1							
Import	Fikon	<i>Ficus carica</i>										1	1				3
Ospec.	Viol (ospec.)	<i>Viola</i> spp.										7					
Förkolnade fröer																	
Äng	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type								1							
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -type							1								
Ogräs/ruderatuer	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album</i> -type								1							
	Revormstörel	<i>Euphorbia helioscopia</i>								1							
	Snärjmåra	<i>Galium aparine</i>				1											
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>								1							
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>						1	2	1							
Insamlat	Enbär	<i>Juniperus communis</i>							1								
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>							1								
	Rönnbär	<i>Sorbus aucuparia</i>						1									
Odlat	Havre	<i>Avena</i> cf. <i>sativa</i>								6							
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>				1			2	3					1	5	
	Råg	<i>Secale cereale</i>						2								1	
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>						1									

Tabell 7. Stadsgård 16.

Stadsgård 16			Kontextgrupp															
			S				PM				Kontext				Fas			
			Datering				Fas				Kontext				Datering			
			1470-1480-tal				Tidigt 1500-tal				1540-tal				1560-1570-tal			
			Sent 1500-tal?				16:9				16:10				16:11			
			16:13															

Tabell 7. Fortsättning från s. 335.

	Svenskt namn	Latinskt namn																	
Vatten	Dvärgag	<i>Cypreus fuscus</i>				1											2		
	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>				3										1			
Äng/bete	Grästarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>				12				1							3		
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>	2			20				2							4		
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>								1						1	6		
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>				7				1							4		
	Tåg (ospec.)	<i>Juncus spp.</i>	1																
	Ängsfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>				2													
	Fingerört	<i>Potentilla argentaea</i>				16													
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>				2										2			
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>								1									
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>				1													
	Säv/småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis spp.</i>								2							2		
Ogräs	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>	1							16	32	2		7		5	6		
	Revormstörel	<i>Euphorbia helioscopia</i>															1		
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>								1									
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>								1						1			
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>														1			
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>														1			
	Smällglim	<i>Silene vulgaris</i>								1									
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>															3		
Insamlat	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>										12			7				
	Pors	<i>Myrica gale</i>														2			
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>									1						7		
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>															6		
Odlat	Humle	<i>Humulus lupulus</i>														7			
	Plommon	<i>Prunus domestica ssp. domsetica</i>											1						
Övrigt	Viol (ospec.)	<i>Viola spp.</i>				1													
Förkolnade fröer																			
Vatten	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>										2							
Äng/bete	Grästarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>										6							
	Blankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>										5							
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>										1							
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>									4	8							
	Fryle (ospec.)	<i>Luzula spp.</i>										2							

Tabell 7. Fortsättning från s. 336.

Ogräs	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>										3						
	Åkerbinda	<i>Fallopia convulvulus</i>										1						
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>										2						
	Kärrgröe	<i>Poa palustris</i>										3						
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>										2						
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>										2						
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>										1						
Insaml.	Hasselnöt	<i>Corylus avelana</i>					1	1									1	
	Pors	<i>Myrica gale</i>	1							1								
Odlat	Havre	<i>Avena cf. sativa</i>			1			1										
	Sädeskorn (ospec.)	<i>Cerealiea indet</i>																
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>	1	1	3					1	1					2	3	
	Lin	<i>Linum usitatisimum</i>			1													
	Råg	<i>Secale cereale</i>						1		1								
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>																1

Tabell 8. Stadsgård 17 (fas 17:4–17:14).

Stadsgård 17 (fas 17:4-17:14)			S											
			PM											
Kontextgrupp			2232	2185	2185	2184			6527	6548	6571	3002	6544	6141
Kontext			Konstruktion av gårdsplan	Rustbädd (konstr.)	Rustbädd (konstr.)	Fyllning i grop			Bruk av golv i fähus	Bruk av källgård	Konstruktionslager	Konstruktion av golv	Golv och brukning	Bodgolv
Fas			17:4			17:5			17:6	17:7	17:8	17:11		17:14
Datering			1470-1480-tal			Till 1500-talets början			Efter 1470-1480-tal	1470-1547	Slutet av 1400-talet	1502-1530		1520-tal- till 1547
Analyserad vol. I			2,9	2,5	3	10	2,9	3,1	3	1,7	2,4	1,5	2,9	2,8
Träd och buskar	Obränt träflis och bark		•••	••	•••				•			•••	•••	•••
	Pinnar/kvistar/ris					••								
	Träkol				••				•	••		•••		•••
Örter och gräs	Strån och örtdelar			•••		•••			•••					
	Halm					•••					•••			
	Boss korn (Racis, H. vulgaris ssp. vulgaris)					••								
	Basstamdelar			••										
	Rottrådar				••					••		•		
Mossa	Mossa (i allmänhet) Bryophyta			••		••								
	Vitmossa (Sphangnum spp.)													
Kulturväxter fragment	Fragmenterade hasselnötsskal				•							•		
	Kapselfragment lin (Linum usitatissimum)						••							
	Halm (sädesslag)						•							
Köksavfall	Benfragment (däggdjur/fågel)											•		
Vattenlevande djur	Hinnkräfror eppipium (Daphnia spp.)					•								
Övrigt	Filtfragment						•							
Växtkategorier	Ogräs (extensiv analys)		••		••						••	••	•••	
	Dynga/äng/bete (extensiv analys)		••		••						••		•••	
	Bär/latrinanfall (extensiv analys)		••								••	•	•	
	Koks och smältor av 1800-talstyp									•				•

Tabell 8. Fortsättning från s. 338.

	Svenskt namn	Latinskt namn												
Vatten	Kabbeleka	<i>Caltha palustris</i>				1								
	Sprängört	<i>Cicuta virosa</i>							1					
	Strandklo	<i>Lycopus eropaeus</i>				6			4					
	Frossört	<i>Scutellaria galericulata</i>				1								
	Havssälting	<i>Triglochin maritima</i>				2								
Äng/betesmark	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>			1	19			31					2
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>				22			9					
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>				18			14					
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>				15			2					4
	Blankstarr-typ	<i>Carex otrubae-type</i>				2								
	Älggräs	<i>Filipendula ulmaria</i>		1		13		3						
	Ängsfryle	<i>Luzula cf. multiflora</i>				2			11					
	Fackelblomster	<i>Lythrum salicaria</i>				1								
	Svartkämpar	<i>Plantago lanceolata</i>				1	1							
	Kärrgröe	<i>Poa palustris</i>							3					
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>				1								
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>				9			9					
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>		2		10			2					
	Säv/småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis spp.</i>				19			3					
Ogräs/ruderater	Klätt	<i>Agrostemma githago</i>					1							
	Hundtunga	<i>Anchusa officinalis</i>								1				
	Ullig kardborre	<i>Arctium tomentosum</i>				1								
	Hönsarv	<i>Cerastium fontanum</i>				2								
	Åkertistel	<i>Cirsium arvense</i>				2								
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>		8		10			93	3				
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>		1										
	Fibbla (ospec.)	<i>Crepis sp.</i>					1							
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>		1					3				1	
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>				1								
	Vitplister	<i>Lamium album</i>							1					
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>				2			16		1			
	Bitterpilört	<i>Persicaria hydropiper</i>				1								
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>				2			7					
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>				1								
	Ältranunkel	<i>Ranunculus flamula</i>							1					
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>		16		11								
	Äkerrättika	<i>Raphanus raphanistrum</i>					1							
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>				1			3					
	Krusskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>				1								
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>				1			13					
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>							1					
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>		2										

Tabell 8. Fortsättning från s. 339.

Träd	Klibbal	<i>Alnus glutinosa</i>				3								
Insamlat	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>		4										
	Enbär	<i>Juniperus communis</i>				1								
	Pors	<i>Myrica gale</i>				2			5					
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>							2	3				
	Lingon	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>				1								
Odlat	Havre	<i>Avena sativa</i>						1						
	Svartsenap	<i>Brassica nigra</i>				1								
	Kål	<i>Brassica cf. oleracea</i>				1								
	Rova	<i>Brassica cf. rapa</i>				1								
	Ringblomma	<i>Calendula officinalis</i>				1								
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>				1			2					
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>	2	1		11	4	1	34		4			
	Sallat	<i>Lactuca sativa</i>				1								
	Mejram	<i>Oreganum majorana</i>											1	
	Palsternacka	<i>Pastinaca sativa</i>					1							
	Anis	<i>Pimpinella anisum</i>					1							
	Rädisa/rättika	<i>Raphanus sativus</i>							3					
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>						1						
Oklass.	Förgätmigej	<i>Myosotis spp.</i>				1								
	Viol (ospec.)	<i>Viola spp.</i>				1								
Förkolnade fröer														
Äng	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>												1
	Fryle (ospec.)	<i>Luzula spp.</i>												3
Ogräs	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>												5
	Krusskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>												1
Ins.	Enbär	<i>Juniperus communis</i>										1		1
Odlat	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare ssp. vulgare</i>			2		1			1		1		1
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>												10
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>					1							
	Bondböna	<i>Vicia faba</i>												1

Tabell 9. Stadsgård 17 (fas 17:15–17:29).

Stadsgård 17 (fas 17:15–17:29)			S														
			PM														
			Kontextgrupp														
			Kontext														
			Fas														
			Datering														
			Utjämn	Brand	Odlings	Utjämn	Raser	Destruk	Destruk	Destruk	Destruk	Destruk	Odlings	Grop	Utjämn	Brukslag	Destruk
			7086	6240	6573	7096	2223	6545	6545	6545	6202	6201	6586	2148	2151	2144	6532
			17:15	17:18	17:19	17:19	17:19	17:21	17:23	17:24	17:29	17:29	17:29	17:29	17:29	17:29	17:29
			1520-1530-tal	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?	1540-tal?
			Analyserad vol. I														
			2,8	1	2,4	2,5	1,4	3,2	3,1	3,2	3,1	3,1	3,5	0,3	2,8	3,1	2,9
	Träd och buskar	Obränt träflis och bark	•••	••	••	••	•••	•••	•••	•••	••	••	••	•••	••	•••	
		Träkol	•••	•••	•••	•••	••	•••	••	•••	••	•••	•••	•••	•••	•••	•••
	Örter och gräs	Strån och örtdelar															•••
		Förkolnade strån och örtdelar				•											
		Halm										•					
		Förkolnad halm										•					•
		Fibrer								••							
		Rottrådar	••	•••	••			••					••		•		••
	Köksavfall	Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)															•
		Benfragment (däggdjur/fågel)								•		••	••	••	•		•
		Brända ben (däggdjur/fågel)												•		•	
	Övrigt	Smälta														••	
		Glödskal												••		••	
		Smidesloppor/kulslagg												••		•••	
		Slagg														•••	
	Växtkategorier	Ogräs (extensiv analys)						••							••		
		Dynga/äng/bete (extensiv analys)						••							••		
		Bär/latrinanfall (extensiv analys)													•		

Tabell 9. Fortsättning från s. 341.

	Svenskt namn	Latinskt namn														
Vatten	Dvärgag	<i>Cyperus fuscus</i>						14			23					
	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>						4								
Äng/betesmark	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens-type</i>		1						14	3			4		4
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca-type</i>						15		13	8			1		4
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava-type</i>						3		9	14			5		1
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra-type</i>		3				15						4		
	Blankstarr-typ	<i>Carex otrubae-type</i>						27								
	Tåg (ospec.)	<i>Juncus spp.</i>									9					
	Äkta johannesört	<i>Hypericum cf. perforatum</i>						2								
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>						3						1		
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>												2		
	Säv/småsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis spp.</i>						70		20	121			1		
	Knölsyska	<i>Stachys palustris</i>						1								
Ogräs/ruderater	Vildpersilja	<i>Aethusa cynapium</i>			1											
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album-type</i>			7			114		21	22		5	15		16
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>		39												
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>						1								
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>												16		13
	Höstfibbla	<i>Lentodon autumnalis</i>						2								
	Prästkrag	<i>Leucanthemum vulgare</i>						1								
	Gåsört	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>								3						
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>								31						
	Smällglim	<i>Silene vulgaris</i>						2								
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>						1								
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>									4					
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>						1								
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>									2					
Insamlat	Hasselnot	<i>Corylus avelana</i>							1					1		
	Kräkbär	<i>Empetrum nigrum</i>														
	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>						29		114						
	Pors	<i>Myrica gale</i>									1					
	Äkerbär	<i>Rubus arcticus</i>								1						
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>						30		320	9		4			
	Björnbär (ospec.)	<i>Rubus sect. Rubus subg. Rubus</i>						51		258	20					
Odlat	Kål	<i>Brassica cf. oleracea</i>								1						
	Spikklubba	<i>Datura stramonium</i>											1			
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>									1					
	Krikon	<i>Prunus domestica ssp. insititia</i>								1						
Import	Fikon	<i>Ficus carica</i>								2						
Oklass.	Viol (ospec.)	<i>Viola spp.</i>									5					

Tabell 9. Fortsättning från s. 342.

Förkolnade fröer																	
Vatten	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>															4
Äng/betesmark	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens</i> -typ				3											7
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -type			1												6
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type															9
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -type			2												2
	Fryle (ospec.)	<i>Luzula</i> spp.															1
Ogräs/ruderater	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album</i> -type				4											5
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>				11											2
	Åkerbinda	<i>Fallopia convulvulus</i>															1
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>															3
	Gräs (ospec.)	<i>Poaceae</i> indet.				2											1
	Pilört	<i>Persicaria laphatifolia</i>															2
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>			2	1											1
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>				1											
	Krusskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>															1
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>															2
	Kräkvicker	<i>Vicia cf. cracca</i>															
Insamlat	Enbär	<i>Juniperus communis</i>						1								2	2
	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>															1
Odlat	Havre	<i>Avena cf. sativa</i>			1								1				2
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>	10	1	1			1	2				1		1		
	Humle	<i>Humulus lupulus</i>				1											
	Råg	<i>Secale cereale</i>						3				1					1
	Brödvete	<i>Triticum aestivum</i>					1		2								

Tabell 10. Vretar.

Vretar			Vret		2/5		4/6				9/16										9/34			
			S	50617*	50622*	513511	50766*	509925	508512	527227	520859						523595	523533	504500			532073		
				PM	80343	80340	514238	80429	509940	508658	527239	520909							523569			508322		532374
					G									520906	520903	520911	520915	520912	523700		507005	506999	507008	507006
			Kontextgrupp		1673*	905*	7057	906*	7051	7059	6137	6168						6170	6161				4674	
			Kontext		Brukning	Brukning	Uttjämning	Rasering	Uttjämning/bruk	Raseringslager	Äldsta brukning	Brukning						Raseringslager	Brukning				Uttjämning	
			Fas		2/5:1	4/6:3		4/6:6	4/6:7	4/6:8	9/16:1	9/16:4						9/16:5	9/16:7				9/34:2	
			Datering		1560-1570-tal	1480-1499	1480-1490-tal	1540-tal	1560-1570-tal	1600-tal	1473-1480	1520-1547						1547	1560-1600				1560-70-tal	
			Analyserad vol. I		2,5	0,24	2,8	2,9	2,6	2,5		3	3,2	3,3	3,2	3,1	3,1	3	2,9	2,8	2,7	3	3,1	3
				Träd och buskar	Obränt träflis och bark			•••	•••	•••	••			••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••
	Björknäver													••										
	Träkol				•••	••	•••	•••			••	••		••		••	•••		••					
	Örter och gräs	Strån och örtdelar											•			••			••					
		Basstamdelar						••																
		Rottrådar						•••		•		••		•••										
	Köksavfall	Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)				••																		
		Benfragment (däggdjur/fågel)				•	•			••				•		•	••	•	••	••				
		Fiskben/-fjäll																		••				
	Akvatiska djur	Mossdjur statoblast (<i>Cristatella mucedo</i>)							•															
	Övrigt	Smälta																			•			
		Koks och smältor av 1800-talstyp					••																	

Tabell 10. Fortsättning från s. 344.

	Svenskt namn	Latinskt namn																					
Vatten	Havssäv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>	180			2		1				3	5	31	13	4			5				
	Strandklo	<i>Lycopus eropaeus</i>						1															
Äng/betesmark	Gråstarr-typ	<i>Carex canescens</i> -typ	7					21	14	17		2	3		5				2	3			
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -typ	129		3	7	9	3	12	12	14	7	9	13	12	6	18		9	11	5	1	
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -typ	27	1		4	2	3	8	20	3	6	2	15	16	22		15	14		1		
	Hundstarr-typ	<i>Carex nigra</i> -typ	6	1				21	15	1		11	6		2				1	2			
	Tåg (ospec.)	<i>Juncus</i> spp.										3	2		1								
	Ängsfryle	<i>Luzula</i> cf. <i>multiflora</i>										2											
	Gökört	<i>Lyncis flos-cuculi</i>						1															
	Äkta johannesört	<i>Hypericum</i> cf. <i>perforatum</i>					8								1			39		23			
	Kräkklöver	<i>Potentilla palustris</i>						68															
	Brunört	<i>Prunella vulgaris</i>										2	3		1								
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>																12					
	Säv/smäsäv (ospec.)	<i>Scirpus/Eleocharis</i> spp.										5	8		4					3			
	Knölsyska	<i>Stachys palustris</i>											1										
	Grässtjärneblomma	<i>Stellaria graminea</i>										2											
	Ängsruta	<i>Thalictrum flavum</i>										1											
Ogräs/ruderater	Blåklint	<i>Centaurea cyanus</i>										1											
	Hönsarv	<i>Cerastium fontanum</i>						3															
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album</i> -type	27	5	13	50	13				69	21	29	49	7	10		8	25				
	Blå-/Rödmålla	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>					4					1											
	Skelört	<i>Chelidonium majus</i>																		1			
	Revormstörel	<i>Euphorbia helioscopia</i>									1												
	Jordrök	<i>Fumaria officinalis</i>					1				1				1								
	Hamp-/Pipdån	<i>Galeopsis tetrahit/bifida</i>									2							1					
	Bolmört	<i>Hyoscyamus niger</i>	31																				
	Vitplister	<i>Lamium album</i>					1					1											
	Höstfibbla	<i>Lentodon autumnalis</i>										1											
	Äkermyntha	<i>Mentha arvensis</i>					9	3				1		5									
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>									1												
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>										2											
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>			4	1	15	1			23	3		6	2			22	31				
	Åkerrättika	<i>Raphanus raphanistrum</i>														1							
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>												4									
	Krusskräppa	<i>Rumex</i> cf. <i>crispus</i>										1											
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>					1					2											
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>					1								2								
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>										1											
	Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	60				1	2															
	Eternässla	<i>Urtica urens</i>						1															

Tabell 10. Fortsättning från s. 345.

Insamlat	Hasselnöt	Corylus avelana										2						26			
	Kräkbär	Empetrum nigrum									1										
	Smultron	Fragaria vesca	9	27		2					46		189	88	61				19	6	
	Blåhallon	Rubus caesius	2	4		7															
	Hallon	Rubus idaeus	73	178	39	101	35	5		90	207	50	40	159	40	109	89	189	58	209	116
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus	98	500	68	269	41	3		79	104	26	51	96	98	66	67	299	72	188	328
Odlad	Havre	Avena sativa																1			
	Berberis	Berberis vulgaris																	1		
	Kungsmynta	Oreganum vulgare																			1
Import	Fikon	Ficus carica	3								1			1				1	4	3	
Oklass.	Viol (ospec.)	Viola spp.	3																		
	Förkolnade fröer																				
Äng	Gråstarr-typ	Carex canescens-typ					1														
	Hundstarr-typ	Carex nigra-type					2														
Ogräs	Kräkvicker	Vicia cf. cracca																	1		
Insaml.	Hasselnöt	Corylus avelana																	4		
	Slånbär	Prunus spinosa																	1		
Odlad	Skalkorn	Hordeum vulgare ssp. vulgare					4		2			3						1			
	Råg	Secale cereale								1		1									

Diskussion

Diskussionen och resultaten av analysen bygger vidare på de teman som utarbetades i den tidigare rapporten för stadsgård 1–4, med den skillnaden att fokus flyttas från den preurbana och den vilda floramiljön till att mer koncentreras kring växtbruk och kulturväxter. Rubriksättningen följer i hög utsträckning den föregående rapporten i syfte att lättare göra jämförelser.

Spår av preurban kulturell närvaro

Spåren av den preurbana miljön i lämningarna av svämsand och starrtorv har rapporterats inom ramen för rapporten om stadsgård 1–4. Under utgrävningarna 2013–2017 fältanalyserades flera sådana prover från olika platser under undersökningsområdet och resultaten av dessa ger samma bild som den som redan presenterats (Heimdahl & Bergman 2017:352–364). Vissa av dessa prover innehöll dock material som avvek något och kan

vara värda att lyfta fram då de kompletterar bilden av den preurbana miljön. Ett sådant provet som togs inom den aktuella ytan i KG 6135.

En slutsats utifrån tidigare analyser har varit att det i svämlagren finns spår av en näraliggande preurban gårdsbebyggelse, bland annat i form av träkol, hasselnötsskal och humle (ibid 364). I det aktuella provet påträffades ytterligare ett sådant spår i form av träkol och ett förkolnat skalkorn. Fyndet stärker den tidigare slutsatsen om en näraliggande medeltida bebyggelse.

Flora och växtanvändning i stadsmiljön

Den urbana floramiljön

Analysen av den vilda floramiljön och de olika ekologiska nischerna i staden är utredd i tidigare rapport. Den vilda floran som påträffas i de föreliggande stadsgårdarna är mycket likartad de som hittats på stadsgård 1–4. Här kommenteras endast ett par fynd som anses värda att lyfta fram.

På stadsgård 9 (KG 6598) och i vret 9/16 påträffades ruderväxten skelört, och denna art är har inte tidigare påträffats i Nya Lödöse och tycks inte ha varit ett vanligt inslag i florin. Detta kan vara värt att lyfta fram då skelört också varit en välkänd medicinalväxt under medeltiden som troligtvis också odlats. Stadsgård 9 är en av de två stadsgårdar inom området som uppvisar spår av odlade kulturväxter, bland annat flera medicinalväxter och förekomsten av skelört just här kan bero på att den också ingått i odlingar som hushållen på denna tomt bedrivit.

Ett annat exempel på en ruderväxt med medicinsk användning som också kan ha odlats är bolmört, fynd av denna växt i en spis på stadsgård 3 tolkades som spår av medicinsk användning (Heimdahl & Vretemark 2018). Bolmörten spridda förekomster i proverna från staden visar tydligt att den varit vanligt förekommande i den vilda stadsfloran, vilket gör eventuella odlingar av bolmörten svårare att upptäcka i materialet. I några prover påträffades större förekomster av bolmört och dessa kan vara värda att kommentera. I spåren av de yngsta raseringsarna av bebyggelsen på stadsgård 9 (KG 6250 och 6501) domineras främaterialet av bolmört. Sammansättningen av fröfloran tillsammans med de brandpåverkade kontexterna antyder dock att de obrända bolmörtsfröerna här närmast är att tolka som spår efter den flora som etablerade sig på raseringsmassorna av staden efter att denna övergavs 1624.

Djurhållning och fähus

När golvlager i fähus är stratigrafiskt bevarade är det ofta lätt att med det makroskopiska materialet bekräfta funktionen som fähus. I sådana fall innehåller i växtmaterialet samt parasiter visa vilka djur som stallats i ett rum eller ett bås. En stor mängd prover på stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 innehöll spår av stalldynga i form av ängsväxter och söndertuggade strådelar, men de mesta av dessa prover är påträffade i sekundära depositioner som visar att stalldynga hanterats på tomterna och använts som fyllnad eller konstruktionsmaterial i samband med ombyggnation (som KG 2028 på stadsgård 6 och KG 6169, på stadsgård 9 och KG 2176 på stadsgård 17). Detta gäller samtliga stadsgårdar, men endast på stadsgård 16 och 17 kunde fähus identifieras mer säkert *in situ*. Liknande spår påträffades under tidigare undersökningar av stadsgård 1–4.

På stadsgård 16 påträffades djurdynga samt bryggeriavfall på golvet i rum D i huslänga 16:3:1 (KG 6002). Bryggeriavfall användes ofta för att utfodra svin. Tillsammans med fynd av en hästkosöm kan detta material tolkas som ett fähus där man hållit svin samt häst.

På tomt 17, på golvet av rum A i huslänga 17:4.2 påträffades halm och dynga (KG 6575 och 6571). Även i det mindre huset 17:4:4 påträffades en trampad golvyta med djurdynga och halm, och här påträffades också rikligt med bryggeriavfall som gör att huset kan tolkas som ett fähus med stia (KG 6527).

Latriner och avfallshantering

Spår av latrinavfall har i den makroskopiska analysen spårats med hjälp av förekomsten av bärkärnor från smultron, hallon och björnbär. Dessa bärkärnor är de vanligaste i materialet. Av vikt för deras koppling till latrinavfall är deras association med varandra. I samtliga prover med björnbär fanns också hallon, i samtliga prover med >4 hallonkärnor fanns också björnbär, och i 19 av de 22 fynden av smultronfröer fanns också hallon. Eftersom de tre växterna växer i monokulturella bestånd (hallonbuskar för sig, björnbär för sig) visar sammansättningen att dessa bärkärnor inte hamnat i materialet för att de tillhört lokalfloran utan för att de insamlats, ätits och hamnar i samma kontexter till följd av att de hamnat i mänsklig avföring. Utifrån detta kan fynd av dessa kärnor, när de förekommer tillsammans, med stor säkerhet påstås indikera att provet delvis består av mänsklig avföring eller latrinavfall. Parasitanalysen i det latrinbemängda lagret i vret 9/16 bekräftar också tydligt att bärkärnorna indikerar mänsklig latrin (se nedan).

Vid de tidigare analyserna av stadsgård 1–4 gjordes inga fynd som bara bestod av mänsklig avföring. I samtliga fall när större mängder latrinavfall konstaterades i materialet påträffades också koncentrationer av ängsväxter som visade på att det var blandat med kreaturdynga. Utifrån detta drogs slutsatsen att hanteringen av latrin på stadsgård 1–4 varit förknippad med hanteringen av stalldynga. Antingen har dasset arrangerats direkt vid gödselstacken, eller så har man använt lösa ämbar inomhus som genast tömts på gödselstacken tillsammans med stalldynga. Syftet med denna hantering har varit att samla in avföring från både

människor och djur i syfte att återanvända det som gödsel i hushållens odlingar, vilket också bekräftas av materialets närvaro i odlingsjord.

I materialet från stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 syns ett likadant mönster. Samtliga fynd av bärkärnor av detta slag gjordes i material rika på stalldynga. Särskilt stora förekomster av latrinavfall fanns i vretarna 2/5, 4/6 och 9/16 (samtliga vretar som inkluderas i denna analys). Av betydelse för tolkningen är att materialet i vretarna består av en i hög grad homogeniserad blandning av latrin, stalldynga och annat avfall som träflis, träkol och ben (även om det finns stratigrafiska nivåer i vretfyllningarna av träflis och ben). Avfallet i vretarna tycks inte ha dumpats här succesivt under lång tid utan utgör snarare stackat gödsel och annat avfall som fått tjäna som fyllnadsmassa.

Kålgårdsodling

Spår av kålgårdsodling (här avses småskalig hushållsnära odling av annat än åkergrödor) påträffades i två former: 1) Växter vars frukter inte äts, och där frukten eller fröet endast hanteras i samband med odling, och 2) äldre odlingshorisonter. Odlingshorisonter påträffades inte under undersökningen av stadsgård 1–4, och även vad beträffar de föreliggande tomterna så saknas detta med ett undantag. De flesta hushåll tycks istället ha odlat på därför avsedda tomter eller på kålgårdar belägna utanför vallgraven. Undantaget är stadsgård 17 där ytor i hög utsträckning verkar ha brukats för odlingsändamål och där odlingshorisonter var stratigrafiskt bevarade och där även enskilda odlingsbäddar kunde spåras. Frömaterial i dessa odlingshorisonter visade sig i flera fall vara kraftigt nedbrutet (som KG 6548) men i något prov påträffades spår av odlingsväxter (KG 6586).

Samtliga fynd av odlingsväxter är knutna till stadsgård 9 och 17. På stadsgård 9 påträffades sex arter och på stadsgård 17 nio arter. Det är anmärkningsvärt att inga motsvarande fynd gjordes på stadsgård 5, 6 eller 16. När det gäller stadsgård 5 och 6 kan detta bero på att dessa tomter undersöktes med betydligt färre prover, men detta gäller inte stadsgård 16. Möjligen har hushållen på stadsgård 16 inte bedrivit egen odling.

De odlade växter som påträffas representerar ett brett spektrum av bruksområden där växter avsedda för kök och medicin dominerar, men även

färgväxten färgmåra påträffades på både stadsgård 9 och 17 (tabell 11).

Tabell 11. Odlade växter.

Kategori	Art	1473-1499	1500-1547	1550-1599	1600-1624	Tomt	Kontext
Medicinalväxter	Renfana			•		9	Brunn
	Ringblomma	•				17	Grop
	Spikklubba			•		17	Odlingsjord
Kryddor	Kryddkrassning			•		9	Brunn
	Kungsmynta	•	•			9	Golv
	Mejram		•			17	Golv
	Timjan				•	9	Rasering
Färgväxt	Färgmåra	•		•		9, 17	Brunn, grop
Grönsaker/rotfrukter	Kål	•	•			9, 17	Grop, rasering
	Palsternacka	•				17	Grop
	Rova	•				17	Grop
	Rädisa/rättika	•				17	Golv
	Sallat	•				17	Grop

Några arter är av särskilt intresse i detta sammanhang: Renfana, ringblomma, spikklubba, timjan, färgmåra och sallat.

Renfana är en utbredd ruderväxt som kan ha ingått i stadens ogräsflora, men en varietet av arten odlades också som medicinal- och kryddväxt. Eftersom renfanan mycket sällan påträffats i äldre urbana ogrässammanhang, men däremot då och då, som här, dykt upp tillsammans med andra odlade växter finns skäl att anta att det här rör sig om den odlade formen.

Fyndet av ringblomma i Nya Lödöse tycks vara det hittills äldsta i Sverige, här ungefärligen daterat till 1400-talets sista decennium. Ringblomman är tidigare känd från skriftliga svenska läkeböcker som dateras till det sena 1400-talet, och i danska läkeböcker från 1300-talet. Förekomsten av ringblomma i dessa källor är dock främst en följd av de är översättningar från utländska manuskript och därmed inte säkert kan sägas spegla vare sig ett svenskt bruk eller en svensk odling av denna medicinalväxt (Larsson 2010). Fyndet av ring-

blomma i detta sammanhang är därför av stor medicinhistorisk betydelse och pekar därtill mot att ringblomman under senmedeltiden var känd och odlad av borgarallmoge. Ringblomma har historiskt även använts till att framställa falsk saffran. Under tidsperioden 1400–1500-tal är saffran troligen på höjden av sin popularitet i Europa, och saffransbedrägerier var vanliga. Intressant nog verkar detta sammanfalla med den odlingen av ringblomma i Nya Lödöse.

Spikklubban som här påträffats (*Datura stramonium* L.) har sitt ursprung i Nordamerika och spreds under 1500-talet till flera länder i Europa. I Sverige har den tidigare bara påträffats från 1600-talet och framåt, och detta fynd är sålunda det hittills äldsta daterat till 1560–1570-talet. Om dateringen stämmer indikerar detta att spikklubban nåddes ungefär samtidigt som Spanien, Frankrike och Holland. Det finns dock viss anledning att vara försiktig vad gäller dateringen eftersom fröet är funnet i det understa skiktet av en djup odlingshorisont vars övre delar varit odlade under tidigmodern tid. Dock tyder fyndmaterialet i det undre skiktet av horisonten på att materialet här tillhör en äldre fas. Bruket av spikklubba är endast känd inom skolmedicinen. Dock visar de arkeobotaniska fynden att odlingen av spikklubba varit utbredd i folkliga odlingar vilket kan tolkas som att den också brukats inom den folkliga hushållsmedicinen.

Timjan är ovanlig att påträffa i medeltida och tidigmoderna fyndmaterial, även om tidigare exempel på fynd är kända från svensk medeltid. Flera av fynden är gjorda i kloster- eller slottsmiljöer varför det finns skäl att misstänka att bruket av denna örtekrydda haft en koppling till högreståndsmiljöer eller någon form av internationellt präglad matkultur. Fyndet av timjan på stadsgård 9 är därför anmärkningsvärt.

Fynd av sallat på stadsgård 17 utgör en del ett mönster som visar att denna kulturväxt spreds i landet från 1400-talet. En intressant aspekt med sallat är att den framför allt är en färskvara som inte lagras, vilket bryter mönstret med i princip alla tidigare odlade grödor i landet. Den kan därmed tolkas som en utmaning av uppfattningen att vegetariskt baserad mat under medeltiden åts konserverad – aldrig färsk. Salladen kan därmed ses som ett första tecken på en förändring av denna konstkultur i landet.

Ytterligare växter än de ovannämnda kan ha varit lokalt odlade, som dill, kummin, och senap men då själva produkten i detta sammanhang saluförts och konsumerats som fröer är fynd av dessa inte källkritiskt säkerställda som odlade utan endast konsumerade. Dessa fynd diskuteras därför närmare under rubriken ”Kryddor, frukter och grönsaker”.

Spisar och köksavfall

Över hälften, 60%, av de prioriterade proverna innehöll köksavfall i form av förkolnad säd, ben eller fiskfjäll. Den större delen av dessa fynd utgjordes av avfall som producerats i spisar och en mindre del av sådant som förkolnats i samband med husbrand (se diskussionen om åkerbruket och spannmålsproduktionen). Den övervägande delen av detta köksavfall påträffades i omlagrade lager men en del i primära sammanhang som i spisaraserings (KG 636, 6585 och 2171) och på golv runt spisar (KG 1446, 6254 och 6255). Även ett brukslager i en 1500-tals smedja på stadsgård 17 (KG 2144) innehöll köksavfall – ett fenomen som också noterades under undersökningarna av stadsgård 1–4 och i flera andra sammanhang. Smedjor och hantverkshärdar utnyttjades även för matlagning.

Vid sidan om förkolnad säd påträffades även brända bärkärnor (rönn, slån, nypon och hallon) vilket visar att dessa bär ingått i den varma matlagningen. Ett bär av särskilt intresse är här enbär som till skillnad från andra bär främst påträffas i bränd form och sålunda främst haft en funktion inom denna typ av tillredning, det vill säga som krydda i matlagningen. Det kan här noteras att enbär inte tycks vanligt i nordeuropeisk matlagning söder om Skandinavien och att bruket varit mindre i de södra delarna av landet. Bruket av enbär i matlagningen kan på detta sätt möjligen tolkas som spår av en lokal mattradition. I detta sammanhang förekommer enbärsfynden enbart på stadsgårdarna 9 och 17, men saknas på 5, 6 och 16.

Hasselnötsskal tillhör de vanligare botaniska fynden i materialet och de förekommer i 38 av de 117 proverna (32%). De flesta (2/3) av dessa fynd är knutna till köksmiljöer, men en del fynd av ansamlingar har gjorts i sammanhang aparta från det övriga materialet och tycks indikera att nötterna fyllt en funktion av snacks, det vill säga något man knäckt och ätit på plats i fähus, på bakgårdar eller

hantverksmiljöer. På stadsgård 9 gjordes stora fynd av hasselnötsskal i kontexter (KG 6064 och 7011) som tycks hänga samman med raseringen 1547. Fynden i KG 7011 utgörs av ett träflislager som vid närmare analys i hög utsträckning visade sig bestå av fragmenterade hasselnötter. Det sammantagna intrycket av dessa fynd är att de är spår efter en specialisering inom detta hushåll snarare än en intern konsumtion. Kanske har nötterna förädlats till en produkt (eller helt enkelt bara skalats) för att säljas vidare eller exporteras. Även i raseringslager på stadsgård 9 från runt år 1600 fanns en stor mängd hasselnötsskal (KG 6451 i fas 9:14).

Åkerbruk och spannmålskonsumtion

Spåren av säd framträder i tre former i materialet: halm och boss; sädeskorn, samt i form av sädeslagspollen. Till åkergrödorna räknas här även lin som påträffas i materialet i form av kapselfragment och fröer.

Halm och boss utgör tröskningsrester som utgör spår av bärgad säd. Material av detta slag förekom sparsamt i totalt sju prover i materialet. Enstaka fynd finns på stadsgård 5 (KG 1715) stadsgård 9 (KG 6169) och stadsgård 16 (KG 1547) Till det kan läggas tröskningsrester som framkom i fältanalyserna, som på stadsgård 9. Större mängder påträffades på stadsgård 17 (KG 2184, 6201, 6532 och 6571), på vilken också agnfragment av skalkorn och kapselfragment av lin fanns (KG 2184), vilket visar att hushållet på denna gård odlat och tröskat korn och lin i slutet av 1400-talet eller det tidiga 1500-talet. Halm och boss förekommer i materialet från stadens etablering till de yngsta lagren från 1624.

Spåren av tröskning är fåtaliga men något mer vanligare än från stadsgård 1–4 (Heimdahl & Bergman 2017:369). De rikare lämningarna från stadsgård 17 skulle möjligen kunna tolkas som att denna stadsgård haft en tydligare inriktning på åkerbruk än andra stadsgårdar. Möjligen hänger detta samman med stadsgårdens storlek som är större än de övriga.

231 sädeskorn påträffades i förkolnad form, 231 och 7 i oförkolnad form (tabell 12). Materialet är nästan tre gånger så stort som för stadsgård 1–4. Drygt hälften av materialet, 122 kärnor (51%), påträffades i tre prover från stadsgård 6 med ursprung i ett brandlager från 1540-talet (KG 2008) samt brukshorisonter i anslutning till detta (KG

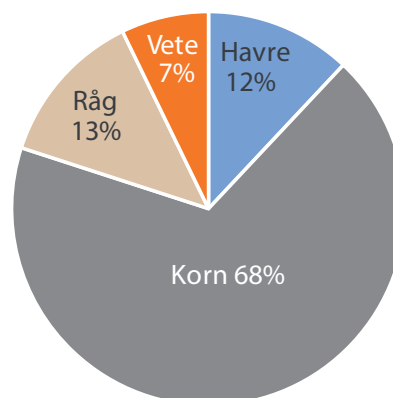
7044) som av innehållet att döma även innehåller material från samma brandlager. Fyndet består av stora mängder kärnor av ett och samma sädesslag (skalkorn) är typiskt för de man kan finna efter husbränder som drabbat magasinerad säd. Fyndet är intressant i sig och diskuteras närmare i avsnittet om ölbryggning. I diskussionen om sädeskonsumtionen utesluts detta massfynd ur materialet eftersom det inte är representativt.

Tabell 12. Sammansättning av sädesslag.

	SG5	SG6	SG9	SG16	SG17
Havre		1	7	3	5
Korn		124	28	18	26
Råg	2	1	5	4	5
Vete		1	2	1	5

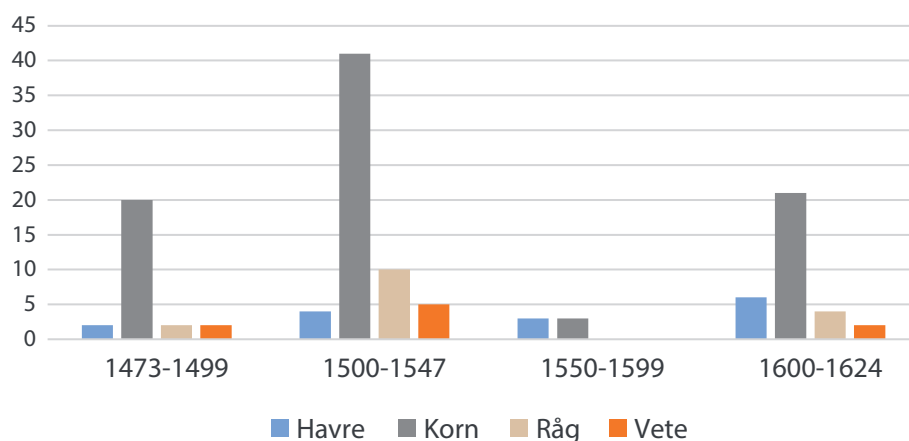
Övriga sädesfynd består av 124 kärnor och gjordes dels i material som representerar brukslager i spisar, på golv och i markhorisonter, samt i latrinavfall i vretar, att fynden består av fåtaliga kärnor på spridda platser gör att de till större delen antas härröra från matlagning och därmed representerar hushållens konsumtionen av säd. Den totala bilden av sammansättningen av denna säd under hela stadstiden presenteras i figur 1.

Sädesslag i staden 1473–1624

Figur 1. Sammansättningen av 124 sädeskorn påträffade på stadsgårdarna 5, 6, 9, 16 och 17. Ur detta material är massfyndet av skalkornen som gjordes på tomt 6 (KG 2008 och 2090 som endast innehöll >50 skalkorn vardera) utesluts och materialet antas representera sädeskonsumtionen i staden.

Sädesslagens sammansättning 1473–1624

Figur 2. Sädesslagens fynd representerande konsumtionen i staden under fyra olika perioder. De största fynden härrör tydligt från stadens äldsta skede och möjligen kan en ökning av rågens betydelse från 1500-talet och framåt.

Sammanställningen av sädskonsumtionen är mycket lik den som påträffades på stadsgård 1–4 (Heimdahl & Bergman 2017:370), med en dominans av skalkorn följt av ungefär lika delar havre och råg, samt en mindre andel vete. Ser vi till den kronologiska bilden av spåren av sädskonsumtion på stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 kan möjligen vissa tendenser anas (figur 2)

Bruket av havre tycks öka något i staden senare fas, och bruket av råg är störst under första halvan av 1500-talet. Både havre och råg var brödsäd under perioden, havrebröd präglade den lokala västkustkulturen och rågbröd förknippades sedan 1200-talet med en tysk brödsädkultur som vann mark i svenska urbana miljöer kring östersjön under medeltiden. Den ökade betydelsen av råg i materialet kan tolkas som att kvarterens brödkultur under 1500-talet fått en mer kontinental prägel.

Sammanställningen av säd på de enskilda stadsgårdarna är likartad men en intressant skillnad framträder på stadsgård 17 där fem vetekärnor påträffades. Fynden av vetekärnor i Nya Lödöse är mycket litet, från de hittills nio analyserade stadsgårdarna finns endast tio kärnor vilket innebär att materialet från stadsgård 17 utgör hälften av fyndmaterialet. Eftersom vetet var ungefär tre gånger så dyrt som övriga sädesslag under medeltiden framstår materialet från stadsgård 17 som mer exklusivt än det från de övriga åtta stadsgårdarna.

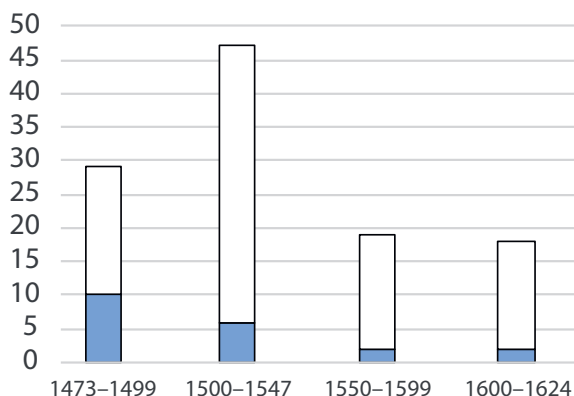
Ölbryggning

Fynd av frukter från humle och pors är i urbana kulturlager starkt associerat med bryggeriavfall, och har i detta sammanhang fått definiera detta. Det avsilade bryggeriavfallet har vanligen återanvänts som djurfoder, vilket påvisades genom fyndet av svindynga från stadsgård 2 (Heimdahl & Bergman 2017:369), samt genom att fynden av humle och pors ofta är associerade med djur-dynga. Uppträdandet i dynga får också till följd att humle och pors uppträder i gödslade odlingsjordar. Omlagringen av detta material är därför omfattande, men det finns goda skäl att dessa frukter inte håller länge och därför är kronologiskt knutna till de kontexter de återfinns. Det finns goda skäl att anta att det ursprungliga bruket av de humle-frukter som uppträder i en stallmiljö, en odlingsjord eller en fyllnadsmassa, varit ungefär samtida med tillkomsten av det omlagrade materialet.

Bryggeriavfall i form av humle och pors uppträder i totalt 20 prover från de aktuella stadsgårdarna och andelen är störst i det äldsta materialet från stadens tidigaste skede (figur 3). Här förekommer bryggeriavfall i ca 35% av proverna, medan andelen är drygt 10% i de senare faserna. Möjligen kan detta spegla en utveckling där hushållsbryggningen minskade i samband med att tillgången på importerat öl ökade.

På fyra av de fem undersökta stadsgårdarna påträffades bryggeriavfall (tabell 13), men då skall också noteras att stadsgård 5 och 6, med lite eller

Andel prover med bryggeriavfall

Figur 3. Andel prover från olika tidsperioder (vit stapel) med bryggeriavfall i form av tillsatserna humle och/eller pors (blå stapel).

inga spår av bryggeriavfall, analyserades med färre prover än stadsgård 9, 16 och 17. Dock påträffades bryggeriavfall endast på hälften av stadsgårdarna som undersöktes 2013, på stadsgård 1 och 2, medan stadsgård 3 och 4 saknade bryggeriavfall. Inte heller vreten mellan stadsgård 4 och 6 innehöll något bryggeriavfall. Att ett sammanhängande område i staden, stadsgårdarna 3, 4 och 6 saknar spår av bryggeriavfall kan tolkas som att vissa hushåll inte bryggt egen öl och att bryggningen i högre mån varit en specialisering än en allmän del av hushållningen än vad som hittills antagits.

Tabell 13. Antal fyndkontexter med bryggeriavfall.

	SG5	SG6	SG9	SG16	SG17
Humle	1		7	1	9
Pors			1	3	3

Ser vi till de enskilda fyndsammanhangen av bryggeriavfallet så förekommer detta här nästan uteslutande sekundärt omlagrat tillsammans med dynga. De rikaste fynden är från grop- och brunnsfyllningar från stadsgård 9 (KG 6467) – från omkring sekelskiftet 1600, och stadsgård 17 (KG 2184) 1400-talets slut, samt från ett avfallslager från stadsgård 9 daterat till raseringen 1547 (KG 6598).

Sammansättningen av bryggeriavfallet utgörs främst av fynd med enbart humle, följt av blandningar av humle och pors. Endast enstaka fynd med enbart pors påträffades (figur 4). Kronologiskt är det tydligt att bruket av pors minskar med tiden.

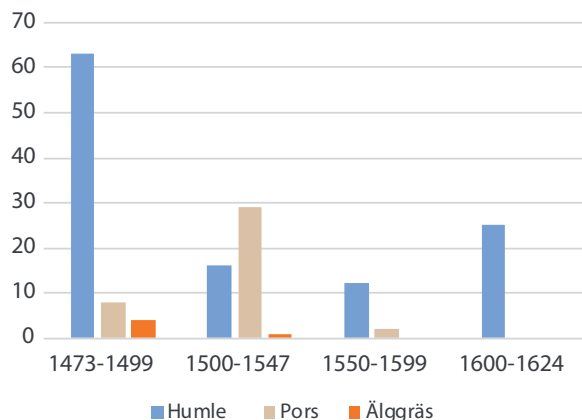
I föreliggande material påträffades ingen pors i lämningarna från 1600-talet, men porsens ställning var fortfarande mycket stark före 1547.

Ytterligare en växt som tycks utgöra en del av bryggeriavfallet är älggräs. Fröer av älggräs påträffades i totalt fyra prover i materialet och i samtliga fynd förekommer också humle och i tre av dessa prover även pors. Fynden av älggräs är betydligt vanligare i det äldre materialet, i synnerhet från 1400-talet, och upphör helt efter 1547. Älggräsets användning i samband med ölbryggning kunde inte påvisas i det rika bryggeriavfallet från stadsgård 2 från 1480 där humle användes, men däremot i ett rikt avfall från stadsgård 1 där både humle och pors förekom (Heimdahl & Bergman 2017:373). Bruket av älggräs på detta sätt är endast känt från Skandinavien, och porsölet tycks vid denna tid ha försvunnit från övriga Europa och endast finnas kvar i Sverige och Norge. Kan mönstret i Nya Lödöse spegla en tradition där älggräsets användning liksom porsens förknippas med lokala öltraditioner, och där det rena humleölet förknippas med en kontinental tradition? En situation där den tidigare dominerande lokala öltraditionen med pors och älggräs kom att klinga av fram mot 1600-talet och endast bli kvar som ett marginellt bruk som dog ut under 1700- och 1800-talet (jämför med Balic & Heimdahl 2015 och Heimdahl 2018).

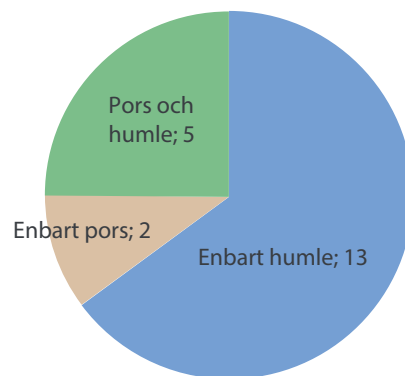
En annan rest associerad till ölbryggning kan vara skalkorn med skalet kvar. I kornet mältas har det skalet kvar och den efterföljande rostningen kan leda till att mältat korn bevaras i arkeologiska material. Fynd av sådana korn påträffades på stadsgård (KG 2090) från 1560–1570-talet. Som tidigare nämnts kan detta fynd också vara en rest av korn som lagrats, eftersom detta i sker med skalet kvar. Fyndets koppling till ölbryggeri är i detta fall därför endast en möjlighet.

Pollenfloran indikerar användning av pors och älggräs. Pollenanalysen som utfördes på det latrinbemängda materialet från vret 9/16 visade på relativt höga halter av pors och älggräs. Båda kan ha använts vid ölbryggning, och om blommorna har använts, kan således ölet innehålla pollen. Bruket att gnida bryggerikaren med blommor av älggräs inför bryggningen var utbrett i Sverige under medeltiden. Exempel på äldre namn är *mjödört* och *karsöta* (Larsson 2010:197). Porsfrukter förekom i enstaka kontexter (se ovan), men även blad och

Bryggeriavfallets sammansättning

Antal fynd med bryggeriavfall

Figur 4. Antalet fyndkontexter med bryggeriavfall av olika slag visar att rena humleöler varit vanligast, följt av kombinationer av humle och pors. Rena porsfynd förekommer men är ovanligare. Porsens popularitet tycks ha minskat efter evakueringen 1547. En liknande trend kan observeras i förekomsten av spår av älggräs som i detta material försvinner efter 1547.

blommor kan ha använts, vilket bara lämnar spår i form av pollen. Här är det alltså spår av själva konsumtionen vi ser, inte bryggningen. Förmodligen har älggräs även använts för att preparera laggkärl också i samband med mejeriproduktion.

Kryddor, frukter och grönsaker

En stor del av de konsumerade vegetabilierna var självproducerade vilket diskuterats under avsnittet om kålgårdar. Här tas inhemska produkter upp som kan ha varit egenodlade, men där belägg för sådan odling saknas samt där en handel med denna typ av varor är känd. Dessa växter har här delats upp i kryddor, baljväxter samt frukt och bär (tabell 14).

Frukttträdsodling tycks under medeltid främst varit förknippat med högreståndsmiljöer, och spåren av odlad frukt som vi påträffar i medeltida städer är sannolikt oftast ditkomna genom (stundom internationell) handel, och ibland i förädlad, exempelvis syltad form. I Nya Lödöse är spåren efter frukt och odlade bär fåtaliga, det rör sig om enstaka spridda fynd från det tidiga 1500-talet och framåt. Ett bär av särskilt intresse är berberisbär som påträffades i vreten 9/16 och som troligtvis ingår i latrinavfallet här. Berberisbär är kända i medeltida recept från 1400- och 1500-talet, men det är osäkert om de tidigare har påträffats i arkeologiska sammanhang i Sverige.

Fröer av anis, dill och svartsenap förekom som handelsvaror och försåldes både som matkryddor

Tabell 14. Kryddor, baljväxter samt frukt och bär.

Växtkategori	Art	1473-1499	1500-1547	1550-1599	1600-1624	Tomt
Örtkryddor/medicin	Anis	•				17
	Dill		•	•		6, 9
	Svartsenap	•	•	•		9, 17
Baljväxter	Bondböna		•			17
	Ärt		•			5
Frukt/bär	Berberis			•		9/16
	Krikon		•			17
	Plommon			•		16
	Päron				•	9
	Surkörsbär			•		9/16
	Äpple		•			5 (A)
Övrigt	Lin	•		•	•	9, 9/16

och som medicin. I kryddsammanhang är anis och dill också kända ingredienser i dryckessammanhang i exempelvis olika varianter av sötat vin. Senap är den vanligaste förekommande kryddan i Nya Lödöse liksom i många andra svenska städer.

Baljväxter som ärtor och bönor kunde odlas på egna åkerjordar eller i trädgårdar men var också en vanlig handelsvara. I den vardagliga matlagningen var de antagligen betydligt vanligare än vad de ser ut att vara i fyndmaterialet, vilket beror på att de är känsliga och sällan bevaras i arkeologiska material.

Vilda bär

Samansättningen av fynden av vilda bär på stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 är mycket likartade de som påträffades på stadsgård 1–4, och av fyndsammanhangen och sammansättningen framgår att de nästan undantagslöst har en tafonomisk bakgrund i latrinavfall (se diskussionen om latriner och avfallshantering). Bärfynden domineras av björnbär, hallon och smultron, följt av blåhallon och enbär (tabell 15). Övriga bär påträffas i mindre mängd, men av tafonomiska skäl och fynd i andra städer finns goda skäl till att anta att även blåbär och lingon konsumerats i stor mängd (Heimahl & Bergman 2017:373).

Tabell 15. Vilda bär.

Antal kärnor	Bärslag	Fynd	Datering	Kommentar
1-3 st	Kräkbär	1	1520-1547	Vret 16/9
	Åkerbär	1	1547	Destruktion av huslänga tomt 17
	Nypon	1	1547	Bränt tak tomt 9
	Slånbär	1	1560-1580	Vret 16/9
	Rönnbär	2	1480-tal & 1624	Konstruktionslager tomt 9 & raseringsbageri tomt 9
	Lingon	2	1470-1480-tal	Gropar tomt 9 och 17
4-99	Blåhallon	3	1473-1580	I vretar till 2/5 och 4/6
	Enbär	12	1473-1628	10 fynd tillsammans med köksavfall (84%)
>100	Smultron	22	1473-1628	19 fynd tillsammans med hallon, 1 tillsammans med lingon (91%)
	Hallon	51	1473-1628	I samtliga fynd av >4 kärnor förekommer också björnbär
	Björnbär (ospec.)	41	1473-1628	Samtliga fynd associerade med hallonkärnor

Fynd av enbär, rönn, hallon, nypon och slånbär påträffas också i förkolnad form vilket visar att dessa bär använts i matlagningen. De omfattande spåren av konsumtionen av vilda bär i Nya Lödöse och andra städer indikerar en systematisk insamling och försäljning från landsbygden till staden, och synliggör ett arbete som sannolikt utfördes av fattiga. (jmf. Heimdahl 2014).

Två bärfynd är i detta sammanhang värda särskild uppmärksamhet: Fyndet av kräkbär i vret 9/16 och fyndet av åkerbär från stadsgård 17.

Kräkbärskärnan påträffades här i vreten tillsammans med stora mängder av andra bär och det finns därför skäl att anta att hamnat där för att man ätit kräkbär. Kräkbärsätandet tycks dock ha varit starkt geografiskt knutet till de norra delarna av landet, vilket sannolikt är kopplat till utbredningsområdet av varieteten nordkräkbär som påstås vara godare än vanliga kräkbär. Större fynd av kräkbärskärnor påträffas i 1500-talets Falun, men längre söderut består fynden av enstaka kärnor här och där. Detta mönster kan tyda på att kräkbären i dessa delar av landet ätits som medicin vilket skulle förklara den blygsamma och spridda förekomsten av ett annars vanligt förekommande bär. Kräkbärskärnan i vret 9/16 passar in i det mönstret.

Fyndet av åkerbär gjordes på stadsgård 17 och härrör från ödeläggelsen 1547. Åkerbäret är strikt förekommande i Norrland och har i likhet med hjortron inbringat mycket goda biinkomster till bönder i detta område. Liknande spridda fynd av åkerbär har hittats i andra svenska städer och visar att denna bärhandel från Norrland har anor från tidigmedeltid. Åkerbäret är mycket aromatiskt och är i sammanhanget att betrakta som spår av lyxkonsumtion.

Import

Många av de odlade frukter och kryddor som påträffas i Nya Lödöse kan vara utländska import, men detta kan endast säkert fastställas om de växter som är exotiska och antingen inte kan ha odlats lokalt, eller vars odling kom igång först i senare tid. Från stadsgård 1–4 påträffades vindruva och fikon – spår av torkade frukter som använts i matlagningen, samt en kärna av pumpa. På stadsgård 5, 6, 9, 16 och 17 påträffades fem sådana arter (tabell 16).

Fynd av exotiska växter domineras i likhet med resultaten från stadsgård 1–4 av fikonkärnor, och dessa förekommer på flera av tomterna i totalt 14 olika kontexter varav de flesta innehåller spår av latrinavfall i form av bärkärnor. Torkade fikon var en vanlig importvara som tycks ha förekommit allmänt i den urbana kosten.

När det gäller exotiska växter sticker en fyndkontext från första halvan av 1520-talet ut (Fas A:7, KG 989). Denna ligger på gata A som inte

Tabell 16. Importvaror.

Växtkategori	Art	1473-1499	1500-1547	1550-1599	1600-1624	Tomt
Import	Pumpa		•			9
	Kardemumma		•			5
	Fikon	•	•	•	•	5, 9, 9/16, 17
	Oliv		•		•	6
	Ris		•			5

behandlas i denna rapport. Men det låg direkt norr om stadsgård 5 och kan vara avfall från denna tomt och tas därför upp i denna rapport. I fyndet ingår förutom kärnor av hallon, björnbär, smult-ron och äpple, även exotiska varor i form av fikon, kardemumma och ris. Sammansättningen härrör möjligen från ett tillfälles konsumtion av en lyx-måltid. Kardemumman och riset är det äldsta som påträffats i Sverige, men bägge dessa lyxiga import-varor, troligen hitkomna från Indien via arabvärlden, är kända från medeltida skriftliga källor, inte minst inköpslistorna från lagman Birger Pehrsons begravning (heliga Birgittas pappa) år 1327.

Även olivkärnan som påträffades på stadsgård 6 härrör från 1520-talet tillhör de äldsta fynden i Sverige, men är känd från skriftliga importuppgifter. Importen av oliv tycks ha varit mycket liten till Skandinavien.

En intressant växt i importsammanhanget är pumpakärnan som påträffades under ett golv på stadsgård 9. Pumpan kom till Europa efter upp-täckten av Nya världen. Inledningsvis var det främst fröerna som konsumerades, inte minst som medicin, och i Sverige finns pumpafrö upp-taget i varuförteckningar från hovapoteket från 1574 (Kockum 1949:205). Fynd av pumpakärnor är genom sitt amerikanska ursprung daterande i svenska arkeologiska sammanhang, och kan knap-past vara äldre än 1500-talet och bör gissningsvis tidigast ha kommit hit några decennier in på 1500-talet. I detta fall bedömdes kontexten höra till peri-oden 1480–1520, och pumpakärnan visar i detta fall att om det inte är fråga om en senare omlag-ring så bör dateringen snarast ligga i 1520-talet. Detta faktum förbisågs i samband med fyndet på stadsgård 2 (Heimdahl & Bergman 2017:374) då

en pumpakärna påträffades i en avfallsgrop som stratigrafiskt bedömdes tillhöra stadens tidigaste skede 1473–1480. Pumpakärnan måste dock vara av yngre datum. Fyndet från stadsgård 2 gjordes inte i ett jordprov utan den påträffades av arkeologerna under grävningen och plockades in som ett fynd. Genom den avfallsgrop som pumpakärnan kopp-lades till fanns en djup nedgrävning för en stolpe. Nedgrävningen för stolpen är daterad till 1570-tal. Troligen har lagren rörts om då den grävdes och pumpakärnan kan ha hamnat här då.

Försök att påvisa konsumtion av saffran genom pollenanalys

Referensprov gjorda på modern saffran har visat att kryddan innehåller stora mängder pollen från saffranskrokus (*Crocus sativus*). Av denna anled-ning borde det vara möjligt att med hjälp av pol-lenanalys bevisa medeltida konsumtion av denna mycket dyrbara krydda. Även andra växter som safflor (*Carthamus tinctorius*), och ringblomma (*Candula officinalis*), även kallad *feminell*, kan asso-cieras med saffran, då de historiskt ofta använts vid saffransbedrägerier. Detta var ett mycket allvarligt brott under medeltid på europeiska fastlandet, exempelvis i Tyskland, och straffen var stränga.

Fyra pollenprov analyserades från S 520859 i vret 9/16. Lagret var enligt makrofossilanalysen rikt på bärkärnor och tolkades som latrinmaterial, vilket parasitanalysen senare bekräftade (se även Arkeoparasitologi nedan). Pollenproven floterades i tung vätska (1,7 g/cm³) och genomgick därefter vanlig pollenpreparering. Proven analyserades sedan i låg förstoring (x100), så kallad *screening*, då stora pollenkorn (>50 my) kan detekteras och räknas.

Inga pollen av saffranskrokus kunde tyvärr påvisas trots den höga andelen pollen som scre-nades; pollensumman för screening låg mellan 10 000 och 58 000 pollen för varje prov (Totalt ca 90 000 pollen från S 520859). Även en nor-mal pollenanalys genomfördes (tabell 17). Proven uppvisade en likartad pollensammansättning med tidigare analyser från kulturlager (Heimdahl & Bergman 2017). De höga halterna av alpollen, indikerar troligen att jorden i vreten är blandat med de underliggande svämsedimenten, medan gräspollen och andra betesmarkspollen kommer från djurdynga och hö som hanterats på stadsgår-darna. Pollensammansättningen hos sädesslagen

påminner också om tidigare analyser, med relativt rik förekomst av havre och vete, och relativt lägre andel korn än vad makrofossilanalysen visar. Provmaterialets komplicerade, och till stor del okända tafonomi gör det dock svårt att använda för jämförelser med det makrofossila sädesmaterialet, liksom andra växttyper.

Pollen från fältvädd (*Scabiosa columbaria*) påträffades i alla de latrinbemängda proven, vilket är anmärkningsvärt då arten inte alls förekommer i frömaterial från Nya Lödöse. Fältvädd finns tex i Skåne, Öland, Gotland och Danmark men inte i områden utan kalkhaltiga jordar, och alltså inte i Göteborgsområdet. Den växer på torra betesmarker och har sannolikt inte vuxit som ogräs i den fuktiga vreten. Eftersom jordproverna är dominerade av latrinmaterial är det möjligt att

pollen av fältvädd konsumerats, exempelvis som medicin gjort på blommorna. Det latinska, och de europeiska namnen (engelska: *small scabious*) antyder att växten använts som medicin, bland annat mot externa parasiter som skabb och löss (Nielsen 1991), men vädd-arterna (ängsvädd, åkervädd, fältvädd) användes också mot hudåkommor och sjukdomar i allmänhet (exempelvis Månsson Rydholm 1642). Hela växten, inklusive blommorna, användes enligt vissa farmakopéer. Det är dock även möjligt att pollen från fältvädd kommit med djurdynga från nyligen importerade djur (och medföljande höfoder), exempelvis från Skåne eller Danmark. Den höga andelen gräspollen i proven kan stödja den tolkningen, då hö kan innehålla blomställningar med pollen.

Tabell 17. Resultat av pollenanalys.

Nya Lödöse pollentaxa 2020			PM	520909	520911	520912	520915
			S	520859	520859	520859	520859
			KG	6168	6168	6168	6168
			Komm.	Vret 9/16:4	Vret 9/16:4	Vret 9/16:4	Vret 9/16:4
			Pollenkonc.	hög	hög	hög	hög
			Pollenbevaring	god	medel	medel	medel
				%	%	%	%
Träd/buskar	Al	<i>Alnus</i>		10,9	11,8	12,3	12,5
	Björk	<i>Betula</i>		4,0	7,7	8,7	9,7
	Avenbok	<i>Carpinus</i>		0,5	0,0	0,0	0,0
	Hassel	<i>Corylus</i>		3,0	5,0	4,6	3,7
	Ask	<i>Fraxinus</i>		0,0	0,5	0,0	0,0
	Gran	<i>Picea</i>		1,0	0,5	0,5	0,9
	Tall	<i>Pinus</i>		3,0	2,3	2,1	3,2
	Ek	<i>Quercus</i>		2,0	0,9	0,5	2,3
	Lind	<i>Tilia</i>		1,0	0,9	1,0	1,9
	Alm	<i>Ulmus</i>		0,0	0,5	0,5	0,5
	En	<i>Juniperus</i>		0,5	0,5	0,5	0,0
	Pors	<i>Myrica</i>		4,5	1,4	1,0	0,9
	Sälg, vide	<i>Salix</i>		0,0	0,0	0,5	0,5
	Ljung	<i>Calluna</i>		0,5	1,8	1,5	2,3
	Ljungväxter	<i>Ericaceae obest.</i>		1,0	1,4	1,0	0,9
	Fläder, druvfläder	<i>Sambucus nigra-</i>		0,0	0,0	0,5	0,0

Odlade växter	Havre	<i>Avena</i>	2,5	0,5	0,0	0,0
	Råg	<i>Secale</i>	0,5	0,0	0,0	0,0
	Vete	<i>Triticum</i>	1,0	0,9	1,0	0,9
	Obest. sädeslag	<i>Cerealia spp.</i>	3,5	2,7	2,6	2,3
	Humle, hampa	<i>Cannabis-typ</i>	0,0	0,5	0,5	0,5
	Kål, svartsenap mfl	<i>Brassica sp.</i>	0,0	0,9	0,5	0,5
Betesmark/Äng	Gräs	<i>Poaceae</i>	21,9	29,0	34,9	31,5
	Svartkämpar	<i>Plantago lanceolata</i>	2,0	0,9	0,5	0,9
	Smörblomma mfl	<i>Ranunculus acris-typ</i>	0,0	1,4	0,0	0,0
	Syror	<i>Rumex</i>	1,0	0,0	0,0	0,0
	Fältvädd	<i>Scabiosa columbaria</i>	3,0	1,4	2,1	0,9
	Korsblommiga	<i>Brassicaceae</i>	0,0	0,5	0,5	0,5
Fuktäng	Halvgräs	<i>Cyperaceae</i>	2,5	3,2	2,6	2,8
	Korsört, astrar mfl	<i>Senecio-</i>	0,5	0,9	0,0	0,5
	Älggräs, brudbröd	<i>Filipendula</i>	6,5	3,2	2,6	1,9
	Astrar	<i>Aster-typ</i>	0,5	0,5	0,0	0,5
	Ranunklar mfl	<i>Ranunculaceae</i>	1,0	0,0	0,0	0,0
Ogräs/Ruderater	Gråbo, malört	<i>Artemisia</i>	2,5	0,9	0,5	0,5
	Röllika mfl	<i>Matricaria-typ</i>	0,5	0,9	0,5	0,5
	Mållor mfl	<i>Chenopodiaceae</i>	2,0	1,4	2,6	1,9
	Groblad, rödkämpar	<i>Plantago major/med.</i>	1,5	0,0	0,0	0,5
	Trampört mfl	<i>Polygonum aviculare-</i>	1,5	0,0	1,0	0,5
	Nässlor	<i>Urtica</i>	0,5	0,0	0,0	0,0
	Mjölke, dunört	<i>Epilobium</i>	0,5	0,0	0,0	0,0
Allmänna kulturväxter	Flockblommiga	<i>Apiaceae</i>	0,5	1,8	1,0	0,5
	Nejlkväxter	<i>Caryophyllaceae</i>	1,0	1,4	0,0	0,0
	Måror mfl	<i>Galium</i>	1,0	0,0	0,0	0,0
	Rosväxter	<i>Rosaceae obest.</i>	1,5	0,9	0,5	0,9
	Åkervädd	<i>Knautia arvensis</i>	0,5	0,9	0,0	0,0
Vattenväxter	Smalkaveldun, igelknopp	<i>Sparganium-typ</i>	0,5	0,0	0,0	0,0
Kärlekryptogamer	Ormbunksväxter	<i>Polypodiaceae obest.</i>	2,5	2,7	3,1	2,8
	Stensöta	<i>Polypodium vulgare</i>	1,0	0,9	0,5	0,5
	Örnbräken	<i>Pteridium</i>	0,0	0,5	0,5	0,9
	Lummer	<i>Lycopodium sp</i>	0,5	0,9	0,5	0,5
	Vitmossa	<i>Sphagnum</i>	0,5	1,4	0,5	0,5
	Obestämda pollen	<i>Indet.</i>	8,5	10,9	10,8	12,0
	Träkol > 20m		9,5	1,8	2,1	1,9
	Pollensumma		201	221	195	216

Arkeoparasitologi

Bakgrund

Analys av inälvparasiter syftar till att ge kunskap om människors och tamdjurs parasitsjukdomar, vilket är viktigt då moderna studier visat att dessa sjukdomar varit bland de vanligast förekommande sjukdomarna under både förhistorisk och historisk tid. Samtidigt ger analysen möjlighet att kunna spåra vilka djurarter och människor som vistats på en plats genom analys av den efterlämnade djurdyngan och latrinmaterialet (så kallad arkeoparasitologi).

Analysen fokuserar på de mikroskopiska parasitäggen, som har god bevaringspotential, och som kan genom bestämmas till art eller släkte, och exempelvis ge information om vilka värddar (boskap, tamdjur, skadedjur/vilda djur och människor) som funnits lokalt på platsen, samt hur dynga och latrinmaterial hanterades. Metoden kan alltså vara ett värdefullt hjälpmedel vid den arkeologiska tolkningen av närmiljö/livsmiljö, aktiviteter och avfallshantering. Vid analyser av latriner och gravar kan metoden användas till att ge direkt kunskap om människors parasitsjukdomar, hygien och allmänna hälsa (paleopatologi). Analysresultat från djurdynga kan även jämföras med den djurosteologiska analysen, och på så sätt bidra med ny kunskap om hur den lokala djurhållningen förhåller sig till köttkonsumtion och lokal slakt.

Även primära lager och kontexter från exempelvis fähus kan analyseras och ge unik inblick i vilka djur som stallats i olika utrymmen. Parasitägg förekommer nästan bara i djurdynga och mänsklig avföring (latrin), men sprids sedan med detta material enligt samma tafonomiska processer som påverkar kulturlager och övrig jord. Liksom exempelvis pollen, kan de förekomma i stort antal, och anrikas generellt i trampytor och markhorisonter då de har mycket god bevaringspotential jämfört med annat organiskt material. De är liksom pollen inte synliga för blotta ögat och hanterades aldrig medvetet av människor under förindustriell tid.

Resultat och tolkning

Parasitägg påträffades i 10 av de 13 analyserade proven från stadsgårdarna och vretarna i denna rapport, resultaten presenteras i tabell 18, här redovisas även de två prov som analyserades från stadsgård 1–4. Resultaten visar tydligt att proven

med högst antal parasitägg är de med högst andel mänsklig latrin. Undantag är provet från stadsgård 2 (S 50925) som innehöll rikligt med ägg från hästens springmask. Intressant är också att de två prov som kommer från bostad/förrådskontexter, alltså *inte* från fähus-, eller avfallskontexter, inte heller innehåller parasitägg. Proverna med latrinmaterial domineras av ägg från människans piskmask (*Trichuris trichiura*) och spolmask (*Ascaris lumbricoides*), vilket visar att det troligen var människorna i Nya Lödöse som var mest utsatta för parasitsjukdomar, även om tamdjuren också bar en tung parasitbörda.

Parasitägg av grisens piskmask (*Trichuris suis*), piskmask från får/nöt (*T. ovis*) och grisens spolmask (*Ascaris suum*) förekommer i fähus- och avfallslager, vilket innebär att tamsvin, nötboskap och/eller får har hållits på stadsgårdarna. Vissa arter av parasitägg liknar dock varandra och överlappar varandra delvis i storlek, till exempel piskmask och spolmask från gris och människa. Trots detta är merparten av äggen bestämda till människans piskmask respektive spolmask. Dessa två inälvparasiter är så kallade ”soil-transmitted helminths”, det vill säga de smittar via jord som innehåller mogna ägg. Borgarna i staden blev alltså primärt smittade genom att de lokala odlingarna gödslades med latrinmaterial, vilket i kombination med dålig handhygien skapar optimala förhållanden för parasiternas livscykel.

Många av borgarna i Nya Lödöse, kanske till och med alla, har alltså lidit av parasitsjukdomarna *Trichuriasis* och *Ascariasis* under delar av sina liv. Dessa två är bland de vanligaste sjukdomarna på jorden idag, förutom i industrialiserade länder där de i senmodern tid har kraftigt och framgångsrikt bekämpats.

Piskmaskinfektion associeras starkt med tätbefolkade agrara kulturer (se exempelvis Mitchell 2017; Roepstorff & Pearman 2005; Reinhard & Araújo 2008), men har förekommit i Nordeuropa åtminstone sedan mesolitikum (Bergman 2018). Prevalensen (smittfrekvensen) är mycket hög i vissa områden där sjukdomen finns idag, till exempel i jordbrukssamhällen i tropiska/subtropiska områden. Där är det vanligt att 80–100 % av människorna i en population är smittade. I tidigare svenska studier av innehåll från både avfallslager, latriner och jord från regionen av mag-/tarmkanalen hos gravlagda människor har

Tabell 18. Parasitprover från stadsgårdar Nya Lödöse 2013–2015. Ett prov från stadsgård 2 som inte redovisats tidigare är med i tabellen. Även parasitprovet från stallet i huslänga 3:2:1 har tagits med. Provet har beskrivits i rapporten för stadsgård 1–4, men redovisas här eftersom ingen tabell fanns med i rapporten.

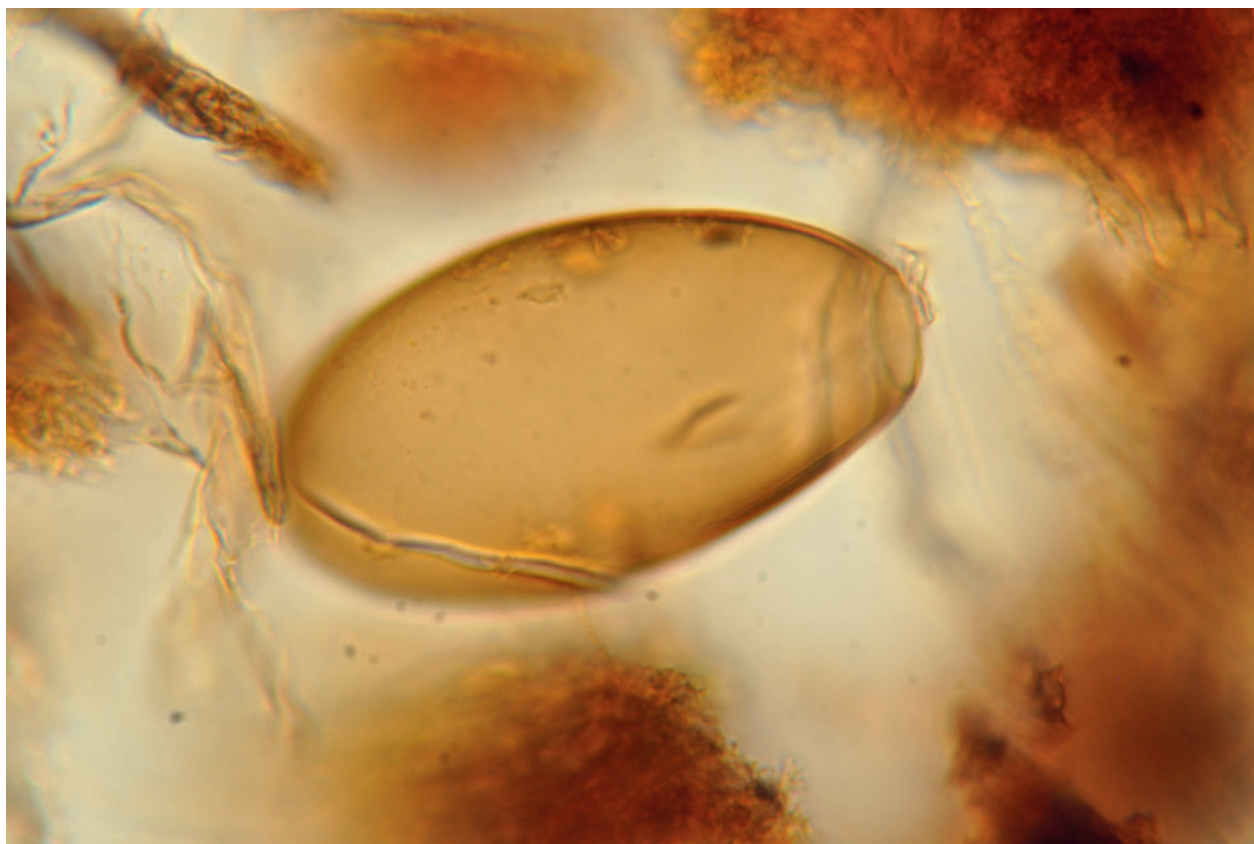
Parasitanalys		G													
		Prov Id		S		KG		Fas		Datering		Beskrivning			
		512809	511987	50766*	325403	2232	2232	9:5	1480-tal till 1520-tal	Brukning under golvbräddor					
		80429	50766*	325403	2232	2232	2232	4/6:6	1540-tal	Rasering					
		325535	319885	520859	520859	520859	520859	17:4	1470–80	Gårdsplan med avfall					
		320129	520859	520859	520859	520859	520859	17:13	1500-tal	Ränna på gårdsplan					
		520915	520859	520859	520859	520859	520859	9/16:4	1520–30-talet till 1547	Bruk av vret					
		520912	520859	520859	520859	520859	520859	9/16:4	1520–30-talet till 1547	Bruk av vret					
		520911	520859	520859	520859	520859	520859	9/16:4	1520–30-talet till 1547	Bruk av vret					
		520909	520859	520859	520859	520859	520859	9/16:4	1520–30-talet till 1547	Bruk av vret					
			318032	531343	318358	6552	6489	17:11	efter 1502	Tröskel mellan rum					
		531371	531343	318358	535714	6489	6260	9:11	1547	Svinstia eller bryggghus					
		320130	318358	535714	507231	6260	6571	17:11	efter 1502	Trärgolv i förråd					
		536162	535714	507231	50195	6571	6598	17:8	slutet av 1400-tal	Trärgolv i fähus					
		507979	507231	50195	50925	6598		9:11	1547	Avfall på gårdsplan					
		80139	50195	50925				2:7	1480-tal till 1540	Binge av grisdynga					
		80496	50925					3:3	1476-1490	Brukning av fähus					
Summa parasitägg		0	7	6	0	121	70	40	7	3	2	0	5	10	91
<i>Trichuris cf trichiura</i>	Piskmask (män.)		6	4		94	55	32	5		1		4	5	
<i>Trichuris cf suis</i>	Piskmask (gris)			2				2						3	
<i>Trichuris cf ovis</i>	Piskmask (nöt/får)									1					
<i>Ascaris cf lumbricoides</i>	Spolmask (män.)					27	10	6	1	2					
<i>Ascaris cf suum</i>	Spolmask (gris)		1				5		1		1			1	1
<i>Capillaria sp. (cf aerophila)</i>	Lungmask mfl möjl.												1	1	
<i>Oxyuris equi</i>	Hästens springmask														91
<i>cf Eimeria sp.</i>	Koccidier			1											
<i>Fasciola hepatica</i>	Stora leverflundran													1	
<i>cf Echinostoma sp</i>								1							
Tolkning	Värdar		männ., gris	männ., gris		männ.	männ., gris	männ., gris	männ., gris	nöt/får, männ.	männ., gris		katt/hund	katt/hund, nöt/får	gris
															häst

man funnit ägg från piskmask. Bland annat i en mesolitisk grav i Motala och i kulturlagret från Alvastra påbyggnad (Bergman 2018). De har även påträffats i brunnsfyllnader från äldre järnålder i Uppland, Västmanland, Östergötland och Skåne (exempelvis Bergman & Larsson in press; Larsson, Lagerås & Bergman 2018:671ff). Men framför allt har de påträffats i medeltida och tidigmoderna kulturlager från städer som Landskrona, Kristianstad, Nya Lödöse, Norrköping, Nyköping, Enköping, Falun med flera platser (se exempelvis Heimdahl & Bergman 2016, 2017).

Spridningen går till så att parasitäggen hamnar med latrinmaterial i jorden, eller på marken, och mognar efter några veckor (cirka 2–10, beroende på temperatur) och kan sedan smitta nya värdar. Man kan alltså se det som att staden/boplatsen (odlingsjorden och marken) är infekterad, och alla som rör jorden eller äter grödor odlade på platsen kan smittas av sjukdomen. Äggen kan leva i jorden och vara infektiösa i upp till ett decennium. Människor får huvudsakligen i sig piskmaskägg genom att äta mat som förorenats av jord gödslad avsiktligt, eller oavsiktligt, med latrin. När sen äggen sväljs och kommer ner i tarmen utvecklas de till 3–4 cm

långa maskar som sätter sig fast i tjocktarmen där de livnär sig genom att suga blod. Ett fåtal maskar orsakar sällan allvarliga besvär för friska vuxna, men barn och försvagade vuxna människor är särskilt utsatta. Allvarliga piskmaskinfektioner (tiotals till hundratals maskar) kan resultera i diarréer och anemi (blodbrist), och hos barn, kraftigt försämrad tillväxt och inlärningssvårigheter. Piskmask tillhör inte de allra farligaste parasiterna, men den drabbar i princip alltid en mycket stor del av en befolkning, och dränerar på så sätt hela samhällen på energi och näring. Fynden indikerar tydligt att de hygieniska förhållandena i Nya Lödöse var bristfälliga även för dem som hade det bra ställt ur ett socioekonomiskt perspektiv. Det är mycket svårt att skydda sig mot smittan utan moderna sanitära strukturer, och framför allt handhygien.

Spolmaskinfektion (*Ascariasis*) sprids på liknande sätt som piskmask det vill säga huvudsakligen via jord gödslad med latrin. Infektionen ger liknande symptom hos både gris och människa, men det är olika arter av spolmask som infekterar de olika värdarna. Då spolmasklarverna migrerar i kroppen lämnar de ärrbildning i bland annat lever och lungor, vilket kan leda till blodbrist och sekun-

Figur 5. Ägg av stora leverflundran. Ägget är 140x75 µm.

dära infektioner. Stadiet där spolmaskarna migrerar via lungorna ger vanligen andningssvårigheter och astmaliknande besvär, och en typisk blodig hosta. De vuxna maskarna lever i tunntarmen där de tar näring från matsmältningen. Spolmaskinfektionen i stort ger symptom som hosta, feber, andfåddhet, magsmärtor, och hos barn; allmän undernäring. Små barn, som till exempel ofta kan stoppa jord i munnen, kan drabbas av omfattande infektioner med hundratals maskar, vilket kan leda till döden.

Ett enstaka fynd av ägg från stora leverflundran (*Fasciola hepatica*), gjordes i en avfallslager på en gårdsplan stadsgård 9 (KG 6598). Lagret innehöll blandad djurdynga och latrin men dominerades enligt makrofossilinnehållet av dynga från betande djur (figur 5). Troligen kommer parasitägget från nöt eller får, då en del våtmarksväxter fanns i dyngan. Stora leverflundran är en generalist som kan infektera många olika djurslag, även människor, men betande idisslare som får och nöt är klart mest drabbade. Parasiten har amfibiska dammsnäckor (Lymnaeidae) som mellanvärd och kan alltså inte spridas utan denna. I snäckorna utvecklas en larv (metacerkarier) vilken blir frilevande (frisimmande) efter omkring två till fyra veckor. Larverna fäster sig på våtmarksvegetation som sedan huvudvärden (får, nötboskap, människor) äter av och blir infekterad. I tarmen hos värden tränger parasitens larver genom tarmväggen in i bukhålan där de söker sig till och penetrerar levervävnaden vilket orsakar skador i levern. Levern från smittade djur kommer då ha små vita fläckar som tydligt syns vid slakt. Efter cirka tre månader börjar den vuxna parasiten producera ägg som sedan sprids med avföringen. Får och nötkreatur som betar gräs och växter från våta/sanka betesmarker där mellanvärden (snäckorna) trivs blir således smittade. Parasiten indikerar alltså bete i fuktängar och våtmarker. Vanligen infekteras djuren under sensommar och höst. För människor

och nötboskap kan *Fascioliasis* vara dödligt, då det ger leverskador. Normalt är symptomen diarré, håglöshet, avmagring och anemi, vilket gör världarna kraftigt försvagade. Parasitsjukdomen har påträffats flera gånger under tidigare arkeologiska undersökningar i Sverige och har sannolikt varit ett gissel för boskap och människor under mycket lång tid (Bergman 2018). Även i modern tid har parasiten varit problematisk, och påverkat kött- och mjölkproduktion negativt.

I samma avfallslager som leverflundran påträffades, liksom i lager S535714 från stadsgård 17 fanns ägg från *Capillaria*. Parasitsläktet *Capillaria* sp. infekterar flera olika värddjur, men här rör det sig troligen om *C. aerophila*, som vanligen sprids via gnagare, exempelvis möss och råttor, och infekterar räv, katt och hund och andra köttätande däggdjur. Parasitsjukdomen behöver dock ingen mellanvärd utan kan också smitta direkt via jorden. Parasiten kan i vissa sällsynta fall infektera människor, men i kulturmiljöer främst tamdjur som katter och hundar. Särskilt katter drabbas av *Capillaria aerophila* (lungmask) vilket ger symptom som hosta. Infektionen är sällan dödlig, men kan vara kraftigt försvagande. Närvaron av parasiten visar föga förvånande att träck från katter/hundar hamnat i vretar och fähus.

En parasit av *Eimeria* sp. påträffades i avfallslagret på gårdsplanen på stadsgård 17 (S325403). *Eimeria*-släktet (koccidier) är encelliga mikroskopiska parasiter och innehåller många olika arter som är värd-specifika, men i detta fall är bestämningen till art svår. Troligen är det *Eimeria leuckarti*, som parasiterar på hästar, men det kan också röra sig om *E. intricata*, en koccidier som infekterar får. Här rör det sig alltså inte om ett parasitägg som påträffades vid analysen, utan om själva parasiten. Om det varit hästar som varit infekterade med *Eimeria leuckarti*, orkade de troligen med mindre arbete, och kan ha haft en förkortad livstid.

Referenser

- Balic, I. & Heimdahl, J., 2015. Halmstads medeltida öltraditioner i nationellt och internationellt perspektiv. I: Öbrink, M. (red.). *Vår by Brokorp. Halmstads äldsta historia*. Hallands läns museums skriftserie, no 11. Halmstad. s.143–184.
- Bergman, J. 2018. Stone age disease in the north – Human intestinal parasites from a Mesolithic burial in Motala, Sweden. *Journal of Archaeological Science* 96.
- Bergman, J. & Larsson F. in press. Offermiljö, vattenförsörjning och avfallsgrop – En mångbottnad brunn i Fyrislund. *Fornvännen* in press.
- Heimdahl, J. 2014. Det borgerliga livets kryddor. I: Nordman, A.-M., Nordström, M. & Pettersson, C. (red.). *Stormaktsstaden Jönköping, 1614 och framåt*. Jönköpings läns museum. Jönköping. s. 326–347.
- Heimdahl, J. 2018. Brewing an Ethnic Identity: Local and Foreign Beer Brewing Traditions in 15th- to 17th-Century Sweden, an example from Nya Lödöse. I: Naum, M. & Ekengren, F. (red.). *Facing Otherness in Early Modern Sweden. Travel, Migration and Material Transformations, 1500–1800*. The Boydell Press. Woodbridge. s. 61–85.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2016. Bilaga 6. Parasitanalys. I: Nordström, A. & Lindeblad, K. (red.). *Båthus, stadsgårdar och stadsliv i Nyköping 650–1700*. Arkeologerna, Statens Historiska Museer. Rapport 2016:77. Stockholm.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2017. Bilaga 3. Arkeobotaniska analyser. I: Öbrink, M. & Rosén, R. (red.). *Stadsgård 1–4, gata a och b samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2017:1. Göteborg.
- Heimdahl, J. & Vretemark M. 2018. Oozing ulcer – Herbal Cure, Medical Cultures of Nya Lödöse Reflected in Bones and Plants. *International Journal of Historical Archaeology, Volume 22, Issue 2, June 2018*. s.314–342.
- Kockum, A. 1949. *Läkare och apotekare vid Gustav Vasas och hans söners hov. Bidrag till medicinen och farmaciens historia i Sverige under 1500-talet*. Stockholm.
- Larsson, I., 2010. *Millefolium, Rölrika, Näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition*. (2:a upplagan) Kungliga skogs- och lantbruksakademien. Stockholm.
- Larsson, M., Lagerås, P. & Bergman, J. 2018. Bilaga 5. Östra Fyrislund – Arkeobotanisk och arkeoparasitologisk analys. I: Larsson, F., Lingström, M. & Sjölin, M. *Drivkraft och allianser i Fyrislund*. Arkeologerna, Statens Historiska Museer. Rapport 2018:086. Uppsala.
- Mitchell, P.D. 2017. *Human parasites in the Roman World: health consequences of conquering an empire*. Parasitology 144 (1). s. 48–58.
- Månsson Rydaholm, A. 1642. *Een myckit nyttigh örta book*. Rediviva. Stockholm.
- Nielsen, H. 1991. *Läkeväxter förr och nu*. Bokförlaget Forum. Borås.
- Reinhard, K.J. & Araújo, A. 2008. Archaeoparasitology. I: Pearsall, D. (red.). *Encyclopedia of Archaeology*. Elsevier Press. New York. s. 494–501.
- Roepstorff, A. & Pearman, M. Parasitter. I: Iversen, M., Robinson, D. E., Hjerminde, J. & Christensen C. (red.). 2005. *Viborg-Søndersø 1018–1030. Arkæologi og naturvidenskab i et værkstedsområde fra vikingetid*. Højbjerg.

LUND UNIVERSITY

 DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
 KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
 HANS LINDERSON

17 Mars 2016

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2016:11
Anton Hansson & Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV PROVER FRÅN NYA LÖDÖSE
"NORRA SIDAN", GÖTEBORG

Uppdragsgivare: Mattias Öbrink, statens historiska museer, 010-480 82 12

Område: Göteborg **Prov nr:** 15496-15543 **Antal Prov:** 49

Dendrokronologiskt objekt: Gruppindelning av proverna är okänd
Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Trädslag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	Kommentarer En mer vågad precision av dateringar samt ej daterat prov med ett dateringsförslag
15496	302157	Ek	102	Sp=2, ej W	1463	1480±7	
15497	302461	Ek	113	Sp=4, ej W	1466	1479±7	
15498	308105	Ek	73	Ej Sp, ej W	1444	E 1454	1460-1490
15499	310529	Ek	39	Sp=14, Nära W	Ej datering		
15500	310530	Ek	32	Sp=11, W	Ej datering		
15501	310581	Asp	33	W	X		
15502	310582	Björk	26	W	X		
15503	311474	Tall	21	Ej W	Ej datering		
15504	311475	Gran	46	Ej W	Z-4		
15505	311476	Ek	79	Ej Sp, Ej W	1449	E 1459	1460-1490
15506	311477	Gran	16	W	Ej datering		
15507	314039						Kasserad
15508	319011	Ek	138	Ej Sp, ej W	1518	E 1528	1530-1580
15509	505645	Ek	62	Ej Sp, ej W	1442	E 1452	1460-1490
15510	507326	Ek	140	Sp=15, W	1527	V1527/28	
15511	507642	Ek	83	Ej Sp, ej W	1463	E 1473	1480-1510
15512	508576	Ek	111	Sp=14, ej W	1474	1480±5	
15513	509797	Tall	51	Ej W	Ej datering		
15514	509939	Ek	81	Ej Sp, ej W	1456	E 1466	1470-1550
15515	512561	Ek	76	Ej Sp, ej W	Ej datering		
15516	512651	Ek	94	Ej Sp, ej W	1460	E 1470	1471-1490
15517	516458	Gran	10	W	Ej datering		
15518	516562	Ek	67	Sp=15, W	Ej datering		1476-1484
15519	516653	Ek	88	Sp=5, ej W	1462	1474±7	
15520	518362	Gran	39	Nära W	Z		
15521	519735	Ek	95	Sp=24, ej W	1462	1465±2	
15522	519736	Ek	106	Sp=15, Nära W	1451	1454±2	
15523	521350	Asp	39		Y		
15524	521518	Ek	80	Ej Sp, ej W	1460	E 1470	1471-1500

15525	521528	Ek	90	Sp=17, ej W	1459	1463±3	
15526	521742	Ek	63	Sp=14, ej W	1455	1461±5	
15527	522369						Saknas
15528	525744	Ek	64	Ej Sp, ej W	1437	E 1447	1450-1480
15529	525796	Ek	79	Ej Sp, ej W	1452	E 1462	1462-1490
15530	526254	Al	24	W	Y		
15531	527638	Gran	27	Ej W	Z-5		
15532	527639	Ek	81	Sp=11, ej W	Ej datering		
15533	527640	Björk	9	W	Y		
15534	527660	Ek	66	Ej Sp, ej W	1446	E 1456	1460-1500
15535	528781	Ek	69	Sp=13, ej W	1449	1455±5	
15536	533550	Ek	114	Sp=15, W	1475	V1475/76	
15537	534477	Ek	92	Sp=17, W	1479	V 1479/80	
15538	534524	Ek	129	Sp=16, W	1479	V 1479/80	
15539	534576	Ek	93	Ej Sp, ej W	1465	E 1475	1476-1500
15540	534905	Al	12	W	Y-1		
15541	535017	Ek	100	Sp=12, ej W	1482	1489±6	
15542	535018	Ek	52	Sp=15, Nära W	1476	1479±2	
15543	535420	Ek	118	Sp=14, ej W	Ej datering		(1415-1425)
15544	523769	Björk	42		Ej datering		
15545	528814	Ek	73	Sp=13, W	1475	V 1475/76	
15546	528119	Ek	11	Sp=11, W	Ej datering		

Resultatuppgifter inom parentes är inte helt säkra uppgifter

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Ett ganska stort antal prov har fått så kallade "efterdateringar" (*terminus post quem*). Detta beror på att säkra ytkaraktärer saknas. Men vid flera tillfällen följer virket en naturlig kurvatur som antyder att vikets bark/vankant ligger nära, indikerande att avverkningstiden ligger nära den angivna "efterdateringen". Detta kan utläsas i tabellens högra kolumn. Denna ökade precision av dateringen kan vid något enstaka fall vara felaktig. Vår bedömning är dock att uppgifterna är mycket sannolikt korrekta. Helt korrekta är "efterdateringarna" men de skalla betraktas som *terminus post quem*. Några prov har fått en bokstav i fältet för dateringar, dessa prov har samdaterats med andra prov men inte med en daterad kronologi. De är således likåldriga eller nästan likåldriga med andra prov med samma bokstavsbezeichnung.

En sammanställning av resultatet i tabellen visar att 26 (möjligen kan två prov vara avverkade något senare) av de 28 daterade proverna har avverkats på **1400-talets andra hälft**. Endast två prov är med säkerhet avverkade på 1500-talet.

Proveniensen

De flesta ekprover bedöms komma från samma område. Av de lokala småkronologier som har skapats så har "grundläggning nära kyrkan" starkast anknytning, datering vintern 1479/80. Källa: Tom Wennberg & Mats Sandin GÖ 218, Nya Lödöse proj 1161. Dendrorapport 2011:69

Ej daterade prover

Nästan alla är tagna ur virke från udda träslag eller med få årsringar.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet
Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

17 Nov2016

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2016:54
Anton Hansson & Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV PROVER FRÅN NYA LÖDÖSE,
GÖTEBORG

Uppdragsgivare: Mattias Öbrink, ARKEOLOGERNA. Statens historiska museer,
Kvarnbygatan 12, 431 34 Mölndal 010-480 82 12

Område: Göteborg **Prov nr:** 15570-15574, 15586-15617 **Antal Prov+vedprov:** 34+8

Dendrokronologiskt objekt: Kyrkan 4:9 (15570-73), Bebyggelse 4:10 (15574-15596),
Hamnområde 4:6 (15597-15601), Bebyggelse 2015 (15602-15615)

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Trädslag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	Kommentarer Gruppindelning
15570	250979	Gran	62	W	Ej Datering		Kyrkan 4:9
15571	251486	Bok?	116	W	(1468)	(V 1468/69)	Kyrkan 4:9
15572	251488	Bok?	125	W	(1468)	(V 1468/69)	Kyrkan 4:9
15573	251489	Ek	216	Sp=13, ej W	1586	1592±5	Kyrkan 4:9
15574	120220	Ek	160	Sp=18, ej W	1525	1529±3	Bebyggelse 4:10, A
15586	120239	Ek	91	Ej Sp, ej W	1465	E 1475	Bebyggelse 4:10, B
15587	120592	Ek	86	Sp= 6, ej W	1444	1455±7	Bebyggelse 4:10, A
15588	201499	Ek	183	Sp=19, W	1526	V1526/27	Bebyggelse 4:10, A
15589	120591	Gran	74	W	Ej datering		Bebyggelse 4:10
15590	201498	Ek	108	Sp=12, W	1526	V1526/27	Bebyggelse 4:10, A
15591	202630	Ek	140	Sp=17, W	1523	V1523/24	Bebyggelse 4:10, A
15592	202629	Ek	137 -LW	Sp=21, W	1526	Sommar1526	Bebyggelse 4:10
15593	300099	Gran	62	Ej W	Ej datering	-	Bebyggelse 4:10
15594	300197	Ek	117	Ej Sp, Ej W	1501	E 1511	Bebyggelse 4:10, A
15595	300866	Bok?	29(1)	Ej W	Ej Datering		Bebyggelse 4:10
15596	110999	Gran	-	-	-	-	Bebyggelse 4:10
15597	563454	Ek	142	Sp=14, ej W	1521	1527±5	Hamnområde 4:6, A
15598	263538	Ek	177	Sp=20 , ej W	1520	1526±4	Hamnområde 4:6, A
15599	563473	Ek	63	Ej Sp, ej W	1504	E 1514	Hamnområde 4:6
15600	563472	Ek	141	Sp=16, ej W	1520	1526±5	Hamnområde 4:6, A
15601	563453	Ek	128	Sp=18, W	1524	V1524/25	Hamnområde 4:6
15602	327668	Ek	100	Sp=18, Nära W	1472	1474±1	Bebyggelse 2015
15603	327877	Ek	70	Ej Sp, ej W	1436	E 1446	Bebyggelse 2015, A, B
15604	327381	Ek	99	Sp=19, ej W	1466	1469±2	Bebyggelse 2015
15605	323729	Gran	56	Ej W	X		Bebyggelse 2015
15606	324961	Ek	132	Sp=16, ej W	1530	1535±4	Bebyggelse 2015, B
15607	536495	Ek	73	Ej Sp, ej W	1428	E 1438	Bebyggelse 2015, B
15608	327380	Gran	48	Ej W	X-2		Bebyggelse 2015

15609	536341	Ek	108	Sp=13, W	1475	V1475/76	Bebyggelse 2015, A, B
15610	536171	Ek	89	Sp=21, W	1473	V1473/74	Bebyggelse 2015
15611	327349	Gran	30	W	X-2		Bebyggelse 2015
15612	536499	Ek	110	Sp=30, ej W	1451	1455±3	Bebyggelse 2015, A
15613	1011781	Ek	74	Ej Sp, ej W	1454	E 1464	Bebyggelse 2015, A
15614	1011777	Ek	29	Ej Sp, ej W	1416	E 1426	Bebyggelse 2015
15615	1011788	Ek	98	Sp=21, ej W	1465	1470±3	Bebyggelse 2015, A, B
			ANTAL	n ÅR, växtedel			
Ved 1	1011786	Al	1	Stam	-	-	Hjulet
Ved 2	1011785	Asp	1	Stam	-	-	Hjulet
Ved 3	534328	Tall	2	Stam	-	-	Bebyggelse 2015
		Gran	1	Stam	-	-	
Ved 4	327531	Ek	1	55, Stam ej Sp	(1459)	(E 1469)	Bebyggelse 2015
15616		Asp	2	Gren	-	-	
		Al	2	Stam	-	-	
		obest	1	Gren	-	-	
Ved 5	320494	Ek	2	Stam	-	-	Bebyggelse 2015
Ved 6	319310	Gran	2	32, stam ej W	(1502)	(E 1502)	Bebyggelse 2015
15617							
Ved 7	303034	Gran	2	Stam	-	-	Bebyggelse 2015
		Bok	1	Stam	-	-	
Ved 8	110999	Gran	5	(grov) stam	-	-	Bebyggelse 4:10
15596							

Resultatuppgifter inom parentes är inte helt säkra uppgifter

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Två dendrokronologiska enhetliga grupper har sorterats ut, kallade A respektive B (kolumnen längst till höger). Detta är ett försök att hitta olika proveniensier i det undersökta materialet. Mest sannolikt är virket hämtade från två skilda område men vid enstaka fall kan det vara tillfälligheter som ger en speciellt hög eller speciellt låg dendrokronologisk korsdatering. Enstaka prov kan således klassas i ”fel” grupp eller uteslutas i båda grupperna.

Grupp A korsdateras särskilt bra med Nya Lödöse, tomt 1, träkistor (dendronummer 15196, 15198, 15199 m fl) samt med Smedstorps slott i sydöstra Skåne, vars virke bedömdes komma från Bohuslän. Smedstorps slott består nu av en intakt ”länga” (övriga delar är brunna), virket är avverkat 1560-talet (vinterhalvåret 1566/67).

B korsdateras särskilt bra med Nya Lödöse, kyrkogården 3:4

För några vedprov var det möjligt att testa dendrokronologisk datering (se tabell)

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

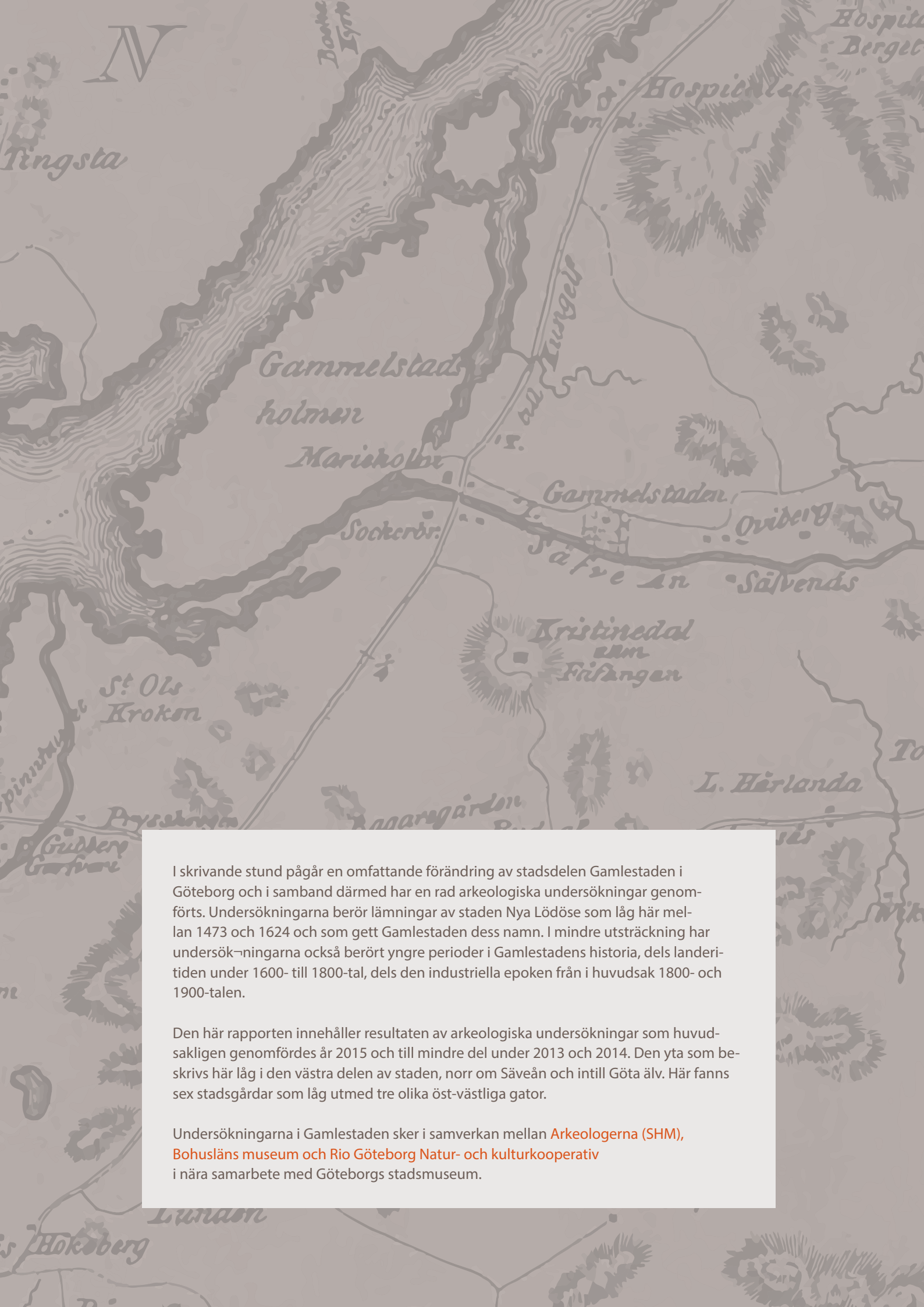
"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "+n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges sp=0 menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I skrivande stund pågår en omfattande förändring av stadsdelen Gamlestaden i Göteborg och i samband därmed har en rad arkeologiska undersökningar genomförts. Undersökningarna berör lämningar av staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624 och som gett Gamlestaden dess namn. I mindre utsträckning har undersökningarna också berört yngre perioder i Gamlestadens historia, dels landeritiden under 1600- till 1800-tal, dels den industriella epoken från i huvudsak 1800- och 1900-talen.

Den här rapporten innehåller resultaten av arkeologiska undersökningar som huvudsakligen genomfördes år 2015 och till mindre del under 2013 och 2014. Den yta som beskrivs här låg i den västra delen av staden, norr om Säveån och intill Göta älv. Här fanns sex stadsgårdar som låg utmed tre olika öst-västliga gator.

Undersökningarna i Gamlestaden sker i samverkan mellan [Arkeologerna \(SHM\)](#), [Bohusläns museum](#) och [Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ](#) i nära samarbete med Göteborgs stadsmuseum.